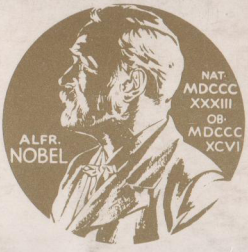
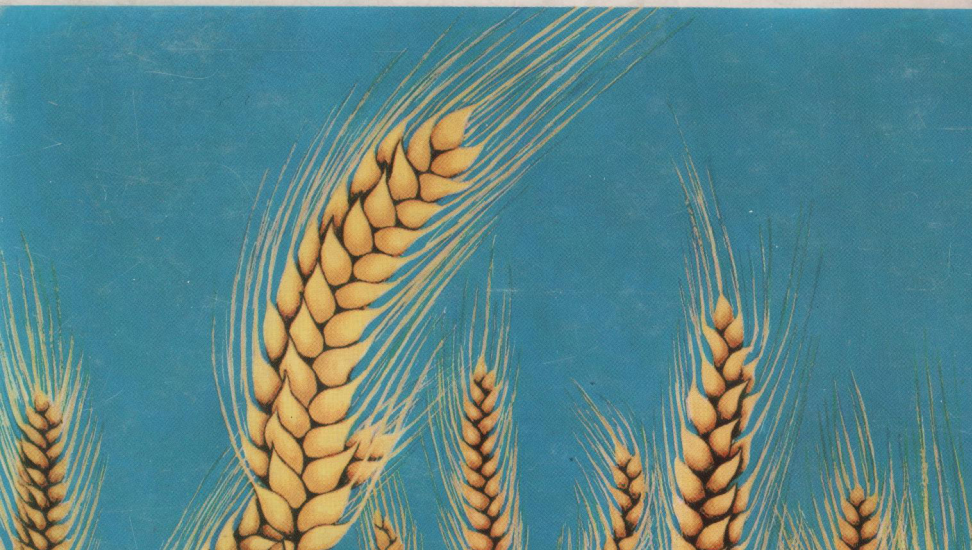
NOBEL 1965

ŞOLOHOV

DON KIYISINDA HASAT

UYANDIRILMIŞ TOPRAK 2

NOBEL YAYINLARI DİZİSİ : 40

Mihail ŞOLOHOV

DON KIYISINDA HASAT

(Uyandırılmış Toprak : II)

Türkçesi :

Leyla Soykut

CEM YAYINEVİ

Dizgi, baskı: Hüsnütabiat Matbaası - İstanbul, 1973

BİRİNCİ BÖLÜM

Toprak, yağmurun getirdiği nemle kabarıyor, rüzgârın bulutları araladığı anlarda görünen parlak güneşin altında sanki gevşiyor, her yerinden mavimtrak bir buğu tütmeğe başlıyordu. Sabahları derenin üzerinden, bataklıklarla kaplı, çamurlu alçak yerlerden sisler yükseliyor, kıvrıla büküle, dalga dalga Gremyaçiy-Log'un üzerinden geçip bozkırdaki tepelere doğru yayılıyor, sonra eriyip gidiyordu. Yalnız ağaçların yapraklarında, evlerin, ambarların saz kaplı damlarında, her yerde tâ öğleye kadar, etrafa saçılmış kızgın saçma taneciklerine benzeyen çimenleri hafifçe bastıran kurşun gibi ağır, bereketli çiğ damlacıkları kalıyordu.

Bozkırda ayrık otları diz boyuydu. Otlakların öbür tarafında, Don kıyılarında yetişen sarı yoncalar çiçek açmıştı. Yoncanın tatlı kokusu akşama doğru bütün köye yayılıyor, genç kızların yüreğinde tatlı bir heyecan uyandırıyordu. Kışın ekilmiş buğday koyu yeşil bir duvar gibi tâ ufuklara kadar uzanıyordu. Baharda ekilip de filiz vermiş başaklar, ender görülecek şekilde hep birden boy atmışlardı. Kumlu, kül rengi toprağı da ok gibi yükselen, sık sık dikilmiş körpe mısır fidanları örtmüştü.

Haziran ayının ilk yarısının sonuna doğru hava artık değişmez olmuştu. Gökte bir tek bulut görünmüyordu. Yağmurlarla yıkanmış bozkır, güneşin altında çiçek açarak serpilmiş, güzelleşmişti. Şimdi tıpkı yavrusunu emziren genç bir anaya benziyordu. Öylesine güzel, öylesine sakinleşmiş görünüyordu ki! Biraz da yorgun bir hali vardı ama, sanki her yanında, o annelere özgü mutlu, tertemiz, aydınlık gülümseyiş seziliyordu.

Yakov Lukiç, her sabah gün doğmadan önce omuzlarına eski branda bezinden yapılmış yağmurluğunu alarak köyün dışına çıkıyor, buğdayları seyretmeğe gidiyor-

du. Çiğ damlalarıyle pırıl pırıl parlayan, dalga dalga ufuklara kadar yayılan kışlık buğdayın başladığı saban çizgisinin beri tarafında uzun uzun duruyordu. Hiç kımıldamadan, tıpkı yaşlı, yorgun bir at gibi başını önüne eğiyor; «Eğer Kalmık rüzgârı vaktinde esmez, kuraklık körpe buğdayları kasıp kavurmazsa, bu yıl kolhoz buğday bolluğu içinde kalacak! Allah kahretsin! Şu Sovyet idaresi denilen belânın da ne kadar talihi varmış! Kolhoz falan yokken, kendi hesabımıza çalıştığımız yıllarda kaç mevsim vaktinde yağmur yağmadı. Şimdi ise sanki gökler delindi. Öyle bir yağmur yağdı ki... İyi ürün alınır da kolhozculara çalıştıkları günlere karşılık zenginçe bir pay çıkarsa, o zaman bu adamları iyilikle Sovyet idaresine karşı çevirmeye artık imkân kalır mı? Dünyada yapmazlar bunu! Aç insan ormandaki kurt gibidir, nereye istersen sürebilirsin onu. Oysa tok insan yemliğin başındaki domuza benzer; taş çatlasa yerinden kımıldamaz!.. Bay Polovtzev ne düşünüyor acaba? Ne bekliyor? Bir türlü akıl erdiremiyorum. Şimdi işte Sovyet idaresini temelinden sarsmanın tam sırası... Onlar ise bunu yapacak yerde, keyfedip duruyorlar...» diye düşünüyordu.

Yakov Lukiç, Polovtzev'in vaad ettiği ayaklanmayı bekleye bekleye yorulduğu için, öfkesinden böyle düşünüyordu. Aslında Polovtzev'in hiç de keyfetmediğini, bir şeyler beklediğini, bekleyişinin de boş olmadığını çok iyi biliyordu. Hemen her gece Ostrovnov'un bahçesinin hemen berisindeki yamaca tepelerden, uzak köylerden, yabancı kasabalardan atlılar geliyordu. Herhalde atlarını yarın öbür tarafında, tepenin ormanlık kısmında bırakıyor, kendileri yaya geliyorlardı. Kapıyı daha önce kararlaştırıldığı gibi yavaşça çaldıkları vakit Yakov Lukiç lâmbayı yakmadan gelenleri içeri alıyor, onları doğru Polovtzev'in odasına götürüyordu. O odanın avluya bakan her iki penceresinin kepenkleri gece gündüz kapalı durur, içeriden de sıkı sıkıya kurşuni yünden yapılmış kalın keçelerle örtülürdü. Güneşli günlerde bile oda tıpkı bir bodrum gibi karanlık olurdu. İçerde de gene bodrumlardaki gibi bir küf, bir rutubet korkusuyle sık sık havalandırılmayan yerlere özgü boğuk bir hava vardı. Gündüzleri ne Polovtzev, ne de Lyatevski evden dışarı çıkıyorlardı. Kendilerini buraya kendi istekleriyle hapsedenler, helâ ola-

rak kırık bir tahta altında bulunan kalaylı bir kovayı kullanıyorlardı.

Geceleri hırsızlama gelen her insanı Yakov Lukiç taşlıkta kibrit çakarak aceleyle tepeden tırnağa süzüyordu ama, şimdiye dek bir kerecik olsun tanıdık bir yüze rastlamamıştı! Gelenlerin hepsi yabancıydı. Anlaşılan uzaktan geliyorlardı. Yakov Lukiç bir defasında habercilerden birine yavaşça :

— «Sen nereden geliyorsun hemşerim?» diye sormak cesaretini göstermişti.

Kibritin titrek ışığında, başlığın altında sakallı, yaşlı bir kazak'ın cana yakın yüzü görünmüştü. O vakit Yakov Lukiç, adamın gözlerini kısarak alaylı alaylı gülümsediğini; yarı karanlıkta da dişlerinin parladığını farketmişti. Gelen adam aynı şekilde alçak sesle :

— «Öbür dünyadan hemşerim!» diye karşılık verdi. Sonra emir verir gibi ekledi: «Sen beni acele O'nun yanına götür. Hem böylesine meraklı olmasan daha iyi olur!»

İki gün sonra da aynı sakallı, bir kazakla beraber tekrar gelmişti. Taşlığa ağır bir şey getirmişlerdi ama çok yavaş, hemen hemen hiç gürültü etmeden yürüyorlardı. Yakov Lukiç kibrit çaktı. O zaman sakallı adamın subay atlarına vurulan çeşitten iki eyer taşıdığını gördü. Adam gümüş koşumları omuzuna atmıştı, ikinci adam da omuzunda şeklinden ne olduğu anlaşılmayan, havı dökülmüş siyah bir pelerine sarılmış uzun bir yük taşıyordu.

Sakallı, Yakov Lukiç çok eski bir ahbabıymış gibi ona bir göz kırptı ve :

— «Odasında mı? İkisi de evde mi?» diye sordu; sonra hiç cevap beklemeden Polovtzev'in odasına doğru yürüdü.

Kibrit Yakov Lukiç'in parmaklarını yakarak yanmağa devam ediyordu. Sakallı karanlıkta tökezledi. Alçak sesle bir küfür savurdu. Yakov Lukiç titreyen parmaklarıyle kutudan bir kibrit çıkarmağa çalışarak:

— «Bir dakika, şimdi geliyorum!» dedi.

Kapıyı Polovtzev açtı. Yavaşça:

— «Girin bakalım! Girsenize, orada ne oyalanıyorsunuz öyle?» dedi. «Sen de Yakov Lukiç; bana lâzım olacaksın! Yavaş olun! Şimdi ışığı yakarım.»

«**Yarasa**» marka bir lâmba yaktı. Hemen de ceketiy-

le lâmbanın üzerini ancak incecik bir ışık sızdıracak şekilde örttü. Işık, döşemenin toprak boya ile kaplı tahtalarına eğri bir çizgi halinde düşüyordu.

Gelenler saygıyle selâm verdiler. Getirdiklerini de kapının yanına bıraktılar. Sakallı ileri doğru iki adım attı, topuklarını sertçe birbirine vurdu; sonra koynundan bir paket çıkarıp uzattı. Polovtzev paketi açtı, içinden çıkan mektubun zarfını yırttı, çabucak okuldu. Kâğıdı gemici fenerinin tâ yakınına kadar getirmişti. Sonra:

— «Ak saçlıya teşekkür ettiğimi söylersiniz. Karşılık beklemesin. Ondan ayın on ikisine kadar haber bekliyorum. Gidebilirsiniz... Gün doğarken hâlâ yollarda olmayacaksınız değil mi?» dedi.

— «Hayır efendim... Merak etmeyin, çabuk gideriz. Atlarımız iyidir!»

— «Peki öyleyse! Güle güle... Hizmetinize teşekkürler!»

— «Hizmet edebildiysek ne mutlu...»

Gelenlerin ikisi de tek bir insan gibi oldukları yerde aynı anda arkalarını dönüp topuklarını birbirlerine vurdular, sonra dışarı çıktılar. Yakov Lukiç hayranlıkla: «Talim görmüş adam diye bunlara derler işte...» diye düşündü. «Belli ki bunlar eskilerden. Tam bir disiplin altında askerlik yapmışlar. Tavırlarından bile belli... Fakat Polovtzev'e bir söz söylerken neden rütbesini belirtmiyorlar acaba?»

Polovtzev, Yakov Lukiç'e yaklaştı, ağır elini omuzuna koydu. Yakov Lukiç, elinde olmayarak kendisine çekidüzen verdi. Doğruldu, dimdik olup hazırol durumuna geçti. Polovtzev alçak sesle güldü:

— «Bizim kartalları gördün mü? İşte bunlar ihanet etmezler! Benim için kendilerini ateşe de, suya da atarlar! Voyskovo köyündeki bazı alçaklar, imansızlar gibi değillerdir. Gel bakalım, bize neler getirmişler...»

Polovtzev, bir dizini bükerek yere dayadı, sonra aceleyle yamçıya sarılmış olan yükü sımsıkı bağlayan, rutubetli beyaz kayışları çözdü. Yamçıyı açtı ve içinden parçalara ayrılmış hafif makineli bir tüfek çıkardı. Yağlanmış çuval parçalarına donuk bir parıltıyle parlayan dört yuvarlak tambur sarılıydı. Polovtzev iki de kılıç çıkardı. Bunlardan biri demiri hafifçe aşınmış, epey gün görmüş,

adi bir kazak kılıcıydı. Öteki ise siyah, üzeri simle işlenmiş bir kın içinde bulunan sağlam yapılmış, gümüş saplı bir subay kılıcıydı. Sapında zamanla kararmış bir **«Aziz Georgiy»** nişanı vardı.

Polovtzev bu sefer iki dizini de yere dayadı, kılıcı ileri doğru uzattığı avuçlarının üzerinde tutuyordu. Başını geriye atmıştı; ışığın gümüş üzerindeki yankılarını zevkle seyrediyor gibiydi. Nihayet kılıcı bağrına basarak heyecandan titreyen bir sesle :

— «Canım benim... Güzelim benim... Bana nice emeği geçmiş sadık sevgilim benim... Bana canla başla kimbilir daha ne kadar hizmet edeceksin!» dedi.

Vücudunun sağlam yapılı alt kısmı birden titredi. Gözlerine öfkeden, heyecandan yaş doluvermişti. Ama güç belâ kendini tuttu; solgun, buruşmuş yüzünü Yakov Lukiç'e doğru çevirdi:

— «Bunu tanıdın mı Lukiç?» diye sordu

Yakov Lukiç heyecanla yutkundu, sonra hiç bir şey söyliyemeden başını salladı : Bu kılıcı tanımıştı. Onu ilkin 1915 yılında genç, korkusuz kazak asteğmeni Polovtzev'in elinde, Avusturya cephesinde görmüştü...

Karyolanın üzerinde kayıtsız uzanmış yatan Lyatevskiy doğruldu, çıplak ayaklarını aşağı sarkıttı. Kemiklerini çatırdatarak gerindi. Tek gözünde hüzünlü bir ışık parlamıştı. Kısık bir sesle:

— «Ne dokunaklı bir buluşma!» dedi. «Ayaklanmaya başlangıç olabilecek romantik bir sahne. Böylesine zevksiz bir gösteriş içine boğulmuş romantik sahnelerden hiç hoşlanmam!»

Polovtzev, sert bir tavırla :

— «Kesin şunu» dedi.

Lyatevskiy omuzlarını silkti :

— «Neden kesmeliymişim? Hem neyi keseyim istiyorsunuz?»

Polovtzev hemen hemen duyulmayacak kadar alçak sesle:

— «Çok rica ederim, kesin sesinizi!» dedi.

Ağır ağır ayağa kalkmıştı. Birini pusuya düşürecekmiş gibi yavaş yavaş karyolaya doğru yürümeğe başladı. Durmadan sarsılan sol elinde kılıcı tutuyor, sağ eliyle de kurşunî dik yakalı gömleğinin yakasındaki düğmeleri çöz-

meğe çabalıyordu. Yakov Lukiç dehşet içinde Polovtzev'in kudurmuş gibi şaşı baktığını, şiş yüzünün de gömleğinin rengine yakın bir tona büründüğünü farketti.

Lyatevskiy ise sakin sakin, hiç acele etmeden karyolanın üzerine uzandı, ellerini başının altında kenetledi. Sonra tek gözünü tavana dikerek alaylı alaylı gülümsedi:

— «Bunlar hep rol!» dedi. «Böyle rolleri o kadar çok görmüşümdür ki! Hem de en kötü taşra tiyatrolarında... Onun için bende hiç mi hiç etki yapmıyor: Bıktım ben bunlardan!»

Polovtzev karyolaya iki adım kala durakladı; yorgun, bitkin bir hareketle elini kaldırdı, alnındaki teri sildi. Sonra eli büsbütün gevşemiş, cansız olarak tekrar aşağı sarktı. Felçliymiş, dilini doğru dürüst döndüremiyormuş gibi, anlaşılmaz bir şekilde kekeleyerek :

— «Sinir!» dedi.

Yüzü birden yana doğru çekildi. Sanki yan yan gülümsüyormuş gibiydi.

— «Bunu da kaç defa işitmişimdir! Kadın gibi davranmayı bırakın Polovtzev. Aklınızı başınıza toplayın!»

Polovtzev :

— «Sinir...» diye mırıldandı «Sinirlerim bozulmuş... Bu karanlıkta, bu mezar gibi yerde yaşamaktan ben de bıktım!»

— «Karanlık, olgun insanların dostudur. İçimizde yaşantımız üzerine felsefe yürütmek isteğini uyandırır. Sinirlere gelince; o sinir dediğimiz şey, sadece yüzleri sivilce içinde olan kansız genç kızlara ya da verdikleri sözleri tutmama hastalığı ile devamlı baş ağrısı çeken hanımlara özgü bir şeydir. Bir subay için sinir... Şerefsizliktir, yakışık almaz bir şeydir. Hem bence siz sadece rol yapıyorsunuz Polovtzev! Sizde ne sinir var, ne başka bir şey! Sadece bol bol palavra! Size inanmıyorum! Şerefli bir subay olarak yemin ederim, inanmıyorum!»

— «Siz subay değil, hayvanın birisiniz...»

— «Bunu da sizden birkaç defa işittim. Amma sizi bu iş için düelloya davet edecek değilim. Belânızı benden bulmayın!. Zaten hem düellonun modası geçti, hem de şimdi hiç sırası değil! Yapılacak daha önemli işler var. Sonra siz de pekâlâ bilirsiniz ki, saygıdeğer beyefendi, düelloda kılıç kullanılır, biraz önce şefkatle bağrımıza bastığı-

nız cinsten bir kasap bıçağı kullanılmaz. Eski bir topçu olarak doğrusunu söyliyeyim, bu soğuk süs eşyalarından nefret ederim. Sonra sizi düelloya davet etmeme engel olan bir neden daha var, sizin damarlarınızda âdi bir kan akıyor! Ben ise Polonyalı bir soyluyum. En eski ailelerden birinden geliyorum. Benim ailem...»

Polovtzev, birdenbire kaba bir tavırla sözünü kesti:

— «Bana baksana Leh piçi!» Sesi birdenbire beklenmiyecek ölçüde sertleşmişti. Şimdi her zamanki gibi madenî bir tonu vardı, emredermişçesine konuşuyordu:

— «Georgiy nişanı taşıyan bir silâhla alay etmek ha? Şu anda bir tek söz daha söylersen... Ama tek bir söz... Burada seni köpek gibi gebertirim!»

Lyatevskiy yatağın üzerinde doğrulmuştu. Dudaklarından o biraz önceki alaycı gülümseyiş büsbütün silinmişti. Ciddî, sade bir tavırla:

— «İşte buna inandım!» dedi. «Şimdi sesiniz gerçek niyetinizi belli ediyor. Onun için de sesimi kesiyorum!»

Tekrar uzandı, eski pazen battaniyeyi çenesine kadar çekti. Polovtzev öküzlerin yaptığı gibi başını eğmiş, hâlâ karyolanın yanında duruyor, inatla:

— «Nasıl olsa seni öldüreceğim!» diye söyleniyordu. «Hem de işte bu kılıçla. Karşımdaki bu soylu kişiden, iki tane aristokrat çıkaracağım. Hem de ne zaman biliyor musun? Don'da Sovyet idaresini devirdiğimiz gün.»

Lyatevskiy alaylı alaylı güldü:

— «Öyle mi? O halde ihtiyarlayıncaya kadar korkusuz, rahat rahat yaşıyabilirim demektir. Ölümüm buna kalıyorsa, belki de sonsuz dek yaşarım!» dedi, sonra ana avrat söverek arkasını döndü, yüzünü duvara çevirdi.

Kapının eşiğinde duran Yakov Lukiç, yanar kömürlerin üzerinde yalınayak duruyormuş gibi, ayaklarını ikide bir kaldırıyordu. Birkaç defa odadan çıkacak oldu. Ama her defasında Polovtzev onu bir el hareketiyle durdurdu. En sonunda Yakov Lukiç dayanamadı:

— «İzin verirseniz gideyim! Beni serbest bırakın çok rica ederim efendim. Neredeyse gün doğacak. Benim ise erkenden tarlaya çıkmam gerekiyor.» diye yalvardı.

Polovtzev iskemleye oturdu. Kılıcı dizlerinin üzerine koydu, ellerini ona dayıyarak iki büklüm olmuş bir halde uzun süre sustu. Odada yalnız sıklaşan soluklarıyle masa-

nın üzerine koyduğu kocaman cep saatinin işleyişi duyuluyordu. Yakov Lukiç, Polovtzev'in uykuya daldığını sandı. Ama birden o dolgun, ağır vücudunu harekete geçirerek iskemleden fırladı:

— «Sen eyerleri al Lukiç. Ben de gerisini alırım. Bütün bunları gizli, kuru bir yere götürüp saklıyalım. İstersen şu senin... Neydi adı canım? Ambarında, hani tezekleri koyduğun yer var ya, oraya götürelim. Olmaz mı?»

Odadan bir an önce çıkmağa can atan Yakov Lukiç, hemen:

— «Orası tam onlara göre bir yerdir, hemen götürelim!» dedi.

Eyerlerden birini eline almıştı bile. Fakat o sırada Lytevskiy birden üstüne kaynar su dökülmüş gibi yataktan fırladı. O tek gözü kıvılcımlar saçıyordu. Çıldırmışçasına:

— «Ne yapıyorsunuz?» diye fısıldadı. «Size soruyorum! Neye hazırlanıyorsunuz öyle?»

Yamçıya doğru eğilmiş olan Polovtzev doğruldu, soğuk bir tavırla:

— «Gene ne var?» diye sordu. «Ne diye heyecanlanıyorsunuz öyle?»

— «Yahu, ne diye anlamıyorsunuz? Eyerlerle o maden parçalarını istediğiniz yere saklıyabilirsiniz, ama makineli tüfekle mermi tamburlarını burada bırakın. Kendinizi sayfiyede, bir arkadaşın evinde misafir mi sanıyorsunuz? O makineli tüfeğe her an ihtiyacımız olabilir. Bu kadarını herhalde kavrıyorsunuz, değil mi?»

Polovtzev bir an düşündü, sonra Lytevskiy'e hak verdi :

— «Belki haklısınız, Radzivil (*) özentisi sizi... Mademki öyle, varsın hepsi burada kalsın. Sen de git yat Lukiç, artık serbestsin!»

İnsan bir kere askerlikteki disipline alışmaya görsün. Bu disiplin nasıl da ilk fırsatta içine işlemiş gibi hemen kendini gösteriverir! Yakov Lukiç ne yaptığını bile farketmeden, arkasını dönerken çıplak ayakları sanki kendi kendilerine soldan geri dönüş yapmış, nasır bağlamış to-

---

(*) Radzivil : Eski, soylu bir Leh ailesinin adı.

puklar hafif şapırtıyle birbirine çarpıvermişti. Polovtzev bunu farkedince hafifçe gülümsedi, Yakov Lukiç ise daha kapıyı kapayıp dışarı çıkar çıkmaz, ne kadar yersiz bir davranışta bulunduğunu anladı, utangaç bir tavırla içini çekti: «Allah kahretsin o sakallı herifi! Askerce davranışıyle beni bile sanki büyüledi,» diye düşündü.

O gece gün doğuncaya kadar gözünü yummadı. Ayaklanmanın başarılı olacağı yolundaki umutlarının yerini, zaman zaman başarısızlığa uğramak korkusu ile artık gecikmiş bir pişmanlık duygusu, kaderini geri dönülmesi imkânsız bir şekilde Polovtzev ile Lyatevskiy gibi hayırsız iki kişiye bağlamaktan ötürü duyduğu bir pişmanlık alıyordu.

Düşünürken kendi kendine: «Ah! Çok acele ettim, dereyi görmeden paçaları sıvamağa kalktım,» diye sızlanıyordu. «Benim gibi ihtiyar bir budalanın nesine bunlar? Beklemeli, bir kenarda durmalı, daha başlangıçta Aleksandr Anisimoviç'e bel bağlamamalıydım. Hele onlar bir kere komünistleri ezsinler, ondan sonra ben de onlara katılıp hazıra konabilirdim! Oysa şimdi beni öyle bir atlatabilirler ki! Kör gibi, beni istedikleri yere sürükleyebilirler! Başımı belâya sokabilirler... Ama iyice düşünülürse şöyle de denilebilir: Ben kenara çekilsem, bir başkası, bir üçüncüsü kenara çekilse, o zaman ne olacak? Ömrümüzün sonuna kadar Sovyet idaresini sırtımızda mı taşıyacağız yani? Bu da iş değil! Bunlar iktidardan iyilikle, kazasız belâsız vazgeçmezler! Ah... Hiç bir zaman vazgeçmezler... Bir an önce işin sonu gelse de, rahata kavuşsak! Aleksandr Anisimoviç'e bakarsan yabancı memleketlerden yardım gelecekmiş. Kuban kazakları da bizi destekleyeceklermiş... Bunlar hoş, iyi ama, bakalım iş patlak verince ne yapacağız? Rahat edebilecek miyiz? Bunu bir Allah biliyor! Peki, ya müttefiklerimiz bizim ülkeye saldırmaktan, çıkarma yapmaktan vazgeçerlerse, o zaman ne olacak? Ya 1919 yılındaki gibi bize sadece İngiliz kaputu göndermekle yetinir de kendileri evde kalıp kahveler içmeyi, karılarıyle gönül eğlendirmeyi daha uygun bulurlarsa o zaman ne yapacağız? Gönderdikleri o kaputlarla ne yapacağız? O zaman öyle bir şey olursa o kaputların etekleri sadece kanlı gözyaşlarımızı silmeğe yarıyacak! İşte o kadar! Böyle bir şey yaparlarsa Allah bilir

ya, Bolşevikler bizi yenerler! Vallahi yenerler! Zaten onlar böyle şeylere alışkındırlar. İşte o zaman mahvolduk gitti demektir. Artık böyle bir durumda onlara karşı kim gelebilir? Don toprakları dumana boğulur vallahi o zaman...»

Bu düşünceler Yakov Lukiç'in içinde büyük bir hüzün uyandırmıştı. Kendisine acıyor, neredeyse ağlayacak hallere geliyordu. Uzun bir süre içini çekti, hafifçe inledi, haç çıkardı, dualar etti. Sonra gene kendisine bir türlü rahat vermeyen düşüncelere daldı. Bütün o dualardan sonra aklı gene dünya işlerindeydi: «Aleksandr Anisimoviç ile o yamuk Polonyalı neyi paylaşamıyorlar sanki? Anlamadım gitti... Ne diye dalaşıp duruyorlar? Böylesine yüce bir amaçları varken onlar tıpkı aynı kulübeye kapatılmış iki azgın it gibi itişiyorlar. En çok da o tek gözlü çalıyı dürtüyor. Palavracının biri! Bir böyle söyler, bir başka türlü... Namussuz herifin biri! Ona hiç inanmıyorum. Boşuna: 'Yamuğa, kambura, bir de kendi karına inanmayacaksın' dememişler... Aleksandr Anisimoviç onu öldürecek! Vallahi öldürecek! Tanrı günahlarını affetsin! Ne olacak? Zaten herif bizim dinimizden değil ki...»

Bu sakinleştirici düşüncelerle sonunda pek uzun sürmeyen, karışık rüyalarla dolu bir uykuya daldı.

İKİNCİ BÖLÜM

Yakov Lukiç uyandığı zaman güneş doğmuştu. Oysa uykuya dalalı daha bir saat kadar olduğu halde, bir sürü rüya görmenin yolunu bulmuştu. Hem de rüyaların her biri ötekinden daha saçma, daha ayıptı!

Bir ara kendisini kilisede, mihrabın önünde görmüştü. Gençleşmiş, çok da şık giyinmişti. Sırtında bir damat elbisesi vardı. Yanında da uzun, beyaz bir gelinlik giymiş. duvağına beyaz bir buluta sarınır gibi sarınmış olan Lyatevskiy duruyor, bir sağ, bir sol ayağını acele acele yere basıp kaldırıyor, o tek gözünü alaylı, çapkın bir tavırla Lukiç'e dikiyor, hiç utanmadan anlamlı anlamlı göz kırpıyordu. Yakov Lukiç, «Vatzlav Avgustoviç seninle nasıl evleniriz? Gerçi yakışıklı filan sayılmazsın amma, ne de olsa erkeksin. Böyle iş yapılır mı Allah aşkına! Hem zaten ben evliyim! Gel seninle bunu papaza açıklıyalım. Yoksa bizi nikâhlar da dünya âleme rezil eder» diyordu.

Fakat Lyatevskiy soğuk eliyle Yakov Lukiç'in elini yakalıyor, ona doğru eğiliyor, sözüne inandırmak istiyormuş gibi: «Sen evli olduğunu kimseye söyleme, göreceksin sevgili Yaşa'cığım, ben sana öyle iyi bir eş olacağım ki... Sen bile şaşacaksın!» diye fısıldıyordu. Yakov Lukiç «Allah belânı versin! Yamuk budala!» diye bağırmak, elini Lyatevskiy'in elinden kurtarmak istiyor, ama bunu bir türlü başaramıyordu. Lyatevskiy'in parmakları buz gibi soğuk, çelik gibi kuvvetliydi. Yakov Lukiç'inse - ne gariptir- sesi bir türlü çıkmıyordu. Dudakları sanki pamuktandı. Yakov Lukiç öfkeyle, tüküre tüküre uyandı. Sakalının üzeri de yastığı da yapışkan tükrüğüne bulanmıştı.

Haç çıkarıp: «Hay Allah... Hay Allah!..» diye fısıldadı. Ama hemen sonra gene uykuya daldı. Bu sefer oğlu Semyon'la, Agafon Dubtzov'la, sonra daha başka köylülerle birlikte kocaman bir çiftlikte dolaştığını, beyazlar gi-

yinmiş bakıcı genç kadınların denetimi altında domates topladıklarını gördü. Yakov Lukiç'in kendisi de, etrafındaki öteki kazaklar da nedense çırılçıplaktılar. Ama kendisinden başka hiç kimse çıplaklığından ötürü utanmıyordu. Ona arkasını dönmüş olarak duran Dubtzov bir domates fidanına doğru eğildiği sırada Yakov Lukiç gülmekten, aynı zamanda utanç duygusundan neredeyse nefesi tıkanarak: «Hiç olmazsa kadınlardan utan!» diye bağırıyordu. Kendisi ise utancından domatesleri çömelerek koparıyor, sol eliyle de tıpkı çıplak olarak hamamda havuza girmeğe kalkan biri gibi önünü kapıyordu.

Yakov Lukiç uyanınca doğrulup oturdu, uzun süre şaşkın şaşkın, korku dolu gözlerle hiç bir şey anlamıyormuş gibi önüne baktı durdu. Sonra: «Böyle ahlâksızca rüyalar iyi bir belirti olamaz: Muhakkak bir felâket olacak!» diye söylendi... İçinde rahatsız edici bir ağırlık hissi duyuyordu. Bu kez uyanık olduğu halde, sadece biraz önce rüyada gördüklerini hatırladığı için tükürdü.

Fena halde canı sıkılarak kalkıp giyindi, kendisine sokulan kediyi sinirli sinirli yanından kovdu, kahvaltıda durup dururken karısına «Budala karı!» dedi, sofrada ev işleri üzerine konuşurken söze karıştığı için gelinine de - sanki kadın küçücük bir kızmış gibi - kaşıkla vurmağa kalktı. Babasının böyle duygularını açığa vurması, Semyon'u neşelendirmişti. Hemen sanki çok korkmuş gibi budalaca bir ifade takındı, karısına göz kırptı. Genç kadın sessizce gülmeğe başladı. Gülerken vücudu sarsılıyordu. Bütün bunlar Yakov Lukiç'i büsbütün çileden çıkardı, elindeki kaşığı masanın üzerine fırlattı, kızgınlıkla, kesik kesik:

— «Sırıtın bakalım! Yakında kimin gözyaşı dökeceğini görürüz!» diye bağırdı.

Sonra kahvaltısını bitirmeden, öfkeli öfkeli sofradan kalkmağa hazırlandı. Ama masanın öbür tarafından çıkarken, aksilik bu ya, elini farkında olmadan kâseye dayadı, içinde kalmış olan sıcak borş'u (*) poturlarının üzerine döktü. Gelin, elleriyle yüzünü kapadı, kendisini taşlığa attı. Semyon ise oturduğu yerde, masanın başında kalmış; başını kollarının üzerine indirmişti. Gülmekten adaleli

---

(*) Borş : Rusların özel lahana çorbası.

sırtı sarsılıyor, kürek kemikleri oynuyordu. Her zaman çok ciddî olan karısı bile gülmekten kendini alamadı:

— «Ne oluyorsun, bey? Ne oldu sana?» diye sordu. «Sol ayaktan mı kalktın, yoksa kötü rüyalar mı gördün, ha?»

Yakov Lukiç artık kendisini tutamayarak, müthiş bir öfkeyle:

— «Sen ne biliyorsun rüya gördüğümü cadı karı!» diye bağırarak tekrar kalkıp dışarı çıktı.

Yeni saten gömleğinin kolu, mutfağın eşiğinde kapının rezesinden fırlamış bir çiviye takıldı, dirseğine kadar yırtıldı. Odasına döndü, sandığın içinden kendisine başka bir gömlek aramağa başladı. Dikkatsizlikle duvara dayadığı sandığın kapağı ansızın bütün ağırlığıyle, tok bir sesle ensesine indi.

Yakov Lukiç, kuvveti kesilmiş olarak bir iskemlenin üzerine çöktü, öfkeyle:

— «Allah belânı versin!..» diye söylenerek yavaşça ensesinde belirmiş olan kocaman şişi yokladı.

Güç belâ üstündekileri değiştirdi; borş döktüğü poturunu, yırtık gömleğini çıkarıp yenilerini giydi. Ama çok sinirli olduğu, üstelik çok da acele ettiği için poturunun ön düğmelerini iliklemeyi unuttu. O durumda hemen hemen kolhozun idare müdürlüğüne kadar gitti. Yolda rastladığı kadınların kendisine selâm verdikten sonra tuhaf tuhaf gülümseyerek hemen başlarını öbür tarafa çevirişlerine hayret edip duruyordu. Bu hayretini, ancak karşıdan kendisine doğru küçük küçük adımlar atarak hızla gelen Şukar dedenin sözleri giderdi. İhtiyar, aşırı bir serbestlik göstererek duraklamıştı; ilgiyle :

— «Eh artık sen de ihtiyarlıyorsun Yakov Lukiç... Öyle değil mi?» dedi.

— «Ben ihtiyarlıyorsam, sen gençleşiyor musun sanki? Ben gençleştiğinin farkında değilim. Gözlerin kıpkırmızı, tavşan gözü gibi! Hem de ikide bir yaşlanıyor...»

— «Sen benim gözlerime bakma! Gece kitap okuduğum için öyle yaşlanıyor. Ben ihtiyarlığıma rağmen bir şeyler okuyor, çeşitli konularda yüksek kültür sahibi oluyorum. Amma gene de kendime çeki düzen verebiliyorum. Oysa bak sen, bunak bir ihtiyar gibi unutkan olmuşsun.»

— «Neden unutkan olacakmışım?»

— «Ahırının kapısını kapamayı unutmuşsun da ondan. Dikkat etmezsen neyin varsa hepsi ortaya çıkacak.»

Yakov Lukiç, dalgın dalgın:

— «Ziyanı yok, bizim Semyon kapatır!» dedi.

— «Senin kapını Semyon kapamaz...»

Yakov Lukiç'in aklına birden olmayacak bir şey geldi, hemen gözlerini önüne doğru eğdi: «Aaaaa!» diye bağırdı, sonra acele acele düğmelerini iliklemeğe başladı.

O uğursuz gecenin sabahı başına gelen bütün aksiliklerden, bütün belâlardan sonra, hepsinin üzerine tüy diken bir şey daha oldu. Yakov Lukiç, kolhoz idaresinin avlusuna girer girmez birinin yere düşürmüş olduğu patatesin üzerine bastı, patates ezildi, Lukiç'in de ayağı kaydı, boylu boyunca yere uzandı.

Yok... Artık bu kadarı fazlaydı, bütün bunlarda muhakkak gizli bir anlam vardı. Aslı olmayan inanışlara son derece bağlı olan Yakov Lukiç, başına büyük bir felâketin geleceğine artık kesin olarak inanmıştı. Sapsarı olmuş bir halde Davıdov'un odasına girdi, dudakları titriyerek :

— «Ben hastayım arkadaş Davıdov! İzin verirseniz bugün işe gitmeyeyim. Ambarcı benim işime bakar!» dedi.

Davıdov, halden anladığını ortaya koydu:

— «Sahiden bir tuhaflığın var Lukiç! Git istirahat et. Sağlık memuruna kendin mi uğrarsın? Yoksa onu senin evine mi göndereyim?»

Yakov Lukiç, ümitsiz bir tavırla elini salladı:

— «Sağlık memuru bana bir yardımda bulunamaz! Yatarsam kendi kendime iyileşirim ben!»

Eve gelince hemen kepenklerin kapatılmasını emretti, soyundu, karyolanın üzerine yatarak sabırla başına kimbilir nereden gelecek son felâketi beklemeğe başladı. «Hep bu Allahın belâsı hükümetin yüzünden!» diye söyleniyordu. «Ne gündüz rahat var, ne gece... Onun yüzünden! Geceleri saçma sapan rüyalar görüyorum; eskiden bir defa olsun böylesini görmezdim. Gündüzleri de aksilikler, uğursuzluklar art arda geliyor... Bu idare kaldıkça Tanrı'nın bana verdiği ömrü tamamlayamayacağım galiba. Erkenden göçüp gideceğim...»

Ne var ki Yakov Lukiç o gün boşu boşuna endişeyle bekledi. Felâket biraz gecikmişti. Ancak iki gün sonra, hem de hiç beklemediği bir yönden gelip çattı...

Yakov Lukiç, o gece uykuya dalmadan önce biraz olsun avunmak için bir kadeh votka içti, geceyi sakin geçirdi. Hiç rüya görmedi, sabahleyin de ruhsal durumu düzelmiş olarak, sevinçle: «Atlattık!» diye düşündü. O gün akşama kadar hep işleriyle uğraştı. Fakat ertesi günü - o gün pazardı - akşam yemeğinden önce karısının endişeli olduğunu farkederek :

— «Nen var karıcığım? Hasta gibisin. Yoksa bizim inek mi hastalandı? Dün akşam ben de hayvana baktım da... Sürüyle beraber dönerken garip, neşesiz bir hali vardı.»

Yakov Lukiç'in karısı, oğluna dönerek :

— «Syoma azıcık dışarı çıkar mısın? Babanla bir şey konuşmamız gerekiyor!» dedi.

Aynanın önünde taranan Semyon'un canı sıkıldı bu söze:

— «Gizli gizli birbirinize bir şeyler söylemenin sırası mı şimdi? İçeriki odada babamın başımıza belâ ettiği dostları gece gündüz fısıldaşıp duruyorlar. Şimdi de siz başladınız... Yakında bu evde oturanların sırları doğru dürüst yaşamamıza imkân bırakmayacak! Ev değil, kadın manastırı! Her yerde bir fısıltıdır, bir mırıltıdır gidiyor!»

Yakov Lukiç :

— «Haydi, kes sesini! Bunlar senin o budala kafanın anlayabileceği şeyler değil!» dedi «Mademki 'çık' dediler, sen de çık. Son zamanlarda fazla konuşmağa başladın... Bak, dilini tut, yoksa ben onu susturmasını bilirim.»

Semyon kıpkırmızı oldu, yüzünü babasına doğru çevirdi. Sesi boğuklaşmıştı.

— «Babacığım, böyle ikide bir adamı suçlamasanız daha iyi olur. Bizim ailede ne korkak var, ne de azarlanacak çocuk! Birbirimize göz dağı vermeğe başlarsak hepimizin hali kötü olur gibi geliyor bana!»

Bunu söyledikten sonra kapıyı çarparak dışarı çıktı. Yakov Lukiç öfkelenmişti. Karısına döndü:

— «Bak, oğlunu görüyor musun? Seyret işte! Ne de kahraman yetiştirmişsin onu! Köpek!» diye bağırdı.

Ona hiç bir zaman karşılık vermeyen karısı, düşünceli düşünceli :

— «Ne desem bilmiyorum ki Lukiç, senin o bedavadan ekmeğimizi yiyen misafirlerin de, hani pek hoşu-

muza gitmiyorlar. Onlar geleli beri korku içinde yaşıyoruz. O kadar ki zaman zaman böyle yaşamaktan usanıyoruz vallahi. Köydeki memurlar gelip evimizi ararlar diye korkuyoruz. Öyle bir şey olursa mahvolduk gitti demektir. Bu yaşadığımız hayat mı, söyle? Titreyip duruyoruz... En küçük bir hışırtı bizi behşet içinde bırakıyor. Biri bir yere vurdu mu içimiz ürperiyor. Tanrı kimseye böyle yaşamayı nasip etmesin. Senin için de, Syoma için de acı çekip duruyorum. Burada barındırdığımız adamları bir haber alırlarsa, gelip onları yakalarlar ama, sizleri de götürürler. O zaman biz kadınlar ne yaparız? Yalnız başımıza kalınca... Elimize bir torba alıp dilenciliğe mi çıkalım?»

Yakov Lukiç :

— «Öf, yeter artık!» diye sözünü kesti karısının. «Ben ne yaptığımı biliyorum. Bu iş için ne size, ne de Syomka'ya danışırım! Sen bana ne söylemek istiyordun? Çıkar bakalım baklayı ağzından!»

Gidip kapının her iki kanadını da sıkıca kapadı. Sonra karısının tâ yanına oturdu. Onu dinlerken içinde uyanmış olan endişeyi önce hiç belli etmiyordu. Fakat sonunda artık kendisini tutamadı, sedirden fırladığı gibi mutfakta bir aşağı bir yukarı gezinmeğe başladı. Derin bir şaşkınlık içinde :

— «Mahvolduk! Ah sevgili anneciğim! Mahvolduk! Vay başıma gelenler!..» diye söyleniyordu.

Biraz sakinleşince arka arkaya iki büyük maşrapa su içti, sonra derin düşünceler içinde sedire oturdu:

— «Şimdi ne yapacaksın bey?»

Yakov Lukiç, karısının sorusuna cevap vermedi. Onu işitmemişti bile. Karısı bir süre önce evlerine dört ihtiyar kadının gelmiş olduğunu, ısrarla sayın subayların yanına çıkmak istediklerini söylemişti. Bu ihtiyar kadınlar, subayların, onları evinde misafir eden Yakov Lukiç'in ve Gremyaçiy'deki öteki kazakların elbirliği ile bu Allahsız bolşevik idaresini ne zaman devireceklerini, ne zaman ayaklanacaklarını öğrenmek için sabırsızlanıyorlardı. Yakov Lukiç'in karısı onlara ısrarla evlerinde hiç bir subayın bulunmadığını söylemişti. Fakat onun bu sözleri üzerine fesat, kambur ihtiyar Loşilina kızgınlıkla:

— «Sen daha çok gençsin kızım, yalanlarınla beni

kandıramazsın... Subayların kıştan beri sizin büyük odanızda oturduklarını özbe öz kaynanan söyledi bize! Onların başkalarından saklandıklarını biliyoruz. Ama burada olduklarını kimseye söyleyecek değiliz ki! Sen bizi büyük subaya götür bakalım. Hani Aleksandr Anisimiç dedikleri var ya ona!» diye karşılık vermişti.

O gün Yakov Lukiç, Polovtzev'in odasına girerken içinde her zamanki gibi bir ürperti duydu. Fakat buna artık alışmıştı. Polovtzev'in olup bitenleri duyduktan sonra üzerine yumruk yumruğa atılacağını sanıyor, bu yüzden köpek gibi boynu eğik, titreye titreye cezasını bekliyordu. Ama heyecandan kekeliyerek, sözleri birbirine karıştıra karıştıra, her şeyi olduğu gibi, hiç bir noktasını saklamadan, karşısından nasıl işittiyse öylece anlattığı vakit, Polovtzev yalnız alaylı alaylı güldü:

— «Doğrusu sır saklamasını amma iyi bilen arkadaşlar bulmuşuz! Eh, ne yapalım, nasıl olsa günün birinde böyle bir şey olacaktı. Demek bizi annen ele verdi, öyle mi Lukiç? Şimdi sence ne yapmalıyız, ha?»

Yakov Lukiç, Polovtzev'in sözlerinden cesaret bularak, kararının kesin olduğunu ortaya koyan bir tavırla:

— «Bizim evden gitmelisiniz Aleksandr Anisimoviç!» dedi.

— «Ne zaman?»

— «Ne kadar erken giderseniz, o kadar iyi! Düşünmekle fazla vakit kaybetmeğe gelmez.»

— «Onu ben de biliyorum ama, nereye gidebiliriz?»

— «Vallahi bilmiyorum, şey... Arkadaş... Affedersiniz, bu sözü kullanmağa alıştım da... Bay Vatzlav Avgustoviç nerede?»

— «Burada değil. Gece gelecek. Onu yarın bahçenin yanında karşılıyacaksın. Atamançukov köyün öbür tarafında mı oturuyor? Hah, işte ona gideriz, şurada birkaç günümüz kaldı zaten. Bu günleri orada geçiririz. Haydi bakalım, beni oraya götür.»

Kimseye görünmeden Atamançukov'un evine kadar gittiler, ayrılacakları sırada Polovtzev, Yakov Lukiç'e :

— «Haydi hoşça kal Lukiç,» dedi. «Yalnız annenin durumunu düşünsen iyi olur... O kadın bizim işlerimizi suya düşürebilir. Bunu iyice düşünmelisin... Lyatevskiy'i karşılar, nerede olduğumu söylersin!»

Yakov Lukiç'i bağrına bastı, kuru dudaklarıyle onun traşsız sert yanağını öptü, geri çekildi, bir an için çoktandır badana görmemiş evin duvarına yapışmış gibi durdu, sonra gözden kayboldu.

Yakov Lukiç eve döndü. Yatağına yattıktan sonra kendisinden hiç beklenmeyen sert bir davranışla karısını duvara doğru itti :

— «Bak sana bir şey söyliyeceğim! Anama bundan böyle yemek vermeyeceksin! Su da vermeyeceksin. Nasıl olsa bugün yarın ölecek.»

Yakov Lukiç'le hiç de rahat olmayan uzun yıllar geçirmiş olan karısı bir çığlık attı. Sonra :

— «Yaşa Lukiç! Bunu nasıl yaparsın? Ayol onun öz be öz oğlu değil misin?» dedi.

Yakov Lukiç, beraber geçirdikleri kavgasız evlilik yılları boyunca ilk kez elini kaldırdı, artık pek genç olmayan karısına vurdu. Boğuk, kısık bir sesle:

— «Sus! O bizim başımıza öyle bir belâ getirebilir ki! Hepimizi mahveder! Sus diyorum... Sürgüne mi gitmek istiyorsun yoksa?» diye söylendi.

Sonra, ağır ağır yataktan kalktı, sandığın üzerinden pek büyük olmayan kilidi aldı, yavaşça ılık sofaya çıkıp annesinin yattığı odanın kapısını kilitledi.

İhtiyar kadın ayak seslerini işitmişti. Çoktandır oğlunu ayak sesinden bile tanıyordu. Hatta elli yıl kadar önce genç, güzel bir kazak kadınıyken, ev işini yaptığı ya da yemek pişirdiği zamanlar, arada bir başını kaldırır, dudaklarında gururlu bir gülümseyişle yandaki odada ilk yavrusunun, biricik sevgili Yaşenka'sının çıplak ayaklarıyle nasıl kararsız bir şekilde dura dura, şap şap yürüdüğünü dinlerdi. O zamanlar oğlu yürümeyi daha yeni öğrenmiş, ara sıra yerlerde emekleyen mini mini bir çocuktu. Sonradan küçük Yaşutka'sının okuldan dönerken nasıl zıplaya zıplaya, topuklarını yere vura vura koşup geldiğini dinledi. O zamanlar Yaşa neşeli, çevik bir çocuktu. Tıpkı bir keçi yavrusu gibi! O yaşlarda çocuğunun doğru dürüst yürüdüğünü bile hatırlamıyordu. Yaşa sadece koşardı. Onunkisine koşma da denilemezdi, tıpkı bir keçi yavrusu gibi zıplaya zıplaya uçar giderdi...

Günler uzayıp gidiyordu. Herkesin yaşantısı gibi bitmez tükenmez acılar, sonra da kısa süren sevinçlerle...

İşte şimdi kendisi yaşlı bir anne olmuştu. Ama hep için için gurur duyarak düşündüğü uzun boylu, gelişmiş serpilmiş bir delikanlı olan oğlu Yaşa'nın geceleri kayar gibi hafif adımlarla yürüdüğünü dinlerken içinde bir hoşnutsuzluk uyanırdı. Yaşa gece geç vakit eve dönerken delikanlılığın verdiği bir çeviklikle o kadar hafif yürürdü ki, kunduraları hemen hemen yere değmiyormuş gibi olurdu... Kadıncağız farkında olmadan, oğlu büyümüş, evlenmiş, çoluk çocuğa karışmıştı. Yürüyüşü bile ağırlaşmıştı. Çoktandır evde, bir aile başkanına yakışır şekilde, bir koca ağırbaşlılığıyla, aynı zamanda artık yaşlanmış bir adam gibi yürümeğe başlamıştı... Oysa, annesi için o hâlâ eskisi gibi Yaşenka idi; zaman zaman geceleri rüyasında onun küçüklüğünü görüyordu... Sarışın, ele avuca sığmaz bir çocuk olarak...

İşte şimdi de kadıncağız oğlunun adımlarının sesini duyunca, yaşlılara özgü boğuk bir sesle:

— «Yaşa, sen misin?» diye sordu.

Oğlu karşılık vermedi. Bir süre kapının yanında durdu, sonra nedense adımlarını sıklaştırarak avluya çıktı. İhtiyar kadın mahmur mahmur : «Çok şükür oğlumu iyi bir kazak, her şeye değerini veren bir bey olarak yetiştirmişim! Allaha şükür! Herkes uyuyor. Oysa, oğlum kalkmış ağıla gidiyor, her şey yolunda mı diye bakacak,» diye düşündü. Solgun, kuru dudaklarında gururlu bir anne gülümseyişi belirdi...

O geceden sonra evde her şey kötü gitmeğe başladı.

Yaşlı kadın, iyiden iyiye kuvvetten düştüğü, artık gücü kalmadığı halde hâlâ yaşıyordu. Zaman zaman bir parçacık ekmek, bir yudumcuk su istiyor, Yakov Lukiç sessiz adımlarla sofadan geçtiği vakit, onun boğuk, neredeyse hiç duyulmayacak kadar hafif bir sesle:

— «Yaşenka'cığım benim, evlâdım! Sevgili oğlum. Neden bana bunu reva görüyorsun? Birazcık su verin bari!» diye fısıldadığını işitiyordu.

Ev halkı geniş odada kalmaktan kaçınır olmuştu. Semyon karısıyle birlikte gece gündüz avluda kalıyordu. Yakov Lukiç'in karısı ise, herhangi bir ihtiyacını görmek için eve girmesi gerektiğinde oradan hep titriye titriye. hıçkıra hıçkıra ağlıyarak çıkıyordu. İkinci günün akşamı,

herkes akşam yemeği için sofraya oturduğu zaman, Yakov Lukiç bile, uzun bir sessizlikten sonra: «Gelin, şu birkaç günü hep beraber yazlık ambarda geçirelim,» dedi.

Semyon birdenbire irkildi, sofradan kalktı; sanki biri onu itmiş gibi olduğu yerde sallandı, sonra dışarı çıktı...

Dördüncü günü ev derin bir sessizliğe gömüldü. Yakov Lukiç titriyen parmakları ile kilidi çıkardı ve karısıyle beraber annesinin odasına girdi. İhtiyar kadın yerde, kapının eşiğinin hemen yanında yatıyordu. Her nasılsa içerde kıştan beri unutulup kalmış eski deri bir eldiven sedirin üzerinde duruyordu. İhtiyar kadın onu dişsiz ağzında çiğneye çiğneye ezmişti... Suya gelince, belliydi ki, ihtiyar kadın onu pencerenin kenarında bulabiliyordu. Çünkü dışarda hemen hemen duyulmayacak kadar hafif bir sesle yağan yağmur. kepenklerin aralığından gözle görülemeyecek bir çizgi halinde içeriye doğru süzülüyordu. Yağmur yağmadığı zamanlarda da, o yaz sabahlar çok sisli olduğundan, herhalde içeriye çiğ damlaları da girebiliyordu...

İhtiyar kadının arkadaşları, onun küçük, kupkuru, buruşmuş vücudunu yıkadılar, giydirdiler, gözyaşı döktüler, fakat cenaze töreninde Yakov Lukiç kadar acı acı bütün ümitlerini yitirmiş gibi ağlayan olmadı. O herkesten fazla ağlıyordu. Duyduğu acı, pişmanlık duygusu, yok olan varlığın yarattığı boşluk, o gün korkunç bir ağırlık halinde ruhunun ta derinliğine indi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Vücudunu yoracak bir iş yapmak ihtiyacı Davıdov'u yeyip bitiriyordu. Bu sağlam, kuvvetli vücudu ağır bir işe koşmalıydı. Öyle bir iş olmalıydı ki, akşama doğru bütün adaleler bitkinlikten hafif hafif sızlamalı, geceleri de özlenen dinlenme ile birlikte, hiç gecikmeden hafif, rüyasız bir uyku gelmeliydi!

Bir gün, kollektifleştirilmiş biçme makinelerinin tamir işinin nasıl gittiğini öğrenmek üzere demirciye gitti. Kızgın demirin, yanan kömürün kokusu, örsün bir şarkı gibi uzun uzun çınlaması, eski körüğün de ihtiyarların sesini andıran kısık iniltilerle içini çekercesine hışırdaması ona büyük bir heyecan verdi. Birkaç dakika yarı karanlık tamirhanede hiç konuşmadan durdu, zevkle gözlerini kapamış, çocukluktan beri tanıdığı kokuları derin derin içine çekiyor, bu özlemin ta içinde sanki bir acı uyandırdığını duyuyordu. Birden bu yürekten taşan duygulara dayanamadı, çekici kaptı... Tam iki gün bir gün doğuşundan öbür gün doğuşuna kadar tamirhaneden hiç çıkmadan çalıştı durdu. Yemeği bile evin hanımı tamirhaneye getiriyordu.

Ama o şartlar içinde nasıl iş görülebilirdi? Her yarım saatte bir insanı gelip işten ayırıyorlardı. Bu yüzden kerpetenlerin arasındaki nallar mavileşiyor, yaşlı demirci Sidoroviç söylenip duruyor, küçük çırağı ise Davıdov'un adalelerini germekten yorulmuş eliyle kendisine getirilen beyaz kâğıdın üzerinde doğru dürüst harfler çizeceğine, acayip, karmakarışık, eğri büğrü bir şeyler yazdığını, ikide bir kalemi elinden düşürdüğünü gördükçe açıktan açığa alaylı alaylı gülüyordu. Sonunda Davıdov bu şartlar altında çalışmaktan öfkeyle vazgeçti; Sidoroviç'e engel olmamak için kendi kendine, kırk yıllık gemici gibi ana avrat söverek tamirhaneden çıktı; canı sıkılarak, öfke

içinde gitti, gene kolhozun idare müdürlüğü odasındaki yerine geçip oturdu.

Doğrusunu söylemek gerekirse, bütün günlerini olağan, fakat yine de kolhozun yönetimi bakımından önemli birçok sorunu çözmekle geçiriyordu: Muhasebecinin yapmış olduğu hesapları kontrol ediyor, bir yığın rapor okuyor, ekiplerin bildirdiklerini dinliyor, kolhozcuların çeşitli isteklerini açıklayan dilekçelerini ayırıyor, üretim işleriyle ilgili toplantılara katılıyor, sözün kısacası büyük kollektif bir çiftliğin var olabilmesi için kaçınılması imkânsız bütün işleri görüyordu. Ne var ki bu işler de onu hiç avutmuyordu.

Geceleri doğru dürüst uyku uyuyamıyor, sabahları da daima baş ağrısıyle kalkıyor, rasgele, ancak vakit bulunca karnını doyuruyor ve akşama kadar bütün vücudunda eskiden hiç farkına varmadığı anlaşılmaz bir kesiklik duyuyordu. Davıdov azıcık kendisini de bırakmıştı. Karakterinde daha önce hiç olmayan yeni bir şey belirmişti: Her şeye öfkeleniyordu. Zaten dış görünüş bakımından Gremyaçiy-Log'a ilk gelişindeki kuvvetli besin almış zinde insana hiç benzemiyordu. Çok değişmişti. Sonra bir de Luşka Nagulnova ortaya çıkmıştı. Aklı fikri ondaydı. Çeşit çeşit düşünceler aklına geliyordu... Kahrolası kadın! Hayatına karışmak için ne de biçimsiz bir zaman seçmişti! Şimdi bunların sırası mıydı?

Razmyötnov, bir gün Davıdov'un zayıflamış yüzüne gözlerini kısarak alaylı alaylı baktıktan sonra:

— «Hep zayıflamağa devam ediyorsun ha Syoma?» demişti. «Şimdi neye benziyorsun, biliyor musun? Çok kötü bir kış geçirmiş yaşlı bir öküze... Hani neredeyse yolda giderken yere yatmağa başlıyacaksın. Derin bile bir acayip oldu. Tüyü dökülmüş kuşa döndün. Soldun, sarardın, güneş mi soldurdu rengini böyle? Sen bizim kızlara göz atmasan, özellikle dullarla o kadar ilgilenmesen daha iyi olur. Bu iş senin sağlığına fena halde dokunur!»

— «Git başımdan! O budala öğütlerine ihtiyacım yok benim!»

— «Kızma canım! Ben kötülük için söylemiyorum ki! İyiliğin için öğüt veriyorum.»

— «Sen daima bir şeyler uydurup saçmalarsın! Doğrusu bu!»

Davıdov yavaş yavaş kızarmağa başlamıştı. Utancını yenemeyince damdan düşer gibi hiç ilgisi olmayan şeylerden söz etmeğe başladı. Ama Razmyötnov şaka etmekten vazgeçmiyordu :

— «Sen böyle kızarmayı fabrikada mı, yoksa donanmada mı öğrendin ha? Hem yalnız yüzün kızarmıyor, bütün boynun da kıpkırmızı oldu. Belki de bütün vücudun kızarmıştır? Şu gömleğini kaldırsana bir bakayım...»

Ancak Davıdov'un bulanık gözlerinde öfkeli kıvılcımların yandığını görünce, birden sert bir dönüş yapar gibi konuyu değiştirdi. Canı sıkılmış bir tavırla esneyerek, hasattan söz açtı. Yarı kapalı göz kapaklarının altından sözüm ona uykusu varmış gibi uykulu uykulu bakıyor, ama ağarmış bıyıklarının altında görünen dudaklarındaki o anlamlı, o alaycı gülümseyişi bir türlü saklayamıyor ya da saklamak istemiyordu.

Acaba Razmyötnov, Davıdov'un Luşka ile olan ilişkisini yalnız tahmin mi ediyordu, yoksa biliyor muydu? Herhalde biliyordu. Kesin olarak biliyordu... Zaten böyle bir ilişkiyi gizli tutmaya imkân var mıydı? Utanmaz Luşka, bu işi saklamak şöyle dursun, tam tersine gösteriş yapar gibi davranırken, buna imkân var mıydı? Parti sekreteri tarafından terk edilmiş bir kadının herhangi bir kolhozcuya değil, kolhoz başkanının kendisine yanaşmış olması, karşı tarafın da ona kayıtsız kalmaması, herhalde Luşka'nın içine biraz adilik karışmış gururunu okşuyordu.

Birkaç defa Kolhoz idaresinden Davıdov'la birlikte dışarı çıkmış, bununla da kalmamış, omuzunu bile hafifçe ona doğru kırmıştı. Davıdov, kapana kıstırılmış gibi etrafına bakınıyor, Makar'la karşılaşmaktan korkuyor, fakat yine de onun kolundan çıkmıyordu, aksine, yürüyüşünü Luşka'nın adımlarına uydurarak, tıpkı rahvan giden bir at gibi kısa adımlarla yürüyor. nedense dümdüz yolda bile sık sık ayağı tökezleniyordu. Âşıkların insafsız düşmanları olan şımarık köy çocukları arkalarından koşuyor; kırıta kırıta, incecik sesleriyle:

Ekşi mayadan da yapılır vay vay
Gelinle güvevin hamuru vay vay...

diye bağırıyorlardı. Sonra da iyice azdıkları için bu an-

lamsız, saçma tekerlemeyi sayısız şekillerde değiştire değiştire tekrar ediyorlardı. Terden sırılsıklam olan Davıdov, içinden çocuklara da, Luşka'ya da, kendi iradesinin zayıflığına da veriştire veriştire sokaklardan güç belâ geçiyordu. Bu süre içinde çocukların «Ekşi hamur» u değişe değişe «kabarmış», «tuzsuz» ya da «iştah açıcı», «tadı tuzu yerinde» gibi çeşit çeşit isimler verilen bir hamur oluyordu. Sonunda Davıdov'un sabrı tükeniyor, genç adam yumuşak bir hareketle dirseğine gömülmüş gibi olan Luşka'nın esmer parmaklarını açarak:

— «Özür dilerim, pek vaktim yok! İşim var! Hemen gitmeliyim,» diyerek iri adımlarla genç kadının yanından uzaklaşıyordu.

Fakat insana rahat vermeyen köy çocuklarının takibinden kurtulmak pek kolay değildi, hemen iki gruba ayrılıveriyorlardı. Bir grup Luşka'yı çileden çıkarmak için giderken öteki grup da Davıdov'un arkasından gidiyordu. Onlardan kurtulmanın tek ve kesin çaresi vardı; Davidov en yakın çite kadar gidiyor, bir dal koparacakmış gibi davranıyordu, işte o zaman, çocuklar çil yavrusu gibi dağılıp kayboluyorlardı. Ancak o zaman kolhoz başkanı sokakta da, civardaki yerlerde de söz sahibi tek kişi olabiliyordu.

Kısa süre önce, yıldızsız karanlık bir gecede Davıdov ile Luşka köyün dışında, tâ uzaklarda yel değirmeninin orada, değirmenin bekçisiyle burun buruna gelmişlerdi. Çok yaşlı bir kolhozcu olan bekçi Verşinin gocuğunu üzerine çekmiş, eski bir kunduz yuvasının tümseği önünde yatıyordu. Üzerine doğru gelen çifti görünce, birdenbire doğruldu, bir anda ayağa fırladı. Askerce bir tavırla:

— «Dur! Kimsin?» diye bağırdı! Üstelik eski tüfeğini kapıp onlara doğru ateş edecekmiş gibi çevirdi. Oysa, tüfek dolu bile değildi.

Davıdov'un canı sıkıldı :

— «Yabancı değiliz. Benim! Verşinin.» dedi. Sonra olduğu yerde sert bir dönüş yaparak geriye çarketti; Luşka'yı da peşinden sürükledi. Fakat Verşinin onlara yetişti, yalvarır gibiydi :

— «Sizde azıcık tütün bulunmaz mı acaba arkadaş Davıdov? Bir sigaralık olsun yeter. Yok mu? Tütünsüz kalınca sersem oluyorum, kulaklarım şişiyor!»

Luşka yüzünü öbür tarafa çevirmedi, yana da çekilmedi, mendiliyle yüzünü örtmeyi bile gerekli bulmadı. Sakin bir tavırla:

— «Gel gidelim Siyoma!» dedi. «Sen de, Nikolay dede, steplerde gönül eğlendirenleri takip edeceğine, hırsızlara göz kulak ol! Geceleri yalnız kötü insanlar gezmez!»

Nikolay dede hafifçe güldü, sıkılmadan Luşka'nın omuzuna yavaşça vurdu:

— «Ama şekerim, Luşa'cığım... Gece karanlığında ne olup bittiğini insan bilemez ki! Kimi gönül eğlendirir, kimi başkasının malını taşır. Benim işim bekçilik! Gelip geçen herkese seslenmem, yel değirmenini korumam gerekir. Çünkü değirmenin içinde tezek değil, kolhozun buğdayı var. Neyse, tütüne çok teşekkür ederim. Haydi güle güle, yolunuz açık olsun.»

Yalnız kaldıklarında Davıdov öfkesini saklayamadı:

— «Hangi şeytana uyuyor da konuşmaya katılıyorsun? Yana çekilseydin ya! O zaman belki seni tanımazdı!»

Luşka donuk bir sesle :

— «Ben on altı yaşında bir kız değilim! Öyle her karşıma çıkan ihtiyar bunaktan çekinmem!» dedi.

— «Ne olursa olsun.»

— «Ne demek, ne olursa olsun?»

— «Kendini herkes görsün diye uluorta meydana çıkarmak olacak şey mi?»

— «Ayol o adam benim öz babam mı? Yoksa kaynatam mı?»

— «Seni anlamıyorum!»

— «Azıcık gayret et, anlarsın.»

Davıdov karanlıkta görmüyordu ama, sesinden Luşka'nın o sırada gülümsediğini anlıyordu. Onun bir kadın olarak adının lekelenmesine bu kadar kayıtsız kalmasına, töreleri hiçe saymasına canı sıkılarak, heyecanla :

— «Anlasana! Ben, senin için endişe ediyorum, küçük budala!» dedi.

Luşka, daha soğuk bir tavırla karşılık verdi:

— «Zahmet etme! Ben kendimi korumasını bilirim! Sen kendine bak!»

— «Kendim için de çekiniyorum!»

Luşka birden durdu, Davıdov'un ta yakınına kadar

geldi. Sesinde öfkeyle karışık bir memnunluk seziliyordu. Sanki tartışmayı kazanmıştı:

— «Söze başlarken öyle deseydin ya, yavrum! Sen sadece kendin için korkuyorsun. Seni üzen şey, gece bozkırda bir kadınla dolaşan adamın sen olduğunu farketmeleri. Yoksa aslında geceleri kiminle serserilik ettiğim. Nikolay dedenin umurunda bile değildir.»

Davıdov kızdı:

— «Bunun serserilik etmekle ne ilgisi var?»

— «Başka ne denir yani? Nikolay dede feleğin çemberinden geçmiş adamdır. Senin geceleyin buraya benimle herhalde böğürtlen toplamağa gelmediğini pekâlâ bilir. Ama sen korktun. Gremyaçiy'deki namuslu insanların, dürüst kolhozcular hakkında neler düşüneceklerini aklına getirip endişelendin. Öyle değil mi? Yoksa ben, senin umurunda bile değilim, ben olmasam, başka bir kadınla köyün dışına çıkıp dolaşacaktın. Ama sen hem günah işlemek, hem de göze çarpmamak istiyorsun! Kimse yaptığın serserilikleri bilmesin istiyorsun. Aslında korkağın birisin!.. Şimdi anladım seni! Ama insan her zaman dört ayak üzerine düşmez yavrum. Bir de 'denizciyim' diye böbürleniyorsun. Nasıl oluyor o öyle? Ben korkmuyorum da sen korkuyorsun! Oldu mu ya? Demek erkek olan ben, kadın olan sen, öyle olmuyor mu?»

Luşka gerçekte işi çekişmeye dökmekten çok şaka etmek niyetindeydi ama, belliydi ki, sevgilisinin davranışı gururunu kırmıştı. Kısa bir süre sustu, hakaret eder gibi yan yan onu tepeden tırnağa süzdü, sonra birden ayağındaki siyah saten etekliği çıkarıverdi. Emreder gibi :

— «Soyun!» dedi.

— «Çıldırdın mı sen? Niçin soyunacakmışım?»

— «Anlaşılmıyacak ne var? Sen etekliğimi giyeceksin, ben de senin poturunu. Böylece hak yerini bulur. Herkes nasıl davranıyorsa öyle giyinmeli. Haydi, elini çabuk tut!»

Davıdov güldü ama, Luşka'nın sözlerine de, istediği bu değiş-tokuşa da gücenmişti. İçinde biriken öfkeyi bastırmak için kendini zorlayarak yavaşça:

— «Vazgeç yaramazlık etmekten Luşa! Haydi giyin de gidelim..» dedi.

Luşka isteksiz, uyuşuk hareketlerle etekliğini ayağına

geçirdi, başındaki örtünün altından çıkmış saçlarını düzeltti; sonra ansızın gülümsedi:

— «Eeeee.. Canımı sıkıyorsun denizci bozuntusu sen de!» derken sesinde derin bir hüzün vardı.

Bunun üzerine ta köye kadar bir tek kelime konuşmadan yürüdüler, yan sokakta yine hiç konuşmadan ayrıldılar. Davıdov pek resmî bir tavırla eğildi; Luşka ise belli belirsiz başını salladı, sonra bahçe kapısının arkasına geçip akçaağacın koyu gölgesi altında kayboluverdi.

Birkaç gün birbirlerini görmediler. Sonra bir sabah Luşka, kolhoz idaresine geldi, sofada sabırla en son ziyaretçinin gitmesini bekledi. Davıdov odasının kapısını kapamak üzereydi. O sırada gözü Luşka'ya ilişti. Luşka, bacaklarını erkek gibi rahatça açmış, bir sıranın üzerinde oturuyordu, etekliği yuvarlak dizlerini sım sıkı sarmıştı. Çıtır çıtır ayçiçeği çekirdeği yiyor, neşeli neşeli gülümsüyordu. Alçak sesle, gülerek :

— «Sana da çekirdek vereyim mi başkan?» diye sordu.

İncecik kaşları hafifçe titriyordu. Gözlerinde çapkın bir ifade vardı:

— «Sen tarlalardaki ayrık otlarını yolmağa gitmedin mi?»

— «Şimdi gideceğim! Görüyorsun ya, sırtıma günlük elbisemi giymişim. Sana bir şey söylemeğe geldim... Bugün hava kararınca çayırın oraya gel. Seni Leonov'ların harman yeri yanında bekliyeceğim. Nerde olduğunu biliyorsun değil mi?»

— «Biliyorum.»

— «Gelecek misin?»

Davıdov hiç karşılık vermeden yalnız başını salladı, kapıyı sımsıkı kapadı. Sonra da masanın başına oturup uzun süre derin derin düşündü. Yüzünü avuçlarına dayamış, gözlerini bir noktaya dikmiş düşünüyordu. Düşünecek o kadar çok şey vardı ki...

Daha ilk dargınlıklarından sonra Luşka iki defa karanlık basınca onu evinde ziyaret etmişti, biraz oturmuş, sonra yüksek sesle:

— «Beni geçirsene Syoma!» demişti. «Dışarda hava kararıyor. Nedense yalnız gitmekten korkuyorum. O ka-

dar korkuyorum ki! Zaten küçüklükten beri korkağımdır. Çocukluğumda karanlıktan korkuttular beni...»

Davıdov kaşlarını çatmış, onu korkutmak ister gibi gözleriyle tahta bölmeyi işaret ediyordu. Bölmenin öbür tarafında yaşlı, çok sofu bir kadın olan ev sahibi öfkeyle kedi gibi tıslıyor, Davıdov'la kocasına akşam yemeğini hazırlamak üzere tabakları, çanakları şakırdatıyordu. Luşka'nın çok iyi işiten kulakları ev sahibinin ıslık çalar gibi fısıldadığını duydu:

— «O mu korkuyor? O kadın kadın değil, şeytanın kendisidir. Ona kalsa, tâ cehennemin bucağında, zifirî karanlıkta bile o genç zebaniye giden yolu el yordamıyle bulur. Onun gelmesini beklemez bile. Tövbe Allahım! Günahlarımı affet benim. Korkakmış! Pöh... Senin gibi şeytan ruhlu bir karıyı karanlık korkutur mu hiç? Ne demezsin...»

Luşka kendisi için hiç de gurur okşayıcı olmayan bu karakter incelemesini gülümseyerek dinliyordu. Herhangi bir sofu ihtiyarın sözleriyle etkilenecek, onlardan sıkılacak bir kadın değildi. Duadan başını alamayan, ömrü köşe bucağı yalamakla geçen ihtiyarın sözleri vız gelirdi ona! Kısa evliliği boyunca kahraman Luşka bundan çok daha kötü durumlarda kalmış, Gremyaçiy'deki kadınlarla çok daha çetin çatışmalara girişmiş, onlara karşı koymuştu. Kapının arkasından ev sahibi kadının alçak sesle **«Yoldan çıkmış!»**, **«Aşifte!»** dediğini gayet iyi işitiyordu. Ama sanki Luşka o güne kadar yalnız bu oldukça hafif kalan sözlere mi hedef olmuştu? Kendisine kızmış olan kadınlarla kavga ederken, çok daha şiddetli sözler işitmişti.

Tabiî o da daha ağırlarını kullanmıştı. Hele kör bir saflık içinde kocalarını yalnız kendilerinin sevebileceklerini sanan kadınlar, üstüne atılıp da onunla dövüşmeye, yakası açılmadık küfürler savurmağa başladıkları vakit... Her seferinde de Luşka kendisini korumasını bilmiş, düşmanlarına gereken karşılığı vermişti. Hayır... O hiç bir şart altında şaşırmazdı. Taşı gediğine koymasını da bilirdi. Hele köyde Luşka'nın başındaki örtüyü çekebilecek, onu saçı başı açık bırakacak bir tek kıskanç kadın yoktu! Bununla birlikte gene de ihtiyara bir ders vermeğe kararlıydı! Canı öyle istiyordu. Tutturduğu yolun doğruluğunu

ispat etmek için! Çünkü kavgada son sözün daima kendisinde kalması için elinden geleni yapardı!

İkinci gelişinde ev sahibinin de kullandığı oturma odasından geçerken biraz gecikmiş, Davıdov'un öne geçmesini, sofaya çıkmasını, sonra da hafifçe çatırdıyan merdivenlerden aşağıya, dış kapıya doğru inmesini beklemişti. O zaman çocuk gibi saf saf dönüp ev sahibesine bakmıştı. Daha önce aklından yaptığı hesap, dakikası dakikasına doğru çıkmıştı. İhtiyar Filimonniha acele acele zaten nemli olan dudaklarının üzerinde dilini gezdirip onları biraz daha ıslatarak yavaşça:

— «Ne ahlâksız şeysin Lukerya! Senin gibisini ömrümde görmedim!» derken soluk soluğaydı.

Luşka çok utanıyormuş, büyük bir suçluluk duygusu içindeymiş gibi odanın ortasında durmuş; düşünceli düşünceli gözlerini yere indirmişti. Uzun, siyah, sanki kalemle boyanmış gibi gür kirpikleri vardı. Gözlerini yere indirince yanaklarının üzerine koyu bir gölge düştü.

Bu yapmacık utangançlığa kanan Filimonniha biraz yumuşamış gibi:

— «Kendini düşün kızım! Yaptığın iş mi yani?» dedi. «Gerçi boşanmışsın ama, daha önce evliydin ya! Böyle bir kadının bekâr bir adamın evine, hem de alacakaranlık bastığı vakit gelmesi yakışık alır mı? İnsanlara karşı hiç utanman kalmadı mı senin? Aklını başına topla Allahaşkına. Utan!»

Luşka ev sahibinin sesine uyarak gene yumuşacık, alçak sesle:

— «Hepimizin koruyucusu, hepimizin kurtarıcısı olan Ulu Tanrımız...» diye söze başladı.

Bu sözü söyledikten sonra sustu! Kısa süre, hiç bir şey söylemeden durdu. Sonra içinde şeytanca kıvılcımlar parlayan gözlerini kaldırarak ihtiyar kadına baktı. Çok sofu olan ihtiyar kadın Tanrı'nın adını duyunca hemen başını önüne eğmiş, aceleyle haç çıkarmağa başlamıştı. İşte o zaman Luşka, büyük bir başarıya ulaşmış gibi yüksekten bakarak son sözünü söyledi. Fakat şimdi artık erkek gibi kaba, sert bir sesle konuşuyordu:

— «Ulu Tanrı herkese vicdan dağıtırken, herkesin payına düşecek vicdanları ayırırken evde değildim. Delikanlılarla gezip tozuyor, gönül eğlendiriyor, öpüşüp kok-

laşıyordum. Onun için dağıtım sırasında benim payıma o bahsettiğin utanmadan azıcık olsun düşmemiş, anladın mı? Ağzını ne açtın öyle? Kapasana!. Şimdi sana öğüt vereceğim: Kiracın eve dönünceye kadar, yani benimle gönül eğlendirirken, ödevin biz günahkârlar için dua etmek olsun! Anladın mı beygir suratlı kadın!»

Luşka bunları söyledikten sonra, derin bir şaşkınlığa kapılan, neredeyse yerin dibine geçen ev sahibine bakmayı aşağılık sayan gururlu bir tavırla dışarı çıktı. Onu dışarıda bekleyen Davıdov, kötü bir şey olacak diye çekiniyormuşçasına:

— «Ne konuşuyordunuz onunla Luşka?» diye sordu.

Eski kocasından, tatsız bir konuşmayı önlemek için daima işi şakaya boğmak alışkanlığını kapmış olan Luşka, Davıdov'a sokularak hafifçe güldü:

— «Hiç! Tanrı'dan söz ettik!»

— «Ciddî söyle! Sana neler fısıldıyordu öyle? Seni darıltmadı ya?»

— «O beni darıltabilir mi ayol? Bana bir şey yapamaz ki! Kuvveti yetmez bir kere! O fısıldadıklarına gelince, beni senden kıskandığı için söyleniyordu, anladın mı? Dişsiz sevgilim benim...»

Luşka bunu yine şakacı bir tavırla söylemişti. Davıdov'un canı sıkılmıştı. Başını salladı:

— «Bizden şüphe ediyor! Doğrusu da bu!» dedi. «Evime gelmemeliydin. Bütün mesele bunda.»

— «İhtiyardan korkuyor musun yoksa?»

— «Neden korkayım?»

— «Korkmuyorsun ha? Eh, madem öyle cesaretli bir delikanlısın, boşuna lâf etmeğe değmez.»

Kendine güvenen. her şeyin incesini pek düşünmeyen Luşka'ya her hangi bir şeyi kabul ettirmek çok zordu. Davıdov ise birdenbire varlığının tâ derinliğine sokulan şiddetli duygunun etkisi altında, gözleri şimşekten kamaşmış gibi olmuştu. Birkaç kere ciddiyetle gidip Makar'la görüşmeyi, Luşka ile evlenerek eninde sonunda kendi kendini soktuğu bu yakışıksız durumdan kurtulmayı, bu konuda çıkabilecek dedikodulara da böylece bir son vermeyi düşünmüştü. «Onu tekrar terbiye ederim, benim yanımdayken öyle fing atmağa kalkışamaz. Eski oyunlarını da unutur! Onu zorla herkes gibi çalışmağa zorlarım. Kendi

kendisini yetiştirsin diye önce iyilikle söylerim. Dinlemezse zorla yaptırırım! Onu adam ederim işte! Doğrusu bu... Aptal kadın değil ki! İkide bir kızmasına gelince, onu bu huydan da vazgeçiririm. Durup durup öyle herkese ateş püskürmez... Ben Makar değilim! Makar'la birlikteyken bir ipte oynayan iki cambaz gibiydiler. Amma benim karakterim başka! Ona nasıl davranmak gerektiğini bilirim,» diye düşünüyor; gerek kendisini, gerek Luşka'yı gözünde büyüttüğünü, kendisine aşırı derecede güvendiğini bile farketmiyordu.

Leonov'un harman yerinin yanında buluşmayı kararlaştırdıkları gün, daha öğle vakti saatine bakmağa başlamıştı Davıdov. Fakat kararlaştırdıklarından bir saat önce Luşka'nın dış kapıdan içeriye doğru gelen hafif adımlarını, sonra da genç kadının tiz bir sesle :

— «Arkadaş Davıdov evde mi?» diye sorduğunu işitince hem şaşkınlık, hem de büyük bir öfke duydu.

O sırada evde bulunan ev sahibi kadınla ihtiyar kocası Luşka'ya karşılık vermediler. Davıdov kasketini kaptı, dışarı fırladı; kapıda da gülümseyen Luşka ile burun buruna geldi. Genç kadın bir yana çekildi. Hiç bir şey konuşmadan birlikte bahçe kapısının dışına çıktılar. Davıdov sert bir tavırla, öfkeden nefesi tıkanırcasına :

— «Böyle oyunlardan hoşlanmam!» diyerek yumruklarını sıktı. «Buraya niçin geldin? Seninle nerede buluşmayı sözleşmiştik? Söylesene... Ne duruyorsun!..»

Kendisini tutabilen Luşka, öfkeye kapılmadan:

— «Ne bağırıyorsun? Senin karın mıyım, yoksa uşağın mı?» diye sordu.

— «Bırak lâkırdıyı! Hem ben bağırmıyorum. Soruyorum!»

Luşka omuzlarını silkti, sonra Davıdov'la alay eder gibi sakin sakin:

— «Eh, mademki bağırmıyorsun, o zaman iş değişir,» dedi. «Seni özledim, onun için biraz erken geldim. Gelişime çok memnun oldun, pek sevindin... Öyle değil mi?»

— «Olur mu öyle şey? Memnun olacakmışım! Bir defa şimdi benim ev sahibi, olup bitenleri bütün köye yayacak. Geçen sefer ona ne söyledin bilmiyorum. O günden beri yüzüme bile bakmıyor. Sadece tavuk gibi gıdaklayıp duruyor. Doğru dürüst lâhana çorbası vereceğine pis pis

bir şeyler veriyor. Demek onunla dinden konuştunuz ha? Ne de güzel dinsel konuşmalarmış! Kadın senin ismini duyar duymaz hıçkırığa tutuluyor, gölde boğulmuş gibi mosmor kesiliyor. Sahi söylüyorum, şaka etmiyorum!»

Luşka bir kahkaha attı. Öylesine dinç, öylesine karşı durulması imkânsız bir gülüşü vardı ki, Davıdov elinde olmayarak yumuşadı. Ama, gene de neşelenmeğe hiç niyeti yoktu, onun için Luşka gülmekten nemlenen gözlerini ona doğru çevirerek :

— «Ne diyorsun? Demek hıçkırıyor, morarıyor ha? Oh... İyi oldu yobaza... Kendisini ilgilendirmiyen işlere burnunu sokmasın. Benim davranışlarımı kontrol etmek ona mı kaldı?» dediği zaman Davıdov soğuk bir tavırla sözünü kesti :

— «Demek onun bizim için köyde dedikodu çıkarması sana vız gelir, öyle mi?»

Luşka kayıtsız bir tavırla :

— «Umurumda bile değil. Canım sağ olsun!» dedi.

— «Sana vız geliyorsa, bana hiç de vız gelmiyor. Doğrusu bu... Artık yeter! Saf bir kız gibi aramızdaki ilgiyi başkalarına gösteriş olsun diye herkesin gözleri önüne sermenin gereği yok. Gel seninle bir karar verelim. Ben yarın gidip Makar'la konuşayım; sonra ya seninle evleniriz ya da yollarımız ayrılır... Bu böyle devam edemez. Herkesin beni parmakla gösterip: 'İşte bakın, başkan geliyor, Luşka'nın sevgilisi...' demesine dayanamam. Sen böyle herkesin gözü önünde yaptıklarınla otoritemi sıfıra indiriyorsun, anlıyor musun?»

Luşka kıpkırmızı oldu, sonra olanca gücüyle Davıdov'u iterek dişlerinin arasından :

— «Pöh! Şu kocaya bakın!» dedi. «Ayol ben senin gibi sümüklü bir korkağı ne yapayım? Demek senin bir işaretine bakıyorum, sen istersen hemen evlenmeyi kabul edeceğim öyle mi? Yanılıyorsun, kazın ayağı öyle değil. Bir kere sen benimle birlikte köyün ortasından geçmeğe bile utanıyorsun. Şimdi durup dururken, 'Gel evlenelim' demek de nereden çıktı? Her şeyden de korkarsın! İkide bir etrafına bakınırsın, çocuklardan bile ürker, birini gördün mü, kendini deli gibi öbür tarafa atarsın. Mademki öyle, Leonov'ların harman yerine benimle değil otoritenle birlikte git... Orada tek başına otların üstünde istedi-

ğin kadar yuvarlan! Amma korkakmışsınız ha!.. Ben de adam sanmıştım seni, oysa tıpkı benim Makarka gibisin. Onun akında yalnız dünya ihtilâli vardı, senin aklındaysa otorite. Ayol sizin gibi adamların yanında bir kadın can sıkıntısından ölür...»

Luşka bir süre sustu; sonra hiç beklenmedik bir şekilde şefkatle, heyecandan titreyen bir sesle:

— «Elveda Syoma'cığım!» dedi.

Birkaç saniye sanki kararsızlık içindeymiş gibi durdu, sonra arkasını döndü, hızlı adımlarla yan sokaktan uzaklaştı. Davıdov, boğuk bir sesle:

— «Luşka!» diye seslendi.

Luşka köşeyi dönerken başındaki beyaz örtü bir kıvılcım gibi parladı, sonra karanlıkta kayboldu. Davıdov elini ateş gibi yanan yüzünde gezdirerek hiç kımıldamadan duruyordu. Dudaklarında şaşkın bir gülümseyişle: «Aldın mı dersini? Evlenme teklif etmenin zamanı mıydı sanki? Aptal kafa! Evlen bakalım şimdi. Koca budala.» diye mırıldandı.

⁂

Dargınlığın ciddî olduğu kısa süre içinde anlaşıldı, hatta doğrusunu söylemek gerekirse, bu olağan bir dargınlık değil de, tam bir ayrılıştı. Luşka, Davıdov'la karşılaşmamak için inatla kaçıyordu. Davıdov kısa zaman sonra başka bir eve taşındı. Fakat bunu haber aldığı halde, Luşka barışmak için hiç bir adım atmadı. Davıdov sevgilisini yalnız başına herhangi bir yerde görmek umudunu büsbütün kaybederek, öfkeyle: «Aman, canı cehenneme! Mademki öyle psikolojik incelikler üzerinde duruyor...» diye düşünüyordu.

Gene de bu düşünce içinde çok acı duygular uyandırıyordu. Ruhu tıpkı yağmurlu bir ekim günü gibi hem karanlık, hem de fırtınalıydı. Belliydi ki, Luşka kısa süre içinde Davıdov'un aşk oyunlarıyla kaşarlanmamış, kurnazlık bilmeyen yüreğine giden en kestirme yolu bulmuştu...

Gerçi bu ayrılışta Davıdov için bazı olumlu yönler de vardı: Bir defa artık gidip Makar Nagulnov ile o can sıkıcı konuşmayı yapmaya gerek kalmıyordu. Sonra ahlâka aykırı davranışlarıyle biraz sarsılmış olan o demir gibi

sert otoritesini zedeleyecek bir şey kalmamış oluyordu. Ne var ki bu iyi düşünceler zavallı Davıdov'u pek az avutuyordu. Yalnız kaldı mı, farkında olmadan hemen gözlerini geçmişe çeviriyor, başka bir şey göremez oluyordu. Hüzünlü, düşünceli bir gülümseyişle Luşka'nın daima kuru, daima kımıldayan dudaklarının hoş kokusunu, her an anlamı değişen sıcak bakışlarını anıyordu.

Luşka Nagulnova'nın şaşılacak gözleri vardı. Kaşlarının altından baktığı vakit, gözlerinde kendini savunamayan suçsuz bir çocuğun bakışını andıran dokunaklı bir anlam belirir; kendisi de o anda feleğin çemberinden geçmiş, çeşit çeşit sevgiler yaşamış tecrübeli bir kadından çok çocukluktan yeni kurtulmuş bir genç kıza benzerdi. Bir süre sonra ise daima tertemiz. hafif çivitlenmiş beyaz başörtüsüne parmaklarını şöyle bir dokundurup düzeltir, başını kaldırıp çapkın çapkın. alaycı alaycı bakardı. İşte o zaman donuk bir ışıkla parlayan bu acımasız gözlerde Luşka'nın karşısındakini açıkça küçümsediğini, aynı zamanda her şeyi bildiğini gösteren bir anlam sezilirdi.

Luşka'nın böyle, bu bir an içinde değişebilmesi, karşısındakini etkilemek için, maksatlı olarak başvurduğu, sonradan öğrenilmiş bir nazlanma sonucu değildi. Doğuştan sahip olduğu bir özellikti. Daha doğrusu Davıdov'a öyle görünüyordu. Sevgisi gözlerini bağladığı için, o kadar sevdiği kadının belki de kendisine aşırı bir şekilde güvendiğini, ayrıca çok da egoist olduğunu farkedemiyordu. Zaten farkedemediği birçok şey daha vardı.

Bir gün içinden gelen sevginin coşkun etkisi altında Luşka'nın hafifçe allık sürülmüş yanaklarını öperken:

— «Luşka'cığım benim! Sana bir şey söyliyeyim mi? Tıpkı bir çiçek gibisin. Çillerin bile güzel kokuyor! Doğrusu bu çillerin kokusu neye benziyor biliyor musun?...» demişti.

Luşka ilgiyle hafifçe doğrulup dirseğini yere dayamış:

— «Neye?» diye sormuştu.

— «Çillerinin taptaze bir kokusu var. Nasıl anlatayım? Çiğ damlası gibi bir şey işte! Ya da hani karların altından çıkan çiçekler var ya onlar gibi belirsiz, ama güzel bir koku...»

Luşka kendine güvendiğini gösteren çok ağırbaşlı bir tavırla:

— «Tabii öyle olacak...» demişti.

Davıdov susmuştu, Luşka'nın kendini bu kadar beğenmesi, üstelik bunu kayıtsızlıkla açıklaması onu hem şaşırtmış, hem de içinde hoş olmayan bir duygu uyandırmıştı. Biraz sonra Davıdov :

— «Neden 'Tabii öyle olacak?' diyorsun? Hep öyle mi olur sanki?» diye sormuştu.

— «Ama güzelim! Onun için öyle olur.»

— «Demek sence bütün güzeller güzel kokarlar, öyle mi?»

— «Başkalarını bilmiyorum. Onun için bir şey söyliyemem. Onları koklamadım ki! Hem onlardan bana ne? Ben kendimden söz ediyorum, küçük sersem! Çilli olan herkes güzel olamaz ki!.. Çil dediğin bahar çiçeği gibi olmalı. Bak, benimkiler öyledir. Onun için kar çiçekleri gibi kokarlar...»

Davıdov'un canı sıkılmıştı:

— «Sen kendini beğenmişin birisin! Doğrusu bu! Sana bir şey söyliyeyim mi? Aslında yanakların kar çiçeği değil, turp, soğan, zeytinyağı kokuyor.»

— «Öyleyse ne diye ikide bir onları öpmeğe kalkışıyorsun?»

— «Turpla soğanı severim de ondan...»

Luşka, hoşnutsuzluğunu belli eden bir tavırla:

— «Saçmalıyorsun Syoma... Çocuk gibi, aptal aptal konuşuyorsun!» demişti.

— «İnsan ancak akıllı bir insanla akıllıca konuşur... Bu atasözünü biliyor musun?»

Luşka hemen cevabı yapıştırmıştı:

— «Akıllı insan, bir aptalın yanında da akıllıca konuşur! Aptal olan biri ise, akıllının yanında da olsa, gene budalaca konuşur!»

O zaman da durup dururken darılmışlardı. Fakat o dargınlık çok kısa sürmüş, birkaç dakika sonra barışmışlardı. Oysa şimdi durum bambaşkaydı. Luşka ile yaşadığı anlar Davıdov'a şimdi olağanüstü güzel, geri dönülmesi imkânsız, çoktandır geçmişte yok olmuş anlar olarak görünüyordu. Genç kadını yalnız başına görüp de değişen durumu onunla konuşmaktan, nedenlerini ortaya çıkarmaktan umudunu büsbütün kesince büyük bir üzüntüye kapılmıştı. Kolhozun işlerini Razmyetnov'a devretmiş,

kendisi de belirsiz bir süre için kolhoza ait olan uzak bölgelerden birinde nadaslanmış toprağı süren ikinci ekibin başına geçmeğe karar vermişti.

Bu, herhangi bir iş için, belirli amaçla yola koyulan bir adamın gidişi değildi. Hem istediği, hem de korktuğu bir sevgi bağının çözülmesinden uzaklaşan bir adamın kaçışıydı. Davıdov bunu iyi anlıyordu, bazen kendi kendi kendini bir yabancı gözüyle incelediği vakit bunun böyle olduğunu iyice görüyordu, ama artık sinirleri büsbütün bozulmuştu. Köyden uzaklaşınca, hiç olmazsa gittiği yerde Luşka'yı göremiyecek, belki birkaç gün sükûnet içinde yaşıyabilecekti. Bu kararı onun için vermişti.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Haziran ayının başında, yaz olduğu halde, beklenmedik yağmurlar sık sık yağmağa başlamıştı. Tıpkı sonbahar yağmurları gibi fırtınasız, rüzgârsız, uslu uslu, sessiz yağan yağmurlardı. Sabahları batıdan, tâ uzak tepelerden yavaş yavaş koyu külrengi bir bulut gelip yayılıyordu. Bulut büyüyor, genişliyor, göğün hemen hemen yarısını kaplıyordu. Karanlık kenarlarının altında beyaz kanatlar sarkıyor, aşağı doğru âdeta tül gibi iniyor, bozkırlarda, tepelerin üzerinde duran yel değirmeninin damına değiyordu. Yükseklerde, tâ yukarılarda belirsiz bir şekilde babacan bir sesle konuşuyormuş gibi kalın, boğuk bir gök-gürültüsü duyuluyor, sonra da bereketli bir yağmur yağmağa başlıyordu.

Sisli bir sessizliğe gömülen toprağın üzerine taze süt damlaları gibi ılık, iri damlalar dökülüyor; köpüklenen su birikintilerinin üzerinde beyaz hava kabarcıkları meydana getiriyordu. Bu aralıklı yağan yaz yağmuru, o kadar yavaş, o kadar usluydu ki, çiçekler bile başlarını eğmiyor, avlularda dolaşan tavuklar bile herhangi bir yere sığınmak zorunluğunu duymuyorlardı. Tavuklar, pek önemli bir iş yapıyorlarmış gibi ambarlarla yağmurdan ıslandıkları için kararmış görünen çitlerin yanında toprağı eşeleyerek yem arıyor; tüyleri ıslanınca pek o kadar gururlu görünmeyen horozlar da yağmura aldırış etmeden sıra ile uzun uzun ötüyor, gür sesleri su birikintilerinin içinde serbest serbest yıkanan serçelerin cıvıltıları ile havada uçarken birden kendilerini şefkatle çağıran tozlu, yağmur kokulu toprağın üzerine atan kırlangıçların tiz seslerine karışıyordu.

Gremyaçiy-Log'daki bütün horozların şaşılacak özellikleri, birbirine benzemeyen, çeşit çeşit sesleriydi. Gece yarısından hemen sonra, Lyubişkin'in hepsinden daha

önce uyanmış olan horozu ötmeğe başlardı. Tıpkı ödevine bağlı genç bir birlik komutanı gibi neşeli, gür bir tenor sesiyle etrafı çınlatırdı. Ona, Agafon Dubtzov'un avlusundan, bir yüzbaşı gibi, ağırbaşlı bir ötüşü olan bariton sesli bir horoz karşılık verirdi. Sonra bütün köyün üzerinde karmakarışık bir şekilde, bir türlü dinmeyen çeşit çeşit horoz sesleri dalgalanır; en son Maydanikov'ların kızıl tüylü besili horozu, olduğu yerde kanat çırparak, uykulu, bir şeyler mırıldanır gibi kesik kesik öterdi. Arada bir de -tıpkı emir vermekten sesi kısılmış bir general gibi- kalın, tok bir sesle avazı çıktığı kadar bağırırdı; köyün en ihtiyar horozu oydu.

Köyde âşıklardan ve ağır hasta olanlardan sonra (Nagulnov'a göre ikisi aynı şey demekti), en son uykuya dalan Makar Nagulnov'du. Eskisi gibi, gecenin boş saatlerinden yararlanarak çalışıp duruyor, İngilizce öğrenmeğe devam ediyordu. Odasında, iskemlenin üzerinde beyaz keten bir havlu asılıydı. Köşede de kuyudan çekilmiş suyla dolu bir testi duruyordu. Kolay gelmiyordu Makar'a bilgi edinmek. Gömleğinin yakası açık, saçı başı terden karmakarışık olmuş bir halde, her iki kanadı ardına kadar açık pencerenin yanında, masanın başında oturuyor, ikide bir alnında, koltuk altlarında, göğsünde, sırtında biriken teri havluyla siliyor, arada bir dışarıya sarkarak testideki suyu başına döküp zevkle homurdanıyordu.

Beş mumluk lâmba donuk bir ışıkla yanıyor, pervaneler gazete kâğıdından yapılmış abajura gelip çarpıyor, duvarın öbür tarafında evin ihtiyar sahibesi hafif hafif horluyor, Makar ise güç belâ kelime kelime ezberliyerek o çok çetin, ama aynı zamanda öğrenmeyi gerekli saydığı yabancı dili sökmeğe çalışıyordu. Bir gün, vakit gece yarısına yaklaştığı sırada, pencerenin önüne oturup dinlenmek için bir sigara yakınca horoz korosunu ilk olarak duydu. Derin bir şaşkınlıkla sesleri dinleyerek «Allah Allah! Tıpkı geçit törenindeki gibi! Sanki bir birlik denetlemeye çıkarılmış da tekmil veriyormuş gibi! Mucize, vallahi öyle...» diye söylendi.

Ondan sonra, her akşam horozların uyanmasını beklemeğe, bülbüllerin aşk dolu, şiir dolu dem çekişlerini küçümseyerek, bu gece şarkıcılarının komuta eder gibi ötüşlerini zevkle dinlemeğe başladı. Özellikle Maydanikov'ların

horozunun o koroda son olarak bir akor gibi duyulan, aynı zamanda bir general sesi gibi kalın, oturmuş sesine bayılıyordu. Fakat bir gece Makar'ın artık alıştığı, beğendiği bu horoz korosunun düzenini birdenbire hiç beklenmeyen bir ses serserice bir çıkışla bozuverdi. Maydannikov'un horozunun o kuvvetli bas sesinden sonra, birden tâ yakından, ambarın öbür tarafından, komşu evde oturan Arkaşa Menok'un avlusundan körpe, berbat bir alto sesi duyuldu. Belli ki bu, henüz yeni palazlanmış genç bir horozun sesiydi. Önce tıpkı tavuk gibi uzun uzun gıdakladı, sonra sesi âdeta bir hıçkırıkla kesiliverdi. Bütün sesler dinince Makar, derin sessizlikte o çelimsiz horozun -herhalde attığı o çığlıklar yüzünden- tünekten düşmemek için kanatlarını çarpa çarpa kümeste yerleşmeğe çalıştığını farketti.

Bu çıkış, tam anlamıyle disipline karşı, üstelik rütbeleri hiçe sayan bir davranıştı. Makar'a tıpkı önemli bir general konuştuktan sonra, onun sözlerini düzeltmeğe yeltenen, üstelik kekeme olan, çelimsiz, tiz sesli herhangi bir birlik komutanı konuşmuş gibi geldi. Birden öfkeleniverdi; böyle bir saçmalığa dayanamıyacağını göstermek için karanlığa doğru **«Sus be!»** diye bağırdı; sonra da öfkeyle küfrederek pencereyi kapadı.

Ondan sonraki gece aynı şey oldu. Üçüncü gece de... Makar iki kere daha karanlığa doğru **«Sus be!»** diye bağırdı. Bu bağırışı yüzünden ev sahibesi korku ile uykusundan uyandı. Sesleri sanki rütbelere göre ayarlanmış gibi birbirine uyan horozların gece koroları böylece sık sık bozulmağa başladı. Bu yüzden Makar gece yarısından hemen sonra yatmayı âdet edindi... Artık o çeşit çeşit anlamlı sözleri ezberlemeğe, aklında tutmağa gücü yetmiyordu. Düşünceleri hep o kendini bilmez horozun çevresinde dönüp duruyordu. Büyük bir öfkeyle bu horozun herhalde hayatta da tıpkı sahibi gibi havaî, boş kafalı bir varlık olduğunu düşünüyordu. İçinden hiç bir suçu olmayan horoza küfrediyor, ona «Âdi yaratık! Parazit! Zıpçıl:tı!» diyordu. Maydanikov'ların horozundan sonra ötmek cesaretini gösteren komşu horoz, Makar'ın işini altüst etmişti: İngilizce çalışma çabası birden azalmağa başlamıştı. Keyfi günden güne daha çok kaçıyordu... Artık bu karışıklığa son vermenin zamanı gelmişti.

Dördüncü günü Makar, Arkaşa Menok'un evine gitti, soğuk bir tavırla merhabalaştıktan sonra hemen:

— «Bana şu horozunu gösterir misin?» diye rica etti.

— «Ne yapacaksın onu?»

— «Hiç... Dış görünüşü nasıl, ona bakacağım..»

— «Canım, dış görünüşünü ne yapacaksın? Sana ne ondan Allah aşkına?»

— «Sen göster bakalım! Burada tartışmalara girişmeğe vaktim yok...»

Makar bu sözü öfkeyle söylemişti. Kendisi bir sigara sarıncaya kadar, Arkaşa elindeki değnekle ambarın altından rengârenk tavukları güç-belâ dışarı çıkardı. Tamam! Demek Makar yanılmamıştı... Tahminleri doğru çıkmıştı... On iki kadar kabarık tüylü, süslü, cilveli tavuğun arasında kendini bir oraya bir buraya atan, tüysüz görünen, fare rengi gösterişsiz bir horoz dolaşıp duruyordu. Makar ona hakaret dolu bir bakışla bakıp Arkaşa'ya dönerek:

— «Şu zamansız doğmuş horozu kessene!.» diye öğüt verdi.

— «Neden keseyim? Hayvancığın ne günahı var ki?»

Makar, fazla açıklama yapmadı :

— «Hiç... Erişteyle güzel olur da..»

— «İyi ama neden keseyim onu? Bizim kümeste başka horoz yok ki. Hem de bu, tavuklara karşı pek hevesli...»

Makar, alaylı bir tavırla dudaklarını bükerek gülümsedi :

— «Demek tek marifeti bu ha? Tavuklara karşı pek hevesli olması... Amma da önemli işmiş... Bunun için fazla ustalık istemez ki. Budalaca bir şey işte...»

— «Bir horozdan daha fazla ne beklenir ki. Tarla sürecek değilim ya onunla. Baksana, ne canı var? Tarlaya sürmeğe kalksam sabanın demirini bile sürükleyemez.»

— «Sen benimle şaka etme! Gerekince ben de şaka etmesini bilirim!»

Artık Menok'un sabrı tükenmişti:

— «Sen benim horozdan ne istiyorsun? Ne yaptı sana zavallı? Yolunu mu kesti nedir?»

— «Budalanın biri de, ondan kızıyorum ona, hiç yol yordam bilmiyor!»

— «Ne yol yordamından bahsediyorsun? Senin ev sahibesinin bostanına mı girdi nedir?»

— «Hayır... Oraya girmesine girmiyor ama, sözün gelişi işte!»

Makar bahsettiği yol yordamın ne olduğunu bir türlü anlatamıyordu. Bir dakika hiç konuşmadan durdu, ayaklarını açmış, kımıldamadan dikiliyordu. Horoza sanki onu bakışlarıyle öldürmek istiyormuş gibi bakıyordu. En sonunda aklına bir düşünce geldi, birden canlanarak Arkaşa'ya:

— «Bak komşucuğum, sana bir şey söyliyeyim! İstersen seninle horozları değişelim!» dedi.

Menok hayretle :

— «Senin doğru dürüst bir atın bile yok! Horozun nereden olacak?» diye sordu.

— «Senin o tüyleri dökülmüş horozuna karşılık bir horoz buluruz elbet!»

— «Öyleyse getir bakalım. İşime gelirse değişiriz. Ben ille kendi horozumu tutmağa niyetli değilim.»

Makar, yarım saat kadar sonra sanki yol üstü uğramış gibi, birçok tavuğu olan Akim Beshlebov'un avlusuna uğradı. Bir süre şundan bundan söz ettiler, bu arada Makar avluda dolaşan tavuklara dikkatle bakıyor, horozların sesine kulak kabartıyordu. Beshlebov'un beş horozu da sanki özel olarak seçilmiş gibi çok iri, aynı zamanda göze çarpan renklerdeydi... İşin en önemli tarafı, hepsinin sesi çok gürdü. Aynı zamanda ağırbaşlı, oturaklı hayvanlar oldukları belliydi. Makar, Akim'e veda ederken :

— «Ne olursun, bana senin şu horozlarından birini satsana ha?» diye bir teklifte bulundu.

— «Hay hay Nagulnov arkadaş! Ama lâhana çorbası pişireceksen tavuk al, daha lezzetli olur! Hangisini istersen al. Bizim hanımda öyle çok tavuk var ki...»

— «Hayır, ben yalnız horoz istiyorum. Aynı zamanda onu saklamak için bir de çuval versen iyi olur.»

Bir süre sonra Makar, Arkaşa Menok'un avlusuna girmiş, çuvalı çözüyordu. Arkaşa trampa yapmağa bayılırdı. Bunu herkes biliyordu. Yapılacak olan değiş tokuşun heyecanıyle sevinçli sevinçli ellerini oğuşturuyor: «Bakalım elinde ne koz var? Belki de üstüne para alırız, kimbilir?» diye söyleniyordu.

— «Çabuk çöz, ne oyalanıyorsun öyle? Ben şimdicik bizim horozu tutarım, ikisini döğüşe zorlarız, kiminki kazanırsa, ödülü o alır. Vallahi başka türlü değişmeğe razı olmam! Seninkisi ne cins, iri mi bari?»

Makar çuvalın düğümlenmiş ipini dişleriyle çözmeğe çalışarak:

— «Aslan gibi!» diye homurdandı.

Arkaşa koşarak kümese doğru gitti, koşarken düşmesin diye pantolonunu eliyle tutuyordu. Bir süre sonra horozun can havliyle bağırdığı duyuldu. Fakat Arkaşa korkudan neredeyse ölecekmiş gibi sık sık nefes alan küçük horozu göğsüne bastırarak döndüğünde, Makar ağzı açık olan çuvalın başında düşünceli bir tavırla ensesini kaşımaktaydı. «Aslan horoz» çuvalın dibinde kanatlarını iki tarafa açmış, portakal rengi yuvarlak gözlerini devirmiş, can çekişiyordu. Arkaşa derin bir şaşkınlıkla:

— «Ne oluyor buna böyle?» diye sordu.

— «Yanlışlık oldu.»

— «Hasta mı yani?»

— «Söyledim ya sana yanlışlık oldu diye.»

— «Hayvanda ne yanlışlık olacak? Ne acayip şeyler söylüyorsun.»

— «Yanlışlık horozda değil, budala! Bende yanlışlık oldu! Onu buraya getirirken çuvalın içinde bağırmağa kalkmaz mı! Herkesin içinde. Hem de müdürlük binasının önünde! Bunun üzerine ben de ne yapayım? Rezil olmaktansa, başını şöylece hafifçe büküverdim... Anlıyor musun? Yavaşçana! Azıcık. Oysa bak şimdi ne oldu? Çabuk bir balta getir! Yoksa hayvan boşuna kendiliğinden ölecek.»

Makar başı kesilmiş horozu çitin üzerinden, kendi oturduğu evin avlusuna fırlatarak bahçe kapısının yanında bir şeylerle meşgul olan ev sahibesine seslendi:

— «Buraya baksana anne! Şunun tüylerini yol! Sıcakken gereğini yap. Yarın erişteli çorba pişirirsin.»

Sonra bir tek kelime söylemeden tekrar Beshilebnov'un evine gitti. Beriki önce inat etti:

— «Böyle giderse elimdeki bütün tavukları alacaksın!» dedi.

Fakat sonradan ikinci horozu da satmağa razı oldu. Arkaşa'nın horozu ile trampa yapıldı, biraz sonra ise o

horoz da başı kesilmiş olarak çitin üzerinden öbür tarafa uçtu. Arkasından da Makar'ın memnun bir sesle ev sahibesine:

— «Al şu Allahın belâsını anneciğim! Yol tüylerini, disiplin nedir bilmeyen keratanın! Yol da hemen tencereye at!» diye bağırdığı duyuldu.

Sonra da çok önemli, büyük bir iş başarmış bir insan tavrı ile sokağa çıktı. Arkaşa'nın karısı, yüzünde hüzünlü bir ifadeyle başını sallayarak arkasından bakakaldı. Biraz önce Makar'ın, onların avlusunda, durup dururken horozların canına nasıl kıydığını derin bir şaşkınlık içinde seyretmişti. Kocasına bir şey sormak istiyormuş gibi bakınca Arkaşa işaret parmağını alnına götürdü, sonra elini şakağının hizasında fırıldak gibi evirip çevirerek anlamlı bir işaret yapıp:

— «Aklını kaçırmış...» diye fısıldadı. «Oysa ne iyi adamdır. Ama oynatmış bir kere... Sapıtmış! Başka türlü olamaz... Zavallıcık geceleri geç vakitlere kadar az mı oturdu? O İngilizce yok mu? Allah belâsını versin! Canına okudu zavallı adamcağızın!»

O günden sonra yalnızlığını unutmağa çalışan Makar, artık geceleri hiç bir şeye takılmadan, rahatça horozların seslerini dinlemeğe devam etti. Gündüzleri tarlalarda çocuklarla, kadınlarla beraber zararlı otları yolarak akşama kadar didiniyor, akşam olunca da evine dönüp etsiz lâhana çorbası ile süt içerek karnını doyuruyor, sonra da kendi kendine İngilizce öğrenme yollarını gösteren kitabın başına oturup sabırla gece yarısını bekliyordu.

Çok geçmeden Şukar dede de ona katıldı. Bir akşam kapıyı hafif hafif vurarak :

— «Girebilir miyim?» diye sordu.

Makar, hiç de nazik olmayan bir tavırla :

— «Gel bakalım! Ne istiyorsun?» diye karşıladı onu.

Şukar dede çekinerek :

— «Şey, nasıl söyliyeyim...» diye kekeledi. «Seni çok özledim de... Onun için geldim Makaruşka... Kendi kendime 'Gidip bir bakayım, ışığı yanıyorsa girer bir ziyaret ederim onu,' diye düşünmüştüm.»

— «Allah Allah! Sen karı mısın ki, beni özlüyorsun?»

— «İhtiyar bir erkek, bazen bir kadından da daha çok özlem duyar. Benim işim ne ki? Eğlencesiz, kupkuru bir

iş. Gece gündüz hep atlara bakıyorum. Oraya bak at, buraya bak at... Konuşmasını bilmeyen bu yaratıklar canıma yetti artık. Sen ona, örneğin tatlı bir sözle yaklaşırsın, susar durur... Habire yulafını yer, kuyruğunu sallamağa devam eder. Ondan bana bir yarar var mı? Yok... Her şey tamammış gibi bir de o teke başıma belâ oldu. Allah kahretsin onu! Bu yaratık hiç uyumaz mı ha Makaruşka? Gece tam gözlerini kaparsın, kerata kalkar yanına gelir. Kaç kere ben uyurken üstüme bastı. Ödümü patlattı! Bir kere korkuyla uyandım mı artık dünyada uyuyamam. Ne yapsam gözüme uyku girmez! İşte böyle bir Allahın belâsıdır! Bu zararlı yaratığın yüzünden bütün hayatım zehir oluyor. Gece sabahlara kadar tavlada saman yığınlarının üzerinde dolaşıp duruyor. O tekeyi keselim ha! Ne dersin Makaruşka?»

— «Bunları konuşmağa geldiysen, çek arabanı. Kolhoza ait tekelerle ilgilenmek benim işim değil. Onların komutanı Davıdov'dur. Git derdini ona anlat!»

— «Ona mı gideyim, Allah göstermesin! Hem ben zaten seninle tekeyi konuşmağa gelmedim ki. Ziyarete geldim! Bana şöyle eğlenceli bir kitap versene! Yanında uslu uslu otururum. Yuvasında oturan fareden daha sessiz dururum. Sen de daha neşeli olursun ben yanındayken. Hiç üzülme, seni bir parçacık bile rahatsız etmem!»

Makar bir an düşündü. Sonra Şukar dedenin eline kalın Rusça sözlüğü sıkıştırarak:

— «Peki! Otur bakalım yanımda. Şunu oku. Amma içinden. Dudaklarını şapırdatma. Öksürme, aksırma, anladın mı? Hiç ses çıkarmayacaksın!. Sigarayı da ben istediğim vakit içeriz... Anladın mı?»

— «Ben hepsine razıyım! Yalnız aksırık işini nasıl halledeceğiz? Ya bir de durup dururken aksırık tutarsa o zaman ne yaparım? Benim meslek öyle ki, burnumun içi hep saman tozuyle dolu. Bazen gece uykuda bile aksırıyorum. Şimdi böyle bir şey olursa ne yapayım?»

— «Kendini kurşun gibi taşlığa atarsın...»

— «Ah... Makaruşka! Ben kurşun gibi nasıl hareket ederim? Eski, paslı bir kurşunum.... Bir kere kendimi taşlığa atıncaya kadar en aşağı on defa aksırırım, beş defa da burnumu silerim!»

— «Sen de biraz daha acele edersin. Ne yapalım yani ihtiyar!»

— «Kızın biri de evlenmek için acele ediyormuş. Sonunda kendine koca bulamamış. Merhametli adamın biri çıkmış, kızı yalnızlıktan kurtarayım demiş, sonunda senin anlıyacağın kız nikâhsız gelin olmuş. Sonra ne olmuş biliyor musun? Kız dört başı mamur bir karı olmuş çıkmış. İşte benim başıma da buna benzer bir şey gelebilir: Bakarsın. acele edeyim derken, koşarken yolda bir günah işlerim. O zaman kapı dışarı edersin... Bunu anlamak için fala bakmağa gerek yok!».

Makar güldü:

— «Sen de acele ederken günah işlememeğe dikkat et! Sen kendine hâkim olamıyorsun diye ben otoritemi tehlikeye atamam... Senin anlıyacağın, buradayken susacaksın, beni meşgul etmeyeceksin! Önündeki kitabı okuyup kültürlü bir ihtiyarcık olacaksın...»

— «Küçücük bir soru daha sorabilir miyim? Ama ne olursun kaşlarını çatma Makaruşka. Bu son sorum!»

— «Peki, sor bakalım. Çabuk ol.»

Şukar dede utangaç bir tavırla sedirin üzerinde, oturduğu yerde kımıldıyarak:

— «Anlatayım. Öyle bir derdim var ki...» diye söze başladı. «Yani çok önemli bir şeydir diyemiyeceğim ama, benim karı bu yüzden bana çok darılıyor... 'Beni uyutmuyorsun...' deyip duruyor. Oysa benim bunda ne suçum var Allah aşkına?»

— «Sen işin aslını anlat...»

— «Anlatıyorum ya işte. Bende fıtık mı var, yoksa başka bir hastalık mı, bilmiyorum. İşte ondan karnımda müthiş bir gurultu oluyor. Hani fırtına getiren bulutlardaki gökgürültüsü var ya? Onun gibi gürüldüyor işte... Şimdi senin yanındayken de öyle bir şey olursa ne yapayım? Tabii karnım guruldamağa başladı mı seni rahatsız etmiş olurum.»

— «Dedim ya, taşlığa atarsın kendini... Burada ne gökgürültüsü, ne de şimşek isterim! Anladın mı?»

Şukar hiç bir şey söylemeden başını salladı, içini çekti, sonra sözlüğü açtı. Gece yarısı olunca da, Makar'ın komutası altında, onun açıklamalarını dinliyerek ilk kez horozların ötüşünü dinledi. Üç gece sonra ise ikisi pen-

cereden aşağı sarkmış omuz omuza yine aynı sesleri dinliyor, Şukar dede de hayran hayran:

— «Hay Allah... Hay Allah!» diye fısıldıyordu. «Bütün hayatım boyunca bu horozların kuyruğuna basmış, onları küçücükten tavuklarla beraber büyütmüşümdür de, bir defa olsun ötüşlerinde böyle bir güzellik olduğunu aklıma bile getirmemişimdir... Şimdi artık anlıyorum. Hele o Maydanikov'un keratası yok mu, nasıl da ötüyor. Ha?... Tam general Brusilov gibi... Tıpa tıp aynı!»

Makar kaşlarını çattı, ama gene de ciddî bir tavırla:

— «O da bir şey mi?» diye fısıldadı. «Sen bizim generallerimizi dinlemiş olsaydın, o zaman anlardın dede. Asıl bizim generallerimizin sesleri sesti. Senin Brusilov da neymiş? Bir kere Brusilov eski Çar ordusundaki generallerden biridir. Bu bakımdan da bence daima şüpheli olan biridir... İkincisi, Brusilov gözlüklü bir aydın kişiydi. Sesi de herhalde Arkaşa'nın o, yediğimiz horozunun sesi gibi cılız bir sesti. Senin anlayacağın, seslerde de -siyasal bir açıdan- ayırım yapmak gerekir! Nasıl anlatayım? Bak, bizim birlikte bir bas vardı, bütün orduda böyle bir bas bulunamazdı. Ama ahlâksızın biri çıktı, düşmanların tarafına geçti. Böyle bir iş yaptıktan sonra ne değeri kalır? O benim gözümde yine bas mı yani? Ne münasebet! Namussuz herif! Şimdi o benim gözümde bas falan değil, satılmış alçağın biridir...»

Şukar dede çekingen bir tavırla:

— «Ama Makaruşka, politikayla horozlar arasında nasıl ilgi olabilir?» diye sordu.

— «Basbayağı olur işte! Bak, Maydannikov'un horozu, onun değil de kulaklardan birinin horozu olsaydı, onu dinler miydim? Dünyada dinlemezdim o asalak yaratığı... Ne yapayım ben, âdi, pis kulak horozunu... Neyse, bu kadar konuşma yeter. Sen kendi kitabının başına otur, ben de kendi kitabımın başına. Bir daha da bana öyle aptal aptal sorular sorma. Yoksa hiç acımadan buradan atarım seni!»

O günden sonra Şukar dede de horoz ötüşlerinin kıskanç bir hayranı, aynı zamanda titiz bir eleştiricisi oldu. Makar'ı, gidip Maydannikov'un horozuna bakması için kandıran da yine oydu. Bir iş içinmiş gibi Maydannikov'un avlusuna gitmişlerdi. Kondrat o sırada tarlada

çift sürüyordu. Makar da karısıyle konuştu, lâf olsun diye neden tarlaya gitmediğini sordu. Bir yandan da dikkatle avluda gururlu gururlu dolaşan horoza bakıyordu. Horoz oldukça gösterişli, iri yapılıydı, çok güzel kızıl tüyleri vardı. Makar onun böyle olmasına memnun oldu. Avludan dışarı çıkarlarken hiç bir şey söylemeyen Şukar dedeyi dürterek:

— «Nasıl?» diye sordu.

— «Sesi de yapısına uyuyormuş... Horoz değil, başpiskopos mübarek!»

Bu benzetme Makar'ın hoşuna gitmedi ama, bir şey söylemedi. Hemen hemen kolhoz idaresinin binasına kadar gelmişlerdi ki, Şukar birden gözlerini korkuyla iri iri açarak, Makar'ın koluna yapıştı. :

— «Makaruşka! Göreceksin kesecekler!»

— «Kimi?»

— «Beni değil ya! Allah korusun! Horozu be! Kesecekler zavallıyı! Ah... Yazık olacak hayvana... Göreceksin kesecekler.»

— «Ne diye kessinler canım? Niçin kessinler, anlamıyorum. Saçmalama Allah aşkına!»

— «Bunda anlamıyacak ne var? Nuhu nebiden kalma bir horoz. Benim yaşıtım sayılır. Belki daha da yaşlıdır. Ben bu horozu çocukluktan beri hatırlıyorum.»

— «Atma be dede... Horozlar yetmiş sene yaşamazlar. Bir kere tabiatın kanununda öyle bir şey yok, anlıyor musun!»

Şukar dede gene de öfkeyle:

— «Oğlum, bir defa horoz yaşlı, gagasının altındaki tüyler bembeyaz olmuş. Yoksa farkına varmadın mı ha?» dedi.

Makar birdenbire topuklarının üzerinde sert bir hareketle geriye döndü. O kadar hızlı, öylesine geniş adımlar atarak, elini kolunu sallaya sallaya yürüyordu ki. Şukar arkasından yetişeyim derken arasıra olanca gücüyle koşmağa başlıyordu. Birkaç dakika sonra tekrar Maydannikov'un avlusuna dönmüşlerdi. Makar, Luşka'dan 'hatıra' kalmış olan tenteneli küçük bir kadın mendiliyle alnındaki teri siliyor; Şukar dedeyse en az yarım gün tilki kovalamış bir av köpeği gibi ağzını alabildiğine açarak derin derin nefes alıyordu. Tükürüğü mini mini, pırıl

pırıl damlacıklar halinde, mora çalan dilinden sakalına damlıyordu.

Kondratov'un karısı onları karşılayarak, candan bir tavırla gülümsedi :

— «Ne o, yoksa bir şey mi unuttunuz?»

— «Sana söylemeyi unutmuştum Prokorovna, sakın sizin horozu kesmeyin, olmaz mı?»

Şukar dede vücudunu bir soru işareti gibi eğerek kolunu uzattı, kirli hacet parmağını sallıyarak, güçlükle:

— «Sakın öyle bir şey yapayım demeyin ha!» diye nefes nefese söylendi.

Makar canının sıkıldığını belli eden bir tavırla ona baktı, sonra devam etti:

— «Biz onu kolhoz için damızlık olarak satın almak ya da başka bir horozla değiş-tokuş etmek istiyoruz. Çünkü haline bakarsan, çok iyi bir soydan olduğunu belli ediyor. Belki de bunun dedeleri bizde yeni cins tavuk üretmek için ta İngiltere'den, Hollanda'dan getirtilmiştir, kimbilir? Hollanda cinsi horozların gagalarının üst tarafında bir şişkinlik olmaz mı? Olur. Belki senin bu horoz da Hollandalıdır... Sen bunu bilmezsin ki! Değil mi ya? Ben de bilemem. Demek ki... İkimiz de bu konuda kesin bir şey bilemediğimize göre, onu kesmeniz hiç doğru olmaz. Bunu sakın yapmayın. Anladınız mı?»

— «Ayol, hiç bizim horoz damızlık olur mu? Artık ihtiyarladı. Biz onu Troyitza yortusunda keselim diye düşünüyorduk. Kendimize genç bir horoz alacaktık.»

Bunun üzerine Şukar dede dirseğiyle Makar'ı «Ben sana dememiş miydim?» dercesine dürttü. Ama Makar ona hiç önem vermeden horozun sahibesine, düşüncesini kabul ettirmek için uğraşmağa devam etti:

— «İhtiyarlık kusur sayılmaz ki!» diyordu. «Biz onu mükemmel bir damızlık horoz haline getiririz. Onu votkaya yatırılmış buğdayla besiye çektik mi, göreceksin tavukların peşinden öyle bir koşmağa başlar ki, tozu dumana katar vallahi. Yani senin anlıyacağın bu pek değerli horozu yok edemezsiniz. Anladınız mı? Madem genç bir horoz istiyorsun, Şukar dede sana hemen getirir onu.»

Aynı gün Makar, Demka Uşakov'un karısından düşük bir fiyata, zaten kümeste fazla olan horozu satın aldı;

sonra onu Şukar dedeye vererek Maydannikov'un karısına gönderdi.

Bütün engeller aşılmış gibiydi. Ama bu sefer köyde herkesi güldüren bir dedikodu yayıldı. Söylendiğine göre, Makar Nagulnov, ne olduğu belli olmayan bir amaçla her yerden toptan ya da perakende olarak horozlar satın alıyor, üstelik bunlar için akla hayale gelmez paralar ödüyordu.

Şakadan çok hoşlanan Razmyötnov böyle bir olaya kayıtsız kalabilir miydi hiç? Arkadaşının bu garip davranışı kulağına gelince, olup bitenleri kendi gözüyle görmek için bir gece geç vakit Nagulnov'un evine gitti.

Makar ile Şukar dede masanın başına oturmuş, birtakım kalın kitapları okumağa dalmışlardı. Fitili aşırı ölçüde çıkarılmış olan lâmba iş çıkarıyordu. Odada kara is parçacıkları uçuşuyor, çevreye, doğrudan doğruya lâmbanın camı üzerine geçirilmiş kâğıt abajurdan yanık kâğıt kokusu yayılıyordu. İçeride öyle derin bir sessizlik vardı ki! Böylesine bir sessizlik ancak bir ilkokulun birinci sınıfında, yazı dersinde olabilirdi.

Razmyötnov kapıyı çalmadan içeri girdi. Eşikte durup bir iki defa öksürdü. Ama içerde büyük bir dikkatle kitap okuyanlardan hiçbiri ona önem vermediler. Bunun üzerine gülmemek için kendisini zorlayarak, yüksek sesle:

— «Arkadaş Nagulnov burada mı oturuyor?» diye sordu.

Makar başını kaldırdı, dikkatle Razmyötnov'un yüzüne baktı. Hayır, gece gelen bu misafir sarhoş değildi; ne var ki dudakları o anda kahkahalarla gülmek istiyormuş da kendisini güçbelâ tutuyormuş gibi titriyordu. Makar'ın donuk bakışında bir parıltı belirdi. Gözlerini kısarak, sükûnetle :

— «Sen git kızlarla gönül eğlendir Andrey! Benim seninle eğlenecek hiç vaktim yok! Görüyorsun!» dedi.

Razmyötnov, Makar'ın hiç de kendisiyle şakalaşacak bir durumda olmadığını anlayınca sedire oturdu, bir sigara tellendirdi. Sonra da ciddî bir tavırla:

— «Ama gerçekten merak ediyorum,» dedi. «O horozları ne diye satın aldın sanki?»

— «Erişteli lâhana çorbası yapacağım. Ne sanıyordun ya? Onlarla köy kızları için turşu mu kuracaktım?»

— «Horoz turşusu yapacağın aklıma gelmedi doğrusu! Ama gene de şaşmaktan kendimi alamadım! 'Ne diye bu kadar horoz almağa kalkıştı? Neden yalnız horoz alıyor da başka hayvan almıyor?' diye kendi kendime sorup duruyordum.»

Makar gülümsedi :

— «Erişteli horoz ibiği yemeğe bayılırım ben! Bütün mesele bu! Bak, sen neler satın alıyorum diye şaşmışsın. Ben ise başka bir şeye şaşıyorum: Ne diye tarlaları şereflendirmediğine...»

— «Ne yapacakmışım orada? Kadınları mı gözetliyeceğim? O işi bizim ekip şefleri pekâlâ yapıyorlar.»

— «Ben sana 'kadınları gözetle' demiyorum. 'Gidip zararlı otları yol azıcık,' diyorum.»

Razmyötnov kollarını sinek kovuyormuş gibi sallayarak neşeyle güldü:

— «Yani ben şimdi gidip onlarla beraber tarlalardaki otları yolacağım öyle mi? Yok kardeşim! Affetmişsin sen onu! Bir defa bu iş erkek işi değil! Sonra ben öyle herhangi biri değilim ki! Köy Meclisi'nin başkanıyım.»

— «Köy Meclisi Başkanı da neymiş? Kalantor mu sanıyorsun kendini? Bak, ben sana işin doğrusunu söyliyeyim mi? Köy Meclisi başkanı dediğin, dağ değil ki! Dümdüz bir yerde küçümencik bir tümsektir! Sen bana şunu söylesene bir kere, neden ben onlarla beraber ot yoluyorum ya da o biçim çöplüklerle uğraşıyorum da sen aynı işi yapamıyorsun? Ha?»

Razmyötnov omuzlarını silkti:

— «Yapamıyorum demedim ki! Sadece kazakların gözünde küçük düşmek istemiyorum!»

— «Ama Davıdov hiç bir işi küçümsemiyor! Ben de öyle! Öyleyse sen neden kasketini yana eğip ya sabahtan akşama kadar Köy Meclisi binasında oturup duruyor, ya da koltuğunun altında o eski püskü evrak çantası, köyde bir türlü huzur bulamıyormuş gibi oradan oraya dolaşıyorsun? Ne yani? Senin sekreter herhangi bir kimsenin aile durumu üzerine bir rapor düzenleyemez mi sanki? Bana kül yutturmağa kalkma Andrey! Yarından tezi yok, birinci ekibe katılıp kadınlara 'kurtuluş savaşının kahramanları' işe sarılınca nasıl çalışırlar onu göstereceksin!..»

Razmyötnov ağzındaki izmariti öfkeyle fırlatarak oturduğu sedirden ayağa fırladı:

— «Ayol sen çıldırdın mı? Yoksa şaka mı ediyorsun? Beni şurada öldürsen, gene de gitmem bu işe. Başkalarına alay konusu olmak istemiyorum! Otları yolmak erkek işi değil ki! Sana kalsa belki gidip patateslerin diplerindeki toprağı da kabartmamı isteyeceksin!»

Makar, kemirdiği kalemle hafif hafif masaya vurarak:

— «Erkek işi, kadın işi diye bir şey yoktur. Parti seni hangi işe gönderirse erkek işi odur. Söz gelimi bana, 'Git ihtilâle karşı olan adamların kafasını kopar Nagulnov!' derlerse seve seve giderim. 'Git patateslerin altındaki toprağı kabart!' derlerse belki seve seve gitmem amma, gene giderim. 'Git inekleri sağ!' derlerse dişimi sıkar, istemeye istemeye giderim, amma gene giderim! Belki Allahın belâsı ineğin memelerini oraya buraya çekerim, çünkü süt sağmasını o kadar iyi bilmiyorum. Ne var ki emir verildiği için o kör olası hayvanı sağarım!»

Öfkesi biraz geçmiş olan Razmyötnov neşelendi:

— «Süt sağmak da tam sana göre bir iş hani! Şu koca ellerine baksana, hayvanı iki dakikada yere devirirverirsin!»

— «Devirsem de kaldırırım. Memesinde son damla süt kalıncaya kadar sağmaya devam eder, sonunda işi bitiririm. Anlaşıldı mı?» Makar, Razmyötnov'un cevabını beklemeden düşünceli bir tavırla konuşmağa devam etti: «Ben senin yerinde olsam, bu konu üzerinde azıcık düşünürüm, Andryuha. Erkekliğinle, kazaklığınla övünmenin âlemi yok! Bizim Parti'nin şerefi böyle saçma şeylerin üzerinde durmuyor. Ben öyle anlıyorum. Bak, geçenlerde yeni bölge sekreteriyle tanışmak için yola çıkmıştım. Giderken Tubyanskiy hücresinin sekreteri Filonov'la karşılaştım. Bana: 'Nereye gidiyorsun. Bölge Komiserliği'ne mi?' diye sordu. 'Evet, Bölge Komiserliği'ne' dedim. 'Yeni sekreterle görüşmeye mi gidiyorsun?' diye sordu. 'Evet, onunla görüşeceğim!' dedim. 'Öyleyse şuradaki biçilen tarlalarımızı görüyorsun ya, kendisi orada...' dedi.

«Elindeki kamçıyle yolun solunu işaret ediyordu. Baktım, harıl harıl otlar biçiliyor, tam altı biçme makinesi oradan oraya gidip geliyor. 'Çıldırdınız mı siz? Bu kadar

erken hasat yapılır mı?' diye sordum. Adam şu karşılığı verdi: 'O biçilenler ot değil, fundalar, dikenler, daha bir süre bilmem ne. Bunların hepsini biçip silolara doldurmağa karar verdik.' 'Bu parlak fikri kendiniz mi buldunuz?' diye sordum. 'Hayır, dün gelen yeni sekreter bizim tarlaları incelerken baktı ki, buraları hep fundalar, dikenlerle dolu. Bize: 'Bunları ne yapacağız?' diye sordu. Buraları nadasa bırakacağımızı söyledik. Adam güldü, otları toprağa karıştırmanın pek öyle uzun boylu düşünmeyen adamların işi olduğunu, bunları biçip siloya doldurmanın daha akıllıca bir davranış sayılacağını söyledi.»

Makar sustu, sonra, 'Acaba Razmyötnov buna ne diyecek?' gibilerden onun yüzüne baktı.

Razmyötnov sabırsızlıkla :

— «Yani şimdi sen, o parti sekreterinin onlarla beraber, oraları biçtiğini gördün mü?» diye sordu.

— «Gördüm ya! Sola saptım, iki kilometre kadar yol aldım, baktım iki araba duruyor. İhtiyarın biri yere ateş yakmış, lâpa pişirmeğe çalışıyor. İri yapılı, boğa gibi, kocaman suratlı bir delikanlı da arabanın altına yatmış, ayaklarının altını kaşıyor, elindeki dalla sinekleri kovmaya çalışıyor. Sekreter dersen, sekretere benzemez: Bir defa yalınayak, sonra suratı kevgir gibi. Delikanlıya sekreteri sordum. Sırıtarak: 'Bu sabah, sıra bende, diyerek biçme makinesinde yerimi aldı. Bak, görüyor musun? Tarlada oradan oraya gidiyor. Samanı yığınların üzerine atıyor. İşte bizim sekreter odur,' dedi.

«Bunun üzerine arabadan indim, benim hayvanı oradaki arabaya bağladım, biçme işini yapanlara doğru yürüdüm. Önümden birinci biçme makinesi geçti, üzerinde başına hasır şapka geçirmiş biri vardı. Sırtında terden sırılsıklam olmuş yırtık pırtık bir gömlek, ayağında makineyağına bulanmış bez bir pantolon var. Belki sekreter değil. İkinci biçme makinesinde saçları dipten kesilmiş genç bir adam oturuyordu. Sırtında gömlek yoktu, terden güneşin altında sanki vücudu yağa bulanmış gibi pırıl pırıl parlıyordu. 'Belli, bu da sekreter değil!' diye düşündüm. Öyle ya! Sekreter dediğin biçme makinesinde gömleksiz oturmaz, değil mi ya? Bir de ileri doğru baktım ki, ne göreyim! Herkes gömleksiz. Gel de bunların hangisi sekreter diye işin içinden çık bakayım. Kendi ken-

dime. 'Suratında okumuş bir adamın ifadesi vardır, oradan tanırım herhalde.' diye düşündüm. Hepsi önümden geçti ama, kör olası şeytan, bulamadım sekreteri işte. Adamların hepsi yarı bele kadar çıplak, hepsi birbirine benziyor kardeşim! Su damlaları gibi hepsi birbirinin aynı. Bu sekreterdir, diye adamın alnında yazılı değil ki! 'Gel de bunların içinde okumuş adam suratlısını bul!' diye düşündüm. Hepsi okumuş adama benziyordu. Saçı sakalı birbirine karışmış bir papazı al, sakalını saçını kestir, çırılçıplak soy, askerlerin yıkandığı bir hamama sok, o kalabalığın içinde papazı bulabilir misin? Orada da öyle oldu işte!»

O zamana kadar konuşmaya hiç katılmamış olan Şukar dede, çekingen bir tavırla:

— «Sen, Makaruşka, din adamlarına değinmesen daha iyi olmaz mı? Günah!» diye söylendi.

Makar ona öfkeyle baktı, sonra anlatmağa devam etti:

— «Arabaların yanına döndüm, delikanlıya fundaları biçenlerin arasında hangisinin sekreter olduğunu sordum. Koca suratlı budala ne dese beğenirsin? 'Sekreterin sırtında gömlek yok!' dedi. Bunun üzerine ona, 'Sen o göz diye kullandığın budak deliklerini iyice bir ov bakayım. Üzerlerini sinekler örtmüş olacak. Baksana, biçme makinelerinin üzerinde ihtiyardan başka herkes gömleksiz oturuyor,' dedim. Delikanlı arabanın altından çıktı, o budak deliklerini elleriyle ovdu, ileriye baktı, sonra öyle bir gülmeğe başladı ki! Ben de baktım, o zaman ben de dayanamadım, gülmeğe başladım. Arabalara gidinceye kadar meğer o ihtiyar da gömleğini, şapkasını çıkarmış, ayağında sade poturla habire otları biçip duruyor. Dazlak kafası güneşin altında pırıl pırıl. Ak sakalını da rüzgâr tâ sırtına kadar savuruyor. Sanki yeşil bir funda denizinin üzerinde beyaz bir kuğu yüzüyormuş gibi oluyordu.

«Kendi kendime: 'Bak hele! Bölge sekreteri bize nasıl bir moda getirmiş! Allahın dağında, kırında çırıl çıplak dolaşmak. Üstelik o sıska ihtiyarı bile baştan çıkarmış!' diye düşündüm. O kalbur suratlı delikanlı beni onlara doğru götürdü, sekreteri gösterdi. Ben hemen yaklaştım, biçme makinesinin yanında yürüyerek kendimi takdim ettim. Onunla tanışmak için Bölge Komiserliği'ne gitmek

üzere yola koyulduğumu söyledim. Bunun üzerine gülerek atları durdurdu: 'Gel yanıma otur! Atları sen idare et, bir taraftan biçeriz, bir taraftan da birbirimizle tanışırız, olmaz mı arkadaş Nagulnov?' dedi.

«Ben de atları süren delikanlıyı yerinden indirdim, onun yerine geçtim, atları sürmeğe başladım. Senin anlıyacağın, tanışıncaya kadar bir baştan bir başa tam dört defa gidip geldik. Aslan gibi delikanlıymış vallahi! Biz öyle sekreter görmedik daha. 'Bakın size, bizim Stavrolpol'de nasıl çalıştığımızı göstereyim' diyordu. 'Sizler daha çok gösterişe, giyime meraklısınız, bizimkiler ise bir tarlayı biçmeğe kalkıştılar mı, tam biçiyorlar. Sizden bin kat daha iyi çalışıyorlar!' deyip gülüyordu. Bunun üzerine ben de: 'Hele dur bakalım, kim kimden daha iyi çalışıyormuş, görürüz. Halep oradaysa arşın burada!' dedim. Bana her konuda birçok soru sordu, sonra: 'Eh.. sen evine dön arkadaş Nagulnov. Yakında size de uğrarım,' dedi.»

Razmyötnov heyecanla :

— «Başka ne dedi?» diye sordu

— «Başka pek önemli bir şey söylemedi. Ha... Evet, bir de Hoprov'u sordu. 'Faal' bir adam olup olmadığını. 'Faal adam olmak nerde, o nerde! Adamı bir işe sürmek için ter dökerdik!' dedim.»

— «Peki, o ne dedi?»

— «Ne desin? 'Adamı niçin öldürdüler? Üstelik ne diye karısı ile beraber canına kıydılar?' diye sordu. Ben ne bileyim? Kulaklar kimbilir neden öldürmüşlerdir! Belki de işlerine gelmiyordu yaptıkları! Onlar da adamı temizleyiverdiler.»

— «Peki, buna bir şey demedi mi?»

— «Sadece ağzına ekşi bir şey almış gibi dudaklarını hareket ettirdi, sonra öksürdü. Mırıldanıp mırıldanmadığını pek anlayamadım. Sadece 'Hıımmmm' dediğini işittim. Ama şöyle akla uygun hiç bir şey söylemedi.»

— «Peki, Hoprov'la karısının öldürüldüğünü nereden işitmiş?»

— «Ben ne bileyim? Herhalde G.P.U.'da haber vermişlerdir. Başka türlü olmasına imkân yok.»

Razmyötnov hiç bir şey söylemeden bir sigara daha yaktı. Öyle bir düşünceye dalmıştı ki, Nagulnov'u niçin

ziyaret ettiğini bile unuttu. Giderken Makar'ın gözlerinin içine bakarak gülümsüyordu:

— «Şimdi aklım başıma geldi! Yarın erkenden birinci ekiple beraber çalışmaya gideceğim. Benim için hiç endişe etme Makar. Tarlada otları yolarken sırtım ağrıyıncaya kadar çalışacağım. Ama sen de pazar günü önüme yarım litre votka koyacaksın! Bunu unutma!»

— «İstediğin votka olsun! Bu yolma işini becerir, iyi çalışırsan, votkayı beraber içeriz. Yalnız, yarın erkenden yola çık. Çalışmak nasılmış kadınlara göster! Onlara örnek ol!»

Makar bunu söyledikten sonra :

— «Haydi güle güle... Başarılar!» deyip yeniden kitabına daldı.

Vakit gece yarısına yaklaşırken köye yayılmış olan derin sessizlikte Şukar dedeyle birlikte yine ilk horoz seslerini büyük bir ciddiyet içinde dinleyerek her birinin ötüşü üzerine ayrı ayrı düşünceler ileri sürdüler. Şukar, kutsal bir ses duyuyormuş gibi heyecan içinde fısıldıyarak:

— «Mabette ilâhî okuyan bir koro gibi...» diyordu.

Makar ise lâmbanın is tutmuş camına düşünceli bir tavırla bakarak düşüncesini belirtiyordu:

— «Bir süvari alayında emirler veriliyormuş gibi!»

Böylece ikisine de başka eğlencelere hiç benzemeyen tuhaf bir eğlence çıkmıştı. Bu eğlence yüzünden Makar kısa süre sonra az kalsın hayatından olacaktı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Davıdov ekiple birlikte çalışmaya giderken onu yalnız Razmyötnov geçiriyordu. Hava çok güzeldi. Toprakları sürecek olanlara kolhozun ambarından yiyecek verilmişti. Ekiptekilerin aileleri de onlara biraz çamaşırla bir iki parça giyim eşyası getirmişlerdi.

Davıdov, derileri çatlamış, rengi kızıla çalan eski çizmeler geçirdiği ayaklarını aşağı doğru sarkıtarak arabanın üstüne oturmuştu. İhtiyar bir adam gibi hafifçe kambur duruyor, kayıtsız bir tavırla çevresine bakınıyordu. Omuzuna aldığı ceketinin altından kürek kemikleri sivri sivri görünüyordu. Uzun süredir tıraş olmamıştı; gür siyah saçları arkaya doğru ittiği kasketinin altından esmer kalın ensesine, ceketinin yağlı yakasına doğru kıvır kıvır iniyordu. Halinde hiç de hoş olmayan, aynı zamanda insanda acıma duygusu uyandıran bir gariplik vardı.

Razmyötnov, ona bakarken büyük bir acı duymuş gibi yüzünü buruşturarak: «Şu Luşka adamı ne hale getirdi! Allah belâsını versin o karının. Mahvetti oğlanı! Hem de ne çocuktu! Şimdi ise insan suratına bile bakamıyor. Aşk dediğin işte erkeği böyle berbat eder. Eskiden yüzüne bakılır adamdı. Şimdi muşmulaya döndü!» diye düşünüyordu.

Bir başkası belki başka türlü düşünürdü ama, Razmyötnov «Aşkın bir erkeği ne hale getirdiğini» çok iyi biliyordu. Hem de kendi başından geçmiş olaylardan... Birden aklına Marina Poyarkova geldi, sonra hayatında gelip geçmiş başka olayları da hatırladı. Hüzünle içini çektiyse de hemen sonra neşeli bir tavır takınarak gülümsedi; o gün olup bitenleri öğrenmek için Köy Meclisi binasına yollandı.

Yolda Makar Nagulnov'la karşılaştı. Makar, her za-

manki gibi, bir askere yakışır şekilde dimdik, gösterişe varan bir tavırla, aynı zamanda çok resmî bir ifadeyle, hiç konuşmadan Razmyötnov'a elini uzattı, sonra yolun öbür tarafına doğru uzaklaşan arabayı başıyle işaret ederek :

— «Arkadaş Davıdov'un ne hale geldiğini gördün, değil mi?» diye sordu.

Razmyötnov, bu sözlerdeki imayı anlamazlığa gelerek:

— «Evet, son zamanlarda biraz zayıfladı,» dedi.

— «Ben de onun durumundayken her gün biraz daha zayıflıyordum. O ise büsbütün dayanıksızmış. Zayıf adammış vesselâm! Neredeyse göçüp gidecek. Benim evde otururken bu karının ne mal olduğunu pekâlâ görmüştü. Onun gözleri önünde bu yuva düşmanı karıyla kaç kere tartıştığımı, kavga ettiğimi gördü. Öyle olduğu halde, sen gel karıya tutul, hem de ne tutulma! Biraz önce ona bakarken inan olsun içim kan ağladı. Zayıflamış, herkese karşı suçluymuş gibi bir tavır takınmış. Gözler hep oraya buraya gidiyor; zavallının ayağında poturları nasıl düşmeden durabiliyor, vallahi bilmiyorum. Göz göre göre gidecek oğlan! O benim eski karıyı daha kışın kulaklarla ve sevgili yırtık Timoşka'sıyla birlikte soğuk bölgelere kovmalıydık. Belki orada karların arasında ateşi azıcık sönerdi!»

— «Hayret! Ben meseleyi bilmiyorsun sanıyordum.»

— «Ben mi bilmiyorum? Hah! Herkes biliyor da ben mi bilmiyeceğim! Benim gözlerim kör mü? Hem bana ne? Allah belâsını versin! Kiminle isterse yatsın. Ama yılan karı, Davıdov'a elini süremez! Benim sevgili arkadaşımı mahvedemez! İşte benim için şu anda mesele bu!»

— «Sen de Davıdov'u uyarsaydın! Neden sustun sanki?»

— «Ona öğüt vermek bana mı düşerdi? Azıcık ayıp olurdu. Belki de, karıyı kıskandığım için öyle söylediğimi sanırdı. Ya da kimbilir aklına neler gelirdi. Ama sen bu işte taraf tutmayan bir insandın. Sen ne diye sustun? Niçin onunla ciddî konuşup başına bunların geleceğini söylemedin?»

Razmyötnov :

— «Yani onu azarlamalı mıydım?» diye sordu.

— «Öyle kendini bırakmağa devam ederse, azarı başka yerden işitecek. Ama seninle bana düşen bir başka ödev var, Andrey! İkiniz de onu arkadaşça uyarmalıyız, artık daha fazla bekleyemeyiz! Luşka öyle bir yılandır ki! Oğlan onunla kalırsa dünya ihtilâline kadar yaşamak şöyle dursun, bugünden nalları diker! Ya tez vereme yakalanır, ya da frengi gibi bir Allahın belâsı hastalığa tutulur! Emin ol, öyle olacak! Ben o karıdan kurtulduğum vakit sanki dünyaya yeniden gelmiş gibi oldum: Artık zührevî hastalığa yakalanırım diye korkmuyorum. İngilizceyi de pekâlâ öğreniyorum. Üstelik bu dili öğretmensiz, kendi aklımı çalıştırarak bellemeğe çalışıyorum. Parti işlerini de düzene koydum. Başka işler olursa, onları da seve seve yapıyorum! Yani, senin anlıyacağın, bekâr adam durumuna girince elim kolum serbest kaldı. Kafam da dinç oldu... Oysa onunla yaşarken votka içmediğim halde her gün sarhoş gibiydim kardeşim! Bizim gibi ihtilâlciler için karı dediğin tıpkı esrara benzer. Halkı uyuşturan bir nesne. Ben olsam bunu Parti tüzüğüne altın harflerle yazardım. Her partili, her gerçek komünist, ya da komünistlere yakınlık besleyen her insan, bu büyük gerçeği her akşam yatağa yatmadan, her sabah da aç karnına üç defa okusun diye yazardım. O zaman bir tek kişi bile bizim sevgili arkadaşımız Davıdov'un bugün bulunduğu duruma düşmezdi.

«Hatırlasana Andrey! Kaç erkek hayatta bu Allahın belâsı karıların yüzünden ne acılar çekmiştir! Bunlar gurur verir mi yani? Karıların yüzünden ne paralar gitmiş, kaç kişi kendini içkiye vermiştir! Aslında çok iyi çocuklar olan kimbilir kaç delikanlı, karıları işe karışınca Parti ileri gelenlerinden azar işitmişlerdir! Hele kadın yüzünden cezaevine düşenleri bir düşün! Tüylerin ürperir vallahi!»

Razmyötnov düşüncelere daldı. Bir süre hiç konuşmadan yürüdüler. Sonra da hayatları boyunca karşılaştıkları kadınlardan, yakın ya da uzak anılardan söz etmeğe başladılar. Makar Nagulnov, sanki askerlerle birlikte yürüyüşe çıkmış gibi, omuzlarını gererek yürüyordu. Ayaklarını sağlam bir şekilde yere vuruyor, sert adımlar atıyordu. Burun delikleri hafifçe kabarmış, ince dudak-

ları kısılmıştı. Her haliyle dokunulmazlığı olan bir insan görünümündeydi. Razmyötnov ise yürürken ya gülümsüyor, ya elini kolunu sallıyor, ya kıvrık bıyığının ucunu buruyor, şu ya da bu kadını hatırladığı zaman da kedi gibi gözlerini kısıyor, iyi cins bir votkayı yudumluyormuşçasına memnun memnun içini çekiyordu. Arada bir susuyor, sonra konuştuklarıyle hiç ilgisi olmadığı halde, «Allah Allah! Ne kadındı o, ne kadın! İşte o kadın, kadındı... Hay Allah kahretsin!» diye söyleniyordu.

Gremyaçiy-Log dönemecin ardında kalmış, Davıdov ise göz alabildiğine uzanan bozkırda kaybolmuştu. Davıdov, henüz kurumamış olan kara topraktan yükselen baygın ot kokusunu içine derin derin çekerek tâ uzaklarda görünen mezarlara, kurganlara uzun uzun bakıyordu. Uzaklarda mora çalan kabarık kurganlar nedense ona bir an için Baltık denizinin fırtınada kabaran dalgalarını düşündürmüştü. Birden benliğini dolduran tatlı hüznü yenemedi, derin derin içini çekti. Sonra nemlenen gözlerini öbür tarafa çevirdi.

Dalgın bakışları gökte belli belirsiz görünen bir noktaya takılmıştı. Kurganlarda yaşayan siyah bir bozkır kartalı, tâ yükseklerde, yalnızlığının ihtişamı içinde yuvarlaklar çizerek belirsizce, yavaş yavaş alçalıyordu. İyice açılmış geniş, gergin, hareketsiz kanatları onu bulutların altında pek rahat götürüyor, karşıdan gelen rüzgâr kuvvetli kemikli göğsündeki pırıl pırıl tüyleri yalıyordu. Dönerken hafifçe eğilerek doğuya yöneldiği zaman, ışınlar hem aşağıdan, hem de karşıdan geliyor, o zaman Davıdov kartalın kanatlarındaki beyaz tüylerin arasında birtakım kıvılcımların yanıp söndüğünü görür gibi oluyordu.

Uçsuz bucaksız step, çok eski çağlardan kalma mavi bir sise bürünmüş mezarlar! Göklerde siyah bir kartal! Rüzgârın altında hafif bir hışırtıyle toprağa uzanan otlar... Davıdov kendisini bu uçsuz bucaksız, bitmek bilmeyen topraklarda küçücük, tek başına bırakılmış, kaybolmuş hissediyor, hüzünle sonsuzluğa, insanın yüreğinde bir gariplik yaratan bozkıra bakıyordu. Luşka'ya karşı olan sevgisi de, ayrılığın verdiği acı da, onunla tekrar görüşmek için beslediği arzunun gerçekleşmemesi de, şimdi ona öylesine değmez, o kadar önemsiz, aynı zamanda an-

lamsız görünüyordu ki! Sanki bütün canlıların dünyasından koparılmış, yapayalnız kalmıştı! Bu duygu, bütün varlığını ezen bir ağırlık halini almıştı. Çok eskiden, gemide geceleri gözcü olarak beklemek zorunda bulunduğu anlarda da buna benzer bir duyguya kapıldığı olmuştu. Ama bütün bunlar ne kadar da gerilerde kalmıştı... Sanki bütün olup bitenler, yarı unutulmuş, eski bir rüyaydı!

Güneş şimdi daha çok ısıtıyor, yumuşak güney rüzgârı daha hızlı esiyordu. Davıdov başını eğdi, farkında olmadan uykuya daldı. Bozkırın artık kullanılmayan eğri büğrü yolunda giden arabanın içinde vücudu hafif hafif sallanıyordu.

Talihine, bindiği arabanın atları zayıftı. Arabayı, pek konuşkan sayılmayan, köyde de herkesçe azıcık saf bir adam olarak tanınan yaşlı kolhozcu İvan Arjanov kullanıyordu. İhtiyar, bakım için kendisine verilen atlara çok acıyordu. Bu yüzden onları ekibin çalıştığı tarlaya kadar pek yavaş sürüyor, hayvanlar da aynı şekilde ağır ağır tekdüze adımlarla gidiyorlardı. Davıdov yarı yolda bir ara uykusundan uyandı, kendini tutamıyarak soğuk bir tavırla sordu:

— «Ne o İvan amca, panayıra çömlek mi götürüyorsun? Hayvanlara kırbaç vurmaktan korkuyor musun yoksa? Yolun başından beri neden hep adım adım gidiyoruz?»

Arjanov başını öbür tarafa çevirip uzun süre sustu, sonra gıcırtılı bir sesle karşılık verdi:

— «Ben arabama ne çeşit bir 'çömlek' yüklediğimi biliyorum. Ama sen kolhoz başkanı da olsan, hiç sebep yokken hayvanları dörtnala kaldırmıya zorlıyamazsın beni! Bunu kafana koy!»

— «Sana boş yere hayvanları dörtnala kaldır diyen kim? Ama hiç olmazsa tırısa kaldır azıcık. Arabanda hazine götürmüyorsun ya! Boş gittiğini farzet, olur biter. Doğrusu da bu!»

Arjanov uzun süre sustuktan sonra :

— «Hayvan ne zaman rahvan gideceğini, ne zaman tırısa kalkacağını kendi bilir!» dedi.

Davıdov gerçekten öfkelenmeğe başlamıştı; artık kızgınlığını saklamayı gerekli görmeden:

— «Bak hele!» diye bağırdı. «Peki senin ödevin nedir? Bu dizginleri sana ne diye teslim ettiler? Seni arabamın önüne ne diye oturttular? Ver bakayım şu dizginleri bana!»

Arjanov, bu sefer daha istekli bir tavırla karşılık verdi:

— «Bu dizginleri bana, atları idare edeyim diye verdiler.. Hayvanlar gereken yere gitsinler diye... Ama eğer yanında oturduğum için rahatsız oluyor, bu yeri işgal ettiğime kızıyorsan, arabadan iner, yanında yaya yürürüm. Ama gene de dizginleri sana vermem! Bunu böylece bil! Anladın mı?»

Davıdov, inatçılık ederek ona bakmak bile istemeyen arabacısının yüzünü görmek istiyordu ama, çabası boşa gidiyordu.

— «Neden vermeyecekmişsin bana dizginleri?» dedi.

— «Sen kendi dizginlerini benim elime teslim eder misin?»

Davıdov, adamın neyi kastettiğini ilk anda anlayamadı:

— «Hangi dizginleri?» diye sordu.

— «Bir de hangileri diye soruyorsun! Sen bizim kolhozun bütün dizginlerini elinde tutuyorsun! Millet, bizim malımızı mülkümüzü, kolhozumuzu iyi idare edersin diye sana güvenmiş, dizginleri eline vermiş. Şimdi sen tutup bana o dizginleri verir misin? Vermezsin tabii. İçinden 'Öyle şey olmaz amca,' dersin. Ben de öyleyim işte. Bak, ben senin elindeki dizginleri istiyor muyum hiç? Sen de benimkileri isteme.»

Davıdov neşeyle güldü. Biraz önceki öfkesinden eser bile kalmamıştı :

— «Peki, diyelim ki köyde yangın çıktı, sen bir fıçı suyu götürürken de böylesine adamı çileden çıkaracak şekilde ağır ağır mı gidersin gene?» Bu sefer adamın vereceği cevabı merakla bekliyordu.

— «Benim gibileri fıçı ile yangın söndürmeğe göndermezler!».

İşte o zaman Davıdov, Arjanov'a yan yan bakarken onun rüzgârın kuruttuğu, çatlattığı çenesinin üst tarafında gizli bir gülümseyişin hafif kırışıklarını farketti.

— «Peki, sence kimleri gönderirler yangına?»

— «Makar Nagulnov'la senin gibilerini!»

— «O neden?»

— «Çünkü köyde ikinizden başka dörtnala giden yok! Yaşamanız da öyle! hep doludizgin...»

Davıdov, ellerini dizlerine vurup, başını arkaya doğru atarak kahkahalarla gülmeğe başladı:

— «Demek gerçekten bir yangın patlak verirse, benimle Makar'dan başka bu yangını söndürecek yok, öyle mi?» diye sorarken de hep gülüyordu.

— «Hayır. Ben öyle bir şey demedim ki. Sizin işiniz sadece su taşımak, atları tozu dumana katarak ter içinde sürmek... Yangını söndürmeğe gelince, onu bizler, kolhozcular söndürürüz elbet. Kimimiz kovayla, kimimiz bakraçla, kimimiz baltayla. Yangını söndürme işinde de Razmyötnov emir verir. Ondan başka emir verecek yoktur!»

Davıdov hayretle: «Bak hele, bir de bu adama saf diyorlar!» diye düşündü. Bir an sustu, sonra:

— «Peki. yangın söndürme işinde herkese emir vermeyi neden Razmyötnov'a uygun gördün?» dedi.

Arjanov artık açıktan açığa hafifçe gülerek :

— «Bak sen akıllı adamsın ama, buluşların zayıf!» dedi. Kim, nasıl yaşıyorsa, yangın çıkınca ona göre, daha doğrusu yaradılışına göre ödev vermeli! Bak sen de, Makar da dörtnala yaşıyorsunuz. Ne gece, ne gündüz rahat ediyorsunuz! Başkalarına da rahat verdiğiniz yok. Demek su taşıma ödevi en çevik, en hızlı olan ikinize verilmeli. Susuz yangını söndüremezsin, değil mi? Doğru değil mi söylediğim? Andryuşka Razmyötnov'a gelince; o tırıs gider, azıcık korkaktır, ne başkasının önüne geçer, ne de başkasından geri kalır. Onu ileri sürmek istersen, kırbacı bir parçacık göstermen gerekir. Demek böyle biri, bir de 'ataman' ünvanına sahip olursa, yangında ne yapar? Elleri ceplerinde ona buna emir verir, patırtı gürültü eder, saçma sapan işler çıkarır, adamın ayağını dolaştırır. Bize gelince, biz halkız kardeşim! Biz yavaş yaşarız, adımlarımızı sürüyerek gittiğimiz sürece her işimiz rasgider. Öyle fazla aceleye gelemeyiz. Yangın söndürme gibi işlerde de acelesiz, patırdıya kapılmadan iş yapmak gerekir.»

Davıdov, Arjanov'un sırtına vurarak onu kendine doğru çevirdi, o zaman tâ yakınında kurnaz kurnaz gü-

lümseyen gözlerini, candan bir ifade taşıyan şefkatli, sakallı yüzünü gördü. Bunun üzerine kendi de hafifçe gülümseyerek:

— «Meğer sen ne kartalmışsın İvan amca!» dedi.

İhtiyar neşe ile karşılık verdi.

— «Sen de kartalsın Davıdov. Hem de öyle en sona kalan kartallardan değil...»

Atlar yine rahvan gidiyorlardı. Ama Davıdov artık hiç bir çabasının işe yaramıyacağını anladığı için Arjanov'a acele etmesini söylemekten vazgeçti.

Arada bir arabadan atlıyor, yürüyor, sonra tekrar biniyordu. Kolhoz işlerinden ve başka konulardan söz açmışlardı. Davıdov konuştukça arabacının hiç de aklı kıt bir insan olmadığı kanısına varıyordu. İhtiyar her konuda mantıklı, akla uygun şekilde konuşuyordu. Gene de, her olayı kendisine özgü, acayip bir açıdan ele alıyor, başkasına göre alışılmamış bir ölçüye vuruyordu.

Tarlada çalışan ekibin kampı ile onun yanındaki kamp mutfağının incecik bir çizgi halinde kıvrıla büküle göklere yükselen dumanı görününce, Davıdov:

— «Şimdi bana doğru söyle İvan amca! Sen bütün hayatın boyunca atlarını böyle adım adım mı sürdün?» diye sordu.

— «Öyle ya!.»

— «Neden bana atlarını daima böyle yavaş sürdüğünü, sende böyle bir özellik olduğunu söylemedin? Bunu bilseydim seninle yola çıkmazdım.»

— «Ne diye kendimi kötüleyeyim? İşte atları nasıl sürdüğümü gördün, bir defa arabama bindin ya! Artık bir daha binmek istemezsin...»

Davıdov gülümseyerek :

— «Peki, acele etmekten niçin bu kadar korkuyorsun?» diye sordu.

Arjanov buna doğrudan doğruya karşılık verecek yerde bambaşka bir olaydan söz açtı :

— «Eskiden bir komşum vardı, marangozdu. Sarhoşun biriydi, on parmağında on marifet vardı, ustanın ustasıydı. Ama sarhoştu. Kendini tutar tutar, sonra günün birinde birazcık votka kokusu duydu mu, zıvanadan çıkar, artık bir ay ne yaptığını bilemez, elinde ne var, ne yoksa hepsini içkiye verirdi. Sonunda beş parasız kaldı.»

— «E... Ne olacak?»

— «Hiç işte! Oğluna bak, ağzına içki komaz!»

— «Canım, bana hikâye anlatma! Ne demek istiyorsan onu söyle. Dosdoğru konuş.»

— «Daha uygun söz bulamıyorum ki, oğlum! Bak, benim babam müthiş bir avcıydı, hele ata binişi görülmeye değerdi. Askerlikte at yarışları oldu mu birinciliği hep o alırdı. Atla giderken kılıç savurmakta üstüne yoktu. Askerlikten dönünce köylerde ne kadar at yarışı varsa hepsine katılmaya, her yıl ödülleri kazanmaya başladı. Bak, sana bir şey söyliyeyim mi? Benim öz babamdı ama, zararlı insandı. Allah taksiratını affetsin. Herkese meydan okuyan, her şeye atılan bir kazaktı... Bazen sabahları bir de bakardık ki çivi kızdırmış, onunla bıyıklarını kıvırıyor! Halka gösteriş yapmağa bayılırdı. Özellikle kadınların karşısında... Hele ata bindi mi, artık kimse tutamazdı onu., Allah böylesini kimseye göstermesin! Söz gelimi, diyelim bir iş için kasabaya gidecek değil mi? Emektar atını ağıldan çıkarır, eyer vurur, olduğu yerden sırtına fırlayıverirdi. Hayvanı avluda bir koşturur, sonra tozu dumana katarak parmaklığın üstünden uçup giderdi. Ömrü boyunca hayvanı bir defa olsun tırısla ya da rahvan sürmedi!

«Kasabaya kadar yirmi dört verst vardı, oraya nasıl dörtnala giderse, oradan geriye de öyle dönerdi. Öylesine atılgan adamdı! Atla giderken bir tavşan gördü mü hiç kaçırmazdı. Bak, kurt demiyorum, tavşan diyorum. Fundalıklardan birinde bir zavallı tavşan gördü mü, ne yapar eder onu oradan çıkarır, dörtnala hayvana yetişir, ya kırbacıyla vurur, ya da atının nallarıyla çiğnerdi. Kaç defa böyle dörtnala giderken attan düştü, sakatlandı. Ama gene de eğlencesinden vazgeçmedi. Elimizde ne kadar at varsa, hepsini gebertti. Benim aklımda kaldığına göre, altı atımızı onun yüzünden kaybettik. Kimini ölesiye çatlattı, kimini ayağından sakat etti. Annemle bizleri beş parasız kodu. Bir kış, altında iki at geberdi. Hayvan dörtnala giderken donmuş toprağın üzerinde tökezlerse olduğu gibi yıkılıp kalır. Tamam! Bir de bakarız, babam eyeri omuzuna vurmuş. yaya dönüyor. Annem bazen ölen ata acınarak öyle bir ağlardı ki. Amma babama vız gelirdi! İki üç gün yatar, azıcık ohlar pohlar, sonra bir

de bakarsın daha vücudundaki morluklar iyileşmeden gene ava hazırlanıyor...»

— «Hayvanlar ölüyordu da ona nasıl hiç bir şey olmuyordu?»

— «At ağır hayvandır. Dörtnala giderken düştü mü, toprağa varmadan en az üç defa takla atar. Babam öyle mi ya? O ayağını özengiden kurtarınca kırlangıç gibi uçar gider! Tabiî başı yere çarparsa bir süre baygın yatardı. Amma azıcık kendine gelince kalkıp eyeri sırtladığı gibi eve, geri dönerdi. Korkusuz adamdı vesselâm!. Kemikleri bile dökme demir gibiydi.»

Davıdov hayranlıkla:

— «Demek kuvvetli adammış!» dedi.

— «Kuvvetli olmasına kuvvetliydi ama, onun hakkından da başkaları geldi.»

— «Ne oldu ki?»

— «Bizim köydeki kazaklar öldürdüler onu!»

Davıdov bir sigara sararak, merakla :

— «Neden?» dedi.

— «Bana da bir sigara verir misin oğlum.»

— «Hani sen sigara içmiyordun ya İvan amca? Ne oldu şimdi?»

— «Aslında içmem, lâf olsun diye arada bir içtiğim olur. Şimdi bu eski hikâyeyi hatırladım da, ağzımda bir kuruluk oldu, tuzlu bir şey yemiş gibiyim... Neden öldürdüler diyorsun, değil mi? Öldürdüklerine göre, hak etti demektir.»

— «Amma neden, söylesene?»

— «Bir karı için! Sevgilisi yüzünden. Kadın evliydi, tabii kocası bu işi öğrendi. Babamla teke tek boğuşmaktan çekiniyordu. Babam pek uzun boylu değildi ama korkunç gücü vardı. Babamın sevgilisinin kocası iki kardeşini de bu iş için kandırmış. Büyük perhizden önceki haftaydı, bir gece babamı dere boyunda pusuya düşürmüşler. Allahım! Yarabbim! Nasıl da vurmuşlar! Ellerinde kazıklar mı, ne varmış. Bir de demirle vurmuşlar... Ertesi sabah eve getirdikleri zaman artık kendini kaybetmişti. Vücudu kömür gibi simsiyahtı. Bütün gece buzun üstünde baygın yatmış. Herhalde çok acı çekmiştir. Öyle değil mi? Kış gecesi buz üstünde yatmak ne demek?

«Aradan bir hafta geçtikten sonra konuşmağa, ken-

disine söylenilenleri de anlamağa başladı. Senin anlıyacağın tamamen kendine geldi. Ama daha iki ay yataktan kalkamadı. Hep kan tükürüyor, çok yavaş sesle konuşuyordu. Vücudu tüm kırılmış, bitmiş, parçalanmıştı. Arkadaşları onu ziyarete geliyor, ağzından lâf almağa çalışıyorlardı. 'Kim vurdu sana böyle Fedor? Söyle, biz onlara...' derlerdi. O ise susuyor, yalnız hafifçe gülümsüyor, anlamlı anlamlı, yan yan bakıyor; annem dışarı çıkınca da yavaşça: 'Hatırlamıyorum kardeşler, aslına bakarsanız kaç evli erkeğe karşı suçluyum ben!..' diye fısıldıyordu.

«Annem kaç defa karşısına diz çöktü: 'Sevgili biricik Fedyuşka'm benim! Hiç olmazsa bana söyle, kim öldürmek istedi seni? Allah rızası için söyle. Hiç olmazsa kime beddua edeceğimi bileyim,' diye yalvardı. Ama babam elini annemin başına koyuyor, saçlarını okşuyor: 'Bilmiyorum kimdi. Etraf çok karanlıktı, göremedim! Arkadan başıma vurup yere düşürdüler. Bu durumda beni o buzların üzerinde kimin dövdüğünü farkedemedim,' diyordu. Bazen de hafifçe gülümseyerek anneme şöyle söylüyordu: 'Ne diye eski şeyleri anıyorsun sevgilim? Günah benim! Cezası da bana ait...' Günah çıkarsın diye papaz çağırdık, ona bile bir şey söylemedi. Öylesine sert adamdı işte...»

— «Peki, sen papaza hiç bir şey söylemediğini nereden biliyorsun?»

— «Ben karyolanın altındaydım, konuşulanları dinliyordum. Annem zorlamıştı. 'Karyolanın altına yat Vanyatka.. Dinle bakalım, belki de baban papaza katillerinin adını söyler!' demişti. Ama babam hiç bir şey söylemedi. Papazın sorularına en az beş defa 'Günahkârım sayın peder' diye karşılık verdi. Sonra bir ara: 'Söyle, Mitri babamız (*), öbür dünyada at var mı?' diye sordu. Papaz galiba korktu, acele acele: 'Ne diyorsun Allahın kulu Fedor? Hiç öbür dünyada at olur mu? Şimdi sen ruhunun selâmetini düşün...' dedi. Bundan sonra babama uzun uzun öğütler verdi, onu doğru yola yöneltmeğe çalıştı, gerçeği söylesin diye yalvardı. Babam hep susu-

---

(*) Rusya'da halk papaz karşısında «babamız» anlamına gelen «Batyuşka» sözünü kullanır.

yordu. En sonunda: 'Demek orada at yok diyorsun, öyle mi? Yazık! Olsaydı orada da süvari olurdum! Amma madem ki yok, öyleyse öbür dünyada da bana iş yok! Ölmeyeceğim işte! Benden bu kadar!' dedi.

«Papaz aceleyle ona kutsal ekmeği verdi, sonra öfke içinde çıkıp gitti; müthiş kızmıştı. Anneme duyduğum her şeyi anlattım. Annem ağlamağa başladı ve: 'Ah! Baban günahkâr yaşadı, günahkâr ölecek!' dedi. Bahar gelmiş, kar erimeğe yüz tutmuştu. Babam yataktan kalktı, bir iki kez odada dolaştı, üçüncüsünde bir de baktım ki, sırtına içi pamuklu ceketini. başına da kalpağını giyiyor. Bana: 'Git bizim kısrağa eyer vur!' dedi. O zamanlar elimizde üç yaşındaki kısraktan başka hayvan kalmamıştı. Annem, bu sözü duyunca hemen ağlamağa başladı. 'Sen bu halde ata nasıl binersin Fedya? Ayakta bile güç belâ duruyorsun, kendine acımıyorsan bari bana ve çocuklarına acı!' diyordu. Babam güldü, sonra: 'Ben ömrüm boyunca yaya yürümedim ki! Hiç olmazsa ölmeden önce bir defacık daha ata binip şu avluda bir dolaşayım. Hayvanı rahvan süreceğim... Yalnız iki defa dönüp eve gireceğim o kadar,' dedi.

«Gidip kısrağa eyer vurdum, hayvanı kapıya getirdim. Annem koluna girip babamı dışarı çıkardı. Babam iki aydır traş olmamıştı, ama, gene de bizim o karanlık odamızda ne kadar değişmiş olduğunu hiç farketmemiştik! Güneşe çıkınca bir baktım, bakar bakmaz da gözlerimin yandığını hissettim. Babamın saçları daha iki ay önce kömür gibi simsiyahtı, şimdi ise sakalı yarıya kadar ağarmıştı. Bıyıkları da öyle... Şakaklarındaki saçlar ise bembeyazdı. O anda pek acılı bir şekilde gülümsemeseydi belki de ağlamazdım, ama kendimi tutamadım...

«Babam elimden dizgini aldı, hayvanın yelesini tuttu. Oysa sol eli yer yer kırılmıştı. Kemikler daha yeni kaynamıştı. Ona yardım etmek istedim, izin vermedi. Öylesine gururlu bir adamdı ki! Zayıf düştüğü için bile utanç duyuyordu. Tabiî eskisi gibi, kuş çevikliğiyle atın üzerine binmek istedi, ama yapamadı. Özengiye basarak vücudunu yukarıya doğru aşırdıysa da sol eli son dakikada ona bir oyun oynadı. Parmakları açıldı, dengesini kay-

bederek sırt üstü yere düştü. Sırtı 'Tak' diye toprağa vurdu.

«Annemle beraber onu yerden kaldırıp odaya götürdük. Eskiden ağzından sadece tükürünce kan geliyordu; o anda ise şarıl şarıl kan akmağa başlamıştı. Annem akşama kadar kıpkırmızı olan havluları yıkadı durdu. Papazı çağırdık, o gece babamın son duasını yaptı. Ama babam öylesine kuvvetli adamdı ki, o son duadan ancak üç gün sonra, akşam üzeri ansızın fenalaştı, yatakta kendini oradan oraya atmağa başladı. Bir ara ayağa fırladı, bulanık, ama neşeli bir ifade taşıyan gözlerini anneme çevirdi: 'Derler ki, son duadan sonra yalınayak toprağa basılmazmış, ama ben azıcık ayakta duracağım! Bu toprağın üzerinde öyle çok yürüdüm, öyle çok atla dolaştım ki! Onu terketmek bana çok acı geliyor.. Ver bakalım şu elini karıcığım! Bu eller hayatın boyunca ne kadar çok çalışmıştır;' dedi.

«Annem yaklaştı, babam elini tutup sırt üstü yattı, bir süre sustu. Sonra hemen hemen fısıltıyla: 'Evet, bu el benim suçum yüzünden az gözyaşı silmedi!' dedi. Yüzünü duvara doğru çevirdi ve sonra ölüverdi. Aziz Vlasiy'in at sürülerini beklemek üzere öbür dünyaya göç etti!»

Belliydi ki, bütün bu anılar Arjanov'un üzerinde ezici bir etki bırakmıştı. Uzun süre sustu. Davıdov bir iki kere öksürdü, sonra:

— «Sana bir şey soracağım İvan amca,» dedi. «Babanı o şeyin... O kadının kocasıyla kayınbiraderlerinin öldürdüklerini nereden biliyorsun? Yoksa tahmin mi ettin? Belki de sen öyle sanıyorsun!»

— «Ne sanması? Babam böyle olduğunu ölmeden bir gün önce bana kendi söyledi.»

Davıdov, oturduğu yerde hafifçe doğrulur gibi oldu:

— «Ne diyorsun? Nasıl söyledi?»

— «Basbayağı söyledi işte. 'Sabahleyin annem ineği sağmaya çıkmıştı; ben de okula gitmeden önce derslerimi tamamlıyordum. Ansızın kulağıma bir fısıltı geldi. Babam: 'Vanyatka, yanıma gelsene!' dedi. Yanına gittim. 'Bana doğru eğil' diye fısıldadı. Eğildim. Yavaşça: 'Bak sana ne diyeceğim, oğlum. Nerdeyse on üç yaşına basacaksın, benden sonra evin erkeği sen olacaksın. Şunu unutma, beni Averyan Arhipov'la iki kardeşi, Afanasiy

ile şaşı Sergey dövdüler. Eğer beni hemen öldürselerdi, onlara kin duymazdım. Orada, derenin kenarında bile bayılmadan önce beni öldürsünler diye yalvardım. Ama Averyan bana: 'Senin ölümün kolay olmayacak, alçak! Sakat olarak yaşa, kendi kanını doya doya yut, ondan sonra geber!' dedi. İşte Averyan'a onun için kin duyuyorum. Ecel baş ucumda duruyor, yüreğimde ona karşı hâlâ bir kin var. Sen daha küçüksün, ama büyüdüğünde benim çektiğim bu acıyı unutma. Averyan'ı öldür. Sana bu söylediklerimi de kimseye açıklama, şimdi bunu annene de, başka hiç kimseye de söylemiyeceğine yemin et bakalım.' Yemin ettim, gözlerim kupkuruydu. Sonra da babamın boynunda asılı olan haçı öptüm.»

Arjanov'un hikâyesinden heyecana kapılmış olan Davıdov :

— «Hay Allah! Tıpkı eski zamanlarda Kafkasya'da, Çerkeslerde olduğu gibi olmuş desene...» dedi.

— «Çerkeslerinki yürek de Ruslarınki taş mı? Ne sanıyorsun? İnsanlar hep aynıdır oğlum!»

Davıdov sabırsızlıkla:

— «Peki, sonra ne oldu?» diye sordu.

— «Babamı gömdük. Mezarlıktan döndükten sonra sırtımı kapının pervazına dayadım, kalemle başımın üst tarafından bir çizgi çizdim. Her ay böylece boyumu ölçtüm. Bir an önce büyümek, gidip Averyan'ı vurmak istiyordum! Babam ölünce evin erkeği ben olmuştum ama, o zaman on iki yaşındaydım. Yedi kardeşim vardı. Hepsi de birbirinden küçüktü. Babam öldükten sonra annem sık sık hastalanmağa başladı. Allahım, o zamanlar ne sıkıntılar, ne acılar çektik. Gerçi babam doğru dürüst bir baba değildi ama, ne olursa olsun, eğlenmesini bildiği gibi çalışmasını da biliyordu. Bazı yabancılar için belki değersiz adamın biriydi, oysa annemle biz çocuklar onu canımız gibi seviyorduk. Öz babamız diye sayıyorduk. O bize ekmek getirir, üst baş sağlar, ayağımıza ayakkabı alır, bizim yüzümüzden ilkbahardan sonbahara kadar tarlalarda iki büklüm çalışıp dururdu.

«O zamanlar omuzlarım henüz daracıktı, göğsüm de o kadar geniş değildi. Ne çare ki daha o yaşta evin bütün yükünü üzerime almak, tıpkı büyük bir kazak gibi çalışmak zorunda kaldım. Babam sağken dördümüz okula gi-

diyorduk. O öldükten sonra ise hepimiz okulu bırakmak zorunda kaldık. Dokuz yaşındaki kız kardeşim Nyurka'ya annemin yerine yemek pişirmek, ineği sağmak gibi işleri verdim. Küçük kardeşlerim de evin yönetiminde bana yardım ediyorlardı. Ama ben her ay kapının pervazında boyumu ölçmeyi unutmuyordum. Öyle olduğu halde o yıl boyum pek fazla uzamadı. Çektiğim acılar, sefalet doğru dürüst büyümemi önlüyordu. Averyan'ı ise tıpkı sazlıkların arasında kuşları gözetleyen bir kurt yavrusu gibi gözetleyip duruyordum. Her attığı adımdan haberim oluyordu. Nereye gidiyor, ne yapıyor, hepsini biliyordum!

«Bazı pazarları yaşıtlarım, çeşit çeşit oyunlar oynarlardı. Benim ise oyun oynamağa vaktim yoktu. Çünkü evde en büyük bendim. Haftanın öteki günlerinde onlar okula gidiyorlardı. ben ise ağılda hayvanları tımar ediyor, temizliyordum. Yaşadığım bu acı hayat yüzünden bazen öylesine içim yanıyordu ki, gözlerime yakıcı yaşlar doluyordu. Yavaş yavaş yaşıtlarımdan uzaklaşmağa başladım. Hatta insanlardan kaçtım. Hep susuyor, taş gibi duruyordum. Kalabalıkta durmaktan hoşlanmıyordum. O zaman köyde benim için 'Vanka Arjanov'un bir tahtası eksik, kafadan sakat, diye söylentiler çıktı. Allah belânızı versin! Siz benim yerimde olsanız da görseniz bir kere! Benim yaşadığım bu acılardan akıllanır mıydınız, akıllanmaz mıydınız? O zaman anlardınız, diye düşünüyordum. Böyle düşüne düşüne köylülerden nefret etmeğe başladım, artık kimseye bakmak bile istemiyordum. Bana bir sigara daha verir misin oğlum?»

Arjanov beceriksiz bir hareketle sigarayı aldı. Parmakları adamakıllı titriyordu. Davıdov'un verdiği sigarayı gözlerini kapayarak derin soluklar alıp tellendirdi. Dudaklarını tuhaf bir şekilde aralıyor, dilini şapırdatıyordu.

— «Peki Averyan ne oldu?»

— «Averyan'a ne olacak? Hiç! İstediği gibi yaşıyordu. Karısı babamla seviştiği için onu bir türlü affedemedi; sık sık öldüresiye dövüyordu. Böylece bir yıl sonra onu da öbür dünyaya gönderdi. O sonbaharda yine bizim köyden gencecik bir kızla evlendi. İçimden: 'Eh, Averyan o genç karınla pek uzun süre yaşıyamıyacaksın!' diye düşünüyordum.

«Annemden gizli para biriktirmeğe başladım. Sonba-

harda da en yakın tahıl ambarına gidecek yerde, tek başıma Kalaç'a gittim. Orada bir yük buğday satıp pazarda elden tek namlulu bir tüfek, on da mermi aldım. Dönüşte bir deniyeyim dedim, boşu boşuna üç mermi harcadım. Berbat bir tüfekti o tüfek! Tetiği çektiğim halde, iğne bir türlü düşmüyordu. Üç defa tetiği çektim, mermi ancak üçüncüsünde ateşlendi. Tüfeği evde odunluğun döşemesi altına sakladım. Kimseye aldığım bu tüfekten söz açmadım!

«O günden sonra Averyan'ı gözetlemeğe başladım. Uzun süre elimden bir şey gelmedi! Ya arada insanlar dolaşıyor, ya da herhangi bir başka sebep ortaya çıkıyor, onu vurmaya engel oluyordu. Ama aklıma koyduğumu en sonunda yaptım ya! Aslında onu köyde vurmak istemiyordum. Bütün zorluk buradaydı. Pokrov yortusunun ilk günü kasabaya, panayıra gitti. Karısını yanına almamıştı. Yalnız gittiğini öğrendiğimde sevincimden haç çıkardım. Yoksa ikisini de vurmak zorunda kalacaktım! Bir gün bir gece ne yedim, ne içtim, ne uyudum, hep yolun yanındaki hendeğin içinde pusu kurup bekledim. O hendekte Allaha nasıl dua ettim biliyor musun? Averyan kasabadan bizim köyün kazaklarıyle beraber değil de tek başına dönsün diye... Allah benim çocukça duamı işitti. İkinci günün akşamı baktım Averyan tek başına dönüyor. Oysa, o zamana kadar kaç araba önümden geçmişti, kaç kere 'uzaktan Averyan'ın atları geliyor' umuduyla kalbim hızlı hızlı çarpmıştı...

«Averyan tam benim yanıma gelince birden hendekten fırladım: 'Averyan amca! İn atından. Allahına dua et!' diye bağırdım. Yüzü duvar gibi bembeyaz oldu, atlarını durdurdu. Uzun boylu, sağlam yapılı bir kazaktı, ama ne yapabilirdi. Benim elimde tüfek vardı. Bana: 'Ne yapmak istiyorsun, yılan yavrusu!' diye bağırdı. 'Sana in atından aşağı, diz çök, diyorum. Biraz sonra ne yapmak istediğimi anlıyacaksın!' diye karşılık verdim. Korkusuz bir adamdı namussuz! Arabadan atladığı gibi bana doğru koştu. Beni yakalamak istedi. Ta yakınıma kadar, nah şu fundalık var ya, işte oraya kadar gelsin diye bekledim, sonra ateş ettim!»

— «Peki ya silâh gene patlamasaydı?»

Arjanov gülümsedi :

— «İşte o zaman, adam beni babamın yanına gönderirdi. Öbür dünyada at sürülerine bakmasına yardım edeyim diye...»

— «Sonra ne oldu?»

— «Atlar tüfek sesini duyar duymaz ileriye doğru fırladılar. Ben ise bir adım olsun atamıyordum, dizlerim titriyordu. Rüzgârın önündeki yaprak gibi tiril tiril ediyordum. Averyan yanımda yatıyordu. Ama ona yaklaşmak için bir adım olsun atamıyordum. Ayağımı kaldırıyor, sonra tekrar yerine koyuyordum. Düşerim diye korkuyordum. İşte böyle tiril tiril titriyordum. Neyse, her nasılsa azıcık kendim geldim. Gidip suratına tükürdüm, pantolonunun, ceketinin ceplerini aramağa başladım .Cüzdanını çıkardım, içinde kâğıt para olarak yirmi sekiz ruble, beş rublelik bir altın; bozuk olarak da iki üç rublelik para varmış. Bunları sonradan evde saydım. Herhalde genç karısına hediye almak için harcamış parasının çoğunu. Boş cüzdanı hemen oraya, yolun üzerine attım. Kendim de yardan aşağı atladığım gibi kaçıp gittim. Aradan uzun süre geçti! Ama olup bitenleri sanki dünmüş gibi öylesine iyi hatırlıyorum ki! Tüfekle mermileri hendeğin orada toprağa gömüverdim. Ancak ilk kar yağmağa başladıktan sonra bir gece gidip tüfeği oradan aldım. Köye getirip bir başka adamın merasına, gövdesi oyulmuş yaşlı bir söğüt ağacının dibine gömdüm.»

Davıdov sert, aynı zamanda öfkeli bir tavırla:

— «Parayı neden aldın?» diye sordu.

— «Ne olacakmış?»

— «Neden aldın, onu soruyorum?»

Arjanov, tabiî bir tavırla :

— «O sırada ihtiyacım vardı da ondan!» dedi. «O sıralarda sefalet bizi yiyip bitiriyordu.»

Davıdov arabadan aşağı atladı, bir süre konuşmadan yürüdü. Arjanov da susuyordu. Davıdov dayanamadı:

— «Hepsi bu kadar mı?» diye sordu:

— «Hayır, hepsi o kadar değil. Hükümet adamları geldiler; sordular, soruşturdular, arayıp taradılar, elleri boş olarak geri döndüler. Hiç kimse bu işi benim yapabileceğimi düşünebilir miydi? Kısa süre sonra da Averyanov'un kardeşi şaşı Sergey ormanda odun keserken kendini üşüttü, hastalanıp öldü. Meğer zatülcemp olmuş.

O zaman fena halde endişelendiğimi hatırlıyorum. Kendi kendime: 'Ya Afanasiy de kendi eceliyle ölürse? O zaman ne olacak? Babamın intikamını almak için kutsadığı kolum kanadım kırılmayacak mı?' diye düşünüyordum. Hemen harekete geçtim...»

Davıdov sözünü keserek:

— «Dur...» dedi. «Baban sana yalnız Averyan'dan söz etmişti. Sen ise üçüne de düşman kesildin, öyle mi?»

— «Sen babama ne bakıyorsun? Babamın kendine göre düşüncesi vardı. Benim de kendime göre. İşte o zaman öyle bir ateşlendim ki! Afanasiy'i pencereden, akşam yemeğini yediği sırada öldürdüm. O gece kapının pervazında boyumu son defa olarak ölçmüştüm. Sonra bütün işaretleri bezle sildim. Tüfeği, mermileri gidip dereye attım, artık hiç biri gerekli değildi. Babamın isteğini de yerine getirmiştim, kendi amacıma da ulaşmıştım. Çok geçmeden annem yatağa düştü, ölmek üzereydi. Bir gece beni yanına çağırdı: 'Onları sen mi öldürdün Vanyatka?' diye sordu. İtiraf ettim: 'Ben öldürdüm anneciğim,' dedim. Bana hiç bir şey söylemedi. Yalnız sağ elimi tuttu, bağrına bastı.»

Arjanov dizginleri hafifçe çekti, Atlar biraz daha hızlı gitmeğe başladılar. O zaman ihtiyar, Davıdov'a o açık kurşun rengi aydınlık gözlerinde çocukça, saf bir anlamda bakarak :

— «Şimdi artık bir daha bana 'Atları neden hızlı sürmüyorsun?' diye soracak mısın ha?» dedi.

Davıdov :

— «Artık sormayacağım! Her şeyi anladım!» diye karşılık verdi. «İvan amca, sen at değil, öküz arabası kullanmalısın, su taşımalısın.»

— «Ben de aynı şeyi kaç defa Yakov Lukiç'den istedim, ama o razı olmadı. Anlaşılan hayatının sonuna kadar benimle alay etmek istiyor.»

— «O da neden?»

— «Çünkü ben daha çocukken yanında ırgat olarak bir buçuk yıl çalıştım.»

— «Bak hele...»

— «Ya! İşte böyle oğlum! Demek sen Ostrovnov'un ömür boyunca evinde adam çalıştırdığını bilmiyordun, öyle mi?»

Arjanov bunu söyledikten sonra kurnaz bir tavırla gözlerini kısarak :

— «Çalıştırdı oğlum, çalıştırdı,» dedi. «Ancak dört yıl önce vergiler boğazını sıkınca aklı başına geldi. Kış uykusuna hazırlanan bir yılan gibi çöreklendi, kendi kabuğuna çekildi. Ama kolhozlar olmasaydı, vergiler de daha az olsaydı, Yakov Lukiç kendini öyle bir gösterirdi ki, aklın dururdu. Bizim köyün en berbat kulak'ı odur. Koynunuzda yılan besliyorsunuz da haberiniz yok!»

Uzun bir sessizlikten sonra Davıdov :

— «İşin içinde bir yanlışlık varsa ortaya çıkarır, Ostrovnov'a gerektiği şekilde davranırız. Ama İvan amca gene de azıcık garip adamsın...» dedi.

Arjanov gülümsedi, dalgın bir tavırla uzaklara bakarak :

— «Garipliğime gelince, nasıl anlatayım sana?» dedi. «Söz gelimi bir vişne ağacı yetişiyor, üzerinde birçok dal var. Ben gelip bu dallardan birini kessem, ondan kendime bir kırbaç sapı yapsam, hani vişne dalından da mükemmel kırbaç sapı olur, ne dersin buna sen? O da kendi kendine yetişiyordu, üzerinde budaklar, yapraklar vardı, kendine göre bir güzellik içindeydi. Sonra ben geldim, o dalı kestim, o zaman işte bak dal ne hale geldi!»

Arjanov oturduğu yerin altından vişne dalından yapılma kurumuş, yer yer çizilmiş, kabuğu yontulmuş kahverengi bir kırbaç sapı çekip gösterdi:

— «İşte bu hale geldi! Adamın canı buna bakmak bile istemez. İnsan da öyledir. Bir garipliği, bir özelliği olmazsa, o da işte bu kırbaç sapı gibi çıplaktır, zavallıdır. Bak, Nagulnov yabancı bir dil öğreniyor, o da bir gariplik değil mi? Kramoskov dede yirmi yıldır kibrit kutularını biriktiriyor, bu da bir başka gariplik. Sen Luşka Nagulnova ile dalga geçiyorsun, bu da bir başka gariplik. Bakarsın sarhoşun biri sokakta yürüyor, ayağı tökezlene tökezlene, sırtı ile çitlere sürüne sürüne gidiyor, işte bu da bir gariplik. Bir insanı kendisine özgü olan bu gariplikerden yoksun et, bak ne oluyor? Çıplak, anlamsız bir şey haline geliyor. İşte bu kırbaç sapı gibi. Yaa, işte böyle oğlum! Sayın başkanımız.»

Arjanov, Davıdov'a kırbacı uzattıktan sonra gene aynı düşünceli gülümseyişle:

— «Al, al! Elinde tut onu biraz,» dedi. «Düşün bakalım, belki de aklın başına gelir.»

Davıdov, öfkeyle Arjanov'un elini itti:

— «E! Çek elini! Ben senin yardımın olmadan da her şeyi düşünebilir, inceliyebilirim!»

Ondan sonra tarladaki kampa kadar hiç konuşmadılar.

ALTINCI BÖLÜM

Ekip öğle yemeğini yiyordu. Odundan yapılmış uzun masaya zar zor sığabilmişlerdi. Arada bir kadınlar birbirlerine erkeklere yakışır şekilde açık saçık sözlerle sataşıyor ya da ciddî bir tavırla aşçı kadının hazırlamış olduğu yemeğin tadını tartışıyorlardı:

— «Her zaman da tuzsuz pişirir: Aşçı değil, felâket!...»

— «Sen de boya değilsin ya! Tuzsuz yesen de olur. Merak etme. solmazsın! Tuz az geliyorsa, tuzluktan al da tuzla!»

— «Nasıl tuzlayayım? Vaska ile aynı tabaktan yiyoruz. O tuzsuz sever, ben tuzlu severim. Aynı tabakta olan yemeği kendi keyfimize göre nasıl tuzlayalım, söylesene? Madem o kadar akıllısın, bize öğüt ver bakalım!»

— «Yarın sizin kâsenin içini ikiye ayıran bir bölme yaparız. Sazdan bir bölme ördük mü olur biter! Kafasız sen de.. Bu kadar basit bir çareyi kendi kendine bulamadın mı?»

— «Sendeki akıl, şu kılları ağarmış öküzünün aklı kadar. Bir parmak olsun fazla değil!»

Daha uzun süre sofrada kalıp birbirlerine lâf atacak, şaka edeceklerdi ama, yaklaşan arabayı gördüler. Aralarında en keskin gözlüsü olan saban sürücüsü Pryanişnikov, elini gözlerine siper ederek, yavaşça bir ıslık çaldı.:

— «Baksanıza, bizim yarım akıllı Vanka Arjanov geliyor! Yanındaki de Davıdov...»

Bir sürü kaşık, düzensiz şekilde, tok sesle masanın üzerine indi. Gözler sabırsızlıkla arabanın bir ara gözden kaybolduğu tepeye dikildi.

Agafon Dubtzov, güç belâ bastırmağa çalıştığı bir öfkeyle:

— «Başımıza gelen! Gene bizi nodullamağa geliyor!»

diye söylendi. «Olanlar oldu işte. Yok kardeşim, benden bu kadar! Şimdi cesaretiniz varsa onun gözlerinin içine göz kırpmadan bakmağa çalışın. Ben artık gözlerimi yere indirmekten yoruldum. Zaten utancımdan suratına bakmak bile istemiyorum.»

Davıdov, ekiptekilerin kendisini karşılamak üzere hep birden sofradan kalktıklarını görünce, içinde bütün varlığına yayılan tatlı bir his duydu. Geniş adımlarla yürüdü, onlara yaklaştı. Bütün eller ona uzanıyor, erkeklerin yağız yüzlerini de, genç kızlarla kadınların güneşten hafifçe kızarmış mat, esmer tenlerini de sevinçli gülümseyişler aydınlatıyordu. Kadınlar hiç bir zaman güneşte doğru dürüst yanmıyorlardı. Çalışırken başlarını beyaz mendilleriyle öylesine bir örterlerdi ki, yalnız incecik bir aralıktan gözleri görünürdü.

Davıdov gülümsüyor, yürürken etrafta bulunanlar arasından tanıdıklarını seçiyordu. Onunla çalışanlar kendisine alışmışlardı. Bu yüzden gelişine candan sevinmiş, onu bir yakınları gibi karşılamışlardı. Bu hissi bir an içinde o da kavradı, kalbinde âdeta acıya varan bir sevinç duydu. Bu yüzden heyecanlı, aynı zamanda biraz boğuk bir sesle konuşmağa başladı:

— «Merhaba aylâklar! Konuğunuzun karnını doyurmayacak mısınız?»

Pryanişnikov :

— «Yatıya gelenleri doyururuz, ama bir saatliğine gelenleri doyurmayız. Böylelerini yerlere kadar eğilerek yolcu ederiz. Öyle değil mi ekip şefi arkadaşım?» dedi.

Bu sözü üzerine herkes gülüştü. Davıdov gülümseyerek:

— «Bana öyle geliyor ki, ben yanınızda uzun süre kalıcılardanım...» diye karşılık verdi.

Bunun üzerine Dubtzov kulakları uğuldatan bas sesiyle avazı çıktığı kadar:

— «Ambarcı! Bugünden başlıyarak arkadaşı da listeye yaz. Sen de aşçı kadın! Çanağına lâpa koy bakalım, midesinin aldığı kadar, bol bol yesin!» diye bağırdı.

Davıdov masanın etrafından dolaştı, herkesle el sıkıştı. Erkekler her zamanki gibi hiç çekinmeden elini sıkıyor, kadınlar ise utanarak ellerini yan yan uzatıyorlardı. Köydeki kazaklar kadınları böylesi davranışlara alıştırma-

mış, onları bu konuda şımartmamışlardı. Sokakta bir kadına rastladıklarında, ona kendileriyle eşit bir varlıkmış gibi el uzattıklarını gören yoktu. Dubtzov, Davıdov'u yanına oturttu; ağır, sıcacık avucunu dizine bastırdı:

— «Geldiğine çok sevindik, bizim biricik arkadaşımızsın Davıdov!»

— «Farkındayım, teşekkür ederim.»

— «Yalnız ne olursun, bizi hemen azarlamağa başlama.»

— «Sizi azarlamak aklımdan geçmedi ki!»

— «Öyle deme! Nasıl olsa sabredemezsin, biraz sonra bağırıp çağırmağa başlarsın. Hoş, arada bir azar işitmek bizim için yararsız da değil ya! Yalnız şimdilik susuver. Arkadaşlar yemeklerini rahat yesinler, iştahları kesilmesin...»

Davıdov gülümseyerek :

— «Eh, madem öyle istiyorsunuz, beklerim,» dedi. «Nasıl olsa esaslı bir konuşma yapacağız. Ama bu işe sofradayken başlamayız. Ne yapalım, sabretmeğe çalışırız. Ne dersiniz ha arkadaşlar?»

Dubtzov, gülüşmeler arasında kesin bir tavırla:

— «Evet, sabretsen daha iyi olur..» deyip herkesten önce kaşığına sarıldı.

Davıdov hiç konuşmadan, başını da çanağın üzerinden kaldırmadan ciddi bir tavırla yemeğini yiyor, öğle yemeği için toplanmış çiftçilerin alçak sesle konuştuklarına hemen hemen hiç kulak vermiyordu. Ama nedense üzerinde hep birinin ısrarlı bakışını hissediyordu. Lâpasını bitirince rahatlıyarak içini çekti: Uzun süreden beri ilk kez doyasıya yemişti. Tahta kaşığını bir çocuk gibi yalıyarak başını kaldırdı. Masanın öbür tarafından kendisine ısrarla bakan bir genç kızın gümüş rengine çalan gözleriyle karşılaştı. Hiç ayrılmadan, hep aynı heyecanla bakan bu gözlerde öyle sıcak, açıklanmamış bir sevgi, öylesine bir bekleyiş, bir ümit, bir teslim olma isteği vardı ki, Davıdov şaşırıp kaldı. Daha önce de - köyde olsun, toplantılarda olsun, sokakta olsun - bu iri elli, boylu boslu, on yedi yaşlarındaki güzel kızla karşılaştığı olmuştu. Her seferinde de genç kız ona aynı çekingen, şefkatli tavırla bakmış, birden pembeleşen yüzünde bir şaşkınlık,

bir heyecan belirmişti. Ama şimdi bu bakışta bambaşka, biraz daha gelişmiş, daha ciddîleşmiş bir duygu vardı...

Davıdov, kızın dalga dalga kızaran yüzüne dalgınlıkla bakarak kendi kendine söyleniyordu: «Hangi bilmediğim kuvvet seni bana doğru sürüklüyor? Ben seni ne yapayım, sevimli küçük kız? Sana ne yararım dokunur? Etrafında kaç genç dönüp duruyor! Sen ise onlara bakacağına bana bakıyorsun! Gözlerin görmüyor mu yavrum! Bir kere, yaşım seninkinin iki misli! Ruhum yaralı bereli, kendim de yakışıklı değilim. Üstelik bir dişim yok. Ama sen bunlardan hiç birini görmüyorsun. Hayır yavrucuğum, bağrı yanık Varyuha'cığım. Sen yolunda yürümeğe devam et! Beni hayatına karıştırma yavrum!»

Genç kız, Davıdov'la göz göze gelince, hemen başını çevirdi, gözlerini yere indirdi. Kirpikleri de, eski kirli hırkasının kırmalarını karıştıran kalınlaşmış, kabalaşmış parmakları da belirli bir şekilde titriyordu. Duygularında o kadar saf, öylesine tecrübesizdi ki! Çocukça bir saflık içinde yüreğindeki heyecanı bir belli edişi vardı ki, olup bitenleri ancak bir kör farkedemezdi!

Kondrat Maydannikov, Davıdov'a doğru dönerek bir kahkaha attı:

— «Canım Varka'ya bakmasana öyle! Bak bütün kanı yüzüne hücum etmiş. Git yüzünü yıka, Varka. Belki içindeki ateş azıcık söner. Gelgelelim nasıl gitsin kızcağız? Şu anda ayaklarında kimbilir nasıl bir kesiklik vardır! Benim öküzleri o nodulluyor. Bana günlerdir rahat vermedi, boyuna senin ne zaman geleceğini sorup duruyordu. Ona: 'Ben ne bileyim ne zaman gelir? Git başımdan Allah aşkına!' deyip duruyordum. Ama o aynı soruları sabahtan akşama kadar bir ağaç gövdesini gagalayan ağaçkakan gibi tekrar edip duruyordu.»

Varya Harlamova, ayaklarında kesiklik olduğu yolundaki sözlerin yalan olduğunu belirtmek istiyormuş gibi yana döndü, hafifçe dizlerini kırarak bir sıçrayışta bankın öbür tarafına atlayıp kampın kulübesine doğru yürüdü. İkide bir arkasına bakıyor, solgun dudaklarıyle bir şeyler mırıldanıyordu. Ancak kulübenin tâ yanına geldikten sonra, sofradakilere doğru dönerek öfkeden kesik kesik bir sesle:

— «Ama, Kondrat amca... Yalan söylüyorsun sen!» diye bağırdı.

Herkes güldü. Dubtzov gülümseyerek :

— «Uzaktan kendini savunuyor! Böylesi daha rahat da ondan...» dedi.

Davıdov'un canı sıkılmıştı:

— «Neden kızı güç duruma düşürdün öyle? İyi bir şey değil ki bu!»

Maydannikov, Davıdov'un bu sözlerini hoş gördüğünü belli eden bir tavırla:

— «Sen onu daha tanımıyorsun!» dedi. «O seni gördü mü hemen kuzu gibi oluyor. Yoksa hiçbirimiz onunla başa çıkamayız. Bir şey söyleyecek olsak saçımızı başımızı yolar vallahi! Düşünmez bile. Çetin kızdır ha!. Demir leblebidir. Yerinden nasıl birdenbire fırladığını görmedin mi? Tıpkı bir yaban keçisi gibi...»

Hayır, bu saf genç kızın aşkı Davıdov'un erkekçe gururunu hiç de okşamıyordu. Ekipte bu aşkı artık bilmeyen kalmamıştı, kendisi ise bunu ilk olarak şimdi öğreniyordu. Belki başka bir çift göz ona böylesine bir bağlılık, böylesine bir sevgiyle bakmış olsaydı, o zaman iş başka olurdu...

Davıdov, ortadaki huzursuzluğu dağıtmak için, şakacı bir tavırla :

— «Eh, aşçı kadına, bir de şu tahta kaşığa çok çok teşekkür ederim! Beni iyice doyurdular!» dedi.

Masanın öbür tarafından görülmemiş derecede şişman, heybetli bir kadın ayağa kalktı:

— «Sen aşçı kadınla tahta kaşığa teşekkür edeceğine, harcadığı büyük çaba için sağ eline, bir de o koca ağzına teşekkür et! Biraz daha koyalım mı?»

Davıdov saklamayı gerekli görmediği bir hayretle kadının iri yarı vücuduna, geniş omuzlarına, kucaklanması imkânsız kalın beline baktı. Dubtzov'a :

— «Böylesini nereden buldunuz?» diye sordu.

Şımarık tavırlı bir genç olan ambarcı :

— «Taganrog metalurji fabrikasına özel olarak ısmarladık,» diye karşılık verdi.

Davıdov hayretle kadına döndü :

— «Nasıl oldu da seni daha önce görmedim? Öyle

bir çapın, öyle bir yapın var ki... Görseydim, unutmazdım. Demek seni hiç bir yerde görmemişim anne.»

Aşçı kadın öfkeyle :

— «Sen bana oğul olabilir misin ayol?» diye söylendi. «Hiç ben senin anan olabilir miyim? Henüz kırk yedi yaşındayım! Beni neden görmediğine gelince, söyliyeyim: Kışın evimden hiç çıkmam da ondan. Bu şişmanlığım, üstelik kısa ayaklarımla karın içinde yürüyecek insan değilim. Düz yerde dursam bile kara gömülebilirim. Kışın hiç dışarı çıkmadan yün eğiririm, şal örerim, senin anlayacağın iyi kötü kendimi beslerim. Çamurlu havalarda da pek yürüyemem. Deve gibiyimdir, çamura basınca ayağım kayar diye korkarım. Etraf kuruyunca ortaya çıktım, aşçılığa talip oldum. Anladın mı? Hem buraya bak. Ben, senin annen filân değilim, başkan arkadaşımız. Benimle iyi geçinmek istiyorsan, bana sadece Darya Kupriyanovna dersin. O zaman bu ekipte olduğun sürece aç kalmazsın!»

Davıdov gülümsedi :

— «Seninle iyi geçinmek isterim tabiî, Darya Kupriyanovna.»

Üstelik yerinden kalkarak çok ciddî bir tavırla ona doğru eğildi.

— «Böylesi hem senin, hem benim için daha iyi olur. Şimdi ver bakayım o çanağını, sana azıcık ayran vereyim. Yediğini bastırsın diye!»

Aşçı kadın, bunu Davıdov'un o nazik tavrına bayıldığını belli ederek söylemişti. Genç adamın uzattığı çanağa en aşağı bir kilo ayran doldurdu. Sonra köylü usulü yerlere kadar eğilerek Davıdov'a sundu.

Davıdov :

— «Peki sen ne diye tarlada çalışacağına gelip burada aşçılık ediyorsun?» diye sordu. «Sende bu ağırlık varken demire bir asıldın mı saban en aşağı yarım metre toprağa gömülür.»

— «Ayol tarlada nasıl çalışırım? Bir kere yüreğim hasta benim... Doktorların söylediğine göre, yağ bağlamış. Aşçılık etmek bile ağır geliyor. Biraz bulaşık yıkadım mı, yüreğimin atışını ta şuramda, boğazımda bir yerde duyarım. Hayır arkadaş Davıdov! Ben saban sürme işinde yararlı olamam! Böyle işler bana göre değil...»

Dubtzov :

— «Hep yüreğinin hastalığından söz eder!» dedi. «Oysa üç kocayı mezara gömdü. Üç kazaktan daha uzun ömürlü çıktı! Şimdi dördüncüsünü arıyor ama, öyle görüyorum ki, pek talibi çıkmıyor. Bununla evlenmeğe korkuyorlar. Düşünsene, böylesine ağır bir teyze ne yapar adamı? Öldürür vallahi!»

Aşçı kadın bu sefer gerçekten öfkelenmişti:

— «Yalancı kerata! Kalbur suratlı herif! Aldığım üç kazaktan bir tanesi olsun ömürlü çıkmadıysa kabahat bende mi? Hepsi de çelimsiz, hastalıklı adamlardı. Allah onlara ömür vermediyse suç bende mi?»

Dobtzov gene ısrar ederek :

— «Ama itiraf et ki ölmelerine azıcık yardım ettin!» dedi.

— «Nasıl yardım etmişim?»

— «Nasıl olduğu belli...»

— «Doğru dürüst konuş!»

— «Canım bunda anlaşılmayacak ne var?»

— «Hayır, ne düşünüyorsan açıkça söyle. Öyle lâfı ağzında geveleyip durma.»

Dubtzov gülümseyerek, ama gene de sakınmaktan geri kalmadan :

— «Neyle yardım ettiğin belli : Sevgi gösterileriyle...» dedi.

Aşçı kadın sofradakilerin kahkahalarını bastıran öfkeli bir sesle :

— «Allahın budalası!» diye bağırdı, sonra aceleyle sofradaki bulaşıkların yarısını topladı. Ama kolay kolay soğukkanlılığını kaybetmeyen Dubtzov'u susturmak pek güçtü. Ayranını acele etmeden içti, avcuyla bıyıklarını sildikten sonra :

— «Belki de gerçekten, dediğin gibi budalayım! Üstelik budalanın daniskasıyım, ama bu işlerdeki bütün incelikleri kavrarım kızım,» dedi.

Bunun üzerine aşçı kadın, Dubtzov'a öyle bir söz söyledi ki, sofradakilerin kahkahaları etrafı çın çın çınlattı. Gülmekten, aynı zamanda da utancından kıpkırmızı bir hale gelen Davıdov, güç belâ:

— «Bu ne biçim söz, çocuklar?» diyebildi. «Böylesini donanmada bile işitmemiştim!»

Ama Dubtzov gene ciddî ciddî, aynı zamanda aşçı kadına meydan okur gibi:

— «Gerekirse yemin ederim!» diye bağırdı. «Haçın üzerine yemin eder misin, deseler onu bile yaparım! Ama dediğim dedik, Daşka: Sen aşkınla üç erkeği öbür dünyaya gönderdin. Lâmı cimi yok. Aslan gibi üç erkek! Düşünün bir kere! Ya geçen yıl Volotka Graçev neden öldü acaba? Söylesene o da seninle dalga geçmiyor muydu?»

Dubtzov daha sözünü bitirmeden başına geleceği anlayarak birden yere doğru eğildi. Tam o sırada ağır tahta bir kazan kepçesi -tıpkı bir obüs gibi hafif ıslık çıkararak- başının üzerinden uçup gitti. Dubtzov bir delikanlı çevikliğiyle ayaklarını bankın öbür tarafına aşırdı. Sofradan hemen hemen on metre kadar uzaklaşmıştı ki, birden yana doğru atladı. Tam zamanında davranmıştı! Yanından ayran dolu bakır bir tencere şırıldaya şırıldaya, etrafa ayran saça saça geçti; havada bir eğri çizerek bozkırda uzakça bir yere düştü. Dubtzov ayaklarını açmış, elini yumruk yapmış bağırıyordu :

— «Hey! Kendine gel Darya! Üstüme ne istersen at! Ama toprak çanak çömlek atayım deme! Kırılırsa vallahi gündeliğinden keserim. Git Varka gibi kulübenin öbür tarafına çekil, kendini oradan savunman daha iyi olur. Gene de ne yapsan beni kandıramazsın. Kocalarını mezara gönderdin. Şimdi öfkeni de benden alıyorsun.»

Davıdov güç belâ etraftakileri susturabildi. Sonradan kulübenin yanına oturup birer sigara tellendirdiler. Kondrat Maydannikov hâlâ hıçkırır gibi gülerek konuşuyordu:

— «Her gün, ya öğle ya da akşam yemeğinde böyle bir sahne olur işte. Agafon, hemen hemen bir hafta kadar gözünün altından başlayıp bütün yanağını kaplayan mor bir lekeyle dolaştı. Darya suratına bir yumruk indirmişti! Gene de kadınla alay etmekten vazgeçmiyor. Bana bak Agafon! Bana öyle geliyor ki, bu ekim işi bitince evine sağlam dönmiyeceksin. Kadın ya gözünü çıkaracak, ya bir ayağını ters çevirip sakat edecek. Onunla böyle alay ede ede belânı bulacaksın!»

Dubtzov, yanından âdeta kayar gibi giden aşçı kadına yan gözle bakarak, hayranlıkla:

— «Kadın değil, Fordson traktörü mübarek.....» dedi.

Sonra sanki kadını hiç farketmemiş gibi daha yüksek sesle konuşmağa başladı:

— «Hayır arkadaşlar! Ne yalan söyliyeyim, evli olmasaydım Daşka ile evlenirdim. Ama yalnız bir haftalığına. Sonradan kaçar giderdim. Güçlü kuvvetli olduğum halde, bir haftadan fazla dayanabileceğimi sanmıyorum. Ölmeğe ise daha hiç niyetim yok... Ne diye durup dururken kendi çukurumu kendim kazayım? Sen bütün bağımsızlık savaşı boyunca savaş, hiç bir şey olma, sonra gel bir kadın yüzünden nalları dik! Hayır, belki budalanın biriyim, ama budala dediysek, deli değilim ya! Daşka ile evlenseydim, onunla bir hafta güç belâ yaşadıktan sonra bir gece yavaşçacık yataktan iner, sürüne sürüne kapıya kadar gider, avluya çıkar, oradan da rüzgâr gibi tâ evime kadar koşardım. Vallahi doğru söylüyorum Davıdov! Zaten yalan söylemeğe kalksam Pryanişnikov yalanımı meydana çıkarır. Bir gün pişirdiği yemek çok hoşumuza gittiği için onunla beraber Daşka'yı kucaklamağa karar verdik, o karşıdan gitti, ben arkadan geldim, birbirimize ellerimizi uzattık ama, Darya'yı gene kucaklayamadık. Bunun üzerine muhasebeciyi çağırttık. Biliyorsun, bizim muhasebeci gençtir ama azıcık korkaktır. Çocuk korkusundan Daşka'ya yanaşamadı bile. Böylece Daşka'yı doğru dürüst kucaklamak nasip olmadı işte, öyle kalakaldı.»

Aşçı kadın, artık öfkesi geçtiği için gülerek :

— «Sen bu Allahın belâsı herife inanma arkadaş Davıdov!» dedi. «O bir gün yalan söylemezse, ertesi güne varmaz üzüntüsünden geberir! Her adımda bir yalan kıvırır. Yaratılıştan öyle. Ne yaparsın?»

Sigaralar bitince Davıdov :

— «Daha sürülecek çok yer kaldı mı?» diye sordu.

Dubtzov isteksiz bir tavırla :

— «Dünya kadar. Yüz elli hektardan fazla.» dedi. «Daha dün akşam yüz elli sekiz hektarlık sürülmemiş arazi vardı.»

Davıdov, soğuk bir tavırla :

— «Amma da çalışmışsınız doğrusu,» dedi. «Peki, ne iş yaptınız burada? Aşçı Kupriyanovna ile hep tiyatro mu oynuyordunuz?»

— «Bak, bunda haksızlık ediyorsun!»

— «Ama ikinci ve üçüncü ekipler çoktandır sürüm

işini bitirmişler. Siz niye hâlâ sürüklenip duruyorsunuz?»

Dubtzov :

— «İstersen akşam bir araya gelip bu işleri açık açık konuşalım, olmaz mı?» diye teklif etti. «Şimdi gidip şu sürme işine devam edelim.»

Bu, akıllıca bir teklifti. Davıdov da biraz düşündükten sonra razı oldu:

— «Bana hangi öküzleri vereceksiniz?»

Kondrat Maydannikov :

— «İstersen benim öküzleri al!» dedi. Benim öküzler hem işe alışkın, hem bakımlıdır. İki de genç öküzümüz var ama, onlara izin verdik.»

Davıdov hayretle :

— «İzin mi verdiniz? O da ne demek?» diye sordu.

Dubtzov, gülümseyerek ne demek istediğini açıkladı:

— «Hayvancağızlar zayıf. Arada bir evleklerin içine yatıveriyorlar, biz de onları boyunduruktan çözüp varsın gölün yanında otlansınlar diye serbest bıraktık. Oradaki otlar gürdür, iyi besler onları. Varsın kuvvetlensinler hayvancağızlar. Zaten yararları da yok. Kıştan zayıflamış çıkmışlardı, burada ise her gün çalışmaları gerekiyordu. Tabii hayvanlar büsbütün kuvvetsiz kaldılar! Ne yaparsan yap, sabanı çekmiyorlar. İşte bu kadar! Bunları tutup yaşlı öküzlerin yanına koşalım dedik, aynı şey oldu. Hiç bir sonuç alamadık! Kondrat'ın öküzlerini alırsan iyi edersin, bu konuda doğru söylüyor.»

—«Peki, ben onun öküzleriyle çift sürersem kendisi ne yapacak?»

— «Ben onu iki günlüğüne evine göndereceğim, karısı yatağa düşmüş. Kadın ona Vanka Arjanov'la çamaşır bile göndermedi. 'Eve gelsin' diye de haber göndermiş.»

— «O zaman başka. Yoksa ben onu da tatile yolluyorsun diye düşünmeğe başlamıştım. Görüyorum ki, burada hepiniz havalanmışsınız!..»

Dubtzov, Davıdov'a belli etmeden öbür arkadaşlarına göz kırptı. Hep birlikte yerlerinden kalkıp öküzleri sabanlara koşmağa gittiler.

YEDİNCİ BÖLÜM

Davıdov güneş batarken sürülecek olan kısmın sonuna geldi ve öküzleri boyunduruktan çıkarıp serbest bıraktı. Sabanın toprağın üzerinde bıraktığı çizginin yanına, otların üzerine oturdu, ceketinin koluyla alnındaki teri silip kendine bir sigara sarmağa koyuldu. Ancak o zaman ne kadar yorulmuş olduğunu anladı. Sırtı ağrıyor, dizlerinin altında bir yerler zonkluyor, elleri tıpkı ihtiyarların elleri gibi titriyordu. Varya'ya:

— «Gün doğarken seninle öküzleri bulabilecek miyiz?» diye sordu.

Genç kız, Davıdov'un karşısında, yeni sürülmüş toprağın üzerinde dikiliyordu. Küçük ayaklarındaki eskimiş kocaman çarıkları, bileklerine kadar, biraz önce sabanın altını üzerine getirdiği yumuşak toprağa gömülüyordu. Tozdan kül rengi olan baş örtüsünü geriye doğru kaydırarak :

— «Buluruz, geceleri pek uzağa gitmezler!» dedi.

Davıdov, gözlerini kapamış, sigarasının dumanını istekle içine çekiyordu. Genç kıza bakmak istemiyordu. Varya ise yorgun, aynı zamanda bütün yüzünü aydınlatan mutlu bir gülümseyişle, yavaşça :

— «Beni de, öküzleri de çok yordun! Hemen hemen hiç dinlenmiyorsun!» dedi.

Davıdov somurtarak :

— «Benim de canım çıktı,» diye karşılık verdi.

— «Daha sık dinlenmelisin, Kondrat amca sık sık dinlenir, öküzlere nefes aldırır, ama gene de herkesten çok yer sürer... Sen alışmadığın için tabiî çok yoruldun.»

Az kalsın bu cümlenin sonuna «Sevgilim» sözcüğünü de ekleyecekti ama, birden korktu, dudaklarını sımsıkı kapadı. Davıdov :

— «Doğru söylüyorsun! Bu işe daha alışmadım!» dedi.

Güç belâ yerden kalktı, yorgun ayaklarını güçlükle hareket ettirerek sürülmüş olan tarlanın kenarından kampa doğru yürüdü. Varya da peşinden gitti, ona yetişince yanında yürümeğe başladı. Davıdov'un sol elinde artık rengi solmuş, yırtılmış bir gemici gömleği vardı. Gündüz öküzleri sabana koşarken bir ara eğilince gömleğin yakası sabanının demirine takılmış, bunun farkına varmadan doğrulduğunda da gömlek yırtılarak ikiye ayrılmıştı.

Hava yeter derece sıcaktı; bu yüzden Davıdov pekâlâ gömleksiz de çalışabilirdi. Ama bir genç kızın yanında, sabanın arkasında yarı beline kadar çıplak bir halde yürümek ona olmayacak bir şey gibi görünmüştü. Utangaç bir tavırla sık sık gömleğinin iki yanını bir araya getirmeğe çalışmıştı. Bir ara Varya'ya, yanında toplu iğne gibi bir şey olup olmadığını sormuştu. Genç kız üzülerek bulunmadığını söylemişti. Bunun üzerine Davıdov canı sıkılarak kampın bulunduğu tarafa bakmıştı. Orası en aşağı iki kilometrelik uzaklıktaydı. Davıdov, «Ne yapayım, gitmek zorundayım,» diye düşünmüş, iç geçirip alçak sesle küfrettikten sonra :

— «Bana bak bağrı yanık Varyuha! Sen beni burada azıcık bekle, ben kampa kadar gideyim!» demişti.

— «Neden?»

— «Şu yırtık gömleği çıkarıp ceketimi giyeceğim.»

— «Ama ceketin içinde sıcaktan bunalırsın...»

Davıdov inat etmişti:

— «Olsun... Ben bir gideyim de...»

Gerçekten kızın karşısında gömleksiz dolaşamazdı. «Allah kahretsin! Bir bu eksikti,» diye düşünmüştü. Zavallı temiz yürekli kızcağız, bir de göğsüyle göbeğindeki dövmeleri mi görecekti? Gerçi o geniş göğsünün iki tarafındaki dövmelerde öyle ayıp bir şey yoktu, hatta romantik bile sayılabilirdi bunlar. Demirci olan bir ressam, Davıdov'un göğsüne ustalıkla iki güvercin çizmişti. Davıdov biraz kımıldayınca göğsündeki güvercinler de hareket geçiyor, gagaları sanki öpüşüyorlarmış gibi bitişiveriyordu. Göğsündeki resimler bu kadarcıktı ama ya göbeğindekiler...

Davıdov, göbeğine çizilmiş olan resim yüzünden eskiden beri fena halde sıkılırdı. Daha bağımsızlık savaşında yirmi dört yaşlarında bir denizci olan Davıdov, bir gün kendinden geçecek derecede içmişti. Bir mayın tarama gemisinin sintinesinde üstelik bir bardak da ispirto içirmişlerdi ona. Davıdov büsbütün sızmış durumda, ayağında sadece donla ranzanın üzerine uzanmış yatarken yandaki mayın gemisinden gelen -dövmecilikte de çok usta olan- iki sarhoş arkadaşı Davıdov'un üzerine eğilmiş, o sarhoş hayallerinin etkisi altında akıllarına gelebilecek en açık saçık resimleri çizmişlerdi. O günden sonra Davıdov hamama gitmekten vazgeçmişti. Sağlık muayenelerinde de ille erkek doktorlara muayene olmak için ısrar etmeğe başlamıştı.

Ancak terhis olduktan bir yıl sonra, fabrikada çalışmağa başladığında olanca cesaretini toplayarak bir kere hamama gitmişti. Orada iki eliyle göbeğini kapıyarak boş bir kurnanın önüne oturup başını iyice sabunlamış, işte o zaman biraz aşağıdan gelen hafif bir kahkaha işitmişti. Yüzünü yıkayıp da gözlerini açınca, kim olduğunu bilmediği yaşlı, kabak kafalı bir adamın ellerini tahta iskemleye dayamış olarak, iki büklüm bir durumda hiç utanmadan dikkatle göbeğindeki resimlere baktığını, aynı zamanda memnunluğundan, zevkinden hafif hafif kahkahalar attığını görmüştü. Davıdov hiç acele etmeden başını suyla yıkamış, sonra o kalın, sağlam meşe ağacından yapılmış tası meraklı adamın kabak kafasına indirivermişti!

Adam resmi sonuna kadar seyredemeden gözlerini kapayıp hemencecik olduğu yere uzanıvermişti. Davıdov hiç acele etmeden yıkanmış, sonra tasın içine buz gibi su doldurup kel kafalının üzerine boşaltmış, beriki gözlerini açınca arkasını dönüp hamamın taşlağına çıkmıştı. O günden sonra Davıdov bir daha Rus hamamına girip şöyle bir doya doya vücudunu sıcak buhara tutmak zevkinden büsbütün vazgeçmiş, evde yıkanmaya başlamıştı.

Varya'nın göz ucuyla da olsa göbeğindeki o resimleri göreceğini düşünmek bile Davıdov'un bütün kanının başına toplanmasına sebep oluyordu. Bu yüzden ikide bir açılan gömleğinin önünü daha sıkıca kavuşturmuş, içini çekerek:

— «Sen öküzleri boyunduruktan çıkar, bırak biraz otlasınlar. Ben bir gidip geleyim,» demişti.

Anlamsız bir olay yüzünden, ister tarladan, ister etrafından dolaşarak, üç kilometre kadar yolu tökezleye tökezleye yürümek hiç de hoşuna gitmiyordu.

Varya ise Davıdov'un davranışlarını başka türlü yorumlamıştı. Kendi utanma duygusuna saygı gösterdiği için büyük bir memnunlukla: «Sevgilim benim! Yanımda gömleksiz çalışmak istemiyor,» diye düşünmüştü. Hemen de ayağındaki çarıkları çıkarıvermişti:

— «Ben oraya çabucak koşar gelirim,» demişti.

Davıdov daha bir söz söylemeğe fırsat bulamamıştı ki, genç kız uçan bir kuşmuşçasına kampa doğru koşmağa başlamıştı. Esmer çevik ayakları, sürülmüş siyah toprağın üzerinde iki kanat gibi hareket etmiş, başında bağlı olan beyaz yemeninin iki ucu rüzgârda sallanıp durmuştu. Genç kız hafifçe öne doğru eğilmiş, ellerini göğsüne bastırmış olarak koşmuştu. Yol boyunca hep bir tek şeyi düşünmüştü: «Gidip ona ceketini getireceğim! Ben çabuk koşarım! Böylece ona yardım etmiş olurum! Belki de o, böylece bana şefkatle bakar; hem de 'Teşekkür ederim Varya!' der. Kimbilir?»

Davıdov arkasından bakmış, sonra öküzleri boyunduruktan çıkarıp tarlanın dışına yürümüştü. Biraz ileride, geçen yıldan kalma bir fundalığı sarmış olan sarmaşığı bulmuş, incecik saplarından biriyle gömleğinin iki tarafını birbirine tutturmuştu. Sonra sırt üstü yere uzanmış, hemen de - sanki toprak kokan simsiyah, yumuşacık bir şilte içine gömülmüş gibi - derin bir uykuya dalıvermişti.

Uykudan yüzünde dolaşan bir şeyin gıdıklamasıyle uyanmıştı. «Herhalde örümcek; belki de kurttur...» diye düşünmüştü. Yüzünü buruşturarak eliyle yoklamış, tekrar uykuya dalmak istemişti. Ama yüzündeki canlı şey sürüklenip duruyordu. Birden üst dudağı, sonra burnu gıdıklanmıştı. Bunun üzerine Davıdov aksırmış, gözlerini açmıştı. Karşısında çömelmiş duran Varya gülmekten katılıyor, sesini çıkarmamak için kendini zorluyordu. Elindeki bir parça kuru otu Davıdov'un yüzünde gezdirip duruyordu. Davıdov gözlerini açtığı anda Varya elini hemen çekmek istemişse de fırsat bulamamıştı. Davıdov,

incecik bileğini kavrayıvermişti. Ama Varya elini kurtarmağa çalışmadan, sadece bir dizini toprağa dayamış, o gülen yüzünde ansızın çekingen, bekleyen bir teslim ifadesi belirmişti.

Hemen hemen duyulmayacak kadar hafif bir sesle:

— «Sana ceketini getirdim! Kalk!» diye fısıldamış, sonra elini kurtarmak için çabalamıştı.

Davıdov, parmaklarını açınca genç kızın iri, güneşten yanmış eli dizinin üzerine düşmüştü. Varya gözlerini kapamış, tâ içinde, yüreğinden gelen hızlı atışları duymuştu. Sanki hâlâ bir şey bekliyormuş, bir şeyler umut ediyormuş gibi bir tavır takınmıştı. Ama Davıdov hiç bir şey söylememişti. Sakin sakin nefes alıyor, göğsü ağır ağır kabarıp iniyordu. Yüzünde kıl kıpırdamamıştı. Sonradan kalkmış, sağ ayağını altına alarak toprağın üzerine yerleşip oturmuş, tembel bir hareketle elini ceketinin cebine daldırarak tütün kesesini aramıştı. O anda başları birbirine değecek gibi olmuştu. Davıdov'un burun delikleri hafifçe ürpermiş, o zaman genç adam Varya'nın saçlarından baharat kokusuna benzeyen ince bir kokunun yayıldığını duymuştu. Zaten genç kızın bütün vücudu öğle güneşinin yakıcı kokusuyla dolu gibiydi. Teninden etrafa güneşte kavrulmuş ot kokusuyla birlikte hiç kimsenin, hiç bir sözün anlatamıyacağı o gençliğe özgü taptaze, güzel bir koku yayılmıştı.

Davıdov : «Ne sevimli kızmış!» diye düşünmüştü. Beraberce ayağa kalkmış, bir süre göz göze bakışmış, ama hiç bir şey konuşmamışlardı. Sonra Davıdov kızın elinden ceketini alarak şefkatle, yalnız gözleriyle gülümsüyormuş gibi:

— «Teşekkür ederim Varya!» demişti.

Evet, işte böyle söylemişti. «Varyuha, bağrı yanık Varyuha!» dememişti. Sadece «Varya...» demişti. En sonunda genç kızın ceketi almak için koşarken hayalinden geçirdiği şey olmuştu işte! Öyleyse o gümüş rengi gözler niçin gözyaşı ile doluvermişti? Neden genç kızın gür siyah kirpikleri, gözyaşlarını zorla tutmak istiyormuş gibi titremişti? Sevimli genç kız neden ağlıyordu? Gerçekten, çocukça bir çaresizlik içinde başını önüne eğmiş, garip garip, sessiz sessiz ağlamağa başlamıştı. Ama Davıdov hiç bir şey farketmemişti! O sırada yere bir parçacık ol-

sun tütün düşürmemeğe çalışarak kendine dikkatle sigara sarmağa çalışmıştı. Sigaraları bitmişti. Tütünü de tükenmek üzereydi, bu yüzden fazla harcamamağa çalışıyor, pek düzgün, ancak dört beş nefeslik küçük sigaralar sarıyordu.

Genç kız sakinleşmeğe çalışarak bir süre daha yanında durmuş, ama bir türlü sakinleşememiş, birden olduğu yerde arkasını dönmüş, öküzlere doğru yürümeğe başlamış, giderken de:

— «Gidip öküzleri getireyim!» demekle yetinmişti.

Davıdov, o sırada bile genç kızın titrek sesinden yüreğini yakan heyecanı farketmemişti. Hiç bir şey söylemeden, sadece başını sallamakla yetinerek sigarasını tellendirmeğe başlamıştı. Aynı zamanda: «Acaba ekip mayıs ayı boyunca sürülmesi gereken bütün toprakları kendi imkânlarıyla sürebilir mi, süremez mi? Bu sürme işi kaç gün devam eder? Acaba buraya daha kuvvetli olan üçüncü ekipten birkaç saban getirtsem daha iyi olmaz mı?» diye derin derin düşüneelere dalmıştı.

Varya, Davıdov gözyaşlarını göremediği için rahat rahat ağlayabilmişti. İçli içli ağlamış, gözyaşları esmer yanaklarından aşağı süzülmüş, yürürken de başörtüsünün uçlarıyle silmişti.

Varya'nın ilk tertemiz sevgisi Davıdov'un kayıtsızlığı ile karşılaşmıştı! Zaten Davıdov gönül işlerinde pek o kadar uyanık değildi. Birçok şeyi kavrayamıyordu. Kavrasa da bazen gecikmiş oluyor, bazen de olup bitenleri, artık iş işten geçtikten sonra anlıyordu.

O gün de Varya'nın biraz önce dökmüş olduğu, ama kendisinin farketmediği gözyaşlarının yanaklarında bıraktığı kül rengi izleri, ancak öküzleri tekrar boyunduruğa alırken görmüştü. Sitem ediyormuş gibi sormuştu:

— «Aaaa! Bak bu olmadı! Bağrı yanık Varyuha! Sen bugün yüzünü hiç yıkamadın galiba. Ha? Öyle mi?»

— «Yıkanmamış gibi mi görünüyorum?»

— «Ne bileyim ben? Yüzün çizgi çizgi olmuş!»

Davıdov bunu söyledikten sonra bir çocuğa öğüt verir gibi:

— «İnsan yüzünü her gün yıkamalı!» demişti.

Şimdi ise güneş batmıştı. İkisi de yorgun argın kampa doğru yürüyorlardı. Bozkıra alaca karanlık çöküyordu.

Fundalıklarla kaplı yamaçlara sisler inmişti. Batıda hemen hemen siyaha çalan koyu lâcivert bulutlar, ağır ağır renklerini değiştiriyorlardı. Önce alt kenarlarında donuk kırmızı bir renk beliriyordu. Sonra kan kırmızı bir gurup onları sanki deliyor, ışınlar bulutların içinden birden bütün göğü kaplayan kocaman bir yelpaze gibi yukarıya doğru uzanıyordu.

Varya üzüntüyle dolgun dudaklarını sıkarak: «Sevmeyecek beni!» diye düşünüyordu. Davıdov ise, alev alev yanan güneşe bakarak, hoşnutsuzlukla: «Yarın kuvvetli bir rüzgâr çıkacak! Toprağı hemen kurutur. Öküzlerin canı çıkacak!» diye söyleniyordu.

Varya her an bir şeyler söylemek tutkusuyle kıvranıyor, fakat bir güç onu bundan alıkoyuyormuşçasına ağzını açamıyordu. Kampa yaklaştıkları sırada bütün cesaretini topladı. Yavaşça:

— «Bana gömleğini verir misin?» diye rica etti.

Sonra da Davıdov'un razı olmamasından korkarak, yalvarır gibi ekledi: «Ne olursun ver!»

Davıdov, hayretle:

— «Ne yapacaksın gömleğimi?» diye sordu.

— «Dikerim! Hem öyle düzgün dikerim ki, dikişini farketmezsin bile. Sonra onu yıkarım da..»

Davıdov güldü:

— «Ayol, o gömlek sırtımda terden berbat oldu, çürüdü. Dikmeğe kalksan dikiş tutmaz. Yok şekerim, bağrı yanık Varyuha'cığım... Bu gömleğin artık giyilecek hali kalmadı. Bez yapsın diye Kupriyannovna'ya vermeli onu. Bez yapıp da kulübede yerleri silsin diye...»

Genç kız ısrar etti:

— «Sen ver hele, bir deneyeyim! Diktikten sonra bakarsın...»

Davıdov razı oldu:

— «Peki, al bakalım! Yalnız peşin söyliyeyim, emeğin boşa gidecek.»

Varya, elinde çizgili gömlekle kampa gitmekten utanıyordu. Elinde görecek olsalar kimbilir ne lâflar atacak, ne şakalar yapacaklardı! Genç kız suçlu bir tavırla yan yan, gizli gizli Davıdov'a baktı, sonra omuzunu öne doğru çıkararak küçücük bir top haline getirdiği sıcacık gömleği sutyeninin içine sokuverdi.

Davıdov'un tozlu gömleği çıplak göğsüne değince o zamana kadar hiç duymadığı garip, tatlı bir heyecan duydu. Sanki o kuvvetli erkek vücudunun bütün sıcaklığı içine girmiş, ruhunu, bütün benliğini tamamen doldurmuştu. Dudakları birden kurudu. Küçük alnında mini mini damlacıklar belirdi. Yürüyüşü bile değişti. Sakınarak, kendine pek güvenemeyen bir insan gibi yürümeğe başladı.

Davıdov ise hiç bir şeyi görmüyor, farketmiyordu. Bir dakika sonra kirli gömleği genç kızın eline sıkıştırdığını unutmuştu bile. Ona doğru dönerek, neşeyle:

— «Bak Varyuha, yarışı kazananları nasıl karşılıyorlar! Görüyorsun ya! Bizim muhasebeci kasketini sallıyor. Demek biz seninle çok iyi çalışmışız doğrusu...» dedi.

Akşam yemeğinden sonra erkekler kulübenin biraz ilerisinde çoban ateşi yaktılar, etrafına oturup sigara tüttürmeğe başladılar. Davıdov bu sırada:

— «Eh, şimdi açık açık konuşalım: Neden kötü çalıştınız? Söyleyin bakalım! Neden şimdiye kadar sürme işini böyle geciktirdiniz?» diye sordu.

Beshlebnov'un oğlu :

— «Öbür ekiplerde daha çok öküz var!» diye karşılık verdi.

— «Ne kadar fazla?»

— «Sanki bilmiyor musun? Üçüncü ekipte bizdekinden sekiz çift fazla öküz var. Bu da en az dört saban eder. Birinci ekipte ise iki sabanlık fazla öküz var. Demek onlar da bizden daha iyi durumda.»

Pryanişnikov söze karıştı:

— «Bizim sürülecek tarlamız da onların tarlalarından fazla...»

Davıdov gülümsedi:

— «Ne kadar fazla?»

— «İsterse otuz hektar fazla olsun! Hoş, ondan da çoktur ya! Çok iyi biliyorum. Ama otuz hektar da olsa, bunca toprağı burnunla kazıyamazsın ya!..»

— «İyi ama martta, sürülecek topraklar ayrılırken siz bunu kabul etmediniz mi? Ne diye şimdi sızlanıp duruyorsunuz? Üstelik ekip ekip gelip bu toprakları iyice ölçtünüz. Öyle olmadı mı yani?»

Dubtzov ciddî bir tavırla, öfkelenmeden:

— «Sızlanan mızlanan yok Davıdov!» dedi. «Mesele bunda değil, bir defa bizim ekipteki öküzler kıştan kötü çıktılar. Yem dağıtılırken bize herkesten daha az saman, daha az yem verildi. Sen de bunu çok iyi biliyorsun. Onun için bizi boşuna sıkıştırıyorsun. Geç kalmasına geç kaldık, bunu kabul ediyorum. Ama, öküzlerimizin çoğu güçsüz hayvanlardı da ondan. Sonra yemleri de öyle Ostrovnov'la beraber yaptığınız gibi dağıtmamalıydınız! Zengin evlerden alınan öküzlere çok yem verdiniz, geri kalanlar da kötü yem aldı. Tabiî sonucu da böyle oldu. Şimdi bazıları tarlalarını sürme işini bitirdiler, hayvanlarını hasada hazırlıyorlar, biz ise hâlâ toprakla uğraşıp duruyoruz.»

Davıdov:

— «İyi ya işte, size yardım edelim.» diye teklif etti. «Lyubişkin yardım eder.»

Dubtzov:

— «Yardım ederseniz kabul ederiz, o kadar gururlu insanlar değiliz!» dedi.

Arkadaşları, bu sözü desteklediklerini belli etmek için susuyorlardı. Davıdov düşünceli bir tavırla:

— «Anladım, anladım!» dedi. «Bir kere idare de, biz de bu işte yanıldık. Kışın yem dağıtmağa kalkıştık; dağıtırken de yalnız tarlaların büyüklüğüne baktık. Bir defa bu yanlıştı, sonra tarlalarda çalışacak olanlarla öküz sayısını iyi ayarlayamadık, bu da ikinci yanlışımız oldu! Ama bunda kim suçlu Allah aşkına? Kendimiz yanıldığımıza göre, bu işi kendimiz düzeltmeğe bakarız. Çalışma saatlerinize baktım, günlük programınız hiç de fena değil. Ölçüler normal, ama bir sonuç alınamıyor. Haydi gelin, kaç sabana daha ihtiyacınız olduğunu hesaplıyalım. Bu çıkmazdan kurtulmak için başka çareniz yok. Gelin hep birlikte hesaplıyalım, kalem kalem yazalım! Hasat zamanı yanlışımız olursa, gelecek sefere çalışacak olanları başka türlü dağıtırız! Bundan daha çok yanlış yapmayız ya!»

Çoban ateşinin başında hemen hemen iki saat tartıştılar, hesaplar yaptılar, birbirleriyle çatıştılar. Atamançukov herkesten daha ateşli görünüyor gibiydi, heyecanla konuşuyor, akla yakın düşünceler ileri sürüyordu. Fakat Beshlebnov, Dubtzov'a karşı sert bir çıkışta bulun-

duğu sırada, başını kaldırıp Atamançukov'a bakan Davıdov, onun gözlerinde öylesine bir kin farketti ki, hayretle kaşlarını kaldırmaktan kendini alamadı.

Atamançukov hemen gözlerini indirdi, kestane rengi tüylerle kaplı gerdanına hafifçe dokundu. Başını kaldırıp da Davıdov'la tekrar göz göze geldiklerinde, bakışlarında cana yakın bir ifade vardı. Yüzündeki her çizgide bir sevgi, candan bir bağlılık seziliyordu.

Davıdov: «Amma da aktör!..» diye düşündü. «Peki demin neden öyle düşmanca baktı? Anlamıyorum ki! Herhalde baharda kolhozdan çıkardığım için hâlâ kızıyor bana!»

Tabiî Davıdov, Polovtzev'in -Atamançukov'un kolhozdan çıkarılmış olduğunu haber alır almaz- geceleyin onu yanına çağırmış olduğunu, o geniş çenesini gerip dişlerini sıkarak: «Ne yapıyorsun serseri? Senin örnek bir kolhozcu olman gerekiyor. Öyle pek basit olaylarda budalaca davranır, inatçılık gösterirsen G.P.U'da sorguya çekildiğin vakit hem kendini, hem de davamızı altüst edersin. Yarından tezi yok hemen gidip diz çökecek, ne pahasına olursa olsun ekibin bu kararının toplantıda onaylanmamasını sağlayacaksın! Anladın mı köpoğlu köpek? Biz işe başlamadan önce adamlarımız en küçük bir kuşkuya kapılmamalı!» dediğini bilmiyordu. Bilemezdi de...

Atamançukov'un diz çöküp af dilemesine gerek kalmamıştı. Polovtzev'in verdiği emir üzerine Yakov Lukiç de, onun gibi düşünenler de hep birlikte Atamançukov'u savunmuşlardı. Bu yüzden genel toplantıda ekibin kararı onaylanmamıştı. Atamançukov'a herkesin içinde öğüt vermekle yetinmişlerdi. O günden beri Atamançukov suya sabuna dokunmaz olmuş, iyi çalışmağa başlamış, üstelik işini kavradığı için biraz tembellik edenlere örnek olmuştu.

Fakat gene de Davıdov'a ve kolhoza duyduğu nefreti, bir türlü -kimsenin farkedemeyeceği şekilde- ruhunun derinliklerine gömemiyor; zaman zaman, elinde olmayarak bu nefret kendisini ihtiyatsızca sarfedilmiş bir sözde, alaycı bir gülümseyişte ya da karga kanadı gibi siyaha çalan lâcivert renkli gözlerinde ansızın parlayıp sönen bir kıvılcımda belli ediyordu!

Alınacak yardımla toprağı sürme işinin ne zaman

sona ereceğini ancak gece yarısı saptayabildiler. Davıdov hemen orada Razmyötnov'a bir kâğıt yazdı; Dubtzov da hiç vakit geçirmeden yola çıkıp köye gitmeğe talip oldu. Güneşin doğmasını bile beklemiyecek, böylece gereken sabanlarla öküzleri üçüncü ekipten alıp öğleye kadar oraya ulaştırabilecekti. Aynı zamanda Lyubişkin'in yanında en iyi çalışan adamları da seçip beraberinde getirecekti. Erkekler sönmüş olan çoban ateşinin etrafında birer sigara daha tellendirdiler, sonra gidip yattılar.

Bu arada kulübenin yanında bambaşka bir konuşma oldu. Varya kaba saba teneke bir leğende Davıdov'un gömleğini büyük bir dikkatle yıkıyor, yanında duran aşçı kadın da erkek sesine benzeyen kalın sesiyle yavaşça:

— «Ne ağlıyorsun sersem!» diye söyleniyordu.

— «Gömleği tuz kokuyor da!»

— «E... Ne olmuş yani? Çalışan erkeğin gömleği kokulu sabunla esans kokacak değil ya! Terle tuz kokar tabiî. Ne ağlıyorsun be? Yoksa sana bir şey mi yaptı?»

— «Yok canım, hiç öyle şey olur mu teyze?»

— «Öyleyse ne diye gözyaşı döküyorsun? Aptal mısın nesin!»

Genç kız başını leğenin üzerine eğmiş, hıçkırıklarını zorlukla tutmağa çalışarak:

— «Yabancının gömleği değil ya, sevdiğimin, bir tanecik sevgilimin gömleğini yıkıyorum!» diye mırıldandı.

Aşçı kadın ellerini beline koyup uzun süre susarak, öfkeyle baktı. Sonra:

— «Yok! Artık bu kadarı yeter, Varka! Sana söylüyorum, başını kaldır...» dedi.

Zavallı küçücük öküz sürücüsü henüz on yedi bahar görmüştü. Başını kaldırdı. Aşçı kadın kendisine bakan gözlerin nemli olduğunu, ama aynı zamanda mutlulukla baktıklarını farketti. Genç kız:

— «Onun gömleğindeki tuzu bile seviyorum!» dedi.

Darya Kupriyanovna'nın geniş göğsü fırtınaya tutulmuş gibi kabardı. Kahkahalarla gülerek:

— «Şimdi işte tam bir genç kız oldun Varka!» dedi.

— «Eskiden nasıldım ya?.. Gerçekten bir genç kız değil miydim?»

— «Eskiden neydin ki? Rüzgâr gibi bir varlık! Şimdi

tam bir genç kız oldun. Bir delikanlı sevdiği genç kız için bir başka erkeği dövünceye kadar delikanlı sayılmaz! Sadece uzun pantolon giymiş bir çocuk sayılır... Kız da öyle. Gülüp durduğu, gözlerini oraya buraya çevirdiği, yan yan baktığı sürece tam anlamında bir genç kız sayılmaz. Eteğinin altına rüzgâr dolan bir yaratıktır, o kadar! Ama gözleri sevdiği erkek için yaşlanır, geceleri yastığını ıslatmağa başlarsa, işte o zaman gerçek bir genç kız olur. Anlıyor musun küçük budala?»

Davıdov kulübede uzanmış, ellerini başının altına kenetlemişti. Bir türlü gözüne uyku girmiyordu. Üzüntülü üzüntülü düşünüyordu: «Şu kolhozdaki adamları anlıyamıyorum! Ne düşündüklerini bilemiyorum. Önce kulakların ellerindeki malları aldık, sonra kolhozu organize ettik, daha sonra tarım işlerine giriştik. İnsanlara yaklaşmağa, onları tanımağa, daha yakından öğrenmeğe vakit kalmadı. Oysa insanları tanımazsam, doğru dürüst bir başkan olabilir miyim? Ama onları tanımaya fırsat bulamadıysam bunu nasıl yaparım? Hepsini tanımam gerekir! Zaten sayıları o kadar fazla değil ki!

«Yalnız bu iş pek o kadar kolay olmayacak! İşte Arjanov durup dururken kendini nasıl bir ışık altında gösterdi? Hem de adamı saf sanıyorlar. Ama o hiç de saf değil. Sağlık nerede, o nerede! Ne var ki onu ilk anda anlayabilenin, o sakallı keratanın içini kavrayanın alnını karışlarım! Bir defa daha çocukken kendi kabuğuna çekilmiş, kabuğunu sımsıkı kapamış, gel de ruhuna gir bakalım... Seni içine bırakır mı, bırakmaz mı?

«Yakov Lukiç desem, o da bir şifreli kilit! Onu adamakıllı şöyle bir incelemek gerekiyor. Tabii eskiden kulaktı. Bunu biliyoruz. Ama şimdi, doğrusunu söylemek gerekirse, iyi çalışıyor, candan iş görüyor... Belki de geçmişteki işleri ortaya çıkar diye korkuyor, kimbilir? Ama ne olursa olsun onu kolhoz başkanlığından çıkarmalı. Gidip herkes gibi tarlada çalışsın bakalım. Atamançukov'u da anlıyamadım. Bana tıpkı sehpaya çekilecek bir adammışım gibi bakıyor. Cellât gibi. Neden acaba? Adam zengin değildi ki, orta halli biriydi... Eh... Beyazların yanında çalışmışsa ne yapalım? Hangisi onların emrinde çalışmadı ki. Hayır, bu işin içinde başka bir şey var, bütün bunları iyice bir düşünmem gerekiyor. Şimdiye kadar,

kime gerçekten dayanabileceğimi, kime güvenebileceğimi bilmeden körü körüne idare ettim. Yeter artık. Ahhhh! Seni eski denizci! Fabrikadakiler burada kolhozu nasıl idare ettiğini bir öğrenseler, kulaklarını adamakıllı çekerler. Koparırlar bile!»

Kulübenin yanına, açıklık yerde, toprağın üzerine öküzleri süren kadınlar yatmışlardı. Davıdov, uyku arasında Varya'nın ince sesiyle, Kupriyanovna'nın baritona benziyen kalın sesini duyuyordu. Aşçı kadın gülerek, nefes nefese konuşuyordu:

— «Anasına sokulan buzağı gibi ne sokuluyorsun kız? Yeter artık! Neymiş bu sarılmaklar? Sana söylüyorum! İşitiyor musun Varka! Allah aşkına azıcık yana çekil, her tarafından ateş fışkırıyor be! Soba gibisin. İşitmiyor musun? Sana söylüyorum. Hay Allah! Nereden senin yanına yattım? Vücudun amma da sıcak, hasta mısın ne?»

Varya'nın hafif gülüşü tıpkı bir kumru sesini andırıyordu. Davıdov uykulu uykulu gülümseyerek yanyana yatan iki kadını hayalinde canlandırdı, tam uykuya dalmak üzereyken: «Ne cici kız, büyümüş de artık... Neredeyse gelinlik kız olacak. Ama aklına bakarsan daha çocuk. Mutlu ol sevimli küçük bağrı yanık Varyuha'cığım!» diye için için söylendi.

Uyandığında artık gün ağırmıştı. Kulübede kimse yoktu, dışarıdan hiç bir erkeğin sesi gelmiyordu. Herkes tarlaya çıkmıştı bile. Yalnız kendisi, geniş ranzanın üzerinde tek başına yatıyordu. Bunu farkeder etmez hemen kalktı; poturunu, çizmelerini giydi. Ancak o zaman yelken bezinden yapılmış bir denizci gömleğinin tertemiz yıkanıp, baş ucuna asılmış olduğunu farketti. Hayretle: «Bu gömlek de nereden çıktı? Buraya gömleksiz geldim. Bunu yanıma aldığımı hiç hatırlamıyorum! Nasıl oldu da buraya geldi? Hay Allah! Amma karışık iş ha!» diye söylendi. Sonra gördüğünün rüya olmadığını anlamak için serin yelken bezini eliyle yokladı.

Her şeyi, ancak gömleği sırtına giyip de kulübeden çıktığında anladı: Varya sırtına şık, mavi bir hırka, ayağına da güzelce ütülenmiş siyah bir eteklik giymiş olarak fıçının yanında ayaklarını yıkıyordu. Tıpkı yeni doğan gün gibi, taptazeydi. O dolgun kırmızı dudaklarıyle gü-

lümsüyor, birbirlerine pek yakın olmayan, kül rengi gözlerinde de bir gün önceki gibi büyük bir sevinç seziliyordu. Gülerek, yüksek sesle :

— «Dünkü yorgunluğunu çıkardın mı başkan?» diye sordu. «Uyuyakaldın da...»

— «Sen bu gece neredeydin?»

— «Köye gittim.»

— «Peki, ne zaman döndün?»

— «Hemen şimdi...»

— «Gömleği sen mi getirdin?»

Genç kız bir şey söylemeden «Evet» anlamında başını salladı, sonra gözlerinde bir endişe belirdi:

— «Yoksa yanlış mı yaptım? Belki de evine uğramamı istemiyordun. Ama ne yapayım? O çizgili gömlek artık işe yaramaz diye düşündüm de...»

— «Aferin sana Varyuha! Bütün yaptıkların için çok çok teşekkür ederim! Yalnız sen kimin şerefine süslendin öyle? Bu ne şıklık Allahım! Parmağına yüzük bile takmışsın!»

Genç kız küçük parmağına geçirdiği gümüş yüzüğü utangaç bir tavırla evirip çevirerek:

— «Üstüm başım kir pas içindeydi! Berbat olmuştu.» diye kekeledi. «Bu yüzden köye gidip hem annemi göreyim, hem de üstümü başımı değiştireyim dedim...»

Sonunda utangaçlığını yenebildi, gözlerinde muzip bir parıltıyle:

— «Kunduralarımı da giyecektim, hiç olmazsa bir defa olsun ayağımda ayakkabı göresin diye; amma, ayakkabıyla öküz nodullanmaz...»

Davıdov bir kahkaha attı:

— «Üzülme, artık gözlerimi senden ayırmam benim çevik ayaklı, küçük karacam! Haydi git bakalım, öküzleri boyunduruk altına al. Ben yüzümü yıkayıp geleceğim.»

Ama Davıdov o gün çalışamadı. Henüz yüzünü yıkamıştı ki, Kondrat Maydannikov yanına yaklaştı. Davıdov gülümseyerek:

— «Ben sana iki gün izin vermiştim. Ne diye öyle erken geldin?» diye sordu.

Kondrat elini salladı :

— «Canım sıkıldı orada! Karım ayağa kalktı, hasta-

lığı sıtmaymış. O iyi olunca bana yapılacak bir şey kaldı mı? Döndüm arkama, yallah buraya. Varka nerede?»

— «Öküzleri boyunduruğa almağa gitti.»

— «Geldiğime göre, ben gider çalışırım. Sen misafirsin, burada bekle. Lybişkin sekiz saban getiriyor, buraya gelirken onlara rastladım. Agafon, sanki General Kutuzov'muş gibi, beyaz bir ata binmiş, en önde geliyordu. Ha... Sana bir haberim daha var: Dün akşam karanlık basınca Nagulnov'a ateş etmişler..»

— «Nasıl ateş etmişler?»

— «Basbayağı ateş etmişler işte. Tüfekle! Bu işi kimin yaptığını kimse bilmiyor. Nagulnov açık pencerenin önünde oturuyormuş, içeride ışık yanıyormuş, herifin biri tutmuş ateş etmiş. Kurşun şakağının tâ yanından geçmiş. Yalnız cildini azıcık yakmış, o kadar! Amma başını gene sallamağa başladı. Eskiden geçirdiği kafatası ameliyatından mı, yoksa öfkeden mi, bilmiyorum; kafasını sallayıp duruyor! Yoksa başka bir şeyciği yok, sağ sâlim. Bölgeden milisler geldi, etrafı dolaşıp duruyor, sorup soruşturuyorlar. Herhalde elleri boş dönecekler.»

Davıdov :

— «Yarın sizlere veda etmem gerekecek. Şimdi gidip köye bir bakayım!» dedi. «Ee... düşman başkaldırmağa başladı, öyle değil mi ha? Ne dersin Kondrat?»

Maydannikov sakin bir tavırla:

— «Eh, kaldırsın bakalım! Fena değil. Kalkan başı vurmak daha kolay olur!» deyip kunduralarını değiştirmeğe koyuldu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Gece yarısından sonra yıldızlı gökleri art arda gelen karanlık, kalın bulutlar kapladı. Sonbahar yağmuru gibi can sıkıcı bir yağmur, ince ince yağmağa başladı. Kısa süre sonra step kapkaranlık oldu, serinledi, derin bir sessizliğe gömüldü. Tıpkı tâ derinlerdeki rutubetli bir bodrum gibiydi.

Gün doğmadan bir saat önce rüzgâr çıktı. Bulutlar üst üste yığılarak harekete geçtiler. O zamana kadar dümdüz inen yağmur, yan yan, doğuya doğru yönelerek yağmağa başladı. Sonra, nasıl birden başladıysa aynı şekilde, ansızın kesiliverdi.

Güneş doğmadan önce, ekibin kulübesine bir atlı yaklaştı. Hiç acele etmeden atından indi, hayvanı az ilerideki boy atmış bir fundalığa bağladı, sonra gene hiç acele etmeden, ayaklarını yanlara doğru açarak yürürken topraktan yapılmış ocağın başında uğraşıp duran aşçı kadının yanına geldi, alçak sesle:

— «Merhaba!» dedi.

Kupriyanovna, bu selâma karşılık vermedi. Toprağın üzerine diz çökmüş, dirsekleriyle geniş göğsünü yere dayamış, başını yana eğmiş, kömür haline gelmiş tahtaları olanca gücüyle üfleyerek ateş yakmağa çalışıyor, ama gayretleri boşa gidiyordu. Yağmurla ıslanmış toprak üzerinde nemlenen tahtalar bir türlü tutuşmuyor, kadının kıpkırmızı yüzüne doğru dalga dalga dumanla, kurşun rengi kül parçacıkları geliyordu.

Canı sıkılan aşçı kadın, dumanın etkisi altında boğulur gibi öksürerek :

— «Tuh!.. Allah kahretsin böyle aşçılığı!» dedi.

Sonra doğruldu, ellerini yukarı kaldırdı, başörtüsünün altından fırlayan saçlarını düzeltti; gelen adamın

karşısında durduğunu ancak o zaman gördü. Adam kadını hafifçe yana doğru iterek:

— «Tahta parçalarını, geceleri kulübeye kaldırmalı anacığım!» dedi. «Burnundan rüzgâr esse, gene de ıslak tahtaları tutuşturamazsın! Dur, ben sana yardım edeyim!»

Kupriyanovna, somurtkan bir tavırla:

— «Bozkırlarda, orada burada serserilik edip elâleme öğüt verenleriniz çok olur! Sen dene bakalım, yakabilir misin? Ben de bir kenara çekilip burnundan çıkacak rüzgâra bir bakayım.» diye söylendi. Ama gene de seve seve yana çekildi, tanımadığı adamı tepeden tırnağa dikkatle süzmeğe başladı.

Gelen adam orta boylu, gösterişsiz biriydi. Üzerinde porsuk derisinden yapılmış, epey yıpranmış bir ceket vardı. Ama ceketi kendisine yakıştıracak şekilde giymiş, belini de bir asker palaskasıyle sıkmıştı. Toprak rengi pantolonu yer yer dikkatle örülüp yamanmıştı. Ta yukarıya kadar kurşuni bir çamur tabakasıyle kaplı olan eski çizmeleri de, belliydi ki, artık ömürlerini tamamlıyorlardı. Bütün bu sade, aynı zamanda fakir denecek derecede gösterişsiz giyime tam anlamıyle aykırı olarak, başında gümüş rengi astragandan -kuban kazaklarının giydikleri cinsten- şık bir kalpak vardı. Adam onu tâ kaşlarının üzerine çekmişti, ama yüzünde cana yakın, açık bir anlam okunuyordu. Ucu düğme gibi basık küçük burnu, gülümsedikçe kırışıyordu. Kahverengi gözlerinin şefkatli, aynı zamanda da bu genç adamın zeki olduğunu belli eden alaylı bakışları vardı.

Yere çömeldi, iç cebinden çakmağını ve mantarı yıpranmış düz bir şişe çıkardı. Kısa süre sonra küçük tahtalar benzinle bol bol ıslanmış, alevler etrafı ısıtarak neşeli neşeli oynamağa başlamıştı. Adam, şakacı bir tavırla aşçı kadının etli omzuna hafif hafif vurarak:

— «İşte böyle yapmak gerekirdi. Anacığım!» dedi. «Bu şişeye gelince, artık varsın sende kalsın; belki beni hatırlarsın. Ateş yakmak için kullandığın çıralar biraz ıslandı mı, bu şişeden benzin dökersin, her şey hemen yoluna girer. Al bakalım armağanını. Ama ekmek tatlısı yaparsan beni unutma, bir çanak dolusu isterim! Hem de en tatlı yerinden..»

Kupriyanovna şişeyi koynuna saklıyarak, yapmacık bir nezaketle teşekkür etti:

— «Çok çok teşekkür ederim bu armağana, oğlum! Sana ekmek tatlısı değil, ballı çörek bile yaparım. Peki ama, bu şişeyi ne diye yanında taşıyorsun? Baytar falan mısın sen? Hani şu ineklerimizi tedavi edenlerden misin?»

Gelen adam doğrudan doğruya karşılık vermek istemedi:

— «Hayır, inek doktoru falan değilim!» dedi. «Peki sizin çiftçiler nerede? Yoksa hâlâ uyuyorlar mı?»

— «Kimi öküzleri getirmek için göle gitti, kimi uzaklardaki tarlalarda iki büklüm, çift sürmeğe başlamış bile...»

— «Davıdov burada mı?»

— «Kulübede. Uyuyor zavallıcık. Dün bütün gün canı çıktı. İşe geldi mi, hepimizi geride bırakır! Çok da geç yattı hani...»

— «Geç vakte kadar ne yaptı?»

— «Ben ne bileyim? Zaten tarladan geç dönmüştü, bir de gidip daha kışın, kolhoz kurulmadan ekilmiş tarlalara baktı. Tâ otlağın üst tarafına kadar gitti.»

Adam burnunu kırıştırarak gülümsedi, aşçı kadının pırıl pırıl yuvarlak yüzüne dikkatle baktı:

— «İnsan toprakları geceleyin mi denetler?»

— «Oraya giderken hava daha aydınlıktı, anlıyor musun? Dönerken karardı. Ama neden geç kaldığını bilmiyorum, belki de orada durup bülbül dinlemiştir. Ah, o bülbüller yok mu? Bizim dikenli vadide ne sesler çıkarırlar, aklın durur! Öyle bir öterler ki, öyle çeşitli sesler çıkarırlar ki! Gözüne uyku girmez. İnsanın yüreğini altüst ederler keratalar! Bazen yattığım yerde seslerini duyarım da, elimde olmayarak gözlerimden acı yaşlar fışkırır! Ağlar dururum!»

— «Neden?»

— «Neden olur mu? Ya gençliği aklına gelir insanın, ya geçmişte olmuş bitmiş çeşitli şeyler. Ya da gençlikte başından geçenler... Senin anlıyacağın, bir kadını ağlatmak için pek fazla şey gerekmez.»

— «Davıdov tarlalara bakmağa tek başına mı gitmişti?»

— «Allaha şükür kör değil, dolaşırken yanına kılavuz istemez!»

Kupriyanovna birden şüphelenerek dudaklarını kıstı:

— «Sen kimsin Allah aşkına? Buraya niçin geldin?»

— «Arkadaş Davıdov'la bir iş görüşmeğe geldim.» Adam, gene doğrudan doğruya cevap vermeden devam etti: «Ama acelem yok, uyanmasını beklerim. Çalışkan çocuktur! Varsın dinlensin, yeniden kuvvet toplasın. Biz bu arada seninle odunlar alev alıncaya kadar şundan bundan söz açar sohbet ederiz, olmaz mı?»

Kupriyanovna :

— «Seninle oturup burada çene yarıştırırsam, bu koca orduya patatesi kim soyacak?» dedi.

Her şeye çare bulan yabancı, buna da buldu: Cebinden bir çakı çıkardı, keskin olup olmadığını tırnağında denedikten sonra:

— «Getir bakalım şu patatesi!» dedi. «Onu soymana yardım edelim. Senin gibi cana yakın bir aşçı kadına hayatım boyunca yardım etmek isterim. Yeter ki, geceleri güleryüz gösteresin. Hani şimdi yaptığın kadarı yeter.»

Duyduğu hoşnutluktan biraz daha kızaran Kupriyanovna, yapmacık bir tavırla, acınıyormuş gibi başını salladı :

— «Sen çelimsizsin. Ne canın var ki? Benim dişime göre değilsin sen! Belki bir gecelik sana da güleryüz gösterirdim ama, nasıl olsa karanlıkta görmezsin ki!»

Yabancı, oturduğu meşe kütüğünün üzerine rahatça yerleşti, gözlerini kısıp, gülen aşçı kadına baktı :

— «Ben baykuş gibiyimdir. Geceleri de görürüm!»

— «Ben sana göremezsin demedim, 'Görmezsin' dedim. Çünkü o senin keskin gözlerin yok mu... Benimle olunca... Hemen gözyaşıyle doluverir...»

Yabancı hafifçe güldü :

— «Demek o kadar çetin cevizsin ha? Dikkat et de, önce senin gözlerin yaşla dolmasın! Benim gündüzkü iyi halime bakma! Geceleri senin gibi şişkolara karşı canavar kesilirim! O zaman ağlasan da, sızlasan da fayda yok...»

Kupriyanovna, «Hınhhhhh, şuna bak!» der gibi burnunu kıvırdı, ama gene de yan gözle -onu beğendiğini bel-

li etmeden- becerikli yabancıya bakmaktan kendini alamadı:

— «Eh, görürüz bakalım; kimi kendini över, kimi yaya kalır,» dedi.

— «Kimin ne yaptığını sabah olunca hesaplarız. Kim mahçup olmuş, kim sabaha kadar mışıl mışıl uyumuş o zaman anlaşılır. Getir bakalım şu patatesi, alık saksağan! Boş boş oturmanın yararı yok!»

Kupriyanova kulübeden bir kova dolusu patates getirdi, sonra gülümsemesini sürdürerek alçak bir iskemle üzerine, yabancının karşısına oturdu. Adamın esmer, çevik parmakları altında patateslerin kabuğunun nasıl ince ince soyulduğunu, nasıl yılan gibi kıvrıldığını memnunlukla seyrederek :

— «Görüyorum ki, yalnız konuşmakta değil, işte de ustasın, kendime iyi bir yardımcı buldum doğrusu...» dedi.

Yabancı çakısını hızla kaydırarak ağzını açmadan çalışıyordu. Ancak birkaç dakika sonra konuştu:

— «Eh, Davıdov nasıl? Buradaki kazaklara kendini sevdirdi mi bari?»

— «Sevdirdi ya! Araları iyi. Zaten o da senin gibi gösterişi sevmez, ama yaman adamdır. Bizim kazaklar gösterişten yanına varılmayan adamları sevmezler!»

— «Demek seninki gösterişi sevmiyor, öyle mi?»

— «Sevmez ya! Kendi halinde bir adamdır.»

Yabancı, muzip bir tavırla kalpağının altından kadına baktı:

— «Kendi halinde demek. Azıcık saf öyleyse, değil mi?»

Kupriyanovna, karşısındakini iğnelemek için:

— «Sen kendine saf mı dersin?» diye sordu

— «Pek saf sayılmam.»

— «Öyleyse Davıdov'a ne diye saf diyorsun? Dedim ya sana, ikiniz birbirinize benziyorsunuz...»

Yabancı yine sustu, ama arada bir konuşmaktan sakınmayan aşçı kadına yan yan bakarak bıyık altından gülümsüyordu.

Güneşin neredeyse doğmak üzere olduğunu belirten al çizgi, kalın bulutun altında gittikçe genişliyordu. Gece boyunca dinlenmiş olan rüzgâr, kanatlanmış gibi Dikenli Vadi'den kalkarak tâ oralardan bülbüllerin çileyen gür

seslerini getirdi. O zaman yabancı çakısını poturuna silerek :

— «Git Davıdov'u uyandır! Kışın doya doya uykusunu alır.» dedi.

Davıdov, kulübeden yalınayak çıktı, uykulu, somurtkan bir hali vardı. Yabancıya şöyle bir baktı, sonra kısık sesle:

— «Bölge Komitesi'nden paket mi getirdin? Ver bakalım.» dedi.

— «Paket falan getirmedim ama, Bölge Komitesi'nden geliyorum. Kunduralarını giy de gel, arkadaş Davıdov, seninle konuşacaklarımız var.»

Davıdov, geniş, dövmeli göğsünü kaşıyarak yabancıya yukarıdan baktı:

— «Sanıyorum ki, sayın bayım Bölge Komitesi'nden yetkiyle geldi,» dedi. «Şimdi geliyorum!»

Gidip çabucak giyindi, çıplak ayaklarına çizmelerini geçirdi, aceleyle meşeden yapılmış fıçının içindeki hafif küf kokan su ile yüzünü yıkadı, sonra dışarı çıkıp pek resmî bir tavırla eğilerek kendini takdim etti:

— «Stalin Kolhozu'nun başkanı Semyon Davıdov!»

Yabancı birkaç adım attı, Davıdov'un tâ yanına gelerek geniş omuzunu kucakladı:

— «Bak hele, kendini amma da resmî bir şekilde tanıtıyorsun.. Benim adım İvan Nesterenko! Ben de Bölge Komitesi sekreteriyim. İşte seninle tanıştık ya! Gel azıcık beraber yürüyelim bakalım, şöyle biraz konuşalım. Kolhoz başkanı arkadaşım, söyle bakalım daha çok sürülecek yer var mı?»

— «Var ya, hem de epeyce...»

— «Demek ki, hesapta yanlışlık yaptın!»

Nesterenko bunu söylerken Davıdov'un koluna girmişti; onu yavaş yavaş yeni sürülmüş olan topraklara doğru götürüyordu. Davıdov ona yan yan bakarak, duygularını belli etmeden:

— «Yanlışlık yaptım ya!» dedi.

Sonra birden heyecana kapıldı, içini dökmeğe başladı:

— «Bir kere şunu anla kardeşim: Bu köy işlerinde ben cahilin cahiliyim. Kendimi savunuyorum sanma,

ama hesapta yanlışlık varsa, bu yanlışı yalnız ben yapmadım. Bu işte henüz yeniyim, sekreter arkadaşım!»

— «Görüyorum, anlıyorum ama, azıcık daha sakin konuşsak nasıl olur?»

— «Yalnız ben yanılmadım ki! Güvendiğiniz bütün arkadaşlar da benimle birlikte yanıldılar. Ekipleri ayırırken dengeyi iyice kuramadım, her yere aynı kuvvette ekipler koyamadım. Anlıyor musun?»

— «Anlıyorum. Bunda korkulacak önemli bir şey yok. Ne yapalım? İşi düzeltmeğe çalışırsınız! O kadar üzülmeğe değmez! İnsan gücü ve sürüm hayvanı olarak hiç yardım sağladınız mı? Sağladınız ha? İyi... Kuvvetleri dağıtma sorununa gelince; ileride bu işi yaparken daha dikkatli olmağa çalış. Bütün ekipler aynı kuvvette olsun! Hiç olmazsa daha otlar biçilirken bunu yapmalısın. Hele hasat zamanı, ekipler daima aynı kuvvette olmalı. Bütün bunları önceden iyice hesaplaman gerekir.»

— «Haklısın! Doğrusu da bu!...»

— «Neyse, şimdi gel, senin sürdüğün yere gidelim, ne kadar yer sürdün, göreyim. Bakalım Leningrad işçileri, Don kazaklarının topraklarında nasıl iş görüyorlar? Putilovskiy Parti sekreterine helhalde 'Bize ne biçim adam gönderdiniz,' yollu şikâyet mektubu göndermem gerekmiyecek, değil mi?»

— «Orasını bilmem! Kendin karar ver!»

Nesterenko küçük, çok kuvvetli eliyle Davıdov'un dirseğini sıktı. Davıdov, sekreterin açık, candan bir ifade taşıyan yüzüne yan gözle bakınca birden içinde öyle bir rahatlık, öyle huzur duydu ki, elinde olmayarak o sert dudaklarında bir gülümseyiş belirdi. Parti yöneticilerinden hiç birisi çoktandır onunla bu kadar arkadaşça, bu kadar insanca, bu kadar iyi konuşmamıştı!

— «Demek yaptığım işin kalitesini göreceksin, Nesterenko arkadaş, öyle mi? Bunu ciddî mi söylüyorsun?»

— «Yok canım! Ne münasebet, yalnız merak etmiştim! Tezgâh başından ayrılan bir işçi, toprakla uğraşmağa başlayınca neler yapabilir diye. Doğrusunu istersen, ben Stavropol çiftçilerindenim, onun için kazakların sana çift sürmesini öğretip öğretmediklerinin tabiî merak ederim. Hoş, belki de bir kazak kızı sana toprağın nasıl sürüldüğünü, nasıl tohum atıldığını öğretmiştir ya! Yal-

nız sana bir şey söyliyeyim, sen sen ol Gremyaçiy'deki kazak kızlarının kötü etkilerine kapılayım deme! Onların arasında öyleleri var ki, senin gibi gün görmüş bir denizciye bile külâhı ters giydirir, şeytanın aklına gelmeyecek şeyler öğretirler. Onlar için senin gibi birini doğru yoldan çevirmek işten bile değil. Yoksa biri bu işi yaptı mı sana?»

Nesterenko, neşeli neşeli, sanki önemli bir şeyden söz etmiyormuş, söyleyeceği sözleri de daha önce tasarlamamış gibi serbest konuşuyordu. Ancak, Davıdov bu sözlerin içinde gizli olan şakacı îmayı hemen anladı. Bütün varlığı sanki birden gerildi. Hafif bir endişeyle, «Acaba Luşka'yı biliyor mu? Yoksa rasgele ağzımdan lâf mı almağa çalışıyor?» diye düşündü. Aynı şakacı tavırla karşılık verdi :

— «Yoldan çıksan da, yolunu şaşırsan da ah vah etmek kadına yakışır kardeşim! Erkek, gerçek bir erkek yoldan çıksa da hiç sesini çıkarmadan kendi kendine tekrar doğru yolu bulur.»

— «Demek sen gerçek bir erkeksin öyle mi?»

— «Sen ne sanıyordun ya, sekreter arkadaşım!..»

— «Ben şöyle düşünüyordum: Gerçek erkekleri ortalığı velveleye verenlerden çok daha fazla severim. Onun için herhangi bir şey olur da, düz yoldan yürürken bir rastlantı sonucu ayağın kayarsa kimseye sezdirmeden kulağıma fısıldayıver, anladın mı Davıdov? Elimden geldiği kadar yine seni düz yola çıkarmağa çalışırım. Anlaştık mı?»

Davıdov, artık ciddî bir tavırla :

— «Bu candan sözlerine teşekkür ederim...» dedi.

Ama içinden: «Ne şeytan herif... Demek hepsini öğrenmiş,» diye düşünüp biraz önceki sözü aşırı derecede ciddî görünmesin diye:

— «Sen şaşılacak derecede iyi kalplisin, sekreter arkadaş... Senin gibi sekreterler nerde? Senin gibisi bulunmaz...» dedi.

Nesterenko birden durakladı, Davıdov'a doğru döndü, o şık kuban kalpağını ensesine kaydırdı, burnunu kırıştırarak gülümsedi, sonra :

— «İyi kalpliyim ya. Çünkü gençlikte kendim de her zaman düz yoldan yürümemişimdir pek. Bazen yürürsün,

yürürsün, yürürsün, geçit törenindeki gibi adımlarını sert sert atarsın, birden ayağın tökezlenir. Ya da adımını şaşırırsın, Allah bilir nerelere saparsın! Senin anlıyacağın, yoldan çıkar, saçma sapan işler yapar, olmıyacak bir yönde ilerler durursun. Tâ, iyi yürekli insanlar senin gibi genç bir sersemi tekrar düz yola çıkarıncaya kadar. Anlıyor musun şimdi neden böyle iyi kalpli olduğumu, denizci? Ama şunu da kafana koy ki, herkese karşı iyi değilimdir. Kime iyi davranacağımı kolayca kestirebilirim...»

Davıdov, ihtiyatlı bir tavırla :

— «Derler ki, at dört ayaklıdır ama, onun bile tökezlediği olur,» dedi.

Nesterenko yüzüne ciddî bir ifadeyle baktı:

— «Eğer cins bir at bir iki defa tökezlenirse, kusuruna bakılmaz. Ama öyle atlar var ki, her adımda tökezlerler! Sen ona istediğin kadar doğru yolu göster, elinden geldiği kadar çabala. O gene kendi bildiğini okur. Boyuna burnunu her gördüğü tümseğe sürmeğe kalkar. Böyle bir belâ tavlada tutulur mu? Def edersin başından, olur biter...»

Davıdov belli etmeden gülümsüyor, susuyordu. Adamın sözleri o kadar anlamlı, o kadar açıktı ki, daha fazla açıklama yapmasına gerek yoktu.

Sürülmüş topraklar üzerinde ağır ağır ilerliyorlardı. Güneş de kocaman mor bir bulutun arkasından ağır ağır yükseliyordu.

Davıdov, kayıtsız bir tavır takınmaya çalışıp bulundukları yerden tâ uzaklara kadar giden saban izlerini göstererek :

— «İşte benim sürdüğüm tarla bu!» dedi.

Nesterenko başını hafifçe sallayarak kalpağını kaşlarının üzerine düşürdü, sallana sallana yürümeğe başladı. Davıdov da arkasından gidiyordu. Birkaç kere, sekreterin sanki çizmesine yapışmış bir otu çıkarmak istiyormuş gibi eğildiğini, sürülmüş toprağın kalınlığını ölçtüğünü farketti. Sonunda dayanamadı :

— «Canım ne diye gizli gizli ölçüyorsun? Açıkça ölç işte! Bana karşı rol yapmana gerek var mı?»

Nesterenko yürümeğe devam ederek:

— «Sen de hiç farketmemiş gibi yapsaydın bari!» dedi.

Sürülmüş tarlanın öbür tarafına varınca durdu, canı sıkılmış gibi, ama gene de bir takdir ifadesiyle:

— «Eh, genel olarak pek kötü çalışmamışsın, ama sürülen toprak düzenli değil. Sanki bir delikanlı sürmüş burasını. Bazı yerlerde saban derine kadar gitmiş, bazı yerlerde yalnız yüzeyde kalmış, bazı yerlerde de adamakıllı aşağılara kadar inmiş. Tabiî bu, daha alışmadığından... Belki de sabanın başına oturduğun sıra pek neşeli değildin, canın sıkılıyordu. Bak, sana bir şey söyliyeyim Davıdov, insan yalnız savaşta öfkeli olmalı; savaşta öfke adamın çarpışmasına yardım eder. Tarla sürerken daima neşeli olmalısın, çünkü toprak senden her zaman aynı iyi davranışı, kendisine şefkatle bakmanı bekler. Babam hayattayken bana öyle derdi. Niye düşünceye daldın? Söyle bakalım, karaya vurmuş denizci?»

Nesterenko bunu söylerken meydan okuyormuş gibi Davıdov'a bir omuz vurdu. Davıdov sallandı. Önce karşısındakinin kendisini güreşe davet ettiğini anlamamıştı, ama Nesterenko'nun gülerek kendisini ikinci defa ittiğini görünce bacaklarını açtı, hafifçe öne doğru eğildi. Birbirlerini bellerinden yakalamışlardı. Nesterenko, güç belâ nefesini tutarak:

— «Yalnız belden yukarı mı tutuşacağız?» diye sordu.

— «Nasıl istersen öyle olsun! Ama mızıkçılık edeyim deme. Ayak oyunu falan istemem.»

Nesterenko, karşısındakini çevirmeğe çalışarak, soluya soluya:

— «Baştan aşırmak da yok!» dedi.

Davıdov, sert, adaleli arkadaşını kavradıysa da daha bu ilk kavrayışta karşısındakinin gerçekten tecrübeli bir güreşçi olduğunu anladı. Kendisi belki daha kuvvetliydi ama, Nesterenko çevikliği, ataklığıyle ondan daha üstündü. Bir iki defa yüzleri neredeyse birbirlerine değecek gibi oldu. Davıdov tâ yakınında, al al olmuş esmer bir yanakla meydan okuyan pırıl pırıl bir göz gördü. Aynı anda boğuk bir fısıltı işitti: «Hadi bakalım, işçi temsilcisi! Sınıfına lâyık ol, kendini göster! Neden hep aynı yerde sallanıp duruyorsun?»

Sürülmüş toprağın üzerinde sekiz dakika kadar uğraştılar didindiler. Sonra Davıdov hemen hemen bitkin bir halde, kısık sesle:

— «Otların arasına gidelim! Burada canımız çıkacak!» dedi.

Nesterenko, güçlükle nefes alarak:

— «Olmaz! Nerede başladıysak, orada biter!» dedi.

Davıdov, son kuvvetini toplayarak yanındakini toprağın sert olduğu tarafa itmeyi başardı. İşte o zaman güreşin sonu geldi. İkisi de aynı anda yere düştüler. Ama düşerlerken Davıdov bir fırsatını bulup Nesterenko'yu çevirmiş, altına alıvermişti. Bacaklarını açarak vücudunun bütün ağırlığıyle arkadaşını toprağa bastırdı ve nefes nefese, güçlükle :

— «Ee, söyle bakalım sekreter, ne haber?» dedi.

— «Ustalığına diyecek yok! Kabul ediyorum... Kuvvetli adamsın işçi arkadaşım. Beni yenmek öyle kolay değildir, çocukluktan beri bu işle uğraşırım ben.»

Davıdov doğruldu, büyüklük göstererek, yeniden arkadaşına elini uzattı; beriki ansızın, boşalmış bir yay gibi yerinden fırladı, arkasını döndü :

— «Sırtımdaki çamuru temizlesene...» dedi.

Davıdov erkekçe bir şefkat ve sevgiyle büyük, geniş avuçlarını Nesterenko'nun sırtında dolaştırıp arkasına yapışmış toprağı, çamurları, geçen yıldan kalma ot parçacıklarını temizledi. Sonra yeniden göz göze geldiler ve ikisi de gülmeğe başladılar. Nesterenko konuştu:

— «Hiç olmazsa benim partideki durumuma saygı göstererek yenilmiş gibi davransaydın. Ne olurdu sanki? Leningrad ayısı, ne olacak! İçinde bir parçacık olsun insaf yok! Şefine karşı saygı beslemez misin sen? Şu gülümseyişine bak! Ağzın kulaklarına varıyor, memnun memnun gülüyorsun. Damat gibi!»

Davıdov gerçekten memnunlukla, candan gülümsüyordu:

— «Gelecek sefer tutuştuğumuz vakit, öyle yaparım. Ama sen de daha hafif karşı koymalıydın! Öyle yapacak yerde dizine kadar toprağa gömülüyordun da gene teslim olmak istemiyordun! Ah Nesterenko, Nesterenko! Zavallı Stavropollü! 'Orta halli mal sahibi' seni! Bizim Makar Nagulnov, senin gibilere öyle der: Orta çapta mal sahibi insanlar. Sekreter olarak önce şunu bilmelisin ki, işçi sınıfı, daima, her işte üstün olmalıdır! Bunun böyle olduğunu tarih bile ispat etmiştir...»

Nesterenko, alaylı bir tavırla, ıslık çalarak başını salladı. Kalpağı tâ ensesine kaydı, ama mucize denilebilecek bir şey oldu, yere düşmedi. Gülerek:

— «Gelecek sefer kesin olarak tuşa getireceğim seni! Bakalım o zaman ne gibi bir marksist bahane ileri süreceksin. Yalnız kötü bir şey var: Demin aşçı kadın bizim burada çocuk gibi güreştiğimizi gördü, bizim için kimbilir neler düşünüyordur. Herhalde: 'Akıllarını kaçırdılar koca herifler!' demiştir.»

Davıdov kayıtsızlıkla elini salladı:

— «Ne olacakmış? 'Gençlik!' deriz, olur biter. O da anlar, yaptığımızı hoş görür. Eh, şimdi biraz da önemli şeylerden söz açsak mı arkadaş Nesterenko, ha! Ne dersin? Vakit geçiyor.»

— «Kuru bir yer bul, oturup konuşalım.»

Pek büyük olmayan killi bir kurganın (*) üzerine oturdular. Altlarında terkedilmiş bir tarla faresi yuvası vardı. Nesterenko acele etmeden anlatmağa başladı:

— «Buraya gelmeden önce Gremyaçiy'e gittim. Orada Razmyötnov'la ve köyde faal olan bütün arkadaşlarla tanıştım. Nagulnov'u zaten tanıyordum. Daha köye gelmeden önce tanışmıştım onunla. Bizim bölge komiserine gelmişti de! Ona da, Razmyötnov'a da söyledim ya, sana da tekrarlıyayım: En iyi kolhozcuların, bizim davamıza bağlı olan insanların Parti'ye girmeleri için pek fazla çaba göstermemişsiniz. Kötü çalışıyorsunuz! Oysa sizin kolhozda çok iyi çocuklar var. Öyle değil mi?»

— «Var ya...»

— «Peki, neden Parti'ye girmiyorlar?»

— «İyi olanlar da bekliyorlar... »

— «Neyi?»

— «Şu kolhoz işi ne sonuç verecek diye. Bu iş bitinceye kadar daha çok kendi bahçelerinde, bostanlarında uğraşıp duruyorlar!»

— «Onları harekete getirmeli! Uyuşmuş kafalarını işlettirmeli...»

— «Kafalarını işletmesine işletiyoruz ama, pek sonuç alamıyoruz! Belki de, sonbaharda bizim hücreye kaydedilenler olur diye düşünüyorum. Doğrusu bu...»

(*) Kurgan : Eski devirlerden kalma mezar.

— «Ya... Demek sonbahara kadar oturup bekliyeceksiniz, öyle mi?»

— «Hayır. Neden oturalım? Tabiî çaba harcıyacağız ama, baskı yapmıyacağız.»

— «Ben de baskı yapın demiyorum zaten. Yalnız iyi çalışanlardan şunu ya da bir başkasını bize ısındırmak için en küçük bir fırsatı kaçırmamalısınız... Öyle çalışkan, başkalarına örnek olan birini buldunuz mu onu elde etmeli, onun anlayacağı bir dilde ona Parti'nin politikasını adamakıllı anlatmalısınız!»

Davıdov :

— «Biz de zaten öyle yapıyoruz, arkadaş Nesterenko...» dedi.

— «Yapmasına yapıyorsunuz ama, hücreniz bir türlü gelişemiyor işte! Çabalarınız o kadar durgun ki. Bu alanda hiç çalışmıyormuş gibisiniz. Neyse, bekleyelim bakalım. İşiniz nasıl yürüyecek, görürüz! Şimdi sana başka bir konudan söz açmak istiyorum: Başka bir yönde de bazı aksaklıklar var. Sana onlardan söz etmek istiyorum.

«Buraya seninle tanışmağa, ne biçim adam olduğunu anlamağa, kısacası, açık açık konuşmağa geldim! Sen okumuş adamsın! İş ciddiye binince, herhalde gençliğini ileri sürecek değilsin. Senin gençliğin uzaklara gitti! Artık ona yetişemezsin... Geri de döndüremezsin. Sırf bir işçi ailesinden geliyorsun diye, ya da daha tecrübesizsin diye davranışlarına göz yumacağımı sanma. Ama bazı Parti yöneticilerinin yaptıkları gibi sana karşı aşırı sert de davranmıyacağım. Böyle gösteriş yapmasını sevmem...»

Nesterenko bunları söyledikten sonra devam etti:

— «Bence bizim Parti'de, hiç de akıllıca olmayan birtakım davranışlar, o davranışlara uygun yakışıksız bazı terimler ağızdan ağıza dolaşmağa başladı : 'Kafasına dank ettirelim!' 'Kökünü kazıyalım!' 'Temizleyelim!' gibi. Sanki söz konusu olan insan değil de, cansız bir demir parçası. Ne demek bunlar yani? Hem bu sözleri en çok kimler kullanıyor biliyor musun? Hayatları boyunca bir tek maden parçasını tornada delmemiş, bir tek odunu yontmamış, eline bir gün olsun eğe almamış insanlar söylüyorlar! Oysa insan dediğin ince varlıktır. Bu varlığa karşı çok dikkatli, çok anlayışlı davranmak gerekir.

«Bak, sana bir öykü anlatayım. 1918 yılında bizim

birlikte öylesine bir düzen, öylesine bir disiplin vardı ki, daha ötesi olamaz! Sanki Kızılordu'nun herhangi bir birliği değil de, Mahno'nun haydut çetesinin bir parçasıydı. Vallahi öyle! 1919 yılının başında bize bir komiser gönderdiler, Don havalisindeki madencilerden bir komünisti. Yaşlı başlı, azıcık tıknaz, hafif kambur bir adamdı. Taras Şefçenko gibi aşağı doğru sarkmış siyah bıyıkları vardı. O gelir gelmez, bizde her şey başka türlü oldu!

«Bizim muhafız birliğini Kızılordu'nun bir alayı yaptılar. Bu alaydaki adamlar gene aynı adamlardı ama, sanki onlar gitmiş de yerine başkaları gelmişti. Bir tek disiplin cezası verilmediği gibi, savaş divanına giden de yoktu. Bütün bunlar bizim alaya o madenci komiser geldikten bir ay sonra olmuştu! O adam bizleri nasıl öyle avucuna almıştı -acaba, ha? Duygularımızı etkiliyerek! İşte onun sırrı buydu kardeşim! Kurnaz mı kurnazdı! Kızılordu'daki hangi erle konuşacak olsa, her biri için tatlı bir söz bulur, söylerdi.

«Savaştan önce birinin korktuğunu farkederse onu bir tarafa çeker, adama cesaret vermeğe çalışırdı. Saçmalık edene hemen haddini bildirirdi! Hem de öylesine bildirirdi ki! Adam yerin dibine geçer, rezil olur, bir daha en küçük bir yanlış yapmazdı. Fazla atılgan olanın kulağına: 'Ne ileri atılıyorsun budala! Seni öldürürlerse, sonra biz ne yaparız? Sen olmazsan bütün manga, bütün birlik bir çırpıda mahvolur!' diye fısıldardı. O kahraman er de, komiserin kendisi için böyle düşünmesinden gurur duyar, saçma sapan davranışlarda bulunarak dövüşecek yerde, aklı başında bir insan gibi dövüşmeye başlardı. Yalnız bizim komiserin bir tek zayıf tarafı vardı: Herhangi bir köyü, ya da bir kazak kasabasını aldık mı, hemen 'eskiciliğe' başlardı!»

Davıdov böylesine bir söz beklemediği için pek sert bir tavırla Nesterenko'ya döndü. Beriki, az kalsın rüzgârların yonta yonta sivrilttiği o fare yuvası tümsekten aşağı düşüyordu. Oturduğu yerden kaymamak için sağ elinin parmaklarını nemli toprağı daldırdı:

— «Yani ne demek istiyorsun? 'Eskicilik yapıyordu' ne demek? Saçmalıyor musun ne?.»

Nesterenko, yavaşça güldü :

— «Yanlış bir söz söyledim işte! Demek istiyordum

ki, zengin tüccarların, mal mülk sahiplerinin, daha doğrusu o zamanlar kitap alabilecek durumda olanların kütüphanelerini karıştırıyordu. 'Eskicilik' dediğim bu. Bazen işine yarıyacağını sandığı kitapları seçer, onlara el koyardı; kimse de itiraz edemezdi. İnanmazsın, her gittiği yerde beraberinde dört araba kitap da taşıyordu! Tekerlekli bir kütüphane kurmuştu. Kitaplara da çok iyi bakıyordu. Tıpkı cephaneliğe baktığı gibi! Her araba çadır beziyle kaplıydı, kitaplar yan yana diziliydi, üstelik altlarına da talaş serilmişti. Mola verilince, iki savaş arasında dinlenirken bile, hatta yemekten ya da tüfekler temizlendikten sonra, bir fırsat bulup savaşçıların ellerine kitapları tutuşturuyor, okumalarını emrediyordu. Üstelik sonradan okuyup okumadıklarını denetliyordu.

«Ben gençliğimde, doğrusunu söyliyeyim, daha çok kızlarla ilgilenirdim. Kitap okumak pek hoşuma gitmezdi! Zaten okumam yazmam kıttı! Aklım da bir karış havadaydı. Sersemin biriydim. İşte bir gün bizimki bana vermiş olduğu bir kitabı okumadığımı anladı. -Bugün bile hâlâ kitabın adı da, yazarı da aklımda...- Bana kitabın konusu üzerine birçok soru sormağa başladı. Tabiî ben hep çuvallıyordum. Bunun üzerine açtı ağzını... Bu gibi durumlarda, bizimki adamı başkalarının yanında utandırmamak için bir tarafa çeker, onunla başbaşa kalırdı.

«Bana 'Ne yani? Ömrün boyunca kafası işlemeyen bir kaz gibi mi yaşıyacaksın? Dün akşam, senin bir kızın etrafında dolaşıp durduğunu gördüm. Bir kere şunu iyice aklına koy: Okumuş bir kızın gözünde sen cahilin, aptalın birisin! Seni ne yapsın. Beş dakika sonra yanında sıkılmağa başlar. Konuşacak şey bulamaz. Aptal bir kızın işine de yaramazsın, çünkü aptal bir kız senden akıl alamaz, kendinde bir parça olsun akıl yok ki, ona veresin. Daha adamakıllı bilgi edinmen gerekiyor. Öteki erkekçe yeteneklere gelince, bunlar okumuş olanlarda da, okumamış olanlarda da aynıdır. Bu bakımdan okumuş olanlar gene daha üstün durumda. Anladın mı kabak kafalı!' dedi.

«Bu sözlerine ne karşılık verebilirdim yani? Tam on beş gün beni iğneledi, alay konusu yaptı! Kaç defa gözlerime yaş doluncaya kadar kızdırdı, amma gene de dediğini yaptırdı. Beni okumağa alıştırdı. Ondan sonra kitaplara öyle bir bağlandım ki, şimdi hiç kimse beni on-

lardan ayıramaz! Bugüne bile onu hayırla anarım. Hem doğrusunu söyliyeyim, ne öğrendiysem hepsini -hatta yetiştirilmemi- ölen babama mı, yoksa o bizim komisere mi borçlu olduğumu bilemiyorum!»

Nesterenko kısa süre sustu; bir şeyler düşünüyordu. Belliydi ki, içinde bir hüzün uyanmıştı. Ama bir an sonra dudaklarındaki alaycı gülümseyişi belli etmemeğe çalışarak gene sorular yağdırmağa başladı:

— «Sen boş zamanında hiç bir şey okuyor musun? Herhalde yalnız gazeteleri gözden geçiriyorsundur, öyle değil mi? Zaten boş zamanın da azdır. Lâf aramızda, köy odasında ilgi çekici kitaplar var, bilmiyor musun? Ama kardeşim bu utanılacak bir şeydir! Bana doğrusunu söyle, hiç köy okuma odasına gittin mi? Bir kerecik olsun gittin mi ha? Yalnız iki kez mi gittin? Olur mu! Senin durumunda olan birine yakışır mı böyle bir sey!

«Ben buraya gelmeden önce Leningrad'taki işçiler için çok daha iyi şeyler düşünüyordum! Demek yanılmışım. Bak, bunu fabrikadaki arkadaşlarına yazabilirim, ama korkma, şöyle yazacağım: 'Fabrikanızın eski işçilerinden, yirmibeşbinliklerden Davıdov bugün Stalin kolhozunun başkanıdır. Başkanlık ettiği kolhozcuların en büyük ihtiyaçlarından biri kitaptır, Halk için politika, ekonomi, tarım, hayvancılık konularında yazılmış, aynı zamanda genel olarak toprakla ilgili kitaplara ihtiyaçları var. Klasik olsun, modern olsun, bugünkü romanlarla sanat yapıtları da bulunursa iyi olur. Şefliğinize durumu bildirerek falanca adrese üç yüz kadar kitabı bedava olarak göndermenizi rica ederim!'

«Nasıl, anlaştık mı? Öyle yazayım mı? İstemiyorsun değil mi? İstememekte haklısın. Öyleyse kolhozun imkânlarını kendin kullan da en aşağı iki yüz - üç yüz kitaplık bir kütüphane kur bakalım. Diyeceksin ki bu iş için para gerekir. Değil mi? Saçma! Para bulunur, iki tane yaşlı öküzü satıver, olur biter. O ihtiyar öküzleri sattınız diye fakir düşmezsiniz ya. Korkma, başınıza bir iş gelmez. Onları satıp da parayı aldın mı, kütüphaneyi kurabilirsin. Hem de ne kütüphane! Dün idarede hesabını yaptım, sizde meğer süreceğiniz toprağa karşılık sayıca çok daha fazla hayvan varmış. Ne diye boşuna besliyorsunuz o hayvanları? Çıkarın onları elden! Bil ba-

kalım, elinizde on yaşından yukarı kaç öküz var? Bilmiyorsun değil mi? Yazık sana! Ama zararı yok! Sana bu konuda yardım edebilirim. Elinizde dokuz çift ihtiyar öküz var! Bunların bir kısmı on yaşında, bir kısmı da daha yaşlı. İşten anlayan çiftçiler, böyle yaşını doldurmuş hayvanları ağıllarda tutmazlar. Besiye çekip satarlar onları. Anladın mı?»

— «Anlamasına anladım da, el koyduğumuz bütün kötü hayvanları -bu arada yaşlı öküzleri de- sonbaharda satmağa kararlıydık. Bilgili çiftçiler bana öyle öğüt verdiler...»

— «Peki, şimdi o hayvanlar boşta mı geziyor?»

— «Hayır, yalnız yaşlı öküzler iş başında, onu iyi biliyorum.»

— «Peki, bu hayvanları sonbaharda satmanı öğütleyen o bilgili çiftçi kim?»

— «Kolhozun idare müdürü Ostrovnov! Başka biri daha var ama, onun adını unuttum.»

— «Hımm... Çok ilginç! Senin idare müdürün kolhozlar kurulmadan beş dakika önce kulakmış. Bu bakımdan işini bilen bir çiftçi olması gerekir. Öyle olduğu halde neden sana bu saçma öğüdü vermiş? Demek öküzleri sonbahara kadar elinizde tutacak, onları boyunduruktan çıkarmayacaksınız, öyle mi? Ayol, öyle yaparsanız elinizde bir deri bir kemik kalır. Ben olsam, başka türlü davranırım. Şimdi satmak istediğim bütün hayvanları otlaklara salarım, ondan sonra hepsini besiye çeker, üstelik kuvvetlendirilmiş yiyecekler veririm. Sonra onları yazın, etin kıt, aynı zamanda pahalı olduğu bir sırada satarım. Sonbaharda hayvanlarınızı piyasaya sürseniz de piyasada zaten bol bol et olacak. Üstelik fiyatlar da düşmüş bulunacak. Fazla tahılınız var mı? Öyleyse ne duruyorsunuz? İşinize karışmak istemem. Bununla beraber gene de bu söylediklerim üzerinde bir düşünsen iyi olur.

«Ne olursa olsun, iki tane yaşlı öküzü daha şimdiden besiye çekip satabilirsiniz! Bu parayı içkiye verecek değilsiniz ya. Kitap alacaksınız. Kısacası ne yaparsanız yapın, iki ay sonra bir kütüphaneniz olsun. Birinci nokta bu. Okuma odanız da şimdiki o yarı yıkık kulübe olmasın, hemen kulaklardan aldığınız evlerden en iyisini seç, onu okuma odası yap! Bunu yaparsan, yanlış bir

şey yapmış olmıyacaksınız. Bu da ikinci nokta. Ben sana aklı başında bir delikanlıyı gönderirim, kitaplığı o yönetir. Aynı zamanda ona emir veririm, her akşam kitaplıkta yüksek sesle kitap okutur. Üçüncü nokta da bu!»

Davıdov utancından kıpkırmızı olmuştu:

— «Boyuna noktalayıp duruyorsun, yeter!» dedi. «Sana söz veriyorum, bir kitaplığımız olacak, birinci noktayı sil. Okuma odası sağlam, iyi bir evde açılacak, o da tamam... İkinci noktayı da sil. Geldik üçüncü noktaya, işte bunda azıcık kararsızım... Benim elimde kitaplığı yönetecek aslan gibi bir delikanlı var. Propaganda çalışmalarında birinci. Aynı zamanda üretimde çalışıyor, zorluk burada işte. Öyle sanıyorum ki, sizin gençlik teşkilâtı bize yardım ederse delikanlıyı hemen işe başlatabilirim...»

Nesterenko Davıdov'u dikkatle dinliyordu. Yüzündeki ifadeden ne düşündüğünü anlamak mümkün değildi. Bir ara başını salladı, gözlerinde sanki gülümsüyormuş gibi ışıklar belirdi:

— «İş başında olan bir adam enerjikse, derhal en doğru kararı verebiliyorsa öyle sevinirim ki... Amma gene de senin şimdiki okuma odası için bir çift sözüm var. Onları da dinle. ondan sonra karar ver. Dün akşam oraya uğradım, Doğrusunu söyliyeyim, pek sevimli bir yer değil... Bomboş, kirli, bakımsız bir yer. Pencerelerde bir karış toz var. Yerler kimbilir ne zamandan beri silinmemiş. İçerisi küf mü, her neyse, tuhaf bir şey kokuyor. Okuma odasına değil de, mezara girmişsin gibi oluyorsun! Vallahi öyle. Sonra asıl önemlisi kitaplar öyle az ki! Birkaç tane var, hepsi o kadar. Onlar da eski. Raflardan birinde katlanmış bir yafta buldum, zamanla sararmış. Açtım baktım, üzerinde resimler var, bir de şiir!

'Kızlar sevinir erlerimizi gördükçe.
Bir şeyler mırıldanırlar
İhtiyar kadınlar, dişsiz ağızlarıyla
Babalar gurur duyar,
Hayran hayran derler ki
— Aslandır oğullarımız bizim...
Vurun düşmana! Kıstırın kuyruğunu!
Koparın yelesini...

Toprağı süren çiftçi :
Bil ki senin emeğini
Tüm emekçiler saf saf koruyor!'

«Bunu görünce, 'Hay Allah! Bu bana hiç yabancı değil,' diye düşündüm. Ben böyle bir yaftayı görmüştüm, gördüğümden beri de aklımda kalmıştı. Daha yirmi yılında, Vrangel cephesinde. Tabiî 'Fakir Demyan'ın sözleri fena değil. Bugün de okunur. Ama şunu kabul et ki, ihtilâlden on üç yıl sonra artık daha canlı, günümüze daha çok uyan bir şey olmalıydı! Söz gelimi kollektifleştirmeden filân bahseden bir şey olsa daha iyi olur.»

Davıdov'un utancı daha geçmemişti. Ama gene de öfkeyle değil, daha çok karşısındakine saygı duyduğunu belli eden bir tavırla:

— «Amma da keskin gözlüsün! En küçük şeyi kaçırmıyorsun!» dedi.

— «Benim ödevim, çevrede olup bitenleri görmek, aksaklıkların düzeltilmesine yardım etmektir. Bunu da sana karşı dostluk besleyerek yaptığıma inanmalısın Semyon! Amma şimdiye kadar anlattığım öyküler sadece bir başlangıçtı. Asıl konulara daha sonra gireceğiz. Bak, sen buraya kalkıp gelmişsin, ekiple beraber çalışmağa başlamışsın, kolhozu da, onunla ilgili bütün işleri de Razmyötnov'a bırakmışsın, oysa yalnız Razmyötnov'un bu zamanda, bu işlerle başa çıkamayacağını biliyorsun, öyle değil mi? Ne var ki, bunu göze almışsın.»

— «Sen Tubyansk'ta tarlaya çıkıp biçki makinesi kullandın ya... Örneklik etmenin bir değeri olmadığını mı savunacaksın?»

Canı sıkılan Nesterenko, elini sinek kovar gibi salladı :

— «Ben Tubyansk tarlalarında yalnız birkaç saat, halkla daha yakından tanışayım diye çalıştım. O iş başka, senin yaptığın başka. Sen ekibe özel hayatında bir düzen sağlayamadığın için geldin; bu bir fark sayılmaz mı? Bana öyle geliyor ki, Lukerya Nagulnova'dan yakanı kurtarmak üzere kapağı buraya attın. Yanlış mı söylüyorum?»

Davıdov'un yüzü birden sapsarı oldu. Başını öbür ta-

rafa çevirdi, dalgın dalgın otları karıştırırken, boğuk bir sesle:

— «Devam et, dinliyorum!» dedi.

Nesterenko ise elini yavaşça, şefkatle Davıdov'un omuzuna koydu, onu kendisine doğru çekerek :

— «N'olur gücenme bana...» diye rica etti. «Ne sanıyorsun? Ben o sürdüğün toprakların kalınlığını boşuna mı ölçtüm? Bazı yerlerde daha derin sürmüşsün. Traktörden bile derine inmişsin! Öfkeni topraktan alıyorsun! Kızgınlığını öküzlerden çıkarıyorsun! Seni iyi tanıyanlara göre, Lukerya ile aranızdaki macera sona ermek üzereymiş, öyle mi?»

— «Öyle gibi.»

— «Bak, buna candan sevinmek gerek. Ama bu işi fazla uzatma, olmaz mı Semyoncuğum. Buradaki halk seni çok seviyor. Gene de sana acıyorlar! Bu kötü işte. Anla beni! Gerçekten acıyorlar sana. Bu yoldan çıkmış kadınla ilişiğin var diye. İnsancıklarımız Rusya'daki âdetlere uygun olarak yetimlere, sakatlara acırlarsa bunda olağanüstü bir şey görünmez. Gelgelelim senin gibi aklı başında bir delikanlıya, üstelik kendi liderleri olan birine acımağa başladılar mı, bundan daha utanılacak, daha korkunç bir şey düşünülemez. Üstelik senin ipe sapa gelmez bir kadına aptalca tutulman, daha kısa süre önce arkadaşının karısı olan bir kadına kapılman bence her şeyi alt üst ediyor. Yaptığın işlerde affedilmez bazı yanlışlara, başarısızlıklara rastlanması, Nagulnov'un da işinin berbat olması başka nasıl açıklanabilir? İkinizi de şeytan kıskıvrak bağlamış! Kendi kendinize bu düğümü çözemezseniz, sonunda Bölge Komitesi düğümü ortasından kesmek zorunda kalacak. Bunu böylece bil!»

Davıdov, kararsız bir tavırla :

— «Acaba Gremyaçiv'den ayrılsam daha mı iyi olur?» diye sordu.

Nesterenko hemen sertleşti:

— «Saçmalama!» dedi. «Etrafı kirlettiysen, önce kirlettiklerini temizlemen gerekir, ancak ondan sonra çıkıp gitmekten söz edebilirsin. İyisi mi bana önce şunu söyle bakayım : Sen Komsomol'dan gelen öğretmen Yegorova'yı tanıyor musun?»

Davıdov, gencecik, aynı zamanda aşırı derecede utan-

gaç öğretmenle kışın kulakların mallarına el koydukları sıradaki ilk karşılaşmasını hatırlayıp kendi kendine gülümsedi :

— «Tanıyorum ya! Karşılaşmıştık,» dedi.

O ilk rastlaşmada genç kadın soğuk, terli elini çekingen bir tavırla, beceriksizce uzatmış, neredeyse gözlerinden yaş fışkıracak kadar kızarmış, güç belâ kendini «Öğretmen Lyuda Yegorova» diye tanıtmıştı.

O sıralar Davıdov, Nagulnov'a: «Sen kendi ekibine Komsomol'dan gelen öğretmen hanımı alsana! Varsın genç kadın sınıf kavgası neymiş öğrensin. Görürsün...» demişti. Ama Nagulnov can sıkıntısıyle kaşlarını çatmış, uzun esmer parmaklarına bakarak: «Sen onu kendi ekibine al! Bizim yaptığımız işlerde ona ihtiyacımız yok. O kadın birinci sınıfı idare ediyor, çocuklardan birine iki verince kendisi de çocukla birlikte ağlıyor. Bu kızı Komsomol'a kim almış? Öyle Komsomol üyesi olur mu? Sulu gözlünün biri...» demişti.

Nesterenko ilk kez kaşlarını çattı, Davıdov'a sitem eder gibi baktı :

— «Ne gülümsüyorsun? Sana sorduğum soruda gülünecek ne var?» diye sordu.

Davıdov, o yersiz neşesinin nedenini kararsız bu tavırla açıklamağa kalkıştı:

— «Bir şey yok canım! Lâf olsun diye gülümsedim işte. O öğretmenle ilgili önemsiz bir olay hatırladım da. Çok çekingendir o öğretmen kızcağızımız!»

Nesterenko saklamayı gerekli bulmadığı bir sinirlilikle:

— «Şimdi saçma şeyleri anmanın gereği yok, eğlencenin sırası değil,» dedi. «O çekingen öğretmen kızın sizin köyde Komsomol üyesi tek kişi olduğunu hatırla önce. Öyle büyük bir köyünüz var da, bir tek Komsomol hücresi yok. Bu önemsiz bir şey değil ki. Bundan kim sorumlu? Önce Nagulnov, sonra sen! İkiniz. Ayrıca, sizinle ben de sorumluyum! Bir de gülümsüyorsun. Bu gülümsemeni hiç beğenmedim Semyon Davıdov. Hem 'geciktirilmeden yapılması gereken işler var' gibisinden bahaneler ileri sürme. Parti'nin bize vermiş olduğu bütün işler aynı derecede önemlidir. Ama biz başarılı oluyormuşuz, olamıyormuşuz o ayrı mesele...»

Davıdov artık yavaş yavaş öfkelenmeğe başlamıştı. Ama gene de kendini tutmağa çalışarak :

— «Sen Gremyaçiy-Log'da bir gün kaldın, arkadaş Nesterenko. Bu süre içinde işimizde ne kadar da çok aksaklık, yanlışlık, eksiklik görmüşsün! Üstelik benim özel hayatımı da öğrenmişsin. Ocak ayından beri burada olsaydın halimiz nice olurdu kimbilir. Öyle mi? O zaman yalnız şikâyetlerini söylemek için bir hafta konuşman gerekirdi,» dedi.

Davıdov'un son sözü Nesterenko'yu neşelendirmişti; onu dirseğiyle, alaylı bir tavırla dürttü:

— «Gel, bu işi başka yönünden ele alalım, Semyon: Ben Gremyaçiy'e yalnız konuk gelmeyip de sizinle el ele çalışmış olsaydım, yanlışlar daha aza indirgenecekti. Doğru mu söylüyorum?»

— «Doğru olmasına doğru. Yanlışlar daha az olacaktı, ama gene de olacaktı. Sen Stalin değilsin ya! Sen de herkes gibi bazı yanlışlıklar yapacaktın. Biliyor musun, ben bazı yanlışlarımı görüyorum. Hepsini göremiyorum tabii; aynı zamanda hepsini birden düzeltemiyorum. En büyük kusurum budur doğrusu. Yazın, bir gün öğrenciler başöğretmenleri Şpın'la tarla faresi yakalamak için kırlara gitmişlerdi, yanlarından geçtim de durmayı gerekli bulmadım. O ihtiyar öğretmenin neyle geçindiğini, nasıl yaşadığını hâlâ öğrenemedim.

«Sana daha kötüsünü anlatayım; kışın bana bir pusula göndermişti; kendisine bir araba odun yollamamı rica ediyordu. Gönderdim mi sanıyorsun? Ne gezer, unuttum. Başka işler aklımı da, yüreğimi de çelmişti. Şimdi adam aklıma geldikçe utanıyorum! Komsomol meselesine gelince, bak bu konuda haklısın. Bu önemli işi gerçekten ihmal ettik. Bu konuda da suçlu olduğumu kabul ediyorum doğrusu.»

Ama Nesterenko'yu böyle açıklamalarla yumuşatmak pek de kolay değildi:

— «Yanlışlarını kabul etmen iyi bir şey! Demek utanma duygusunu daha yitirmemişsin. Yalnız sen bundan utanıyorsun diye Komsomol örgütü kendi kendine kurulmaz. Öğretmene de odun sağlamaz. Çalışmak, bir şeyler yapmak gerekiyor Semyon'cuğum. Yalnız kabahatleri kabul edip, kendini suçlamak yetmez.»

— «Ama her şey düzelecek, gerekenler yapılacak! Sana şerefim üzerine söz veriyorum. Yalnız Komsomol hücresini kurmak için bize yardım etmelisiniz, yani Bölge Komitesi olarak, demek istiyorum. Bize bir iki delikanlı, bir de Komsomol genç kız gönderin, hiç olmazsa geçici bir süre için bizde kalsınlar. Yegorova'ya gelince, doğru söylüyorum, o organizatör filan olamaz, işi altüst eder. O kız toprağın üstünde doğru dürüst yürümekten bile utanıyor; bu durumuyla gençlerle, üstelik bizim köyün gençleriyle dünyada baş edemez!»

Nesterenko ancak şimdi biraz memnun olmuş gibiydi:

— «Bak, işte şimdi başka türlü konuşuyorsun. Komsomol meselesinde size yardım ederiz. Bu konuda sana söz veriyorum. Yalnız demin kendi kendini suçladın ya! Ben bu suçlamaya bir şey daha katmak istiyorum: Bir Mayıs gününden önce bizim operatör sizden mal almak için iki araba istemişti, değil mi?»

— «Evet istedi!»

— «Neden vermedin?»

— «Fırsat bulamadım. Biz o sırada hem sürüm hem de ekimle uğraşıyorduk. Bütün işler üst üste gelmişti. Alışverişi filan düşünecek durumda değildik.»

— «Demek iki arabayı olsun gönderecek vaktin olmadı, öyle mi? Saçma! Yalan! Sen o iki arabayı tarlalardaki işleri hiç aksatmadan da kolayca gönderebilirdin, ama yapmadın, istemedin! 'Bu işi yapmazsam, kolhozcular üzerinde ne gibi bir etkisi olur,' diye düşünmedin bile. Sonunda en çok gereken malları, sabunu, tuzu, kibriti, gazı almak için Gremyaçiy'in kadınları üstelik tam bayram arifesinde kasabaya kadar yaya gitmek zorunda kalmışlar! Bu işten sonra bizim Sovyet idaresi üzerine kendi aralarında neler söylediler acaba? Yoksa onların bu konuda ne düşündükleri senin umurunda değil mi? Biz seninle, halk Sovyet idaresine, gözümüz gibi koruduğumuz o idareye küfretsin diye mi bunca yıl savaştık? Hayır kardeşim, bunun için savaşmadık biz!»

Nesterenko bu son sözü söylerken ansızın hiç beklenmedik bir öfkeyle, tiz sesle bağırmıştı. Ama sözünü fısıltıyla bitirdi:

— «Bu kadar basit bir gerçeği bile aklın almıyor mu

senin? Kendine gel sevgili arkadaşım! Gözlerini aç da etrafına bak.»

Davıdov parmakları arasındaki sönmüş bir izmariti ezip büzüyor, hiç bir şey söylemeden toprağa bakıyordu. Bütün hayatı boyunca duygılarını hep yenmeğe çalışmıştı. Hele hiç kimse ona hiç bir zaman 'fazla hassas' bir insan diyemezdi. Ama bu söz üzerine ansızın görünmeyen bir kuvvet onu itmiş gibi oldu. Nesterenko'ya sarıldı, hatta sert dudaklarıyle sekreterin traş görmemiş yanağına dokundu. Konuşmağa başladığı zaman sesi heyecandan titriyordu:

— «Çok teşekkür ederim, sevgili arkadaşım Nesterenko! Çok çok teşekkür ederim! Sen iyi insansın! Seninle çalışmak çok rahat olacak, Korçjinskiy ile olduğu gibi değil. Gerçi bana çok acı söyledin, ama dosdoğru sözlerdi bunlar. Yalnız, Allah aşkına benim güvenilmeyecek bir insan olduğumu sanma. Ne gerekiyorsa hepsini yaparım. Zaten hepimiz üzerimize aldığımı ödevleri yapmağa çalışacağız. Bazı konuları yeniden gözden geçireceğim, şimdi epey düşünecek şeyim var! Bana inan arkadaş Nesterenko!»

Bu konuşma, Nesterenko'yu da en az Davıdov'u olduğu kadar etkilemişti. Ama o, duygularını hiç belli etmiyordu. Şimdi hiç de neşeyle bakmayan kahverengi gözlerini kısarak öküsürüp duruyordu. Bir an sustuktan sonra ürperir gibi omuzlarını kaldırdı, yavaşça:

— «Sana da, diğer çocuklara da güveniyorum. Kendime nasıl güveniyorsam, öyle güveniyorum! Bunu daima aklında tut, Semyon Davıdov. Bölge Komitesi'nde, beni de müşkül duruma düşürme. Biz komünistler bir birliğin erleri gibiyiz, hiç bir şart altında, omuz omuza durduğumuzu unutmamalıyız, sen bunu pekâlâ bilirsin. Bundan böyle de aramızda tatsız konuşmalar olmasın. Allah belâsını versin bu konuşmaların... Nefret ediyorum bunlardan! Ama ne yapayım ki, bazen böyle konuşmalar yapmadan olamıyor! Böyle biriyle konuştuktan, onu yerin dibine batırdıktan sonra gece rahat edebilir misin? Edemezsin. Bütün gece uyuyamazsın, kalbin sızlar durur...»

Davıdov, Nesterenko'nun sıcak elini sıktı. Dikkatle yüzüne bakınca, şaşırıp kaldı: Yanında oturan adam sanki biraz önce hoş hikâyeler anlatan, her şeyin tatlı tara-

fını bulan, konuşkan, neşeli, her an dalaşmaya, güreşmeye hazır genç değildi. Yaşlı, yorgun bir adamdı. Nesterenko'nun gözleri sanki ihtiyar bir adamın gözleri gibi olmuştu. Dudaklarının iki tarafında derin kırışıklıklar belirmişti. Kemikli esmer yanaklarındaki hafif pembelik kaybolmuş, cildi sarıya dönmüştü. Bir an içinde biri gelmiş, Nesterenko'yu büsbütün değiştirmiş, yerine bir başkasını oturtmuş gibiydi. Genç adam oturdukları tümsekten güçlükle kalkarak :

— «Eh, ben gideyim! Burada çok vakit harcadım!» dedi.

Davıdov endişe ile :

— «Hastalandın mı ne?» diye sordu. «Birden çokmüş gibisin...»

Nesterenko hüzünle:

— «Nasıl da bildin?» dedi. «Sıtma nöbetim başlıyor! Bu hastalığa Orta Asya'dayken yakalanmıştım. Bir türlü kurtulamıyorum bu Allahın belâsından...»

— «Orta Asya'da ne arıyordun? Ne işin vardı orada?»

— «Bir düşün bakalım, neden gittim dersin oraya? Herhalde şeftali toplamağa değil! Oradaki basmaçları (*) ortadan kaldırmağa gitmiştim. O işi başardım da kendi varlığıma yapışan şu derdi, sıtmayı bir türlü ortadan kaldıramadım. Doktorlar uğraşa uğraşa sonunda dalağıma musallat ettiler. Şimdi gel de kurtul! Bunları sana ne diye söylüyorum? İşte! Son olarak bir şey daha söylemek istiyordum: Bizim bölgede ihtilâle karşı olanlar sinsi sinsi işe girişmişler; komşu bölgede de, Stalingrad bölgesinde de öyleymiş. Neye güveniyorlar budala herifler? Eşşekler... Hani bir şarkı vardı, nasıldı? 'Sizi yeneriz, döveriz, yok ederiz, dediler...'»

Davıdov şarkıdaki sözü tamamladı :

— «Bizim de armut toplamıyordu ellerimiz...»

— «Orası öyle ya! Ne olursa olsun tetikte olmak gerek.»

— «Eh, ne yapalım? Çok sevdiğim bir şeyden ayrılmak zorunda kalacağım. Madem seninle dost olduk, şu oyuncağı sana armağan etmek istiyorum. Belki gerekir

---

(*) **Basmaç : Orta Asya'da Sovyet yönetimine karşı gelenlere verilen ad.**

de kullanmak zorunda kalırsın. Nagulnov'un bir hatırını sormuşlar... Sen de kendini koru. Sana yapacakları belki daha da kötü olur.»

Ceketinin cebinden mat bir parıltıyle parlayan iki numara brovnig tabancası çıkardı, Davıdov'un avucuna sıkıştırdı :

— «Küçük bir şey ama, ne de olsa kendini savunmada keserden daha etkilidir.»

Davıdov kuvvetle Nesterenko'nun elini sıktı. Bu iş ona dokunmuştu. Söyleyecek sözcük bulamıyormuş gibi:

— «Arkadaşça... Nasıl diyeyim... Evet, beni arkadaşça korumak istediğin için teşekkür ederim. Çok çok teşekkür ederim.»

Nesterenko, şakacı bir tavırla :

— «Güle güle kullan!» dedi. «Yalnız dikkat et, kaybetme! Biliyorsun, savaşçılar yaşlandıkça dalgın olurlar...»

Davıdov tabancayı pantolonun arka cebine sokarak :

— «Sağ kaldıkça kaybetmem, kaybedersem kendim de öldüm demektir!» dedi.

Sonra birden tabancayı tekrar çıkardı, kararsız bir tavırla bir ona, bir de Nesterenko'ya baktı :

— «Yok yok! Bunu alamam... Sen bunu bana verince kendin silâhsız kalıyorsun değil mi? Al bunu geri! Bana yararı olmaz.»

Nesterenko, Davıdov'un uzattığı eli hafifçe itti:

— «Merak etme, bende yedek bir tane daha var. Bunu her gün yanımda taşıyordum. Ötekini gözümün bebeği gibi saklarım. O da bana armağandır. Üzerine adım bile kazılmıştır. Ne sanıyorsun sen? Ben orduda boşuna mı beş yıl savaştım, ha?»

Nesterenko bunu söylerken gülümsememeğe çalışıyordu ama, hâlâ hasta, acı içinde olan bir insanın burukluğu vardı üzerinde. Gene ürperdi, omuzlarını kaldırdı, titremesini yenmeğe çalışarak kesik kesik konuşmağa başladı :

— «Dün akşam Şalıy senin kendisine verdiğin armağanla övünüp duruyordu. Ona konuk olmuştum. Süzme balla çay içiyor, hayattan, şundan bundan söz ediyorduk. Baktım, sandıktan senin kendisine verdiğin marangoz âletlerini çıkarmış. 'Ömrüm boyunca iki armağan almı-

şımdır, biri benim kaşık düşmanından... Daha kızken, benim de delikanlı olduğum yıllarda, bana yan yan bakarak kendi eliyle yaptığı bir tütün kesesi vermişti. Bir de şu âletler! Bunları bana arkadaş Davıdov, demircilikteki başarımın armağanı olarak verdi. Koca ömrümün sonuna kadar yalnız iki kez armağan aldım işte! Oysa is kokan uzun ömrüm boyunca kaç kere şu ellerimle demir dövdüm! Sayısını Allah bilir. Onun için işte bu armağanlar aslında sandıkta değil, yüreğimin tâ içinde duruyor' dedi.

«İhtiyar, iyi adam! Güzel, uzun bir ömür yaşamış. Keşke kader herkese o yaşlı demircinin iri elleriyle insanlara yaptığı yararlı işleri yapmayı nasip etse... Gördün ya, verdiğin armağan, benimkinden çok çok değerliymiş.»

Kamptaki kulübeye hızlı adımlarla gidiyorlardı, Nesterenko artık iyiden iyiye titremeğe başlamıştı. Batıdan yine yağmur geliyordu. Havanın bozacağını haber veren ilk yırtık bulutlar tâ alçaktan ilerliyordu. Aşağıdan taze bir ot kokusuyle ıslak kara toprağın kokusu geliyordu. Bir ara bulutların arasından görülmüş olan güneş, tekrar bir bulutun arkasında kaybolmuştu. İki bozkır kartalı geniş kanatlarıyle serin rüzgâra çarpa çarpa tâ yükseklere, gözle görülemeyecek kadar yukarılara, göklere doğru yükseliyorlardı. Yağmurdan önceki derin sessizlik yumuşak bir örtü gibi bütün bozkırı örtmüştü. Yalnız arada bir, tarla farelerinin sürekli bir yağmur yağacağını haber veren endişeli, keskin ıslıkları duyuluyordu.

Davıdov ısrarla :

— «Sen bizim kulübede biraz dinlen, sonra gidersin,» diyordu. «Yola çıkarsan, yağmura yakalanır, ıslanır, büsbütün hastalanırsın.»

Nesterenko ise, kararlı bir tavırla bunu kabul etmediğini belirtiyordu:

— «Olmaz. saat üçte toplantımız var. Yağmur bana yetişmez, altımda aslan gibi at var!»

Elleri tıpkı ihtiyar bir adamın elleri gibi titriyordu. Buna rağmen atının bağlarını çözdü, eyerin altındaki örtüyü düzeltti, Davıdov'u kucakladı, sonra kendisinden hiç beklenmeyecek bir çeviklikle uzun süredir bekleyen atına bindi, içini çekerek hayvanı dörtnala kaldırdı:

— «Yolda ısınırım!» diye bağırdı.

Kupriyanovna yumuşak nal seslerini duyunca yuvarlanan bir fıçı gibi kulübeden dışarı çıkmıştı. Üzüntüyle ellerini dizlerine vurarak:

— «Gitti mi ayol? Hiç yemek yemeden nasıl yola çıktı?» diye söyleniyordu.

Davıdov, sekreterin arkasından uzun uzun bakarak:

— «Hastalandı!» dedi.

Kupriyanovna sızlanmağa başladı:

— «Aman yarabbi! Böyle iyi biri gelir de insan karnını doyurmaz mı? Her halinden memur olduğu belliydi. Ama bana hiç de öyle yukarıdan bakmadı. Senin kıçında pireler uçuşurken adamcağız gelip yanıma oturdu, patates soymama yardım etti. O adam bizim kazaklardan değil. Onlar nerede, bu nerede! Bizimkiler hiç yardım ederler mi insana? Bekle! Onlar sadece habire atıştırmayı, bir de saçma sapan gevezelik etmeyi bilirler. Aşçı kadına yardım etmek, akıllarına bile gelmez! İstesen de yapmazlar. Oysa, o yabancı adam bana öyle tatlı sözler söyledi ki! Öyle şefkatli, öyle yürekten gelen şeylerdi ki... Başkası yüz yıl düşünse böyle sözler bulamaz.»

Kupriyanovna bunu söylerken böbürlene böbürlene kırmızı dudaklarını kısıyor, kırıta kırıta, yan gözle, «acaba bu sözler ne gibi bir etki yapıyor» diye Davıdov'a bakıyordu.

Ama Davıdov onun söylediklerini işitmiyordu bile. O anda biraz önce Nesterenko ile yaptığı konuşmayı enine boyuna düşünüyordu. Fakat Kupriyanovna bir defa konuşmağa başladı mı, artık kimse onu susturamazdı. Devam etti:

— «Sen de Davıdov, amma adamsın! Allah iyiliğini versin! Hiç olmazsa adam yola çıkıyor diye kulağıma fısıldasaydın ya. Ben de ne aptalmışım! Farkına varmalıydım. Anlayamadım bile. Gördün mü rezaleti? Herhalde 'Aşçı kadın bana görünmemek için kulübeye saklandı' diye düşünmüştür. Oysa, ben özellikle ona karşı candan...»

Davıdov, gene susuyordu. Kupriyanovna ise bu yüzden durmadan konuşabiliyordu:

— «Bir defa ata binişini gör! Haline bakarsan, ömründe atla ilişiği olmamış sanırsın, binişine bakarsan sanki at üstünde doğmuş kerata! Kımıldamıyor bile. Ah,

yavrum! Bir defa olsun sallanmıyor. Nerden baksan tam kazak. Hem de eski kazaklardan...»

Kadın bunları söylerken, hayranlıkla uzaklaşan atlının arkasından bakıyordu.

Davıdov dalgın dalgın:

— «O kazak değil, Ukranyalı!» diyerek içini çekti.

Nesterenko gittikten sonra nedense içinde bir sıkıntı belirmişti. Kupriyanovna, Davıdov'un sözlerini duyunca birden barut gibi ateş aldı.

— «Sen onu git de nenene yuttur. Ben sana o adam bal gibi kazak diyorum. Gözlerin görmüyor mu ne? Bir defa, daha uzaktan, ata binişinden, sonra da tavrından, giyiminden, kadına karşı davranışından özünün kazak olduğu anlaşılıyor...»

Kadın bunu söyledikten sonra anlamlı bir bakışla:

— «O adam gözünü budaktan esirgeyenlerden değil,» diye sözünü bitirdi.

Davıdov tartışmaya girişmemek için:

— «Peki, peki. Senin dediğin gibi olsun. Madem kazak diyorsun, peki, öyleyse kazak olsun. Zaten olmuş olmamış, beni hiç ilgilendirmez...» dedi. «Ama iyi çocuk, değil mi? Onun için ne düşünüyorsun? Bu soruyu sana soruyorum, çünkü sen beni uyandırıncaya kadar, onunla doya doya sohbet etmişsindir...»

Şimdi içini çekme sırası Kupriyanovna'ya gelmişti. Geniş göğsünü kabartarak öyle bir kuvvetle içini çekti ki, üzerindeki eski hırkanın dikişi koltuk altından boydan boya sökülüverdi. Kupriyanovna bir an sustu, sonra derin bir hüzünle :

— «Öyle adamı mumla aramak gerekir,» diye söylendi. Sonra öfkeyle kap kacağı ordan oraya fırlatmağa, patırtı gürültü etmeğe başladı.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Davıdov hiç acele etmeden geniş adımlarla yürüyordu. Tepeye çıkınca durdu. O sırada kimsenin bulunmadığı kampa, karşı yamaçta tâ ufuklara kadar yayılan sürülmüş tarlalara baktı. Ne derlerse desinler, o üç gün var gücüyle çalışmıştı. Bu yüzden onları fazla çalıştırdığı için ne öküzleri nodullayan Varyuha, ne de Kondratov'un öküzleri kendisine darılmamalıydılar. Ama ekim ayında gelip burasını görmek herhalde hoş bir şey olacaktı. Her tarafı kış buğdayının gür yeşil sürgünleri kaplayacak, sabahları üzerlerine gümüş kırağı düşecekti. Öğle vakti solgun mavi göklerde alçaktan kayıyormuş hissini veren güneş çıktığı zaman, yağmur yağdıktan sonra olduğu gibi, her taraf gök kuşağının renkleriyle donanacak, en küçük çiğ damlası bile soğuk sonbahar göklerini de, tüy gibi bembeyaz bulutları da, donuk güneşi de yansıtacaktı...

Bulunduğu yerden, uzaktan bakınca yalnız sürülmemiş kısmı yeşil otlarla kaplı işlenmiş toprak, tıpkı siyah, büyük bir kadife örtü gibi önüne seriliyordu. Yalnız tâ öbür ucunda, kuzeye bakan kenarında toprağın yüzeyine yakın killi bir tabakanın ortaya çıktığı yerde, boylu boyunca yer yer pas rengini alan kırmızımtrak, girintili çıkıntılı bir çizgi görünüyordu. Saban çizgilerinin üzerinde, demirlerin derinden çıkarıp yana doğru devirdikleri kara toprağın kümeleri donuk donuk parlıyor, üzerlerinde ekin kargaları dönüp duruyor, sürümüş tarlanın ortasında tıpkı bir kar çiçeği gibi tek başına kalmış mavi bir leke beliriyordu: Varya Harlamova artık hiç bir ilgi duymadığı işini bırakmış, başını önüne eğmiş, ağır ağır kampa doğru yürüyordu. Kondrat Maydannikov, sürülmüş toprağın üzerine oturmuş, sigara tellendiriyordu. Öküzleri nodullayacak kimse kalmayınca etraflarında sü-

rüyle at sineği dolaşan hayvanlarla nasıl baş edebilirdi?

Varya, tepede duran Davıdov'u görünce durakladı. Hemen başındaki mendili çıkardı, ağır ağır sallamağa başladı. Bu sessiz, çekingen çağrı Davıdov'un dudaklarında bir gülümseyiş uyandırmıştı. O da kasketini sallayarak karşılık verdi. Sonra artık hiç arkasına bakmadan yürümeğe başladı.

«Amma da kendi başına buyruk kız ha! Görünüşe bakarsan çok sevimli, çok cici; ama aslında şımarmış, başına buyruk bir kız olmuş. Ee, şımarık olmayan kız var mı ki?» diye düşünüyordu. «Hiç kırıtmayan, sade bir tavırla konuşan kızlar var mı acaba? Böylesini ne hayatta, ne de rüyamda gördüm. Güzel bir kız on altıya ya da on yedisine basınca süslenmeğe başlar, aklının erdiği kadar kendini daha güzel göstermeğe çabalar. Sonra da yavaş yavaş erkekler üzerinde nasıl bir etki yaptığını ölçmeğe koyulur. Bunu yapmayan yok!

«Bağrı yanık Varyuha da aklınca beni evcilleştirmek istiyor. Bana irade gösterisinde bulunuyor, ama bu işten bir sonuç alamıyacak! Biz Baltıklılar kaçın kurrasıyız! Şimdi neden kulübeye gidiyor sanki? Hem de acele etmeden, sallana sallana yürüyor. Demek onu oraya herhangi bir iş için Kondrat göndermedi. Sırf kendi isteğiyle, kendi sersemce genç kızlık kaprisleri yüzünden gidiyor. Belki de ben ekipten ayrılıyorum diye o da çıkıp gitmiştir, kimbilir? Bu doğru ise, kızın bu davranışı disiplinin tamamen mahvolduğunu, yok olduğunu gösteriyor. Eğer oraya gitmesi için akla yakın bir neden varsa, buyursun, istediği kadar yürüsün! Ama lâf olsun diye, kaprisine uyarak işini terkettiyse ilk ekip toplantısında gençliğine, güzelliğine bakmadan adamakıllı sigaya çekmeli kızı! 'Toprak sürme işi oyuncak değil. Çalışacaksan, doğru dürüst çalış!...' demeli.»

Davıdov, bu son düşüncelerinin etkisi altında öfkeye kapılmıştı. O anda içinde garip bir ikilik vardı: Bir taraftan Varya'ya, lâf olsun diye işini bıraktığı için kızıyordu. Öte yandan, genç kızın sırf kendisini bir daha görmek üzere, geçici bir süre işini bıraktığını düşünmek, erkekçe gururunu okşuyordu...

Leningrad'daki arkadaşlarından biri aklına gelmişti. Onun gibi denizci olan genç adam, herhangi bir genç

kızla ilgilenmeğe başlayınca Davıdov'u bir kenara çeker, ciddî tavır takınır, sanki bir tertip hazırlıyormuş gibi fısıldıyarak: «Semyon, düşmanla anlaşmağa gidiyorum! Eğer karşı duramazsam, beni cenahlardan koru. Yenilirsem ve utanılacak bir geri çekilme hareketi yaparsam, n'olur kaçışımızı örtbas ediver...» derdi.

Davıdov bu uzak anıyı zihninde canlandırınca gülümsedi. Hemen sonra da: «Hayır, benim bu düşmana, bizim Varyuha'ya bir yaklaşma hareketi yapmam doğru olmaz. O kız ne benim yaşıma göre, ne de tipime uygun. Zaten arkasından seğirtmeğe kalksam bizim kolhozcular, benim çapkının biri, her şeyini kadına feda eden bir adam olduğumu sanırlar. Oysa çapkınlık nerede, ben nerede? O Allahın belâsı Luşka'dan nasıl kurtulacağımı bilemiyorum.

«Hayır. Bu sevimli Varyuha'yı insan ancak gerçekten sevebilir. Onunla lâf olsun diye vakit geçirmeğe vicdanım razı olmaz... Temiz yürekli kızdır. Tıpkı hava güzel olduğu zaman doğan tertemiz bir gün gibi. Bana baktığı vakit de gözlerinde ne temiz bir anlam vardır. Madem daha doğru dürüst sevmesini öğrenemedim, bu işi kavrayamadım; boşuna kızın canını yakmamalıyım. Haydi bakalım denizci Davıdov, bu işten kendini sıyır, hem de çabucak! Zaten ondan ne kadar uzak dursan, o kadar iyi. Yalnız bana gücenmesin diye ona yavaşça bir iki çift söz söylemeli. Yoksa kırılır bana. Ondan sonra da uzaklaşmalı...»

Davıdov bunları düşünürken elinde olmayarak içini çekti. Gremyaçiy-Log'daki pek de düzgün bir şekilde kurulmamış olan özel hayatını, Bölge Komitesi sekreterinin karşısına çıkardığı sorunları düşündü. Sonra aklına gene Luşka geldi. Bu gemici düğümünü hiç acı duymadan nasıl çözebilirdi? Görünüşe bakılırsa, Makar haklıydı: Ellerin, dişlerin çözemediği bir düğümü kesmek gerekirdi. Bu ne Allahın belâsı şeydi böyle? Davıdov: «Ondan büsbütün ayrılmak bana zor gelecek, hem de çok zor!» diye söylendi. «Ama neden? Niçin? Makar ondan bu kadar kolay kurtuldu da, ben söz konusu olunca iş neden bu kadar zor oluyor? Yoksa iradem mi yok? Böyle bir şey, hiç bir zaman aklıma bile gelmedi! Olabilir ya. Hoş, belki bu iş Makar'a da kolay gelmemiştir de, adam sadece başkala-

rına durumunu belli etmemeye çalışmıştır, kimbilir? Evet, tabiî öyle olmuştur. Ama Makar kendi duygularını saklayabilen bir adamdır. Ben ise saklayamıyorum. Bütün mesele burada işte! İş hemen anlaşılıyor...»

Davıdov farkında olmadan epey yol yürümüştü. Yol kenarında, boy atmış bir fundalığın dibinde, gölgede yere uzandı, bir sigara tellendirdi. Sonra uzun süre: «Nagulnov'a kim ateş etmiş olabilir?» diye düşündü durdu. Ancak canı sıkılınca tahmin yürütmekten caydı. «Ona ateş etmeselerdi bile, değişmiş bir şey olmayacaktı. Çünkü kulakların mallarına el konduğundan beri köyde hâlâ bir iki alçağın bulunduğunu biliyordum. Makar'la bu işi bir görüşeyim, her şeyi etraflıca sorayım. O zaman belki düşüncelerim aydınlanır. Boşuna ne diye kafa yorayım şimdi.» diye düşündü.

Ayağa kalktı, yolu kısaltmak için ana yoldan saparak sürülmüş toprakların üzerinden yürümeğe başladı. Daha yarım kilometre kadar bir yol almıştı ki, ansızın sanki gözle görülmeyen bir sınırın öbür tarafına geçmiş gibi oldu. Kendisini bambaşka bir çevrenin ortasında buldu. Artık çizmelerine sürülen salkım saçak yaban otlarının hışırtısı duyulmuyor, etrafta renk renk çiçekler görülmüyordu. Daha önce ortalığa yayılan çeşit çeşit baygın ot kokuları birden yok olmuştu. Kurşun renginde, çıplak, ölü bir toprak, tâ uzaklara kadar yayılmıştı.

Bu yorgun, bu acılı toprak, insana öylesine keder veriyor, öylesine yangından çıkmış bir toprağı andırıyordu ki, Davıdov içinde bir huzursuzluk duydu. Etrafına bakınınca Biryuk vadisinin tepesindeki topraklara, Yakov Lukiç'in toplantılardan birinde sözünü ettiği el değmemiş topraklara geldiğini anladı. «Kafkasya'da Tanrı koca koca dağları kıvırmış, toprağı acayip bir şekilde kabartmış! Geçebilirsen geç! Peki, biz Gremyaçiy kazaklarına neden böylesine kötü bir şeyi nasip etmiş? Bunu anlamıyorum? Bizi cezalandırmak için mi? Şu toprak en aşağı iki bin hektar eder. Ama Tanrı burasını öyle bir tuzlamış ki, ne sürebilirsin, ne ekebilirsin meret toprağı! Yüzyıllarca böyle el süremezsin işte! Yalnız baharda, o da çok kısa bir süre için, hayvanların otlanmasına yarar. Ondan sonra tükür üstüne, gelecek bahara kadar da buralara uğrama. Bütün yararı bu: Ancak on beş gün kadar, bizim köyün

koyunlarını açlıktan ölmeyecek ölçüde besler, ondan sonra bu toprağın ancak raporlarımızda sözü geçer. Hem sorumluluğumuz altındadır; hem de üstelik çeşit çeşit kertenkelelere, bir sürü yılana yuva olur.»

Davıdov, daha ağır yürümeğe başladı. Tuzlu toprakta açılmış çukurların, ineklerle koyunların ayak izlerinden kalan derin deliklerin etrafından dolaşıyordu. Bu çukurların içi hayvanların pürüzlü dilleriyle pırıl pırıl hale gelecek kadar yalanmıştı! Acı, tuzlu toprak bunların diplerinde kül rengi damarlı mermere benziyordu.

İnsana hüzün veren bu ölü toprak, «Nemli Çukur» a kadar en aşağı beş kilometre boyunca uzayıp gidiyordu. Yer yer üzerinde duman rengi sazlar yer alıyordu ama, sıcaktan çatlamıştı, kupkuruydu. Tuzlu düzlükler bembeyaz görünüyor, yer yer terliyor, öğle güneşinin altında kasıp kavruluyor, üzerinden buğular kalkıyordu.

Ama bu verimsiz, yoksul toprağın üzerinde bile kendine göre bir yaşantı vardı. Arada bir kırmızı kanatlı çekirgeler Davıdov'un ayakları altından çıtırdıyarak ileri doğru fırlıyor, toprakla aynı renkte, kül rengi kertenkeleler sessizce kayıp gidiyor, tarla fareleri endişeyle birbirlerine ıslık çalıyorlardı. Bir şahin, bozkırın üzerinden, tâ alçaktan, arada bir sazların arasında kaybolarak havada dönerken yana doğru eğile eğile uçuyor, kendilerine bir tehlike gelmeyeceğine inanmış görünen tarla kuşları Davıdov'un yanlarına kadar gelmesinden korkmuyor, ona önem vermiyorlardı. Neden sonra isteksiz bir tavırla kanat çırparak havaya yükseliyor, gittikçe daha yukarılara gidiyor, süt mavisi rengindeki bulutsuz göklere gömülüyorlardı. Boğuk sesleri tâ yükseklerden gelirken daha hoş duyuluyor, ötüşleri sürüp gidiyor, bir türlü dinmiyordu.

Daha bahar yaklaşırken karların arasında ilk otlar bittiği sıralar, tarla kuşları nedense çok sevdikleri bu ölü toprak parçasına geliyor, geçen yıldan kalma gevşek kümelerden yuvalar yapıyor, yavru çıkarıyor, sonbaharın son günlerine kadar bozkırları belki pek gür olmayan, ama gene de her insana çocukluktan beri hoş gelen sesleriyle çınlatıyorlardı.

Davıdov, az kalsın bir atın ayak izinden kalma küçük bir çukur içindeki ustaca örülmüş yuvaya basıyordu. Korku ile hemen ayağını çekti, eğilip baktı; eski yuva terke-

dilmişti. Yanı başında yağmurlardan sonra birbirine yapışıp kalmış mini mini tüyler, küçük yumurta kabuğu parçaları duruyordu.

Davıdov: «Anlaşılan, ana kuş yavrularını başka yere götürmüş. Küçük tarla kuşlarını seyretmek kimbilir ne kadar hoş olur. Ama nedense çocukluğumda herhangi bir yerde tarla kuşu yavruları gördüğümü hiç hatırlamıyorum;» diye düşündü. Dudaklarında acı bir gülümseyiş belirdi: «En küçük böcekler, kuşlar bile yuva yapıyor, yavru yetiştiriyorlar: ben ise kırk yıldır şu dünyada tek başıma ömür çürütüyorum. Bir gün çocuk sahibi olmak nasip olacak mı, onu da bilmiyorum. Evlenmeli mi, ne yapmalı bu yaşımda?»

Davıdov hayalinde kendini evlenmiş, 'mazbut' bir hayat yaşıyan, yanında Kupriyanovna gibi bir kadın ve çok sayıda, boy boy çocuk bulunan bir adam olarak canlandırınca, yüksek sesle güldü. Böyle fotoğrafları taşra şehirlerinin fotoğrafçı dükkânlarındaki vitrinlerde kaç kere görmüştü! Durup dururken aklına gelen bu evlenme düşüncesi ona öylesine saçma, gülünç göründü ki! Elini salladı, sonra daha neşeli bir halde köye doğru yürüdü.

Köye gelince evine uğramadan doğru kolhoz idaresine gitti. Sabırsızlık içindeydi. Bir an önce, Nagulnov'un başına gelenleri soruşturup öğrenmek istiyordu.

Kolhoz idaresinin dalları, yaprakları birbirine karışmış bir teke hiç kımıldamadan duruyordu. Teke, Davıdov'u evin ağılı yanında, tezeğin içinde tembel tembel tavuklar eşeleniyor; sundurmanın altında da derin düşüncelere dalmış bir ihtiyarı andıran, nedense Trofim ismi verilmiş bir teke hiç kımıldamadan duruyordu. Teke Davıdov'u görünce hemen harekete geçti, meydan okuyormuşçasına sakalını salladı, olduğu yerde ayaklarını yere vurdu. Sonra Davıdov'un yolunu kesmek için ona doğru koşmağa başladı. Yarı yola gelince başını eğdi, seyrek bir süpürgeye benzeyen kuyruğunu, savaşmağa hazır olduğunu belli eden bir tavırla, dikerek, dörtnala koşmağa başladı. Niyeti o kadar belliydi ki, Davıdov gülümseyerek sakallı kavgacının saldırısını karşılamağa hazırlandı. Gülerek, becerikli bir atılışla tekeyi kıvrık boynuzlarından yakaladı:

— «Sen kolhoz başkanına böyle mi hoşgeldin diyor-

sun ha? Şimdi çizmeli ayağımla kıçına bir tekme vurayım da gör. Kart kabadayı seni! Gel bakalım! Şimdi büroya gidelim. Şukar dedenin ahbabı haydi, yürü! Seni tembel, seni kavgacı seni!»

Trofim birden uslanmıştı, Davıdov'un sözlerine uyarak, yaramazlık etmeden acele acele yanında yürümeğe başladı. Arada bir başını sallıyor, hâlâ Davıdov'un elinde olan boynuzunu kurtarmağa çalışıyordu. Ama kapının önündeki ilk basamağa geldiklerinde birden, fren yapmış gibi bütün ayaklarını gerip zınk diye durdu. Davıdov da durunca, hayvan uysal bir tavırla başını ona doğru uzattı, cebini kokladı. Tuhaf bir hareketle dudaklarını kımıldatıp duruyordu.

Davıdov sitem eder gibi başını sallıyor, onu utandırmağa, tekeye lâf anlatmak için sesine daha dolgun bir ton vermeğe çalışıyordu:

— «Ah Trofim! Trofim! Artık yaşlandın, şimdi kolhozun emeklisisin, öyle değil mi ya? Hâlâ da yaramazlıktan vazgeçmiyorsun! Dövüşmek için herkesin üzerine atılıyorsun! Bunu yapamayınca da ekmek dilenmeğe başlıyorsun. Ayıp ama! Yanlış davranıyorsun, doğrusu. Hem ne kokluyorsun orada gene?»

Davıdov, cebinin içinde, bütün kesesi ile kibrit kutusunun altında kimbilir ne zamandan kalmış kuru bir ekmek parçası buldu, üzerine yapışmış tütün parçacıklarını temizledi, nedense o ekmek parçasını kendisi de kokladı, sonra bu gösterişsiz armağanı avucunun üzerine koyarak elini uzattı. Teke başını eğerek bir şeyler istiyormuş gibi yumuşak bir tavırla baktı. Kıvırcık tüylerinin arasından görünen gözlerinde ihtiyar bir şeytanın kurnazlığı seziliyordu. Ekmeği hafifçe şöyle bir kokladı, beğenmediğini belli etmek için soludu, sonra gururlu bir tavırla arkasını dönüp gitti.

Davıdov, bozulduğunu belli eden bir sesle:

— «Anlaşıldı, pek aç değilsin!» dedi. «Belli ki askerlik yapmamışsın. Yapsaydın bunu da bal gibi yerdin kerata! Bakın hele! Neymiş? Ekmek azıcık tütün kokuyormuş? Amma da önemli... Damarlarında herhalde asil bir kan var, tembel herif! Yoksa bu kadar titiz olmazdın!»

Davıdov kuru ekmeği bir kenara attı, loş taşlığa girip, dökme demirden yapılmış kazandan bir maşrapa su aldı,

kana kana içti. Sıcaktan ne kadar bunaldığını, ne kadar yorgun olduğunu ancak şimdi anlıyordu.

Kolhoz idaresinde Razmyötnov ile muhasebeciden başka kimse yoktu. Razmyötnov, Davıdov'u görünce gülümsedi:

— «Geldin ha hizmet gönüllüsü! Oh, artık geldin ya; üstümdeki yük kalkar. Bu köy işleri ne belâ şeymiş! Allah vermesin! Bir bakıyorsun, demircide kömür kalmamış; bir bakarsın bostandaki kuyunun çıkrığı bozulmuş, bir bakarsın, bir şey istemeğe gelen olur, daha onu savmadan bir başkası çıkagelir. Hayır kardeşim! Bu sinir bozucu iş benim karakterime göre değil! Ben burada daha bir hafta kalırsam bir tarafıma inmeiner de millet beni seyretmeğe gelir vallahi!»

— «Makar nasıl oldu?»

— «Yaşıyor!»

— «Sağ olduğunu biliyorum kardeşim. Ama başındaki o eski yara izi ne oldu?»

Razmyötnov yüzünü buruşturdu:

— «Bir kurşun o eski yarayı açamaz. Kırk ikilik topla ateş etmediler ya! Eh, azıcık kafasını sallamış, çiziği votka ile yıkamış, yarım litrelik bir şişede ne kadar votka kaldıysa onu da midesine boşaltmış. Olup bitmiş.»

— «Peki kendisi nerede şimdi?»

— «Ekibine gitti.»

— «Peki nasıl oldu bu iş?»

— «Çok basit : Makar o gece açık pencerenin önünde oturuyormuş, bizim yeni okuma heveslisi Şukar dede de masanın öbür tarafında... İşte o sırada biri Makar'a tüfekle ateş etmiş. Kimin ateş ettiğini Allah bilir! Yalnız bir şeyi kesin olarak biliyoruz: Ateş eden acemiymiş, elinde de tüfek varmış.»

— «Bunu nereden çıkardınız?»

Razmyötnov'un kaşları hayretle yukarı kalktı:

— «Nereden çıkardınız ne demek? Sen otuz adımlık yerden karavana atar mıydın? Ertesi sabah gidip o yeri bulduk. Adamın ateş ettiği yeri. Boş kovandan anladık. Kendim ölçtüm. Tümsekten çite kadar yirmi sekiz adım vardı.»

— «Geceleyin otuz adımdan da hedefini şaşırabilir insan.»

Razmyötnov öfkeyle :

— «Olur mu öyle şey?» dedi. «Ben olsaydım şaşırmazdım. Gel, istersen deneyelim: Sen gece Makar'ın oturduğu yere otur, bana da bir tüfek ver; bir kurşunda tam kaşlarının ortasında bir delik açmazsam adam değilim. Demek ateş eden aceminin biriymiş. Doğru dürüst nişan almasını bilmiyormuş.»

— «Olup bitenleri etraflıca anlatsana!»

— «Peki, sıra ile anlatayım. Gece yarısına yakındı, köyde silâh sesi duydum. Önce bir tüfek sesi, sonra daha boğuk iki ses... Sanki biri tabanca ile ateş ediyormuş gibi. Sonra gene 'Tak!' diye bir tüfek daha patladı. Seslerden silâhların çeşidi anlaşılıyordu. Hemen yastığımın altından tabancamı kaptığım gibi ayağa fırladım. Bir taraftan koşuyor, bir taraftan poturumu giymeğe çalışıyordum. Öyle sokağa fırladım. Makar'ın evine doğru koşmağa başladım: Silâh sesleri oradan geliyordu. Günahını aldım adamın! Olur a, Makar bir budalalık etmeğe kalkışır, diye düşünüyordum.

«Yıldırım gibi gittim. Kapıyı çalıyorum, açan yok. Kapı kilitli, içerde biri acı acı inleyip duruyor. Ne yapayım? Ben de kapıya şöyle bir iki omuz attım, sürgü kırıldı. Kendimi içeri attım, bir kibrit çakıp baktım, mutfakta karyolanın altından birinin ayakları görünüyor; tuttuğum gibi çekmeğe başladım. Hay Allah! Karyolanın altından cıyak cıyak, domuz yavrusu seslerine benzer sesler gelmez mi! Az daha oracıkta kalakalıyordum. Ama gene de ayakları çekmeğe devam ettim. Sonunda o çektiğim adamı mutfağın ortasına kadar çıkardım, bir de baktım ki, o çektiğim adam değil, yani erkek değil! Makar'ın ihtiyar ev sahibesi! Ona 'Makar nerede?' diye sordum. Kadın korkudan bir tek söz söyleyemedi!

«Makar'ın odasına koştum. Koşarken ayağım yumuşak bir şeye takıldı, yere düştüm. Tekrar ayağa fırladım. Ama içim şöyle bir yandı. 'Demek Makar'ı vurdular, öldürdüler. Yerde yatan o' diye düşündüm. Güç belâ bir kibrit çaktım, baktım yerde Şukar dede yatıyor. Bir gözünü kapamış, öteki gözüyle bana bakıyor. Alnı da, yanağı da kan içindeydi ihtiyarın. Ona: 'Sen sağ mısın? Makar nerede?' diye sordum. O da bana: 'Andryuşa, evlâdım, Allah rızası için söyle bana, ben sağ mıyım de-

ğil miyim?' diye sordu. Sesi öyle yumuşamış, öyle incelmişti ki, gerçekten can çekişiyor gibiydi.

«Bunun üzerine onu sakinleştirdim: 'Ağzında dilin kımıldıyorsa, daha sağsın demektir. Ama ölü gibi kokmağa başladın' dedim. Acı acı ağlamaz mı: 'Herhalde ruhum, tenimden ayrılıyor da ondan öyle bir koku çıkıyor. Beni belki şu anda sağ görüyorsun ama, yakında öleceğim! Çünkü başımın içinde kurşun var' diyordu.»

Davıdov, sabırsızlıkla :

— «Ne saçmalıklar bunlar?» dedi. «İhtiyarın yüzü neden kan içindeydi? Hiç bir şey anlamıyorum vallahi! Yoksa onu da mı yaralamışlardı?»

Razmyötnov gülerek devam etti :

— «Yok canım! Kimse yararlanmadı, kazasız belâsız atlattılar. Anlatayım da dinle: Hemen gidip her ihtimale karşı kepenkleri kapadım, lâmbayı yaktım. Şukar geldiğim sıradaki gibi sırt üstü, hiç kımıldamadan yatıyordu. Yalnız bu sefer öteki gözünü de kapamış, ellerini de karnının üzerine koymuştu. Sanki tabuttaydı, tam bir ölü gibi! Bir ara incecik, nazik bir sesle: 'Allah rızası için git benim kaşık düşmanını getir, ölmeden önce onunla vedalaşmak istiyorum' diye yalvardı. Ona doğru eğildim, lâmbayı yüzüne tuttum...»

Razmyötnov bunu söylerken kahkahalarla gülmek istiyordu ama, bu isteğini güçlükle bastırarak devam etti:

— «Lâmbanın ışığında baktım, Şukar'ın alnının ortasına bir meşe tahtasından kopmuş büyücek bir kıymık saplanmış. Anlaşılan, kurşun pencerenin kenarından bunu koparıvermiş, kopan parça da fırladığı gibi Şukar'ın alnına saplanıvermiş. Ama yalnız derisini zedelemiş, o kadar. İhtiyar, sersemliğinden onu kurşun sanmış, hemen kendini yere atmış. Sapasağlam adam, durup dururken, gözümün önünde neredeyse ölecekti. Ben ise gülmekten iki büklüm olmuş, bir türlü doğrulamıyordum. Tabiî kıymığı çıkardım, ihtiyara da: 'Kurşunu aldım, kalk bakalım, boşu boşuna yatma oralarda. Yalnız bana söyle, Makar nerede?' dedim.

«Baktım, bizim Şukar dede neşelendi, ama nedense ben oradayken kıvranıp durmasına rağmen yerden kalkmak istemiyordu. Geveze herif yattığı yerden de gevezelik edip duruyordu. 'Düşmanlar bana ateş edip de kurşun tam

alnıma çarpınca ayaklarım yerden kesildi, kendimi kaybettim!' diye anlatıyordu. 'Bunun üzerine Makar hemen lâmbayı söndürdü; pencereden aşağı atladı, yok oldu gitti. Görüyor musun, dost dediğin böyle olur işte: Ben yerde yaralı yatıyorum, neredeyse öleceğim, o beni düşmanlar parçalasın diye bırakmış, korkudan kaçıyor. Andryuşa! Ne olur, o kurşun var ya, hani az kalsın beni öbür dünyaya gönderiyordu, onu bir göster bana. Allah ömür verir de sağ kalırsam, bizim ihtiyara söylerim, tasvirlerin altına koysun onu. Ömrümün sonuna kadar bu işi unutmayayım diye.'

«Olmaz, diye karşılık verdim. 'Kurşunu sana gösteremem. Bir defa kan içinde! Onu sana gösterirsem, belki gene kendini kaybedersin, neme gerek! Tarihe geçecek olan bu kurşunu Rostov'a göndereceğiz! Orada müzeye koysunlar diye.' Ben bunu söyleyince ihtiyar büsbütün sevindi, çevik bir hareketle yana doğru döndü; 'Bana bu kahramanca davranışımdan ötürü, yani düşmanlar üzerime atıldıkları zaman yaralandığım için belki de yukardakilerden bir madalya falan gelir. Ha, ne dersin Anryuşa?' diye sordu.

«İşte o zaman dayanamadım, fena halde kızdım. Tahtayı aldığım gibi eline sıkıştırdım. 'Al bakalım kurşununu!' dedim. 'Böylelerini müzeye falan koymazlar, tasvirlerin altında sakla. Haydi bakalım, şimdi de kuyunun başına! Kahramanlığının eserlerini iyice yıka, kendine çekidüzen ver. Leş gibi kokuyorsun be!'

«Şukar avluya çıktı, bir daha bana görünmedi. Biraz sonra da Makar geldi. Nefes nefeseydi, tıpkı tavşan kovalamış tazı gibi. Masanın başına oturdu, hiç konuşmuyordu. Ancak bir süre dinlendikten sonra kendine geldi: 'Vuramadım alçağı' dedi. 'İki defa ateş ettim, göz gözü görmüyor ki! Öyle bir karanlık var, kurşunlarımdan biri ağaç gövdesine saplandı, öteki de yandan geçip gitti. Oysa herif bir ara durakladı, bana tekrar ateş etti. O zaman sanki biri gömleğimden çekmiş gibi sarsıldım.' Makar bunu söylerken gömleğinin altını çekti. Baktım, gerçekten gömleğin sağ tarafında, belin biraz yukarısında bir kurşun deliği vardı. Kendisine ateş edeni tanıyıp tanımadığını sordum. Güldü: 'Ben baykuş muyum?' dedi. 'Karanlıkta yalnız baykuş görür. Ama bir tek şey biliyorum, adam

gençti. Bunu çok çevik olmasından anladım. Yaşlı adam öyle çabuk koşamaz. Ona yetişeyim dedim ama, imkân var mı? Atlı olsa gene de ona yetişemezdi!'

«O zaman Makar'a : 'Ayol, böyle tehlikeli bir şeyi nasıl göze aldın? Kaç kişi olduklarını bilmeden, sana ateş edenin peşinden koşulur mu? Ya çitin öbür tarafında o herif gibi iki kişi daha seni bekleyip yakalasalardı, o zaman ne olacaktı? Zaten bir kişi daha olsaydı, o bile biraz daha yaklaşmanı bekleyebilir, seni tâ yakından vurabilirdi' dedim.

«Ama Makar'a lâf anlatabilir misin! 'Yani sence ne yapmalıydım? Lâmbayı söndürüp karyolanın altına mı saklanmalıydım?' dedi. İşte olup bitenler bunlar... Makar o kurşundan bir tek zarar gördü: Nezle oldu...»

— «Nezle mi oldu? Bu da nereden çıktı?»

— «Ben ne bileyim! Kendisi öyle diyor. Ben de buna şaştım ya... Ne gülüyorsun. Sahiden, herif ona ateş ettiğinden beri şiddetli bir nezlesi var. Burnu musluk gibi akıyor. Miltralyöz gibi de habire aksırıp duruyor.»

Eskiden alaylarda yazıcılık yapmış ihtiyar bir kazak olan muhasebeci, somurtkan bir tavırla :

— «Ne cahiller arasında kaldık!» diye söylendi!

Zamanla çerçevesi kararmış gözlüğünü alnına doğru iterek, soğuk bir tavırla:

— «Arkadaş Nagulnov, bunu söylemekle yalnız kendi bilgisizliklerini, cahilliklerini ortaya koyuyorlar,» dedi.

Razmyötnov güldü :

— «Bugün her şey, o biçim 'cahillerin' başına geliyor! Hepimizin yerine onlar terliyorlar.» dedi. «Bak, sen kültürlü adamsın, hesap tahtasını tıkır tıkır işletiyorsun. Her harfi yazarken çizgileri kıvırıyor, yazını süslü yazıyorsun amma, her nedense sana ateş eden olmadı, Nagulnov'a ateş edildi. Öyle değil mi ya?»

Sonra Davıdov'a döndü:

— «Sabahleyin erkenden gidip onu ziyaret ettim!» diye devam etti. «Baktım, sağlık memuru ile öyle bir tartışmaya girişmişler ki... Artık hiç kimse onları ayıramazdı. Sağlık memuruna göre Makar'ın nezlesi, gece açık pencerenin önünde cereyanda kalmış olmasından ileri geliyor. Makar ise, ille de kurşunun burnundaki bir siniri zedelediğini, bu yüzden nezle olduğunu söyleyip duru-

yordu. Sağlık memuru: 'Madem kurşun kulağının üzerinden geçip sadece şakağını yaladı, nasıl oluyor da burnunuzdaki siniri zedeliyebiliyor?' diye sordu. Makar ona şöyle cevap verdi. 'Orası seni ilgilendirmez. Nasıl zedelediyse zedeledi. Zedeledi ya, sen ona bak! Senin işin, bu asabî nezleyi tedavi etmek! Bilmediğin şeyler hakkında saçma saçma konuşmak değil!'

«Makar öyle inatçı ki! Keçi gibi! O sağlık memuru olan ihtiyar desen, daha da aksi. Makar'a: 'Siz kafamı öyle saçmalıklarla meşgul etmeyin!' diyordu. 'Örneğin insanın sinirden yalnız bir şakağı oynar, ikisi birden oynamaz. Gene sinirden yalnız bir yanağı oynar. İkisi birden oynamaz. Eğer sizdeki nezle sinirden geliyorsa, neden yalnız burnunuzun tek deliği değil de ikisi birden musluk gibi akıp duruyor? İş meydanda! Soğuk aldınız da ondan!' Makar bir süre sustu. Sonra: 'Bana bak, tabur hekimi! Ömründe hiç kimse senin kulağına şöyle bir yumruk attı mı?' diye sordu. Bunun üzerine ben, her ihtimale karşı Makar'ın elini yakalamak için yanına oturdum. Sağlık memuru ise, ondan gittikçe uzaklaşıyordu. Hatta arada bir kapıya bile bakıyordu. Gene de kararsız bir tavırla:'Hayır, Allah korusun! Öyle bir şey olmadı. Neden sordunuz?' dedi.

«Makar söze devam etti: 'Şunun için: Şimdi ben senin sol kulağına bir yumruk atsam, yalnız tek kulağın mı vınlar? Bir deneyelim de bak! Emin ol, her iki kulağında öyle bir çanlar çalmağa başlar ki, kendini kilisede, paskalya yortusunda sanırsın!' Sağlık memuru iskemlesinden kalktı, yan yan kapıya doğru ilerledi. Makar ise: 'Kızma canım! Otur şu iskemlenin üzerine! Seni dövmeğe niyetim yok. Bunları sana düşüncemi anlatmak için, örnek olsun diye söyledim, anladın mı?' dedi.

«Sağlık memurunda kızıp bağırmak nerede? Bir şeycik yapacak hali var mıydı? Kendini kurtarmak için kapıya doğru ilerlemişti. Ama Makar öyle deyince tekrar iskemlenin kıyıcığına ilişti. Gene de arada bir kapıya bakıp duruyordu. Makar elini yumruk yaptı, adamı sanki ömründe ilk defa olarak görüyormuş gibi şöyle bir gözden geçirdi. Sonra: 'Ya suratına şunu yapıştırırsam, o zaman ne olacak?' dedi.

«Sağlık memuru gene yerinden kalktı, gene kapıya

doğru çekildi. Bir taraftan kapının tokmağını tutuyor, öte yandan: 'Saçma saçma şeyler uyduruyorsunuz!' diye söyleniyordu. 'Sizin o yumruklarınızla tıp bilimi arasında hiç bir ilgi olmadığı gibi, tıbbın sinirlerinizle de ilişiği yoktur.' Makar inat etti: 'Olmaz olur mu? Öyle bir ilişiği var ki!' dedi. Sonra yine sağlık memuruna oturmasını rica etti. Büyük bir nezaketle adamı tekrar yerine oturttu.

«Bu sefer sağlık memuru durup dururken fena halde terlemeğe başladı. Çok gecikmiş olduğunu, bir an önce viziteye çıkması gerektiğini söyledi. Ama Makar, 'Hastalar birkaç dakika daha bekleyebilirler!' dedi. Aynı zamanda da tartışmayı devam ettirmek istediğini söyledi. Üstelik tıp konusunda sağlık memurundan en az beş misli fazla bilgi sahibi olduğunu ispat edeceğini bildirdi.»

Davıdov yorgun bir tavırla gülümsüyor, muhasebeci eliyle ağzını kapamış, ihtiyarlar gibi alçak sesle gülüyordu; buna karşılık Razmyötnov bütün ciddiliğiyle söze devam ediyordu:

— «Makar ondan sonra: 'İşte ben ikinci kez şuracığına, aynı yere bir yumruk atarsam, sanma ki yalnız sol gözünden yaş fışkırır. İkisinden de fışkırır! Tıpkı olgun bir domatesten su fışkırır gibi. Buna inan. Asabî nezle de öyledir işte; sol delik akmağa başladı mı, sağ delik de akar. Anladın mı?' dedi. Sağlık memuru bu sefer cesaret bulmuştu: 'Rica ederim ukalâlık etmeyin, tıptan hiç bir şey anlamıyor, üstelik benim size yazdığım damlalarla kendinizi iyi etmeğe çalışıyorsunuz!' dedi. İşte o zaman Makar yerinden öyle bir fırladı ki, az kalsın başı tavana değiyordu. Avazı çıktığı kadar; 'Ben mi tıptan anlamıyorum? Seni ihtiyar tenkiye âleti seni! Ayol, ben Alman harbinde dört kere yaralandım, iki kere kafatasım yarıldı, bir kere zehirli gazla zehirlendim; bağımsızlık savaşında üç defa yara aldım, otuz sahra hastanesinde, büyük şehir hastanelerinde, kliniklerde, ömür çürüttüm. Bir de bana tıptan bir şey anlamıyorsun diyorsun ha? Sen hangi profesörlerin beni tedavi ettiklerini biliyor musun? Müshil tozu! Sen bana bakan doktorları, bilim adamlarını rüyanda bile görmemişsindir!' diye bağırmağa başladı.

«İşte o zaman sağlık memuru çileden çıktı. O cesareti nereden buldu, ben de bilmiyorum. Makar'a öyle bir bağırmağa başladı ki: 'Belki sizi gerçekten bilim adamları

tedavi etmiştir, ama siz, sayın bay, tıp alanında cim karnında nokta bile sayılmazsınız!' dedi. Makar da ona şöyle karşılık verdi: 'Ben cim karnında bir nokta isem, sen de sıfır çarpı sıfırsın! Senin bildiğin tek şey, yeni doğan bebeklerin göbeğini kesmek, bir de ihtiyarların fıtığını tedavi etmek; hepsi o kadar! Sinir denilen şeyden ne anlarsın? Eşek hoşaftan ne anlar? Hiç! İşte sen de sinirlerden o kadar anlarsın. Bu ayrı bir bilim dalı! Senin bu konularda bir parçacık bile bilgin yok...'

«Böylece birbirlerine söz ata ata sonunda iyice kapıştılar. Sağlık memuru, Makarov'un odasından neredeyse top gibi yerlerde yuvarlanarak çıktı. Fena halde bozulmuştu. Makar azıcık durulduktan sonra bana: 'Sen idare binasına git. Ben biraz şurada kendi kendimi iyi etmeğe çalışayım... Burnumu yağla ovarım, bir şeyciğim kalmaz! Hemen gelirim,' dedi. Ama bir saat sonra daireye nasıl geldiğini bir görseydin, Davıdov! Burnu kocaman, mosmor olmuştu. Patlıcan gibiydi. Hem aşağı doğru sarkmıştı, hem de biraz yana doğru dönüktü. Makar, ovayım derken herhalde kemiğini eğriltmişti. Üstelik öyle bir kuyruk yağı kokuyordu ki! Bu koku her tarafa yayılıverdi: Artık kendisi için nasıl bir tedavi çaresi bulduğunu anla! Ona şöyle bir baktım; inan olsun gülmekten patlıyacaktım. Berbat etmişti kendini oğlan! 'Bunu nasıl yaptın?' diye sormak istiyordum ama, gülmekten soramıyordum ki. Bana fena halde kızdı. 'Ne gülüyorsun. Sersem budala! Açıkta bir şey mi gördün? Nedir? Ne sırıtıp duruyorsun.' Neye sevindin öyle Trofimoğlu! Sendeki akıl bizim teke Trofim'in aklı kadar etmez! Gene de kendini adam sanıyorsun da, doğru dürüst kişilerle alay etmeğe kalkıyorsun!'

«Bunları söyledikten sonra tavlaya doğru yürüdü, ben de peşinden gittim. Baktım, Makar çividen bir eyer indirip onu küçük yağız ata vurdu, hayvanı tavladan çıkardı. Hiç de konuşmuyordu. Belliydi ki, onu görür görmez gülmemi affetmiyordu. Hâlâ kızıyordu. 'Nereye gidiyorsun?' diye sordum. Somurtkan bir tavırla: 'Cehennemin dibine! Zebanilerle sana yer hazırlamağa!' dedi. 'Ayol ben sana ne yaptım?' diye sordum, karşılık vermedi. Ben de onu geçirmeğe gittim. Ta evine gelinceye kadar hiç konuşmadık. Kapının önünde hayvanın dizginlerini bana fırlattı, kendisi de içeri girdi. Baktım, biraz sonra geri dö-

nüyor; omuzuna silâhını asmıştı, bunu da usule uygun olarak kınına sokmuş ve belindeki kemere bağlamıştı. Elinde de bir havlu vardı.»

Davıdov hayretle :

— «Havlu mu? Ne yapacakmış havluyu?» diye sordu.

— «Sana söyledim ya, şiddetli bir nezlesi vardı diye. Öyle bir nezle ki mendil dayandıramıyordu... Gelgelelim, Makar bozkırda bile bizim gibi burnunu yere sümkürmekten utanıyor.»

Razmyötnov bunu söylerken alaylı bir tavırla gülümsedi :

— «Artık onu öyle olağan bir adam sayamayız, değil mi? Ne de olsa bir defa İngilizce öğreniyor! Öyle bir adam hiç görgüsüzce bir davranışta bulunur mu? İşte havluyu onun için, mendil yerine almış! Ona: 'Başındaki yarayı sarsaydın daha iyi ederdin Makar!' diyecek oldum, öfkelendi. Başladı bağırmağa: 'Yara mı o? Serseri! Baksana, görmüyor musun? Basit bir çizik. Yara sayılır mı bu? Ben kadın mıyım ki öyle basit şeyler için nazlanacağım. Ekibin çalıştığı yere kadar giderim. Rüzgâr onu yolda kurutur, üstünü de toz kaplar, olur biter... Acı patlıcanı kırağı çalmaz! Sen de el âleme öğüt vereceğine, bas bakalım buradan. Başkasının işine burnunu sokma.'

«Gördüm ki sağlık memuru ile kavga ettikten sonra bir de benim kendisine gülmeme pek öfkelenmişti. Bu yüzden lâf dinlemiyordu. Gene de ona, tabancasını herkesin kolayca görebileceği gibi tutmamasını usulca söyledim. Dinler mi hiç! Beni öyle bir kalayladı ki! Sonra: 'Ya... Her önüne gelen köpoğlu bana ateş etsin, ben ise elimde sapanla dolaşayım öyle mi? Bu tabancayı sekiz yıldır cebimde taşıdım. Kaç kere cebimi deldi! Artık yeter. Bundan böyle açıkça taşıyacağım işte! Çalınmış tabanca değil ki. Kan dökerek kazandım! Sen onu bana arkadaş Frünze namına, boşuna mı verdiler sanıyorsun? Hem de kabzasında üzeri yazılı gümüş bir levha var. Saçmalıyorsun oğlum! Hem bak gene başkasının işine burnunu sokmuş oluyorsun!' dedi.

«Bu son sözü oldu. Atına atladı, çekip gitti. Köyden çıkıncaya kadar tâ uzaktan havluya nasıl sümkürdüğü duyuluyordu. Sanki boru öttürüyor gibiydi. Sen ona tabanca meselesini söyle, olmaz mı Semyon! Öyle elâlemin gö-

zü önünde tabanca taşıması doğru değil. Herhalde senin sözünü dinler!»

Davıdov, artık Razmyötnov'un son sözlerini anlamıyor gibiydi. Dirseklerini masaya, yanaklarını da avuçlarına dayamış, masanın her tarafına çizgiler kazılmış. mürekkep lekeleriyle dolmuş tahtalarına bakıyordu. Arjanov'un sözleri aklına gelmişti: «Eh, diyelim ki Yakov Lukiç kulaktır. Gene de bu işte neden başkasından değil de ille ondan şüphelenmem gerekiyor? Kendisi tüfek kullanmaz! O iş için artık ihtiyarladı. Sonra, bunu yapmayacak kadar da akıllı. Hem Makar, yanından kaçanın genç, çevik bir adam olduğunu, çabuk koştuğunu söylemiş. Peki ya Lukiç'in oğlu da, sevgili babacığı ile birlikse? Ama elde sağlam bir ipucu yokken Yakov Lukiç'i kolhozun idare müdürlüğünden ayıramayız. Böyle bir şey yapacak olursak, bazı tertipçilerle ilişiği varsa bile, onu sadece ürkütmüş oluruz. Üstelik başkalarını da korkuturuz...

«Sonra... Lukiç böyle bir işe tek başına başlamaz, akıllı heriftir. Tek başına böyle bir şeyi dünyada gözüne almaz! Demek ki ona eskisi gibi davranmalı, kendisinden şüphelendiğimizi hiç belli etmemeli. Yoksa her şey mahvolur! Oysa şimdi oyuna aslar girmiş oluyor. En yakın zamanda bölgeye gitmeli, oradaki Parti sekreteriyle konuşmalı. Sonra G.P.U.'nun müdürüyle de görüşmeli. Bizim G.P.U. sinek avlıyor! Oysa burada geceleri tüfekle bizleri avlamağa çalışıyorlar... Bugün Makar'a, yarın bana ya da Razmyötnov'a ateş ederler! Yok kardeşim, bu iş kötü. Bunlara engel olmazsak, alçağın biri üç günde üçümüzü de temizliyebilir. Gene de o Lukiç'in ihtilâle karşı bir oyuna katılacağını hiç sanmıyorum ya! O her şeyi öyle bir hesap eder ki! Doğrusu bu! Hem bundan ne elde edebilir? Şimdi kolhozun idare müdürüdür, yönetim kurulu üyesidir. Bir sıkıntısı yok, doğru dürüst yaşıyor. Hayır! Eskiye özlem çektiğine bir türlü inanamıyorum! Zaten eskiye dönüş yok artık! Bunu anlaması gerek. Komşu devletlerden biriyle şu anda savaş halinde olsaydık, belki o zaman harekete geçerdi ama, şimdi onun böyle bir işe gireceğimi sanmıyorum...»

Davıdov'un bu endişelerini Razmyötnov dağıttı. Ar-

kadaşının çökmüş yüzüne uzun uzun baktıktan sonra, ciddî bir tavırla:

— «Sen bugün kahvaltı ettin mi?» diye sordu.

Davıdov, dalgın dalgın:

— «Ettim, ne olacak?» diye karşılık verdi.

— «Hiç. Öylesine zayıflamışsın ki, şaşmamak elde değil! Bir deri, bir kemik kalmışsın! Avurtların dışarı çıkmış, onlar da güneşte kapkara olmuş.»

— «Sen gene eski hikâyelerden mi söz edeceksin yoksa?»

— «Hayır, sahi söylüyorum, çok zayıflamışsın! İnan bana.»

— «Kahvaltı etmedim, edemedim! Zaten canım da istemiyor. Baksana, sabahleyin başlayan sıcak devam edip duruyor.»

Razmyötnov :

— «Ama benim karnım acıktı! Haydi gel Syoma, gidip bir şeyler atıştıralım,» dedi.

Davıdov canı sıkılarak razı oldu. Beraberce avluya çıktılar. Yüzlerine bozkırdan keskin bir pelin kokusu getiren sıcak, kuru bir rüzgâr çarptı. Avlunun bahçesine geldiklerinde Davıdov durakladı:

— «Sen kimden şüpheleniyorsun Andrey?»

Razmyötnov omuzlarını kaldırdı. Ağır ağır ellerini iki tarafa açtı:

— «Ben ne bileyim? Kaç defa kendi kendime bunu düşündüm, aklıma bir tek kişi olsun gelmedi. Köyde ne kadar kazak varsa, hepsinin üzerinde ayrı ayrı durdum, şöyle akla uygun hiç bir sonuç çıkaramadım. Şeytanın işi yok, gelmiş, böyle bir bilmeceyi karşımıza çıkarmış, işin yoksa kafa yor bakalım... Bölge G.P.U. örgütünden bir arkadaş geldiydi; Makar'ın evinin etrafında döndü dolaştı, Makar'ı, Şukar dedeyi, Makar'ın ev sahibesini, beni sorguya çekti, kurşunun kovanını gözden geçirdi. Hani bir kovan bulmuştuk ya, onu! Ama üzerinde herhangi bir ipucu yoktu. Adam baktı baktı: 'Sizin köye düşmanın biri sokulmuş!' dedi. Makar ona: 'Bak bunu iyi bildin! Bu yaşta bu zekâ, hayret doğrusu! Sana hiç bir dostun ateş etti mi? Sen beni dinle, pılını pırtını toplayıp çek arabanı buradan! Biz de işimizi sensiz hallederiz!'

dedi. Aptal herif, hiç bir şey söyleyemedi. Yalnız bir iki defa burnundan soludu, sonra atına atladığı gibi gitti.»

Davıdov, Razmyötnov'u sınamak için:

— «Ne dersin? Ostrovnov böyle bir iş yapmış olamaz mı?» diye sordu.

Ama elini kapının sürgüsüne atmış olan Razmyötnov öylesine şaşırdı ki, birden kolunu aşağı indirdi, sonra gülmeğe başladı:

— «Sen aklını mı kaçırdın Allah aşkına? Yakov Lukiç mi yapacak bunu? Böyle bir şeye neden girişsin? Söylesene bana! Bir neden göster. Ayol, o adam kağnı gıcırtısından bile korkar. Böyle bir saçmayı aklına nasıl getirirsin bilmem ki! Kafamı kessen bu işi onun yaptığına inanmam! Kimi istersen söyle ama, o hiç bir zaman böyle bir şey yapmaz!»

— «Peki, oğluna ne dersin?»

— «O da yapmaz. Gene yanlış bir hedef seçmiş olursun kendine. Sen öyle rasgele herkesi ileri sürmeğe başlarsan bana da sıra gelebilir... Hayır... Bence bu bilmecenin çözümü çok daha karışık. Bu işin kilidi şifreli, öyle kolay açılmaz!»

Razmyötnov cebinden tütün kesesini çıkardı, bir sigara sardı. Sonra hazırladığı bildiriyi hatırladı. Daha geçenlerde kaleme almıştı. Bildiride ev kadınlarının peçleri gündüz yakmaları, erkeklerin de sokakta sigara içmeleri yasak ediliyordu. Canı sıkılarak sigarayı elinde ezdi. Davıdov'un kendisine hayretle baktığını görünce, sanki kendisinin değil de bir başkasının yaptığı işten şikâyet ediyormuş gibi :

— «Saçma emirler çıkarıyorlar!» dedi. «Avluda sigara içmek yasakmış. Gel bizim eve gidelim, orada rahat rahat içeriz!»

⁂

Razmyötnov'un ihtiyar annesi, sofraya Davıdov'un her gün yemekten artık bıktığı buğday lâpasını koymuştu. Lâpanın üzerinde, fakir ailelerin yemeklerindeki gibi incecik bir yağ tabakası vardı. Ama kadın bostandan bir çanak dolusu taze salatalık getirince, Davıdov memnun oldu. İştahla iki salatalık yedi; bunlar öylesine toprak, öylesine güneş kokuyorlardı ki, genç adam onları yedik-

ten sonra bir maşrapa da meyve suyu içti. Sofradan kalkarken :

— «Sağ ol teyze,» dedi. «Adamakıllı doyurdun bizi! Hele salatalıklar için, ayrıca teşekkür ederim. Bu yıl senin elinden taze salatalık yedim. Ne taze, ne körpe şeylerdi. Doğrusu bu!»

Konuşkan, şefkatli ihtiyar kadın üzgün bir tavırla elini yanağına bastırarak:

— «Senin evinde salatalık nereden olsun zavallı oğlum. Sen evli değilsin ki!» dedi.

Davıdov gülümsedi :

— «Daha evlenmeğe vakit bulamadım!»

— «Evlenmeğe vakit bulamazsan taze salatalık da yiyemezsin. Salatalığı sen ekip sulayacak değilsin ya!. Benim Andryuşka'm da karısız kalmıştı: Annesi olmasaydı, açlıktan ölürdü. Ama bir insanın annesi olursa ne yapıp yapıp karnını doyurur. Size bakıyorum da içim kopuyor. Andryuşka da bekâr, Makarka da, sen de... Kuzum, üçünüz de utanmıyor musunuz? Köyün ortasında koç gibi sapasağlam dolaşıyorsunuz da, bir türlü kendinize uygun karı bulamıyorsunuz! Hiç biriniz de evlenmeyecek misiniz? Ayıp vallahi! Başka bir şeycikler demem!»

Razmyötnov gülerek annesiyle şaka etti:

— «Bize kimse varmıyor anneciğim!»

— «Daha beş yıl bekâr dolaşırsanız, o zaman gerçekten kimse varmaz size. Öyle sizin gibi karta kaçmış adamları hangi karı alır? Hiç biri. Artık genç kızlardan söz etmiyorum, sizin kızlara talip olacak yaşınız çoktan geçti.»

— «İşte görüyorsun ya, sen kendin söylüyorsun. Kızlara göre ihtiyarladık, dulları da biz istemiyoruz. Başkasının çocuklarını mı besliyeceğiz? Bizde o göz var mı?»

Razmyötnov hep şaka ediyordu. Bu konuşma kendisi için bir yenilik değildi ama, Davıdov buna alışmamıştı. Susuyor, nedense içinde bir huzursuzluk duyuyordu.

Kendisini candan ağırlamış olan ev sahiplerine teşekkür etti, vedalaşıp demirci atelyesine gitti. Kontrol ekibi gelmeden önce, hasat için tamir edilmiş biçme makinelerini, tırmıkları kendi gözüyle görmek istiyordu. Kaldı ki, bu tamir işinde bir parçacık da onun çabası olmuştu...

ONUNCU BÖLÜM

Davıdov köyün en ucunda bulunan eski demirci atelyesine yaklaşır yaklaşmaz tanıdık sesler, kokularla karşılaştı: İppolit Sidoroviç'in elindeki çekiç, sahibinin her hareketine uslu uslu uyarak eskisi gibi oraya buraya vuruyor, etrafı çınlatıyor; artık ömrünü tamamlamağa yüz tutmuş eski körüğün astımlı bir hastanın iç çekişlerine benzeyen sesi tâ uzaklardan duyuluyor, ardına kadar açık kapıdan eskisi gibi genzi yakan bir kömür kokusuyla Davıdov'un bir türlü unutamadığı kızgın bir demir kokusu geliyordu.

Etrafında başka yapı bulunmayan demir atelyesinin önünde kimse yoktu. Her taraf bomboştu. Biraz ilerideki toprak yoldan bir toz ve pazı kokusu geliyordu. Sazla örtülü, hafifçe aşağı doğru çökmüş, üstü de kocaman bir kalasla bastırılmış damın üzerini yaban keneviri ile otlar bürümüştü. Bir sürü serçe orada harıl harıl uçuşup duruyorlardı. Bu serçeler her zaman, kışın bile, eski demirci atelyesinin saçakları altında yaşarlardı. Hiç kesilmeyen cıvıltıları, çekicin etrafı çınlatan sesiyle örsün tok sesine karışırdı.

Şalıy, Davıdov'u eski bir arkadaş gibi karşıladı. Bütün günlerini henüz delikanlılık çağında olan çırağı ile baş başa geçirmekten canı sıkılıyordu. Belliydi ki, Davıdov'un gelişine candan sevinmişti. Cildi kalınlaşmış, demir gibi sert elini ona uzatarak gür bir sesle, neşeli neşeli :

— «Çoktandır bize hiç uğramadın başkan! Proletaryayı unutuyorsun! Ne yapıyoruz, ne ediyoruz diye gelip sorduğun yok! Öyle anlaşılıyor ki, senin de burnun büyüdü. Söyle bakalım, buraya yalnız beni görmeğe mi geldin? Hiç sanmıyorum. Sen buraya biçme makinelerini görmeğe geldin! Ben seni o kadar iyi tanırım ki, oğlum...

Neyi niçin yaptığını hemen anlarım. Haydi; gel gidelim, bak bakalım. Hepsini geçit törenine hazırlanan kazaklar gibi yan yana dizdim. Gidelim, gidelim! Yalnız, ona buna ille de kusur bulmağa çalışmadan gözden geçir onları... Yanımda çırak diye çalışmadın mı, şimdi bir de benden hesap mı soracaksın?»

Davıdov her biçime makinesini dikkatle, uzun uzun gözden geçiriyordu. Ama, kılı kırk yarmasına rağmen, gene de tamir işinde en küçük bir ihmal, bir yanlışlık göremiyordu. Yalnız unutulmuş bir iki küçük önemsiz nokta farketti. Ama âletleri gözden geçirirken ihtiyar demirciyi iyice kızdırdı. Demirci, bir biçme makinesinden ötekine, Davıdov'un peşinden gidiyor, deri önlüğüyle kıpkırmızı olmuş yüzündeki teri siliyor, can sıkıntısıyle söyleniyordu:

— «Amma da titiz patronsun ha! Adamı bıktırıyorsun... Şimdi senin bulduğun bu kusurlar, kusur mu yani? Gene ne kokluyorsun oralarda, ne arıyorsun? Sana soruyorum? Sen beni ne sanıyorsun ayol? Çingene mi sanıyorsun beni? Oraya buraya azıcık çekiç vurduktan, birkaç şeyi rasgele düzelttikten sonra hemen pılıyı pırtıyı toplayıp arabasına atladığı gibi hayvanları dehleyen ancak çingenelerdir. Hayır oğlum! Biz öylelerine benzemeyiz. Biz, işimizi vicdanımıza göre yaparız... Her işi kendi işimiz gibi tutarız. Boşuna onu bunu koklayıp kusur bulmağa çalışma...»

— «Ben kusur bulup seni kızdırmağa çalışmıyorum ki, Sidoroviç! Ne diye yalan söylüyorsun?»

— «İlle de kusur bulmağa çalışmasaydın, bunları çoktan kontrol etmiş olurdun. Oysa biçme makinelerinin etrafında dolaşıp duruyor, kokluyor, her şeyi elliyorsun!»

Davıdov şakacı bir tavırla karşılık verdi:

— «Eh... Ne yapayım, benim usulüm bu! Gözlerime inansam da, bir de ellerimle yoklarım.»

Ama daha kollektifleştirme işi başlamadan önce Antip Gryaç'a ait olan eski püskü, kırık dökük bir biçme makinesini hepsinden daha büyük bir dikkatle gözden geçirmeğe koyulunca Şalıy neşelendi. Biraz önceki hoşnutsuzluğu birden yok olmuştu. Sakalını kavramış. içerde sanki başka biri varmış da, ona göz kırpıyormuş gibi şakacı bir tavırla gülümseyerek, alaylı alaylı:

— «Sen yere yat, yere, Davıdov! Ne diye öyle horoz gibi dolaşıyorsun? Göbeğinin üzerine yere uzan da dişlisini, dişine bir vur bakalım. Ne elliyorsun onu? Kız mı o? Sen onu dişinle dene, dişinle! Seni acemi demirci seni! Yahu, bakıyorsun da kendi yaptığın işi bile tanıyamıyorsun ha? Ayol, bu biçme makinesini sen kendin tamir ettin. Sahi söylüyorum oğlum. Bunun her şeyi, her tarafı senin elinden çıktı. Ama sen farkına varamıyorsun, göremiyorsun! Her şeyde böyle davranırsan gerdeğe girdiğin gecenin sabahı korkarım genç karını da tanıyamıyacaksın...»

Şalıy, yaptığı bu şakadan memnun olarak kulakları çınlatırcasına kahkahalarla gülmeğe başladı. Öksürdü, kollarını salladı. Ama Davıdov hiç gücenmeden karşılık verdi:

— «Boşuna gülüyorsun Sidoroviç! Bu külüstür biçme makinesini hemen tanıdım. Kendi ellerimle yaptığım işi de gördüm. Ama hasat zamanı tarlada elâlemin karşısında utanmıyayım diye hepsinden daha titizlikle gözden geçiriyorum. Bu çerden çöpten biçme makinesinin başına bir iş gelirse, hasatçıların önünde önce sen: 'Davıdov'un eline çekiçle kerpeten teslim ettim, bakın nasıl bozmuş makineyi!' dersin, öyle değil mi?»

— «Tabiî derim ya! Niçin söylemiyeyim? Kim yaptıysa o sorumlu olur!»

— «Bir de 'İşini tanıyamadı!' diyorsun. Ben onu hemen tanıdım ama, kendi yaptığım işe iki misli titizlikle bakarım.»

— «Demek kendine güvenemiyorsun ha?»

— «Güvenmediğim zamanlar oluyor!»

Demirci birden ciddileşti:

— «Haklısın oğlum! Öyle davranmak daima daha iyidir,» dedi. «Bizim bu demircilik, sorumluluk gerektiren iştir, usta oluncaya kadar epey terlemek gerek. Hiç bir zaman öyle kolayca usta olamazsın! Boşuna dememişler bizim demirciler: 'Kendi gençliğine, aklına, zekâna güvenme; çekice, örse, bir de eline güven!' diye... Büyük bir fabrikada işler nasıl sorumluluk yüklerse, küçük bir demirci atelyesinde de öyledir. Bunu sana kesin olarak söylüyorum. Geçen yıl bize bölgeden Hammaddeleri Toplama ve Kontrol İşleri Müdürü geldi, evimizde misafir kal-

dı. Özel ödevle bizim köye göndermişler. Hanımla onu kendi evlâdımız gibi karşıladık, elimizden geldiği kadar ikramda bulunduk ama, o benimle ve bizim hanımla konuşmayı küçüklük sayıyordu. Bizi küçük görüyordu. Sofraya oturur, konuşmaz; sofradan kalkar, gene konuşmaz. Köy Meclisi'nden gelir, gene konuşmaz Giderken de hiç bir şey söylemez. Ona bir iki defa politikadan, ya da bizim köy işlerinden söz açacak oldum, homurdanarak: 'Bu iş seni ilgilendirmez moruk!' dedi. Bütün konuşmamız bu oldu.. Bizim kiracı uslu uslu, hiç konuşmadan üç gün oturdu. Ancak dürdüncü gün konuşmağa başladı. Sabahleyin pek gururlu bir tavırla: 'Senin ihtiyara söyle, bana patatesleri tavada değil, tabakta getirsin. Sofraya da el bezi değil, hiç olmazsa bir peçete koysun. Ben kültürlü adamım! Üstelik bölgeden özel ödevle gelmiş, sorumlu bir kişiyim. Öyle görgüsüzce davranışlardan hoşlanmam...' dedi.

«En sonunda fena halde öfkelendim: 'Sen kültürü adam değil, hayvanın birisin,' dedim. 'Kültürlü adam olsaydın, sofraya yemekler neyle getirildiyse, onların içinde ziftlenirdin. Sana verdikleri el beziyle de yetinirdin. Çünkü biz hiç bir zaman peçete kullanmayız. Yoktur evimizde peçete! Tabakların hepsini de bizim ihtiyar kırdı. Senden beş para istemem! Karım seni nasıl ağırlayacağını, nereye oturtacağını bilemedi. Geceyi yumuşak bir yerde geçiresin diye yatağını nasıl yapacağını şaşırıyor. Sen ise burnun kaf dağında dolaşıyor, önemli bir kişi olduğunu söyleyip duruyorsun. Şu senin önemli tarafın nedir, söylesene bana? Kapı kapı dolaşıp tavşan derisiyle tarla faresi derileri topluyorsun! Bütün yaptığın iş bu! Hiç de önemli kişi değilsin! Asıl önemli olan benim, ben! Çünkü ben işçiyim. Burada başkandan ve hücre sekreterinden sonra ben gelirim. Çünkü ben olmasam ne toprak sürülür, ne de hasat yapılabilir. Benim yaptığım iş, demir işi. Seninki ise deri işi. Öyleyse ikimizin yaptığı işten hangisi daha önemli? Sen kendini daha önemli sayıyorsun, ben de kendimi! Böylece olunca ikimiz aynı çatı altında nasıl yaşarız? İki cambaz bir ipte oynar mı? Oynamaz. Al bakalım sen şuradan evrak çantanı da çek arabayı. Ne cehenneme gidersen git! Senin gibi gururlu adama burada hiç ihtiyacımız yok!'»

Davıdov, gözlerini öyle bir kısmıştı ki, ikisi de incecik iki çizgi biçiminde görünüyordu. Gülmekten titreyen bir sesle, yavaşça:

— «Demek kovdun adamı ha?» diye sordu.

— «Kovdum ki, nasıl kovdum! Hemencecik defediverdim. Çekip gitti, üstelik burada yediklerine teşekkür bile etmedi! Önemli köpoğlu köpek!»

— «Aslansın be Sidoroviç!»

— «Aslan maslan değilim! Ama öyle bir kiracıyı da evimde tutmak ağırıma gidiyordu...»

Davıdov'la Şalıy birer sigara tellendirdikten sonra tekrar makineleri kontrol etmeye devam ettiler. Bu iş ancak öğleden sonra bitti. Şalıy'a «Allahaısmarladık» deyip ayrıca namusluca çalıştığı için teşekkür etti. Sonra merakla:

— «Bu tamir için sana kaç iş günü yazdılar? » diye sordu.

İhtiyar demirci kaşlarını çatarak başını öbür tarafa çevirdi :

— «Yakov Lukiç adama fazladan iş günü yazar mı?»

— «Yakov Lukiç'le bunun ne ilgisi var?»

— «Öyle bir var ki! Bizim muhasebeciye o öğüt veriyor. Muhasebeci bize, onun sözlerine göre iş günü yazıyor.»

— «Peki kaç iş günü yazdılar sana?»

— «Hemen hemen hiç bir şey yazmadılar oğlum. Ha yazmışlar, ha yazmamışlar...»

— «Nasıl olur? Neden öyle oldu?»

Daima candan bir tavırla konuşan demirci, bu sefer öyle bir öfkeyle baktı ki, sanki karşısında duran Davıdov değil de Yakov Lukiç'in kendisiydi:

— «Benim işimi iş saymıyorlar da ondan. Ben demirci atelyesinde bir gün çalışırsam, bir iş günü yazıyorlar. Ama atelyede çalışmamla sigara tellendiremem arasında fark yok, umurlarında değil. Belki de bir gün içinde beş iş günlük iş yapmışım, gene de bir tek iş günü yazıyorlar! Sen istersen örsün önünde parçalan, bir iş gününden fazla dünyada yazmazlar! Onun için, verdiğin bu ücretle insan pek rahat bir hayata kavuşamaz. Gerçi sağ kalır, açlıktan ölmez ama, ev bark sahibi olmağa kalkışamaz oğlum...»

Davıdov, sert bir tavırla :

— «Ücretleri ben vermiyorum!» dedi. «Kolhoz veriyor. Sen daha önce bu rezaleti neden bana söylemedin?»

Şalıy, kararsız bir tavırla durdu, sonra isteksizlikle karşılık verdi:

— «Nasıl anlatayım evlâdım. Söylemekten utandım işte. Vicdanım elvermedi mi ne! Bir ara sana şikâyet edeyim dedim, ama gelip sana söylersem, 'Yapışkan herife bak, ne versen gözü doymuyor!' diyebileceğini düşündüm. Onun için de söylemedim. Şimdi söylüyorum ya... Hem de daha fazlasını söyliyeceğim. Her şey onların keyfine kalmış, ancak sabanların, tırmıkların tamiri gibi gözle görebildikleri işi iş sayıyorlar. Yani gözle görülebilen eşya üzerinde yapılan işler! Gelgelelim ufak işleri, diyelim ki atları nallamayı, nal yapmayı, zincir örmeyi, ambarların demir sürgülerini, çengelleri, daha başka küçük eşyayı onarmayı işten bile saymıyorlar! Bence bu yanlış bir şey. Çünkü böyle küçük işler çok zaman alıyor.»

Davıdov'un canı sıkıldı:

— «Gene 'Onlar' deyip duruyorsun, kim bunlar? Bizim hesapları yalnız muhasebeci yapar. Yönetim Kurulu karşısında sorumlu olan da odur.»

— «Muhasebeci hesabını yapıyor amma, Lukiç yaptığı hesapları düzeltiyor! Sen bana 'İşler böyle olmalı!' diyorsun, ben sana gerçekte olanları söylüyorum.»

— «Eğer işler gerçekten dediğin gibiyse fena...»

— «Ha... Bak o benim suçum değil oğlum! Bunun suçu sana ait.»

— «Sen söylemesen de biliyorum suçum olduğunu. Bunu düzeltmeli. Hem de bir an önce... Yarından tezi yok, Yönetim Kurulu'nu toplantıya çağıracağım!» Davıdov kesin bir tavırla ekledi: «O zaman Yakov Lukiç'e sorarız bunları. Onunla adamakıllı bir konuşmamız gerekiyor.»

Ama Şalıy bıyık altından gülümsedi:

— «Onunla değil, başkasıyle konuşmak gerek.»

— «Kiminle? Söyle bakalım? Muhasebeciyle mi konuşalım?»

— «Hayır, seninle konuşmalı!»

— «Benimle mi? Hımm... E, istiyorsan konuşalım bakalım!»

Şalıy, sanki Davıdov'un kuvvetini ölçmek istiyormuş

gibi onu tepeden tırnağa süzerek ağır ağır konuşmağa başladı:

— «Sıkı dur öyleyse oğlum. Sana canını sıkacak birçok söz söyliyeceğim. Söylemek istemezdim bunları ama, sırası geldi. Çünkü başkaları sana böyle şeyler söylemeğe cesaret edemezler, diye düşünüyorum...»

Davıdov garip bir seziyle bu konuşmanın hiç de hoşuna gitmiyeceğini anlamıştı. En çok da, Luşka ile olan ilişkilerinden söz açılmasından çekiniyordu. Ama gene de:

— «Konuş, konuş...» diyerek demirciye cesaret verdi.

Beklediğinin aksine, Şalıy önce bambaşka bir konudan söz açtı :

— «Seni karşıdan gören, gerçek bir başkan sanır, ama birazcık derinine inerse görür ki, bizim kolhozda sen başkan falan değil, öyle gelişigüzel başkanlık koltuğuna oturmuş birisin. Sözde başkansın yani!»

Davıdov, yapmacık bir neşeyle:

— «Amma da naziksin ha!» dedi.

Şalıy, soğuk bir tavırla devam etti:

— «Nazik falan değilim. Sözlerimde en küçük bir nezaket yok! Zaten açık söyliyeyim, nazik davranmağa da niyetim yok. Bak sen biçki makinelerinin altına yatıyorsun, âletleri kontrol ediyorsun, işten tam anlıyan bir çiftçi gibi davranıyorsun. Tarlaya çıkıyorsun, kendin de orada çalışıyorsun. Ne var ki büroda olup bitenler hakkında hiç mi hiç bir şey bilmiyorsun! Burnunun dibinde olanları da görmüyormusun! Tarlada dolaşacağına köyde daha çok kalsaydın işler daha iyi yürürdü. Sen ise hem çiftçi, hem demirci olmağa özeniyorsun... Tıpkı şarkıdaki gibi: **'Tarlaya da bakar, kaval da çalar.'** derler ya, işte öyle adamlardansın... Oysa burada bütün işleri Ostrovnov yönetiyor. Sen elindeki otoriteyi çoktan kaybettin. Ele Ostrovnov geçirdi onu...»

Davıdov, soğuk bir tavırla :

— «Devam et, devam et, çekinme!» dedi.

Şalıy hiç çekinmeden devam etti:

— «Hay hay, devam edeyim.»

Sonra bir biçme makinesinin yan tarafına rahatça oturdu; Davıdov'u da işaretle yanına çağırdı. O ara atel-

yenin kapısında konuşmalarını dinleyen çırağı farkederek ayağını yere vurdu, gür sesle bağırdı:

— «Hoşt oradan, köpoğlu! Başka işin yok mu? Hep de dinlersin elâlemi, domuz yavrusu! Şimdi kemerimi çıkarıp seni eşşek sudan gelinceye kadar döversem aklın başına gelir! O zaman başkalarını dinlemenin ne demek olduğunu anlarsın. Hay Allah! Ne belâ oğlanmış be!»

Gözleri pırıl pırıl parlayan, güler yüzlü, üstü başı karalar içinde kalmış çocuk, fare gibi sessizce atelyenin karanlık köşesine daldı. Biraz sonra oradan körüğün boğuk sesi duyuldu. Ocaktan da kıvılcım saçan kızıl alevler fışkırdı. Şalıy'ın deminki öfkesi geçmişti; şefkatle gülümseyerek :

— «Yetime demirciliği öğretiyorum,» dedi. «Delikanlılardan hiç biri bizim atelyeye gelip çalışmak istemiyor. Sovyet idaresi oğlanları adamakıllı şımarttı. Kimi doktor, kimi ziraat mühendisi, kimi inşaat mühendisi olmak istiyor. Biz ihtiyarlar ölünce halkın ayakkabılarını, çizmelerini kim tamir edecek? Poturlarını kim dikecek? Atları kim nallıyacak? Bizim atelyede de durum aynı; kimseyi buraya çekemiyorum. Hepsi de dumandan, isten şeytandan kaçar gibi kaçıyorlar. Sonunda işte bu Vanyatka'yı almak zorunda kaldım. Yetenekli kerata, ama bana neler çektirdiğini Allah bilir...

«Bir bakarsın, yazın birinin bostanına girmiş. Tabiî hesabını benden sorarlar. Bir bakarsın, dere boyuna kaçar, oltayla balık avlamağa kalkar. Bir bakarsın, bu sefer büsbütün olmayacak bir şey aklına gelir, onu yapmağa çalışır. Öz teyzesi bile onunla başa çıkamıyor. Çocuk onda oturuyor ama, bütün yaramazlığını, nazını ben çekiyorum. Bütün yapabildiğim de onu azarlamak işte. Yetimi dövmeğe elim varmıyor. İşte böyle evlâdım. Başkasının çocuklarını, özellikle yetimleri yetiştirmek zor iş! Amma gene de ömrüm boyunca en az on tanesini gerçekten iyi birer demirci olarak yetiştirmişimdir. Şimdi Tubyansk'da, Voyskovo'da, başka köylerin demirci atelyelerinde benim çıraklarım çalışıyorlar. Bir tanesi de Rostov'daki bir fabrikada çalışıyor...

«Bunun ne menem şey olduğunu sen de bilirsin. Fabrikada çalıştın çünkü. Şaka değil bu! Öyle önlerine geleni oraya almazlar... İşte benimde övüncüm bu. Ölsem de, şu

dünyada hiç olmazsa yetiştirdiğim çocuklar kalacak. Doğru mu söylüyorum?»

— «Sen bana bizim işleri anlat. Benim çalışmamda daha ne gibi aksaklıklar görüyorsun?»

— «Senin bir tek kusurun var: Yalnız toplantılarda başkanlık ediyorsun! Haftanın öteki günlerinde Ostrovnov başkanlık ediyor. Bütün kötülük bundan doğuyor. Bence sen daha baharda bizim çiftçilerle beraber tarlaya çıkmalı, nasıl çalışılacağını göstererek onlara örnek olmalıydın. Bu arada kendin de çift sürmesini öğrenmeliydin. Bir Kolhoz başkanının çift sürmeyi öğrenmesi fena bir şey değil, ama şimdi neden tarlada ömür tüketiyorsun? Bunu bir türlü anlıyamıyorum... Senin çalıştığın o fabrikada müdür bütün günlerini torna tezgâhlarının başında mı geçiriyordu? Hiç sanmıyorum.»

Şalıy uzun uzun kolhozdaki aksaklıkları; Davıdov'un göremediği, Yakov Lukiç'in, muhasebecinin, ambar memurunun çabalarıyle onun gözünden saklananları uzun uzun anlattı. Bütün anlattıkları hep aynı sonuca varıyordu. Bu karanlık işlerde daha kolhozun kurulduğu günden beri hep o görünüşte sessiz olan Yakov Lukiç'in parmağı vardı.

— «Bunları neden bir gün olsun toplantıda söylemedin? Kolhoz işini benimsemiyor musun yani? Bir de 'Ben proleterim' diyorsun. Sen ne biçim proletersin? Sadece bildiğini adamın kulağına fısıldıyorsun. Toplantıya gelince, mumla arasak seni bulamıyoruz. Böyle proleter olur mu?»

Şalıy başını eğdi, uzun süre sustu. Kopardığı bir ot parçasını evirip çeviriyordu. O incecik, hemen hemen hiç bir ağırlığı olmayan ot parçası, demircinin kocaman siyah, bir türlü bükülmeyen parmakları arasında öyle tuhaf görünüyordu ki, Davıdov elinde olmayarak gülümsedi. Şalıy dikkatle ayaklarının ucuna, yere bakıyordu. Sanki vereceği karşılık orada gördüklerine bağlıydı. Uzun bir sessizlikten sonra:

— «Baharda Atamançukov'un kolhozdan çıkarılmasını istememiş miydin?»

— «Evet. Ne olacakmış?»

— «Adamı kolhozdan çıkardılar mı?»

— «Çıkarmadılar. Ama hata ettiler. Onu çıkarmalıydılar...»

— «Doğru. Ama iş sızlanmakta değil ki...»

— «Peki nerede?»

— «Önce sen hatırla bakayım, Atamançukov'un kolhozdan çıkarılmasına karşı gelen kimdi? Hatırlamıyorsun değil mi? Öyleyse ben sana hatırlatayım: Ostrovnov da, ambarcı Afonka da, Lyuşna da karşı çıkmışlardı. Yirmi kişi daha onlarla birlik olmuştu. İşte onlar her şeyi tersine çevirdiler. Demek ki Ostrovnov tek başına çalışmıyor. Anlıyor musun şimdi?»

— «Devam et.»

— «Hay hay, devam edeyim. Mademki durumu anladın, bana artık toplantılarda neden söz almadığını sorabilir misin? Bir kez söz alırım, ikinci kez gene söz alırım, üçüncüsüne fırsat kalmaz! Beni şu ateşin üzerindeki, kendi ellerimle dövdüğüm demirle, hemen şuracıkta, atelyenin ortasında gebertiverirler. Ondan sonra artık toplantıda söz alma filan hepsi suya düşmüş olur. Hayır, oğlum. Ben artık toplantılarda söz almayacak kadar ihtiyarladım. Sizler söz alın. Ben daha demirin kokusuna doymadım, bu atelyede bir parçacık daha çalışmak istiyorum!»

Davıdov, kararsız bir tavırla :

— «Bana öyle geliyor ki, sen tehlikeyi azıcık büyütüyorsun babacığım! Doğrusu bu.» diye söylendi.

Ama hâlâ demircinin biraz önce anlattıklarının etkisi altındaydı. Şalıy ise Davıdov'a dikkatle baktıktan sonra çekik kara gözlerini kısarak, alaycı bir tavırla:

— «Olabilir,» dedi. «Belki ihtiyar olduğum için, etrafı iyice göremediğimden ötürü, dediğin gibi işi büyütüyorum. Ya sana ne demeli, delikanlı? Onların yarattığı tehlikeleri bile göremiyorsun. Gençliğin verdiği o hay huy içinde gözlerin etrafı hiç görmez olmuş. Bunu sana açıkça söylüyorum...»

Davıdov sustu, şimdi düşünme sırası kendisine gelmişti. Uzun uzun düşüncelere daldı. Şalıy gibi bir ot parçası değil, paslı bir vidayı evirip çeviriyordu. Birçok insan, düşüncelere daldıkları zaman gözlerine ilk ilişen herhangi bir şeyi nedense parmaklarının arasında evirip çevirmek ihtiyacını duyarlar.

Güneş ufuklara doğru inmeğe başlamış, gölgeler yer değiştirmişti. Yakıcı güneş ışınları, atelyenin biraz bel vermiş, üstünde yer yer yabanî otlar bitmiş saz örtülü damını, biraz ilerde duran biçme makinelerini ve yolun yanındaki tozlu otları kasıp kavuruyordu. Gremyaçiy-Log'a öğleden sonrasının derin sessizliği sinmişti. Evlerin pencere kepenkleri kapalı, sokaklar ıssızdı. Sabahtan beri köyün sokaklarında serbestçe dolaşan buzağılar bile dereye doğru inmiş, söğütlerin ve akçaağaçların koyu gölgesine sığınmışlardı. Davıdov ile Şalıy ise hâlâ o yakıcı güneşin altında oturuyorlardı.

Şalıy sıcağa dayanamadı; dazlak başındaki ve yüzündeki teri silerek:

— «Gel, atelyeye, serin bir yere girelim. Ben sıcakta oturmağa alışık değilim!» dedi. «İhtiyar bir demirci, tıpkı ihtiyar bir hanımefendi gibidir: İkisi de güneşi sevmezler... Son yıllarını serinlikte geçirmek isterler. Herkes kendi bildiği gibi serinler.»

Serin, gölgeli bir yere geçtiler. Demirci atelyesinin kuzey tarafına bakan bir yere, sıcak toprağın üzerine oturmuşlardı. Şalıy, Davıdov'a sokularak âdeta sarmaşıkların arasına hapsedilmiş bir yaban arısı gibi vızıldıyordu:

— «Hoprov'u da, karısını da öldürdüler, değil mi? Öldürdüler ya. Peki, neye öldürdüler? Sarhoşluktan mı? Hayır oğlum... İşin içinde sarhoşluk falan yok. Karanlık, kirli bir şey var. Bir insanı durup dururken öldürmezler! Belki ihtiyarım, bunağın gibiyim ama, şöyle düşünüyorum: Eğer Hoprov, Sovyet idaresine karşı gelmiş olsaydı onu tevkif ederler, mahkeme kararından sonra da idam ederlerdi. Öyle sinsice öldürmezlerdi. Mademki onu kimseye duyurmadan, sessizce, üstelik karısıyle beraber öldürdüler; bu demektir ki onlar Sovyet idaresine düşman olanların işine gelmedi. Onlardan başka hiç kimse yapamaz bunu. Karısını neden öldürdüler, ha? Soruyorum sana? Basit! Katilleri hükümet adamlarına bildirmesin diye. Çünkü o kadın, katillerin yüzünü görmüştü, değil mi ya? Ama ölüler konuşmazlar. Şahidi öldürünce katilin içi rahat eder, oğlum... Bu iş muhakkak böyle olmuştur, başka türlü olamaz. Sana bunu kesin olarak söylüyorum!»

— «Bütün bunları sen söylemeden de biliyoruz zaten.

Bilmesek de tahmin ediyoruz. Ama onları kim öldürdü? İşte bunu kimse doğru dürüst bilmiyor...»

Davıdov. bir süre sustuktan sonra, bir şeyler düşünüyormuş gibi. kurnaz bir tavırla:

— «Hiç bir zaman da bilemiyecek!» dedi.

Şalıy sanki onun son sözlerini işitmemişti. İyice ağarmış kır sakalını avucunun içine sıkıştırmıştı. Candan bir tavırla gülümsedi:

— «Burada, serinlikte oturmak öyle hoşuma gidiyor ki...» dedi. «Geçmiste başıma bir iş gelmişti, oğlum. Bir gün hasattan önce Tavdin'li zengin bir çiftçinin arabasına lâstik takıyordum. Arabasını almağa gelmişti. bugün gibi hatırlıyorum, hafta arası bir gündü. Çarşamba mı, cuma mı, her neyse... Paramı ödedi, yaptığım işi övdü, bahşiş verdi. Sonra atları nallamış olan adamları çağırdı, hep beraber kafa çektik. Ben de içki ikram ettim. onu da bitirdik. Ukranyalı herif zengindi ama, iyi insandı. Zenginlerin arasında böylesi bulunmaz...

«İşte adam o gece eğlenmeyi aklına koydu. oysa o sıra en sıkısık iş zamanımdı. Bir sürü, çeşit çeşit sipariş almıştım. Ona: 'Sen işçilerle içmeğe devam ededur. Trofim Denisoviç!' dedim. 'Yalnız beni salıver. Ben daha fazla içemiyeceğim, işim çok!' Razı oldu. Onlar votka içmeğe devam ettiler, ben de dükkâna döndüm. Kafamda bir uğultu vardı ama. ne olursa olsun, ayakta sallanmıyordum ya. Ellerim de titremiyordu. Gene de adamakıllı sarhoştum oğlum. İşte bu sırada dükkânın önüne çıngıraklı bir troyka geldi; çıktım baktım. arabanın hasır kanapesinin üzerinde, bir şemsiyenin altında bizim bölgeye ün salmış toprak ağası Selivanov oturuyor. Kendini beğenmişin, alçağın biriydi. Onun kadar adi bir adam dünyada bulunmaz. Arabacısının beti benzi atmıştı; duvar gibi bembeyaz olmuştu adam. elleri de tir tir titriyordu. Sol taraftaki atın koşumlarını çözmeye başladı. Herhalde dikkat etmemiş olacak ki, yolda atın nalı düşmüştü. Efendisi boyuna söylenip duruyordu: 'Seni köpoğlu köpek... İşten atayım da seni. gör bakalım! Üstelik bir de hapse attırayım! Senin yüzünden neredeyse treni kaçıracağım!' deyim duruyor, daha bir sürü lâf ediyordu.

«Ama Çar zamanında bile, bizim Don bölgesinde kazaklar öyle toprak ağaçlarının karşısında pek boyun eğ-

mezlerdi evlât... O Selivanov yok mu, o anda tükrüğümle boğabilirdim onu! Oranın en zengin toprak ağası olması bile vız gelirdi bana! Tam da votkanın etkisi altında neşeyle kapının önüne çıkmıştım; adamın arabacıya nasıl ana avrat sövdüğünü işittim. İçimde öyle bir öfke kabardı ki, neredeyse patlıyacaktım. Selivanov beni gördü: 'Hey demirci! Buraya gel bakayım!' diye bağırdı. Ona: 'Bir şeye ihtivacın varsa, sen gel!' diyecek oldum ama, aklıma başka bir şey geldi: Gülümseyerek ona doğru yürüdüm, arabaya yaklaştım, sanki bir akraba karşılar gibi elimi uzattım: 'Merhaba kardeşim, nasılsın iyi misin?' dedim. O kadar şaşırdı ki, altın çerçeveli gözlüğü burnundan düşüverdi. Gözlük siyah bir şeride bağlı olmasaydı mutlaka kırılacaktı. Herif gözlüğünü tekrar taktı; ben ise hâlâ elimi uzatmış öyle duruyordum. Elimi görsen, is gibi simsiyah, pis mi pis! Adam elimi görmezliğe geldi, acı bir şey yutmuş gibi yüzünü buruşturdu, sonra dişlerinin arasından: 'Sarhoş musun be adam! O pis elini kime uzattığını biliyor musun? Köpoğlu!' diye söylendi. 'Nasıl bilmem!.. Hem de çok iyi biliyorum kim olduğunu...' dedim. 'Biz seninle iki öz kardeş gibiyiz... Sen güneşten kendini şemsiyeyle koruyorsun, ben ise toprak damlı dükkânımda saklanıyorum. Hafta arasında içkili olmama gelince, bu konuda haklısın. Ama herhalde sen de işçiler gibi yalnız pazarları içki içmiyorsun: Burnuna bakıyorum da, epey kızarmış. Demek sen de içiyorsun.. Öyleyse sen de, ben de asil soydanız! Başka türlü olamaz! Bana elini vermeyi küçücük sayıyorsun; çünkü seninki beyaz, benimki siyah! İşte buna bir şeycik diyemem! Vicdanına kalmış bir iş! Ama, öldüğümüz vakit, hiç merak etme ikimiz de aynı renkte olacağız...'

«Selivanov susuyor, yalnız dudaklarını kımıldatıyor, sararıp soluyordu. 'Bir emrin mi vardı? Atını mı nallatmak istiyordun?' diye sordum. 'Hiç üzülme, hemen yaparız. Yalnız senin arabacıya boşuna bağırıyorsun, halinden belli. Ağzı var dili yok! İyisi mi bana bağır, bana! Gel seninle bizim dükkâna girelim. Kapıyı sıkıca kapayalım, o zaman bana küfretmeyi bir dene bakalım. Ben senin gibi öyle gözüpek adamlara bayırırım...'

«Selivanov hiç konuşmuyordu. Ama rengi atıyordu. Bir sapsarı oluyor, bir kıpkırmızı. Gene de ağzından bir

tek kelime çıkmıyordu. Yan taraftaki atını nalladım, sonra arabaya yaklaştım. Adam beni görmüyormuş gibi arabacısına gümüş bir ruble uzattı; 'Ver şunu o terbiyesiz herife!' dedi. Rubleyi arabacının elinden aldım, arabanın içine. Selivanov'un ayaklarının dibine fırlattım. Gülümseyerek, sanki bu işe hayret etmiş gibi: 'Ne yapıyorsun kardeşim? İnsan böyle ufak şeyler için akrabasına para verir mi? Sana sadakam olsun! Şuradan giderken bir meyhaneye gir. sıhhatime birkaç kadeh iç!' dedim.

«İşte o zaman benim toprak ağası sarı değil. kırmızı da değil, mosmor oldu. Tiz bir sesle bağırmağa başladı: 'Senin sıhhatıne mı içeceğim? Geber inşallah! Alçak! Namussuz! Terbiyesiz! Soysalist! Senin ananı.... Gidip kazak reisine seni şikâyet edeceğim, hapislerde çürüteceğim seni!'»

Davıdov öyle gür bir sesle gülmeğe başladı ki, atelyenin damındaki bir sürü serçe ürkerek kaçıştılar. Şalıy de bıyık altından gülerek kendine bir sigara sarmağa koyuldu. Davidov :

— «Demek 'Kardeşinle' anlaşamadınız, öyle mi?» diye sordu.

Şalıy, gülmekten kelimeleri doğru dürüst söyleyemiyordu :

— «Anlaşamadık ya...»

— «Peki paralar ne oldu? Herif arabadan fırlattı mı?»

— «Ya! Bir de fırlatacakmış! Uslu uslu paracığını aldı da gitti. Zaten mesele parada değildi ki, evlâdım. İşin içinde...»

— «Parada değilse, neredeydi?»

Davıdov hâlâ öylesine zinde, öylesine içten gülüyordu ki! Şalıy de neşelenmişti. Arada bir kahkahalar atarak elini salladı :

— «Ben de saçmalıyorum galiba biraz!» dedi.

Davıdov gülmekten yaşlanmış gözlerini ona dikti :

— «Sonra ne oldu Sidoroviç, anlatsana! Ne uzatıyorsun?»

Şalıy ise yalnız kollarını sallıyor, sakala bürünmüş çenesini adamakıllı açmış, uğultuyu andıran boğuk boğuk kahkahalarla gülmeğe devam ediyordu. Biraz önceki ciddî konuşmalarını bir an için unutarak kendini o kısa süren neşeye büsbütün kaptırmış görünen Davıdov :

—«Allah aşkına anlat! Adamı meraktan çatlatma!» diye yalvarıyordu.

— «Anlatacak başka ne var? Bir şey yok ki! Haa, ne diyordum? Bana 'Terbiyesiz!! Alçak!' diyor, ana avrat sövüyordu, evlâdım. Sonunda büsbütün çileden çıktı, tıkanır gibi bağırmağa, ayacıklarıyle arabanın döşemesine vurmağa başladı: 'Seni alçak, namussuz sosyalist! Hapse tıktıracağım seni...' Ben o zamanlar Sosyalistliğin filân anlamını ne bileyim. Bak, ihtilâl ne demek, onu biliyordum ama, sosyalist sözüne akıl bile erdiremiyordum. Adam bana öyle deyince. bunun, ne bileyim ben, en adi, en kötü bir küfür olduğunu sandım: 'Sensin sosyalist. Eşşoğlu eşşek! Defol buradan! Defol, yoksa gebertirim seni!' diye karşılık verdim.»

Davıdov, öyle bir kahkaha attı ki, sonunda dayanamadı, yüzükoyun yere kapandı. Şalıy gülmesinin geçmesini bekledi. sonra hikâyesini bitirdi :

— «Ertesi günü beni karga - tulumba kazak reisine götürdüler. Reis bana olup bitenleri sordu, senin gibi işte böyle güldü, sonra hapis cezası falan vermeden bıraktı. Zaten kendisi de fakir aileden gelme bir subaycıktı. Tabiî benim gibi basit bir nalbantın, zengin bir toprak ağasını böyle rezil etmesi hoşuna gitmişti. Yalnız beni salarken: 'Bana baksana kazak delikanlı! Ayağını denk al! Ona buna dil uzatma! Şimdi zaman kötü! Bak, bugün kendin zincir döküyorsun, bakarsın yarın elini ayağını zincire vururlar, tâ Sibirya'ya kadar prangalı olarak gönderirler. Anlıyor musun?' dedi. 'Anlıyorum efendim' dedim. 'İyi öyleyse. Haydi git bakalım. Bir daha buraya ayak basma. Ben Selivanov'a seni eşşek sudan gelinceye kadar dövdüğümü, derini yüzdüğümü söylerim!' Yaa evlât, işte o zamanlar böyleydi...»

Davıdov ayağa kalktı, konuşkan demirciyle vedalaşmağa hazırlandı. Ama Şalıy gömleğinin kolundan çekerek tekrar yanına oturttu, damdan düşer gibi:

— «Demek sence Hoprov'ları kimin öldürdüğünü kimse öğrenemiyecek, öyle mi?» diye sordu. «İşte bunda yanılıyorsun oğlum! Öğrenecekler! Eninde sonunda ortaya çıkaracaklar. Yalnız, azıcık zaman geçsin!»

İhtiyarın bir şeyler bildiği belliydi, bu yüzden Davıdov açıkça konuşmağa karar verdi. Şalıy'in kurt gözüne

benzeyen, akları hafif kırmızımtrak kara gözlerine, içini okumak istiyormuş gibi bakarak:

— «Sen kimden kuşkulanıyorsun, Sidoroviç?» diye sordu.

Şalıy, Davıdov'u şöyle bir süzdükten sonra kaçamaklı karşılık verdi:

— «Bu işte insan kolayca yanılabilir oğlum!»

— «Olsun! Sen söyle gene.»

Bunun üzerine Şalıy artık hiç kararsızlık göstermeden elini Davıdov'un dizine koydu:

— «Bak, sen bana bir gün çıraklık ettin; onun için sana 'çırağım' diyorum. Seninle bir pazarlık yapalım: Herhangi bir şey olursa, beni bu işe karıştırmıyacaksın. Anlaştık mı?»

— «Anlaştık.»

— «Peki, söyliyeyim. Ben şu kanıya vardım: Bu işin içinde Lukiç var! Buna kesin olarak inanıyorum...»

Davıdov, daha başka bir karşılık beklediğini belli eden sıkıntılı bir tavırla:

— «Hiç olur mu kardeşim?» dedi.

— «Benim 'kardeşim' Selivanov'du. Sana ise kardeş değil baba olacak yaştayım...» Şalıy, bunu öfkeyle söylemişti. Devam etti: «Ben sana Hoprov'ları, Yakov Lukiç kendisi öldürdü, demedim ki! Bu işte onun parmağı var, dedim oğlum. Bunu anlamalısın. Allah sana akıl fikir verdiyse bunu kavraman gerek!»

— «Peki elinde ipucu var mı?»

Şalıy, şakacı bir tavırla:

— «Ayol, sen savcı mısın? Ne diye ipucu soruyorsun?» dedi.

— «Değil mi ki bu işten söz açıldı, ne biliyorsan hepsini söyle Sidoroviç. Şaka ile işi kapatmağa bakma! Burada oyun oynamıyoruz!»

Şalıy, kesin bir tavırla:

— «Sen hiç bir zaman iyi bir savcı olamazsın!» dedi. «Acele etmesene! Annenin karnında dokuz ay nasıl sabrettin? Merak etme! Hepsini, evet son noktasına kadar her şeyi söyliyeceğim! Sen her sözümü dikkatle dinle, kafana koy! Bak, durup dururken gittin, Luşka ile sevişmeğe başladın. Oysa o kadın senin neyine gerek! Koca köyde o sürtükten daha iyi bir kadın bulamadın mı kendine?»

Davıdov :

— «İşte bu seni hiç ilgilendirmez,» diye sert bir çıkışla ihtiyarın sözünü kesti.

— «Beni ilgilendirmez olur mu evlâdım? Bütün kolhozu ilgilendirir bu iş.»

— «Neden?»

— «Çünkü o eteği düşük orospu ile düşüp kalkmağa başladığından beri daha kötü çalışıyorsun. Tavuklar gibi kör oldun. Üstelik bir de 'Seni ilgilendirmez!' diyorsun. Ayol, bu felâket yalnız senin değil ki! Hepimizin, bütün kolhozon başına gelen bir felâket. Sen sanıyorsun ki Luşka ile oynaştığını kimse bilmiyor. Oysa köyde ipliğiniz pazara çıktı. Onun için biz ihtiyarlar bazen bir araya toplanıp, kendi kendimize acaba seni o kahrolası Luşka'dan nasıl ayırabileceğimizi düşünüyoruz. Neden, biliyor musun? Çünkü Luşka gibi karılar erkekleri çalışmağa yöneltmezler, tam tersine işten ayırırlar. Onun için senin adına endişe ediyoruz işte...

«Sen iyi çocuksun, akıllı uslusun, içki içmiyorsun; kısacası, serseri değilsin. O ise, orospunun biridir. Bu işte de orospuluğunu kullandı, sırtına bindi, seni istediği yere sürüyor... Seni neyle idare ettiğini benden daha iyi bilirsin, evlât. Hem sırtına bindi, hem de herkesin içinde: 'Bakın ben kimleri, nasıl idare ediyorum! Kimlerin sırtına biniyorum!' diyerek övünüyor. Ah Davıdov, Davıdov! Kendine uygun bir karı bulamadın! Bir pazar günü bütün ihtiyarlar, hep beraber Beshlebnov'un evinin önündeki tümsekte oturuyorduk. Önümüzden sen geçtin, Beshlebnov dede arkandan baktı, baktı, sonra: 'Bizim Davıdov'u bir tartmalı, acaba Luşka'yı tanımadan önce kaç kilo geliyordu, şimdi kaç kilo?' dedi. 'Karı, vücudunun hemen hemen yarısını elekten geçirir gibi geçirmiş! Bu iş, iş değil arkadaşlar. Karının umurunda mı? Oğlan göz göre göre elekten geçirilecek, un gibi! Ona vız gelir! Bizim için ise öyle mi ya? Davıdov'u kaybedersek bir kolumuzu kaybetmiş oluruz!'

«Bana inan oğlum, bu sözlerden sonra senin adına utandım! Ne dersen de! Gerçekten utandım. Bak, sen benim atelyede çırak olsaydın, kimse davranışlarınla ilgilenmez, sana yan bile bakmazdı. Ama sen bizim köyün başkanısın! Baş olmak önemli bir şeydir, oğlum! Eskiden

kazakları, kabahat işlediklerini ileri sürerek falakaya yatırdıkları yıllarda, boşuna 'Adamın başı temiz olsun da, isterse kan içinde olsun' dememişler. Gelgelelim bizim kolhoza baş olan kişi pek temiz sayılmaz. Azıcık lekelenmiş. O baş, Luşka'nın yanında yolunu şaşırdığı gibi çamura da bulanmış. Keşke köyde kart bir kız ya da bir dul bulsaydın! O zaman kimse sana bir şey söylemezdi. Ah Davıdov, Davıdov! Gözlerin görmez olmuş senin. Hem ben öyle sanıyorum ki. Luşka'nın sevdasından değil, vicdanın seni rahat bırakmadığı için eriyip gidiyorsun. Evet, vicdanın seni rahat bırakmıyor.. Buna inanıyorum!»

Davıdov, atelyenin önünden geçen yolda. tozun içinde debelenen serçelere bakıyordu. Yüzünde renk kalmamış; derisi soyulan elmacık kemiklerinin üzerinde morumsu lekeler belirmişti.

— «Eee... Kes gevezeliği!» diye söylendi. «Zaten midem bulanıyor, bir de sen canımı sıkma, ihtiyar!»

Şalıy. lâf arasında söylüyormuş gibi:

— «İnsan içki içtikten sonra midesi bulanıp da bir kusarsa rahat eder!» dedi.

Davıdov, utangaçlığı, çekingenliği biraz geçtikten sonra donuk bir tavırla Ostrovnov konusuna döndü:

— «Sen bana bu işe Ostrovnov'un da katıldığını gösteren ipuçları ver. Delil göstermezsen söylediklerin iftira gibi bir şey olur. Başkaları. Ostrovnov'un seni gücendirdiğini, senin de buna karşılık kuyusunu kazdığını sanır. Doğrusu bu! Söyle bakalım, elinde ne gibi ipuçları var? Anlat!»

Şalıy, soğuk bir tavırla :

— «Saçmalıyorsun oğlum!» dedi. «Ben Lukiç'e neden gücenmiş olayım? Çalıştığım saatlerin hepsini yazmadı diye mi? Ben nasıl olsa hakkımı almasını bilirim! Alacağımdan vazgeçmem ki! Delillere gelince, elimde delil falan yok! Katiller Hoprov'un karısını, yani kumamı (*) işkence ederek öldürürken, ben Hoprovların karyolasının altında değildim ki!»

İhtiyar. duvarın, öbür tarafından gelen hafif hışırtıya kulak kabarttı. Sonra birden o sağlam yapılı vücudunu

---

(*) **Kuma : Bir erkekle bir kadın beraberce bir çocuğu vaftiz ederlerse, kadın erkeğin 'kuma'sı olur.**

doğrultarak oturduğu yerden kalktı. Bir dakika öyle etrafı dikkatle dinliyerek durdu ve tembel bir hareketle sırtındaki deri önlüğü başından aşırarak çıkardı :

— «Bak, sana bir şey söyliyeyim oğlum...» dedi. «Gel seninle şuraya girip birer bardak soğuk süt içelim, orada serinlikte konuşmamızı bitiririz, olmaz mı? Sana gizlice şunu söyliyeyim ki...»

Davıdov'a doğru hafifçe eğilmişti. Kuvvetli, gür sesi - fısıltı halinde de olsa - herhalde köyün yakınındaki bahçelerden duyuluyordu:

— «Bu benim piç kurusu yok mu, gizlice her sözümü dinliyor! Her işe burnunu sokar! Adama doğru dürüst konuşma fırsatı vermez, hemen kulaklarını diker. Allahım, bana çeşit çeşit yaramazlıkları yüzünden neler çektirdiğini bir bilsen! Şeytanlıklarının haddi hesabı yok. Lâf dinlemez, tembel, üstelik şımarık mı şımarık! Amma ne yaparsın ki, demircilik işine yeteneği var. Bak, bu konuda hiç lâf yok! Çok yetenekli kerata! Elini neye sürse, hemen başarıyor piç kurusu. Hem de yetim, onun için bütün yaramazlıklarına göz yumuyorum. Adam etmek istiyorum onu. İleride benim yerimi alsın diye.»

Şalıy atelyeye girdi, önlüğünü isten simsiyah olmuş tezgâhın üzerine fırlattı. Davıdov'a: «Haydi gidelim,» deyip evine doğru yürüdü.

Davıdov, Şalıy'den işittiği sözleri üzerinde iyice düşünebilmek için bir an önce tek başına kalmak istiyordu. Ama Hoprov'ların öldürülmesi üzerine konuşmaları henüz bitmemişti. Bu yüzden, ayı gibi iki tarafa sallana sallana, ağır ağır yürüyen demircinin arkasından gitti.

Davıdov, yol boyunca susmanın belki de yakışık almayacağını düşündüğü için, lâf olsun diye :

— «Ailen kalabalık mı Sidoroviç?» diye sordu

— «Bir ben, bir de benim sağır kaşık düşmanı! İşte bütün ailemiz bu kadarcık!»

— «Hiç çocuğun olmadı mı?»

— «Gençlikte iki çocuğumuz olmuştu ama, bu dünyaya doyamadan göçüp gittiler yavrucaklar. Üçüncü çocuğumuz ise zaten ölü doğmuştu. Ondan sonra karım artık bir daha çocuk tutamadı. Gençti, sıhhatliydi ama, bir sakatlık gelmişti kadına... Göze mi gelmişti nedir? Anlıyamadık! Ne yaptıysak, ne ettiysek yararı olmadı. O yıl-

larda karım Kiev'de, Lavra'daki manastıra kadar yaya yürüdü, çocuğu olsun diye adak adadı. Bu da işe yaramadı. Giderken ona: 'Bari oradan dönerken eteğinde bir Ukranyalı yavrusu getir,' dedim.»

Şalıy bunu söylerken hafifçe gülmüştü. Devam etti:

— «O zaman bana: 'Aptal! Sersem!' diyerek tasvirlerin önünde diz çöktü, dua etti; sonra da çekip gitti. İlkbahardan sonbahara kadar koca yolu yaya yürüdü. Ama boşuna! O zamandan beri işte ben de yetimleri alır, yetiştirir, demirciliği öğretirim. Çocuklara bayılırım, çok severim onları! Amma, Allah bana kendi çocuklarıma bakıp da sevinmeyi nasip etmedi. İşte böyle, oğlum...»

Temiz, düzenli oda yarı loş, sessiz, serindi. Güneş girmesin diye kapatılmış kepenklerin arasından içeriye sarı bir ışık süzülüyordu. Biraz önce yıkanmış tahtalardan hafif bir pelin ve kekik kokusu geliyordu. Şalıy, gidip bodrumdan içi süt dolu, buğulanmış bir testi getirdi, masanın üzerine de iki maşrapa koyduktan sonra içini çekti:

— «Bizim kaşık düşmanı bostanlarda çalışmak istedi; ihtiyar cadıya sıcak bile tesir etmiyor! Ha, ne diyorduk? Bana, 'Elinde bir delil var mı?' diye soruyordun. Sana olup bitenleri açıkça anlatayım: Hoprov'ları öldürdükleri günün sabahı, gidip öldürülenlere bir bakayım, dedim. Hoprov'un karısı benim kumamdı ya. Ama oraya gidince anladım ki kimseyi içeri bırakmıyorlar. Kapıda bir polis memuru duruyor, savcının gelmesini bekliyordu. Ben de azıcık kapının yanında durdum. Bir ara baktım, kapının önünde, toprağın üzerinde bana hiç de yabancı olmayan bir iz var. Tam ön tarafta herkesin ayak izleri vardı. Toprak iyice basılmıştı. Ama yan tarafta, parmaklığa doğru uzanan bir başka iz farkettim.»

Davıdov hemen, ilgiyle:

— «O izin sana yabancı olmadığını da nereden çıkardın?» diye sordu.

— «Bu, topuğun demir çakılı bir ayakkabının iziydi. Daha tazeydi, geceden kalmış, sanki toprağı damgalamıştı. O demir bana hiç de yabancı değildi. Bizim köyde çizmelerinin altına bir tek kişi demir çaktırır. Zaten yanılmam söz konusu olamazdı, çünkü o demirleri ben çakmıştım.»

Davıdov, maşrabasını sabırsızlıkla yan tarafa itti; içindeki sütü bitirmemişti:

— «Ne demek istiyorsun? Daha açık söyle!»

— «Anlaşılmıyacak ne var oğlum? Daha kollektifleştirme işi başlamadan iki yıl kadar önceydi. Baharın başında bir gün Yakov Lukiç benim dükkâna geldi, arabasının tekerleklerine lâstik geçirmemi rica etti. 'Getir arabayı! Fazla işim yokken yapıvereyim,' dedim. Arabasını getirdi, benim dükkânda yarım saat kadar oturdu, şundan bundan söz ettik. Sonunda kalkıp gitmeğe hazırlandı. Hurda yığının yanında durdu, ilgiyle demirleri karıştırmağa başladı. Benim dükkânda yığınla eski püskü demir dururdu. Bu yığın içinde iki tane pabuç demiri buldu. İngiliz malı pabuçlardan çıkarılmış iki topuk demiri. Herhalde bağımsızlık savaşından beri orada unutulmuş kalmış. Yakov Lukiç: 'Sidoroviç, senden bu iki demiri alacağım! Çizmemin topuklarına çaktırmak için, İhtiyarladım mı ne? Topuklara fazla basıyorum galiba. Çizmelerimin, çarıklarımın topukları habire eskiyor,' dedi. Ben de: 'Al canım!' dedim. 'Bir ahbabа eski püskü demirleri vermişim, ne çıkar Lukiç? Bu demirler safi çeliktir, ölünceye kadar eskitemezsin! Tabiî kaybetmezsen...' Lukiç demirleri cebine sokup gitti. O bu işi çoktan unutmuştur, ama ben unutmadım. İşte yerdeki iz, o demirin iziydi. İçimde bir şüphe uyandı: 'Bu izin burada ne işi var?' diye düşündüm.»

Davıdov olayı bütün ayrıntılarıyle anlatan ihtiyarı daha çabuk konuşmağa zorlamak için:

— «Sonra ne oldu?» diye sordu.

— «Sonra, kendi kendime: 'Dur, şu Lukiç'e bir gideyim bakayım, çizmeleri ne durumda,' diye düşündüm. Sanki bir işim varmış, pulluklar için alınacak demirleri sormak istiyormuşum gibi ona gittim. Hemen ayaklarına baktım, ayağına mest giymiş. Oysa o sırada öyle bir soğuk vardı ki! Lâf arasında: 'Öldürülenleri gördün mu Lukiç?' diye sordum. 'Hayır, ben ölülere hiç bakamam! Hele öldürülmüş olanlara hiç dayanamam! Kalbim zayıf. Ama gene de oraya gitmek zorunda kalacağım!' dedi. Bunun üzerine başka bir lâf arasında: 'Öldürülen Hoprov'la görüşeli çok oldu mu?' diye sordum. 'Evet, çok oluyor?' dedi. 'Tâ geçen hafta görüşmüştük. Bak görüyor musun,

aramızda ne alçaklar var! Dağ gibi adamı öldürdüler. Hem de niçin? Orası hiç bilinmiyor. Uslu, akıllı adamdı. Kimseye bir kötülüğü yoktu. Bu işi yapanın elleri kırılsın. Allah belâlarını versin alçakların!'

«Onun bu sözleri birden bütün vücudumu tutuşturmuştu sanki. İkiyüzlü herif bana o sözleri söylerken dizlerim titremeğe başlamıştı. 'Ulan köpek! Gece sen de oradaydın. Eğer Hoprov'u kendin öldürmediysen, o işi becerecek birini yanına almışsındır!' diye düşündüm. Amma bunu ona hiç belli etmedim, öylece ayrıldım yanından. Gene de kafama koydum; gidip yerdeki izleri tekrar gözden geçirecektim. Acaba kendisine hediye ettiğim o nalçaları kaybetmiş miydi, etmemiş miydi? Bir iki hafta mestleri çıkarıp çizmeleri giymesini bekledim. Hava ısınır ısınmaz, karlar erimeğe yüz tutar tutmaz, dükkândaki işimi bırakıp hemen kolhoz idaresine koştum. Baktım, Lukiç orada. Ayağında da çizme var. Bir süre sonra dışarı, avluya çıktı; ben de ardından gittim. Patikadan ambara sapınca arkasındaki izlere baktım; benim nalçalar damga gibi iz bırakıyordu. İki yıldan beri kopmamıştı!»

Davıdov'un yüzü birdenbire kıpkırmızı oldu. Kan başına hücum etmişti. Öfkeyle masaya yumruğunu indirerek :

— «Öyleyse, neden o zaman kimseye bir şey söylemedin? Sersem! Neden bu işi gereken yere bildirmedin?» diye bağırdı.

Ama Şalıy onu hiç de dostça olmayan bir tavırla şöyle bir süzdü, sonra:

— «Sen beni ne sanıyorsun, aptal mıyım ben?» dedi. «Bana baksana delikanlı! Bunu ben senden önce de düşündüm. Diyelim ki, cinayetten üç hafta sonra bu işi memura bildirdim. Kapıda görmüş olduğum o izi bulacaklar mıydı, ha? Beni aptal yerine koyarlardı be!»

— «Sen bu işi hemen o gün gidip söylemeliydin! Korkağın birisin be! Ostrovnov'dan ödün patlamış... Bu yüzden söylememişsindir! Doğrusu bu...»

Şalıy itiraz etmedi :

— «Eh, ne yalan söyliyeyim! Korku da vardı işin içinde,» dedi. «Ostrovnov'la uğraşmak tehlikeli iştir oğlum! On yıl kadar önce, Yakov Lukiç daha gençken, bir gün hasat zamanı tarlada Antip Graç ile kavga edip dö-

vüşmüşlerdi. Antip ona iyi bir dayak atmıştı o zaman! Bir ay sonra gece vakti, Antip'in evinin yanındaki yazlık mutfak tutuştu. Mutfak eve bitişikti. O gece tam da rüzgâr mutfaktan eve doğru esiyordu, Tabiî ev de tutuştu. Bütün avlu alev içinde kalmıştı. Ambarlar bile tutuştu. Eskiden Antip'in güzel bir evi vardı. Şimdi ise saz damlı bir kulübede oturuyor. İşte Lukiç'le fazla uğraşan öyle olur. Adama bir kin tuttu mu, artık bir daha unutmaz. Ne eskisini, ne yenisini unutur. Ama mesele bunda değildi, oğlum. Polis memuruna içimdeki şüpheyi açıklamağa cesaret edemedim. Hem korktum, hem de kesin olarak bilmiyordum. Belki de kunduralarında böyle demir taşıyan yalnız Yakov Lukiç değildir, diye düşünüyordum.

«Bu işi iyice bir incelemek gerekiyordu. Bir defa, bağımsızlık savaşında bizim köylülerin yarısı İngiliz kundurası giyerdi. Sonra, Hoprov'ların evinin önünde öyle bir kalabalık toplanmış, yer öylesine basılmıştı ki! Orada deve izini at izinden ayıramazdın! Anlıyor musun oğlum? Mesele o kadar basit değildi! Her şeyi etraflıca bir düşündün mü, çeşit çeşit güçlükler çıkıyor insanın karşısına. Zaten ben seni buraya biçme makinelerini göresin diye çağırmadım. Şöyle bir içimi boşaltayım, olup bitenleri açıkça konuşayım diye çağırdım.»

Davıdov, sitem eder gibi :

— «Azıcık geciktin, Anlaşılan kafan çok ağır çalışıyor senin!.» dedi.

— «Daha iş işten geçmedi. Ama eğer gözünü açmazsan iş işten geçmiş olur. Bunu sana açıklıkla söyliyebilirim.»

Davıdov, bir süre düşündü, sonra söyleyeceği sözleri seçerek:

— «Benim için, işim için söylediklerin doğru, Sidoroviç,» dedi. «Sana çok çok teşekkür ederim. Üzerime aldığım işleri yeni baştan düzenlemem gerek. Doğrusu bu.. Ama şimdi en küçük bir yenilik yapmağa kalkarsam, Allahın belâsı herif hemen şüphelenir.»

Şalıy :

— «Orası doğru!» dedi.

— «Senin gündeliğini yeniden gözden geçiririz. Bu işi de düzelttiririz. Ostrovnov'a gelince, madem elimizde bir delil yok, çok dikkatli davranmamız gerek. Biraz za-

man kazanmalıyız. Sen bu konuştuklarımızdan kimseye bir tek kelimeyle olsun söz etme, anladın mı?»

Şalıy :

— «Üzülme. Tek lâf kaçırmam ağzımdan,» dedi.

— «Bana başka söyleyeceğin bir şey var mı? Yoksa okula gideceğim. Müdürle bir iş konuşmalıyım.»

— «Var ya. Şu Lukerya'yı bırak Allaha aşkına! O kadın seni felâkete sürükliyecek!»

Davıdov, can sıkıntısıyle:

— «Hay Allah belânı vermesin!» dedi. «Onun sözünü ettik ya, yeter işte! Bana giderayak doğru dürüst bir şey söylersin sandımdı. Oysa sen gene eski dalgalardan söz açıyorsun...»

— «Sen de acele etme! Benim gibi bir ihtiyarı iyice dinle. Bak, sana ne diyeceğim, o karı son zamanlarda yalnız seninle aşna fişna etmiyor. Alnının ortasına bir kurşun yemek istemezsen, bırak o orospuyu. Büsbütün ayrıl, diyorum sana!»

— «Onun yüzünden bana kurşun sıkacak olanın alnını karışlarım.»

Bunu söylerken Davıdov'un dudaklarında alaycı bir gülümseyiş belirmişti. Ama Şalıy bu gülümseyişi farkedince hemen öfkelendi :

— «Ne sırıtıyorsun be! Hâlâ sağ olduğuna dua et! Gözün kör mü, nedir? Bir türlü akıl erdiremiyorum! Herif neden Makar'a ateş etti de sana etmedi? Bunu anlıyamıyorum.»

— «Herif dediğin kim?»

— «Yırtık Timoşka! Başka kim olacak? Makar'ı niye vurmak istedi; hiç anlamıyorum. Ben seni, işte bunun için, ayağını denk atasın diye haber vermek üzere çağırdım. Sen ise bizim piç Vanyatka gibi sırıtıp duruyorsun...»

Davıdov birden elini cebine attı, sonra bütün vücuduyle masanın üzerine abandı :

— «Timoşka mı? O da nereden çıktı?»

— «Kaçıp gelmiş, başka nasıl gelecek?»

Davıdov, hemen hemen fısıldıyarak, yavaşça:

— «Sen onu gördün mü?» diye sordu

— «Bugün çarşamba mı?»

— «Çarşamba.»

— «İyi ya! Cumartesi gecesi senin Luşka'yı onunla

beraber gördüm. Bizim inek sürüden ayrılmış, o akşam dönmemişti. Allahın belâsı hayvanı gidip aramak zorunda kaldım. Neredeyse gece yarısına yakın kör olası ineği bulup eve götürüyordum. Yolda, bizim köyün tâ yanında onlara rastladım.»

— «Yanlış görmüş olmayasın?»

Şalıy alaylı bir tavırla güldü :

— «Timoşka'yla seni ayıramaz mıyım ben?» dedi. «Hayır, benim gözlerim çok keskindir, oğlum. Sen ihtiyar oluşuma bakma! Sığırlardan biri karanlıklarda tek başına dolaşıyor sanmış olacaklar, oysa peşinden ben de geliyordum. Beni hemen görmediler. Luşka: 'Hay Allah kahretsin şu ineği, Timoşa. Ben de biri geliyor sandım...' dedi. O sırada da ben karşısına çıktım. Önce Luşka ayağa fırladı, sonra da Timoşka. Kulağıma hafif bir ses geldi: Timoşka silâhının emniyetini açmıştı. Ama kendi susuyordu. Ben ise sakin sakin: 'Oturun, oturun yerinize çocuklar! Ben size engel olmayayım, görüyorsunuz işte inekceğizim sürüden ayrılmış, onu götürüyorum!' dedim.»

Davıdov, sanki Şalıy'le değil de kendi kendine konuşuyormuş gibi:

— «Ha! Şimdi her şeyi anladım.» diye söylendi, sonra ağır ağır doğruldu, yerinden kalktı. Sol eliyle demirciye sarıldı, sağ eliyle de dirseğini sımsıkı kavradı:

— «Her şey için sana çok teşekkür ederim. Dostum İppolit Sidoroviç...» dedi.

O akşam Şalıy ile yapmış olduğu konuşmayı Nagulnov'la Razmyötnov'a, anlattı. Bölge G.P.U. örgütüne, Yırtık Timofey'in köye gelmiş olduğunu hemen bildirmeyi teklif etti. Ama bu haberi olağanüstü bir sakinlikle karşılıyan Nagulnov :

— «Hiç bir yere haber vermemeli!» dedi. «Oradakiler bütün işi bozarlar. Timoşka budala değil, köyde oturmaz! Bölge G.P.U memurlarından biri buraya geldi mi, hemen haberini alır, buradan çekip gider!»

Razmyötnov :

— «G.P.U. memurları buraya geceleyin gizlice gelirlerse nasıl haber alacak?» diye sordu.

Nagulnov, hem sevgiyle hem de alaylı bir tavırla baktı :

— «Sendeki akıl da çocuk aklı be Andrey!» dedi. «Av-

cıyı önce kurt görür, ondan sonra avcı kurdu farkeder!»

Davıdov:

— «Peki sen ne teklif ediyorsun?» diye sordu.

— «Bana beş altı günlük süre verin, size Timoşka'yı ya sağ, ya da ölü olarak teslim ederim! Ama gene de Andrey'le siz ayağınızı denk atın : Geç vakit evinizden çıkmayın, odanızda da ışık yakmayın. Sizden istediğim bu kadar! Gerisini bana bırakın.»

Nagulnov, nasıl bir plân kurduğunu açıklamamağa kesinlikle kararlıydı. Davıdov:

— «Peki, peki! Ne yapalım? Göster kendini öyleyse!» dedi. «Ama dikkat et... Timofey'i elinden kaçırırsan, öyle bir deliğe saklanır ki, bir daha taş çatlasa bulamayız onu!»

Nagulnov hafifçe gülümseyerek :

— «Merak etme, benden kaçamaz!» dedi; gözlerinde beliren kıvılcımları göstermemek için, esmer göz kapaklarını aşağı doğru indirdi.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Luşka eskisi gibi teyzesinin evinde oturuyordu. Bu küçük ev, saz kapalı damı, sarı kepenkleri, eskilikten eğrilmiş duvarları ile dereye bakan yarın üzerinde, tâ kenarda toprağa sanki yapışıp kalmıştı. Pek büyük olmayan bahçesini yaban otları ile fundalıklar kaplamıştı. Luşka'nın teyzesi Alekseyvna'nın bir inekle küçük bostanından başka malı yoktu.

Bahçeyi dereden ayıran, aynı zamanda pek yüksek olmayan çitte, dereden su almak için açıklık bırakılmıştı. İhtiyar ev sahibi, buradan getirdiği suyla, bostanına ektiği lâhanaları, salatalıkları, domatesleri suluyordu.

Çitteki bu su yolunun yanında, gururla dimdik yükselen devedikenlerinin mor çiçekleri, etrafa dal budak salmış yaban keteni, bir de çitin çubukları arasında kıvrıla kıvrıla yukarı tırmanan asma kabaklarının çan şeklindeki sarı çiçekleri görünüyordu. Sabahları mavi mavi açan sarmaşıklarla çit uzaktan usta bir elin dokuduğu renk renk bir halı gibi pırıldıyordu. Burası çok ıssız bir yerdi. Nagulnov, ertesi sabah Alekseyevna'nın evinin yanından geçerken, nehir boyunda, işte bu ıssız bölgeyi pusu kurmağa en uygun yer olarak seçmişti.

İki gün hiç bir davranışta bulunmadı. Nezlesinin bitmesini bekliyordu. Üçüncü gün ise, hava kararır kararmaz, sırtına pamuklu hırkasını giyerek kimseye görünmeden sokağa çıkıp dere boyuna indi. O ay ışığından yoksun, simsiyah geceyi yaban ketenlerinin içine sinmiş olarak geçirdi. Ama o gece su yolunun yanında hiç kimse görünmedi. Makar gün doğarken eve gitti, birkaç saat uyudu. Gündüz, otları biçmeğe başlamış olan birinci ekibin yanına yollandı. Karanlık basınca da gene o çitteki geçit yerinin yanında uzandı, beklemeğe koyuldu.

Gece yarısı kulübenin kapısı hafifçe gıcırdadı. Makar, çitin öbür tarafından, kapıda koyu renk şala sarılmış bir

kadının karaltısını görebiliyordu. Hemen Luşka'yı tanıdı.

Genç kadın, ağır ağır kapının önündeki basamaktan aşağı indi, bir süre durduktan sonra çıktı, yan sokaklardan birine saptı. Makar hiç gürültü etmeden hemen hemen on adım kadar arkasından gidiyordu. Luşka, hiç bir şeyden şüphelenmeden, arkasına bile bakmadan köyün dışına doğru yürüyordu.

Artık köyden çıkmışlardı, ama bu sırada o Allahın belâsı nezle Makar'ı ele verdi. Makar yüksek sesle aksırdı, aynı anda kendini yere attı. Luşka yıldırım gibi arkasına döndü; bir an hiç kımıldamadan durdu. Donakalmış gibi ellerini göğsüne bastırdı. Tıkanırcasına sık sık nefes alıyordu. Sutyeni göğsüne birden dar gelmiş gibiydi, şakaklarındaki damarlar hızlı hızlı atıyordu. İlk şaşkınlığını giderdikten sonra ihtiyatlı, küçük adımlarla Makar'a doğru yürüdü. Makar dirseklerini yere dayamış, kaşlarının altından ona dikkatle bakıyordu. Luşka, üç adım kadar yaklaşınca durdu, boğuk bir sesle:

— «Kim o?» diye sordu.

Makar, dört ayak durumundaydı. Hiç karşılık vermeden hırkasının eteğini başının üzerine kaldırmıştı. Luşka'nın kendisini tanımasını hiç istemiyordu. Genç kadın korku içinde:

— «Aman yarabbi!» diye fısıldadı, sonra hemen arkasını dönüp köye doğru koşmağa başladı.

Makar, gün doğmadan biraz önce Razmyötnov'u uyandırdı. Sedirin üzerine oturdu, somurtkan bir tavırla:

— «Allah kahretsin! Bir defa aksırdım, işi berbat ettim gitti! Ne olursun, yardım et Andrey... Etmezsen Timoşka'yı kaçırırız,» dedi.

Yarım saat kadar sonra ikisi birlikte çift atlı bir araba ile Alekseyevna'nın avlusuna gelmişlerdi. Önce Razmyötnov atları çite bağlıyarak kapının önündeki basamaklardan çıktı, eğri kapıyı çaldı. İçerden ev sahibi kadın, uykulu bir sesle:

— «Kim o? Kimi istiyorsunuz?» diye sordu.

Razmyötnov :

— «Kalk, Alekseyevna. Yoksa ineğini kaçıracaksın!» dedi.

— «Kimsin sen?»

— «Şûra başkanı Razmyötnov!»

İçeriden kadının öfkeli sesi duyuldu:

— «Karga bokunu yemeden kapı kapı ne dolaşıyorsun?»

— «Görüşülecek bir iş var. Aç bakalım kapıyı...»

Kapının sürgüsü çekildi, Razmyötnov'la Nagulnov mutfağa girdiler. Ev sahibi kadın aceleyle giyindi, hiç konuşmadan lâmbayı yaktı. Razmyötnov gözleriyle yatak odasını işaret ederek:

— «Senin kiracı evde mi?» diye sordu.

— «Evde. Sabahın köründe ne yapacaksın onu?»

Razmyötnov karşılık vermeden gidip öbür kapıya vurarak bağırdı:

— «Hey! Lukerya! Kalk, giyin bakalım. Pılını pırtını toplaman için beş dakika veriyorum. Askerce...»

Luşka, yalınayak dışarı çıktı, çıplak omuzlarında bir şal vardı. Gömleğinin eteğindeki tentene, mat, esmer baldırlarının üzerinde kar gibi beyaz görünüyordu. Razmyötnov:

— «Git giyin!» dedi. Sonra azarlar gibi başını salladı: «Hiç olmazsa ayağına bir eteklik giyseydin be!. Ne utanmaz karısın!»

Luşka dikkatle, soru sormak ister gibi gelenlere baktı. Sonra dudaklarında gözleri kamaştıran bir gülümseyiş belirdi:

— «Ayol, siz yabancı değilsiniz ki! Kimden utanacağım?»

Mahmurluğu üzerindeyken bile bir genç kız gibi taptaze, aynı zamanda çok güzeldi. Allahın belâsı Luşka! Razmyötnov hayranlığını saklamayı gerekli görmeden, gülümseyerek, hiç konuşmadan onu seyrediyordu. Makar ise ev sahibesine sert bir tavırla, dik dik bakıyordu. Luşka çapkınca omuz kırarak, üzerinden kaymak üzere olan şalı düzeltti:

— «Hangi rüzgârlar attı sizi böyle buraya, sevgili konuklarım?» diye sordu. «Yoksa Davıdov'u mu arıyorsunuz? Olur a...»

Şimdi o da kendine güvenen, meydan okuyan bir tavırla baktı. Aynı şekilde öfkesiz, ağır başlılıkla karşılık alaylı alaylı süzerek eski kocası ile göz göze geleceği anı bekliyordu. Ama Makar genç kadına sakin, ciddî bir ta-

vırla baktı. Aynı şekilde öfkesiz, ağır başlılıkla karşılık verdi :

— «Hayır... Biz Davıdov'u değil, yırtık Timofey'i arıyoruz...»

Luşka, lâubali bir tavırla :

— «Onu burada aramanın âlemi yok! Arıyacaksanız karlı bölgelere buyurun! Biricik sevgilimi oraya sürdüler, biliyorsunuz ya!» dedi, gene de garip bir şekilde ürperiyormuş gibi omuzlarını kaldırmaktan kendini alamadı.

Makar duygularını belli etmeden, aynı sakin tavırla:

— «Bırak numarayı!» dedi.

Onun bu soğuk, kayıtsız tavrı Luşka için öylesine beklenmedik bir şeydi ki, birden çileden çıktı, ona sözle saldırmağa kalkıştı:

— «Dün gece köyün dışına gezmeğe çıktığımda peşimden sen mi sürükleniyordun yoksa, sevgili kocacığım?»

Makar'ın dudaklarında belirsiz bir gülümseyiş titredi.

— «Demek her şeye rağmen tanıdın, öyle mi?»

— «Hayır, karanlıkta tanıyamadım; amma ödümü patlattın şekerim. Ancak köye dönünce karşıma çıkanın sen olduğunu anladım!»

Razmyötnov, Luşka'nın büyüleyici güzelliğinin etkisine kapılmamak için, yapmacık kaba bir tavırla sordu:

— «Amma yaptın ha! Senin gibi feleğin çemberinden geçmiş bir aşifte neden korksun?»

Genç kadın ellerini beline koydu, Razmyötnov'a onu öfkeli bir bakışlarıyle yakmak istiyormuşçasına baktı :

— «Sen bana durup dururken küfretme! Git Marinka'na küfret! Belki o zaman sessiz Demit sana güzel bir dayak atar. Bana hakaret etmek kolay; savunacak kimsem yok benim...»

Razmyötnov, alaylı alaylı güldü :

— «Yok mu? Sürüyle vardır be!»

Ama Luşka artık ona hiç önem vermeden Makar'a dönmüştü:

— «Neden peşimden geliyordun, ha? Ne istiyordun benden? Ben özgür bir kuşum! İstediğim yere uçarım. Eğer o sırada sevgili arkadaşın Davıdov yanımda olsaydı, herhalde peşimizden sürükleniyorsun diye sana teşekkür etmezdi...»

Makar'ın solgun cildinin altında adalelerinin sert hatları hafiffçe titredi. Ama büyük bir iradeyle kendisini tuttu hiç bir şey söylemedi. Yalnız mutfağın sessizliğinde yumruk yaptığı elinin parmaklarını çatırdattığı duyuldu. Razmyötnov tehlikeli bir yöne dökülmek üzere olan konuşmayı aceleyle kesti:

— «Konuştuk ya, yeter işte! Haydi bakalım, toplan Lukerya! Sen de Alekseyevna. Hazırlanın, tevkif edildiniz! Şimdi sizi Bölge'ye götüreceğiz!»

Luşka :

— «Ne yaptık ki biz?» diye sordu

— «Orada öğrenirsin!»

— «Peki, ya gitmezsem?»

— «Ha, bak o zaman kuzu gibi elini ayağını bağlarız, zorla götürürüz. Tekme filan da atmana fırsat vermeyiz. Haydi, çabuk ol!»

Luşka birkaç dakika kararsızlık içinde durdu. Sonra geri geri gitti. belirsiz bir hareketle kapının arkasına süzülüverdi. Hemen de kapıyı içerden kapatıp çengeli takmak istedi. Ama Makar tam zamanında davrandı, pek büyük çaba harcamadan kapıyı kendine doğru kuvvetle çekti. Yatak odasına girdi, sesini yükselterek:

— «Seninle oyun oynayacak değiliz burada,» dedi. «Giyin, kaçmaya da yeltenme! Kaçacak olursan, arkandan ben yetişecek değilim. Kurşun yetişir, anladın mı?...»

Luşka güçlükle nefes alarak karışık yatağın üzerine oturdu:

— «Dışarı çık! Giyineceğim!»

— «Giyin! Utanacak bir şey yok. Ben senin çeşit çeşit hallerini gördüm.»

Luşka yorgun, öfkesiz bir tavırla:

— «Eee... Canım cehenneme öyleyse,» dedi.

Üzerinden geceliğini, gömleğini, eteğini çıkardı; gençliğinin taptaze, dolgun vücuduyle, olağanüstü bir güzellik içinde. çırılçıplak. serbest bir tavırla sandığa doğru yürüdü, kapağını açtı. Makar ona bakmıyordu: Kayıtsızlıkla gözlerini pencereye çevirmiş, sanki donup kalmıştı!

Luşka, beş dakika sonra sırtında sade bir basma elbiseyle, artık çapkın çapkın bakmayan, hatta biraz hüzünlü ifadeyle Makar'a döndü:

— «Ben hazırım Makaruşka!»

Mutfakta giyinmiş olan Alekseyevna :

— «Evi kime bırakacağım? İneğimi kim sağacak, bostanıma kim bakacak?» diye söylenip duruyordu.

Razmyötnov, ihtiyar kadını sakinleştirmeğe çalışarak:

— «Biz onlara bakarız teyze, merak etme, döndüğün vakit her şeyi şimdiki gibi yerli yerinde bulursun,» dedi.

Hep beraber bahçeye çıkıp arabaya bindiler. Razmyötnov dizginleri çözdü, sonra sert bir hareketle kırbacı şaklatarak atları tırısa kaldırdı. Köy Meclisi binasının önüne gelince arabayı durdurdu, aşağı atladı:

— «Haydi bakalım, hanımlar, inin!»

Önce kendisi bodruma girdi, bir kibrit çakıp yürüdü, karanlık bir kömürlüğün kapısını açtı:

— «Buyurun, güzel güzel yerleşin!»

Luşka :

— «Peki, bizi Bölge'ye ne zaman götüreceksiniz?» diye sordu.

— «Hele gündüz olsun, gideriz!»

Ama Luşka bir türlü susmuyordu:

— «Peki, madem buraya gelecektik, ne diye bizi arabayla getirdiniz? Yaya gelemez miydik buraya?»

Razmyötnov karanlıkta gülümsedi :

— «Gösteriş olsun diye!» dedi.

Bu meraklı kadınlara, buraya gelirlerken yolda kimse kendilerini görmesin diye arabayla getirdiklerini söyleyemezdi ya! Alekseyevna:

— «Gerçekten de, buraya yaya da gelebilirdik!» dedi; sonra haç çıkararak kömürlüğe girdi.

Luşka derin derin içini çekerek, hiç konuşmadan ardından gitti. Razmyötnov kömürlüğü kapadı. İşte o zaman yüksek sesle:

— «Lukerya, beni dinle!» diye bağırdı. «Size yemek de, su da vereceğiz, kapının sol tarafında, köşede başka ihtiyaçlarınız için bir kova var. Çok rica ederim, uslu durun, gürültü patırdı etmeyin, kapıyı yumruklamayın. Öyle bir şey yaparsanız, vallahi elinizi kolunuzu bağlar, ağzınızı da tıkarız! Bu iş şaka değil. Haydi, allahaısmarladık! Sabah olunca gelir gene görürüm sizi...»

Dışarı çıkarken dış kapıya ikinci bir kilit takan Razmyötnov, orada bekleyen Nagulnov'a, rica eder gibi :

— «Onları burada ancak üç gece tutabilirim, daha

fazla tutamam Makar!» dedi. «Sonra ne yaparsan yap, yalnız Davıdov bu işi öğrenirse, ikimiz için de kötü olur.»

— «Öğrenmez! Sen atları yerine götür, bir ara da bunlara yiyecek bir şeyler getir, olmaz mı? Haydi, çokteşekkür ederim. Ben eve gidiyorum!»

Hayır... Gremyaçiy -Log'un ıssız sokaklarından gün doğmadan önceki o hafif mavilik içinde uzaklaşan Makar Nagulnov, eskisi gibi dimdik yürüyen, kendisine güvendiğini belli eden tok adımlar atan Makar değildi. Hafifçe kamburlaşmıştı. Başını önüne eğmiş, yorgun argın yürüyor, arada bir kocaman avucunu göğsünün sol tarafına bastırıyordu.

⁂

Nagulnov, Davıdov'un gözüne ilişmemek için gündüzlerini tarlada, hasat yapanların arasında geçiriyor, yalnız geceleri köye dönüyordu. İkinci günün akşamı, gözetleme yerine gitmeden önce Razmyötnov'a :

— «Davıdov beni hiç aramadı mı?» diye sordu.

— «Hayır, zaten ben de onu hemen hemen hiç görmedim. İki gündür derenin üzerinde köprü yapıyoruz, başımı kaşıyacak vaktim yok. Bir köprüye koşuyorum, bir buraya gelip bizim tutuklulara bakıyorum!»

— «Onlar nasıl?»

— «Dün gündüz Luşka öyle bir bağırıp çağırmağa başladı ki, işitseydin deli olurdun. Kapıya yaklaştım mı, küfrün bini bir para... Öyle bir küfrediyor ki namussuz karı, sarhoş kazaktan beter! Nerden öğrendi bu cins cins küfürleri, şaşıp kalıyorum. Güç belâ susturdum onu! Artık ükfretmiyor. Sustu... Ağlayıp duruyor.»

— «Ziyanı yok, ağlasın; yakında bir ölünün arkasından gözyaşı dökecek!»

Razmyötnov, şüpheli bir tavırla :

— «Ben Timoşka'nın geleceğini hiç sanmıyorum!» dedi.

Nagulnov, yumruğunu dizine indirerek :

— «Gelecek!» dedi. Uykusuz geçirdiği gecelerden şişmiş gözlerinin derinliklerinde bir kıvılcım parlıyordu: «Luşka'dan kurtulabilir mi o? Gelecektir...»

Gerçekten de Timofey çıkageldi. Üçüncü gece, saat ikiye doğru ihtiyatı bir tarafa bırakarak çitin geçit yerine

yaklaşmıştı. Onu köye sürükleyen kıskançlık mı, yoksa açlık mıydı? Belki de işin içinde her ikisi de vardı. Ama sonunda dayanamamış, gelmişti işte.

Tıpkı bir vahşi hayvan gibi sinmiş, hiç ses çıkarmadan dereden ayrılan patikada yürüyordu. Makar ne Timofey'in ayaklarının altında çamurun vıcık vıcık bir ses çıkardığını, ne de kuru bir funda dalının çatırdağını işitmişti. Birden, beş adım ilerisinde hafifçe öne doğru eğilmiş bir karaltı görünce şaşkınlıktan irkildi.

Timofey, sağ eliyle tüfeğini kavramış, hiç kımıldamadan duruyor, etrafı dikkatle dinliyordu. Makar ise hendeğin içine yatmış, nefesini tutmuştu. Bir an kalbi çift çift atar gibi oldu, sonra gene düzgün atmağa başladı. Ama ağzında bir kuruluk, aynı zamanda acı bir tat duyuyordu.

Dere boyunda tiz sesle bir kuş öttü, köyün tâ öbür ucunda bir inek böğürdü, derenin öbür tarafında, bir bıldırcın çıkır çıkır seslerle etrafı çınlattı. Makar, bulunduğu yerden rahatça ateş edebilirdi. Timofey tam hedef olacak şekilde Makar'a sol tarafını çevirmiş, bütün vücuduyle sağa dönmüştü. Büyük bir dikkatle etrafa kulak kabartıp duruyordu.

Makar, tabancasının namlusunu dirsekten kıvırdığı sol elinin üzerine dayadı. Kabza çiğden nemlenmişti. Bir süre bekledi. Hayır, o herhangi bir kulak alçağı değildi. Nagulnov'du. Kulaklar gibi düşmana sinsi sinsi ateş edemezdi! Olduğu yerde hiç kımıldamadan, yüksek sesle:

— «Önüne bak! Ecelin geldi!» diye bağırdı.

Timofey sanki bir tramplenden atlıyormuş gibi önce yukarıya, sonra yana doğru fırladı. Aynı anda tüfeğini doğrultmuştu, ama Makar ondan önce davrandı, gecenin rutubetli sessizliği içinde bir silâh sesi duyuldu. Pek kuvvetli bir ses değildi, boğuktu...

Timofey elinden tüfeğini düşürdü. Dizleri kıvrıldı, bütün vücuduyle ağır ağır öne eğildi. Daha doğrusu Makar'a çok ağır hareket ediyormuş gibi görünüyordu. Timofey böylece yavaş yavaş devrildi, sonunda sırt üstü yere düştü. Cesedi patikanın çiğnene çiğnene sertleşmiş toprağına şiddetle çarptığında tok bir ses duyuldu.

Makar daha onbeş dakika hiç kımıldamadan olduğu yerde yattı: «İnsan bir kadınla görüşmeğe giderken yanı-

na birkaç kişi daha almaz ama, belki de arkadaşları derenin kenarında saklanmış onu bekliyorlardır,» diye düşünerek bütün varlığıyle dikkat kesilmiş, etrafı dinliyordu. Her taraf hiç bir sesin bozmadığı derin bir sessizlik içindeydi. Silâh sesinden sonra bir an için susmuş olan bıldırcın gene gıcırtılı bir sesle takırdamağa başladı. Ama bu sefer korka korka, ara vere vere ötüyordu.

Ortalık hızla aydınlanıyordu. Neredeyse gün doğacaktı. Koyu lâcivert göğün doğu kenarında al bir çizgi gittikçe büyüyor, genişliyordu. Artık derenin öbür tarafındaki söğüt ağaçlarının tepeleri belirli bir şekilde görünüyordu. Makar yerinden kalktı, Timofey'e yaklaştı. Beriki sırt üstü yatıyordu. Sağ elini arkaya doğru atmıştı. Donmuş kalmış, ama canlılığın verdiği parlaklığı daha büsbütün yitirmemiş olan gözleri iri iri açılmıştı. Bu ölü gözler sanki artık sönmeğe yüztutmuş belirsiz yıldızlara, alt kısmı hafifçe gümüşlenmiş sedef rengi küçük bulutun tam tepede yavaş yavaş dağılışına, incecik tül gibi bir sisle örtülmüş uçsuz bucaksız göklere derin bir hayranlıkla şaşkınlık içinde bakıyor gibiydi...

Makar, çizmesinin burnu ile ölüye dokundu, alçak sesle:

— «Eh. Zamparalığına doydun mu, söyle bakalım düşman herif?» diye söylendi.

Kadınların şımarttığı, sevdiği Timofey'in ölürken bile yakışıklı bir hali vardı. Güneşten yanmamış temiz beyaz alnının üzerine siyah bir tutam saç düşmüştü. Dolgun yüzündeki hafif pembelik henüz solmamıştı. Yumuşak, siyah bıyıkların çevrelediği üst dudağı hafifçe kıvrılıp, yukarı doğru çekilmiş, nemli beyaz dişlerini ortaya çıkarmıştı. Daha birkaç gün önce Luşka'yı büyük bir tutkuyle öpen renkli dudaklarında hayret anlamı taşıyan belirsiz bir gülümseyiş donup kalmıştı.

Makar: «Amma da besiliymişsin delikanlı!» dedi. Şimdi ölüye sakin bir tavırla bakarken içinde ne biraz önceki kini, ne memnunluk, ne de herhangi bir başka duygu vardı. Yalnız büyük bir yorgunluk içindeydi. Günlerce, yıllarca bütün varlığını heyecana kaptıran, bütün kanını kalbine doğru iten kıskançlıktan yaralanmış bir gururdan ötürü için için yanmasına yol açan ne varsa, hepsi

Timofey'in ölümü ile birlikte ansızın yok olmuş, bir daha dönmemecesine uzaklara gitmişti.

Yerden tüfeğini kaldırdı, tiksinerek yüzünü buruşturdu, ölünün ceplerini aradı. Ceketinin sol cebinde, «Limoncuk» adı verilen bir el bombasının girintili çıkıntılı yüzeyine rastladı. Sağ cepte ise dört tüfek kurşunundan başka bir şey yoktu. Timofey üzerinde herhangi bir resmî kâğıt da taşımıyordu.

Makar oradan ayrılmadan önce, son bir defa daha ölüye baktı; ancak o zaman Timofey'in üzerindeki işlemeli gömleğin tertemiz yıkanmış olduğunu, poturunun diz kısmındaki yırtıkların ustaca dikilip örüldüğünü farketti. Belliydi ki, bunu bir kadın eli yapmıştı! Makar, acı acı: «Halinden belli, seni ne kadar da iyi beslemiş, ne kadar da iyi bakmış sana...» diye düşündü. Sonra ayağını -sanki çok ağırmış gibi- yavaş yavaş kaldırarak geçit yerinin öbür tarafındaki eşiğe bastı.

Daha çok erken olmasına rağmen Razmyötnov, Makar'ı bahçe kapısının yanında karşıladı. Hemen elinden tüfeği, mermileri, sonra da el bombasını aldı. Memnun bir tavırla:

— «Demek vurdun ha?» dedi. «Korkusuz oğlandı! Hiç bir şeyden sakınmıyordu kendini. Silâhının sesini işitince, kalkıp giyindim. Hemen oraya koşmak istiyordum. Ama baktım ki geliyorsun, içim rahat etti.»

Makar:

— «Bana Köy Meclisi'nin anahtarını versene!» diye rica etti.

Razmyötnov, onun ne yapacağını anlamıştı. Ama gene de sordu:

— «Luşka'yı serbest bırakmak mı istiyorsun?»

— «Evet!..»

— «Yanlış bir iş yapacaksın!»

Makar, boğuk sesle:

— «Konuşma!» dedi. «Ben o namussuz karıyı her şeye rağmen seviyorum!»

Anahtarları aldı, hiç bir şey söylemeden arkasını döndü, çizmelerinin tabanlarıyle şap şap yere basarak Köy Meclisi'ne doğru yürüdü.

*

Makar karanlık taşlıkta anahtarı kilidin deliğine bir

türlü uyduramadı. Ancak içeri girip kömürlüğün kapısını da ardına kadar açtıktan sonra, alçak sesle:

— «Lukerya... Bir dakika çıkar mısın?» diye seslendi.

Dipte, köşede bir saman hışırtısı oldu, Luşka hiç bir şey söylemeden eşiğe çıktı, yorgun bir hareketle başındaki beyaz örtüyü düzeltti. Makar yana çekilip onu önünden geçirdi:

— «Dış kapıya çık!» dedi.

Luşka dış kapıya çıkınca ellerini arkasında kenetledi, hiç bir şey söylemeden parmaklığa yaslandı. Dayanacak bir yer mi arıyordu, nedir? Hiç konuşmadan bekliyordu. O da Andrey Razmyötnov gibi bütün gece gözünü kırpmamış, gün doğarken de hafif bir silâh sesi işitmişti. Herhalde Makar'ın kendisine o anda neyi haber vereceğini anlamıştı. Yüzü bembeyazdı; derine gömülmüş karanlık, kupkuru gözlerinde Makar'ın o zamana kadar hiç görmediği tuhaf bir bakış vardı.

Makar onun siyah, acılı gözlerinin içine bakarak :

— «Timofey'i öldürdüm!» dedi. Sonra şaşılacak kadar kısa sürede, iki gece içinde o tutku dolu şımarık dudakların iki tarafında belirmiş, aynı zamanda derine gömülmüş hüzün çizgilerine baktı: «Tez eve git, pılını pırtını topla, köyden ayrıl. Bir daha da dönme! Yoksa başına belâ gelecek! Seni mahkemeye verirler!»

Luşka hiç konuşmadan duruyordu. Makar tuhaf, beceriksiz hareketlerle ceplerinde bir şeyler aranıyordu. Sonunda uzun zamandır yıkanmamış, kirden kül rengine dönmüş tenteneli, bumburuşuk bir küçük mendili genç kadına uzattı:

— «Al! Bu senin mendilin! Beni bıraktığın zaman evde kalmış. Al! Artık ne yapayım bunu ben?»

Luşka, soğuk parmaklarıyle küçük mendili buruşuk entarisinin yenine soktu. Makar içini çekti, sonra :

— «Onunla vedalaşmak istersen, sizin bahçeye çık. Orada, su arkının yanında yatıyor!» dedi.

Öylece, başka hiç bir şey konuşmadan ayrıldılar. Bir daha birbirlerini hiç görmeyeceklerdi. Makar hemen kapının önündeki basamaklardan aşağı indi, ona karşı kayıtsızmışçasına başını salladı. Luşka ise o gururlu başını tâ aşağıya kadar eğerek, ciddi bir tavırla selâmına

karşılık verdi. Sonra arkasından uzun uzun baktı. Belki de, hayatlarının o son buluşma anında, daima sert davranan, başkalarına pek sokulmayan bu adam ona ilk kez bambaşka görünmüştü, kimbilir?

ONİKİNCİ BÖLÜM

Güzel, sıcak giden havalar, meralardaki otların daha çabuk büyümelerini sağlamıştı. Otları biçenlere son olarak Gremyaçiy kolhozunun üçüncü ekibi de katılmıştı. Ekipteki hasatçılar cuma sabahı çalışmaya gitmişlerdi. Cumartesi akşamı ise Davıdov'un evine Nagulnov geldi.

Hafif kamburlaşmıştı, tıraşsızdı. Uzun süre hiç konuşmadan oturdu. Son günlerde sanki birden ihtiyarlamıştı! Davıdov, onun sert tüylerle kaplı esmer çenesinde ilk olarak kırağı çalmış gibi görünen beyaz kıllar farketti.

İlk on dakikada ev sahibi de, misafir de hiç konuşmadan birer sigara tellendirdiler. Bir tek söz söylemiyorlardı. Hiç biri konuşmaya daha önce başlamak istemiyordu. En sonunda Nagulnov:

— «Lyubişkin'in ekibinde herkes ot biçmeğe gitti mi acaba? Hiç kontrol ettin mi?» diye sordu.

— «Biçme işi için ayrılanların hepsi gitmiştir. Ne olacaktı?»

— «Yarın sabah onun ekibine bir gitsen, işleri nasıl düzenlediklerine bir baksan, fena olmaz.»

— «Daha işe yeni çıktılar. Hemen kontrol etmek onları biraz kırmaz mı? Daha erken değil mi?»

— «Yarın pazar da...»

— «Ee... Ne olacakmış pazarsa?..»

Nagulnov'un kuru dudaklarında hafif bir gülümseyiş titredi :

— «Onun ekibinde hep dindarlar var. Hepsi kilisenin büyüsüne tutulmuş adamlar! Özellikle eteği eksikler. Otlaklara gitmesine gittiler, ama bayram günü, geberseler çalışmazlar, bakarsın karılardan bir-ikisi Tubyansk kilisesine bile gider. Oysa işin bekleyecek tarafı yok. Hava her

an bozabilir. O zaman saman yerine köpek altına bile serilemiyecek çürük çarık otlar kalır elimizde...»

— «İyi ya. Yarın sabah erkenden gider, bir kontrol ederim. Kimsenin işini terketmesine izin vermem tabiî. Beni uyardığın için teşekkür ederim! Yalnız Lyubişkin'in ekibinde hep dindarlar toplandı diyorsun? Onu anlıyamadım.»

— «O kafada herifler başka ekiplerde de var ama, üçüncü ekiptekilerin sayıları daha fazla!»

— «Anladım! Peki sen yarın ne yapacaksın? İstersen birinci ekibe git, ha?»

Nagulnov, isteksiz bir tavırla:

— «Hiç bir yere gitmiyeceğim,» diye karşılık verdi. «Birkaç gün evde kalacağım... Bir tuhaflığım var, her tarafım kırılıp dökülüyor. Sanki üç araba dayak yemiş gibiyim...»

Gremyaçiy'deki hücrenin geleneğine göre, bir tarlada iş başlayınca Parti'deki herkes mutlaka o tarlaya giderlerdi. Genellikle daha Böyle Komitesi'nden emir gelmeden çok daha önce tarlalara gidiyorlardı. Bu sefer de Nagulnov'un ekiplerden birinde bulunması gerekiyordu. Bu, kaçınılmaz bir şeydi. Ama Davıdov arkadaşının ruh halini çok iyi anlıyordu; bu yüzden:

— «Eh! Ne yapalım Makar! Madem istiyorsun, evde kal öyleyse!» dedi. «Belki böylesi daha iyi olur. Herkes tarladayken idarecilerden biri köyde kalmalı. Ne olur ne olmaz!»

Davıdov, bu son sözü Makar'a kendisini ne kadar iyi anladığını, üzüntüsünü paylaştığını açıkça belirtmek istemediği için söylemişti. Nagulnov ise sanki Davıdov'dan yalnız bu sözü duymak için gelmişti. «Allahaısmarladık» bile demeden çıkıp gitti. Ama bir dakika sonra tekrar odaya girdi, suçlu suçlu gülümsiyerek:

— «Kafam kalbur gibi oldu. Artık hiç bir şeyi aklımda tutamıyorum. Baksana, sana allahaısmarladık bile demedim. Lyubişkin'in ekibine gidip baktıktan sonra gel de, o dindar herifleri bana anlat: Ne yapıyorlar, ne ediyorlar, akılları fikirleri nerede, atların bastığı yere mi, yoksa Tubyansk kilisesinin haçına mı bakıyorlar...O vaftiz edilmiş sersemlere söyle: İsa bile eski çağlarda yaşamış adamlara gökten ekmeği, açlığın olduğu bir yılda

yağdırmış. O da bütün ömürlerince bir kerecik olmuş! Bizim kazakların kışlık samanını İsa hazırlıyacak değil. Ona hiç güvenmesinler. Öyle dersin. Yani, kısacası, dine karşı propagandaya hız verirsin.

«Zaten bu gibi durumlarda ne söylemek gerektiğini sen de bilirsin. Yazık ki seninle beraber gidemiyorum, yoksa yobazlarla mücadelede sana büyük yardımım dokunurdu. Gerçi pek kuvvetli bir hatip sayılmam ama, yumruğum her tartışmada söz sahibidir kardeşim. Bir kerecik yapıştırdım mı, karşımdaki artık karşılık veremez. Çünkü insan ancak ayaktayken karşı koyabilir. Bir doksan yere uzandıktan sonra artık karşılık marşılık verebilir mi yani? Zaten yatay durumda olanların itirazları sökmez...»

Nagulnov birden canlanmıştı. Neşelenen gözleri pırıl pırıldı :

— «Ben de seninle geleyim mi ha, Siyoma? Bir de bakarsın yobazlık konusunda karılarla başın derde girer. O zaman sana büyük yardımım dokunabilir. Sen bizim karıları bilmiyor musun? Baharda az kalsın seni öldürüyorlardı! O zaman öldüremediler ama, ikinci kez mutlaka öldürürler. Oysa ben yanında olursam, kimse kılına dokunamaz. O şeytan tohumlarına nasıl davranılacağını çok iyi bilirim!»

Davıdov gülmemek için kendini tutarak korkmuş gibi elini kolunu sallamağa başladı :

— «Olmaz, olmaz! Hiç olur mu? Benim yardıma ihtiyacım yok! Kendi kendime yaparım işimi ben. Belki de senin bu korkuların boşunadır. Bir defa herkes kollektifleştirmenin başladığı ilk aylara göre çok daha bilinçli olmuş. Sen ise hep eskiye göre ölçüp biçiyorsun! Bu da doğru, değil mi?»

— «Nasıl istersen! Gelmemi söylersen gelirim, 'gelme' dersen kalırım. Ne bileyim ben? Belki yardımım dokunur diye düşündüm, ama madem öyle gururlu bir kahramansın, göster bakalım kendini...»

Davıdov, gönül almak ister gibi:

— «Darılma be Makar!» dedi. «Ama bazı dinsel saplantılara kapılmış adamlara karşı iyi bir savaşçı olamazsın; aksine bu işte her şeyi altüst edebilirsin. Hem de nasıl berbat edersin, hem de nasıl!»

Nagulnov, soğuk bir tavırla :

— «Bu konuda seninle tartışmak istemiyorum!» dedi. «Ama dikkat et, yanılmıyasın. Sen daha dün mal sahibi olan adamları hoş görmeğe alıştın. Ben ise onlara, bir partizan olarak vicdanım nasıl emrediyorsa, propaganda yapıyorum. Neyse, ben gideyim! Hoşça kal.»

Sanki birbirlerinden uzun süre için ayrılıyorlarmış gibi erkekçe, kuvvetle el sıkıştılar. Nagulnov'un eli taş gibi sert, aynı zamanda soğuktu. Gözlerinde biraz önce beliren canlı parıltı da yok olmuştu; derinliklerinde gene açıklayamadığı, gizli tutmağa çalıştığı acı bir anlam vardı. Davıdov, içinde ansızın uyanan acıma duygusunu güç belâ bastırarak; «Kimbilir şu anda ne kadar güç durumdadır,» diye düşündü.

Nagulnov, kapının pervazına dayanarak Davıdov'a döndü. Ama ona bakmıyordu. Gözlerini yana çevirmişti; konuşmağa başladığı zaman da sesinin kısık olduğunu farketti:

— «Eski eşim, yani senin de sevgilin, köyden çekip gitmiş, haberini aldın mı?» diye sordu.

Luşka'nın Gremyaçiy-Log'a, doğup büyüdüğü, anılarıyle dolu bu yerlere artık bir daha dönmemek üzere veda edip gittiğini, aradan birkaç gün de geçmiş olduğunu henüz bilmeyen Davıdov, derin bir şaşkınlıkla:

— «Hiç öyle şey olur mu?» dedi. «Üzerinde kimlik filan yokken nereye gider? Herhalde gene teyzesinin yanında oturuyordur, Timofey hakkındaki söylentilerin dinmesini bekliyordur. Hem, şimdi insan arasına çıkması gerçekten yakışık almaz doğrusu. Timofey'le adı kötüye çıktı!»

Makar, alaylı bir tavırla gülümsedi. Az kalsın: «Sanki benimle ya da seninle beraber olduğu zaman durumu daha mı iyiydi?» diyecek oldu. Ama bunun yerine :

— «Kimlik belgesi elinde, köyden çarşamba günü gitti. Bunu kesin olarak bildiğim için söylüyorum. Kendi gözümle, gün doğarken köyden ana yola çıktığını gördüm. Elinde küçük bir bohça vardı, herhalde içine entarilerini koymuştu. Bir an tepede şöyle bir durdu, köye baktı, sonra defolup gitti. Gözden kayboldu şeytan karı! Teyzesine gidip 'Lukerya ne tarafa göç etti?' diye sordum, soruşturdum ama, teyzesi de bir şeycikler bilmiyor. Meğer Lukerya ona: 'Çıkar giderim gözümün gördüğü yere doğru' de-

miş. Hepsi bu kadar işte! Allahın belâsı sürtüğün kaderine bak! Hayatı sonunda ne şekil aldı!»

Davıdov susuyordu. Makar'ın karşısında duyduğu utanma ve çekingenlik şimdi daha büyük bir şiddetle bütün varlığını sarmıştı. Kayıtsız görünmeğe, aynı zamanda Makar gibi gözlerini yan tarafa doğru çevirmeğe çalışarak, alçak sesle :

— «Cehennemin dibine kadar yolu var! Arkasından gözyaşı dökecek kimse yok!» dedi.

— «Kimseden gözyaşı beklemezdi o. Ama aşk konusunda seni de. beni de geride bıraktı. Ne dersen de, doğrusu bu. Ne yüzünü buruşturuyorsun? Hoşuna gitmiyor, değil mi? Benim de hoşuma gitmedi o iş! Ama gerçeği saklayamazsın ki, kardeşim. Lukerya gibi bir karıyı senin de, benim de elden kaçırmamız çok tabii bir şey. Neden mi? Çünkü o karı, karı değil, şeytanın ta kendisidir!..

«Sen ne sanıyorsun? Dünya ihtilâli olacak mı, olmıyacak mı, diye üzüntü çeker mi o? Umurunda bile değildir! Ne kolhozlar. ne sovhozlar, ne de Sovyet idaresi... Bunlar onu hiç mi hiç ilgilendirmez! Onun istediği tek şey elinden ne kadar gelirse o kadar az çalışmak, gününü gün etmek, dalga geçmek, ona buna kuyruk sallamak. Partisiz bir vatandaş olarak tek programı işte budur. Öyle bir kadınla yaşamak için eline tutkal sürmeli, eteğine yapışmalı, gözünü sımsıkı kapamalı, her şeyi unutmalı. Gene de, öyle sanıyorum ki, azıcık gözünü kapasan o karı tıpkı deri değiştiren bir yılan gibi kendi eteğinin içinden çıkar, anadan doğma olup gene eğlence yerine koşar. Lukerya, işte o Allahın belâsı karı, öyle bir karıydı...

«Timoşka'ya onun için yapışıp kalmıştı. Bazen Timoşka hafta arası köyde elinde armonika ile dolaşmağa başlardı. Evimizin önünden geçti mi Luşka'yı bir titremedir alırdı. Artık benim evden çıkıp gideceğim anı nasıl beklerdi, görseydin zavallıyı... Biz seninle böyle bir aşifteyi hiç elimizde tutabilir miydik? Onun uğruna ihtilâli, Sovyet idaresinin gerektirdiği işleri bir yana bırakabilir miydik? Ne yapacaktık yani? Üç sıralı bir armonika mı almalıydık? Öyle bir şey yapsaydık bile, bizim felâketimiz olurdu. Evet, felâketimiz. Üstelik doğru dürüst insanken burjuva kılığına girerdik. Yok kardeşim, isterse gidip kendisini ilk karşısına çıkan ağaca assın, geberip gitsin. Böy-

le bir namussuz karı, bize göre değil Siyoma... Onun uğruna Parti'nin çizdiği yönden, düşüncelerimizden vazgeçemezdik.»

Nagulnov yine canlanmış, doğrulmuştu. Yanakları al al olmuştu. Kapının pervazına dayanarak bir sigara sardı, yaktı, iki üç nefes çekti. Sonra daha sakin, daha yavaş konuşmağa başladı. Ara sıra sesi fısıltı halini alıyordu:

— «Biliyor musun Semyon? Sana doğrusunu söyliyeyim, eski eşimin. Timoşka'yı ölü olarak gördüğü anda bağırıp çağıracağından. ağlıyacağından korkuyordum. Hayır. Öyle bir şey olmamış. Teyzesi anlattı: Luşka hiç ağlamadan, hiç bağırmadan yanına gitmiş, önünde diz çökmüş, yavaşçacık: 'Güzel kartalım benim! Kanat çırpa çırpa bana geliyordun. Oysa yolda ecel bekliyormuş. Seni felâketten koruyamadığım için beni bağışla' diye fısıldamış. Başından örtüsünü çözmüş, saçlarının içinden tarağını çıkarmış, Timoşka'nın düşen kıvırcık saçlarını taramış, dudaklarını öpmüş, sonra çekip gitmiş. Giderken bir kere olsun arkasına dönüp bakmamış bile...»

Makar kısa süre sustuktan sonra daha yüksek sesle konuşmağa başladı. Bu sefer Davıdov, hayretle Makar'ın o kısık sesinde gizlemeyi bir türlü başaramadığı gururlu bir anlam sezer gibi oldu:

— «İşte onunla böyle vedalaşmış. O kadar! Nasıl? Beğendin mi, ha? Kahrolası karı! Amma da yiğit yürekliymiş değil mi? Neyse. ben gideyim, hoşça kal!»

Demek Makar bunun için. bunu söylemek için gelmişti. Davıdov onu kapıya kadar geçirdikten sonra yarı karanlık yatak odasına döndü, soyunmadan kendini yatağın üzerine attı. Hiç bir şey hatırlamak, düşünmek istemiyordu. Bir an önce uykuya dalmak ihtiyacını duyuyordu. Ne var ki gözünü bir türlü uyku tutmuyordu.

Kaçıncı defadır ki yakışık almaz bir şekilde davrandığı, Luşka ile dillere destan olan saçma bir maceraya giriştiği için kendi kendine küfrediyordu. Aralarında en küçük bir sevgi bile yoktu! Zaten Timofey çıkagelince Luşka bir an bile düşünmeden kendisiyle bütün bağlarını koparmış, yeniden ona dönmüş, başını belâya sokacağını bile aklına getirmeden sevgilisine tekrar bağlanmıştı. Ne olacaktı! Demek ki gerçekten ilk aşk unutulmuyordu.

Luşka köyden bir tek söz söylemeden, Allaha ısmarladık bile demeden ayrılmıştı. Zaten, doğrusunu söylemek gerekirse, Davıdov umurunda mıydı? O, sevdiği erkekle, bir ölüyle vedalaşmıştı. Davıdov da kim oluyordu yani? Her şey yerini almıştı işte. Luşka ile pek de temiz olmayan bu hikâye de böylece yarısı yırtılmış, bitmemiş kötü bir mektup gibi parçalanmış gitmişti. Hepsi bu kadar!

Davıdov daracık yatağında dönüp duruyor, iç geçiriyordu. Bir-iki defa kalkıp sigara yaktı. Ancak gün doğarken uykuya dalabildi. Uyandığında ortalık büsbütün ağarmıştı. Kısa uyku onu hiç de dinlendirmemişti.

Yatağından, tıpkı çok içki içtikten sonra duyulan ağırlığa benzer bir keyifsizlik duyarak kalkmıştı. Yakıcı bir susuzluk içini kavuruyordu. Başı dayanılmaz derecede ağrıyordu. ağzı kupkuruydu. Arada bir midesi hafifçe bulanıyordu. Güç belâ diz çökerek uzun uzun çizmelerini aradı; ellerini portatif karyolanın, masanın altında gezdiriyor, şaşkınlıkla boş yatak odasının köşelerine bakıyordu. Ancak doğrulduktan sonra çizmelerinin ayaklarında olduğu gördü, canı sıkıldı. «Tuuuhhh...» diye iç geçirdi, sonra:

— «Maşallah ne hale geldin denizci,» diye fısıldadı. «Tebrikler... Bundan ötesi can sağlığı. Doğrusu bu. Kahrolasıca Luşka dört gündür köyde yok, hayali ise beni terketmiyor...»

Kuyunun başında yarı beline kadar soyundu, sırtına buzlu suyu uzun uzun, bol bol döktü. Ahladı, pufladı, başını ıslattı. Biraz sonra da kendini azıcık iyileşmiş hissederek kolhozun tavlasına doğru yürüdü.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bir sanat sonra üçüncü ekibin kamp kurduğu yerin yanına gelmişti. Ama daha uzaktan ekipte birtakım olağanüstü şeyler farketti: Biçme makinelerinin hemen hemen yarısı çalışmıyordu; koşumları çözülmüş hayvanlar serbestçe ortalıkta dolaşıyorlardı. Kurumuş saman yığınlarını kimsenin topladığı yoktu.

Ekibin tenteli arabasının yanında, yere yayılmış kilimin üzerinde altı kazak harıl harıl iskambil oynuyorlardı. Yedincisi tabanı kopmuş çarığını tamir ediyor; sekizincisi üstü tenteli arabanın arka tekerleği yanında gölgeye iyice yerleşmiş, yüzünü kirli, buruşuk brandadan yapılmış bir yağmurluğun içine gömmüş, uyuyordu.

Oyun oynayanlar Davıdov'u görünce isteksiz bir tavırla, tembel tembel ayağa kalktılar. Yalnız biri yarı yatmış durumda dirseğine dayanarak, herhalde biraz önce kaybettiği paralara üzüldüğünden, düşünceli düşünceli, ağır ağır iskambilleri karmağa devam etti.

Davıdov öfkeden sapsarı olmuş bir halde atını dörtnala iskambil oynayanların üzerine sürdü, kesik kesik:

— «Ne biçim çalışma bu? Neden otları biçmiyorsunuz? Lyubişkin nerede?» diye bağırıyordu.

Oynayanlardan biri, kararsız bir tavırla:

— «Ayol bugün pazar!» dedi.

— «Hava sizin keyfinizi mi bekleyecek? Yağmur yağarsa ne olacak?»

Davıdov atını öyle sert bir hareketle döndürmüştü ki, hayvan dönerken kilimin üzerine bastı. Ancak, ayaklarının altında alışmadığı bir cisim olduğunu farkedince şaha kalktı, kendini yana doğru attı. Davıdov şiddetle sallandı, az kalsın ayağı özengiden çıkıyordu. Ama gene de eyerin üzerinde tutunabildi. Kendini geriye doğru attı, dizlerini olanca gücüyle çekti. Sonunda aynı yerde zıpla-

yıp duran hayvanı güç belâ durdurdu. O sırada da daha yüksek sesle:

— «Size soruyorum, Lyubişkin nerede?» diye bağırdı.

— «Nah, işte orada! Otları biçiyor! Yamaçtaki ikinci biçme makinesinde. Ne diye öyle bağırıyorsun başkan? Ó kadar çok bağırırsan sesin kısılır...»

Bunu yerden bitme, kırlaşmış kaşları burnunun üzerinde bitişen, çilli yuvarlak yüzlü yaşlı bir kazak olan Ustin Rıkalin hakaret eder gibi, alaylı bir tavırla söylemişti.

Davıdov, öfkeyle bağırmaktan nefesi tıkana tıkana:

— «Ne tembellik ediyorsunuz, hepinize birden soruyorum?» dedi.

Kısa süren bir sessizlikten sonra, köyde Davıdov'a komşu olan hastalıklı, kendi halinde bir adam, Aleksandr Neçayev karşılık verdi :

— «Atlarımızı nodullayacak adam yok da ondan. Kadınlarla kızların bazıları kiliseye gittiler. Eh, biz de ne yapalım? İstemiye istemiye tatil yapıyoruz. O namussuzlara: 'Bu işi bırakın' diye yalvardık yakardık, sözümüzü bile dinlemediler, suratımıza bile bakmadılar. Senin anlıyacağın, onlara hiç bir şekilde engel olamadık. Onu dedik, bunu dedik, söz geçiremedik. İnan olsun böyle oldu arkadaş Davıdov.»

Davıdov bu sefer duygularını biraz dizginliyebildi, gene de aşırı derecede yüksek sesle :

— «Diyelim ki buna inandım, peki, siz erkekler niye çalışmıyorsunuz?» diye sordu.

Davıdov'un atı bir türlü sakinleşmiyordu. Durup durup diz kırıyor, ürkek bir tavırla kulaklarını kımıldatıyordu. Cildinin altında dokuların mini mini dalgalar halinde titrediği belliydi. Davıdov sımsıkı tuttuğu dizginlerle hayvanı uslandırmağa çalışıyor, ipek gibi yumuşak, sıcak boynunu okşuyor, sabırla karşısındakilerin bir söz söylemelerini bekliyordu. Ama bu sefer nedense sessizlik biraz daha fazla uzamıştı. Niçayev öteki arkadaşlarına, onlardan destek bekliyormuş gibi baktı; sonra isteksiz bir tavırla:

— «Dedim ya, kiminle çalışacağız? Kadınlar çekip gittiler, söyledik ya!» dedi.

— «Kiminle çalışacağız ne demek? Burada sekiz tembel herif baş başa oturmuşsunuz, dört tane biçme maki-

nesini işletemez miydiniz? İşletebilirdiniz. Onu yapacağınıza iskambil oynuyorsunuz. Kolhozun işlerine böylesine kayıtsızlık göstereceğinizi sanmazdım! Aklımdan bile geçmezdi doğrusu.»

Ustin, meydan okur gibi :

— «Peki ne sanıyordun ya? Biz insan değil miyiz? Tarlada çalışan sığır mıyız? Ne sanıyordun?» diye sordu.

— «Ne demek istiyorsun?»

— «İşçilerin tatil günleri yok mudur?»

— «Vardır. Ama fabrikalar pazar günleri durmaz, işçiler de tezgâh başında burada sizin yaptığınız gibi kâğıt oynamazlar. Anlaşıldı mı?»

— «Herhalde fabrikalarda pazar günleri başka ekipler çalışıyorlar... Biz ise burada tek başımıza didinip duruyoruz; hem de canımız çıkıncıya kadar. Pazartesinden cumartesine kadar ter döküp duruyoruz. Bir de pazar günü mü boyunduruk altına girelim? İş mi yani? Sovyet idaresi bunu mu emrediyor? Aksine, emekçiler için çeşit çeşit eğlencelerin düzenlenmesini emrediyor! Siz ise kanunları değiştiriyor, onları çıkarınıza nasıl uygun gelirse öyle evirip çeviriyorsunuz.»

Davıdov öfkeyle :

— «Ne diyorsun? Ne saçmalıyorsun? Söyle!..» diye bağırdı. «Kolhozdaki sığırların hepsine kışlık yem sağlamak istiyorum ben. Sizin ineklere de yem kalsın istiyorum. Anlaşıldı mı? Demek bu isteğim kendi çıkarıma, öyle mi? Sırf kendi çıkarım için bunları söylüyorum, öyle mi? Neler saçmalıyorsun? Geveze.»

Ustin, kayıtsız bir tavırla elini aşağı salladı :

— «Sizin tek düşünceniz planı zamanında tamamlamak! Gerisi umurunuzda bile değil! Bizim inekleri düşünüyormuşsun! Hah! İnanır mıyım ben buna! Aklına bile gelmez! Baharın başında kasabadan Voyskova'ya tohumluk götürürken yolda kaç öküz geberdi, ben bir diyeyim, sen yüz de! Bir de bizi kandırmağa çalışıyorsun!..»

— «Voyskova kolhozunun öküzleri neden yolda geberdiler biliyor musun? Senin gibi akıllılar, tahılı toprağa gömdükleri için. Kolhoza girmesine girdiler, ama tahılı sakladılar. Oysa toprağa ne ekeceklerdi? İşte bu yüzden öküzleri berbat bir yola, akıl almayacak bir mesafeye sürüp tohumluk almağa gittiler. Hayvancağızlar o yola da-

yanamadıkları için geberiyorlardı. Doğrusu bu! Sanki sen bunu bilmiyor musun?»

Ustin inatla:

— «Sizin umurunuzda olan tek şey, planı tamamlamak! Onun için elimizde saman biriksin diye böyle çabalıyorsun!» diye homurdandı.

Davıdov sabırsızlıkla :

— «Ayol o samanı ben yiyecek değilim ya! Hepimizin çıkarına çalışıyorum ben! Hem sonra bununla plânın ne ilgisi var?» diye bağırdı.

— «Sen öyle patırdı etme, başkan. Patırdı gürültü ile beni korkutamazsın. Ben askerlikte topçuydum, anladın mı? Haydi diyelim ki hepimizin çıkarı için çalışıyorsın, ama öyle olsa bile insancıkları canlarını çıkarıncaya kadar çalıştırmanın, gece gündüz bellerini bükmenin âlemi var mı? İşte bütün plân bu: Sen bölge idare âmirlerinin gözüne girmeğe çalışıyorsun! Tabii bölgedekiler bizden önce gelir. Sen göze gireceksin diye, bizler ter dökelim. Sen ne sanıyorsun? Halk bunu görmüyor mu? Kör mü halk? Ne düşünüyorsun? Halk her şeyi görüyor, ama sizin gibi ona buna yaltaklanmak için her şeyi omuzlarına yükleyenlerden kurtulamaz ki. Ne yapabilir? Seni ele alalım... Ya da sana benzeyen başka birilerini! Bizler sizleri yerinizden edebilir miyiz? Edemeyiz. Siz de işte böyle aklınıza geleni yapıyorsunuz. Oysa Moskova uzakta, Moskova'dakiler burada çevirdiğiniz dümenleri ne bilsinler!»

Nagulnov'un söylediğinin aksine Davıdov, şimdi kendisini yalnız kadınlara karşı değil, erkeklere karşı da savunmak zorunda kalmıştı. Aynı zamanda kazakların ihtiyatlı bir tavırla susmalarından, burada bağırıp çağırmanın yarar sağlamıyacağını, daha çok işe zarar vereceğini anlamıştı. Sabırsızlık etmemek, en güvenilir, en etkili yoldan gitmek, karşısındakileri güzellikle yola getirmek gerekiyordu. Dikkatle Ustin'in öfkeli yüzüne bakarak: «İyi ki yanıma Makar'ı almadım!» diye düşündü. «Almış olsaydım şimdi burada kavga dövüş başlardı.»

Davıdov biraz zaman kazanmak zorundaydı. Ustin'le, aynı zaman da onu desteklemeğe kalkışacak olanlarla tartışmaya girişmeden önce, nasıl, ne yönde konuşmak gerektiğini düşünmeliydi. Onun için:

— «Beni başkan seçtikleri zaman, sen bana oy verdin mi Ustin Mihailoviç?» diye sordu.

— «Hayır, vermedim. Sana ne diye oy verecekmişim? Seni çuval içinde kedi getirir gibi getirip başımıza koydular.»

— «Hayır. beni kimse getirmedi. Ben kendim geldim.»

— «Hepsi bir! Gelip başımıza kondun ya! Ne biçim adam olduğunu bilmeden ne diye sana oy verecekmişim?»

— «Peki, şimdi bana karşı mısın?»

— «Başka türlü olabilir mi? Tabiî karşıyım ya!»

— «Öyleyse genel toplantıda beni bu görevden almalarını teklif etmen gerekir. Genel toplantıda nasıl karar verirlerse, öyle olur. Ama teklifini ileri sürerken dikkat et, sağlam temellere dayan. Yoksa burnun sürtülür.»

— «Sürtülmez, üzülme. Zaten acelesi yok, o işe de vakit var. Şimdilik, söyle bakalım bay başkan, bizim tatil hakkımızı ne yaptın?»

Bu soruya karşılık vermek çok kolay bir şeydi ama Ustin, Davıdov'a ağız bile açtırmadı, hemen devam etti:

— «Bölgede, yani kasabada demek istiyorum, dairelerde çalışan küçük bayanlar pazar günleri suratlarını boyayıp, pudralar sürünüp sabahtan akşama kadar sokaklarda geziyorlar. Akşamları dans ediyorlar, sinemaya gidiyorlar. Onlar bunları yapıyorlar da bizim karılarımız, kızlarımız ne diye pazar günlerini kan ter içinde çalışmakla geçiriyorlar, ha?»

— «Yazın iş zamanıdır...»

— «Bizim için iş zamanı diye bir şey yok. Kış da, yaz da, bütün bir yıl bizim için iş zamanıdır...»

— «Yani, demek istiyorum ki...»

— «Boş yere kafa şişirme! Zaten söylenecek bir sözün de yok...»

Davıdov karşısındakini uyarmak ister gibi elini kaldırdı:

— «Dur, bak sana ne söyliyeceğim Ustin!»

Amma Ustin hızlı hızlı konuşarak sözünü kesti:

— «Bir defa şu haline bak! Ben karşında bir işçi gibi duruyorum, sen ise beyler gibi ata kurulmuş oturuyorsun!»

— «Azıcık sussana. İnsan gibi söylüyorum sana, bekle bir dakika...»

— «Ne bekliyeceğim? Beklesem de, beklemesem de ağzından doğru dürüst bir lâf çıkmaz ki!»

Davıdov kıpkırmızı olmuştu:

— «Bana lâf söyletecek misin, söyletmiyecek misin?» diye bağırdı.

— «Bağırma! Karşındaki Luşka Nagulnova değil.» Ustin, geniş burun delikleriyle havayı derin derin içine çekerek, çatlak sesle hızlı hızlı konuşmağa devam etti: «Ne olursa olsun. Seni burada boş yere konuşturmayız. Toplantılarda çatlayıncıya kadar konuşabilirsin. Ama burada söz sahibi biziz. Hem sen bizi kâğıt oynuyoruz diye azarlama. Kolhozun patronları biziz. İster çalışırız, ister dinleniriz. Zorla bayram günlerinde çalıştıramazsın bizi. Gücün yetmez! Anladın mı mahallebi çocuğu!»

Davıdov kendisini güç belâ tutmağa çalışarak:

— «Sözünü bitirdin mi?» diye sordu.

— «Hayır. bitirmedim. Hem sana son olarak şunu da söyliyeyim: Bizim bu düzenimiz işine gelmiyorsa, cehennemin dibine kadar yolun var. Nereden geldinse oraya dönebilirsin. Biz seni kırmızı mumlu davetiye ile çağırmadık. Sen olmadan da pekâlâ yaşarız, Allahın izniyle. Senin anlıyacağın. bizim için güneş kadar, hava kadar önemli değilsin...»

Bu açıkça bir meydan okuyuştu. Davıdov, Ustin'in ne yapmak istediğini çok iyi anlıyor, ama artık duygularını bastıramıyordu. Gözleri bulandı, bir ara Ustin'in birbirine bitişmiş gür kaşlarına, nedense eriyormuş hissini veren yuvarlak yüzüne sanki karşısındakini hiç görmüyormuş gibi baktı. Kırbacının sapını kavramış olan sağ eline kan toplandığını, elinin kurşun gibi ağırlaştığını, kıvrılmış olan parmaklarının mafsallarında keskin bir ağrının başladığını hissetti...

Ustin tam karşısında, bacaklarını iki tarafa açmış, ellerini ceplerine sokmuş, kayıtsız bir tavırla duruyordu. Nereden aldığı belli olmayan bir güvenlik duygusu içindeydi. Şimdi de kazakların, konuşmadıkları halde kendisini desteklediklerini anlıyarak, karşısındakine daha üstün durumda olduğuna inanmış bir insan gibi, sakin sakin, alaycı bir ifadeyle gülümsüyor, derine gömülmüş mavi gözlerini kısıyordu. Davıdov gittikçe daha çok sararıyordu. Ama rengi solmuş dudaklarını kımıldatmaktan

başka bir şey yapamıyordu. Bir tek söz söyliyecek hali yoktu. Kendi duygularıyle şiddetli bir savaşa tutuşmuştu. Bütün iradesini toplamış, içinden gelen o çılgın duyguya, varlığını saran öfkeye gem vurmağa, bir yanlışlık yapıp da her şeyi berbat etmemeğe çalışıyordu.

Ustin'in sesi sanki tâ uzaklardan geliyordu. Ama Davıdov, Ustin'in söylediklerini dinlemediği halde ne demek istediğini açıkça anlıyor, sesindeki alaycı anlamı bile seziyordu:

— «Ne oldu sana başkan? Sudan çıkmış balık gibi ağzını açıp kapıyorsun, ama bir tek söz söylemiyorsun... Dilini mi yuttun, yoksa söyliyecek söz mü bulamıyorsun? Demin konuşmak istediğini söylemiştin, şimdi ise süt dökmüş kedi gibi susuyorsun. Amma ne yaparsın, güneş balçıkla sıvanmaz kı! Gerçek bu! İnkâr edemezsin ya! İyisi mi, sen bizimle uğraşma başkan; kendini de boş yere üzme. Gel, uslu uslu atından inip yanımıza otur, seninle birkaç el kâğıt atalım. Papaz kaçtı oynıyalım! Kâğıt oynamak kafa istiyen bir iştir! Kolhoz idare etmeğe benzemez...»

Ustin'in arkasında duran kazaklardan biri hafif bir kahkaha attı, sonra hemen sustu. Tenteli arabanın çevresinde kısa süren sinir bozucu bir sessizlik oldu. Davıdov'un göğsünü kabartıp indirerek derin derin solumasından, uzaklarda çalışan biçki makinelerinin şakırtısından, gözle görünmeyen tarla kuşlarının mavi göklerdeki şen, şakrak, insanı sakinleştiren cıvıltılarından başka hiç bir ses duyulmuyordu. Tenteli arabanın etrafında toplanmış olan heyecanlı insanlar arasında olup bitenler, o cıvıl cıvıl tarla kuşlarının umurunda bile değildi tabiî.

Davıdov kırbacı yavaş yavaş başının üzerine kaldırdı, topuklarıyle de atının sağrısına hafifçe dokundu. Bunun üzerine Ustin ileriye doğru bir adım attı, sol koluyle atın gemini yakaladı. Sonra sağa doğru bir adım attı, Davıdov'un ayağına sımsıkı yaslandı. Meydan okur gibi yavaşça :

— «Ne o? Vurmak mı istiyorsun? Vur bakalım! Bir dene haydi!..» dedi.

Elmacık kemikleri hemen sert bir çıkıntı halinde belirmişti. Gözlerinde neşeli ışıklar parladı; bakışlarında sabırsız bir bekleyiş vardı.

Fakat Davıdov, kırbacını rengi kızıla çalan çizmelerinin üst tarafına şiddetle indirdi, sonra Ustin'i yukarıdan aşağıya süzerek gülümsemeğe çalıştı. Yüksek sesle:

— «Hayır. Sana vurmıyacağım Ustin. Hayır!.. Bunu boşuna umma! Seni beyaz kerata seni! Bak, bundan on yıl önce karşıma çıksaydın, o zaman iş başka türlü olurdu! Ne yapsan elimden kurtulamazdın... Seni ihtilâl düşmanı seni!..»

Ustin'i ayağıyle geriye doğru iterek atından indi:

— «Eh, madem hayvanın dizginlerini tuttun, bağla bakalım onu bir yere, Ustin Mihayiloviç! Ha! Ne diyordun? Kâğıt oynayalım demiştin, değil mi? Hay hay! Memnuniyetle oynarım. Dağıtın bakalım kâğıtları. Oynamaktan kaçınmam. Doğrusu bu!»

İşin böyle bir yön alması o kadar beklenmedik bir şeydi ki... Kazaklar birbirlerine baktılar, kararsızlık içinde bir an durdular, sonra hiç konuşmadan yerdeki kilimin etrafına oturdular. Ustin, atı tenteli arabanın tekerleğine bağladı. kalmıklar gibi bağdaş kurarak Davıdov'un karşısına oturdu. Arada bir ona bakıyor, sonra gözlerini kaçırıyordu. Davıdov'la yapmış olduğu tartışmayı kazandığına inandığı için, konuşmayı devam ettirmeğe karar verdi :

— «Bizim tatil günleri üzerine daha bir şey söylemedin başkan? Bizim soruyu hasır altı ettin!..» dedi.

Davıdov, anlamlı bir tavırla:

— «Seninle bir konuşma daha yapacağız sonra!» dedi.

— «Ne demek istiyorsun yani? Yoksa beni korkutmak mı istiyorsun?»

— «Yok canım! Neden korkutayım? Madem kâğıt oynamağa oturdum, artık başka şeylerden söz açmanın gereği yok. Konuşmak için daha çok vakit var, çoooookkkk!»

Şimdi Davıdov sakinleştikçe Ustin sabırsızlanmağa, sinirlenmeğe başlıyordu. Oyunun ilk elini bitirmeden canı sıkılarak kâğıtları kilimin üzerine fırlattı, elleriyle dizlerini kavradı:

— «Boş ver oyuna şimdi! Gelin bizim tatil günlerinden söz edelim. Sen ne sanıyorsun başkan? Tatil günleri yalnız insanları mı ilgilendiriyor? Hiç de değil! Dün sabah atları arabaya koşmak için gitmiştim, bizim al kısrak

içini çekti, insanlar gibi konuşarak bana: 'Ah... Ustin, Ustin!.. Nedir bu kolhoz yaşayışından çektiğim!' dedi. 'Haftanın bütün günlerini çalışmakla geçiriyorum. Koşumları üzerimden çıkardıkları yok! Bayramlarda bile çözmüyorlar beni. Eskiden öyle miydi ya? Nerde eski günler! O zamanlar pazar günleri beni çalıştırmazlardı, yalnız misafirliğe ya da düğüne gitmek için arabaya koşarlardı! O zamanki yaşayışım şimdikinden bin kat iyiydi...'»

Kazaklar alçak sesle gülüştüler. Gene Ustin'in tarafını tutuyor gibiydiler, ama Davıdov'un ne karşılıklı vereceğini de bekliyorlardı. Davıdov eliyle çenesini sıvazlıyarak, alçak sesle :

— «Ya... Öyle mi? Peki eskiden kimindi o senin konuştuğun çok bilmiş kısrak?» diye sordu.

Ustin kurnaz bir tavırla gözlerini kıstı, hatta hafifçe Davıdov'a göz bile kırptı:

— «Benim olduğunu sanıyorsun değil mi? Yanıldın başkan! Hiç de değil; Titok'un kısrağı idi o. Senin anlıyacağın, eskiden kulaklara ait olup da el koyduğumuz hayvanlandandı. O kısrak kollektifleştirmeden önce kolhozdaki gibi değil, doğru dürüst beslenirdi. Kışın artık yemekleri yemeğe bile tenezzül etmezdi. Sırf yulaf yerdi. Dişleri çürüyesiye kadar hep yulaf yedi. O zamanki hayatı bugünkü gibi değildi doğrusu. Lüks hayat yaşıyordu!»

Davıdov sordu:

— «Madem dişleri kalmamış, demek senin kısrak epey yaşlı. Öyle mi?»

Ustin karşısındakinden herhangi bir tuzak beklemediği için:

— «Öyle ya, ihtiyarladı... Adamakıllı yaşlandı hayvancağız...» dedi.

— «Öyleyse o geveze kısrağın lâflarını boşuna dinlemişsin sen.»

— «Neden boşuna olsun?»

— «Çünkü kulaklara ait at, kulakça konuşur da ondan.»

— «Öyle şey olur mu? Şimdi kulak malı değil ki, kolhoz malı.»

— «Sen de görünüşte kolhozcu gibisin ama, aslında kulak uşağının birisin!»

— «Bak işte bunda fazla ileri gittin başkan!»

— «Hiç de ileri gitmedim, her şey ortada. Hem sen ne diye öyle bir ayağı çukurda ihtiyar kısrakları dinliyorsun? Yaşlılıktan bunamıştır artık. Daha genç olup da aklı başında olsaydı sana başka türlü şeyler söylerdi.»

— «Ne gibi?»

— «O zaman sana derdi ki, 'Ah... Ustin, Ustin!.. Sen kulaklara dalkavukluk eden gevezenin birisin. Bütün kış çalışmadın, it oğlu it. Bahar gelince hasta numarası yaptın, gene çalışmadın. Şimdi de doğru dürüst çalışmak istemiyorsun... Kış gelince beni, al kısrağını neyle besliyeceksin? Kendin ne ziftleneceksin, ha? İşleri böyle tutarsak sen de, bende açlıktan gebeririz!' İşte sana bunları söylemeliydi.»

Davıdov'un son sözlerini kahkahalar bastırmıştı. Neçayev kız gibi, yere boncuk dökülürcesine, ince sesiyle çığlıklar atarak kıkır kıkır gülüyordu. Kalın sesli Gerasim Ziyablov ayağa fırlamış, tuhaf bir şekilde, sanki oyun oynuyormuş gibi diz kırarak kahkahalar atıyor, avuçlarını çizmelerinin üst kısmına vurup duruyordu. İhtiyar Tihon Osetrov, ak sakalını eliyle kavramış, tiz bir sesle:

— «İndir kafanı! Yat aşağı Ustin! Amma da sırtını yere getirdi Davıdov! Pes ettirdi seni be!» diye bağırıyordu.

Ama Davıdov, Ustin'in de sözlerinden hiç alınmamış gibi güldüğünü hayretle farketti. Üstelik gülüşü de zoraki, yapmacık değildi; içten geliyordu. Herkes susunca Ustin gene başladı:

— «Doğrusu mat ettin beni başkan! Sözümün altından öyle kolay kalkacağını hiç aklımdan geçirmiyordum. Ama kulaklara dalkavukluk ettiğimi söylerken haksızlık ettin. Sonra baharda hastalanmayıp numara yaptığımı ileri sürdün. Bu da iftira! Özür dilerim ama, o söylediklerin yalandı.»

— «Yalan olduğunu ispat et!»

— «Nasıl ispat edeyim be?»

— «Davranışlarınla...»

Artık biraz ciddileşmiş olan Ustinov, kendine eskisi kadar güvenmediğini belirten bir tavırla gülümsedi:

— «Biz burada seninle şaka ediyoruz, sen bana davranışlardan söz ediyorsun!» dedi.

Davıdov öfkeyle:

— «Bırak gevezeliği!» dedi. «Konuşmamız şaka falan değildi. Senin istediğin iş, şakaya gelmez. Davranışlara gelince, bak ben sana birkaç tanesini açıkça söyliyeyim: Kolhozda hiç çalışmıyorsun; yalnız aklı ermeyen insanları peşinden sürüklemek için didiniyorsun, kendin için tehlikeli olan konuşmalara girişiyorsun. Bugün bile yaptığın hareketlerle adamların çalışmasına engel oldun. Bu çabanın sonunda ekibin yarısı çalışacak yerde, boş boş oturuyor... Bütün bunlar sana şaka mı geliyor?»

Ustin'in biraz önce, gülerken hafifçe yukarı kalkmış olan kaşları burnunun üst tarafında yine birleşmiş, aşağı inmiş, keskin bir çizgi halini almıştı:

— «Tatilden söz ettik diye kulak uşağı, ihtilâl düşmanı olduk. Doğru mu ya? Demek burada yalnız sen konuşacaksın, biz dut yemiş bülbül gibi susacağız!»

Davıdov öfkeyle devam etti:

— «Yalnız o lâfların için söylemedim!» dedi. «Hiç bir davranışın dürüst değil! Doğrusu bu. Tatil gününden ne söz açıyorsun? Kışın ayda yirmişer gün dinlendin, tatil yaptın. Hem sonra yalnız sen değil, burada yanında kim varsa, onlar da öyle yaptılar. Kışın sığırlara bakmaktan, tohum ayıklamaktan başka iş yaptınız mı? Yapmadınız değil mi? Sıcacık odalarınızda keyfediyordunuz! Öyleyse yılın en hareketli iş zamanında ne yüzle tatil günü istiyorsun? Şimdi her saat önemlidir! Bütün hasat her an tehlikeye girebilir, elinizi vicdanınıza koyun da söyleyin Allah aşkına. Hakkım yok mu?»

Ustin hiç bir şey söylemeden, dik dik, dalgın dalgın Davıdov'a bakıyordu. Onun yerine Tihon Osetrov karşılık verdi:

— «Şurada hepimiz Don kazaklarıyız. Kimseden korkumuz yok. Ne yalan söylemeli? Davıdov, doğru söylüyor. Bu işte hatalıyız. Yaptığımızı düzeltmek bize düşer. Ne yapalım, işimiz böyle. Her zaman bayram edemeyiz!. Gerçekten de kışın bol bol dinleniriz, zaten daha kollektifleştirme başlamadan önce de öyleydi ya...

«Pokrov yortusundan önce hiç işini bitiren olur muydu? Tam ürünü toplarsın, bir de bakarsın çift sürme zamanı gelmiş. Davıdov doğru söylüyor, karıları boşu boşuna kiliseye saldık. Hele burada oturup da tatil yapmamız, daha da berbat bir şey... Kendimizi savunamayız.

Her bakımdan yanlış işler yaptık. Hepimiz suçluyuz, o kadar işte! Ama bizi doğru yoldan çeviren hep sen oldun Ustin! Şeytan herif...»

Ustin ateş almış barut gibi parladı. Mavi gözleri kararmış, içlerinde öfkeli kıvılcımlar belirdi:

— «Senin kendi aklın yok mu, sakallı budala? Kabahati ne üzerime atıyorsun?»

— «Demek gerçekten kendi aklım yokmuş. Durum meydanda... Evde unutmuşum aklımı, anlaşılan...»

— «Madem evde unuttun, bir koşu köye git de getir.»

Niçayev, gülümsediği belli olmasın diye dar avucu ile ağzını örterek, incecik, titrek bir sesle Ustin'in sözleri karşısında küçük düşen Osetrov'a karşılık verdi:

— «Bari aklını evde sağlam bir yere mi sakladın Tihon Gordeyiç?» diye sordu.

— «Sana ne?»

— «Bugün pazar ya!..»

— «Eee... Ne olacakmış pazarsa?»

— «Aklını sedirin ya da tandırın altına sakladıysan, senin gelin herhalde sabahleyin etrafı temizleyip yerleri süpürürken muhakkak süpürgesiyle onu aldığı gibi dışarıya, avluya süpürmüştür. Tavuklar da hemen gelip onu didikliye didikliye yemişlerdir. Demek istiyorum ki, ömrünün son yıllarında aklını kaybetmiş olarak nasıl yaşıyacaksın? Buna üzülüyorum işte.»

Davıdov da içlerinde olmak üzere herkes gülmeğe başladı. Gerçi biraz önceki gerginlik kaybolmuştu ama, kazakların bu seferki kahkahaları pek o kadar neşeli değildi... Şaka ile karışık bir söz, her zamanki gibi, başlamak üzere olan kavgayı önledi. Gücenmiş olan Osetrov, biraz durulduktan sonra Neçayev'e döndü:

— «Bakıyorum da Aleksandr, görüyorum ki, senin evde bırakacak kadar da aklın yok. Benimki hiç olmazsa evde. Seninki ise ne evde, ne de yanında... Kendini benden daha akıllı sanıyorsun, değil mi? Oysa şu anda Tubyansk'a yollanan karılar arasında senin karı da var. Burada kâğıt oynayanlara sen de katılmadın mı sanki?»

Neçayev, şakacı bir tavırla:

— «Ha, bak orası öyle! Ben de günahkârım! Ben de!» dedi.

Ama Davıdov konuşmanın böyle bitmesinden pek

memnun olmamıştı. Ustin'i adamakıllı köşeye sıkıştırmak istiyordu. Dik dik gözlerinin içine bakarak :

— «O halde, gelin şu tatil günleri meselesini burada bir karara bağlıyalım,» dedi. «Sen kışın kaç gün çalıştın Ustin Mihailoviç?»

— «Ne kadar gerektiyse o kadar çalıştım işte!»

— «Sen bana bir sayı söyle?»

— «Saymadım ki...»

— «Deftere kaç iş günü yazdılar senin için?»

— «Hatırlamıyorum. Ne üstüme varıyorsun? Yapacak başka işin yoksa, git kendin say! Boş boş oturmaktan canım sıkıldı artık.»

— «Saymağa ne hacet? Sen çalıştığın günleri unutmuş olabilirsin, ama benim bir başkan olarak unutmam doğru olmaz!»

Davıdov'un hiç yanından ayırmadığı kalın not defteri işine öylesine yaradı ki o sırada. Biraz önceki heyecandan parmakları hâlâ titriyordu. Sabırsızlıkla kirli yaprakları birbiri arkasına çevirdi:

— «Buldum ismini, çalışkan çocuk! İşte iş günlerin burada yazılı, bak: Ocak, şubat, mart, nisan, mayıs aylarında topu topu yirmi dokuz gün çalışmışsın! Ne dersin Buna, ha? Çok çalışmışsın değil mi?»

Kazaklardan biri Ustin'e bakarak, sitem dolu bir sesle :

— «Amma da çalışmışsın be!» diye söylendi.

Öyleyken Ustin haksız olduğunu bir türlü kabul etmek istemiyordu:

— «Daha önümüzde altı ay var; tavukları sonbaharda say, derler.»

Davıdov, sert bir tavırla :

— «Biz de tavukları sonbaharda sayarız, ama iş günlerini her gün kontrol ederiz,» dedi. «Şunu kafana iyice koy, Ustin: Bizim kolhozda tembel adam tutmayız! Kim sabotaja kalkarsa, onu üç misli çalıştıracağız! Bedavadan ekmek yiyenlere bizde yer yok. Aklını başına topla! Ne yapıyorsun? Nereye gidiyorsun? Bak Osetrov'un yüz iş günü var. Sizin ekipte olan başka arkadaşlarınki de yüzden fazla. Neçayev gibi hasta bir adam bile hemen hemen yüz iş gününü tamamlamış. Senin ise sadece yirmi dokuz iş günün var. Rezalet değil de nedir bu?»

Ustin, can sıkıntısıyle:

— «Benim karım hasta! Kadın hastalığı var. Haftalarca yatar durur, yerinden kımıldamaz. Altı tane de çocuğum var,» dedi.

— «Öyleyse ne duruyorsun?»

— «Ne mi duruyorum?»

— «Tabiî ya! Neden olanca gücünle çalışmıyorsun?»

Ustin'in yanakları koyu kırmızı bir renk aldı. Öfkeyle kısılmış mavi gözlerinde gene kin dolu kıvılcımlar parladı. Sol elini yumruk yaparak, öfkeyle:

— «Ne bakıyorsun bana öyle? Bir gözlerime, bir suratıma bakıyorsun!» diye bağırdı. Kalın, kısa boynunda mor mor damarlar belirtmişti. «Beni ne sanıyorsun? Luşka Nagulnova mıyım ben? Yoksa senin için sararıp solan Varka Harlanova mı? Şu ellerime bak, ellerime! Ondan sonra da benden iş günü sor!»

Ellerini hızla öne doğru uzattı. O zaman Davıdov, Ustinov'un sakat olan sağ elinde yalnız işaret parmağının sağlam kaldığını gördü. Öbür parmakların yerinde sadece mor, kırışık lekeler vardı. Davıdov, düşünceli bir tavırla burnunu kaşıdı:

— «Demek öyle ha? Vay canına? Nerde kaybettin parmaklarını?»

— «Kırım'da, Vrangel cephesinde! Demin bana 'Beyaz kerata' dedin. Oysa ben, hafif bir karpuz gibi pembeyim. Beyazlarla da dövüştüm, yeşillerin arasında iki hafta çarpıştım, kızıllara da katıldım. Beyazlar arasındayken isteksiz çarpışıyor, daha çok cephe gerisinde sürüklenip duruyordum. Beyazlara karşı savaşmağa başlayınca ise, işte bak, buyur bakalım, parmaklarımı kaybettim! Yalnız işaret parmağım sağlam kaldı. O da kadeh tutacak kadar iş görüyor.»

Ustin bunu söyledikten sonra sol elinin kalın parmaklarını kımıldattı:

— «Senin anlıyacağın, iş gören elim sakat. Besliyemiyor bile beni.»

— «Obüs parçası mı çarptı?»

— «El bombası götürdü.»

— «İşaret parmağın nasıl sağlam kaldı?»

— «Tetiğin üzerindeydi de o yüzden bir şey olmadı! O gün kendi elimle iki Vrangel erini öldürmüştüm. Bu-

nun hesabını elbet verecektim, değil mi? Allah baba, heriflerin kanını döktüm diye bana darılmış olacak ki, parmağımı kurban etmemi istedi. Gene de ucuz kurtulmuş sayıyorum kendimi. Ya kötü tarafına gelip bir de benden kafamın yarısını isteseydi ne yapardım?»

Davıdov'un sakin tavrı yavaş yavaş Ustin'i de etkilemeğe başlamıştı. Artık öfkelenmeden konuşuyorlardı. Hiç bir şeyi umursamayan Ustin'in öfkesi de gittikçe yatışıyordu. Sonunda her zamanki gibi dudaklarında alaycı bir gülümseyiş belirmişti. Davıdov :

— «Bari son parmağını da kurban etseydin; bir başına ne işine yarar o?» dedi.

— «Başkasının malına karşı amma da cömertsin başkan! Evde tek parmak bile işe yarar!»

Davıdov, gülümsediğini belli etmeden:

— «Yok canım. Ne iş yaparsın ki onunla?» diye sordu.

— «Yapılacak az iş mi var? Geceleri karım kafamı kızdırdı mı, onunla tehdit ederim. Gündüz dişlerimi karıştırır, el âlemi şaşırtır dururum. Fakir olduğum için lâhana çorbasına ancak yılda bir defa et katabilirim. Oysa her gün yemekten sonra sokakta giderken parmağımla dişimi karıştırıp yere tükürüyorum. Görenler de hemen: 'Allah kahretsin şu Ustin'i. Amma zengin hayat yaşıyor ha!.. Her gün et ziftleniyor. Nasıl da bitmiyor mutfağındaki et? Hayret!' diyorlardır. Bir de 'Tek parmak ne işine yarar?' diyorsun. Onun da kendine göre bir ödevi vardır. Varsın adamlar beni zengin sansınlar. Ne olursa olsun, öyle sanmaları gururumu okşuyor ya, sen ona bak!..»

Davıdov elinde olmıyarak :

— «Görüyorum ki çene yarıştırmakta ustasın,» dedi. «Peki, bugün ot biçecek misin?»

— «Tabii, böyle tatlı bir konuşmadan sonra biçmez olur muyum? Elbette biçerim.»

Davıdov, Osetrov'a döndü; onunla konuşurken yaşça kendisinden daha büyük olduğu için saygılı bir hali vardı:

— «Sizin kadınlar Tubyansk'a çoktan mı gittiler?»

— «Eh! Bir iki saat oluyor. Fazla değil...»

— «Gidenler çok muydu?»

— «On iki kişi kadar vardı. Bizim karılar koyun gibidirler. Biri nereye giderse, ötekiler de sürüyle oraya gi-

derler. Bir de bakarsın, tüyü dökülmüş berbat bir koyun, peşinden koca bir sürüyü sürüklüyor. Nasıl da uyduk Ustin'e, hasat zamanı tatil yapmağa kalkıştık. Allah kahretsin herifi!»

Ustin bu söze hiç kızmadan, neşeyle güldü:

— «Gene mi ben suçluyum? Sen başkasının suçunu benim sırtıma yükleme! Karılar dua etmeğe gittilerse bunda benim ne suçum var? Onları doğru yoldan Atamançukov'un karısı ile köyden bir ihtiyar kadın ayırdı. Daha gün doğarken bizim kampa gelip karıları lâfa tuttular! 'Bugün büyük acılar çekmiş olan kutsal Glikerya'nın yortusudur. Oysa siz kızancağızlar hasat yapmağa koyulmuşsunuz. Günah işlemekten korkmuyor musunuz?' diyorlardı. Böyle diye diye kadınları kandırdılar.

«Bir ara ihtiyar kadınlara: 'Bu söylediğiniz Glikerya, hangi Glikerya? Yoksa Nagulnova mı? Bak, eğer oysa gerçekten acı çekmiştir zavallı. Bütün ömrünü kim karşısına çıktıysa, onunla çürütmüştür' diyecek oldum. Bizim ihtiyarlar bir kızsınlar... Hepsi birden bir üstüme yürüsünler! Atamançukova nine koltuk değneğini bile kaldırmıştı. Az kalsın üstüme indiriyordu. Allahtan, tam zamanında çekiliverdim. Yoksa şimdi Hollanda kazı gibi kafam şişmiş olarak dolaşacaktım.

«Ayrıca bizim karılar da üstüme saldırmazlar mı!.. İt kuyruğuna yapışmış kenelerden beterdiler! Güç belâ ellerinden kurtulabildim. Ne talihsiz adamım yahu! Hele bugün her işim ters gidiyor. Bir kere bakın arkadaşlar, bu sabah kimlerle kapışmadım: Daha öğleye varmadan bizim ihtiyar karılarla kapıştım. başkanla kavgaya tutuştum, üstelik bir de ak sakallı Gordeyiç'le atıştım. Bütün bunları başarmak için kafa ister, kafa!»

Osetrov, öğüt verir gibi:

— «Tamam! Bu işte gerçekten beceriklisin! Başkalarından ders almağa ihtiyacın yok bu alanda. Zaten çocukluktan beri herkesle kapışır durursun, Ustin. Tıpkı kavgacı bir horoz gibi. Yalnız, bak, sözümü unutma; kavgacı horozun ibiği hep kanlı olur!» dedi.

Ama Ustin sanki onun sözünü hiç işitmemişti; Davıdov'a korkusuz, alaycı gözlerle bakarak devam etti:

— «Gelgelelim propagandacılardan yana bugün talihimiz pek açık: Yaya da geliyorlar, ata binmiş olarak

da. Gelen gelene! Demiryolu biraz daha yakın olsaydı, Allah bilir, trenle de akın eder, gelirlerdi. Yalnız sana bir şey söyliyeyim mi başkan, sahici propagandayı sen bizim ihtiyar karılardan öğrenmelisin.

«Onlar senden hem yaşça daha büyük, hem daha kurnaz, hem de tecrübeleri daha fazla. Her şeyden önce şöyle yavaşça konuşuyorlar, tatlı tatlı yalvarıyorlar, terbiyeli terbiyeli lâflar ediyorlar, bu yüzden de istediklerini elde ediyorlar işte! Onlar propagandaya kalktılar mı en küçük bir sözleri bile boşa gitmiyor. Ya sen nasıl davranıyorsun, ha? Dörtnala tozu dumana katarak, bizim kampa geldin, stepi çın çın çınlatarak, avazın çıktığı kadar: 'Neden çalışmıyorsunuz?' diye bağırmağa başladın.

«Ayol, bugün halka öyle davranan var mı? Sovyet yönetimi başlayalı beri, halk sandıklarda sakladığı gururunu gün ışığına çıkardı, kardeşim. Öyle üstüne varanlardan, bağırıp çağıranlardan hoşlanmıyor. Senin anlıyacağın halk, en küçük bir zılgıta bile dayanamıyor şimdi, başkan! Hem, doğrusunu istersen, eskiden de, çar zamanında da bizim kazak reisleri, atamanlar öyle bağırıp çağırmazlardı, ihtiyarları kızdırmaktan korkarlardı. Onun için sen de, Nagulnov da artık zamanın o zaman olmadığını anlasanız, eski alışkanlıklarınızı bir tarafa bıraksanız.

«Ne sanıyorsun? Ben durulmasaydın, bağırıp çağırmaktan vazgeçmeseydin, ben bugün otları biçmeğe razı olur muydum? Çatlasan razı olmazdım! Ama sesini azıcık alçattın, öfkeni bastırarak, yumuşak davrandın. Bizimle kâğıt oynamağa razı oldun, doğru dürüst lâkırdı ettin. O zaman beni de kazandın işte! Şimdi artık bana istediğini yaptırabilirsin! Her şeye peki derim. Kâğıt oynamağa da, otları demetlemeğe de...»

Ustin'i dikkatle dinliyen Davıdov, kendi kendine kızıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, aşırı derecede atılgan olan bu kısa boylu kazak'ın söylediklerinde bir gerçek payı vardı. En başta şu konuda haklıydı: Kendisi, ekibe gelir gelmez, kazaklarla konuşmadan bağırıp çağırmamalı, onları azarlamağa başlamamalıydı! Çünkü Ustin'in de ima ettiği gibi, önce sözleri boşa gitmişti. Nasıl da kendisini böyle tutamamıştı? Açıkça kabul etmeliydi ki, hiç farkında olmadan, tıpkı Nagulnov gibi, insanlara

sert davranmağa başlamıştı. Andrey Razmyötnov'un dediği gibi, «zıvanadan çıkmıştı». Sonucu da işte bu olmuştu. Şimdi de işte kendisine daima dikkatli, sinsi, yavaş davranan, üstelik kafalarına koyduklarını her zaman elde eden, amaçlarını bir defa olsun şaşırmıyan birtakım ihtiyar kadınlardan örnek almasını öğütlüyorlardı. Herşey öylesine apaçıktı ki! Doğruya doğru...

Bir kere kampa sakin yaklaşmalı, insanlarla da sakin sakin konuşmalıydı. Onları şimdi bayram etmenin hiç sırası olmadığına inandırmalıydı. Oysa kendisi gelir gelmez hepsine avaz avaz bağırmış, üstelik kırbacı indirmesine ramak kaldığı bir an bile olmuştu. Oysa böylece şimdiye kadar, kolhozu oluşturmak için harcadığı bütün çabaları bir kalemde silebilir, üstelik belki de bölge komitesine giderek Parti üyelik kartını masanın üzerine koyup istifa etmesi gerekebilirdi... Böyle bir şey ise gerçekte ömrünü alt üst edecek korkunç bir felâket olacaktı.

Davıdov, tam zamanında aklını başına toplayıp da kendisini tutmasaydı neler olabileceğini zihninden geçirir geçirmez soğuktan üşüyormuş gibi omuzlarını kaldırdı; sırtından aşağı sanki buz gibi bir el inivermişti.

Kendisini bu tatsız duygulara iyice kaptırmış, dalgın dalgın yerdeki kilimin üzerine fırlatılmış kâğıtlara bakıyordu. Birden, her nedense, bağımsızlık savaşı yıllarında papaz kaçtı oyununa alışmasını hatırladı. «Elimdeki kozu kaçırdım. On altı sayıya, en az on sayı daha kattım. Doğrusu bu!» diye düşündü. Kendisini tutamadığını, yanlış davrandığını kabul etmek oldukça ağırına gidiyordu. Ama gene de bunu açıkça, herkesin içinde söyleyebilecek kadar cesareti vardı. Kendisini zorlayarak:

— «Doğrusunu söylemek gerekirse, gerçekten öyle yırtınırcasına bağırmağa hakkım yoktu. Bu konuda haklısın Ustin!» dedi. «Ama çalışmadığınızı görünce, azıcık gücüme gitti. Benim yerimde sen olsaydın gücüne gitmez miydi? Hem sen de, benim karşımda pek öyle fısıldıyarak konuşmuyordun! Ne var ki, gene de kavga etmeden anlaşmamız gerekiyordu. Her neyse, şimdilik yeter! Haydi, arabaya en kuvvetli atları koş bakalım. Sen de Niçayev! Onlara uygun bir çift hayvan daha bul da, şu yaylı arabaya koş.»

Ustin hayretle :

— «Kadınların peşinden mi gideceksin?» diye sordu.

— «Evet. Kadınlara da bugün çalışmalarının doğru olacağını anlatmağa çalışacağım.»

— «Peki, sözünü dinleyecekler mi bakalım?»

— «Hele bir yanlarına varayım, görürüz. Rica etmeğe gidiyorum, emretmeğe değil...»

— «Öyleyse Allah yardımcın olsun, şeytan ayağına dolaşmasın. Bana baksana, başkan! Beni de yanına alsana, ne olur ha?..»

Davıdov, bir süre kararsız durdu, sonra razı oldu:

— «Eh, gel bakalım. Yalnız, kadınları ikna etmeme yardım edecek misin?»

Ustin, sıcaktan çatlamış dudaklarıyle gülümsedi :

— «Bu konuda sana, benim çırak yardım eder, onu da yanımıza alacağım!»

Davıdov, bir şey anlamadan Ustin'e bakarak :

— «Ne çırağı?» diye sordu.

Ustin hiç bir şey söylemeden tenteli arabaya yaklaştı, üst üste yığılmış kaputların en altından yepyeni, ucunda deriden saçağı bulunan şık bir kırbaç çıkardı.:

— «İşte benim çırağım bu. Nasıl, beğendin mi? Öyle de dillidir ki kerata! Sözünü hemen geçirir. Bir ıslık çaldı mı, artık kimse duramaz karşısında, herkesi hemen yola getirir. Sen benim solak olduğuma bakma!»

Davıdov kaşlarını çattı :

— «Sen bırak onu!» dedi. «Kadınlara elini dokundurmana izin vermem, anladın mı? Bana kalırsa, senin o çırağını sırtında öyle bir zevkle denerdim ki!»

Ustin alaylı bir tavırla gözlerini kıstı :

— «Kim kimin sırtını okşar, orası belli olmaz. İhtiyarın biri de zevkle peynirli börek yemeği düşünüyormuş ama, köpeği ondan önce davranmış. Ben bağımsızlık savaşında yara almış bir adam olarak üstün durumdayım, bana bir şeycik demezler. Kadınlar ise dayaktan hem semirirler, hem uslanırlar. Kendi karımdan biliyorum. Karıları dövmezsek kimi döveceğiz? Birini dövmeden olur mu? Karıdan başka kim dövülür? Hem sen bu işten neden korkuyorsun böyle? İki üç tanesine şöyle bir şaklattın mı kırbacı, gerisini rüzgâr üfürür. Bir anda arabaya doluverirler.»

Konuşmanın bittiği kanısına varınca, arabanın

altında, yerlerde sürünen kayışları aldı, atları yakalamak için tepeye tırmandı; arkasından Neçayev de, öbür kazaklar da acele acele iş başına gittiler. Davıdov'un yanında yalnız Osetrov kalmıştı. Davıdov:

— «Sen neden otları biçmeğe gitmiyorsun Tihon Gordeyiç?» diye sordu.

— «Sana Ustin için iki çift söz söyleyecektim. İzin verir misin?»

— «Söyle bakalım!»

Osetrov yalvarır gibi :

— «Allah aşkına o budalaya kızma! Ne olursun. Kıçına at sineği kondu mu, bütün bütün keçileri kaçırır, budalanın biri olur,» dedi.

Davıdov sözünü kesti :

— «Budala mudala değil o! Açıkça kolhoza karşı çıkan, ona düşman olan bir adam! Böyleleriyle eskiden de savaştık, bu gün de hiç acımadan savaşırız!..»

Osetrov derin bir şaşkınlıkla :

— «Ayol, o düşman olur mu?» diye bağırdı. «Diyorum ya sana, bir kere öfkelendi mi, artık gözü hiç bir şeyi görmez. O kadar işte... Ben onu çocukluktan beri tanırım, oldum olası öyle kirpi gibi hemen tüylerini kabartır. Bu inadı yüzünden, daha ihtilâlden önce köy toplantısında kaç kez ihtiyarlar keratayı falakaya yatırdılar. Kaç kere öldüresiye dövdüler. Ne kıç üstü oturabiliyor, ne yatabiliyordu. Ama bütün bunlar ona vız gelirdi! Bütün hafta kıçının acısı geçsin diye bekler, sonra gene eskisi gibi ona buna saldırmağa, takılmağa, herkesin kusurunu bulmağa başlardı. Hem de nasıl kusur arardı, bir görseydin! Tıpkı üstünde pire arıyan it gibi.

«Ne diye kolhoza düşman olsun? Ömrü boyunca zenginlere rahat vermedi! Nasıl yaşadığını da bir görsen... Evi eskimiş, çürümüş, neredeyse yıkılacak. Bir inekten, iki de cılız koyundan başka malı mülkü yok. Para desen, onu ömrü boyunca görmedi. Şu ölümlü dünyada dikili bir ağacı yok. Üstelik karısı hasta, çocuklar sersefil. Yoksulluk, sefalet... Belki de bu yüzden, durup dururken hırsını başkalarından alıyor. Bir de sen ona düşman diyorsun! O düşman değil, gevezenin biri.»

— «Bu adam senin akraban mı? Ne diye onu bu kadar savunuyorsun?»

— «Tam üstüne bastın! Akrabam ya! Yeğenim olur.»

— «Demek onun için böyle dil döküp duruyorsun?»

— «Nasıl dökmiyeyim, arkadaş Davıdov? Evinde her biri ötekinden küçük altı çocuğu var. Onları beslemesi gerek. Oysa dilini tutmasını bile bilmiyor. Kaç kere de söylemişimdir ona: 'Dilini tut, Ustin! Günün birinde dilin yüzünden başına belâ gelecek; öfkeden öyle bir lâf edersin ki, kendini bir anda Sibirya'da bulursun. O zaman dilini ısırırsın ama, iş işten geçmiş olur,' demişimdir. O bunlara karşılık ne dese beğenirsin? 'Ne olacakmış? Sibirya'daki insanlar, insan değil mi? Dört ayaklı mı onlar? Bana da bir şey olmaz orada! Acı patlıcanı kırağı çalmaz!' dedi. Gel de sen böyle bir aptala lâf anlatmağa çalış! Oysa çocuklarının bunda ne suçu var? Çocuk dediğin öyle zor yetişiyor ki. Ama bugün bir çocuğu öksüz bırakmak da çok kolay. Bir dakikalık iş.»

Davıdov gözlerini kapadı, uzun uzun düşünceye daldı. Acaba o ışıksız, o karanlık, o acı çocukluk yıllarını mı düşünüyordu? Osetrov tekrar:

— «Ne olursun! O kötü sözleri söylediği için ona kızma!» diye yalvardı.

Davıdov, elini yüzünde gezdirdi; sanki birden uykudan uyanmıştı. Ağır ağır, her sözün üzerinde dura dura:

— «Bak, sana söyliyeyim, Tihon Gordeyiç!» dedi. «Şimdilik Ustin'e dokunmıyacağım. Varsın kolhozda çalışabildiği kadar çalışsın. Ona ağır iş vermiyeceğiz, gücüne göre, elinden geldiği kadarını yapsın. Yıl sonunda iş günleri eksik gelirse, ona yardım ederiz: Çocukları için kolhozun yardım fonundan ekmek de veririz, anladın mı? Yalnız, sen ona benim tarafımdan gizlice şunu söyle: Eğer bir daha ekipte karışıklık çıkartmağa, suyu bulandırmağa, adamları çeşit çeşit kötülüklere yöneltmeğe kalkarsa, elimden kurtulamaz. İş işten geçmeden aklını başına toplasın. Onunla artık şaka etmem! Böylece söylersin ona! Ben Ustin'e acımıyorum, çocukcağızlara acıyorum!»

Osetrov, yerlere kadar eğilerek:

— «Bu sözlerin için sana ne kadar teşekkür etsem az, arkadaş Davıdov,» dedi. «Ustin'e kin tutmadığın için de ayrıca teşekkür ederim!»

Davıdov birden öfkelendi :

— «Ne eğiliyorsun be! Tasvir miyim ben karşında?

Eğilmenin gereği yok! Bunu yapmasan da, ne söylemişsem yerine getiririm...»

Osetrov, ciddî bir tavırla:

— «Bizde eski bir töre vardır. Teşekkür ederken yerlere doğru eğiliriz.» dedi.

— «Anladık, anladık, ihtiyar! Yalnız sen bana şunu söyle bakalım: Ustin'in çocuklarının giyim durumu nasıl? Kaç tanesi okula gidiyor?»

— «Kışın hepsi 'peç'in üzerinde otururlar, avluya çıkamazlar. Giyecekleri yoktur. Ama yazın yırtık elbiseler içinde koşar dururlar. Kulakların malları dağıtılırken onların da payına az bir şey düşmüştü. Ancak çıplaklığı o iki üç parça şeyle örtemezsin ki... Kışın Ustin son çocuğunu da okuldan aldı. Bırakamazdı onu orada... Oğlanın ne üstünde, ne başında vardı! Büyücek bir çocuktur, on iki yaşında kadar var. Öyle çingene gibi okulda dolaşmaktan utanıyormuş...»

Davıdov, öfkeyle ensesini kaşıdı, sonra sert bir hareketle Osetrov'a arkasını döndü:

— «Sen işinin başına git!» dedi.

Sesi boğuk boğuk çıkıyordu. Canının epey sıkıldığı belliydi. Osetrov, Davıdov'un aşağı doğru eğilmiş, hafifçe kamburlaşmış vücuduna dikkatle baktı, bir defa daha yerlere kadar eğildi, sonra ağır ağır hasatçılara doğru yürüdü.

Davıdov, biraz sakinleşince uzaklaşan Osetrov'un arkasından uzun uzun baktı: «Bu kazaklar ne acayip millettir!» diye düşünüyordu. «Gel de anla bakalım, bu Ustin ne biçim adam? Öfkesi başına vurmuş bir düşman mı, yoksa aklındaki dilinde olan gevezenin, çenesi düşüğün biri mi? Her gün karşıma yeni bir bilmece çıkarıyorlar! Gel de her birini ayrı ayrı incele bakalım! Kahrolasıca keratalar! Eh, ne yapalım, hepsini teker teker anlamağa çalışacağım! Gerekirse onlarla içtiğim su ayrı gitmiyecek! Ama eninde sonunda, ne yapıp edip hepsini iliğine kadar tanıyacağım! Doğrusu bu...»

Bu düşüncelerinin akışını Ustin bozdu. Dörtnala yanına gelmişti. Peşinden de ikinci bir at getiriyordu:

— «Biz ne diye yaylı arabaya koşalım bunları? Gel büyük arabayı alalım! Merak etme, karılar o arabanın

içinde sarsılsalar da bir şey olmazlar. Yani, geri dönmeye razı olurlarsa...»

Davıdov :

— «Hayır, sen öbür atları yaylı arabaya koş...» dedi.

Daha o anda her şeyi kafasında tasarlamış, başarıya ulaşırsa yaylı arabanın işine yarıyacağını düşünmüştü.

Kırk dakika kadar hızla yol aldıktan sonra karşı yamaçtaki yazlık yoldan ağır ağır yukarı doğru çıkan, kalabalık, renk renk, süslü püslü bir kadın topluluğu gördü. Ustin, öbür arabayla Davıdov'a yetişerek:

— «Eh... Ayağını sıkı bas bakalım başkan! Şimdicik karılardan ikinci bir oyun göreceksin!» dedi.

Davıdov, hayvanların sırtına dizginleri vurarak, korkusuz bir tavırla:

— «Ee... Yaşıyan görür!» dedi.

— «Korkmuyor musun?»

— «Ne korkacağım? Yalnız on iki kişiler ya da biraz fazla.»

Ustin, garip bir gülümseyişle :

— «Ya ben de onlara yardım edersem?» diye sordu.

Davıdov, dikkatle yüzüne baktı. Ama adamın şaka mı ettiğini, yoksa ciddî mi konuştuğunu bir türlü anlıyamadı. Ustin tekrar:

— «O zaman iş ne yana döner, ha?» diye sordu.

Ama bu sefer artık gülümsemiyordu. Davıdov kendi atlarını kesin bir tavırla durdurdu, arabadan indi, öbür yaylı arabaya yaklaştı, elini cebine sokarak Nesterenko'nun hediye ettiği tabancayı çıkarıp Ustin'in kucağına koydu:

— «Şu oyuncağı al da, bir yere sakla. Günaha sokmasın beni. Eğer kadınlara uyarsan, içimdeki öfkenin üstesinden gelemem de, önce senin kafana bir kurşun sıkarım diye korkuyorum!»

Rahat bir hareketle Ustin'in terli elinden koca kırbacı çekip aldı, ileri doğru fırlattı. Kırbaç yolun öbür tarafına. tâ uzaklara düştü.

— «Haydi şimdi gidelim.» dedi. «Biraz acele et, Ustin Mihayiloviç... Hem de senin kırbacın düştüğü yeri iyice belle. Dönerken alırız. Doğrusu bu. Tabancayı da, kampa döndüğümüzde geri verirsin. Haydi, devam...»

Davıdov, kadınlara yaklaşınca yandan dolaşıp kalabalığın önüne geçti; arabayı yolun ortasında enlemesine durdurdu. Ustin de kendi sürdüğü yaylı arabayı onun yanında durdurdu. Davıdov dindar kadınlara yapmacık bir neşeyle seslendi:

— «Merhaba güzellerim, nasılsınız?»

Kadınların en korkusuz olanı, hepsinin yerine karşılık verdi:

— «Şaka etmiyorsan, söyliyeyim; iyiyiz...»

Davıdov arabadan aşağı atladı, kasketini çıkardı, başını önüne eğdi:

— «Kolhoz idare müdürlüğü adına sizden rica ediyorum, hemen işinizin başına dönün! Beni buraya erkekleriniz gönderdi. Onlar ekinleri biçmeğe başladılar bile!»

Yüzü terden pırıl pırıl, kıpkırmızı olmuş yaşlı bir kadın, öfkeyle:

— «Biz eğlenceye değil, âyine gidiyoruz!» diye bağırdı.

Davıdov buruşmuş kasketini iki eliyle göğsüne bastırdı:

— «Hele hasat bitsin, ondan sonra istediğiniz kadar dua edersiniz! Şimdi duanın sırası değil. Bakın, gökte bulutlar toplanıyor. Oysa sizin tarlada daha demetlenmiş bir tek saman yığını bile yok. Mahvolacak samanınız! Hepsi çürüyecek. Saman çürür, ziyan olursa, kışın hayvanlar da açlıktan geberir. Hoş, siz bunları benden daha iyi biliyorsunuz ya...»

Genç bir kız, alaylı alaylı:

— «Bulutu da nereden çıkardın?» diye sordu. «Şu gözyüzüne baksana! Tertemiz, yıkanmış çamaşır gibi...»

Davıdov onları elinden geldiğince ikna etmeğe çalıştı:

— «Barometre yağmur gösteriyor. Yakında mutlaka yağacak. Bunu kesin olarak söyliyebilirim. Ne olur sevgili bacılarım, haydi hep birlikte geri dönelim. Gelecek pazar gider, dua edersiniz. Ne fark var ki? Ha bu pazar, ha gelecek pazar. Haydi gelin! Sizi rüzgârda serin serin götüreyim. Binin şu arabaya bacılarım! İş beklemez ki!»

Davıdov, kolhozcu kadınları inandırmak için en tatlı sözleri söylüyor, yalvarıp duruyordu. Kadınlar kararsızlıklarını belli ederek durup birbirleriyle fısıldaşmağa başladılar. İşte o sırada Davıdov'un imdadına - hem de hiç

beklemediği bir anda- Ustin yetişti. Hiç gürültü etmeden, yavaşça arkadan Neçayev'in iri yarı, uzun boylu karısına yaklaştı, onu kollarının arasına alarak havaya kaldırdı; onun gülerek indirdiği yumruklara aldırmadan, hızla koşup kadını götürdü, yavaşça arabanın arka tarafına oturttu. Kadınlar kahkahalar, çığlıklar atarak çil yavrusu gibi dağılıverdiler. Ustin bir vahşî gibi gözlerini devire devire avazı çıktığı kadar:

— «Haydi, güzel güzel kendiniz birinin şu arabaya! Yoksa kamçıyı kapıyorum ha!» diye bağırdı.

Sonra birden kendi de kahkahalarla gülmeğe başladı:

— «Oturun be! Dokunmam size, korkmayın! Ama çabuk olun ha! Uzun etekli dişi zebaniler sizi!»

Neçayev'in karısı arabanın üstünde ayağa kalkarak başından kaymış olan dar şalı düzeltti:

— «Haydi otursanıza be kızlar! Çabuk olun! Sizi burada kırk yıl mı bekliyeceğiz?» diye bağırdı. «Baksanıza ne kadar saygı gösteriyorlar. Bizi almağa tâ buraya kadar başkanın kendisi geldi.»

Kadınlar üç yönden birbirlerini ite kaka, gülüşerek, arada bir de Davıdov'a yan yan bakarak, alaylı hareketlerle arabaya bindiler. Yolun üstünde yalnız iki ihtiyar kadın kalmıştı. Atamançukov'un ninesi, Davıdov'u nefretle süzerek:

— «Peki biz Tubyansk'a kadar yalnız mı gideceğiz, dinsiz imansız herif?» diye sordu.

Fakat Davıdov, denizciyken kadınlara karşı gösterdiği kibarlıkla, topuklarını birbirine vurarak eğildi:

— «Yaya gitmenize hiç gönlüm razı olur mu nineler? Bu arabayı sırf sizin için getirdim. Buyurun, güle güle gidin! Doya doya dua edin. Ustin Mihayıloviç sizi oraya kadar götürür. Âyin bitinceye kadar bekler, sonra sizi gene köye getirir..» dedi.

Her saniye değerliydi, ihtiyar kadınların razı olmasını bekleyecek kadar bile vakit yoktu. Davıdov her ikisinin kollarına girdi, onları yaylı arabaya doğru götürdü. Atamançukov'un ninesi elinden geldiğince direniyordu ama, Ustin onu saygılı bir tavırla, hafif hafif arkadan itiyordu. İhtiyarları güç belâ arabaya oturttular. Ustin dizginleri ayırırken hafif, çok hafif bir sesle :

— «Sen ne kurnazsın Davıdov! Tıpkı tilki gibi!» diye söylendi.

Bütün bu süre içinde başkanı ilk olarak soyadı ile çağırmıştı. Davıdov bunu farketti, yorgun bir tavırla gülümsedi... Uykusuz kaldığı gece ve başından geçen heyecanlı anlar, etkilerini göstermeğe başlamıştı. Bir an önce uykuya dalmak istiyordu. Bu, dayanılmaz bir dürtü halini almıştı.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Agafon Dubtzov, Davıdov'un sade döşenmiş bürosuna yorgun argın girince ihtiyarlar gibi ohlayıp pufladı. Bankın üstüne oturdu, sonra:

— «Amma çok otumuz var bu yıl, maşallah! Yağmurlar işimizi berbat etmez, hasadı havalar kuruyken bitirebilirsek, depolar dolusu samanımız olacak,» dedi.

Ancak rahatça yerleştikten sonra rengi solmuş kasketini yanında koydu, basma gömleğinin koluyla güneşten yanmış, yer yer çiçek bozuğu yüzündeki teri sildi, gülümseyerek Davıdov'a, sonra masanın başında oturan muhasebeci ile Yakov Lukiç'e baktı:

— «Merhabalar başkanım! Sizlere de iyi günler, kitap fareleri!» dedi.

Muhasebeci, alaylı bir tavırla güldü:

— «Aa, bakın arkadaşlar; çiftçi Dubtzov gelmiş! Arkadaş Davıdov, şu koca adama dikkatle bir baksanıza! Sen kendini gerçekten çiftçi mi sanıyorsun be Agafon?»

Dubtzov, meydan okuyormuş gibi bir tavırla:

— «Peki, çiftçi değilsem neyim ben sence?» diye sordu.

— «Çiftçiden başka her şeye benziyorsun!..»

— «Neye benzetiyorsun?»

— «Nasıl söyliyeyim neye benzettiğimi? Utanırım!»

Dubtzov kaşlarını çattı, somurttu. Esmer yüzü daha da kararmış gibiydi. Açıkça sabırsızlanarak:

— «Eh, gevezelik etme!» dedi. «Çabuk söyle bakayım, kime benzetiyorsun beni? Dilini yuttuysan kamburuna şöyle bir yumruk atayım, hemen konuşmağa başlarsın.»

Muhasebeci, kesin bir tavırla :

— «Bence sen tam anlamıyle çingeneye benziyorsun,» dedi.

— «Nasıl yani? Ben mi çingeneyim? Neden çingene oluyormuşum?»

— «Pek basit, nasıl anlamıyorsun?»

— «Pire bile adamı sebepsiz ısırmaz. Senin de bir amacın olmalı. Anlat bakalım, gücüme giden o lâf ne demek oluyor?»

Muhasebeci gözlüğünü çıkardı, kalemle kulağının arkasını kaşıdı :

— «Kızma Agafon! Sözlerimi anlamağa çalış. Çiftçiler tarlada çalışırlar, öyle değil mi? Çingeneler ise köylerde dolaşır, dilenir, unutulmuş kalmış bir şey varsa, çalar giderler. Sen de öylesin işte. Şimdi ne diye köye geldin sanki? Herhalde hırsızlık etmeğe değil. Demek ki, bir şeyler dilenmeğe geldin. Doğru mu söylüyorum?»

Dubtzov, pek kesin olmayan bir tavırla:

— «Dilenecekmişim!» dedi. «Ne demek yani? Sizi ziyaret etmek yasak mı? Şöyle bir uğrayamaz mı insan size? Herhangi bir işi konuşmak için gelemez mi yanınıza? Yoksa buraya gelmeyi sen mi bana yasak edeceksin, gözlüklü fare?»

Davıdov gülümseyerek:

— «Sahi, neye geldin?» diye sordu.

Ama Dubtzov bu soruyu işitmemiş gibi davrandı. Dikkatle loş odaya bakıyordu. İçinde bir çekememezlik duygusu varmış gibi derin derin iç geçirdi:

— «Bazı insanlar ne güzel yaşıyorlar... Bakıyorum da evlerinin pancurlarını hafifçe örtmüşler, yerdeki tahtaları suyla sulamışlar... Sessizlik, gölge, serinlik... Oh! Etrafta bir tek sinek yok. İlâç için bir tanecik sivrisinek vızıldamıyor. Tarlada öyle mi ya? Canı çıkıyor adamın orada! Güneş sabahtan akşama kadar tepende boza pişirir. Gündüzleri at sinekleri sığır gibi kanını emer dururlar. Sinekler tıpkı adamı usandıran bir karı gibi yapışırlar. Gece sivrisinek rahat vermez. Doğru dürüst sivrisinek olsa, bir şey demem. Ama bunlar pabuç kadar...

«Vallahi, inanın, her bir sivrisinek serçe kadar... Bir de iyice kan emdi mi, serçeden de daha büyük oluyor! Baktım; bizim sinekler tuhaf. Sapsarı bir renkte, korkunç mu korkunç! Bir de gagaları var, iki karış... Namussuzlar! Bir tanesi üzerine kondu mu, gömleğini deldiği gibi bir sokuşta adamın etini koparıyor vallahi.. Bu kanatlı canavarlardan neler çekiyoruz, ne kadar kan kaybediyoruz

bir bilseniz... Bağımsızlık savaşında bile bu kadar kan kaybetmedik.»

Yakov Lukiç gülerek, hayretle :

— «Amma da palavra atıyorsun be Agafon!» dedi. «Böyle gidersen Şukar dedeyi de geçeceksin.»

— «Neden palavra atacakmışım? Sen burada serinlikte boş boş oturuyorsun, bozkıra gel bakalım da o zaman görürsün!»

Dubtzov bunu söylerken sert bir tavır takınmıştı ama, o kurnaz kısık gözlerindeki neşeli ışıklar uzun süre kaybolmadı. Ekibin tarlada çektiği acıları, sıkıntıları mahsus ballandıra ballandıra, üzüntülü üzüntülü anlatmağa devam edecekken Davıdov sözünü kesti:

— «Yeter canım! Mangalda kül bırakmadın. Ne ağlayıp sızlanıyorsun? Doğru dürüst söyle, niye geldin? Yardım mı istiyeceksin?»

— «Hani yardım etseniz hiç fena olmıyacak yani...»

— «Öyleyse ne istiyorsun? Yetim mi kaldın? Sana bir ana, bir de baba mı bulalım?»

— «Çok şakacısın Davıdov! Biz de işin başında güle oynaya gitmiştik ama...»

— «Şaka etmiyorum, ciddî soruyorum... Neyiniz eksik? İnsandan yana mı sıkıntınız var?»

— «İnsanımız da az ya... Ternovaya vadisinin yamaçlarını kendin gördün, oradaki ot çok güzelse de o dik bayırlara, yokuşlara biçme makinelerini süremezsin ki! Oysa bizim ekipte orakla ot biçecek adam yok gibi bir şey. Oradaki güzelin otlar boşu boşuna çürüyecek diye öyle üzülüyorum ki...»

Davıdov şaka etti :

— «İstersen sana üç tane biçme makinesi daha verelim. Birinci ekipten alır, size veririz. İster misin, ha?»

Dubtzov kederli kederli ofladı pufladı, bir taraftan da sözlerinin ciddî olup olmadığını anlamak için kederli kederli, uzun uzun Davıdov'a baktı. Bir iki dakika sustu ve son defa içini çekti:

— «Eh... Verirseniz kabul ederim; evde kalmış kız, topal nişanlıyı reddetmez! Bak, ben şöyle düşünüyorum; bizim kolhozdaki işler bir atelye işi gibi, herkesin yararına. Onun için, bir başka ekibin yardımını ayıp saymam, seve seve kabul ederim. Doğru değil mi?»

— «Doğru düşünüyorsun. Peki, iki gün başkasının atlarını işe koşmak sana ayıp gelmiyor mu?»

— «Hangi yabancı atları kullanmışım ben?»

Sesinde öylesine içten gelen bir şaşkınlık vardı ki, Davıdov gülümsememek için kendini zor tuttu:

— «Sanki bilmiyorsun... Lyubişkin'in atları; kimin olacak? Çayırda otlarlarken, iki tanesini gizlice kim alıp götürmüş, bilmiyor musun? Bizim muhasebeci galiba haklı. Sende bir çingenelik var... Dilenmeğe bayılıyorsun, başkasının malı olan atlara karşı da kayıtsız kalamıyorsun...»

Dubtzov başını öbür tarafa çevirdi, oradakilere hakaret edercesine yere tükürdü:

— «Siz onlara at mı diyorsunuz be? O at bozuntusu hayvanlar yollarını şaşırmışlar da kendi kendilerine bizim ekibe sokulmuşlar. Kimse kaçırmadı onları! Sonra, mademki, bütün atlar bizim kolhozun malı, bunlar ne diye yabancı malı sayılsın?»

— «Çünkü o at bozuntusu dediğin hayvanları hemen üçüncü ekibe göndermedin. Adamlar kendileri gelip de sizin biçme makinelerinden çözüp çıkarmışlar. Öyle değil mi?»

Dubtzov güldü:

— «Kendi mallarına amma da sahipmişler ha! Tarlalarımızda iki gün arayıp taramışlar da neden sonra gelip buldular. Bunlar da çiftçi olacak ha? Çiftçi değil, salak hepsi! Zaten bu iş artık geride kaldı, Lyubişkin'le barıştık bile. Şimdi eski hikâyeleri ne diye karıştırıyorsunuz? Hem ben buraya yardım istemeye gelmedim, çok önemli bir iş için geldim. Önemli bir şey olmasa işi bırakır da gelir miyim? Çaresiz kalınca, başkasının yardımı olmadan da, kendi çabamızla her şeyi hallederiz...

«O senin ihtiyar fare, muhasebeci Miheyiç yok mu? Daha beni görür görmez, durup dururken 'Çingene' dedi. Ben bunu haksızlık sayıyorum. Biz adamakıllı ihtiyacımız olmadan, bıçak kemiğe dayanmadan yardım istemeyiz! İstediğimiz zaman da gururumuzu çiğnetmeyiz adama! Hem zaten o zavallı Miheyiç çiftçilikten ne anlasın? Doğduğu günden beri şu hesap tahtasında uğraşır durur. Ölünceye kadar da başını bunlardan kaldıramıyacak! Sen onu bir haftacık bizim ekibe göndersene Davıdov! Biçme

makinesinin üstüne oturtayım, kendim de atları süreyim, bak çalışmayı nasıl öğrenir o zaman! Ömründe bir kerecik olsun o gözlükleri terden ıslansın da hanyayı konyayı anlasın.»

Şakayla başlayan konuşma, neredeyse kavgaya dönüşecekti. Davıdov bunu önlemek için aceleyle söze karıştı:

— «Neymiş bakalım o önemli iş, Agafon?»

— «Nasıl söyliyeyim... Bizim için çok önemli, ama sizler ne dersiniz, onu pek bilmeyiz. Kısaca söyliyeyim: Buraya üç tane dilekçe getirdim. Hepsi de mürekkeple yazılmış. Bizim muhasebeciden küçücük bir mor kalem istedik, içindeki boyayı çıkarıp kaynar suya attık, sonra işte bu dilekçeleri yazdık. Hepsi de birbirine benziyor...»

Davıdov, pek saygılı olmayan bir tavırla konuştuğu için, Dubtzov'u azarlamak üzereydi, ama son sözünü duyunca. merakla:

— «Ne dilekçeleriymiş bunlar?» diye sordu.

Dubtzov, onun sorusuna önem vermeden devam etti:

— «Bence bu dilekçelerle Nagulnov'a gitmek gerekiyordu. Gittim de. Yazık ki o evde yoktu. Meğer birinci ekipteymiş. Ben de bu kâğıtları sana getirdim işte! Geri götüremem ya!»

Davıdov sabırsızlıkla :

— «Neyle ilgiliymiş bu dilekçeler?» dedi.

Dubtzov'un birden ciddileşen yüzünde biraz önceki şakacı anlamından eser kalmamıştı. Acele etmeden iç cebinden kırık bir tarak çıkardı, terden birbirine yapışmış saçlarını tarayıp kendine çeki düzen verdi. Sonra heyecanını bastırmağa çalışarak ve sözlerini dikkatle seçerek konuşmağa başladı:

— «Yani üç kişi bu işe karar verdik. Öyle bir iş işte... Sizin anlıyacağınız, Parti'ye girmek istiyoruz. Bunun için de bizim Gremyaçiy-Log hücresinden rica ediyoruz, bizi Bolşevik Partisi'ne alsın diye! Geceleri saatlerce tartıştık, konuştuk, şunu dedik, bunu dedik, kendi kendimize fikirler yürüttük. Ama sonunda oy birliğiyle kararımızı verdik : Parti'ye gireceğiz!

«Akşamları yatmadan önce bozkıra doğru gidiyor, orada birbirimizin davranışlarını incelemeğe, kendi kendimizi eleştirmeğe başlıyorduk. Yaptığımız bütün bu tar-

tışmalarda birbirimizi Parti'ye girebilecek insanlar olarak kabul ettik. Ama bundan sonra karar sizin. Artık nasıl uygun görürseniz öyle olacak. Aramızdan biri hep beyazların safında hizmet ettiğini söyliyerek kendi kendini yeriyordu, ona dedim ki: 'Sen beyazların safında emir eri olarak yalnız beş ay hizmet etmişsin. Sonra da kendi isteğinle Kızılordu'ya geçtin, iki yıl da bir birliğe komutanlık ettin. Demek ki, son hizmetin ondan önceki hizmetlerini bastırır! Tam Parti'ye girecek adamsın...'

«Öbürü dedi ki, sözde sen, Davıdov, onu çoktan Parti'ye girmeğe çağırmışsın, ama o zaman adam öküzleri elinden alındığı için üzülüyormuş, onlara büyük bağlılık duyuyormuş. Şimdi şöyle diyor: 'Kulakların döllerinin silâha sarılıp her şeyi eskiye çevirmeğe kalkıştıkları bir sırada, artık insan öküzlerini filan düşünür mü? Eskiden malım olan öküzlerden de, öteki mallardan da vazgeçtim gitti. Parti'ye girmek istiyorum! Bundan on yıl önceki gibi komünistlerle beraber Sovyet idaresini savunmak için çarpışmağa hazırım...'

«Ben de onun gibi düşünüyorum... İşte bu yüzden dilekçelerimizi yazdık. Doğrusunu söylemek gerekirse, belki yazdıklarımız pek o kadar açık seçik değil, karışıkça ama...»

Dubtzov bunu söylerken yan yan Miheyiç'e baktı:

— «Ne yazık ki muhasebecilerden, kâtiplerden okuma yazma öğrenmedik biz! Hem bizim yazdıklarımız, kâğıt üzerine çiziktirdiklerimiz dosdoğru şeyler!»

Dubtzov sustu. Ter içinde kalan alnını avucuyle bir daha sildi, sonra hafifçe sola doğru eğilerek, büyük bir dikkatle potu̇nunun sağ cebinden katlanmış bir gazetenin içine konmuş dilekçeleri çıkardı.

Bütün bunlar, o kadar beklenmedik şeylerdi ki, odada bir dakika derin bir sessizlik oldu. İçerde bulunanlardan hiç biri tek sözcük söylememişti. Ama, her biri Dubtzov'un sözlerini kendine göre tartıp yorumluyordu. Muhasebeci sırayla incelediği yazıların üstünden başını kaldırmış, şaşkınlık içinde gözlüğünü alnına itmiş, gözünü hiç kırpmadan, pek iyi görmeyen gözleriyle sersem sersem Dubtzov'a bakıyordu. Yakov Lukiç, dudaklarında beliren hakaret dolu, aynı zamanda sıkıntılı gülümseyişi belli etmemek için arkasını dönmüştü. Davıdov ise yüzünü ışıl

ışıl aydınlatan neşeli bir gülümseyişle iskemlesinin arkalığına ansızın öyle sert bir hareketle dayandı ki, iskemle altında sağa sola sallandı, şikâyet ediyormuş gibi acı acı gıcırdadı.

Dubtzov :

— «Al bakalım bizim kâğıtları, arkadaş Davıdov!» diyerek gazeteyi açtı. Bir okul defterinden koparılmış, üstü kargacık burgacık yazılarla karalanmış birkaç yaprağı Davıdov'a uzattı.

Davıdov, gür sesle :

— «Dilekçeleri kim yazdı?» diye sordu.

— «Bezhlebnov'un oğlu, Kondrat Maydannikov, bir de ben.»

Davıdov, dilekçeleri alarak belli etmemeğe çalıştığı bir heyecanla :

— «Bu çok mutlu, aynı zamanda çok önemli bir olay, arkadaş Dubtzov. Hem senin için, hem arkadaş Maydannikov ile arkadaş Bezhlebnov için, hem de Gremyaçiy hücresinin üyeleri olan bizler için. Bugün sizin dilekçelerinizi Nagulnov'a vereceğim. Sen şimdi ekibine git, arkadaşlarına haber ver, Pazar akşamı dilekçelerinizi Parti'nin açık toplantısında inceliyeceğiz. Toplantı akşam saat sekizde okulda başlıyacak. Hiç bir şey tam vaktinde gelmenize engel olmamalı; zamanında gelin. Zaten bu işle seni görevlendiriyorum, arkadaşlarının vaktinde gelmelerini sağla. Öğleyin en iyi atları alıp arabaya koşar, köye gelirsiniz! Ha! Sırası gelmişken sorayım, sizin kampta yük arabalarından başka taşıt var mı?»

— «Bir de brikça var.»

— «İyi ya, ona biner, köyümüze onur verirsiniz!»

Davıdov bunu söylerken bütün yüzünü aydınlatan bir ifadeyle gene çocuk gibi gülümsemişti. Sonra Dubtzov'a göz kırptı :

— «Toplantıya damat gibi temiz pak giyinmiş olarak geleceksiniz!» dedi. «Böyle olay insanın ömründe bir kere olur kardeşim. Bu öyle bir olay ki, nasıl anlatayım sana... Söz gelimi gençlik gibi... İnsana ömründe bir kere nasip olan bir şey!..»

Belliydi ki, duygularını açıklıyacak söz bulamıyordu. Bu yüzden de susuverdi! Heyecan içindeydi. Sonra birden endişelenerek:

— «O briçka dediğin doğru dürüst bir şey mi?» diye sordu.

— «Eh, fena değil... Dört tekerleği var işte. Doğrusunu istersen onunla gübre taşınabilir, gündüz adam taşınmaz, ayıp olur azıcık. Ancak gece binilebilir ona. Her tarafı çizilmiş, yırtık pırtık. Benimle yaşıtmış galiba. Kondrat'a bakarsan onu Moskova'da Napolyon'la savaşan bizim köyün kazakları, düşmandan ganimet olarak almışlar.»

Davıdov kesin bir tavırla itiraz etti:

— «Olmaz öyleyse. Onunla gelemezsiniz. Ben sizi almak için Şukar dede ile yaylı bir araba göndereyim. Dedim ya sana, bu iş insanın ömründe bir kere olur diye...»

Sevdiği, inandığı adamların Partiye girmesini elinden geldiği kadar parlak bir şekilde kutlamak istiyordu. Bir an için o tarihi günü daha başka neyle süsleyebileceğini düşündü. Sonunda dalgın dalgın Ostrovnov'a bakarak:

— «Pazar gününe kadar okulun duvarlarını sıvamalı, badana etmeli! Yeni gibi olsun.» dedi. «Binanın etrafını iyice süpürmeli, okulun bahçesindeki düzlüğe kum dökmeli. İşitiyor musun, Lukiç? İçerdeki döşemeleri de sildirmeli, sıraları temizlemeli, tavanların tozunu almalı, odaları havalandırmalı, senin anlıyacağın, etrafa adamakıllı çeki düzen vermeli.»

Yakov Lukiç :

— «Peki, toplantıya okulun almıyacağı kadar kalabalık gelirse, herkes içeri sığmazsa o zaman ne yapacağız?» diye sordu.

Davıdov, ona karşılık verecek yerde düşünceye daldı; kendi kendine söylenir gibi yavaşça:

— «Ah bir kulüp açabilseydik! Ne kadar iyi olurdu.» diye söylendi.

Ama hemen sonra bu hayalden sıyrılıp tekrar gerçeklere döndü.

— «Çocukları, delikanlıları toplantıya almazsınız. O zaman herkes sığar. Ama gene de okulu şöyle... Nasıl diyeyim, bayramdaymış gibi süslemeli...»

Dubtzov, tam gideceği sırada :

— «Kefilleri nereden bulacağız?» diye sordu. «Bizim adımıza kim imza atar?»

Davıdov kuvetle elini sıkarak gülümsedi:

— «Demek size kefil olacak insan arıyorsun ha? Bulunur, üzülme. Bu akşamdan tezi yok, biz sizi Parti'ye almalarını sağlamak için birer kâğır yazarız, doğrusu bu. Haydi yolun açık olsun! Bütün hasatçılara bizden selâm söyle. Sonra şunu da hatırlat, otu fazla bekletmesinler. Demet yapıp üst üst yığdıkları samanlar fazla kurumasın. Bu konuda ikinci ekibe güvenebiliriz, değil mi?»

Dubtzov, hiç de alışkın olmadığı bir ciddiyetle:

— «Sen bize daima güven Davıdov,» dedi; sonra eğilerek selâm verip çıktı.

Ertesi günü, ev sahibi Davıdov'u erkenden uyandırdı:

— «Kalk bakalım kiracı! Savaş meydanından atlı bir haberci geldi. Üçüncü ekipten gelmiş. Altındaki atın eyeri yok, doğru dürüst giyinmemiş. Dayak yemiş gibi bir hali var!»

Ey sahibi bunları anlatırken alaylı alaylı gülüyordu. Ama Davıdov, ilk anda uykusundan sıyrılmadığı için adamın ne söylediğini anlıyamadı. Ezilip büzülmüş yastığının üzerinden başını kaldırdı, kayıtsız bir tavırla:

— «Ne var?» diye mırıldandı.

— «Atlı bir haberci geldi diyorum, adamakıllı dayak yemiş. Bir haberci... Herhalde yardım istemeğe gelmiştir...»

Davıdov en sonunda ev sahibinin sözlerinin anlamını kavrayabildi, ayağa kalktı, acele acele giyinmeğe başladı. Taşlıktaki, bütün gece leğende kaldığı için ılıklaşmış, berbat suyla yüzünü yıkadı, dışarı çıktı.

En alttaki basamakta, bir eliyle dizginleri tutmuş, öbür eliyle dörtnala geldiği için hâlâ sıcağı üstünde olan kısrağını sıvazlayan Ustin Rikalin duruyordu. Güneşte solmuş lâcivert gömleği yer yer tâ aşağıya kadar yırtılmıştı. Nasıl olup da omuzlarından aşağıya düşmediği anlaşılamıyordu. Sol yanağında elmacık kemiğinin çıkıntısından çenesine kadar koyu mor bir leke vardı. Gözü kıpkırmızı olmuş, şişmişti.

Davıdov «Günaydın» demeyi bile unutarak hızla basamaklardan aşağı indi:

— «Ne oldu sana böyle?» diye sordu.

Ustin, kısık bir sesle:

— «Soygun var, arkadaş Davıdov! Soygun! Yağma... Başka söz bulamıyorum!» diye bağırdı. «Köpoğlu köpekler! Nasıl da böyle bir şeyi göze aldılar? Söylesene bana, ha?»

Az kalsın ayağına basacak gibi olan ata doğru, öfkeyle kolunu sallıyarak:

— «Dur be! Allahın belâsı sen de!» diye söylendi.

Davıdov:

— «Doğru dürüst anlatsana!» dedi.

— «Daha nasıl konuşayım! Bundan başka ne diyeyim? Bunlara da komşu diyoruz ha? Allah belâlarını versin. Gebersinler! Ateşte cayır cayır yansınlar... Sıtmadan kırılsınlar tembel herifler! Bu işe sen ne dersin Allah aşkına? Komşumuz olacak herifler, Tubyansk'tan gelen köylüler, canları çıkasıcalar... Bu gece gizlice Kalin köşesine sokulmuşlar, oradan otuz balya samanımızı alıp götürmüşler.

«Gün doğarken baktım, herifler geç kalmışlar. İki arabaya bizim malımız olan samanları yüklüyorlar. Etrafa bir göz attım, bir tek demet kalmamış! Tertemiz olmuş her yan! Atıma atladığım gibi dörtnala üzerlerine vardım: 'Eşşoğlu eşekler, ne yapıyorsunuz? Ne hakla bizim samanı kendi arabalarınıza yüklüyorsunuz?' diye bağırdım. Aralarından biri, bana yakın olan arabanın üzerinde oturanı, gülerek: 'Eskiden sizindi, şimdi bizim oldu; siz siz olun, bir daha, başkasının toprağındaki otları biçmeyin...' dedi. 'Nasıl, başkasının toprağı oluyormuş buraları? Gözün kör mü oldu, sınırı gösteren direği görmüyor musun?' dedim.

«O da bana şöyle karşılık verdi: 'Sen gözünü aç da etrafına iyi bak! Sınırı gösteren direk arkanda duruyor. Bu toprak, tâ eski çağlardan beri bizim, Tubyansk toprağı orası. Allah sizden razı olsun, hiç tembellik etmemişsiniz! Bize bol bol saman hazırlamışsınız.' Bunun üzerine: 'Ya, öyle mi? Demek sınır direklerini oradan oraya taşıyarak bizi dolandırmağa kalkıyorsunuz ha?' dedim. Tabiî herifi ayağından yakaladım, aşağıya çekti-

ğim gibi kırbacı gözünün ortasına patlattım. Etrafı iyi görsün de bir daha kendi topraklarını başkalarının toprağı ile karıştırmasın diye. Hem de öyle bir patlattım ki! Adam yere yıkılıverdi. Ayakları pek sağlam değilmiş anlaşılan. Bunun üzerine üç kişi koşup geldi, birini daha yere serdim; ondan sonra artık ötekileri dövmeğe vakit bulamadım. Dört kişi üzerime atılmış beni dövüyorlardı. Bir kişi dört kişiye karşı gelebilir mi hiç? Bizimkiler dövüşü görüp de imdadıma yetişinceye kadar herifler beni döve döve boyalı paskalya yumurtasına çevirdiler. Gömleğimi de paçavra etiler...

«Söyle şimdi, alçak değil de nedir bunlar? Ben şimdi bu halde kendimi karıya nasıl gösteririm? Haydi dövdüler, neyse, ama yakama yapışıp gömleğimi ne diye yırttılar sanki? Şimdi ben ne yapayım bu gömleği? Bostandaki korkuluk için vereyim desem, korkuluk bile böyle yırtık pırtık bir gömlek içinde durmaktan utanır... Yırtıp yırtıp kızlara kurdele yapsınlar diye versem, takmazlar ki. Kumaş o kumaş değil bir kere. Ah... O Tubyansk'lılardan biri bir gün bozkırda benimle teke tek karşılaşsa... Ben bilirim yapacağımı. Onu da işte böyle boyalı boyalı, renk renk bir hale getirir karısına öyle gönderirim...»

Davıdov gülerek Ustin'e sarıldı:

— «Boş ver! Gömlek nasıl olsa bulunur! Suratındaki mor lekeler de düğüne kalmaz geçer...»

Ustin öfkeyle :

— «Senin düğününe kadar mı?» diye sordu.

— «Yok canım... Köyde ilk yapılacak düğüne. Ben daha kimseye talip olmadım, ama amcanın pazar günü sana verdiği öğüdü unuttun galiba, ha? 'Kavgacı horozun ibiği daima kanlı olur' demiyor muydu?»

Davıdov gülümsüyor, aynı zamanda: «Kolhoza ait bir saman için dövüşmeğe kalkışman ne kadar güzel bir şey! Kardeşçiğim benim, Ustin'ciğim! Kendi malın olan bir saman için değil de, hepimizin malı için dövüştün. Bundan daha dokunaklı bir şey olabilir mi?» diye düşünüyordu.

Ama Ustin gücenmiş bir tavırla hafifçe geriye çekildi:

— «Tabii sen bana bakıp rahatça gülüyorsun Da-

vıdov. Amma gel de sen bana sor. Kaburgalarım çatırdıyor! Öyle gülüp duracağına haydi atla atına, yallah Tubyansk'a git! Bizim samanı kurtarmağa bak. İki arabayı bizimkiler zorla ellerinden aldılar. Ama gelgelelim geceleyin kimbilir kaç araba götürdüler. Böyle hırsızlık ettikleri için bizim samanı kendi arabalarıyle tâ köyümüze kadar getirsinler bakalım! Hak dediğin böyle olur.»

Kan içinde kalmış, şişmiş dudaklarını güç belâ kımıldatarak gülümsedi:

— «Bak, göreceksin! Samanı bizim köye adamların karıları getirecek. O köyün kazakları bizim köye misafir gelmeğe bile korkarlar. Hem hırsızlığa yalnız kazaklar çıkmışlardı, hem de aslan gibi oğlanlardı. O kadar ki, dört tanesi üstüme atılıp da beni yumruklamağa başlayınca neredeyse içim dışıma çıkıyordu. Toprağa uzanmama bile fırsat vermiyorlardı! Çatladım patladım, ama yere bırakmadılar beni! Elden ele atıyorlardı. Tâ bizimkiler koşup gelinceye kadar sürdü bu. Ben de kendi yumruğuma acımadan yapıştırıyordum ama, ne yaparsın! Gücün de gücü var!»

Ustin tekrar gülümsemek istedi ama yapamadı; ancak yüzünü buruşturabildi. Elini sallayarak:

— «Sen bizim Lyubişkin'i görseydin, kahkahadan kırılırdın arkadaş Davıdov» dedi. «Etrafımızda koşup duruyor, tıpkı çitin üstünden atlamağa hazırlanan bir beygir gibi diz kırıyor, çığlık çığlığa, 'Vurun şunlara çocuklar! Parçalayın herifleri! Dayağa dayanıklıdırlar, bilirim ben onları!' diye bağırıyor, ama kendisi dövüşe katılmıyor, hep beride duruyordu. Osetrov amcam sonunda dayanamadı: 'Yardım etsene be! İşe yaramaz kof herif seni! Ne duruyorsun? Yoksa sırtında çıban mı çıktı?' diye bağırdı.

«Lyubişkin ise neredeyse ağlıyacaktı; amcam öyle deyince ona ne karşılık verse beğenirsin? 'Ben dövüşemem, ben Partiliyim, üstelik ekip şefiyim. Parçalayın onları çocuklar! Ben ne yapıp yapıp kendimi tutmak zorundayım...' derken dişlerini gıcırdatıyordu. Her neyse! Şimdi vakit kaybetmiyelim; git, çabuk kahvaltını et. Ben sana bu arada bir at bulup eyerliyeyim. Ekibe kadar beraber gideriz, bizim ihtiyarlar, seni almadan gözlerine gözükmememi söylediler. O tembel heriflere kan ter içinde hazırladığımız samanları hediye edecek değiliz...»

Ustin, Tubyansk'a gidiş konusunu artık halletmiş olduğunu düşünerek kısrağını merdiven başındaki trabzana bağlayıp Köy Meclisi binasına gitti. Davıdov: «Polyanitza'ya gitmeli» diye düşünüyordu; «Eğer samanı onun izniyle aldılarsa, aramızda kaçınılmaz bir çatışma olacak. Katır gibi inatçıdır ama, öyle de olsa, böyle de olsa oraya gitmeliyim!»

Acele ile bir maşrapa dumanı tüten süt içti. Kuru bir ekmek parçasının son lokmasını çiğnerken kapıya Nagulnov'un küçük al atına binmiş olan Ustin'in dörtnala yaklaştığını gördü. Sırtında yeni bir gömlek vardı. Ne kadar da çabuk davranmıştı!

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

Gerçi bölge komitesinde ancak birkaç kere karşılaşmışlardı, bu yüzden birbirlerini daha çok ağızdan ağıza dolaşan ünleriyle tanırlardı, ama Tubyansk'ın **«Kızıl Işık»** kolhozunun eskiden Dnepropetrovsk fabrikalarında tornacı olarak çalışmış olan başkanı, Yirmibeşbinlik'lerden Nikifor Polyanitza, Davıdov'u kolhoz idare binasında eski bir arkadaş gibi karşıladı:

— «Aa... Hoş geldin sevgili arkadaş Davıdov! Sefalar getirdin. Baltık denizcisi, bizim bütün istatistiklere göre geri kalan kolhozumuza, seni hangi rüzgârlar attı böyle? Gel, şuraya otur, başımızın üstünde yerin var! Hoş geldin!» dedi.

Geniş yüzü üstüne püskürtme boya sıçratılmış gibi nokta nokta çil içinde olan Polyanitza'nın dudaklarında sinsi, kurnaz bir gülümseyiş vardı. Küçücük, pırıl pırıl siyah gözleri candan bir yakınlığı yansıtıyor gibiydi ama, bu kadar dostça bir karşılayış Davıdov'un içinde hemen bir şüphe uyandırdı. Soğuk bir tavırla selâm vererek masanın yanına oturdu, acele etmeden etrafına bakındı.

Davıdov'a göre Kolhoz başkanının odası biraz tuhaftı. Koca oda, tıka basa saksılarla, kiremit rengi boya ile boyanmış çanaklar içinde tozlu çiçeklerle doluydu. Saksıların arasında tek tük eski püskü Viyana koltuklarıyle kirli tabureler görünüyordu. Kapının yanında acayip, paslı yayları dışarı fırlamış bir divan duruyordu. Duvarlarda **«Niva»** dergisinden koparılmış resimlerle taş basması değersiz tablolar asılıydı. Bunlardan kimi Rusların Kiev'i alışını, kimi Sıvastopol kuşatmasını, kimi Şıpka savaşından bir sahneyi, kimi de 1904 savaşında Liaoyan'da Japon piyadesinin bir saldırısını gösteriyordu.

Başkanın masasının üzerinde Stalin'in sararmış bir portresi asılıydı. Karşı duvarda ise her tarafı sinek pis-

liği içinde renk renk bir afiş, Morozov iplik fabrikasının bir reklâm afişi vardı. Reklâmda sırtına eflâtun bir cepken giymiş korkusuz bir boğa güreşçisi, öfkesi burnunda tüten koca bir boğanın boynuzlarına iplikten bir ilmek atmış, hayvanı böylece yakalamıştı. Kayıtsız bir tavırla öteki eliyle de kılıcını yere saplamış, duruyordu. Boğa güreşçisinin ayakları dibinde yarıya kadar boşalmış bir beyaz iplik makarası vardı. Makaranın üzerindeki kâğıtta da rahatça okunabilen bir «40» sayısı göze çarpryordu.

Odanın eşyasını köşedeki, kenarlarına çizgi halinde beyaz teneke çakılmış kocaman bir sandık tamamlıyordu. İçinde bulunan evrakın çok önemli olduğu, sandığa göre aşırı ölçüde büyük olan, aynı zamanda pırıl pırıl parlayıncaya kadar ovularak temizlenmiş bir ambar kilidinden anlaşılıyordu.

Davıdov, Polyanitza'nın odasına şöyle bir göz gezdirdikten sonra gülümsemekten kendini alamadı. Ama beriki bu gülümseyişi bambaşka bir şekilde yorumladı. Kendinden hoşnut bir insan tavrıyle:

— «İşte gördüğün gibi, elimden geldiği kadar iyi döşemeğe çalıştım burasını!» dedi. «Eski kulak ev sahibinden ne kalmışsa, hepsini olduğu gibi bıraktım. Odanın görünüşünü bile değiştirmedim. Yalnız kuş tüylü yatakla karyolayı, bir de yastıkları hademe kadının küçük odasına koymalarını söyledim. Geriye kalanlar, işte gördüğün gibi burasını cana yakın, rahat bir yer haline getirdi. Burada öyle resmî bir hava bulamazsın. Zaten sana açık söyliyeyim, ben de, buraya bir ev havası veren eşyadan hoşlanıyorum. İstiyorum ki, bana gelenler kendilerini rahat, kendi evlerindeymiş gibi hissetsinler. Haklıyım, değil mi?»

Davıdov karşılık vermekten kaçınarak omuzlarını silkti, sonra hemen konuyu açtı:

— «Pek de hoş olmıyan bir konudan söz etmeğe geldim, komşu» dedi.

Polyanitza'nın alaycı bakışlı küçük sinsi gözleri, kalın kırışıklıkları içine âdeta büsbütün gömülüverdi. Gür siyah kaşları da tâ yukarıya kalkmıştı:

— «İki iyi komşu arasında ne gibi kötü bir konuşma olabilir? Beni korkutuyorsun Davıdov. Her zaman seninle can ciğer kuzu sarmasıyız. Şimdi ise durup dururken

bana kötü bir konuşma yapacağından söz ediyorsun. Dünyada inanamam buna! Ne dersen de, inanamam!»

Davıdov dikkatle Polyanitza'nın gözlerinin içine bakıyordu ama, o gözlerdeki anlamı bir türlü kavrayamadı. O anda ne duyduğunu yüzünden anlamak olanaksızdı. Dudaklarında ise tatlı, sakin bir gülümseyiş vardı. Belliydi ki «**Kızıl Işık**» kolhozunun başkanı doğuştan aktördü. Kendi duygularını açığa vurmadığı gibi, aynı derecede ustalıkla karşısındakini de oyuna getiriyordu. Davıdov, lâfı fazla uzatmadan:

— «Söyle bakayım, samanı, bize ait olan samanı bu gece bizim tarlalardan senden emir alarak mı götürdüler?» diye sordu.

Polyanitza'nın kaşları daha da yukarı kalktı:

— «Saman mı? Ne samanı dostum?»

— «Basbayağı saman! Bozkırda yetişen otların samanı.»

— «İlk defa işitiyorum böyle bir şeyi. Götürdüler mi diyorsun? Bizim Tubyansk'lılar mı götürmüşler? Olamaz böyle şey... İnanamam. Üzerime kurşun da sıksan, idama da çarptırsan gene inanmam! Bir kere sana şunu söyliyeyim Semyon, dostum. Bizim '**Kızıl Işık**' kolhozunun adamları, bu sosyalist ülkenin yetiştirdiği en namuslu emekçilerdir. Senin bu şüphelerin yalnız onlar için değil, benim için de, kolhoz başkanı olarak hakaret sayılır... Bunu ciddî olarak göz önünde bulundurmanı rica ederim.»

Davıdov, canının sıkıldığını belli etmeden, sakin sakin:

— «Ben de sana başka bir şey söyliyeyim, sözde dost görünen arkadaşım» dedi. «Ben karşında Litvinov değilim! Sen de Çamberlayn değilsin. Karşılıklı olarak birbirimize numara yapmağa hiç ihtiyacımız yok. Söyle, samanı senin emrinle mi çekip götürdüler?»

— «Dostum, sana tekrar söylüyorum! Sen hangi samandan söz ediyorsun?»

Davıdov öfkelendi:

— «Gene mi başlayalım baştan? Yılan hikâyesi gibi bir şey olacak...»

— «Ama kardeşim, ben sana ciddî olarak soruyorum, sen hangi samandan söz ediyorsun?»

— «Kalinov köşesinde demetlenmiş saman balyalarından... Bizim hasatçılar, onların hemen yanı başında çalışıyorlar, Siz ise durup dururken bizim samanı çaldınız. Doğrusu bu...»

Polyanitza sanki anlaşmazlık çok kolay çözülmüş gibi sevinçli bir tavırla ellerini zayıf dizlerine vurdu, kahkahalarla gülmeğe başladı:

— «Burdan başlasaydın ya, arkadaşım. Sen tutturmuş, saman da saman diyorsun... Kalinov köşesinde sizinkiler yanlışlıkla, ya da belki bilerek bizim toprakların üstündeki otları biçmişler. Tabii biz de, bize ait olan samanı geri aldık, bunda kanunsuz hiç bir şey yok, anlıyor musun dostum?»

— «Hayır, anlamıyorum arkadaş bozuntusu. Eğer o saman gerçekten sizinse, ne diye hırsız gibi gece götürdünüz?»

— «O iş ekip şefini ilgilendirir. Geceleyin çalışmak hem hayvanlar, hem de insanlar için daha rahat. Herhalde ekip şefi samanı hava serinleyince kaldırmıştır. Sizinkiler hiç gece çalışmazlar mı? Yazık! Özellikle aydınlık gecelerde öğle sıcağında çalışmaktan daha iyi, daha rahattır.»

Davıdov alaylı alaylı gülümsedi :

— «Aksiliğe bak ki, geceler de hep karanlık şimdi! Doğrusu bu...»

— «Yok, karanlık gecelerde demedim. Karanlık gecelerde insan basacağı yeri şaşırır.»

— «Öyle ya! Hele o bastığı yer başkasının toprağı olursa...»

— «Sen bu lâfları bırak, dostum! Bir kere, bu sözlerin bizim **'Kızıl Işık'** kolhozunun namuslu, dürüst kolhozcuları için de büyük bir hakarettir! Kolhozun başkanı olarak benim için de. Sen bizi ne sandın yani? Emekçiysek önüne gelen bize hakaret mi edecek?»

Davıdov'un gözleri kıvılcımlandı; ama gene de kendini tuttu:

— «Sen de öyle büyük büyük lâflar etme bakalım, sözde arkadaşım! Seninle her şeyi açık açık konuşalım. Bu yıl baharda, Kalinov köşesine, vadinin iki tarafına üç tane sınır direğinin çakıldığını bilmiyor musun sen? Senin o namuslu dediğin kolhozcuların, direkleri aldık-

ları gibi öbür tarafa götürmüşler. Sınır çizgisini dümdüz yapıvermişler. Böylece en aşağı dört beş hektarlık toprağımıza sahip çıkmışlar. Bunlardan haberin yok mu?»

— «Kardeşim, sen bunları nereden çıkarıyorsun? Bak, gene söylüyorum, senin bu şüphelerin, hiç bir suçu olmayan insanların gücüne gider...»

Davıdov, Polyanitza'nın sözünü kesti:

— «Kes gevezeliği be! Numara yapma bana!»

Elinde olmadan iyice öfkelenmeğe başlamıştı:

— «Sen beni ne sanıyorsun be? Bebek miyim ben? Burada seninle ciddî bir işten bahsediyorum, sen gelmiş karşımda rol yapıyorsun. Yok gücüne gidiyormuş da, bilmem neymiş... Buraya gelmeden önce ben Kalinov köşesine gittim, orada olup bitenleri kendi gözümle gördüm. Kolhozcuların söylediklerini kontrol ettim: Samanı da götürmüşsünüz, direkleri de öbür tarafa yürütmüşsünüz. Doğrusu bu. Böyle bir gerçekten de kolay kolay kaçamazsın!»

— «Ben hiç bir yere kaçmağa çalışmıyorum ki. Ne diye kaçayım? İşte bak, karşındayım! İstersen beni çıplak ellerinle bile yakalıyabilirsin. Ama böyle bir niyetin varsa, önce ellerine zift sür. Hem zift sür, hem de elini sıkı tut! Yoksa ne yapsan parmaklarının arasından bir çırpıda kayar giderim... Balık gibi.»

— «Sizin Tubyansk'lıların yaptıkları işe 'Keyfî el koyma' denir. Bunun hesabını da sen vereceksin Polyanitza!»

— «Dur bakalım, dostum! Önce o sınır direklerinin taşınması işini ispat etmek gerekir. İspat etmeden söylediğin bu sözler yalnız kişisel düşüncelerini ortaya koyar. Başka hiç bir anlamı yok. Hem sizin samanın damgası yok ki!»

— «Kurt, damgalı kuzuyu da kapar!»

Polyanitza hafifçe gülümsedi, sonra darılır gibi başını salladı:

— «Ay, ay ay... Oldu mu ya? Şimdi de bizi kurda benzetiyorsun. Sen ne dersen de, ben, o sınır direklerini herhangi bir kimsenin alıp da başka yere çakacağına inanmıyorum.»

— «Sen yerinde kontrol etsene! Direklerin eskiden

bulunduğu yerlerde iz kalmadı mı sanki? Kaldı tabiî. Orada toprak daha gevşek, otlar daha kısa, sonra açılan çukurların yuvarlak yerleri de belli. Her şey gün gibi belli! Doğrusu bu. Bunlara ne dersin? Amma istersen seninle beraber bir defa daha oraya gidelim. Razı mısın? Anladın ya arkadaş Polyanitza, benim elimden öyle çabuk kurtulamazsın. Söyle bakalım geliyor musun, gelmiyor musun?»

Davıdov, adamın vereceği karşılığı beklerken hiç konuşmadan sigarasını tellendiriyordu, Polyanitza da susuyor ve hep sakin sakin gülümsüyordu. Çiçeklerle dolu odada boğucu bir hava vardı. Pencerelerde, kirden bulanık hale gelmiş camlarda sinekler, hep aynı sesle, hiç durmadan vızıldıyorlardı. Davıdov cam gibi parlayan kalın yeşil fikus yapraklarının arasından, genç olmasına rağmen aşırı derecede şişman, ama gene de güzel bir kadının kapıya çıktığını gördü. Kadının ayağında eski bir eteklik vardı. Kısa kollu geceliğinin alt kısmını etekliğin içine sokmuştu. Elini güneşe karşı gözlerine siper ederek uzaklarda bir yere bıkıyordu. Birden canlandı, kulakları tırmalıyan tiz bir sesle bağırdı:

— «Fenka, kız, buzağıyı getirsene buraya! Piç kurusu! Görmüyor musun, inek otlaktan dönüyor.»

Polyanitza da pencereden genç kadının omuzuna kadar açılıp saçılmış süt beyazı dolgun koluna, baş örtüsünün altından fırlamış, rüzgârda hafif hafif dalgalanan gür kızıl saçlarına baktı. Nedense ağzında bir şey çiğniyormuş gibi dudaklarını kımıldattı, sonra içini çekti:

— «Bizim hademe; bu binaya bakıyor,» dedi. «Aynı zamanda burada oturuyor, binanın temizliğini filan yapıyor. Fena kadın değildir ama, çok patırtıcı, bağırıp durur. Bir türlü vazgeçiremedim onu bu âdetinden... Gelelim tarlaya gitme işine... Benim oraya gitmeme hiç gerek yok, Davıdov. Sen gittin, gördün ya, yeter! Samanı dersen, onu geri veremem! Veremem değil, vermem, anladın mı. İşte o kadar! Bu iş hâlâ anlaşmazlık konusu. Senin anlıyacağın, burada toprak Tubyansk'lılarla Gremyaçiy'liler arasındaki beş yıl önce bölüşülmüştür. Bu sınır işini ne sen çözebilirsin, ne de ben...»

— «Peki kim çözecek öyleyse?»

— «Bölge komiteleri.»

— «Tamam, öyle olsun! Ben buna çoktan razıyım. Ama toprak işi başka, saman işi başka. Sen samanı geri ver! O otları biz biçtik, demek ki saman da bizim olmalı.»

Anlaşılan Polyanitza, hiç bir sonuç vermiyeceğine inandığı bu konuşmayı bir an önce kesmek istiyordu. Daha Davıdov sözünü bitirmeden gülümsemeğe başlamıştı. Masanın üzerinde cansız bir şey gibi duran sağ elinin parmakları kımıldadı, başparmağı ağır ağır kaydı, işaret parmağıyle orta parmağının arasına girdi. Polyanitza yaptığı bu işareti gözleriyle göstererek nedense ana dili olan Ukranya lehçesiyle konuşmağa başladı:

— «Görüyon mu sen bunu? Buna babafingo derler... Nah alırsın samanları! İşte sana bütün sözüm bu. Gördün ya? Haydi güle güle, benim çok işim var!»

Davıdov alayla alaylı güldü:

— «Ne budala, ne inatçı adamsın. Bakıyorum, konuşmasını bile bilmiyorsun... Söyliyecek söz bulamıyor musun da bu işareti yapıyorsun pazarda satıcılık yapan karılar gibi? Senin o yaptığın işaret işi halletmez, oğlum. Ne yapayım yani şimdi? Bir saman işi yüzünden gidip seni savcıya mı şikâyet edeyim?»

— «Git, kime istersen şikâyet et. Hay hay... Buyur. İster savcıya git, ister Bölge Komitesi'ne. Amma kime gidersen git, samanı sana gene vermem, gene vermem... Bunu aklına koy!»

Polyanitza bu son sözleri gene kendi lehçesiyle söylemişti. Artık konuşulacak bir şey kalmıyordu. Davıdov yerinden kalktı; düşünceli bir tavırla ev sahibi durumunda olan Polyanitza'ya baktı:

— «Sana bakıyorum da arkadaş Polyanitza, şaşıp kalıyorum: Nasıl oldu da sen bir emekçi, bir bolşevik iken bu kadar çabuk, tâ iliğine kadar böyle mal düşkünü oldun? Daha söze başlarken burada kulaktan kalma eşyayı bırakmış olduğunu söyleyerek övünüyordun. Odayı eski halinde, olduğu gibi bırakmışsın! Bence yalnız bu evde esen kulak havasını değiştirmemekle kalmamışsın, kulağın ruhunu bile kapmışsın. Doğrusu bu! Altı ayda için dışın kulak olmuş senin. Bundan yirmi yıl önce doğsaymışsın, tam bir kulak olacakmışsın. Emin ol, doğru söylüyorum.»

Polyanitza omuzlarını silkti. İnsana batıyormuş hissini veren pırıl pırıl gözleri gene cildinin kırışıkları arasına gömülüvermişti:

— «Ben kulak olur muydum, olmaz mıydım orasını pek bilmiyorum ama, sen muhakkak ya papaz ya da bir kilisenin mutemedi filân olurdun, Davıdov. Bunu böylece kabul et.»

Davıdov derin bir şaşkınlık içinde:

— «O da neden?» diye sordu.

— «Çünkü, sen tâ iliğine kadar din hurafelerinin içine gömülmüşsün de ondan, eski denizci! Bak sana bir şey diyeyim mi? Bölge Komitesi sekreteri ben olsaydım, yaptığın o numaralar, çevirdiğin dolaplar yüzünden hemencecik Parti kartını elinden alıverirdim!»

— «Ne dolapları? Neden söz ediyorsun!»

Davıdov bunu söylerken şaşkınlıktan omuzlarını kaldırmıştı. Poltyanitza devam etti:

— «Bırak numarayı! Ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsun! Biz burada hücre olarak hepimiz dine karşı savaşıyoruz. İki kere - kolhozun genel toplantısında da, köy toplantısında da - kilisenin kapatılmasını ileri sürdük. Oysa sen ne yapıyorsun? Arabamızın tekerine çomak sokuyorsun! Yaptığın bundan başka bir şey değil!»

— «Anlat, anlat bakalım, tekerinize çomak koyan kimmiş. Çok tuhaf şeyler bunlar!»

Polyanitza artık açıktan açığa öfkelenerek devam etti:

— «Başka ne yapıyorsun ya? Pazar günleri kolhozunun malı olan atları, arabaları koşup da ihtiyar karıları kiliselere, dua etmeğe gönderiyorsun. Yaptığın bu işte! Bak, sana bir şey söyliyeyim: Bu iş bizim karıların gözünden kaçar mı? Daha bunu görür görmez bana gelip, 'Seni namussuz, ahlâksız, bizim kiliseyi kapamak istiyorsun, kiliseyi kulüp yapmağa savaşıyorsun. Oysa bak, Gremyaçiy kolhozunun başkanı, dindar kadınlara büyük saygı gösteriyor, hatta onları bayramlarda kiliselere arabayla gönderiyor,' diye söylendiler.»

Davıdov elinde olmayarak kahkahalarla gülmeğe başladı:

— «Ha... Şimdi anladım işi. Demek kendimi din akımlarına kaptırdığımı söylerken bunu anlatmak istiyordun,

öyle mi? Demek bütün suçum buymuş... Eğer yalnız bu kadarcıksa suçum. o kadar önemli bir şey değil canım!»

Polyanitza öfkeyle devam etti:

— «Senin için önemli olmıyabilir ama, şunu kafana koy ki, bizim için bundan daha kötü bir suç olamaz! Sen kolhozcuların gözüne girmek, herkese hoş görünmek istiyorsun; oysa yaptıklarınla dine karşı açtığımız savaşı temelinden yıkıyorsun! Çok iyi bir komünistmişsin! Diyecek yok doğrusu. Başkalarını mal mülk hırsıyle suçlandırıyorsun, kendin ise bilmem ne halt karıştırıyorsun. Nerede kaldı politik düşüncelerin, bilincin, ha? Nerede kaldı bolşeviklik ideallerin, dine karşı savaşmak için verdiğin sözler?»

— «Dur, dur! Seni gidi palavracı idealist! Yavaş ol bakalım... Kolhozculara yaranmak ne demek ha? Bir defa sen o ihtiyar karıları neden arabayla gönderdiğimi biliyor musun? Bunu hangi hesapla, neyi düşünerek yaptığımından haberin var mı?»

— «Hay senin o hesaplarının içine tüküreyim ben! Kendi kendine istediğin hesapları yap, vız gelir bana! Amma papazlara karşı açtığımız savaşta hesaplarımızı bozmağa kalkışma. Haberin olsun, bu davranışlarını Bölge Komitesi'ne bildireceğim! Bunu kafana koy.»

Davıdov üzüntüyle:

— «Doğrusunu söyliyeyim mi sana, Polyanitza? Seni daha akıllı bir adam sanıyordum!» deyip veda bile etmeden dışarı çıktı.

ONALTINCI BÖLÜM

Davıdov daha Gremyaçiy-Log'a gitmeden, yolda, Tubyansk'lıların topraklara el koymaları ve samanı alıp götürmeleri işini savcılığa bildirmemeğe karar verdi. Bu iş için Parti'nin Bölge Komitesi'ne başvurmak da istemiyordu. Her şeyden önce Kalinov köşesindeki, tartışma konusu olan toprakların daha önce kime ait olduğunu öğrenmek ve buna göre davranmak gerekiyordu.

Davıdov, Polyanitza ile yaptığı konuşmayı hatırlıyarak kendi kendine, acı acı : «O çiçek düşkünü, konfor âşıklısı acayip herif pek fazla akıllıya benzemiyor,» diye söyleniyordu. «Hiç benzemiyor. Amma kurnaz olmasına kurnaz! Budalaların çoğunda öyle alçakça bir kurnazlık vardır. Böylesinin nasırına basmağa gelmez. Samanı onun rızası ile götürdükleri besbelli. Zaten önemli olan saman balyaları değil. Direkler önemli! Onları herifin emriyle söküp başka yere dikmiş olamazlar! Adam öyle bir işe bulaşmak istemez, tehlikeli bir şey olur. İyi ama, ya adamların o direkleri söktüklerini bildiği halde göz yumduysa? O zaman ciğeri beş para etmez demektir. Daha şunun şurasında kolhoz kurulalı altı ay oldu. İşe komşu topraklara el koymakla, hırsızlıkla başlamak kolhozcuların ahlâkını bozmaktan başka bir şey değil. Bunları yapmak, herkesi gene eski kötü alışkanlıklara yöneltmek, topraklar herkesin malı olmadan önceki alışkanlıklara itmek demektir. Eskiden öyle değil miydi ya? Millet elinden geldiği kadar çok kazanmak için her çareye başvuruyordu. Yeter ki en büyük parçayı kapsın...

«Yok, olmadı! Bu iş böyle yürümez. Toprakların bize ait olduğunu öğrenir öğrenmez, hemen Bölge Komitesi'ne giderim; varsın büyüklerimiz, ikimize de gereken cezayı versinler. Bana ihtiyar karıları kiliseye gönderdim diye... Kolhozcuları kötü işlere alıştırıyor diye...»

Hayvanların ölçülü, düzenli, hiç değişmeyen rahvan yürüyüşü Davıdov'un uykusunu getirmişti. Hafifçe kestirmeğe başladı. Birden, o yarı uykunun bulanık sisleriyle Tubyansk'da, kapının önünde gördüğü o şişman kadın, karşısında bütün varlığıyle canlanır gibi oldu; tiksinerek dudaklarını büktü. Uykulu uykulu: «Üstünde amma da çok et, amma da çok yağ var ha!» diye düşündü. «Bu sıcakta yürürken vücudu herhalde terden sabun gibi köpürüyordur. Doğrusu bu!»

Hemen de, belleği her an emrini bekliyormuşçasına, gözünün önünde Luşka'nın usta bir sanatçı elinden çıkmış gibi biçimli, dipdiri, taptaze, ince vücudu canlanıverdi. Luşka'nın çevik adımlarla uçar gibi yürüdüğünü, saçlarını düzeltirken ince parmaklarının anlatılmaz bir zarafetle hareket ettiğini, genç kadının kendisine kaşlarının altından hafif alaycı, ama aynı zamanda çok bilmiş bir tavırla baktığını görür gibi oldu. Ansızın, sanki biri itmiş gibi irkiliverdi. Eyerin üzerinde doğruldu, büyük bir acı duyuyormuşçasına yüzünü buruşturdu. Öfkeyle atına bir kırbaç vurdu, hayvanı dörtnala kaldırdı...

Bu son günlerde, anıları hiç acımadan, durup dururken, hem de hiç sırası değilken ona kötü oyunlar ediyorlardı. Bazen biriyle iş konuşurken, bazen düşüncelere daldığı anda, ya da uykuda, unutmak istediği, ama daha bir türlü unutmadığı Luşka gözlerinin önünde canlanıveriyordu...

Gremyaçiy'e geldiğinde öğle olmuştu. Ostrovnov ile muhasebeci harıl harıl bir şeyler konuşuyorlardı. Davıdov içeri girer girmez, odada, sanki o anda susma emri verilmiş gibi bir sessizlik oldu. Sıcaktan, yorgunluktan bunalmış olan Davıdov masanın başına oturarak :

— «Ne tartışıyordunuz öyle?» diye sordu. «Nagulnov buraya geldi mi?»

Ostrovnov bir süre duraksayıp muhasebeciye şöyle bir baktı, sonra karşılık verdi:

— «Nagulnov uğramadı. Biz tartışma filan yapmıyorduk, arkadaş Davıdov. Size öyle gelmiş olacak. Şundan bundan söz ediyorduk. Daha çok, bizim kolhozla ilgili işlerden. Tubyansk'lılar bizim samanı geri veriyorlar mı?»

— «Başka sıkıntıları yoktu... Daha var mı, diyorlar. Sence oradaki topraklar kime ait Lukiç?»

Ostrovnov omuzlarını silkti:

— «Ben ne bileyim arkadaş Davıdov. Bu iş karanlık! Başlangıçta, daha ihtilâlden önce o topraklar Tubyansk'a ayrılmıştı. Sovyetler idareyi ele aldıktan sonra ise, Kalinov köşesinin üst yanındaki topraklar bize verildi. 1926'da, son toprak dağıtımı yapılırken, Tubyansk'lıları biraz daha geriye attılar. Ama sınırın nereden geçtiğini sorsan. orasını bilemem. Çünkü benim topraklarım öbür taraftaydı. Bundan iki yıl kadar önce, oraları Titok biçiyordu. Bunu keyfine göre mi yapıyordu, yoksa gizlice fakirlerden o toprakları satın mı almıştı; bu konuda da bir şey söyliyemem. Bunu öğrenmenin en kestirme çaresi, bölge kadastro memuru arkadaş Şportnıy'e sormak değil mi? Yirmi altı yılında, bizde toprak dağıtımını o yapmıştı... O bilmez de kim bilir bu işi?»

Davıdov neşelendi. Ellerini sevinçle oğuşturarak:

— «Tamam! Oldu!» dedi «Şportnıy bu toprakların kime ait olduğunu bilir tabii. Doğrusu bu! Ben ise buradaki toprak ayrımı işini toprak ofisinden gelmiş bir heyetin filan yaptığını sanıyordum. Hemen Şukar dedeyi bul. Bir an beklemeden, iki tayı küçük faytona koşsun, kasabaya gidip Şportnıy'ı getirsin. Ben ona bir pusula yazarım.»

Ostrovnov dışarı çıktı. Ama beş dakika kadar sonra döndü, bıyık altından gülerek, parmağıyle Davıdov'a «gel» diye işaret etti.

— «Beraberce saman ambarına gidelim. Orada öyle bir şey göreceksiniz ki. şaşıp kalacaksınız...»

Köy Meclisi binasının avlusunda, bütün köyde olduğu gibi, yazın en sıcak günlerinde öğleden sonra etrafa çöken derin bir sessizlik vardı. Güneşin altında solmağa yüz tutan çimenlerin kokusuna ahırdan gelen kuru tezek kokusu karışıyordu. Davıdov saman ambarına yaklaşınca, yeni biçilmiş, azıcık da kurumağa başlamış otların keskin kokusunu duydu. Öylesine kuvvetli bir kokuydu ki bu, Davıdov bir an kendisini bozkırda, yeni biçilip yığılmış ot yığınlarının yanında sandı.

Yakov Lukiç kapının bir kanadını yavaşça açarak yana çekildi, Davıdov'u önünden geçirerek alçak sesle:

— «Şu çifte kumrulara bakın,» dedi. «Daha bir saat önce kıran kırana dövüştükleri hiç akla gelir mi? Demek

ancak uykuya daldıkları zaman aralarında ateş kes anlaşması yapıyorlar.»

Davıdov, gözleri karanlığa henüz alışmadığı için, ilk anda damdaki aralıktan içeriye dümdüz bir çizgi halinde süzülerek samanlığın ortasına rasgele konulmuş yığının tepesine saplanan güneş ışınından başka bir şey göremedi. Sonra o saman yığının üzerinde uyuyan Şukar dede ile yanında tostoparlak olmuş Trofim'i farketti.

Yakov Lukiç, bu sefer yüksek sesle:

— «Dede sabahtan öğleye kadar tekenin peşinde kırbaçla koştu durdu,» dedi. «Şimdi ise, görüyorsunuz ya, yan yana uyuyorlar!»

Bunun üzerine Şukar dede uyandı. Ama daha dirseğini dayıyarak yeni doğrulmuştu ki, Trofim dört ayağıyle saman yığınını iterek yay gibi fırladı, yere atladı. Başını eğdi, sonra tekrar savaşacağını haber vermek istiyormuş gibi sakalını birkaç kere salladı.

Şukar dede, dövüşe hazırlanan Trofim'i işaret ederek, kuvvetini kaybetmiş, uykulu bir sesle:

— «Hiç böyle boynuzlu canavar gördünüz mü, arkadaşlar?» diye söylendi. «Sabaha kadar samanların üstünde tepindi, aksırdı, tıksırdı, dişlerini gıcırdattı durdu... Bir an olsun gözümü kırpmamaq fırsat vermedi Allahın belâsı! Sabahleyin kaç defa dövüştük, şimdi de buyrun bakalım. Gelmiş yanımda çöreklenmiş, uykuya dalmış. Hangi uğursuz kuvvet onu alıp da yanıma getirmiş, bilmem ki! Uyandırdık ya, gene dövüşe hazırlanıyor, zebani. Bir insan böyle her an hayatı tehlikedeyken nasıl yaşıyabilir? Vallahi göreceksiniz, bu işin sonunda cinayet olacak. Ya ben onu geberteceğim, ya o benim gırtlağıma boynuzlarını saplayıverecek. O zaman da çok ararsınız Şukar dedeyi... Sözüme inanın, bu boynuzlu herifle aramızda bir kötülük olacak... Birimizden biri ölü çıkacak bu avludan...»

Şukar dedenin elinde nereden çıktığı belli olmayan bir kırbaç göründü. İhtiyar onu şöyle bir havada savuracak oldu, Trofim fırsat vermeden iki sıçrayışta kendini samanlığın karanlık köşesine attı. Küçük ayakları ile yeri tepe tepe, meydan okur gibi, fosforluymuşçasına parlayan gözlerini Şukar dedeye dikmişti. İhtiyar, kırbacı yan tarafa bırakarak sıkıntılı sıkıntılı başını salladı:

— «Siz böyle bir musibet varlık gördünüz mü? Ancak

kırbaç sayesinde kurtuluyorum ondan. O da her zaman değil. Çünkü o Allahın belâsı beni hiç akla hayale gelmiyecek yerlerde kıstırıyor. Gözetliyor kerata! Bu yüzden gece gündüz şu kırbacı elimden bırakamıyorum. Bu tekenin yüzünden ne rahatım, ne huzurum kaldı... En olmayacak yerde, bir bakarsın karşına çıkar!

«Bakın, dün ne oldu... Çok önemli, başka bir zamana bırakılamıyacak bir ihtiyacımı görmek için ambarın öbür tarafına, uzakça bir yere gittim, etrafıma bakındım, teke yok. 'Oh... Hamdolsun, herhalde o Allahın belâsı Trofim serin bir yer bulmuş dinleniyor, ya da avlunun öbür tarafında bulduğu otları yiyor,' diye düşündüm. İçim rahat etti, samanlığın arkasına geçtim, tam gerektiği şekilde güzel güzel çömelmiştim ki, uğursuz yaratık karşıma dikildi. Kafasını yana eğmiş, yavaş yavaş bana doğru geliyor. Neredeyse üzerime atılıp boynuzlarını böğrüme saplıyacak... İster istemez doğruldum... Bir kırbaçta kovdum onu, tam çömelmiştim, baktım gene köşeden döndü geliyor! Kaç defa böyle üstüme atılmağa çalıştı, artık ihtiyacımı görecek ne heves bıraktı, ne bir şey! Buna da yaşamak mı dersiniz? Ben romatizmalıyım! Ayağımda romatizma var! Genç değilim ki, talimli asker gibi bilmem kaç kere çömelip doğrulayım...

«Böyle birkaç kere çömelip doğruldum mu, ayaklarımda titreme, belimde de çeşit çeşit ağrılar başlıyor. Bu Trofim yüzünden, vallahi doğru söylüyorum, şu kadarcık bir canım kaldıysa onu da kaybedeceğim. Günün birinde, bakarsınız, ihtiyacımı görürken açıkta ölüp gitmişim. Eskiden kartal gibi bütün bir gün tüneyebilirdim, amma şimdi öyle birkaç defa çömelip doğruldum mu, sonradan birini çağırıp beni koltuk altlarımdan tutarak kaldırmasını rica etmem gerekiyor... İşte bu kahrolası uğursuz Trofim beni böyle utanılacak bir hale getirdi! Tuh!.. Allah belâsını versin!»

Şukar öfkeyle yere tükürdü, sonra bir şeyler mırıldanarak, küfede ede saman yığının içinde el yordamıyle bir şeyler aradı. Davıdov alaylı alaylı gülerek:

— «Sen de kültürlü bir insan gibi yaşamasını öğren, helâya gir... Öyle samanlıkların, ambarların arkalarında sürtme...» dedi.

Şukar üzüntüyle baktı, sonra elini salladı:

— «Yapamıyorum... Midem bulanıyor. Ben şehirli değilim, bütün ömrümce ihtiyacımı kırlarda görmüşüm. İsterim ki, her tarafımdan rüzgâr essin. Kışın, en şiddetli soğukta bile beni ayak yoluna götüremezsin... Sizin binadaki helâya girdim mi, oranın o pis kokusundan fena oluyorum. Birazcık fazla durursam bayılırım vallahi...»

— «Eh, öyleyse bu konuda sana hiç bir yardımda bulunamayız. Nasıl istersen öyle hareket et! Yalnız şimdi faytona tayları koş da hemen kasabaya git, kadastro memurunu getir. O adamla çok önemli bir işimiz var. Lukiç! Sen, Şportnıy'ın nerede oturduğunu biliyor musun?»

Davıdov karşılık alamayınca arkasına baktı; Ostrovnov, Şukar dedenin konuşmalarının bir türlü sonu gelmediğini bildiği için tavlaya gitmişti. Tayları faytona kendisi koşacaktı.

Şukar dede kendine güvenen bir tavırla:

— «Kasabaya gitmek kolay, bir saniyede giderim...» dedi. «Benim için işten bile sayılmaz! Ama sen bana anlatsana arkadaş Davıdov: Neden eski kulakların bütün hayvanları, ama hepsi, huy bakımından tıpkı eski sahiplerine benziyorlar? Neden öyle kötülük etmekten zevk alıyorlar? Üstelik aklın almayacağı kadar da sinsi hepsi? Ha, neden böyle? Bak, bir kere şu işe yaramaz Trofim'i ele alalım. Neden bir defa olsun, söz gelimi Yakov Lukiç'e boynuz atmadı da hep benim üstüme varıyor? Bilmiyorsan söyliyeyim, çünkü kendi kulak akrabasının kokusunu aldı da, onun için. Tabii ona hiç dokunur mu? Bütün hırsını benden alır!

«Ya da eskiden kulaklara ait olan herhangi bir ineği ele alalım. O inek, kolhozda sütünü sağan kadına, mallarına el konmuş eski sevgili sahibesine verdiği kadar süt verir mi hiç? Haydi, diyelim bu konuda haklı hayvan! Eski sahibesi onu şekerpancarıyle, yemek artıklarıyla, çeşit çeşit başka yiyeceklerle beslerdi. Bizim süt sağan kadın öyle mi ya? Önüne geçen yıldan kalma bir parça saman atar, oturup hayvan süt versin diye uykulu uykulu bekler.

«Eskiden kulakların olan köpekleri al, onlar da öyle! Hepsi aynı. Neden hep üstü başı yırtık pırtık, fakir adamların üstüne atılıyorlar, ha? Söz gelimi neden benim gibilerin üzerine varıyorlar? Sana ciddi bir soru işte. Bu-

nu Makar'a da sordum, bana, 'Bu da bir sınıf çatışması!' dedi. Ama sınıf çatışmasının ne demek olduğunu anlatmadı. Güldü, kendi işine bakmak için çekip gitti. Ne yapayım ben öyle sınıf çatışmasını? Şeytanlar götürsün onu! Eğer köyde dolaşırken her köpeğe korku ile bakacaksam, yazıklar olsun o sınıf çatışmasına! Köpeğin alnında doğru dürüst bir köpek mi, yoksa kulak soyundan mı geliyor diye yazılı değil ki! Makar'ın dediği gibi, kulaklara ait bir köpek benim sınıfıma düşmansa, ne yapmalıyım ben? Onu kulak sınıfından çıkarmalıyım, değil mi? Gelgelelim itin malına nasıl el koyarsın? Canlı canlı postunu yüzecek değilsin ya. Böyle bir şey yapamazsın. Zaten yapmağa kalksan, o daha önce davranır, senin dedini yüzer. Hem de hiç biri...

«Demek yapılacak iş çok basit: O sınıf düşmanını önce ayaklarından bağlamalı, sonra derisini yüzmeli. Geçenlerde Makar'a bunu teklif ettim de bana: 'Ne budala adamsın be moruk! Öyle bir şey yapmağa kalkarsak, köydeki köpeklerin yarısını öldürmemiz gerekir' dedi. Ama hangimiz daha budala, orası şimdilik belli değil! Bence Makar'ın kafasında da azıcık çatlaklık var! Bende değil. Deri toplama bürosu işlemek için it derisi kabul etmez mi? Eder. Oysa bütün memlekette kulakların elinden alınmış, sahipsiz, bakımsız kaç köpek var dersin, ha? Milyonlarca! Hepsinin derisi yüzülse, o deriler işlense itlerin yünü eğrilip çorap yapılsa ne olur? Ben sana söyliyeyim ne olacağını; Rusların yarısı ayağında rugan çizmelerle dolaşır! Köpek yününden yapılmış çorap giyenler de ömürleri boyunca romatizmadan kurtulmuş olurlar! Ben köpek yününden yapılmış çorapların romatizmaya iyi geldiğini ninemden işitmiştim: Ondan daha iyi bir çaresi de yokmuş zaten. Hem boş yere ne konuşayım? Kendim de romatizma çektim, ancak köpek yününden örülmüş çorap kurtarıyor beni. Onlar olmasaydı çoktandır yengeç gibi yerde sürüne sürüne yürürdüm.»

Davıdov merakla:

— «Dede, sen bugün kasabaya gitmeğe niyetli misin?» diye sordu.

— «Niyetliyim ama, sözümü kesme. Bak, sana daha neler söyliyeceğim! Köpek derilerini işlemek konusundaki bu icat aklıma gelince, üst üste iki gece uyumadım. Hep

düşünüp duruyordum: Benim bu parlak fikrimden devlete ne kadar yarar gelecek diye. Asıl önemlisi, bu başarım için beni nasıl ödüllendireceklerdi? Vallahi ellerim titremese, Merkez Komitesi'ne yazacaktım. Bir bakarsın attığım tohum yerini bulur, benim böyle kafamı yorarak harcadığım bunca çaba için devlet bana ödül verirdi herhalde. Düşündüm taşındım, sonra gidip her şeyi Makar'a anlatmağa karar verdim. Ben öyle bencil değilim ki. Gittim, içimdekileri ona olduğu gibi açtım. 'Makaruşka,' dedim; 'ben ihtiyar bir adamım. Parayı, ödülleri ne yapayım? Ben seni ömrünün sonuna kadar mutluluğa kavuşturmak istiyorum. Bu düşüncemi Merkez'e yazsana. Göreceksin, bağımsızlık savaşında kazandığın madalya gibi bir madalya verecekler sana. Yok eğer ayrıca para da verirlerse, o vakit onu yarı yarıya paylaşırız. Usul öyle değil mi ya?

«İstersen sen madalyayı kendine al! Yavrulu bir inek ya da bir buzağı alacak kadar para verirlerse, ben buna da razıyım,' dedim. Başkası olsaydı, ayaklarıma kapanır teşekkür ederdi. Makaruşka öyle mi ya? Bana bir teşekkür etti ki, sorma! Ansızın iskemlesinden bir fırladı! Aman Allahım! Bana ana avrat bir sövmeğe başladı. 'Sen ihtiyarladıkça bulunuyorsun be' diye bağırıyordu. 'Omuzunun üzerinde baş değil, boş çanak taşıyorsun.' Savurduğu küfürlerden odanın havası öyle bulanmıştı ki, sinek geçemezdi...

«Hımm... Bir de akıllılık taslar! Başkası olsa, neyse hani! Ama akıllılık taslamak ona düşmez, akıl mı onunkisi? Ne kendi yer, ne başkasına yedirir! Oturdum, savurduğu küfürlerden boğazı kurusun da sussun diye bekledim. Kendi kendime: 'Varsın içini döksün, nasıl olsa sözünü bitirince yerine oturup susacak' diye düşünüyordum. Herhalde küfretmekten yorulmuştu benim Makaruşka. Sonunda oturdu, 'Bu kadarı yeter mi?' diye sordu. İşte o zaman fena halde darıldım. Gerçi onunla içtiğimiz su ayrı gitmez ama... 'Ziyanı yok, yorulduysan azıcık dinlen, sonra yeniden başlarsın, ben beklerim, acelem yok. Yalnız ne diye öyle aptal aptal küfrediyorsun Makaruşka? Ben sana iyilik etmek istiyorum... Bu dediğimi yaparsan, adın Rusya'daki bütün gazetelere geçer' dedim. İşte o zaman yerinden fırladı, dışarı çıktı, kapıyı şakkk diye ka-

pattı. Sanki poturunun içine kaynar su doldurmuştum!

«O akşam danışmak için öğrenmen Şpın'a gittim, ne de olsa okumuş adamdır. Ona hepsini anlattım, Makar'ın nasıl davrandığını da söyleyip şikâyet ettim. Bence bütün bu okumuş adamlar azıcık çatlak, öyle az buz değil, adamakıllı çatlak... Bana ne dedi, biliyor musun? Alaylı alaylı güldü, sonra: 'Bütün büyük adamlar düşünceleri için acı çekmişlerdir, sen de bu acılara dayanmalısın dede!' dedi. Sözümona beni teselli ediyordu. Ayol, o öğretmen değil, sersemin biri! Neye dayanacakmışım ben? Neyi bekliyecekmişim? Dediğimi yapsalardı ineğe kavuşacaktım. Ama değil ineği, kuyruğunu bile göremedim... Hep de Makar'ın inatçılığı yüzünden. Bir de dost geçiniyor! Hay öyle dostluğun içine! Gene onun yüzünden evde de bir sürü tatsızlık oldu. Bizim ihtiyara: 'Belki de Allah bize benim o akıllıca çalışmalarım sayesinde bir inek bahşeder' diye övünmüştüm. Tam bahşetti! Bekle! Başka işi yoktu... Gelgelelim, benim karı her gün dırlanmağa başladı: 'Nerde inek? Gene mi kıtır attın? Yalan mı söyledin?' diyor, dırdırından geçilmiyordu. Onun yüzünden neler neler çektim. Eh, madem bütün büyük insanlar öyle acılar çekmişler, ne yapalım, ben de çekerim! Ama benim o parlak fikrim boşuna ziyan oldu, diye acıyorum. Ne yaparsın? Kadere karşı gelemezsin ya?»

Davıdov kapının pervazına dayanmış, sessiz sessiz gülüyordu. Şukar dede ise biraz kendine gelince acele etmeden çoraplarını, kunduralarını giymeğe başladı. Sonra Davıdov'a hiç önem vermeden, kendi kendine konuşur gibi devam etti:

— «Köpek yününden yapılmış çorap, romatizmaya karşı birebirdir. Bütün kışı ayağımda o çoraplarla geçirdim, bir gün olsun çıkarmadım! Bahara doğru ayaklarım nerdeyse tamamen çürüyecekti. Sonra bizim kaşık düşmanı da kaç kere: 'Köpek kokuyorsun!' diye beni evden kovacak oldu, ama romatizmam geçti. Tam bir ay tavuk peşinde dolaşan genç bir horoz gibi rahat rahat, oynaya oynaya dolaştım. Gelgelelim bir yararı oldu mu sanki? Hiç olmadı, çünkü bu aptal kafaya lâf dinletemiyorum ki. Daha baharda ayaklarımı ıslatmıştım. O zaman hapı yuttum işte. Ama artık bu hastalık beni eskisi kadar korkutmuyor. Şöyle tüyleri kıvırcık, uslu bir köpek yaka-

ladım mı, hemen kırpacağım. Böylece bir daha romatizmanın yüzünü görmiyeceğim!

«Şimdi nasıl yürüyorum, görüyor musun? Kursağına fazla yem doldurmuş idiş kuşu gibi. Ama bir kere o şifalı çorapları giyeyim, gençlere bile taş çıkartırım! Yalnız işin güç tarafı, bizim karının köpek tüyünü eğirmek istememesi. Onları eğirip bana çorap örmeğe gönlü yok. Köpek kokusundan başı dönüyormuş. Bir başladı mı o tüyleri eğirmeye, çıkrığın başında tükrüğünü ters yutuyor. Önce hıçkırıyor, hıçkırıyor, sonra boğulur gibi yutkunuyor, en sonunda bütün midesi bulanıyor. Görsen, içi dışına çıkıyor gibi oluyor. Onun için artık üstüne varmıyorum. İlle bana çorap örsün diye zorlamıyorum. Yünü kendim yıkadım, güneşte kuruttum, eğirdim, kendi kendime de çorapları ördüm. İhtiyaç adamı her kılığa sokar, oğlum...

«İş bununla kalsa, gene iyi, Asıl kötü tarafı şu: Benim karı var ya... Zehirli yılanın biridir, tam bir cadı... İki yıl önce, yazın, ayaklarımda ağrı başlamıştı. Eh, ne yapayım? Hemen aklıma o köpek tüyünden örülmüş çoraplar geldi. Bir sabah komşunun dişi köpeğini tatlı çörekle kandırarak bizim taşlığa çektim. Üstünde ne kadar tüy varsa hepsini kırptım. Hani tam bir köpek kırpıcısı gibi. Kasabadaki berberler bile öyle yapamaz. Yalnız kulaklarında iki demet tüy bıraktım, güzelliği bozulmasın diye. Azıcık da kuyruğunun ucunda; üstüne konan sinekleri kovabilmesi için... İnanmazsın, yarım pud tüy çıkardım hayvanın sırtından!»

Davıdov, avuçlarıyle yüzünü kapamış, gülmekten katılıyordu. Nefesi tıkanır gibi:

— «Biraz fazla söyledin gibi geliyor,» dedi. «Azıcık palavra tarafı yok mu bunun?»

Ama daha zor sorular karşısında bile Şukar dedenin kılı kıpırdamazdı: Kayıtsız bir tavırla omuzlarını silkti. Sonra büyüklük gösteriyormuş gibi, sözlerinde belki küçük bir yanlış olduğunu kabul etti.

— «Eh, belki birazcık daha azdı. On, on iki funt kadardı. Hayvanı tartmadım ki, ne bileyim? Yalnız o dişi köpek öyle tüylüydü ki. Tıpkı bir merinos koyunu gibi. Sırtından çıkardığım yün bana ömrüm boyunca yeter diye düşünüyordum. Hayır. Efendim, topu topu bir çift çorap örebildim. Onu da bitirir bitirmez, bir de baktım ki,

geri kalan tüyleri bizim karı bulmuş, hepsini son tüyüne kadar bahçede yakmış. Dedim ya sana, benim karı kana susamış dişi kaplandır diye. Kötülükten yana bu Allahın belâsı tekeden hiç farkı yok. Bir o, bir de Trofim! İkisini bir arabaya koş. Vallahi doğru söylüyorum.

«Senin anlıyacağın, benim bütün yedek tüyleri ateşe verdi. Onun yüzünden, elimde hiç bir şey kalmadı. Oysa ben o dişi iti kırparken, uslu dursun diye boynuna koca bir torba çörek asmıştım. Anlıyorsun ya! Onlardan da olduk. Ama o dişi köpeğin işi hiç rasgitmedi. Ben kırpma işini bitirdiğinde çok memnun olmuş gibiydi. Sırtındaki fazla tüyleri kestim de yükünü hafiflettim diye... Hatta sevincini belli etmek için ucundaki fırça gibi tüyleriyle kuyruğunu sağa sola sallayıp duruyordu. Sonra birden hızla dereye koştu. Sudaki aksine bir bakmış, utancından ulumağa başlamış. Sonradan bizim köylüler söyledi, hayvan dere boyunda dolaşıp duruyormuş. Herhalde utancından kendimi dereye atıp ölmek istiyordu. Gelgelelim bizim derede su diz boyu bile değil! Kendini kuyuya atabilirdi; akıl edemedi bunu. Ama daha fazla akıl beklenir mi ondan? Ne de olsa hayvan işte! Böcek gibi bir şey. Aklı desen, bir parmacık... İnsanın aklıyla bir değil ki!

«Hayvan üç gün gece, komşu ambarlarda uluyup durdu. Uluduğunu duydukça içim parçalanıyordu. O ambarların içinden çıkmıyordu. Senin anlıyacağın, utancından kendini yeyip bitiriyordu. O halde insan yüzüne çıkmak istemiyordu. Sonunda da köyden uzaklaştı, kimsenin gözüne görünmedi. Tâ sonbahara kadar dönmedi. Ancak tüyleri tekrar çıkınca sahibinin yanına dönmüş! Ya... Meğer böyle utangaç bir köpekmiş işte. Ondaki utanma duygusu, bazı karılarda bile yoktur. Allah biliyor ya doğru söylüyorum...

«O günden beri karar verdim! Gene ihtiyacım olur da bir köpek kırpmam gerekirse, dişilere hiç el sürmiyeceğim! Hayvanları elbiselerinden yoksun etmiyeceğim, kadınlık duygularını yaralamak istemiyorum. İyisi mi, erkek köpeklerden birini seçerim. Bilirsin ya erkek köpekler pek o kadar utangaç değildir. İstersen ustura ile derisini kazı, kılı bile kıpırdamaz.»

Davıdov, Şukar'ın sözünü keserek:

— «Masal okumayı bırakacak mısın sen?» dedi. «Daha yola çıkacaksın, acele etsene!..»

— «Şimdi çıkarım. Şu kunduralarımı giyeyim, hazır olurum. Yalnız Allah aşkına sözümü kesme. Çünkü sözümü bir kestin mi aklım fikrim karışır. Ne anlattığımı unuturum. Diyordum ya sana, Makaruşka beni budala sanıyor. Ama öyle bir yanılıyor ki... Bana göre ne de olsa genç! Daha hanyayı konyayı bilmiyor. Her şeyi kendi aklına göre hesap ediyor. Ben ise kaçın kurrasıyım? Yaş tahtaya basar mıyım hiç? Basmam. Doğrusu, o Makar gelip de benden akıl danışsa, kendisi için hiç fena olmaz. İşte bu kadar...»

Şukar dede sanki zaman zaman dalga halinde gelen bir konuşma krizine tutulurdu. Razmyötnov'un dediği gibi, şimdi de «artık kurulmuş makineden farksız» dı. Artık onu susturmak yalnız güç değil, hemen hemen imkânsız bir şeydi. Ömründe hiç bir işi rasgitmemiş olan ihtiyara daima şefkat, anlayış gösteren, ona karşı acımaya benzeyen bir duygu besleyen Davıdov, buna rağmen, Şukar'ın dudaklarından çağlayan gibi dökülen sözleri kesti:

— «Dur dede! Azıcık kendine gel. Nefes al. Senin bir an önce kasabaya gidip kadastro memurunu getirmen gerekiyor. Onu tanıyor musun bari?»

— «Ben senin o Ştopornıy'ını değil, kasabanın sokaklarında dolaşan bütün köpekleri bile tanıyorum.»

— «Köpek konusunda uzmanlığın var, orasını anladık. Ama bana Ştopornıy gerekli. Anlıyor musun?»

— «Dedim ya sana, 'getiririm' diye. Öyleyse getireceğim. Hem de gerdeğe girecek gelin gibi getireceğim. O kadar işte! Yalnız sen sözümü kesme. Ne fena âdet edinmişsin öyle? İkide bir insanın sözünü kesiyorsun. Sen gittikçe Makaruşka'dan beter oluyorsun. Vallahi öyle! Eh, Nagulnov hiç olmazsa Timoşka'yı vurdu; kahraman bir kazak sayılır. O sözümü kesse, ona bir şeycikler demem. Çünkü bir kere ona karşı çok saygım var. Ya sen ne kahramanlık gösterdin şimdiye kadar? Sana karşı ne diye saygı göstereyim? Hiç mi hiç bir şeycikler yapmadın. En iyisi şu Allahın belâsı tekeyi tabancayla vur; günlerimi zehir eden bu canavarı gebert, bak o zaman ölünceye ka-

dar senin için nasıl dua ederim. Hem de sana, en az Makar'a gösterdiğim saygıyı gösteririm!

«Makar ise, nereden baksan, gerçekten kahraman. Bir kere bütün bilim dallarını öğrenmiş, şimdi de üstelik İngilizce'yi su gibi ezberliyor. O her işten en az benim kadar anlar. Horoz ötüşlerinden bile ondan daha iyi anlayan yok. Sonracığıma Luşka'yı da kovdu. Sen ise budalalığına doyma, tuttun karıyı kanadının altına aldın. Sonra Makar, can düşmanımız Timoşka'yı da bir kurşunda yere serdi...»

Davıdov sabırsızlıkla:

— «Allah aşkına şu kunduralarını çabuk giy.» dedi. «Ne oyalanıyorsun öyle?»

Şukar dede hâlâ saman yığının üzerindeydi; ohlayarak puflayarak dönüp duruyordu.

— «Çarıklarımın bağlarını bağlıyorum, görmüyor musun?» diye homurdandı. «Karanlıkta çarıkları bağlamak kolay mı?»

— «Aydınlığa çıksana.»

— «Ziyanı yok, burada elimden geldiği kadar bağlamağa çalışırım. Ya... İşte böyle bir adamdır benim Makaruşka'cığım. Hem yalnız kendisi bir şeyler öğrenmeğe çalışmıyor ki! Bana da öğretiyor.»

Davıdov gülümsedi :

— «Neymiş sana öğrettikleri Makar'ın?»

— «Hiç, öyle birtakım bilgiler işte...»

Belliydi ki, Şukar işin ayrıntısına dalmak istemiyordu. İsteksiz bir tavırla devam etti:

— «Dedim ya sana, çeşitli bilim dallarında çalışıyor, diye. Anlamıyor musun? Şimdi de yabancı dilden bazı sözler öğreniyorum. Buna verdim kendimi. Ne dersin buna?»

— «Anlayamadım. Ne gibi yabancı sözler?»

Şukar dedenin bu sefer fena halde canı sıkıldı:

— «Madem hiç bir şeye aklın ermiyor, ne sorup duruyorsun öyleyse?» dedi. Sonra böyle usandırıcı sorulardan hiç hoşlanmadığını belli etmek için öfkeli öfkeli solumağa başladı.

Davıdov güdümsemeğe devam ederek:

— «Yabancı dil öğrenmek senin neyine? Kel başa şimşir tarak.» dedi. «Acele etsene sen!»

Şukar kızgın bir kedi gibi tısladı :

— «Çabuk olacakmışım! Söylenecek lâf mı sanki? İnsan, yalnız üstünde pire ararken, bir de başkasının karısıyle gece kaçarken, kadının kocası da peşinden kovalarken, neredeyse yakalayacağı sırada acele etmeli. Hay Allah kahretsin! Kamçımı bir türlü bulamıyorum. Şimdi elimde tutuyordum. Yok oldu gitti. Sanki yer yarıldı da içine düştü. Elimde kamçı olmadan dışarı çıkmağa korkuyorum tekenin yüzünden. Hah, Allaha şükür, buldum. Kasketim nerede? Sen kasketimi gördün mü arkadaş Davıdov? Hay Allah! Başımın ucundaydı... Kafam eski kalburdan beter oldu; hiç bir şey aklımda kalmıyor ki!

«Hah! Allaha şükür, kasketimi de buldum. Şimdi iş ceketimi bulmaya kaldı. Onu da buldum mu, hazırım demektir. Hay Allah! O uğursuz Trofim yok mu? Ceketimi samanın içine ayaklarıyle o gömmüştür. Şimdi işin yoksa geceye kadar ara. Hah, hatırladım. Ceketimi evde bırakmıştım. Hem zaten bu sıcakta ceketi ne yapacağım? Buraya ne diye getirecektim onu...»

Davıdov kapıdan baktı; Ostrovnov'un faytona koşulmuş olan tayların dizginlerini taktığını, şefkatle hayvanları okşadığını, onlara alçak sesle bir şeyler fısıldadığını gördü. Bunun üzerine, sert bir tavırla :

— «Bak, Lukiç hayvanları arabaya koşmuş bile! Sen daha oyalanmağa devam edecek misin, ihtiyar horoz?» diye bağırdı.

Şukar dede yüksek sesle uzun uzun küfretti:

— «Amma da ters kalmışım bugün! Allah kahretsin! Aslında kasabaya hiç gitmesem daha iyi olacak. Çünkü olup bitenler hayra alâmet değil, bir uğursuzluktur gidiyor. Öyle değil mi, sen de söyle! Bak, demin kasketimi buldum, şimdi tütün kesem ortadan kayboldu. Bütün bunlar iyiye mi işaret yani? Hiç de değil! Yolda başıma bir felâket gelecek! Başka türlü olamaz! Şu hale bak, tütün kesesini bulamıyorum. Çatlasam da, patlasam da bulamıyorum. Yoksa onu Trofim mi yuttu? Neyse, çok şükür! Buldum, buldum! Şimdi tütün kesesi de yanımda. Eh, artık yola çıkabilirim...

«Şu yolculuğu yarına bıraksak olmaz mı, ha? Bütün belirtiler kötü. Kutsal kitapta diyor ki... Matta'nın hangi bölümündeydi? Unuttum. Aman... Hangisi olursa olsun

boş ver... İşte o bölümde boşuna **'Eğer yola çıkmağa hazırlandığın sırada etrafta kötü belirtiler farkedersen, evinde otur, sakın dışarı ayak atayım deme'** diye yazmamışlar Şimdi sen karar ver, arkadaş Davıdov. Sorumluluğu sana ait. Gideyim mi, gitmiyeyim mi?»

Davıdov sert bir tavırla:

— «Gideceksin dede! Hem de hemen!» dedi.

Şukar içini çeke çeke, ama karşılık vermeden saman yığının üzerinden sırt üstü aşağıya doğru kaya kaya indi, ihtiyarlara özgü bir yürüyüşle, ayaklarını sürüyerek, kırbacını yerde sürükleye sürükleye, bu arada karanlık bir köşeye sinmiş olan tekeye korkuyle bakarak kapıya doğru yürüdü.

ONYEDİNCİ BÖLÜM

Şukar dedeyi güç belâ yolcu eden Davıdov, pazar günü okula bir bayram havası vermek, bunun için de neler yapılabileceğini yerinde incelemek üzere oraya gitmeğe karar verdi. Ayrıca, okulun başöğretmeniyle görüşmek, okulun onarımı için ne çeşit, ne kadar yapı malzemesine ihtiyaç olduğunu onunla birlikte kabataslak hesaplamak, onarıma ne zaman başlanacağını kararlaştırmak istiyordu. Onarımı, ders yılı başlayıncaya kadar bitirmek için tam zamanında yapmak gerekiyordu.

Gremyaçiy-Log'a geldiğinden beri iş bakımından en hareketli dönemin başlamak üzere olduğunu hissediyordu. Daha otları biçme işi bitmeden buğdayları toplama zamanı yaklaşmıştı. Kış buğdayının rengi her gün biraz daha koyulaşıyor, arpalar da hemen hemen buğdayla aynı zamanda boy atıyordu. Tarlaları gür ayrık otları bürümeğe başlamıştı. Kişi malı olan incecik tarlaların yanında, göz alabildiğine uzanan kolhoz malı mısır ve ay çiçeği tarlaları, zararlı otlarının ayaklanmasısını bekliyor gibiydiler. Hasat neredeyse başlıyacaktı.

Ama daha önce birçok işlerin yapılması gerekiyordu. Köye elden geldiğince çok saman getirilmeli, harman için dövenler hazırlanmalıydı. Eskiden kulaklara ait olan ambarlarda ne varsa hepsini bir araya taşıma işini bir an önce sona erdirmeliydi. Ayrıca, kolhozda bulunan buharlı harman makinesini işleyecek duruma getirmek gerekiyordu. Bütün bu işlerin yanı sıra, büyük küçük daha birçok iş, Davıdov'un omuzlarına yüklenmişti. Üstelik her iş aynı titizlikle, aynı uyanıklıkla yapılmalıydı.

Davıdov, eski basamakları gıcırdata gıcırdata okulun geniş kapısına çıktı. Kapıda on yaşlarında, yalınayak, gürbüz bir kız çocuğu duruyordu. Onu görünce hemen yana çekildi. Davıdov şefkatli bir tavırla:

— «Sen öğrenci misin yavrum?» diye sordu.

Küçük kız alçak sesle:

— «Evet,» dedi. sonra cesaretle aşağıdan yukarı Davıdov'a baktı.

— «Sizin başöğretmen nerede oturuyor?»

— «Başöğretmen evde yok. Karısı ile bostandakı lâhanaları sulamağa gittiler.»

— «Gördün mü aksiliği! Okulda başka kimse yok mu?»

— «Bizim öğretmenimiz Lyudmila Sergeyevna var.»

— «O ne yapıyor burada?»

Küçük kız gülümsedi :

— «Dersleri zayıf olan çocukları çalıştırıyor. Her gün öğleden sonra buraya gelip topluyor onları.»

— «Demek onlar da çalışkanlara yetişsinler diye uğraşıyor.»

Küçük kız başını salladı. Davıdov bu işten hoşlandığını belli eden bir tavırla :

— «Disiplin buna derler işte...» deyip yarı karanlık koridora girdi.

Uzun koridorun bir köşesinden çocuk sesleri duyuluyordu. Davıdov acele etmeden, boş sınıfları bir ev sahibi gözüyle inceliyerek yürüdü. Son odanın aralık kapısından, yan yana bitiştirilmiş ön sıraların üzerine rahatça yerleşmiş on kadar küçük çocuğu, sonra yanlarındaki gencecik öğretmenlerini gördü. Orta boylu, zayıf, omuzları dar, sarı kıvırcık saçları kısa kesilmiş olan öğretmen de bir küçük kıza benziyordu.

Davıdov çoktandır herhangi bir okula ayak basmamıştı. Şimdi sınıfın kapısında güneşten solmuş kasketini sımsıkı tutmuş olarak dururken içinde tuhaf bir duygunun uyandığını seziyordu. Bu, çok eskiden, tâ çocukluğunda okula karşı duyduğu saygıyla karışık tatlı bir heyecandı. Bunu içinde uyandıran şey, çocukluğunun o uzak günleriyle ilgili anıların o sırada birden içinde uyanmasıydı.

Çekingen bir tavırla kapıyı açtı, boğazı kuruduğu için değil de, lâf olsun diye hafifçe öksürerek, alçak sesle:

— «Girebilir miyim?» diye sordu.

İçerden ince bir genç kız sesi duyuldu:

— «Giriniz.»

Öğretmen kapıya baktı, hayretle kaşlarını kaldırdı.

Girenin Davıdov olduğunu farkedince, utangaç bir tavırla:

— «Buyurun!» dedi.

Davıdov beceriksizce eğilerek selâm verdi:

— «Günaydın. Rahatsız ettiğim için özür dilerim. Zaten yalnız bir dakika için geldim. Bir de bu son sınıfı gözden geçirmek istiyorum. Buraya okulun onarımı için geldim, ama bekleyebilirim.»

Çocuklar ayağa kalkmışlardı, Davıdov «Günaydın» deyince karma karışık bir şekilde cevap verdiler. Davıdov, genç kıza bakarak: «Şu anda, tıpkı eskiden okula bağış yapan o kalın kafalı sert zenginlere benziyorum. İşte kızcağızın ödünü patlattım. Kıpkırmızı oldu. Ne de münasebetsiz bir zamanda gelmişim,» diye düşündü.

Genç kız Davıdov'a yaklaştı:

— «Rica ederim, içeri girin arkadaş Davıdov. Birkaç dakika sonra dersimiz bitecek. Lütfen oturun. İsterseniz İvan Nikolayeviç'i çağırtayım.»

— «O da kim?»

— «Bizim okulun başöğretmeni... İvan Nikolayeviç Şpın! Tanımıyor musunuz?»

— «Tanıyorum. Siz rahatsız olmayın. Ben beklerim, siz dersteyken burada kalabilir miyim?»

— «Tabiî kalabilirsiniz. Rica ederim, buyurun oturun arkadaş Davıdov...»

Genç kız Davıdov'a bakıyor, onunla konuşuyordu ama, çekingenliğini bir türlü yenemiyordu. Utancından o kadar kızarmıştı ki, boynu bile pembeleşmişti. Hele kulakları koyu kırmızı olmuştu.

İşte Davıdov'un hiç sevmediği şey de buydu. Dayanamıyordu buna! Böyle durumlardan hiç hoşlanmamasının sebebi vardı: Yüzü kızaran bir kadına bakınca, nedense kendisi de kızarmağa başlıyor, her zaman da içinde bir utanç, bir huzursuzluk duyuyordu.

Genç kızın kendisine gösterdiği iskemleye, küçük bir masanın yanına oturdu. Genç kız ise pencereye doğru giderek çocuklara yazı yazdırmağa başladı. Her sözünü dura dura tekrar ediyordu. «An... nem ye... mek... Yazdınız mı çocuklar? Pi... şi... ri... yor... Pişiriyor sözünden sonra bir nokta koyun. Tekrar ediyorum.»

Çocuklar cümleyi ikinci defa yazdıktan sonra merak-

la gözlerini Davıdov'a diktiler. Davıdov yapmacık bir ciddilikle parmaklarını bıyıklarını düzeltiyormuş gibi üst dudağının üzerinden geçirdi, çocuklara da dostça göz kırptı. Çocuklar gülümsediler. Davıdov'la aralarında ahbaplık kurulmak üzereydi. Ama öğretmen hemen başka bir cümleyi, gene hecelere böle böle yazdırmağa başladı. Çocuklar da tekrar defterlerinin üzerine eğildiler.

Güneş içindeki sınıfta toz kokusu ve boğuk bir hava vardı. Pencerelere yapışmış leylâk ve akasya ağaçları hiç de serinlik vermiyordu. Dışarıda rüzgâr yaprakları kımıldattıkça, tertemiz tahtaların üzerinde güneşin ışınları da oynuyordu.

Davıdov kaşlarını çatarak hesap yapmağa başladı: «En az iki metreküp meşe tahtası almalı. Döşemelerin bazı tahtalarını değiştirmeli, pencerelerin çerçeveleri şimdilik sağlam; ama dıştaki çift pencerelerin çerçevelerine bir bakmalı. Bir sandık cam almalı. Bizim ambarda herhalde bir tek cam yoktur... Çocukların camları kırmamalarını istemek imkânsız bir şey. Doğrusu bu! Beyaza boyasak iyi olur. Acaba tavanları, duvarları, pencere çerçevelerini, kapıları boyamak için ne kadar boya gider? Bunu marangozlardan öğrenmeli. Kapının önündeki basamakları söküp yerine yenilerini koymalı. Kendi tahtalarımızla olur bu iş... İki söğüt kestik mi tamam. Bu onarım işi bize epey pahalıya patlıyacak. Ahşap kömürlüğün damını da yeniden samanla kaplamalı. Burada dünya kadar iş var. Şu ambar işini bir bitirelim, bütün marangoz ekibini buraya gönderirim. Okulun damını da yeniden boyamalı. İyi amma parayı nereden bulacağım? Çatlarım patlarım, okul için gereken parayı gene bulurum. Doğrusu bu. Zaten patlayıp çatlamağa da gerek kalmıyacak: Iskartaya çıkmış iki öküz satarız, böylece parayı buluruz. Bu öküzler yüzünden Bölge Yürütme Komitesi'yle epey çatışacağız ama, ne yapalım, başka türlü hiç bir şey elde edemeyiz. Öküzleri gizli gizli satmağa kalkarsam başıma belâ gelir. Göze alacağım çatışmayı. Nesterenko beni bu işte hiç desteklemez mi acaba?»

Davıdov cebinden not defterini çıkardı, yazmağa başladı : «Okul. Tahta, çivi, cam (bir sandık kadar), dam için Fransız boyası (yeşil renkte), badana için beyaz boya, tutkal.»

Kaşlarını çatmış, son sözü yazıyordu ki, çiğnene çiğnene yumuşatılmış kâğıttan yapılma mini mini nemli bir top, küçük bir borudan üflenerek yavaşça alnının ortasına çarptı, derisine yapışıverdi. Davıdov bunu hiç beklemiyordu; ansızın irkildi. Hemen arkasından çocuklardan biri eliyle ağzını kapayarak fıkır fıkır güldü. Sıraların üstünde hafif gülüşmeler dalgalandı.

Öğretmen sert bir tavırla :

— «Ne oluyor orada?» diye bağırdı.

Karşılığı, ciddî bir sessizlik oldu. Davıdov gülümsiyerek alnındaki topu aldı, gözlerini çocuklarda gezdirdi. Sarışın, esmer, kızıl saçlı küçük başlar sıraların üzerine eğilmişti ama güneşten yanmış küçük ellerden hiç biri tek harf yazamıyordu...

— «Bitirdiniz mi çocuklar? Şimdi bir başka cümle yazalım...»

Davıdov sabırla bekliyor, gülen gözlerini sıraların üzerine eğilmiş küçük başlardan ayırmıyordu. En sonunda erkek çocuklardan biri ağır ağır, gizlice başını kaldırdı. O zaman Davıdov karşısında eski ahbabını gördü. Bu, bir bahar günü kırda rastladığı Fedotka Uşakov'undu. Çocuk gözlerini kısmış ona bakıyordu. Kırmızı dudakları tâ kulaklarına kadar gerilmiş, bir türlü tutamadığı bir gülümseyişle ağzı açılmıştı. Davıdov bu yaramaz küçük yüze şefkatle baktı. Az kalsın kendisi de yüksek sesle gülecekti. Ama kendini tuttu; hemen not defterinden temiz bir yaprak kopardı, ağzına sokup çiğnemeğe başladı. Yan yan öğretmene baktı, sonra şakacı bir ifadeyle Fedotka'ya göz kırptı. Çocuk merakla kendisine bakıyor, ama gülümsediğini belli etmemek için mini mini avucu ile dudaklarını kapıyordu.

Davıdov, Fedotka'nın sabırsızlandığını seyretmekten zevk ala ala, hiç acele etmeden dikkatle ağzındaki kâğıttan küçük bir top yapıp sol elinin baş parmağı üzerine koydu, sol gözünü nişan alıyormuş gibi kapadı. Fedotka yanaklarını şişirdi; ihtiyatlı bir hareketle, ürkek ürkek başını omuzlarının içine çekti. Ne de olsa Davıdov'un yaptığı top pek küçük bir şey değildi. Ağırcaydı. Davıdov fırsatını bulup parmağıyle topu Fedotka'ya doğru fırlattığı sırada çocuk başını öylesine hızla eğdi ki, alnı tok bir sesle sıraya çarpıverdi. Doğrulunca korkudan iri iri açılan

küçük gözlerini öğretmenine dikti: Kızaran alnını hafif hafif ovmağa başladı. Davıdov sessizce, bütün vücudunu titreten kahkahalarla gülüyordu. Arkasını döndü; her zamanki gibi gülerken elleriyle yüzünü kapadı.

Olacak şey değildi! Çocukça davranmıştı. Oysa nerede olduğunu unutmaması gerekiyordu. Kendini toplayınca suçlu bir ifadeyle gülümseyerek yan gözle öğretmene baktı. Ama onun da pencereye doğru döndüğünü, aynı zamanda güldüğünü belli etmemeğe çalıştığını gördü. Genç kızın zayıf omuzları sarsılıyordu. Elindeki buruşuk küçük mendili gülmekten nemlenen gözlerine doğru götürüp duruyordu.

Davıdov: «Tam da okula bağış yapmış sert bir köy ağasına benziyorum ha!» diye düşündü. «Dersi berbat ettim! Bir an önce çekip gitmeli...»

Yüzüne ciddî bir ifade vererek Fedotka'ya baktı, cıva gibi hareketli olan çocuk sırasının arkasında sabırsızlıkla kımıldayıp duruyordu. Parmağıyle ağzını işaret etti, sonra dudaklarını araladı. Eskiden önde, boşluk olan yerde şimdi süt mavisine çalan iki irice diş vardı. İkisi de daha büsbütün çıkmamıştı. Uçlarında öyle sevimli mini mini tırtıklar vardı ki, Davıdov elinde olmayarak gülümsedi.

Çocukların yüzlerine ve sıraların üzerine eğilmiş çeşit çeşit renklerdeki küçük başlara bakarken huzur duyuyordu. Çok çok eskiden kendisinin de, işte tıpkı Fedotka'nın sıra arkadaşı gibi yazı yazarken başını tâ aşağıya kadar eğdiğini, dilini çıkardığını, dilinin de pek kolay olmayan o işte kendisine yardım etmeğe çalışıyormuş gibi, elinin her hareketiyle sağa sola kımıldadığını hatırladı. Sonra gene baharda Fedotka'yla ilk karşılaştıkları zamanki gibi içini çekti: «İlerde hayat sizin için daha kolay olacak, böcelerim benim. Şimdi bile daha rahat yaşıyorsunuz. Bunun için savaşmadım mı ben? Siz de benim çocukluğumda başıma geldiği gibi fıkaralık içinde olmayasınız, acı çekmeyesiniz diye çarpışmadım mı?» diye düşündü.

Bu hayallerle düşüncelerden onu gene Fedotka ayırdı. Davıdov'un dikkatini çekmek için sıranın üzerinde yaylıymış gibi kımıldayıp duruyor. «Sende de diş çıktı mı?» demek ister gibi ısrarla ağzını işaret ediyordu. Davıdov, öğretmenin arkasını dönmesini fırsat bilip üzüntülü bir tavırla kollarını iki yana açtı, dişlerini gösterdi.

Fedotka, Davıdov'un ağzındaki dişler arasında daha önce de gördüğü boşluğun olduğu gibi durduğunu görünce gene ağzını avucu ile kapayarak fıkır fıkır güldü. Sonra da çok memnun bir tavırla gülümsemeğe başladı. Her haliyle, söze hiç ihtiyaç kalmadan, «Gördün mü ya? Ben senden üstün çıktım. Bak, bende diş çıktı, sende çıkmadı,» demek istiyordu.

Ama bir dakika sonra öyle bir şey oldu ki, aradan çok zaman geçtikten sonra bile, Davıdov'u her hatırlayışında irkiltecekti. Artık çığırından çıkmış olan Fedotka, Davıdov'un dikkatini çekmek için yavaşça sıraya vurdu, Davıdov dalgın dalgın kendisine bakınca, gururlu bir tavırla sıranın arkalığına dayanarak sağ elini kısa pantolonunun cebine soktu, hemen bir el bombası çıkardı; sonra onu gene aynı hızla cebine soktu. Bütün bunlar o kadar çabuk olmuştu ki, Davıdov ilk anda yalnız gözlerini derin bir şaşkınlık içinde açıp kapadı. Neden sonra benzi atmağa başladı.

Dehşet içinde: «Nerden aldı onu? Ya kapsülü de içindeyse? Şu anda bombayı sıraya vurursa ne olacak peki? Allah kahretsin! Ne yapsam acaba?» diye düşünüyordu. Bütün vücudu ateş içindeydi. Gözlerini kapadı, alnında, çenesinde, boynunda ter damlacıklarının belirip aşağıya doğru süzülmeğe başladığını hissetti.

Bir an önce bir şeyler yapmak gerekiyordu. Ama ne yapmalıydı? Kalkıp çocuğun elinden bombayı zorla mı almalıydı? Ya çocuk korkar, kendini ileri doğru atar, Allah korusun, el bombasını arkasından ölüm geleceğini bilmeden bir anda fırlatıverirse... Hayır, böyle yapmamalıydı. Kesinlikle bundan caydı. Hâlâ gözlerini açmamıştı; büyük bir üzüntüyle çıkar yol arıyor, zihnini zorluyordu. Hemen gözünün önünde bir infilâkin sarı ışığı beliriverdi. Ve korku dolu kısacık bir çığlık, sonra da yerlerde parçalanmış, mini mini çocuk cesetleri...

Ancak şimdi ter damlalarının ağır ağır burnundan aşağıya süzüldüğünü, burnunun altını gıdıkladığını duyuyordu. Cebinden mendilini almak istedi, eli bir arkadaşının çok eskiden kendisine hediye ettiği çakıya değdi. Birden aklına parlak bir düşünce geldi: Sağ eliyle çakıyı çıkardı, sol eliyle alnında bol bol birikmiş olan teri sildi. Sonra çakısını sanki onu hayatta ilk defa görüyormuş gi-

bi elinde dikkatle evirip çevirmeğe başladı. Bu arada yan gözle Fedotka'ya bakıyordu.

Çakı eskiydi, ucu kütleşmişti ama, sapının üzerindeki sedef parçacıklar güneşin altında pırıl pırıl yanıyordu. İki ağzı vardı. Üstelik şişe açacağından, tornavidadan başka mini mini, cici bir makasla süslenmişti. Davıdov çakıdaki bütün bu özellikleri belirtir gibi hepsini ayrı ayrı açıyor, arada bir Fedotka'ya bakıyordu. Çocuk büyülenmiş gibi gözlerini çakıdan ayıramıyordu. Bu öyle herhangi bir çakı değildi ki! Başlı başına bir hazineydi. Çocuk bütün hayatı boyunca bu kadar güzel bir şey görmemişti. Hele Davıdov not defterinden temiz bir yaprak çıkarıp da hemen oracıkta o mini mini makasla bir at başı yapınca, Fedotka artık zevkten dört köşe oldu.

Biraz sonra ders bitti; Davıdov, Fedotka'ya yaklaştı, hafifçe, fısıldıyarak:

— «Çakıyı gördün mü?» diye sordu.

Fedotka yutkundu, bir şey söylemeden başını salladı. Davıdov eğildi:

— «Gel seninle değiş tokuş yapalım, olmaz mı?»

Fedotka daha da alçak bir sesle fısıldıyarak karşılık verdi:

— «Neyi neyle değiştireceğiz?»

— «O cebindeki yuvarlak demir var ya, sen onu bana ver, ben sana çakıyı vereyim...»

Fedotka buna can ve gönülden razı olduğunu belirtmek için öylesine bir şiddetle başını sallamağa başladı ki, Davıdov çenesinden tutmak zorunda kaldı. Fedotka'ya çakıyı verdi, ondan da yavaşça el bombasını aldı. Bombanın üzerinde kapsülü yoktu. O ana kadar heyecandan nefesi kesilen Davıdov ferahladı, doğruldu. Öğretmen yanlarından geçerken gülümsedi:

— «Gizli gizli ne konuşuyorsunuz burada?» diye sordu.

Davıdov saygı ile:

— «Biz onunla eski ahbabız. Ama çoktandır görüşmedik... Kusurumuza bakmayın Lyudimila Sergeyevna,» dedi.

Genç kız hafifçe kızardı:

— «Dersime geldiğiniz için çok memnun oldum.»

Davıdov öğretmenin utangaç halini hiç görmüyormuş gibi:

— «Çok rica ederim, arkadaş Şpın'a söyleyin, bu akşam benim büroya gelsin. Daha önce de okulda yapacağımız onarımın kaça malolacağını şöyle tahmin edip bir hesaplasın, ayrıca yapılacak olanları da yazsın olmaz mı?» dedi.

— «Peki, söylerim. Siz bir daha bize gelmiyecek misiniz?»

Davıdov, kararlı bir tavırla:

— «Boş vaktim olursa uğrarım tabiî,» dedi. Sonra bu konuşmayla hiç ilgisi olmadığı halde, damdan düşer gibi:

— «Siz kimin evini kiralamıştınız?» diye sordu.

— «Agafya Gavrilovna'nın evinde oturuyorum. Siz onu tanıyor musunuz?»

— «Tanıyorum ya. Aileniz kalabalık mı?»

— «Annem, iki de erkek kardeşim var. Novaçerkask'ta oturuyorlar. Ama bütün bunları niçin soruyorsunuz?»

Davıdov, şakacı bir tavırla:

— «Sizi azıcık da olsa tanımam gerekmez mi? Genç kızlık sırlarınızla ilgili bir şey sormuyorum ki!» dedi.

Kapıda çocuklar Fedotka'nın etrafını sarmış, halka olmuşlardı; hayran hayran çakıya bakıyorlardı. Davıdov çakıya sahip olduğu için kendini göğün yedinci katında hisseden Fedotka'yı bir tarafa çekerek:

— «Sen o oyuncağını nerede buldun Fedot Demidoviç?» diye sordu. «Bizim köyün neresinde?»

— «Onu bulduğum yeri göstereyim mi sana amcacığım?»

— «Göster ya.»

— «Gidelim öyleyse. Hemen gidelim. Çünkü sonradan olmaz, oraya gitmeğe vakit bulamam.»

Çocuk bunu işi başından aşkın bir adam gibi ciddî tavırla söylemişti. Davıdov'un işaret parmağını sımsıkı tuttu; öyle herhangi bir amcayı değil de, kolhoz başkanını bir yere götürdüğü için gururlanarak, arada bir başını çevirip arkadaşlarına bakarak çalımlı çalımlı yürümeğe başladı.

Böylece pek de fazla acele etmeden yürüdüler. Arasıra bir iki çift söz ediyorlardı. Ansızın Fedotka biraz öne doğru ilerledi, endişeyle başını kaldırıp Davıdov'un gözlerinin içine baktı:

— «Değiş tokuştan vazgeçmezsin ya amca?» diye sordu.

Davıdov çocuğun endişesini gidererek:

— «Olur mu hiç öyle şey?» dedi. «Madem bir kere anlaştık. Şöz, söz!»

Beş dakika kadar erkek erkeğe, ciddî ciddî, hiç konuşmadan yürüdüler. Sonra Fedotka gene kendini tutamadı, Davıdov'un parmağını elinden bırakmadan, gene bir iki adım ileriye fırladı, gene aşağıdan yukarı bakarak, candan bir ilgiyle:

— «Pişman olmadın ya? Çakıyı bana verdiğine üzülmüyorsun ya?» dedi.

Davıdov kesin bir tavırla:

— «Hiç, hiç üzülmüyorum!» diye karşılık verdi.

Gene susarak yürümeğe devam ettiler. Ama belliydi ki, Fedotka'nın mini mini yüreğine bir kurt girmişti. Yapmış oldukları bu değiş tokuşta Davıdov'un aldandığını düşünmüş olacak ki, uzun süre sustuktan sonra:

— «İstersen sana üste bir de sapanımı vereyim ha? İster misin?» diye sordu.

Davıdov, Fedotka'nın bir türlü anlıyamadığı bir cömertlikle razı olmadı:

— «Olmaz! Neden verecekmişsin? Sapan sende kalsın. Biz seninle o değiş tokuşu başa baş yapamamış mıydık?»

— «Nasıl başa baş yani?»

— «Yani sen bana bir şey verdin, ben de sana başka bir şey verdim. Anlaşmamız öyleydi. Anladın mı?»

Hayır, Fedotka için bu hiç de anlaşılacak bir şey değildi. Koskoca bir amcanın böyle bir değiş tokuş yaparken, o kadar hesapsız davranmasına şaşmış kalmıştı. Bu, biraz da içinde şüphe uyandırmıştı. Güneşin altında parıl parıl parlayan şık bir çakı... Beri tarafta da hiç bir işe yaramayan yuvarlak bir demir parçası... Hayır, işin içinde kesin olarak bir bit yeniği vardı. Bir süre sonra Fedotka bir teklif daha yaptı:

— «Madem sapanımı istemiyorsun, sana aşık kemiklerini vereyim, ha? O demirin üstüne. İster misin? Vallahi, benim aşık kemikleri nasıl biliyor musun? Pırıl pırıl, tıpkı yeni gibi.»

Davıdov içini çekip gülerek:

— «Aşık kemiklerini de istemem. Bana lâzım değil,» dedi. «Bak, bundan yirmi yıl kadar önce olsaydı, benim o aşık kemiklerini istememezlik etmezdim. Alırdım, hem de öyle bir alırdım ki! Amma şimdi artık öyle bir şey olmaz. Sen merak etme Fedot Demidoviç! Ne diye kendini üzüyorsun öyle? Ben sana çakıyı temelli verdim! Geri almam. Doğrusu bu.»

Gene bir sessizlik oldu. Ama birkaç dakika sonra bir soru bu sessizliği de bozdu:

— «Amca, sana verdiğim o toparlak demir nerden düşmüş? Kalbur makinesinden mi?»

— «Sen onu nerede buldun?»

— «Bir ambarda. Şimdi gidiyoruz ya, işte orada, bir kalbur makinesinin altında. Orada eski püskü, her tarafı kırık dökük bir kalbur makinesi yana devrilmiş yatıyor. O toparlak onun altındaydı işte. Biz saklambaç onuyorduk. Saklanmak için kalbur makinesinin altına girdim, baktım, o toparlak orada duruyor. Ben de alıverdim işte.»

— «Öyleyse kalbur makinesinin bir parçasıdır. Bu toparlağın yanında şöyle büyükçe bir demir görmedin mi?»

— «Hayır, etrafında başka bir şey yoktu.»

Davıdov: «Allahtan ki yoktu, yoksa sen bize öyle bir iş yapardın ki, artık öbür dünyadakiler bile düzeltemezdi!» diye düşündü. Fedotka ise merakla sordu:

— «Kalbur makinesinin o parçası çok lâzım mı sana?» diye sordu.

— «Çok lâzım ya!»

— «Bir iş için mi lâzım? Başka bir kalbur makinesine mi takacaksın onu?»

— «Tabiî ya.»

Kısa bir sessizlikten sonra, Fedotka, kalınlaşan sesiyle:

— «Mademki o parça kendi işin için lâzım, öyleyse üzülme, bu değiş tokuşta aldanmadın. Sonradan kendine başka bir çakı alırsın,» dedi.

Yaşından umulmıyacak kadar her şeyin incesini düşünen pratik zekâlı Fedotka, aklınca işte böyle karar vermişti. Davıdov rahatlayarak gülümsedi. Belliydi ki çocuğun yüreği sonunda ferahlamıştı.

İşte yolda yürürken yaptıkları bütün konuşma bu

kadarla kaldı. Ama bu sözler, sanki daha önce yapmış oldukları değiş tokuşta kimin ne kadar kârlı olduğunu belirtmiş, son noktayı koymuştu.

Şimdi artık Davıdov, Fedotka'nın kendisini nereye görürdüğünü kesin olarak anlamıştı. Saptıkları yan sokağın solunda eskiden Yırtık Timofey'in babasına ait olan binalar görününce, Davıdov damı saman kaplı bir ambarı işaret ederek:

— «Şurada mı buldun onu?» diye sordu.

Fedotka hayran hayran :

— «Her şeyi de hemen anlarsın be amca...» dedi, sonra Davıdov'un parmağını bıraktı: «Şimdi artık oraya bensiz de gidersin! Ben bir koşu gideyim ha? Olmaz mı? Çok işim var da...»

Davıdov veda ederken çocuğun küçük elini tıpkı bir büyük insanın elini sıkar gibi sıktı:

— «Beni gereken yere getirdiğin için sana çok çok teşekkür ederim Fedot Demidoviç. Ara sıra bana uğra, olmaz mı? Seni özliyeceğim çünkü. Biliyorsun ya, evde yalnız oturuyorum...»

Fedotka karşısındakine iyilik yapmak istiyormuş gibi:

— «Olur, bir gün uğrarım,» dedi.

Sonra tek ayağının üzerinde dönerek haydut gibi iki elini ağzına soktu, tiz bir ıslık çaldı. Herhalde arkadaşlarını çağırıyordu. Sonra tazı gibi öylesine koşmağa başladı ki, kaldırdığı toz bulutunun içinde yalnız siyah tabanları görünüyordu...

Davıdov, Damaskov'ların avlusuna girmedi; doğru kolhoz binasına gitti. Genellikle Yönetim Kurulu toplantılarının yapıldığı loş odada Yakov Lukiç ile ambarcı oturmuşlar, dama oynuyorlardı. Davıdov masanın başına oturdu; not defterinin bir yaprağına: **«Kolhoz idare müdürü Ostrovnov'a. Benim iş günlerimin hesabından düşürülmek üzere, öğretmen L.S. Yegorova'ya 32 kilo buğday unu, 8 kilo buğday, 5 kilo domuz yağı gönderin!»** diye yazıp düşünceli düşünceli durdu, sonra Ostrovnov'a:

— «Bizim öğretmen kız Yegorova Ludmila nasıl geçiniyor?» diye sordu.

Ostrovnov dama taşlarından birini yerinden kaldırıp başka bir yere koyarak, kısaca:

— «Zar zor.» dedi.

— «Biraz önce okula gittim. onarım işi için. Öğretmene baktım da zayıf, sonbahar yaprağı gibi incecik, sapsarı bir şey... Demek yeteri kadar yemek yemiyor. Bugünden tezi yok, şurada yazılı olanları onun ev sahibine göndereceksin. Gönderip göndermediğini yarın kontrol ederim. İşitiyor musun?»

Davıdov, yazdığı emri masanın üzerine bıraktı. Sonra doğruca Şalıy'ın yanına gitti.

Davıdov dışarı çıkar çıkmaz, Yakov Lukiç tahtanın üzerindeki taşları birbirine karıştırdı, parmağıyle omuzunun üzerinden kapıyı işaret ederek:

— «Nasıl it oğlu it?» dedi. «Önce Luşka Nagulnova idi, sonra Varka Harlomova'yı baştan çıkardı, şimdi de öğretmeni parmağına doladı. Bütün o dişi köpekleri de kolhozun hesabına besliyor. Elimizde ne var ne yoksa hepsini karılara yedirecek!»

Ambarcı itiraz etti:

— «Harlomova için hiç bir şey istemedi, öğretmene gönderdiklerini de kendi hesabından ödiyecek...»

Yakov Lukiç, karşısındaki saf bir adammış da ona söz anlatmak istiyormuş gibi gülümsedi:

— «Varka'ya herhalde para vermiyordu, ama öğretmen para alacaktır. O hesabı da kolhoz ödiyecektir. Luşka'ya ise gizlice, verilen emir üzerine, ne kadar mal taşıdım biliyor musun sen? Bilmiyorsun ya!..»

Yakov Lukiç, Yırtık Timofey öldürülünceye kadar ona da Luşka'ya da kendiliğinden kolhozun ambarından bol bol yiyecek taşımıştı. Ama şimdi ambar memuruna şöyle diyordu:

— «Davıdov bana kesin olarak Luşka'ya cancağızının istediği kadar yiyecek vermemi emretmişti. Üstelik bir de tehdit savurmuştu: 'Sen de, ambar memuru da, bu konuda ağzınızdan tek söz kaçırırsanız, soluğun tâ Sibirya'da alırsınız!' demişti. Onun için sen ağzını sıkı tut. Öğretmene teraziye vurmadan, istediği kadar domuz yağı da, bal da, un da vereceksin oğlum. Âmirlerimizin davranışlarını yermek bize düşmez...»

Ambar memuru bunun üzerine Ostrovnov'un bütün söylediklerini yerine getirdi. Onun istediği kadar mal veriyor, gene onun öğüdü üzerine, aradaki eksiklikler belli olmasın diye ekiplerdeki adamların haklarını kısıyordu.

Yakov Lukiç, karşısına uygun bir fırsat çıkmışken, Davıdov'a bir leke daha sürmeden durabilir miydi? Ostrovnov da, ambar memuru da yapacak başka bir iş olmadığı için, can sıkıntısından Davıdov'u, Nagulnov'u, Razmyötnov'u çekiştirip durmaya başlamışlardı.

Bu arada ise Davıdov ile Şalıy faaliyete geçmişlerdi bile. Yırtık Frol'un ambarı biraz daha aydınlansaŋ diye Davıdov dama çıkmış, yaba ile iki kalasın üzerinden samanları almış, sonra:

— «Eh, nasıl oldu? Şimdi daha iyi görebiliyor musun ihtiyar?» diye sormuştu.

Ambarın içinden Şalıy'ın sesi duyuldu:

— «Yeter yeter! Damı mahvetme. Burası artık iyice aydınlandı. Avlu gibi ışıl ışıl oldu...»

Davıdov yanındaki kalasın üzerinden birkaç adım attı, sonra çevik bir hareketle yumuşak, nemli toprağa atladı:

— «Nerden başlıyalım Sidoroviç?» diye sordu.

Demirci kalın bir sesle:

— «Oyuncunun ustası, oyuna sobanın yanından başlar. Biz ise seninle aramağa duvarın dibinden başlamalıyız...» dedi.

Demir atelyesinde acele yapılmış, ucu sivri, kalın demirlerle silâhlanmış olarak, duvarın tâ dibinden, demirleri toprağa daldıra daldıra, ağır ağır karşı duvarın yanında devrilmiş eski kalbur makinesine doğru yürüyorlardı. Daha kalbur makinesine birkaç adım kala, Davıdov'un elindeki kazık rahatça hemen hemen tâ sapına kadar toprağın içine gömüldü; orada bir madene değerek tok bir ses çıkardı.

Şalıy gülerek:

— «İşte senin hazineyi bulduk!» dedi, sonra küreğe sarıldı.

Ama Davıdov küreği kendisine doğru çekti:

— «Önce ben başlıyayım, Sidoroviç. Ben senden daha gencim.»

Bir metre kadar derin bir çukur açtı. Çukurun dibinde kocaman bir paket duruyordu. Bu, yağlı bir branda bezine sarılmış, Maksim fabrikasının tezgâhlarından çıkma bir makineli tüfekti. Tüfeği ikisi birlikte, hiç konuşmadan çıkardılar; sonra gene hiç konuşmadan birbirlerine ba-

karak sigara tellendirdiler. Şalıy. iki nefes çektikten sonra:

— «Yırtık'lar, anlaşılan Sovyet yönetimini temelden sarsmak için ciddi olarak hazırlanmışlar!» dedi.

— «Baksana, amma da titizlikle korumuşlar maksimi. Üstünde ne bir pas, ne de başka bir leke var. Hemen şeridi koy, kurşun saç. Dur bakayım, ben şu çukuru biraz daha arıyayım, belki başka bir şey de buluruz...»

Yarım saat sonra Davıdov, çukurdan dört kutu makineli tüfek şeridi, bir tüfek, bir sandık tüfek mermisi, tapalarıyle birlikte çürümeye yüz tutmuş, muşambaya sarılı sekiz de el bombası buldu. Taş duvarın dibine kadar giden çukurun içinde, evde yapıldığı belli boş bir kılıf da bırakılmıştı. Uzunluğundan, bir tüfek kılıfı olduğu belliydi.

Davıdov ile Şalıy demir atelyesinde makineli tüfeği söktüler, parçalarını ayırdılar, iyice temizlediler, yağladılar. Ortalık kararırken, Gremyaçiy-Log'u saran yumuşak sessizliğin içinde, makineli tüfek tehdit savurur gibi, savaşı hatırlatan dolgun bir sesle takırdamağa başladı. Önce arka arkaya kurşunlar patladı. Bir sessizlik oldu. Aralıklı olarak iki kurşunun patladığı duyuldu, sonra gene takırtılar birbirini kovaladı. En sonunda da köyün kurumuş ot ve ısınmış siyah topraktan yayılan baygın koku ile dolu bozkırında, o sıcak günün yorgunluğunu çıkaran tarlalar, derin bir sessizliğe gömüldü.

Davıdov, oturduğu yerden kalkarak, alçak sesle:

— «Mükemmel bir tüfekmiş! Usta elinden çıktığı belli!» dedi.

Şalıy öfkeli, kalın bir sesle karşılık verdi:

— «Hemen Ostrovnov'a gidelim, bütün avlusunu, ambarını, hatta ambarının etrafını da bizim demir kazıklarla arıyalım. Evini tepeden tırnağa gözden geçirelim. Artık ona nezaket göstermemeli!»

Davıdov, soğuk bir tavırla:

— «Sen çıldırmışsın ihtiyar!» dedi. «Kendi keyfimize göre evini aramamıza izin veren olur mu? Köyün altını üstüne getirmeğe ne hakkımız var? Sen aklını kaybetmişsin. Doğrusu bu...»

— «Madem Yırtık'ın ambarında makineli tüfek bulduk, Ostrovnov'un samanlığının bir köşesinde de mutlaka

yirmi dörtlük bir sahra topu gömülüdür. Ben delirmedim, aslında sen, akıllı görünen bir budaladan başka şey değilsin. Bak, sana açıkça bir şey söyliyeyim; biraz bekle, zamanı gelince Lukiç o toprağa gömdüğü topu çıkarıp da senin evine doğru güm diye patlatmazsa adam değilim! İşte o zaman hanyayı konyayı öğrenirsin. Doğrusu bu...»

Davıdov kahkahalarla güldü, ihtiyara sarılmak istedi ama, Şalıy ansızın öfkeli bir tavırla arkasını döndü, yere tükürdü, küfürler savura savura, veda bile etmeden köye doğru yürüdü.

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

Son zamanlarda Şukar dede neyi tutsa elinde kalıyordu. Zaten hep öyle olurdu. Ama o gün sabahtan akşama kadar birbiri arkasına küçük büyük yığınla üzüntüler, hatta felâketler geldi. O kadar ki, başına gelen bu sayısız aksiliklerden sonra akşama doğru bitkin bir hale gelen Şukar, asılsız inançlarına eskisinden çok daha fazla bağlandı. Hayır! Ne olursa olsun, Davıdov'a hemen boyun eğmemeli, kasabaya gitmek üzere yola çıkmamalıydı. Mademki sabahtan beri bütün belirtiler, o gün her şeyin ters gideceğini göstermişti...

Şukar dede, daha kolhoz binasının avlusundan çıkıp da atları rahvan sürerek iki mahalle öteye bile gitmemişti ki, tayları yolun ortasında durdurdu. Arabadan inmeden, iki büklüm olmuş bir halde, derin düşüncelere daldı. Heykel gibi hareketsiz duruyordu. Gerçekten de düşünülecek çok şeyler vardı. «Sabaha karşı rüyamda benekli bir kurdun beni kovaladığını gördüm. Neden başka bir kurt değildi de benekli bir kurttu? Hem ne diye ille beni kovalıyordu? Sanki dünyada başka insan mı yok, benden başka? Bari başka birinin, genç, çabuk koşabilen, zinde birinin peşinden gitseydi! Ben de durup bir kenardan seyretseydim. Ama hiç olur mu? Buyrun bakalım! Rüyada bile başkalarının yerine hep ben acı çekiyorum.

«Artık böyle işler bana göre değil. Bir uyandım ki kalbim tak tak atıyor. Neredeyse göğsümden dışarı fırlıyacak... Böyle 'güzel' bir rüyadan sonra fırlamasın mı yani? Allah belâsını versin o rüyanın! Hem sonra neden o kurdun üzerinde öyle belirli benekler vardı? Neden öteki kurtlar gibi kurşunî renkte değildi? Yani şimdi bu iyiye işaret mi sanki? Hiç olur mu? Olmaz! Bu rüya berbat bir şey. Demek benim bu yolculuğum burnumdan gelecek, başıma köpek boku yağacak. Sanki rüyada öyleydi de

uyanıkken başka türlü mü oldu? Bir kasketimi, bir tütün kesesini, bir ceketimi kaybettim. Bunlar da hep kötü işlerin olacağını belirten önemli işaretler. Davıdov'un sözünü dinlememeli, yerimden hiç kımıldamamalıydım.»

Şukar dede sıkıntıyle bunları düşünüyor, dalgın dalgın boş sokağa, çitin gölgesine, serinliğe yatmış cins cins buzağılara, yoldaki tozun içinde bir şeyler aranan serçelere bakıyordu.

Neredeyse geri dönmeğe karar verecekti, ama kısa süre önce Davıdov'la nasıl kapıştığını hatırlayıp kararından vazgeçti. O gün de birtakım kötü belirtilere çok üzülmüş, kötü bir rüya gördüğünü ileri sürerek birinci ekibin kampına gitmemeğe kesin olarak karar vermişti. İşte o zaman Davıdov'un her zaman şefkatli, hatta anlayışlı bir ifade taşıyan gözleri kararmış, bakışları buz gibi soğumuş ve karşısındakine batacak ölçüde sertleşmişti.

Şukar iyice korkmuş, gözlerini açıp kapıyarak, yalvarırcasına :

— «Siyomuşka, bana acı Allah aşkına. O gözlerindeki iğneleri çıkar. Şu anda gözlerin tıpkı zincire vurulmuş köpeğin gözleri gibi öfkeyle dolu. Adamın içini deliyor. Oysa biliyorsun, boyunlarına zincir vurulmuş, kendi halinde zavallı insanlara hırlayıp havlayan o Allahın belâsı yaratıklara hiç saygım yok. Allah aşkına, neden birbirimizi kıralım? Madem o kadar inatçısın, bu işte o kadar ısrar ediyorsun, eh ne yapalım, gidelim bari. Yalnız yolda başımıza bir iş gelirse, sorumlusu ben değilim!»

Davıdov, ihtiyarın sözlerini dinledikten sonra gülmüş, gözlerinde eskisi gibi şefkatli, neşeli bir ışık belirmişti. Ağır eliyle Şukar'ın çelimsiz kuru sırtına vurarak: «Bak, işte bu konuşmanı beğendim. Doğrusu bu!» demişti. «Haydi bakalım, yola çıkalım artık ihtiyar! Merak etme, seni sağ salim karına teslim edeceğime söz veriyorum! Benim için de hiç üzülme...»

Şukar dede bunu hatırlayınca gülümsedi. Sonra artık hiç kararsızlık göstermeden dizginleri tayların sırtına hafifçe vurarak kendi kendine söylendi: «Gideyim bakayım kasabaya... O uğursuzluk belirtilerine filan boş vermeli. Bir şey olursa, Davıdov sorumludur. Ben yolda başıma yağacak herhangi bir pislikten üzerime sorumluluk almağa hiç niyetli değilim. Zaten Davıdov da bana karşı

her zaman iyi davranır. durup dururken ne diye onu kızdırayım?»

Köyün üzerinde hâlâ belirsiz, genzi yakan bir tezek dumanı vardı. Hafif rüzgâr, yolun yan taraflarındaki çiçeklerin kokusunu dalgalandırıyordu. Şukar dedenin önünden geçtiği ahırlardan, çocukluğundan beri tanıdığı taze fışkı ve dumanı tüten süt kokusu yayılıyordu. İhtiyar, kılları birbirine yapışmış sakalını her zamanki gibi sıvazlıyarak gözlerini kısmış, köy hayatının o gösterişsiz, sade, aynı zamanda gözüne hoş görünen sahnelerine bakıyordu. Bir ara uyuşukluğunu yenerek arabanın tekerleği üzerinde deli gibi dövüşen serçelere bir kamçı vurdu. Ama Antip Graç'ın avlusunun önünden geçerken burnuna taze pişmiş ekmek ve Gremyaçiy'de köylü kadınların çoğu zaman yaptıkları, içlerine ekmek sarılıp fırına konulmuş lâhana yapraklarının kokusu geldi. O sırada bir gün önceki öğle yemeğinden beri ağzına bir şey koymamış olduğunu hatırladı. Öylesine bir açlık hissetti ki, dişsiz ağzı bir anda tükürükle doldu, midesi de ezilmeğe başladı.

Şukar dede tayları yan sokağa saptırarak arabayı kendi evine doğru sürdü; kasabaya gitmeden önce bir iki lokma bir şey yemek istiyordu. Daha uzaktan evceğizinin bacasından incecik bir dumanın yükseldiğini farkedince, sevinçli bir gülümseyişle: «Benim kaşık düşmanı yemeği pişirmiş. Herhalde şimdi dinleniyordur. Benim yanımda tıpkı bir prenses gibi yaşıyor! Ne üzüntüsü var, ne sıkıntısı. Ekmek elden, su gölden!» diye düşündü.

Şukar'ın üzüntüden, hüzünlü düşüncelerden birdenbire kurtulup hemen hayatından memnun olduğunu belirten bir sevince kavuşması çok kolay bir şeydi. Çocukluktan beri iki kutup arasında gidip gelen saf bir huyu vardı. Tembel tembel dizginleri kımıldatırken şöyle düşünüyordu: «Peki, böyle Allah'ın sevgili bir kulu gibi yaşamasını kime borçlu? Çok açık! Tabii bana. Kışın buzağıyı boşuna mı kestim? Allah bilir ya, hiç de boşuna değil. Buzağı ortadan kalkınca benim kaşık düşmanı öylesine rahata kavuştu ki... Yemeği pişirdi mi, tamam.

«Oysa buzağı büyüyüp de inek olsaydı, karga bokunu yemeden haydi, kalk bakalım, sütünü sağ keratanın. Üstelik sürüye götür. Bir de bakarsın, gündüz sırtına yapı-

şan at sineklerinden bıkmış, canını onlardan kurtarmak için otlaktan çıkıp eve gelmiş. Haydi bakalım tekrar sürüye götür, yemini hazırla, kışlığını bir kenara koy, arkasından ahırı temizle, samanlığın damını samanla ya da kamışla kapla...

«İşin yoksa uğraş dur. Sonra koyunları da elimden çıkardım; bu daha doğru bir iş oldu. Otlağa sürünce de, artık o namussuz hayvanlar yüzünden üzüm üzüm üzül. Yok sürüden ayrılırlarsa, yok kurt boğazlarına yapışır da onları gırtlaklarsa... Benim öyle pislikler yüzünden artık üzülmeğe halim yok. Zaten ömrüm boyunca üzüldüm, yetti artık. Üzüle üzüle herhalde ruhum delik deşik, eski bir potura dönmüştür.

«Sonra efendicağızıma söyliyeyim, domuzumuz da yok. Bu da çok iyi bir şey. Domuz yavrusunu ne yapayım ben? Neyime gerek, ha? Bir kere, domuz eti yedim mi midem yanıyor. Sonra, domuzum olsaydı, neyle besliyecektim onu? Ambarda topu topu kendim için bile yalnız iki üç avuç yiyecek varken, ha? Hayvan açlıktan ölmeğe kalkardı da can havliyle bağıra bağıra yüreğimi parçalardı. Ayrıca, domuz dayanıklı hayvan değil ki... Bir bakarsın vebaya tutulur. Domuzlara zaten hep öyle musibetler belâ olur... Evine o alçak varlığı aldın mı, bekle... Ya şimdi, ya yarın ölür. Hem öyle bir kokar ki, nefes alamazsın! Domuz olmadı mı evinde her yer tertemiz, oh... İstediğin gibi nefes al... İçeride ot kokusu, bostandan getirdiğimiz sebzelerin kokusu, ya da yabani meyve kokusu vardır... Başka şeyi bilmem ama, temiz havaya düşkünüm ben. Durup dururken başıma bin türlü belâ getirecek bir domuz yavrusu, ya da kocaman domuz almanın âlemi var mı yani? Kafalarına kendileri kadar taş düşsün!

«Bizim avluda tertemiz iki küçük tavukçuk, bir de derli toplu horozcuk dolaşıyor ya, bize bu hayvanlar yeter de artar bile. Varsın gençler zenginleşsin. Biz ne yapalım o zenginliği? Zaten Makaruşka da benim bu düşüncelerimi beğeniyor, bana: 'Sen tam bir proleter oldun!' diyor. 'Malından mülkünden vazgeçtiğine çok iyi ettin...' dedi. O zaman ben de ona derin derin içimi çekerek karşılık verdim: 'Belki de proleter olmak hoş bir şey, ama bütün ömrümü sade suya lâhana ile geçireceksem buna razı değilim işte' dedim. 'Ne yapayım böyle proleter ol-

mayı? Eğer çalıştığımız günlere karşılık lâhana çorbası yapmak için et, yağ vermezlerse kışa varmaz, düpedüz nalları dikerim. Böyle bir şey olursa artık proletermişim, değilmişim bunun bir değeri olur mu yani? Sonbaharda çalıştığım günlere bakalım ne karşılık verecekler? Eğer doğru dürüst bir şey vermezlerse, hemen kolhozdan çıkıp kendi malıma kendim sahip olurum!'»

Şukar dede düşünceli bir tavırla gözlerini kıstı. sonra artık yüksek sesle:

— «Böyle düzenlenmemiş, temeline oturmamış bir yaşantı bize epey ter döktürüyor,» diye söylendi. «Her şey bir acayip yön tutturmuş, döne dolaşa gidiyor. Sanki iyi bir cambazın numaraları gibi!»

Atarı çite bağladı, neredeyse kopacakmış gibi olan bahçe kapısını açtı; sonra buraların efendisi olduğunu belli eden bir yürüyüşle, ağır ağır, dura dura, ot bürümüş patikadan iç kapıya doğru yürüdü.

Mutfak yarı karanlık, yatak odasının kapısı da kapalıydı. Şukar dede sedirin üzerine pide gibi yamyassı olmuş yağlı kasketiyle Trofim yüzünden bir an bile yanından ayırmadığı kırbacını koyup etrafına bakındı. Sonra, lâf olsun diye :

— «Hanım, sağ mısın? Ölmedin ya?» diye seslendi.

Yatak odasından zayıf bir ses duyuldu :

— «Sağ olmasına sağım ama, o kadar işte. Dün akşamdan beri başımı yastıktan kaldırmadım, her yerim ağrıyor. Gücüm kuvvetim kalmadı. O kadar üşüyorum ki, postun altında bile bir türlü ısınamıyorum. Sıtmaya tutuldum galiba. Sen niye geldin koca herif?»

Şukar kapıyı açtı, eşikte durdu :

— «Kasabaya gidiyordum. Yolda, eve uğrayıp bir iki lokma atıştırayım dedim!.»

— «Ne iş için gidiyorsun?»

Şukar çok önemli bir iş için gidiyormuşçasına tavır takınarak sakalını düzeltti; isteksiz isteksiz karşılık verdi:

— «Çok önemli bir işi üzerime aldım. Kadastro memurunu getirmeğe gidiyorum. Arkadaş Davıdov bana: 'Bu işi ancak sen yapabilirsin' dedi. 'Onu buraya kimse getiremez' dedi. Bu bölgede bir tek kadastro memuru var, o da benim tanıdığım Şportnıy adındaki adam. Sırf benim hatırım için buraya gelecek.»

Şukar bunları anlattıktan sonra daha da ciddî bir tavır takındı:

— «Bana bir iki lokma yiyecek hazırla, beklemeğe vaktim yok,» dedi.

İhtiyar kadın daha çok sızlanmağa başladı:

— «Ah başıma gelenler! Ayol ben sana ne yemek vereyim? Ben bugün ne yemek yaptım, ne de peç'i yaktım. Git bostandan birkaç salatalık kopar. Bodrumda da yoğurt var. Dün komşu getirdi...»

Şukar dede biricik eşinin bu sözlerini açıkça hakaret sayıyormuş gibi öfkeyle bakıyordu. Sonunda dayamadı, kızgın kızgın:

— «Salatalıkla yoğurt mu?» diye sordu. «Sen bütün bütün aptallaşmışsın, hurda teleskop seni! Ne istiyorsun yani? Burada hiç bir otoritem kalmasın mı? Barsaklarımın ne kadar zayıf olduğunu biliyorsun, bu dediklerini yersem yolda ishal olurum. O zaman kasabada ne yapayım, ha? Elimde poturla mı dolaşayım? Bizim atların yanından bir adım ayrılamam! Peki, ne yapacağım? Bütün otoritemi sıfıra indirerek ihtiyacımı sokağın ortasına mı göreyim, ha? Hayır! Bu ikramına çok çok teşekkür ederim. Sen git de o salatalıklarla yoğurdu kendin ye! Ben öyle bir tehlikeyi göze alamam. Sen benim işimi şaka mı sanıyorsun be? Ayol ben sırasında arkadaş Davıdov'u arabama alıyorum, onun için, senin salatalıklarla beslenmek bana hiç yakışmaz. Anladın mı bunu ihtiyar protokol?»

İhtiyar kadının altındaki ahşap karyolada tuhaf bir gıcırtı oldu; Şukar hemen kulak kabarttı. Daha son sözlerini söylememişti ki, ihtiyar kadın ansızın şaşılacak bir hareket yaptı. Birden yataktan fırladı, Şukar'ın karşısına dikildi, iki elini beline koydu. Yüzünde kararlı, öfkeli bir ifade belirmişti. Biraz önce çok zayıf olan sesi şimdi çın çın ötüyordu. Meydan okurcasına, başındaki örtüyü yana doğru çekerek:

— «Ya ne istiyordun ihtiyar bunak?» dedi. «Seni etli lâhana çorbası ile mi besliyecektim? Yoksa kaymaklı açma mı emredersin? Bütün bunları nereden bulayım? Bizim kilerde hiç bir şey yok ki... Yalnız fareler var. Onlar da açlıktan geberiyorlar. Hem sen ne zamana kadar böyle bana olmayacak küfürler savuracaksın, ha? Teles-

kop da neymiş? Protokol da neymiş? Makarka Nagulnov sana bir sürü ipe sapa gelmez kitaplar okumasını öğretti, sen de enayi gibi oradan aldıklarını bana satıyor, üstelik bir de bundan zevk alıyorsun ha? Bana bak! Bugüne bugün namuslu kadınım. Seninle de namuslu, dürüst bir kadın olarak yaşadım. Pis herif! Sen buna bakmıyorsun, yaşlılığıma da aldırmadan bana aklına geleni söylüyorsun!»

İş, Şukar dede için hiç de beklenmedik bir şekil alıyordu. Bu yüzden, mutfağın dibine doğru birkaç adım gerilemeğe karar verdi. Aceleyle geri geri giderek, barışmak istiyormuş gibi:

— «Anladık anladık! Yeter karıcığım,» dedi. «Hem o sözler hiç de küfür değil. Hatta bilim bakımından tatlı sözler sayılır. Ha sana 'sevgilim' demişim, ha 'teleskop'... Senin anlıyacağın, basit insan konuşurken 'Bir taneciğim benim...' der. Amma kitapça konuşursa 'Protokolüm' demesi gerekir. Vallahi doğru söylüyorum. Bunu Makaruşka'nın verdiği kalın kitapta okudum. Kendi gözlerimle gördüm. Gelgelelim sen neler de düşünüyorsun! Görüyor musun kültürsüzlük, cehalet adamı nerelere götürüyor? Öğrenmek gerekir, öğrenmek! Bak benim öğrendiğim gibi!.. Sen de benim gibi yapmış olsaydın, istediğin sözü tıpkı benim gibi yapıştırabilirdin. Doğrusu bu.»

Şukar'ın sesinde öyle inandırıcı bir kuvvet vardı ki, ihtiyar kadının öfkesi geçiverdi. Gene de ara sıra kocasına dikkatli dikkatli bakıyordu. İçini çekerek:

— «Artık benim öğrenecek zamanım geçmiş, hem de öğrendiklerim bir şeye yaramaz!» dedi. «Doğrusunu istersen, sen de herkesin bildiğini, kendi dilini kullanmalısın ihtiyar horoz! Yoksa herkes seninle Allah'ın budalasıymışsın gibi alay edip duruyor...»

Şukar, gururlu bir tavırla:

- «İnsanlar büyük adamları da alaya alırlar, sen bakma,» dedi. Ama artık daha fazla inat edip de işi uzatmak istemedi.

Yoğurt dolu küçük bir çanağın içine kuru bir ekmek parçasını dikkatle ufalıyor, ağır ağır, sindire sindire yemeğini yiyor, arada bir pencereye bakıp: «Kasabaya gitmek için neden acele edeyim sanki? İnsan ölmeğe kalkışınca, yani günah çıkartması, kutsal ekmeği yutması ge-

rektiğinde acele etmeli! Şportnıy papaz değil ki; kadastro memuru. Davıdov'un da daha ölmeğe niyeti olmadığına göre, ne demeye iki ayağımı bir pabuca sokayım? Öbür dünyada her şeye vakit buluruz. Ama daha öbür dünyaya gitmek için kimse sıraya girmedi. Onun için şimdicik, köyden çıkar çıkmaz şöyle bir hendeğe saparım, kimsecikler beni görmeden orada bir yere uzanır iyice uykumu alırım. Taycıklar da o ara azıcık otlasınlar. Akşam olunca Dubtzov'un ekibine varırım, Kupriyanovna karnımı doyurur; sonra serinde, geceleyin kasabaya giderim.

«Eğer, Allah vermesin, Davıdov bu işi öğrenirse, o zaman ona şöyle derim: 'O kör olası tekeyi, Trofim'i gebertin! O zaman ben de yolda uyku uyumam. Canavar bütün gece yanımda, samanın üzerinde cambazlık yapıyor. Hiç insan onun yanında uyuyabilir mi? Yalnız sinirleri bozulur, huzuru kaçar. İşte o kadar!'»

Aklına Dubtzov'a konuk olmak gibi hoş bir şey geldiği için neşelenen Şukar, gülümsemeğe başladı. Ama karısı keyfini bu sefer de kaçırmanın çaresini buldu:

— «Ne diye öyle felçli gibi ağır ağır çiğniyorsun yemeğini? Seni iş için göndermişler. Gübrenin içinde oynaşan mayıs böceği gibi sallanacağına bir an önce yola çık! O budalaca kitap lâflarını da kafandan çıkar, bir daha da bana söyleme. Yoksa sırtında sopamın dolaştığını duyarsın ha! Bunak ihtiyar, sen de...»

Şukar dede, belirsiz bir şekilde :

— «Her sopanın iki ucu vardır,» diye mırıldandı.

Ama kraliçesinin yüzünde öfkeden meydana gelen kırışıkları görünce, acele acele yoğurduğunu bitirip veda ettl.:

— «Sen git yat sevgilim. Boş yere yataktan kalkma. İstediğin kadar hasta yatabilirsin. Ben gidiyorum,» dedi.

İhtiyar kadın pek de şefkatli olmıyan bir tavırla:

— «Allaha emanet ol!» deyip sırtını döndü.

Şukar, «Kurtlu dere» nin ucuna kadar, hemen hemen altı kilometre yol aldı. Atları yavaş sürüyor, tatlı tatlı kestiriyor, bu yüzden ikide bir başı önüne düşüyordu. Öğle sıcağının etkisi altında öylesine uyuşmuştu ki, bir seferinde az kalsın arabadan aşağı düşüyordu. Bunun üzerine endişeyle, «Böyle gidersem az sonra kafam parçalanır!» diye düşünüp arabayı dere yatağına doğru sürdü.

Kurtlu derenin yatağında yarı bele kadar gelen, keskin kokulu, henüz biçilmemiş otlar vardı. Yukarılardan, derenin killi yatağının üzerinden incecik bir su akıyordu. O kadar tertemiz, o kadar serindi ki, taylar bile dişlerinin arasından yudum yudum süzüp, ağızlarında ısıtarak içiyorlardı. Otlar öylesine gürdü ki, göklerde yükselmiş olan güneş bunların arasından geçemiyordu. Şukar dede atların dizginlerini çözerken kendi kendine: «Cennet gibi yer!» diye fısıldadı.

Hayvanları otlansınlar diye serbest bıraktı, kendisi de dikenli bir fundanın altına eski püskü ceketini serdi, sırt üstü yattı. Sıcaktan rengi solmuş gibi görünen açık mavi göklere, onlarla aynı renkteki solgun mavi, ihtiyar gözleriyle bakarak kendini derin düşüncelere kaptırdı:

«Böyle güzel bir yerden beni belime halat bağlasalar bile alamazlar. Doya doya bir uyuyayım, şu ihtiyar kemiklerimi güneşte ısıtayım, sonra Dubtzov'a konuk gider, lâpa yerim. Evde yemek yemeğe bakit bulamadığımı söylerim. O zaman elbet karnımı doyururlar. Bunun böyle olacağını şimdiden görüyorum. Hem zaten ekiptekiler neden sade suya lâpa yesinler, ya da ağza alınmayacak herhangi bir başka berbat tiridi kaşıklasınlar? Dubtzov öyle hasat zamanı perhiz yapacak adamlardan değildir. O çiçek bozuğu kerata bir gün bile açlığa dayanamaz! Başkasına ait sürüden koyun çalar da gene adamlarını doyurur!

«Ah... Yemekte şöyle iki kiloluk bir koyun budu olsa, ne kadar iyi olur. Hem hafif kızarmış, biraz da yağlı olursa... Yağda pişmiş koç yumurtasına da razıyım. Yeter ki bol bol olsun... Kremalı açma da nefis bir şeydir hani! Kutsal ekmekten bile daha tatlıdır. Hele o sevgili açmaları tabağa doldurmalı, üzerlerine krema koyduktan sonra bir parti daha ekleyip üzerlerinde acı biber dolaştırmalı; sonra tabağı da krema en dipteki açmaya kadar süzülsün diye bir iki defa tutup sallamalı... Öyle güzel olur ki! Her bir açma bol bol kremaya bulanıverir... Hele o varenikileri(*) derince bir çanağa koyarlarsa, daha iyi olur. Hiç olmazsa kaşığı içinde istediğin gibi dolaştırabilirsin...»

(*) **Vareniki : Bir çeşit hamurlu yemek.**

Şukar dede, boğazına fazla düşkün bir adam değildi. Fakat şu anda adamakıllı acıkmıştı. O uzun, aynı zamanda neşesiz geçen ömrü boyunca doyasıya yediği pek az olmuştu. Ancak rüyasında kendi anlayışına göre çok güzel saydığı çeşit çeşit yemekler yediğini görürdü. Bazen haşlanmış bir koyun budunu, bazen kremanın içine batırdıktan sonra kıvıra kıvıra boru haline getirdiği koca bir açmayı ağzına tıktığını; bazen de habire kaz ciğeri, kaz yüreğiyle haşlanmış erişteyi dudaklarını yakarcasına atıştırdığını gördüğü oluyordu. Zaten rüyasında başka neler görmezdi ki! Bütün aç insanlar gibi, bir türlü bitmek bilmeyen geceler boyunca çeşit çeşit şeyler görürdü. Ama bu rüyalardan daima kederli, bazen de öfkeli öfkeli uyanır; kendi kendine: «Durup dururken böyle bir kepazeliği görmenin âlemi var mı?» diye söylenirdi. «Benimkisi yaşamak değil, rezalet! Böyle bir rüyayı görmek, kendi kendimle alay etmek değil de nedir yani? Güzel bir erişteyi düşünde harıl harıl, doya doya yiyiyorsun, dilin damağına yapışıyor... Ne var ki uyanınca kaşık düşmanı ağzına sade suya tirit uzatıyor... Allah kahretsin o Allahın belâsı, pis, uğursuz tiridi!»

Böyle rüyalardan sonra, kahvaltıya kadar kuru dudaklarını diliyle yalar durur, o fakir kahvaltı sofrasının başına oturunca derin derin içini çeker, eğri bir kaşıkla dalgın dalgın, isteksizlikle çanağın içindeki patates parçacıklarını avlamağa çalışırdı.

O sırada, fundalığın yanı başında yatarken de ekipte hangi yemeklerin piştiğini düşündü durdu uzun süre. Sonra, hiç ilgisi yokken, Yakov Lukiç'in annesinin ölümünden sonra düzenlenen anma töreninde karnını nasıl tıka basa doldurmuş olduğunu hatırladı. O gün yediği yemekleri düşünerek iştahını son haddine kadar kamçıladı. Birden öyle bir açlık hissetti ki, uykusu hemen dağılıverdi. Büyük bir öfkeyle yere tükürdü, seyrek sakalını eliyle sildi, sonra içeri çökmüş karnını elliyerek yüksek sesle:

— «Bir parçacık ekmek, bir maşrapa da yoğurt! Yani bu gerçekten yaratıcı iş yapan bir erkek için yeterli mi? Yemek değil, hava! Bir saat önce karnım çingene davulu gibi şişti, şimdi ne oldu? Neredeyse bel kemiğime yapışacak. Hay Allahım, yarabbim! Bütün ömrünce günlük ekmeğimi nasıl çıkarayım, karnımı nasıl doyurayım diye

düşünür, didinir durursun. Oysa ömrün parmaklarının arasından kayıp gider. Nasıl sonuna vardığını anlamazsın bile...

«Şu Kurtlu derenin yanından son olarak ne zaman geçtim? O zaman derenin her tarafındaki fundalar çiçek açmıştı. Alabildiğine her taraf çiçek içindeydi. Beyaz köpükler gibi... Bir rüzgâr esince, küçümencik, kokulu çiçekler tıpkı şiddetli tipiyle yağan kar gibi döne döne uçar giderdi. Yolun alt kısmı da bembeyaz olur, üstelik kadın pomatlarından da güzel kokardı... Şimdi o bahar çiçekleri nerede? Hepsi yok oldu... Yaprakları çürüdü, mahvoldu! Fundalar da karardı, artık bir daha o çiçekleri geri çeviremezsin! İşte benim hiç bir işe yaramıyan ömrüm de, ihtiyar yaşım da böyle karardı. Yakında zavallı Şukar'ın toprakları tepe tepe aşınmış nallarını dikmesi gerekecek! Artık o zaman bi' bok yapamaz!»

Şukar'ın yürüttüğü şiirli, felsefeli düşünceler böylece sona erdi. Kendi kendine acıma duygusu bütün varlığını sarıvermişti. Bir iki ağladı, burnunu hınkırdı, gömleğinin koluyle kızarmış gözlerini sildi, sonra uykuya daldı. Üzülmesini gerektirecek kadar düşündükçe hep uykusu gelirdi.

Uykuya tam dalacağı sırada gene eski huyuna bağlı kalarak tatlı tatlı gülümsedi. Hayal âleminde yüzdüğünü belli edercesine gözlerini kıstı, uyku ile uyanıklılık arasında: «Dubtzov'un ekibinde elbet taze koyun eti vardır; tâ yüreğimde duyuyorum bunu! Eh, bir oturuşta dört fund yiyemem tabiî, içim almaz. Öyle söylemiştim ama, azıcık heyecana kapılmış olacağım, birazcık fazla söyledim. Ama şöyle üç, hatta üç buçuk funtu pekâlâ yerim! Hem de bir nefeste. Yalnız o koyun etini sofraya getirsinler, ondan sonra Şukar'ın herhalde eli boşa gitmez. O bakımdan herkes emin olsun.» diye söylendi.

Saat üçe doğru sıcak büsbütün arttı. Doğudan gelen kuru, sıcak bir rüzgâr Kurtlu dere vadisine boğucu bir hava getirmiş; biraz önceki serinlikten iz bile kalmamıştı. Üstelik güneş de, sanki Şukar'ı kovalar gibi, batıya doğru kaymıştı. İhtiyar yüz üstü uzanmış, yüzünü katlanmış ceketinin içine gömmüştü. Güneş ışınları delik deşik gömleğinin içinden süzülüp zayıf sırtını yakmağa başlayınca hiç uyanmadan gölgeye doğru kayıyordu. Ama birkaç dakika sonra o yapışkan güneş, hiç acımadan ihtiyar

sırtını yakmağa başlıyordu. Şukar da karnının üzerinde sürüne sürüne gene yana çekilmek zorunda kalıyordu.

Üç saat boyunca hiç uyanmadan, böylece yerde sürüne sürüne, pek de küçük olmayan fundalığın yarısına kadar ilerlemişti. Sonunda sıcaktan bitkin, yüzü gözü şişmiş, tepeden tırnağa ter içinde kalmış bir halde uyandı. Elini gözüne siper ederek güneşe baktı, kızgın kızgın söylendi:

— «Şuna bak! Sanki Allah'ın gözü gibi. Tövbe yarabbi. Ağacın altına sokuluyorsun da, gene ondan kurtulamıyorsun... Onun yüzünden koca gün tavşan gibi fundalığın etrafında dolaşıp durdum. Bu da uyku mu yani? Uyku değil, işkence! Keşke arabanın altına yatsaydım. Ama o Allah'ın gözü yok mu, orada da beni bulurdu! Çıplak bozkırın ortasında ondan kurtuluş olur mu hiç? Dünyada olmaz!»

Oflaya puflaya, hiç acele etmeden, neredeyse parçalanacak kadar yıpranmış çarıklarını çıkardı; poturunun paçalarını sıvayıp uzun uzun kuru ayaklarına baktı. Bir taraftan alaylı alaylı gülüyor, öte yandan haline acımış gibi başını sallıyordu. Sonra ateş gibi yanan yüzünü serinletmek için çaya doğru yürüdü.

İşte o anda birbiri arkasına gelen can sıkıcı işler, çözülen bir zincirinin halkaları gibi, arka arkaya sökün etti.

Daha çayın ortasında bulunan düzlüğe çıkmak üzere sığ kumlukta ayaklarını yukarı kaldıra kaldıra bir iki adım atmıştı ki, birden sol ayağının tabanı altında kaygan, soğuk bir canlı varlığın kımıldadığını hissetti. Hemen arkasından da, bileğinin biraz yukarısında iğne batarmışçasına hafif bir sızı duydu. Bunu duyar duymaz hızla sol ayağını sudan çekti. Tıpkı bataklığın ortasında duran bir turna kuşu gibi tek ayağının üzerinde dikildi. Ama sol taraftaki kamışların hışırdadığını işitip de oraya dönünce, kıvrıla büküle giden bir canlı olduğunu belli edercesine aralandıklarını gördü. O anda yüzü de kamışlar gibi yemyeşil oldu. Gözleri iri iri, neredeyse yuvalarından dışarı uğrayacakmış gibi açıldı...

O ihtiyar adam bunca çevikliği nereden bulmuştu? Sanki çoktandır kaybolup gitmiş olan gençliği birden geri dönüvermişti: İki zıplayışta kendisini sahilde buldu. Ça-

murlu bir tümseğe oturdu, dikkatle ayağının üzerindeki iki kırmızı noktaya baktı. Ara sıra başını kaldırıp korku dolu gözlerle o uğursuz dereye de bakıyordu.

Yavaş yavaş ilk korkusundan sıyrılıp kendini topladı, tekrar düşünebilecek bir hale geldi. Alçak sesle:

— «Tamam! İşte şimdi başlıyor! Allahım, bu günleri de gördük... O uğursuz belirtiler, işte bunları bana haber vermişti. Dedim ya o aptal Davıdov'a 'Şimdi kasabaya inmek tehlikeli olur' diye! Hayır efendim, sanki bir yeri tutuşmuş gibi ille de 'git' diye tutturdu. Tam gittim işte! Diyecek yok. İkide bir 'Ben işçi sınıfındanım!' der durur. Bu işçi sınıfı da neden öyle inatçı oluyor bilmem ki! Bir kere aklına koydu mu çatlar, patlar, seni bu dünyadan eder, gene de istediğini yaptırır. Şimdi de işte buyurun bakalım. İstediğine kavuştu it oğlu it! Ne yapmalı şimdi?» diye fısıldıyordu.

Birden aklına bir düşünce geldi: «Hemen yaranın kanını emmeliyim. Beni elbet zehirli bir yılan sokmuştur! Kamışların arasından onları nasıl da dalgalandıra dalgalandıra gitti. Doğru dürüst bir yılan, diyelim bir ev yılanı, öyle acele etmez. Yavaş yavaş gider. Bu namussuz yaratık ise şimşek gibi gidiyordu! Kuyruğunu savura savura. Kimbilir benden ne kadar korkmuştur. Gelgelelim, hangimizin daha fazla korktuğu belli değil. O mu, yoksa ben mi?»

Bu sorunu çözmenin sırası değildi, vakit geçiyordu... Bu yüzden, ihtiyar, hiç oyalanmadan oturdu yerde iki büklüm oldu. Ama bütün çabasına rağmen gene de dudaklarını o mini mini yaraya dokunduramadı. Bunun üzerine topuğunu kavrayıp öylesine bir şiddetle kendisine doğru çekti ki, bileğinden bir çatırtı duyuldu. Şukar dayanılmaz bir acıyla kendini sırt üstü yere attı. Beş dakika kadar hiç kımıldamadan yattı; biraz kendine gelince sol ayağının parmaklarını yavaş yavaş kımıldatarak, derin bir şaşkınlık içinde söylenmeye başladı: «Yılanın sokuşu ile başladı, şimdi de aynı şekilde devam ediyor. Bir insanın kendi kendine, durup dururken ayağını çekip çıkardığını ömrümde ilk olarak görüyorum. Böyle bir acayipliğe kimse inanmaz... 'Gene masal okuyor Şukar' derler.

«İşte kötü belirtilere aldırmazsan böyle olur! Sonunda başına böyle işler açılır... Hay o Davıdov'un kafası-

na... Ona insan gibi söyledim, gitmiyeyim diye. Şimdi ben ne yapacağım? Atları nasıl koşacağım?»

Ama artık daha fazla oyalanamazdı. Yavaşça doğruldu, sol ayağının üzerine basmaya çabaladı. O zaman büyük bir sevinçle ağrının o kadar şiddetli olmadığını farketti. Gerçi güç belâ yürüyordu ama, gene de yürüyebiliyordu işte... Avucunun içinde küçük bir kil parçası ufalıyarak onu tükrüğü ile karıştırdı, çamuru yarasının üzerine yapıştırdı, sakat ayağını de yere basmağa çalışarak topallıya topallıya atlara doğru yürüdü. İşte o sırada, derenin öbür tarafında, kendisinden dört metre kadar ilerde öyle bir şey gördü ki, gözleri öfkeli kıvılcımlar saçmağa, dudakları da engel olamadığı bir kızgınlıkla titremeğe başladı: Derenin öbür tarafındaki tümseğin üzerinde zehirsiz bir tarla yılanı çöreklenmiş, tatlı tatlı uyuyordu. Tarla yılanı olduğundan en küçük bir şüphe olamazdı; başının üzerinde portakal rengi, yuvarlak iki çizgi vardı. Tıpkı gözlük gibi iki yuvarlak...

İşte o zaman Şukar çileden çıktı. Hayatında hiç bir zaman bu kadar kendinden geçercesine heyecanlanmamış, bu kadar öfkelenmemişti. Hasta ayağını öne, kolunu da ileriye doğru uzattı. korkutmak ister gibi, öfkeden titriyen bir sesle:

— «Seni gidi uğursuz sürüngen seni!» diye bağırdı. «Seni gidi soğukkanlı rezil yaratık! Seni gidi sarı gözlüklü veba. Ayol ne yaptığını biliyor musun sen? Beni, yani üretim yapan bir erkeği ölesiye korkuttun. Demek bunu sen yapmıştın ha? Alçak böcek seni! Ben de aptallığıma doymıyayım. Seni doğru dürüst bir yılan sandım. Oysa bu işi şöyle bir düşünürsek, sen nesin yani? Yerde sürünen bir pislik. Senin gibisine 'Tuh' diye tükürürsün, olur biter. Şu anda üstüne tekrar bir basmalı da iyice ezmeli. Toz toprak olasın. Zaten bir şey kalmaz ya... Senin yüzünden ayağım gerçekten çıkmış olsaydı, dediğim gibi yapardım. Alçak herif sen de! Ezerdim seni... Bunu iyice aklına koy!»

Şukar derin bir nefes aldı, yutkundu. Tarla yılanı ise oyma gibi biçimli, siyah mermeri andıran küçük başını kaldırmıştı; ömründe ilk olarak böyle bir şeyle karşılaşmış olacak ki, kendisiyle konuşan adamı dikkatle dinliyor gibi. Şukar biraz dinlendikten sonra devam etti :

— «O utanmaz gözlerini açtın, dik dik bakıyorsun uğursuz yaratık! Ne sanıyorsun? Bu işten öyle kolay kurtulacak mısın, ha? Hayır azizim, bugünkü çalışmana karşılık kazancın ne ise, onu sana kuruşuna kadar ödiyeceğim. Şu adaptöre (*) bakın Allah aşkına! Ayol ben seni öyle bir parçalarım ki, bir tek ateş hattın (*) bile kalmaz! Doğrusu bu...»

Şukar dede, öfkeli gözlerini yere indirdi, sığlığın üzerinde ilk bahar sellerinin tâ Kurtlu derenin yukarısından sürükleyip getirdiği, üstü sürtüne sürtüne dümdüz olmuş büyük bir taşı gördü. Sakat ayağını unutarak cesaretle öne doğru bir adım attı. Ama bileğinde öyle bir ağrı duydu ki, ana avrat söverek yana doğru devrildi. Gene de yakaladığı taşı elinden bırakmadı.

Ohlaya puflaya tekrar ayağa kalktığında tarla yılanı kaybolmuştu. Sanki biraz önce orada duran o değildi. Yer yarılmış da içine girmiş gibiydi. Şukar elinden taşı yere attı, kollarını iki yana açarak, şaşkın şaşkın söylendi:

— «Hay Allah! Ne felâket be! Belâ ki ne belâ! Hangi cehenneme gitti o körolası yaratık? Herhalde gene suyun içine atıvermiştir kendini! Zaten işin bir defa rasgitmedi mi, artık hiç rasgitmez. Bence bu iş bununla bitmiyecek!.. A ihtiyar budala, ne diye, onunla konuşmalara dalıyorsun? Yavaşçana, hiç konuşmadan koca taşı alıp hemen kafasına indirsene! Tam da kafasına. Başka türlü o uğursuzu öldüremezsin ki... İkinci defa atmağa kalksan, taş hedefini bulmayabilir.. Doğrusu bu. Ama şimdi, o alçak yaratık ortadan kaybolduktan sonra artık kime taş atarsın? Mesele bunda işte.»

Şukar dede daha bir süre orada durup ensesini kaşıdı. Sonra umudunu keserek topallıya topallıya atları arabaya koşmaya gitti. Dereden epey uzaklaşıncaya kadar da arkasına bakıp durdu. Kendisine sorsalar, ancak birkaç kere şöyle bir bakmıştı, o da her ihtimale karşı..

Rüzgârın altında bozkır o geniş göğsünü dolduruncasına derin derin, ağır ağır nefes alıyor gibiydi. Bu nefesten biçilmiş otların insana hafif bir hüzün veren sarhoş edici kokusu yayılıyor, yolun iki yanındaki meşelikten,

---

(*) Şukar, öfkeliyken de sözlükte gördüğü kelimeleri kullanıyor.

zindelik veren bir serinlik geliyordu. Geçen yıldan kalma dişbudak yapraklarından ise nedense taze bir bahar kokusuyle biraz da menekşe kokusu yayılıyordu. Böyle karmakarışık kokular duyan insan, nedense biraz neşesini kaybeder, içinde bir huzursuzluk duyar, özellikle böyle bir yerde kendisiyle başbaşa kaldıysa...

Ama Şukar dede öyle değildi. Sakat ayağını, katladığı ceketinin üzerine koyup rahatça yerleştirdikten, sağ ayağını da serbestçe aşağı sallandırdıktan sonra dişsiz ağzı kulaklarına varırcasına gülümsüyor; yılların soldurduğu gözlerini kısıyor, ucu küt kırmızı burnunu, çocukluktan beri alıştığı sevgili bozkır kokularını duyabilmek için sağa sola kımıldatıp duruyordu.

Hem neden sevinmesindi? Bacağındaki ağrı yavaş yavaş azalmağa başlamıştı. Rüzgârın tâ doğudan getirdiği bulut, uzun bir süre için güneşi örtmüş, bozkırın, tümseklerin, tepelerin, vadilerin üzerine koyu mor bir gölge düşmüştü. İnsan daha rahat nefes alabiliyordu. Sonra kendisini ne de olsa zengin bir sofra bekliyordu. Evet, her şeye rağmen, ne denilirse denilsin, Şukar dede için işler o kadar kötü gitmiyordu şimdilik.

Şukar tepeye çıkıp da ikinci ekibin kulübesini ve kampını görünce, tembel tembel, sarsıla sarsılan giden atları durdurdu, arabadan indi. Ayak bileğindeki sızı hâlâ devam ediyordu. Ama o, iki ayağını da yere basabiliyordu. «Şunlara, gelenin su arabası olmadığını, ne de olsa kolhoz idaresinin arabası olduğunu göstereceğim... Madem arabamla Davıdov'u, Makar'ı, sonra daha başka önemli kişileri gezdiriyorum, o halde ekibin oraya da şatafatlı şatafatlı gitmeliyim. Görsünler de kıskançlıktan göbekleri çatlasın heriflerin...» diye karar verdi.

Küfrede ede, sızlana söylene, dinlenecek bir yere yaklaştıklarını sezen hayvanlara «Brrrr... Brrrr...» diye diye tekrar arabaya bindi, ayağa kalkıp bacaklarını iki tarafa açarak dizginleri olanca gücüyle çekti. Sonra zinde bir sesle, «Dehhh!» diye bağırdı. Atlar yerlerinden fırladıkları gibi dörtnala koşmağa başladılar. Dönüşlerde daha da hızlanıyorlardı. Sonunda Şukar'ın kuşaksız gömleği rüzgârdan bir balon gibi şişmeğe başladı. Hâlâ biraz daha hızlı gitmeleri için atlara yalvarıyor, ayağındaki ağrıyı hissettikçe yüzünü buruşturuyordu. Ama gene de ne-

şeli neşeli kırbacını savuruyor, incecik bir sesle: «Yavrularım benim. Haydi, göreyim sizi! Yüzümü kara çıkarmayın!» diye bağırıyordu.

Onu kampta önce tezgâhın yanında duran Agafon Dubtzov gördü:

— «Baksana şuraya, hangi baş belâsı öyle Tavrin'liler gibi arabasını ayakta sürerek geliyor? İyice bak bakalım Pryanişkov, kimdir bize böyle şeref veren?»

Pryanişkov saman yığınının üzerinden:

— «Bizim propaganda ekibi geliyor; Şukar dede!» dedi.

Dubtzov memnun bir tavırla gülümsiyerek :

— «Tam zamanında yetişti! Neredeyse burada can sıkıntısından patlıyorduk. İhtiyar, akşam yemeğini bizimle beraber yesin, şimdiden anlaşalım da, bu gece onu hiç bir yere bırakmıyalım!» dedi

Kendisi de, branda beziyle örtülü çardağın altından torbasını çekti, harıl harıl içini aradı, daha önce açılıp birazı içilmiş bir çeyreklik votka şişesini cebine soktu.

ONDOKUZUNCU BÖLÜM

Şukar dede, içine azıcık yağ katılmış sulu buğday haşlaması ile çanağını ikinci defa doldurup bunu da son damlasına kadar mideye indirdikten sonra iyice neşelendi. Aynı zamanda, karnını tıka basa doyurması yüzünden uykusu gelmeye başlamıştı. Cömert aşçı kadına da memnun memnun bakarak:

— «Hepinize, ikramlarınız için de, votka için de çok çok teşekkürler...» dedi. «Hele senin karşında, Kupriyanovna, yerlere kadar saygı ile eğilirim. Doğrusunu istersen sen kadın değil, altın dolu bir sandıksın... Doğrusu bu! Sen lâpa pişirmekte böyle usta olduktan sonra, köylü parçalarına değil, Mihayıl İvaniç Kalinin'in kendisine yemek pişirmelisin. Ona yemek yapsan, üstün başarından ötürü bir yıl sonra göğüslerinin üzerine birer madalya yapıştırmazlarsa kafamı kes!. Belki de elbisenin koluna bir üstün başarı kurdelesi bile dikerler, kimbilir? Vallahi yalan söylemiyorum. Öyle yapıyorlar. Doğrusu bu.. Zaten bana kalırsa, dünyada en önemli şey neyse onu çok iyi biliyorum, hem de bütün incelikleriyle...»

Yanında oturan Dubtzov, heyecanla sordu:

— «Neymiş o, söyle bakalım dede? Sence şu dünyada en önemli şey nedir, ha?»

— «Ziftlenmek. Sözüme güvenin, hayatta ziftlenmekten daha önemli hiç bir şey yoktur...»

Dubtzov konuştuklarını dinleyen öteki arkadaşlarına fırıl fırıl dönen gözleriyle yan yan bakarak, bir taraftan da çok ciddî durmağa çalışarak, sözde üzüntülüymüş gibi başını salladı:

— «Yanılıyorsun dede!» dedi. «Hem de öyle bir yanılıyorsun ki! Ama ne yaparsın, ihtiyarlıktan. Aklın da herhalde şu anda yediğin o lâpa gibi sulanmıştır. Kusur sende değil! Beynin sulanınca böyle yanılırsın işte! Elinden ne gelir?»

Şukar dede, Dubtzov'a yukarıdan bakarak gülümsedi:

— «Hangimizin beyni daha çok sulanmış; orası daha belli değil. Söyle bakalım sence dünyada en önemli şey nedir?»

Dubtzov fısıldar gibi içini çekerek, bir nefeste:

— «Aşk!» dedi.

Sonra gözlerini hayale dalmışçasına yukarı doğru kaldırıverdi. Onun çiçek bozuğu esmer yüzüne bakan Kupriyanovna, kendini tutamadı... Yağmurun gelmek üzere olduğunu sezen bir kısrak gibi, kişnercesine yüksek sesle güldü; kahkahalardan sarsıla sarsıla hırkasının koluyle koyu kırmızı bir renk alan yüzünü örttü.

Şukar söyleneni küçük görüyormuş gibi:

— «Aşk ha?» diye söylendi. «Ayol o senin aşk dediğin, doyasıya yiyemedikten sonra, kaç para eder? Bir tükürük bile etmez. İşte o kadar! Seni bir haftacık aç kosunlar da bak! Suratına değil Kupriyanovna, kendi karın bile bakmaz!»

Dubtzov inatla:

— «Orası pek belli olmaz...» dedi.

— «Öyle bir belli olur ki, konuşmağa bile değmez! Bir kere ben bu işi en ince noktasına kadar biliyorum!»

Şukar dede bunu kesin bir tavırla söylemiş, ders verir gibi de işaret parmağını kaldırmıştı:

— «Bakın size tuhaf bir iş anlatayım, o zaman her şey hemen anlaşılır. Bir daha da kimsenin bu konularda tartışmaya girmesi gerekmez!»

Şukar dede, oradakilerden daha dikkatli dinleyiciyi kolay kolay bulamazdı. Çoban ateşinin çevresinde toplanmış olan hemen hemen otuz kişilik grup, onun bir tek sözünü bile kaçırmak istemiyorlardı. Ya da ihtiyara öyle geliyordu. Zaten ondan başka ne beklenilebilirdi? Toplantılarda hiç bir zaman kendisine söz vermezlerdi; Davıdov arabayla bir yere giderken hiç konuşmaz, hep bir şeyler düşünür dururdu. Şukar'ın yaşlı karısı ise gençliğinde bile konuşkan değildi. Zavallı ihtiyar, kiminle şöyle candan bir konuşma yapabilirdi? Onun için de kendisini dinlemeğe istekli adamlar bulduğu, yemekten sonra da karnı iyice doyup adamakıllı neşelendiği için, canının istediği kadar konuşmağa karar verdi. Rahatça oturdu, ayaklarını kıvırdı, avucu ile sakalını düzeltti. Tam

yavaş yavaş anlatmağa başlıyacaktı ki, Dubtzov ondan önce davrandı, sert bir tavır takınarak:

— «Anlat bakalım dede!» dedi. «Yalnız palavra atma. Bizim ekipte şöyle bir töre vardır: Yalan söyleyeni dizginle döveriz!»

Şukar dede derin derin içini çekip avucuyle sol ayağını ovdu, sonra:

— «Sen beni korkutma Agafoşa,» dedi. «Ben zaten biraz önce korkudan neredeyse ölecektim. İşte anlatmak istediğim olay şöyle oldu. Baharda Davıdov beni yanına çağırdı: 'Dede, ambarcıdan iki çuval yulaf al, kendine de yiyecek çıkarttır, sonra tayları alıp doğru Kuru çimenliğe götür. Bizim kısraklar orada. Sen de bizim güveylerle doğru oraya gidersin. Oradaki Vasiliy Babkin'in otlattığı sürüyü iki kısma ayırırsın, birine Vasiliy bakar, ötekine sen! Yalnız üreticilerden sen sorumlu olacaksın! Yulafla da onları sen besliyeceksin' dedi.

«Doğrusunu söyliyeyim mi? Ben o zaman 'Üretici' nedir bilmiyordum. Böyle bir sözü ömrümde işitmemiştim. Çıktı mı karşına bir soru? Al bakalım sana... Tayı biliyorum, kısrağı biliyorum, kısrağın da ne mal olduğunu biliyorum, amma gel gelelim, üreticiyi bilmiyorum. Onun için 'Üretici ne demek?' diye sordum. Davıdov bana: 'Üretici, bir şeyi üreten demektir. Kim bir şeyi üretiyorsa, o üretici olur' diye karşılık verdi. Gene sordum: 'Peki aygıra da üretici diyebilir miyiz?' dedim.

«Davıdov yüzünü buruşturdu: 'Tabiî diyebiliriz ya!' dedi. Sormağa devam ettim: 'Peki, şimdicik sen de, ben de üretici miyiz?' Davıdov güldü: 'Orasını kendin bilirsin dede. Bu işte herkes kendi kuvvetine güvenir!' dedi. Yani sizin anlıyacağınız, sen ister serçe, ister herhangi bir sığır, ister insan ol, eğer dişi değil de erkeksen düpedüz tam bir üreticisin! Bunları öğrenince, ne hoş şey, diye düşündüm. Sonra Davıdov'a: 'Peki, buğday üreten de üretici mi, değil mi? Değilse ona ne deriz?' diye sordum. Davıdov içini çekti: 'Sen çok geri kalmışsın' dedi. Ben de ona şöyle karşılık verdim: 'Bana öyle geliyor ki sen daha çok geri kalmışsın Siyomuşka. Çünkü ben senden kırk yıl önce doğmuşum!' Bu sözüm üzerine lâfı orada kestik.»

Kupriyanovna, ıslık gibi bir fısıltıyle:

— «Demek sen şimdi üreticisin, öyle mi dede?» diye sordu.

Şukar dede gururlu bir tavırla karşılık verdi:

— «Tabiî ya! Sence neyim yani?»

Kupriyanova:

— «Hay Allah!» diye inledi.

Başka bir şey de söyliyemedi. Çünkü yüzünü önlüğüyle örtmüştü. Sessizlikte yalnız hırıltıya benziyen boğuk bir sesle gülüşü duyuluyordu.

Kondrat Maydannikov şefkatle:

— «Sen ona bakma dede, sözüne devam et!» deyip hemen çoban ateşinin öbür tarafına döndü.

Şukar, kesin bir tavırla:

— «Ben ömrüm boyunca bu karılara hiç mi hiç önem vermemişimdir zaten. Önem vermiş olsaydım bu kadar yaşıyabilir miydim sanki? Hiç bile yaşıyamazdım!» deyip anlattığı konuya geçti: «Davıdov öyle dedi ya, çekip gittim sürünün bulunduğu yere. Etrafıma bakıyorum, göğsüm kabarıyor vallahi! Her yerde öylesine bir ajiyotaj (*) vardı ki, bana kalsa, hayatımın sonuna kadar orada kalırdım. Bozkırda mavi mavi çiçekler, taptaze çimenciler, her tarafta kısrakcıklar otluyor, güneş adamın kemiklerini ısıtıyor. Sizin anlıyacağınız tam bir ajiyotaj.»

Beshlebnov ilgiyle:

— «O söylediğin söz ne demek?» diye sordu.

Şukar kesin bir tavırla:

— «Ajiyotaj'ı mı soruyorsun? Ha o, 'Çevrende, her tarafta güzellik var' demektir. Aji, 'yaşa, gününü gün et, ömründen zevk al, keder etme, sızlanıp durma' demek. Bu, bilim adamlarının kullandıkları bir sözdür.» diye açıkladı.

Meraklı bir adam olan Beshlebnov ısrar etti:

— «Sen bu sözleri nereden öğrendin Allah aşkına?»

— «Makaruşka Nagulnov'dan. Biz onunla çok iyi arkadaşız. O geceleri İngilizce çalışıyor. Ben de her gece yanındayım. Bana nah şu kadar, Kupriyanovna gibi şişman, kalın bir kitap verdi. Adı sözlükmüş. Çocukların okuma öğrendikleri alfabe değil. Büyükler için yazılmış

(*) **Şukar'ın sözlükten öğrendiği ve sevdiği kelimelerden biri.**

bir lûgat. İşte bana o kitabı verip 'Bilgi edin dede! İhtiyarlığında lâzım olur!' dedi. İşte ben de yavaş yavaş bilgi ediniyorum. Yalnız sen ikide bir sözümü kesme Akimuşka. Yoksa hemencecik düşüncelerimin akışını yitiririm. O sözlüğü size sonra anlatırım.

«İşte üreticilerle gideceğim yere varınca berbat bir şey oldu. Üreticiler bir boka yaramadı! Ne onlar işe yaradı, ne de etraftaki ajiyotaj... Size bir şey söyliyeyim mi arkadaşlar? O dilsiz Vaska ile ahbaplık etmemiş olan varsa, ömrü en az on yıl uzamıştır. Herif öylesine bir kereste ki! Bizim Sessiz Demid ile yan yana gelse, 'Sessiz' Gremyaçiy-Log'da en konuşkan adam sayılır. O herifin hiç konuşmamasından ötürü bozkırda neler çektim Allah bilir! Kısraklarla konuşacak değildim ya! Vaska gece gündüz susuyordu. Yalnız arada bir kıtır kıtır ziftleniyor; geri kalan zamanda ya hiç konuşmadan uyuyor ya da kebenin altına uzanmış küflü, çürük bir kütük gibi yatırıyor. Gene de ağzını açıp bir tek lâf etmiyordu! Yalnız arada bir gözlerini açıp kapıyor, sonra susmaya devam ediyordu. Benim için öyle çetin bir durum yaratmıştı ki, hiç mi hiç çaresini bulamıyordum!

«Yani sizin anlıyacağınız, orada üç gün üç gece, mezarlıkta, ölülere konuk kalmış gibi yaşadım. Sonunda artık kendi kendime konuşmağa başlamıştım. 'Hay Allah! Bu iş böyle yürümez, benim gibi insan canlısı bir adam, uzun süre geçmeden burada keçileri kaçırır!' diye düşündüm. Benim Makaruşka Nagulnov bayramlarda, daha doğrusu Bir Mayıs'ta, Yedi Kasım'da dünya ihtilâlinden söz edip de uzun uzun konuşmaya, ikide bir anlaşılmıyacak bir sürü sözler fırlatmaya başlayınca hiç dayanamam. Ne kadar nefret ederim bundan, bilemezsiniz! Gelgelelim, o sırada öyle bir şey olsaydı, vallahi Makar'ın o nutuklarını bile bahçede bülbül ya da gece yarısı horoz sesi dinler gibi dinlerdim. Ha... Horoz sesi dedim de hatırladım. Siz horozların ötüşlerinden hoşlanır mısınız? Vallahi bir şey söyliyeyim mi, bence horozların sesi tıpkı kilisedeki korolar gibi, hani **'Ölülere rahmet olsun!'** duasını okurlar ya, tıpkı onun gibi. Hatta ondan da daha dokunaklı. Bilmem hangi dua gibi bir şey...»

Ekibin muhasebecisi :

— «Sen bize aşktan söz et! Lâfı dolandırma... Horoz-

ların nasıl öttüğünü falan dinlemek istemiyoruz...» diyerek sabırsızlıkla sözünü kesti.

— «Sinirlenmeyin arkadaşlarım, lâfı oraya da getireceğim, aşktan falan da söz edeceğim. Zor bir iş değil ki! Ha, ne diyordum? O dilsiz Vaska'yı anlatıyordum. Hani hiç konuşmadan otursa gene iyi, bir de öylesine oburdu ki, ne yese bir türlü doyamıyordu. Çaresini bulamıyordum. Lâpa ya da tuzsuz hamurdan yayla çorbası pişirdik mi, ben kaşığımı tencereye bir daldırıp çıkarıncaya kadar o beş kere daldırıp çıkarıyor. Kocaman kaşığını bir lokomotif pistonu gibi habire bir ileri bir geri, bir tencereye bir ağzına götürüp duruyordu. Bir de bakıyordum ki, tencerenin dibi görünüyor. Acı açına sofradan kalkıyordum. O ise, karnı gebe bir inek karnı gibi şişmiş halde sırt üstü uzanıyor, öylesine geğirmeğe başlıyordu ki, sesi bozkırın tâ öbür ucundan duyuluyordu. İki saat geğiriyordu kerata! Ondan sonra da horlamağa başlıyordu. Hele horlaması öyle berbat şeydi ki herifin. Yanımızda otlayan kısraklar bile ürkerek kaçıp gidiyorlardı. Böylece, geceye kadar tıpkı kış uykusuna yatmış tarla faresi gibi uyur dururdu.

«Ya! İşte oradaki yaşayışım böylesine acıydı. Evsiz barksız kalmış it gibi, acı açına dolaşıyor, can sıkıntısından patlıyor, bir kerecik olsun hiç kimseyle konuşamıyordum... İkinci günü Vaska'nın yanına oturdum, ellerimi boru gibi kıvırarak tâ kulağına avazım çıktığı kadar: 'Sen neden sağır oldun? Savaşta mı oldu? Yoksa çocukken sarılık geçirdin de ondan mı?' diye bağırdım. O daha da yüksek sesle karşılık verdi: 'Savaşta oldu. On dokuz yılında Kızıllar zırhlı bir trenden on beşlik bir mermiyi tâ yanıma düşürdüler. Altımdaki at geberdi, ben de kafamdan yara aldım, bir şeycik duymıyacak kadar da sağır oldum!' O zaman: 'Peki neden öyle habire tıkınıp duruyorsun? Yoksa karşında başkasının da olduğunu unutuyor musun? Belleğini hepten mi yitirdin? Bu da mı kafandaki yaradan oldu?' diye bağırdım. Buna ne karşılık verse beğenirsiniz? 'Ya öyle, bulutlar geliyor, yağmur yağacak! Ne kadar iyi!' dedi. Gelin de siz böyle bir budalaya lâf anlatın!»

Dubtzov sabırsızlıkla:

— «Sen bize aşkı ne zaman anlatacaksın?» diye sordu.

Şukar, can sıkıntısıyle yüzünü buruşturdu:

— «Amma da tutturdunuz bu aşk meselesini... Allah belâsını versin bu aşkın! Ben o aşk dediğiniz şeyden, ömrümce kaçındım. Rahmetli babam olmasaydı, o beni zorlamasaydı, dünyada evlenmezdim. Şimdi gel de aşkı anlat bakalım! Amma da konuşulacak şey buldunuz. Her neyse, acı açına aşk olur muymuş? Bunu öğrenmek istiyorsanız anlatırım. Gideceğim yere varınca, sürüyü iki kısma ayırdık! Gelgelelim benim damatlar, kısrakların suratına bile bakmıyorlar! Yalnız hiç durmadan otlayıp duruyorlar. Gelinlere hiç mi hiç önem verdikleri yok. Bu ne biçim iş yahu, diye düşündüm. Benim üreticiler rezil ediyorlardı benî. Onlara bol bol yulaf veriyordum, gene de hiç biri başını kaldırıp da kısraklara bakmıyordu.

«Bir gün öyle geçti, ikinci günü de öyle oldu. Artık o zavallıcık kısrakçıkların karşısında utanmağa başladım. Yanlarından geçerken utancımdan başımı öbür tarafa çeviriyordum. Gözlerine bakamıyordum haycancıkların. O kadar işte... Ömrüm boyunca hiç kızarmamıştım, kızarmayı orada öğrendim. Kısrak sürüsünün yanına varıp da, onları göle, su içmeğe götüreceğim zaman, al bakalım, birden kız gibi kıpkırmızı oluveriyordum. Hay Allah... O üç gün içinde bizim üreticilerin yüzünden kaç defa yerin dibine geçtim, sayısını Allah bilir. Çaresini bulamıyorduk bir türlü bu işin. Üçüncü günü, şöyle bir manzara gördüm: Gencecik bir kısrak, benim üreticilerden biriyle oynaşıyor. Bizimki al renkte, alnının ortasında yıldız gibi bir leke, sol arka ayağı da beyaz çorap giymiş gibi bembeyaz bir attı. Ona Çiçek adını takmıştım. İşte kısrakçık etrafında fırıl fırıl dönüyor, kıvrım kıvrım kıvranıyor, dişleriyle hafifçene boynunu ısırıyor, sizin anlıyacağınız çeşit çeşit sevgi gösterisinde bulunuyordu. Bizim Çiçek ise başını kısrağın sırtına dayıyor, gözlerini kapıyor, yürek parçalarcasına acıklı acıklı içini çekip duruyordu....

«Gördünüz mü bizim Çiçek'in yaptığını? Ondan kötü üretici kırk yıl arasam yine bulamazdım. O böyle başını kısrağın sırtına dayıyadursun, ben öfkeden tiril tiril titriyor, 'Bizim kısraklar benim hakkımda şimdi ne düşünüyorlar acaba?' diye söyleniyordum. Her halde 'İhtiyar

bunak! Bize damat diye hadım mı getirmiş ne?' diyorlardı. Belki de daha kötü şeyler söylüyorlardı hakkımda, kimbilir?

«Sonunda beyaz kısrakçığın sabrı tükendi, benim Çiçek'e sırtını döndü, bütün kuvvetini topladı, art ayaklarıyle ona yandan öyle bir tekme indirdi ki, hayvanın içinde bir şey cırt etti. Hemen ona doğru koştum. Bir taraftan acı acı gözyaşı döküyorum, öte yandan da sırtına kırbacı vurarak: 'Sen de üreticiysen doğru dürüst davran! Kendini de, şu ihtiyar yaşımda beni de rezil rüsvay etmenin âlemi yok!' diye söyleniyordum.

«O zavallı yavrucak, benden şöyle on sajen öteye kaçtı durdu. Öyle acı acı kişnemeğe başladı ki, yüreğim parçalandı. Bu sefer ona acıdığımdan ağlamağa başladım. Elime kırbaç almadan yanına gittim, yelesini okşadım. O da kafasını omuzuma koydu, içini çekmeğe koyuldu. Yelesini tuttum, çadıra doğru götürdüm. Bir taraftan da 'Gidelim Çiçek, yavrum! Boşu boşuna buralarda sürünmenin, kendini rezil etmenin âlemi yok!' diye söyleniyordum.

«Hayvanları koşumladım, köyün yolunu tuttum. Sağır Vaska kişner gibi gülüyor: 'Bir yıl sonra gene buyur, gel dede. Seninle bozkırda bir iki gün kalır, beraber lâpa yeriz. Senin taylar o zamana kadar gebermezlerse belki kendilerini toplar da adam olurlar!' diyordu.

«Köye geldim, bütün bunları Davıdov'a anlattım. Elleriyle başını tuttu, bana: 'Sen hayvanlara bakmasını bilememişsin!' diye bağırdı. Buna karşılık: 'Ben onlara kötü bakmadım, ama siz onları kötü kullanmışsınız. Bir Makaruşka, bir Andrey Razmyötnov, bir de sen hazret, hayvanlara dinlenme fırsatı bile vermemişsiniz! Tayların koşumlarını bile çözmemişsiniz! Arpaya gelince, senin Yakov Lukiç'den diz çöküp dilensen, bir avuç arpa alamazsın! Tayları arabaya kim koşar, sorarım sana? Madem bunlar üretici, ödevleri yalnız verilen yemi ziftlenmek olmalı, hiç biri çalışmamalı. Başka türlü olunca işte hiç çaresi bulunmayan bir durumla karşılaşıyoruz' dedim.

«Allahtan kasabadan iki tane üretici geldi de -siz de hatırlıyorsunuz ya- kısrakların durumuna bir çözüm yolu bulundu. İşte doğru dürüst besin olmazsa, aşk böyle olur. Anlıyor musunuz armut kafalılar? Hem burada gülecek

bir şey yok. Mademki çok ciddî bir konudan söz açtık, sırıtmayın öyle!»

Şukar, kendisini dinliyenleri zafer kazanmış bir adam tavrıyle şöyle bir süzdükten sonra:

— «Hoş, siz gübrede oynaşıp duran bok böceği gibi sabahtan akşama kadar toprağın içinde didinip duruyorsunuz, yaşamaktan ne anlarsınız?» dedi. «Ben öyle miyim ya? Hiç olmazsa her hafta bir ya da birkaç kez kasabaya iniyorum. Şimdi sen söyle bakalım, Kupriyanovna? Bir defacık olsun radyonun nasıl konuştuğunu duydun mu?»

— «Nereden duyayım ayol? Ben kasabaya bundan on yıl önce inmiştim, bir daha da inmedim.»

— «Görüyor musun ya? Ben ise her inişimde doya doya radyo dinliyorum. Yalnız size bir şey söyliyeyim mi? Bir tuhaf, berbat şey o radyo, arkadaşlar...»

Şukar bunu söylerken başını bir sağa, bir sola döndürdü, sonra hafifçe güldü:

— «Tam Bölge Komitesi binasının karşısında, direğin üstünde siyah bir boru var, öyle bağırıyor, öyle bağırıyor, öyle bağırıyor ki, aman Allahım. Duyanın saçları diken diken oluyor. Sırtı da en sıcak günde bile ürperiyor. O borunun yanı başında, hayvanların koşumlarını çözer, boruyu memnun memnun dinlerdim. Kolhozları, işçi sınıfını, daha başka şeyleri anlatırdı. Ama bir gün neredeyse kafamı arpa torbasının içine sokacaktım. Moskova'dan biri at gibi kalın sesiyle bağırmasın mı? **'Bir kadeh daha doldur, gel içelim... Seninle...'** diye. Vallahi öyle! İnanmazsınız arkadaşlar, o anda canım öyle bir içki çekti ki. Artık dayanamadım, ne yaptığımı, ne ettiğimi bilemiyorum...

«Allahın bildiğini kuldan ne saklıyayım? Kasabaya beni gönderdiler mi, önce kümesten, bizim karının haberi olmadan, on kadar yumurta çalarım. Sonra yallah pazara. Yumurtaları satınca soluğu hemen oradaki lokantada alırım. Oturur borudan gelen çeşit çeşit seslere uyarak votkamı yudumlarım. O zaman arkadaş Davıdov isterse iki gün iki gece görünmesin, gene bekleyebilirim. Evden yumurta çalamazsam (çünkü şimdi bizim karı yola hazırlanırken beni gözetlemeyi âdet edindi), doğru Bölge Komitesi'ne giderim. Sevgili arkadaşım Davıdov'a: 'Siyomuşka, bana acı, ne olursun, bana bir dörtlük ver. Sensiz boş boş beklerken canım sıkılıyor!' derim.

«O da öyle iyi kalpli çocuktur ki, ne istesem hiç bir zaman hayır demez. Parayı alınca hemen soluğu lokantada alır, bir parçacık votka çekerim, sonra ya şöyle güneşte güzelce bir yerde oturup güzel güzel uyurum (bu arada da bir arkadaşa bizim üreticilere göz kulak olmasını rica ederim), ya da şöyle bir kasabayı dolaşır, yapılması gereken zor işleri başarmağa çalışırım.»

Akim Beshlebnov merakla sordu:

—«Senin kasabada ne gibi bir işin olabilir?»

Şukar dede içini çekti:

— «Ev erkeği olur da işi olmaz olur mu? Ya bir şişe gazyağı alırsın, ya iki üç kutu kibrit, ya da daha başka işler işte... Ha... Siz bana o bilginlerin kullandığı sözleri, sonra da sözlüğü sormuştunuz. Size anlatayım. O lûgatta sözler şöyle dizilmiştir: Önemli lâflar siyah harflerle yazılıdır. Onları gözlüksüz de mükemmel okuyabiliyorum. Gel gelelim, her lâfın karşısında ne anlama geldiği mini mini yazılarla yazılmıştır. O da açıklaması oluyor yani... Ama ben zaten birçok sözleri açıklamayı okuma gereği kalmadan anlıyorum. Bir örnek vereyim: 'Tekelcilik' ne demektir? Çok basit: Meyhane... 'Adaptör' ne demek? 'Boş kafalı alçağın biri' demektir. Başka ne olabilir?

«Akuarel ise güzel kız anlamına gelir. Ben öyle anlıyorum... 'Bordür' ise tam aksi, şıllığın biri anlamına gelir. 'Antresol' yapmak, işte o sizin 'aşk' dediğiniz şeydir. Hani şu insanı zıvanadan çıkaran aşk var ya, işte o... Sizin anlıyacağınız, oradaki lâflar işte hep böyle. Gözlüksüz anlıyorum ya, gene de gözlüğe ihtiyacım oldu. Davıdov'la beraber kasabaya geldiğimizde gözlük almağa karar verdim. Bu önemli iş için bizim ihtiyar bana para vermişti.

«Bir hastaneye girdim, meğer orası hiç bilem hastane değilmiş; doğum eviymiş. Odalardan birinde karılar, çeşit çeşit seslerle ağlıyor, inleyip duruyor, öbür odada da bebekler, kedi yavruları gibi miyavlıyorlardı. Eh... Burada bana gözlük vermezler, yanlış yere sokmuşum kafamı dedim. Başka bir hastaneye gittim, baktım kapının önünde iki kişi dama oynuyor. Arkadaşlar burada kendime nasıl gözlük alabilirim, diye sordum.

«Heriflerin ikisi de öylesine bir gülmeğe başladılar ki... Sonunda biri, güç belâ: 'Sana burada öyle bir gözlük verirler ki, gözlerin dışarı uğrar dede. Burası zührevî hasta-

lıklar hastanesi. Buradan hemen kaç, yoksa zorla içeri alıp tedavi etmeğe başlarlar.' dedi. Ödüm patladı, tabana kuvvet kaçtım. O serseriler de peşimden bahçenin kapısından dışarı çıkmışlardı. Biri arkamdan var gücüyle ıslık çalıyor, öteki de: 'Koş! Seni ihtiyar çapkın seni! Daha hızlı koş. Yoksa şimdi seni yakalarlar!' diye bağırıyordu. Eh, o zaman halimi bir görseydiniz! Tam yarış atı gibi koşmağa başladım. Olur a, şeytanın işi mi yok? Herifler belki lâf olsun diye koşup beni yakalarlar. Sonra gel de doktorların karşısında kendini savunmağa çalış bakalım!

«Eczaneye koşuncaya kadar kalbim neredeyse duracaktı. Ama eczanede de gözlük yokmuş. 'Milerovo'ya git dede. Ya da Rostov'a... Orada ancak bir göz doktoru sana gözlük verebilir,' dediler. Kendi kendime, ayol oraya ne diye gideyim, boş ver, dedim. İşte o günden beri lûgatı bilmece okur gibi okuyorum. Sizin anlıyacağınız, benim gözlük işi de çözümü bulunmayan önemli işlerden biri oldu.

«Hele o kasabada başıma neler neler geldi. Bir anlatsam sonu gelmez...»

Dubtzov:

— «Sen her şeyi sırasıyle anlat dede! Ne diye serçe gibi daldan dala konuyorsun? Lâflarının başı kıçı anlaşılmıyor...» dedi.

— «Ben işi sırasıyle anlatıyorum. Ama sen sözümü kesme, asıl önemli olan bu. Bir daha sözümü kesersen, düşüncelerim büsbütün karışır. O zaman öyle bir konuşmağa başlarım ki, hiç biriniz anlattıklarımın içinden çıkamaz, birbirinize girersiniz. Haa, ne diyordum? Bir gün kasabada yürüyordum, baktım karşıdan gencecik, güzel, tıpkı keçi yavrusu gibi sevimli bir kız geliyor. Şehirliler gibi giyinmiş, çantası da elinde. Yüksek topuklu ayakkabıları var. Yürürken tıpkı bir keçi yavrusu gibi kaldırımın üstünde tık tık sesler çıkarıyor.

«Şu ihtiyar yaşımda her yeniliğe öyle bir meraklı oldum ki, sormayın. İnanın velespite bile bindim, arkadaşlar! Baktım sokaktan o makinenin üstünde bir delikanlı geçiyor. 'Evlâdım, ne olur senin şu makinene binip bir dolaşayım!' diye rica ettim. Sevinçle razı oldu. O kendi kendine yürüyen makinenin üzerine binip rahatça oturmama yardım etti. Bir taraftan da beni tutuyordu. Ben de var

gücümle habire ayaklarımı çevirip duruyordum. Sonunda: 'Tutma arkamdan Allah aşkına! Ben kendi kendime de giderim,' dedim. Oğlan beni bırakır bırakmaz, direksiyon elimin altından öyle bir kaydı ki, ne olduğumu anlıyamadan makine beni akasyanın dibine fırlatıverdi. O Allahın belâsı akasyanın altında amma da diken varmış ha... Gereken, gerekmeyen her yerime o kadar çok diken battı ki, sayısını Allah bilir. Sonradan tam bir hafta vücudumdaki o dikenleri ayıkladım. Üstelik poturum oradaki köklerden birine takılıp yırtılmıştı!»

Dubtzov, soğuk bir tavırla:

— «Sen poturunu bırak da bize kızı anlat,» dedi. «Bir düşün dede, senin poturun bizi ne ilgilendirir yani?»

Şukar dede, canı sıkılmış gibi:

— «Bak, gene sözümü kesiyorsun!» dedi.

Ama gene de konuşmaya devam etti:

— «İşte o sevimli cici keçi yavrusu, mini mini bir askercik gibi elini kolunu sallıya sallıya geliyordu. Ben ise o anda, ne yalan söyliyeyim, 'Şununla kol kola girip birkaç adımcık yürüsek, ne olur?' diye geçiriyordum aklımdan. Ömrümde bir kez olsun öyle biriyle kol kola gezmedim ki ben. Oysa kasabada gördüm; gençler hep öyle yürüyorlar. Ya erkek kadının koluna giriyor, ya kadın erkeğin koluna.

«Öyle bir zevki başka nerede tadabilirdim, arkadaşlar? Köyde o şekilde gezebilir miyiz hiç? Adamı tefe korlar. İşte o zaman karşıma bir çapraşık iş çıktı. O güzelle, kol kola girip nasıl dolaşayım? Bir kurnazlık yapayım dedim. İki büklüm eğildim, avazım çıktığı kadar inlemeğe başladım; sesim sokağın bir başından öbür başına duyuluyordu. Kızcağız hemen yanıma koştu: 'Ne oluyor size böyle, dede?' diye sordu. 'Hastalandım yavrucuğum, hastaneye kadar bile yürüyemiyeceğim. Sırtıma bıçak saplanmış gibi bir ağrı var.' dedim.

«Bunun üzerine kız: 'Ben sizi oraya kadar götürürüm, bana yaslanın,' dedi. O zaman bütün cesaretimi topladım. Kızın koluna girdim, işte böyle tıkır tıkır yola koyulduk. Çok hoş bir şeydi böyle yürümek! Tam bölgenin kooperatifine yaklaşmıştık, yavaş yavaş doğruldum. Kız daha ne olduğunu anlıyamadan, yanağını şap diye bir öptüm, yallah mağazanın içine! Oysa orada hiç işim yoktu.

«Kızın gözleri çakmak çakmak olmuştu, peşimden bağırıyordu: 'Seni zampara dede seni! Seni kandırıcı seni!' O zaman bir ara durakladım: 'Yavrucuğum, insan çaresiz kalınca daha neler yapar! Düşün bir kez, ben doğduğum günden beri bir kez olsun böyle bir güzelle kol kola gezmedim: Oysa artık bir ayağım çukurda... Neredeyse öleceğim artık.' dedim. Hem bunu söylüyorum, hem de bir taraftan, neme gerek, belki de bir milis memuru çağırır, diye kooperatife koşuyordum. Ama genç kız yalnız şöyle bir güldü, yoluna devam etti. Topukları hâlâ tıkır tıkır ediyordu. Can havliyle kendimi kooperatife attım. Nefes nefese kalmıştım. Tezgahtaki adam: 'Ne oldu dede? Yangından mı kaçıyorsun?' diye sordu. Neredeyse tıkana tıkana: 'Daha da beter bir şeyden...' dedim. 'Sen şuradan bana bir kutu kibrit ver bakayım.'»

Şukar dede daha belki uzun süre başından geçenleri anlatmağa devam edecekti, ama bütün gün çalışıp yorulan dinleyiciler yavaş yavaş dağılmağa başlamışlardı. İhtiyar boşu boşuna birkaç öyküsünü daha dinlemeleri için yalvarıyordu, ama artık sönmeğe yüz tutmuş olan çoban ateşinin etrafında bir tek kişi bile kalmamıştı.

Buna fena halde gücenen, aynı zamanda canı sıkılan Şukar dede, ağır ağır yemliklerden birine doğru yürüdü, içine yattı. Soğukta büzülerek üzerine eski püskü ceketini aldı.

Gece her tarafa çiğ düşmüştü. Şukar soğuktan titriye titriye uyandı. «Kazakların yanına, kulübeye gireyim, yoksa burada soğuktan köpek yavrusu gibi donar kalırım!» diye karar verdi.

Serüvenler zinciri, gene bir yumak gibi ağır ağır çözülmeğe başladı. Şukar, daha baharda topraklar sürülürken, kazakların kulübede, kadınların da dışarda yattıklarını hatırlıyarak, iki ay içinde bazı şeylerin değişmiş olabileceğini uyku arasında aklına bile getirmeden, dört ayak olmuş bir durumda yavaşça kulübeye girdi, çarıklarını ayağından çıkardı, en kenarda bir yer bulup yattı. Hemen sonra da yanındaki insanın vücudundan yayılan sıcaklıkla ısınarak uykuya daldı. Ama bir süre sonra boğulur gibi olduğunu hissederek uyandı. Göğsünün üzerinde bir ağırlık vardı. El yordamıyle bunun birinin çıplak ayağı olduğunu sandı. Fena halde canı sıkıldı: «Bak edepsize! Ne

biçimsiz yatıyor. Ayağını öyle bir fırlatıyor ki... Sanki uyku uyumuyor da ata biniyor...» diye söylendi.

Ama ağırlığı üstünden atmağa kalkışıp da, bunun hiç de biraz önce sandığı gibi erkek ayağı değil, Kupriyanovna'nın çıplak eli olduğunu anlayınca, yanı başında da kadının derin derin nefes aldığını işitir işitmez dehşet içinde kaldı. Kulübede yalnız kadınlar yatıyordu!

Şukar birkaç dakika derin bir şaşkınlık içinde hiç kımıldamadan yattı. Heyecandan bütün vücudunun ter içinde kaldığını hissediyordu. Sonra birden çarıklarını kaptı, suçlu bir kedi gibi yavaşça, yere sürünürcesine kulübeden çıktı, topallıya topallıya arabaya doğru koştu. Tayları hiç bir zaman bu kadar aceleyle arabaya koştuğu görülmemişti. Hayvanlara hiç acımadan, kırbaç savura savura dörtnala kaldırdı. Giderken de ikide bir arkasına dönerek, artık ağarmağa yüz tutmuş göklerin altında uğursuz bir karaltı gibi görünen kulübeye bakıp duruyordu.

— «İyi ki vaktinde uyandım!» diye söyleniyordu. «Ya biraz gecikseydim de kadınlar Kupriyanovna'nın yanında yattığımı, onun da bana o koca eliyle sarıldığını görselerdi, ne yapardım ben? Aman, sen beni bunlardan koru Allahım! Vallahi beni o halde görselerdi, ömrümün sonuna kadar alaylarından kurtulamazdım. Öldükten sonra bile arkamdan güler dururlardı...»

Ortalık yavaş yavaş ağarıyordu. Artık kulübeyi göremez olmuştu. Ama tepeyi aşar aşmaz bir başka felâketle daha karşılaştı: Bir ara ayaklarına bakınca, sağ ayağında hemen hemen yepyeni, şık, üstünde deri bir kurdelesi olan, yan taraflarına süslü dikişler vurulmuş bir kadın çarığı gördü. Ayağına uyacak kadar büyük olduğuna göre, ancak Kupriyanovna'nın olabilirdi...

Şukar dede korkudan bütün vücudunun buz gibi olduğunu hissederek Tanrı'ya yalvarmağa başladı: «Ulu Tanrım, bana neden böyle cezaları uygun görüyor, hep böyle cezalandırıyorsun? Demek karanlıkta çarıkları karıştırmışım! Bu halde bizim kocakarıya nasıl görünürüm? Bir ayağımda kendi kuduram, ötekinde bir kadın pabucu! Al sana içinden çıkılmaz bir iş daha!»

Ama bu işin de çaresi bulundu: Şukar sert bir hareketle tayları gerisin geriye, köye doğru çevirdi. Haklı olarak kasabaya ne yalınayak, ne de her ayağında bir başka

çeşit pabuçla gidebileceğine karar vermişti. «Boş vereyim ben o kadastro memuruna! Varsın işlerini onsuz halledi-versinler. Her yerde Sovyet idaresi var. Her yerde kolhozlar kurulmuş. Bir kolhoz başka bir kolhozun toprağından bir parçacık çalarsa kıyamet mi kopar?» diye öfkeyle söylene söylene Gremyaçiy-Log'un yolunu tuttu.

Şukar dede, köye iki kilometre kala, yolun bir tarafının dimdik yarla çevrelendiği yerde, hemen hemen aynı derecede önemli bir karar daha verdi: Ayaklarından çarıkları çıkardı, etrafına hırsızlama şöyle bir baktıktan sonra onları yardan aşağı fırlatarak arkalarından:

— «Sizin yüzünüzden kendimi mahvedecek değilim ya!» diye fısıldadı.

Kendisini güç durumlara düşürecek delillerden böyle rahatça, büsbütün kurtulduktan sonra neşelenen Şukar, Kupriyanovna'nın sabahleyin çarığının esrarengiz şekilde ortadan kaybolduğunu görünce ne kadar şaşıracağını düşündükçe bıyık altından gülümsemeğe bile başlamıştı.

Ama neşelenmekte biraz fazla acele etmişti: Evde onu en korkunç, en kahredici iki son darbe bekliyordu.

Daha evinin avlusuna varmadan, kapının önünde toplanmış, bilinmiyen bir sebepten ötürü heyecanlı heyecanlı konuşan kadınları gördü. Endişe içinde: «Yoksa benim kocakarı öbür dünyayı mı boyladı?» diye düşündü.

Ama hiç konuşmadan, nedense gülümseyip duran kadınları ite kaka, aralarından geçerek mutfağa girip de, aceleyle etrafına bakınınca dizlerinin dermanı kesildi; durmadan haç çıkartarak, güç belâ: «Bu da ne?» diye fısıldadı.

İhtiyar karısı kucağında bezlere sarılmış bir çocuk tutuyor; hem de avaz avaz bağırıyor, ağlıyordu.

Şukar derin bir şaşkınlık içinde, daha yüksek sesle:

— «Bu da ne biçim şey be?» diye bağırdı.

İhtiyar kadın ağlamaktan şişmiş gözlerinde öfkeli bir parıltıyle, aynı tonda karşılık verdi:

— «Veledini bizim kapıya atmışlar! Ne olacak? Seni rezil okuma delisi seni! Git masanın üstündeki kâğıdı oku!»

Şukar'ın gözleri gittikçe daha çok kararıyordu; ama gene de bir kese kâğıdının üzerine karalanmış kargacık burgacık yazıyı güç belâ seçebildi:

«Bu yavrucağızın babası siz olduğunuza göre, onu kapınıza bırakıyorum dedeciğim. Bundan böyle onu siz besler, siz büyütürsünüz.»

Şukar dede, akşama doğru karısını bebeğin dünyaya gelişiyle yakından uzaktan hiç bir ilişiği olmadığına -heyecandan, bağırmaktan sesi büsbütün kısılarak da olsa- hemen hemen inandırmıştı. Ama işte tam o sırada mutfağın kapısında sekiz yaşlarında bir çocuk belirdi. Bu, Lyubişkin'in oğluydu. Burnunu çeke çeke:

— «Dedeciğim, bu sabah koyunları otlatıyordum; çarıklarınızı yardan aşağıya düşürdüğünüzü gördüm. Onları buldum, aldım getirdim size...» dedi.

Ve o uğursuz çarıkları Şukar dedeye uzattı.

Ondan sonra olup bitenler, bir vakitler Şukar'ın candan arkadaşı olan marangoz Lokateyev'in dediği gibi, «bir sır perdesi ile örtüldü». Bilinen tek şey, Şukar dedenin bir hafta kadar yüzü sargılı, gözü de şiş olarak dolaştığı idi. Gülümsemekten kendini alamıyarak ona yanağının neden sarılı olduğunu soran olursa, Şukar başını öbür tarafa çeviriyor, ağzında kalan son dişin ağrıdığını söylüyor; «Hem de öyle bir ağrıyor ki, konuşamıyorum,» diyordu...

YİRMİNCİ BÖLÜM

Andey Razmyötnov sabahın erken saatinde otların biçilmesi, samanların demetlenmesi, hasat için hazırlık yapılması gibi işlerle ilgili raporu imzalamak, sonra da bir atlı ile Komite'ye göndermek için Köy Meclisi'ne gitmişti. Ekiplerin durumunu bildiren yazılara henüz göz gezdirmişti ki, biri kapıyı şiddetle vurdu. Razmyötnov başını kâğıtların üzerinden kaldırmadan:

— «Gir!» diye bağırdı.

Odaya iki yabancı girdi: Girer girmez de, sanki odayı dolduruvermişlerdi. Birinin sırtında yepyeni bir muşamba yağmurluk vardı. Kısa boylu, tıknaz bir adamdı. Göze batar tarafı yoktu; yuvarlak yüzlüydü, sinek kaydı tıraş olmuştu. Gülümsiyerek masaya yaklaştı, Razmyötnov'a taş gibi sert bir el uzattı:

— «Adım Boyko Polikarp Petroviç!» dedi. «Madenciler şehri İşçi Bürosu iaşe şubesi müdürüyüm. Arkadaş da yardımcımdır, soyadı Hiznyak.»

Bunu söylerken, başparmağıyle kapının yanında kayıtsız bir tavırla duran arkadaşını işaret ediyordu.

Görünüşe göre, öteki gerçekten bir iaşe memuruna ya da bir sığır alıcısına benziyordu: Sırtında branda bezinden yapılmış başlıklı bir yağmurluk vardı. Geniş konçlu yumuşak deri çizmeler giymişti. Başına yukarıdan bastırılmış sanısını veren kurşuni bir kasket takmış, eline de çift püsküllü şık bir kırbaç almıştı. Bütün bunlar mesleğinin ne olduğunu açıkça belli ediyordu. Ama Hiznyak'ın yüzü hiç de görünüşüne uymuyordu. Keskin, zeki bakışlı gözler, ince dudaklarının iki tarafında alaylı bir anlam taşıyan çizgiler... Adamın sol kaşını ikide bir kaldırması, sanki etrafa kulak kabartıyormuş gibi bir hal alması, sonra her davranışında aydın bir kişi olduğunu gösteren belirtilerin bulunması... Bütün bunlar, görmesini bilen, dikkatli bir insana onun hayvan alım satımıyle ya

da köy işleriyle yakından uzaktan hiç bir ilgisi bulunmadığını gösteriyordu.

Razmyötnov bütün bunları daha adama bakar bakmaz farketmişti, ama Hiznyak'ın yüzüne sadece kısa süre, şöyle bir bakmış, sonra da gözlerini adamın aşırı derecede geniş omuzlarına indirmiş ve elinde olmıyarak gülümsemişti. «Amma da iaşe müdürleri türedi. Hepsi seçme! Haydut gibi adamlar. Bunlara hayvan alım satımı değil, geceleri köprü altlarında pusu kurup da bizim Sovyet ticaret memurlarının yolunu keserek soygunculuk yapmak yakışır.» diye düşündü. Güçlükle ciddî durmağa çalışarak:

— «Bizden bir isteğiniz mi var?» diye sordu.

— «Kolhozculardan, kendilerine ait hayvanları satın alıyoruz. Büyük baş hayvanları da, domuzları da alabiliriz. Yalnız şimdilik kümes hayvanlarıyle ilgilenmiyoruz. Belki kışın onları da alırız. Fiyatlarımız kooperatifteki fiyatların aynıdır. Besili hayvanlar için biraz daha fazla veriyoruz. Anlarsınız ya, başkan arkadaş! Bizim madencilerin işi ağırdır. Madenlerde çalışan işçi arkadaşlarımızı gerektiği şekilde beslemek zorundayız! Daha az yiyecek veremeyiz.»

Razmyötnov avucu ile hafif hafif masaya vurarak:

— «Kimlik kâğıtlarınız?» dedi.

Her iki iaşe memuru da masanın üzerine hangi ödevi almış olduklarını belirten evrakı koydular. Her şey tamamdı; mühürler, imzalar, damgalar yerli yerindeydi ama. Razmyötnov gene de kendisine sunulan kâğıtları uzun uzun, titiz bir tavırla gözden geçirdi. Bu arada Boyko'nun yanındaki arkadaşına dönerek göz kırptığını, ikisinin de gülümsediklerini, hemen sonra da ciddileştiklerini farketmedi.

Sonra Boyko açıktan açığa gülümsiyerek, Razmyötnov'un davetini beklemeden, serbest bir tavırla pencerenin yanındaki iskemleye oturdu:

— «Bizim kâğıtların sahte olduğunu mu sanıyorsunuz?» diye sordu.

— «Hayır, sahte olduklarını sanmıyorum. Yalnız neden ille bizim kolhozu seçtiğinizi düşünüyorum.»

Razmyötnov bunu sorarken şakacı bir tavır takınmamıştı; ciddî konuşuyordu.

— «İlle neden mi size geldik? Biz yalnız sizin kol-

hoza gelmeyi düşünmedik ki. Daha önce size komşu altı kolhoza uğradık! Oralardan elli baş hayvan aldık. Bu arada üç çift de yaşlı, artık iş görmeyen öküz, birkaç buzağı, artık süt vermeyen inekler, keçiler, otuz kadar da domuz aldık.»

Kapının yanında duran geniş omuzlu iaşe memuru, şefinin sözünü düzelterek:

— «Otuz yedi!» dedi.

— «Ha... Doğru, otuz yedi domuz aldık. Hem de çok elverişli fiyattan. Sizden sonra da başka köylere gideceğiz.»

Razmyötnov merakla:

— «Hesabı hemen mi göreceksiniz?» diye sordu.

— «Hemen ya. Gerçi yanımıza pek büyük para almıyoruz. Biliyorsunuz ya, arkadaş Razmyötnov, zaman kötü! Başımızı belâya sokmayalım. Onun için her ihtimale karşı yanımıza çek aldık.»

Razmyötnov, arkasını iskemlenin arkalığına dayıyarak güldü:

— «Yok canım! Gerçekten elinizden parayı alırlar diye mi korkuyorsunuz? Ayol siz karşınıza çıkanı bir güzel soyabilir, üstelik sırtındaki elbiseleri bile sıyırırsınız!»

Boyko hafifçe gülümsedi, pembe yanaklarında, kadın yanağındakilere benzer gamzeler vardı. Hiznyak kayıtsız bir tavırla dalgın dalgın pencereden bakıyordu. Başını büsbütün dışarıya çevirdiği anda, Razmyötnov sol yanağındaki, kulağının ucundan çenesine doğru uzanan derin yara izini gördü:

— «Bu yara bir savaş anısı olarak mı kaldı sana?» diye sordu.

Hiznyak çevik bir hareketle döndü, gene hafifçe gülümsedi:

— «Yok canım, ne savaşı? Sonradan oldu!»

— «Ben de öyle düşündüm ya. Pek kılıç darbesine benzemiyor. Karın mı tırmıkladı yoksa?»

— «Hayır. Karım, uslu kadındır. Bu iz, içki yüzünden oldu. Arkadaşın biri bıçak çekmişti!»

Razmyötnov gizli bir amaç taşımadan sorularına devam ederek, saf saf:

— «Gösterişli adamsın! Bu yüzden karın tırmık attı sandım. Madem nedeni o değil, herhalde bir başkası gene

karı yüzünden yapmıştır bu işi sana. Bir sevgili yüzünden olmuştur. Öyle değil mi?» diye sordu. Bir taraftan da gülerek parmaklarıyle bıyıklarını düzeltiyordu.

Hiznyak alaylı alaylı gülümsedi:

— «Sen de, her şeyi hemen anlıyorsun başkan!»

— «Ne yapalım, üzerime aldığım ödevler, beni böyle her şeyi önceden düşünmeğe zorluyor. O yüzündeki yara izi, bıçaktan değil, kılıçtan kalma. Bu iş bana yabancı değil! Hem ben ne kadar papazsam, sen de o kadar iaşe memurusun! Ben öyle görüyorum. Suratın da basit adamın yüzüne benzemiyor. Ellerin de öyle!. Bu eller ömürleri boyunca öküz boynuzuna değmemiştir. Soylu bir adamın eli gibi. Gerçi azıcık iri ama, derileri bembeyaz. Hiç olmazsa güneşe tutup yaksaydın ya, ellerin belki biraz kararırdı. Sonra da gübrenin içine daldırmalıydın, ancak o zaman senin iaşe memuru olduğuna inanırdım. Elinde kırbaçla dolaşmana gelince, o da bir şey değil. Çünkü kırbaçla beni hiç aldatamazsın!»

Hiznyak artık hiç gülümsemeden:

— «Gerçekten gözünden bir şey kaçmıyor başkan!» diye tekrar etti. «Yalnız seninkisi tek taraflı bir açıkgözlük. O yüzümdeki yara gerçekten kılıç yarasıdır, ama sana bunu hemen açıklamak istemiyordum. Bir zamanlar beyazların yanında hizmet ettim. Bu iz, o zaman oldu. Böyle şeyleri kim hatırlamak ister Allah aşkına? Ellerime gelince, çoban değilim ya ben. Hayvan alıcısıyım. Benim işim para saymak; buzağıların kuyruklarını kıvırmak değil. Demek halim hoşuna gitmedi; öyle mi arkadaş Razmyötnov? Belki de haklısın, daha bu iaşe memurluğuna yeni başladım. Ondan önce ziraat mühendisiydim. İçki içtiğim için işimden çıkardılar. Bu yüzden mesleği değiştirmek gerekti, şimdi durumu anlıyor musun sayın başkan arkadaşımız? Beni açık açık konuşmağa zorladın. Ben de işte günah çıkarır gibi sana her şeyi söyledim.»

— «Senin günah çıkarmanı ne yapayım ben! Vız gelir bana onlar! Senin günahını G.P.U.'dakiler çıkartsınlar da sana biraz kutsal ekmek yedirsinler, o zaman anlarsın dünyayı. Bana gelince, senin durumun beni hiç ilgilendirmez!»

Razmyötnov bunu söyledikten sonra sert tavrını hiç değiştirmeden:

— «Marya buraya gel!» diye seslendi.

Yandaki odadan çekingen tavırlı bir genç kız geldi. Köy Meclisi'nde nöbetçi memurdu. Razmyötnov ona:

— «Hemen Nagulnov'a koş, söyle çabuk buraya gelsin!.. Bir ayağı orda, bir ayağı burda olsun! 'Acele bir iş var' dersin...» diye emretti ve dikkatle önce Hiznyak'ı, sonra da Boyko'yu süzdü.

Hiznyak şaşkın bir tavırla Razmyötnov'a baktı. Çok alınmış gibi o geniş omuzlarını kaldırıp bankın üzerine oturdu, sonra öbür tarafa döndü. Boyko ise kahkahalar atmaktan kendini güç alıkoyarak titriyordu. Sonunda, tiz bir sesle:

— «İş başında titizlik buna derler işte! Bak bunu çok beğendim. Şimdi yakalandın mı arkadan Hiznyak? Hem de nasıl yakalandın, kıskıvrak!» dedi.

Ellerini şişman dizlerine vuruyor, iki büklüm oluyor, öylesine candan, öylesine dost bir tavırla gülüyordu ki, Razmyötnov ona gizliyemediği bir şaşkınlıkla baktı:

— «Sen ne gülüyorsun şişko? Kasabaya gidince gözyaşı dökmiyesiniz. Ona bak sen. İster gücenin, ister gücenmeyin; kimliğinizi ortaya çıkarmak için ikinizi de Bölge'ye göndereceğim. Çünkü gözüme azıcık şüpheli göründünüz, iaşe memuru arkadaşlarımız!»

Boyko gülmekten yaşaran gözlerini sildi. Dolgun dudakları hâlâ gülümsüyordu:

— «Peki kimlik kâğıtlarımıza ne diyeceksin? Onları gözden geçirdin ya! Sahte olmadıklarını kabul ettin ya?»

Razmyötnov can sıkıntısıyle:

— «Resmî kâğıt ne de olsa kâğıttır. Adamın görünüşü ise başka şey. Tıpkı tabelâ gibidir!» dedi, sonra hiç acele etmeden sigara sarmağa başladı.

Kısa süre sonra içeriye Makar Nagulnov girdi; selâm vermeden başı ile iaşe memurlarını işaret ederek Razmyötnov'a:

— «Bunlar da kim?» diye sordu.

— «Kim olduklarını kendilerine sor.»

Nagulnov iaşe memurlarıyle konuştu, kimliklerini inceledi; sonra Razmyötnov'a döndü:

— «İyi ya işte, ne olmuş ki? Beni ne diye çağırdın? Adamlar sığır almağa gelmişler, varsın alsınlar.»

Razmyötnov birden öfkelendi. Ama gene de kendisini tutmağa çalışarak, oldukça sakin bir tavırla:

— «Hayır. Ben bunların gerçekten kim olduklarını anlamadan buradan bir zırnık alamazlar!» dedi. «Bu herifler hoşuma gitmedi, anladın mı şimdi meseleyi? Hemen kasabaya göndereceğim. Orada kimliklerini kontrol etsinler, ondan sonra varsın istedikleri kadar sığır alsınlar.»

Bunun üzerine Boyko söze karıştı:

— «Arkadaş Razmyötnov, senin o kıza söyle, buradan çekip gitsin, konuşulacak bir iş var.»

— «Aramızda ne gibi gizli şey olabilir ki?»

Boyko, yine alçak sesle, ama bu sefer emreder gibi:

— «Sana ne dedikse onu yap.» dedi.

O zaman Razmyötnov, adamın sözüne uydu. İçerde yalnız kaldıklarında Boyko ceketinin iç cebinden küçük, kırmızı bir kimlik kartı çıkardı, onu Razmyötnov'a uzatarak gülümsedi:

— «Oku bakalım, açıkgöz kerata! Madem maskemiz düştü, artık elimizdeki kozları da açıklıyalım. Mesele şu arkadaşlar: İkimiz de bölge G.P.U. teşkilâtındanız, orada çalışıyoruz. Buraya da bir adamı aramağa geldik. Bu, tehlikeli politik işlere girişen, hükümete düşman, tertipler hazırlıyan, koyu ihtilâl düşmanı bir adamdır. Dikkati üzerimize çekmemek için iaşe memuru kıyafetine bürünmeyi uygun bulduk. Böyle çalışmak daha rahat oluyor, sizin anlıyacağınız. Köylerde dolaşıyoruz, halkla konuşuyoruz, böylece ergeç o ihtilâl düşmanı herifin izine rastlıyacağımızı umuyoruz.

Razmyötnov:

— «Ne diye kim olduğunuzu bana hemen söylemediniz arkadaş Gluhov? O zaman aramızda hiç bir anlaşmazlık çıkmıyacaktı ki!» dedi.

— «Ne yapalım? Gizli çalışmak için böyle davranmak zorundayız, sayın arkadaş Razmyötnov. Bu işi sana, Davıdov'a, bir de Nagulnov'a açsaydık, bir hafta sonra bütün Gremyaçiy-Log kim olduğumuzu öğrenirdi. Allah aşkına size hemen işi açıklamadık diye gücenmeyin. Size güvenmediğimizden değil. Ama ne yapalım ki, bizim için çok önemi olan bir planı suya düşürmeğe hakkımız yok!»

Asıl adı Gluhov olan Boyko, bunları nezaket gösterdiğini belli eden bir tavırla anlattıktan sonra, Nagulnov'

un gözden geçirdiği kırmızı kimlik kartını cebine soktu.

Nagulnov:

— «Kimi aradığınızı sorabilir miyiz?» diye sordu.

Boyko Gluhov, hiç konuşmadan, kalınca cüzdanını karıştırarak bir şeyler aradı. Sonra tombul avucunun üzerine dikkatle vesikalık bir fotoğraf koydu.

Razmyötnov ile Nagulnov masanın üzerine eğildiler, dört köşe mini mini fotoğrafta, onlara candan bir ifadeyle gülümseyen yaşlıca bir adam bakıyordu. Geniş omuzları, öküz boynu gibi kalın bir boynu vardı. Ama dudaklarındaki o yalancı gülümseyişle yüzüne kurt gibi yırtıcı bir anlam veren dar alnı, derine gömülmüş acı acı bakan gözleri, aynı zamanda köşeli kalın çenesi arasında öylesine çelişme vardı ki, Nagulnov sadece alaylı alaylı güldü. Razmyötnov ise başını sallıyarak:

— «Evet. Hiç de hoş adama benzemiyor!» dedi.

Boyko Gluhov, vesikalık fotoğrafı kenarları tarazlanmış beyaz bir kâğıda dikkatle sarıp tekrar cüzdanının içine sakladı; düşünceli düşünceli:

— «Biz bu 'Amca'yı arıyoruz işte,» dedi. «Soyadı Polovtzev, adı da Aleksandr Anisimoviç. Eskiden beyaz orduda kazak yüzbaşısıymış. Ceza bölüğündeymiş, Podtelkov ile Krivoşlikov'u idam eden mangada bulunuyormuş. Son zamanlarda başka bir adla öğretmenlik yapmış, sonra kendi kasabasında oturmuş. Şimdi kanuna aykırı faaliyette bulunuyormuş. Sovyet idaresine karşı ayaklanma hazırlıyanlardan biriymiş. Ajanlarımızın verdiği bilgiye göre, buralarda, sizin bölgede bir yerde saklanıyormuş. İşte bizim bu herif hakkında bildiğimiz bu kadar!

«Burada yaptığımız konuşmayı Davıdov'a da söyliyebilirsiniz, ama başka hiç kimseye açıklamayın! Size güveniyorum arkadaşlar. Haydi şimdilik Allaha ısmarladık. Bizimle konuşmanız gerekmedikçe bizi aramayın. Böyle olması daha iyi; bunu siz de kabul edersiniz. Eğer bizim için önemli bir haberiniz olursa, beni Köy Meclisi'ne gündüz, ama yalnız gündüz çağırtırsınız! Köylüler benden şüphelenmesinler diye. Son olarak da şunu söyliyeyim: En iyisi çok dikkatli olun, geceleri sokağa çıkmayın. Polovtzev'in bir saldırıya yelteneceğini sanmıyorum, kendisini ele vermek istemez. Ama gene de sakıngan davranmaktan zarar gelmez... Dediğim gibi, en iyisi geceleri çıkmamaktır, çı-

karsanız bile yalnız çıkmayın, yanınızda daima silâh bulunsun! Gerçi görüyorum ki zaten silâhlarınızı üzerinizde taşıyorsunuz. Belki yanılıyorum ama, bana öyle geldi ki, sen arkadaş Razmyötnov, Hiznyak ile konuşurken cebinde iki defa tabancanın toplusunu çevirdin, öyle değil mi?»

Razmyötnov gözlerini kısarak başını öbür tarafa çevirdi. İmdadına Nagulnov yetişti:

— Üzerime ateş ettiklerinden beri biz de kendimizi savunmağa hazırlanıyoruz,» dedi.

Boyko Gluhov alaycı bir tavırla gülümsiyerek:

— «Öyle. Görüyorum ki, yalnız savunmağa değil, saldırmağa da hazırlanmışsınız. Lâf arasında söyliyeyim, senin öldürmüş olduğun 'Yırtık' denilen Timofey Damaskov, bir zamanlar bu Polovtzev'in örgütündeymiş. O örgütün bazı üyeleri sizin köydeymiş,» dedi.

Bunu lâf arasında söylemişti ama, belliydi ki «İaşe memuru» olup biten her şeyi biliyordu. Devam etti:

— «Sonradan, nedense o örgütten çıkmış. Sana da Polovtzev'in emri üzerine ateş etmemiş. Ateş etmesinin nedeni tamamen kendisini ilgilendiren bir durummuş...»

Nagulnov «Evet» der gibi başını salladı. Boyko Gluhov ise ders verir gibi ölçülü, sakin bir tavırla konuşmağa devam etti:

— «Timofey Damaskov'un bilinmiyen bir nedenle Polovtzev'in grubundan ayrılarak tek başına çalışan adi bir haydut haline geldiğini gösteren şeylerden biri de şudur: Tâ bağımsızlık savaşından beri Damaskov'ların ambarında saklı olan, sonra da Davıdov tarafından ortaya çıkarılan mitralyözü kendisi gibi düşünen Polovtzev'e vermemeyi daha uygun bulmuş. Ama asıl önemli olan bu değil; bizim ödevimizin ne olduğunu kısaca şöyle bir belirtmek istiyorum: Biz Polovtzev'i yakalamak zorundayız! Yalnız onu! Üstelik mutlaka diri olarak yakalamak zorundayız! Şimdilik sağ salim elimize geçsin, yeter! Grubundaki üyeleri sonradan zararsız hale getiririz. Şunu da söyliyeyim ki, Polovtzev koca bir zincirin tek halkasıdır. Tabii öyle önemsiz bir halkası değil. Bu yüzden onu arayıp tutuklama işini bölgedeki arkadaşlara değil, bize verdiler.

«Bu işte gücenecek bir taraf olmasın diye, bir de şunu söyliyeyim arkadaşlar: Sizin bölgede bulunduğumuzu

yalnız bu bölgenin G.P.U. örgütü başkanı biliyor. Nesterenko bile bilmiyor. Zaten o bölge Parti sekreteridir. Ne diye öyle önemsiz birtakım iaşe memurlarıyle ilgilensin? Onun işi kendi bölgesindeki Parti işlerini yönetmek. Biz de kendi işimize bakarız. Şunu da belirteyim, şimdiye kadar buraya gelmeden uğradığımız kolhozlarda, oynadığımız role hemen inandılar. Yalnız sen, Razmyötnov, Hiznyak'tan şüphelendin. Tabiî arkadaşı olduğum için benden de... Bizim gerçek birer iaşe memuru olmadığımızı anladın. Doğrusu, bu senin ne kadar keskin görüşlü olduğunu gösteriyor. Gerçi nasıl olsa size kim olduğumuzu açıklamak sorunda kalacaktık. Çünkü yıllardır yaptığımız bu işlerde kazandığımız yeteneklerle ve sezgilerimizle o Polovtzev denilen adamın buralarda, sizin köyde saklandığını hissediyoruz.

«Önce Alman savaşı ile bağımsızlık savaşı sırasında cephede onunla beraber savaşmış olanları bulmağa çalışacağız. Bay Polovtzev'in hangi birliklerde hizmet ettiğini öğrendik, herhalde o zamanki savaş arkadaşlarından birinin evine yamanmıştır. İşte bütün anlatacağım bu. Gitmeden önce, sizinle gene görüşeceğiz, haydi şimdilik Allaha ısmarladık.»

Boyko Gluhov gitmek üzereyken eşikte durup Nagulnov'a baktı:

— «Karının nerede olduğunu, ne yaptığını bilmek ister misin?» diye sordu.

Makar'ın yanaklarında mora çalan lekeler belirdi. gözleri de daha koyu bir renk aldı. Hafifçe öksürerek, alçak sesle:

— «Nerede olduğunu biliyor musunuz?» diye sordu.

— «Biliyorum ya...»

— «Nerede peki?»

— «Madenciler şehrinde...»

— «Ne yapıyor? Orada hiç kimsesi yok ki. Ne akrabası, ne de ahbapları var!»

— «Karın orada çalışıyor!»

Makar neşesiz bir tavırla gülümsedi:

— «Ne iş yapıyor?»

— «Madende, kamyonları boşaltma işinde çalışıyor. Bizim örgütteki arkadaşlar iş bulmasına yardım ettiler. Ama tabiî o kendisine kimin yardım ettiğini bilmiyor. Hem

bir şey söyliyeyim mi. çok da iyi çalışıyor! Hatta bence çok başarılı. Aynı zamanda artık ağırbaşlı davranıyor. Yeni ahbap edinmiyor, eski ahbaplarından hiç kimseyle de görüşmedi...»

Nagulnov:

— «Onu orada kim ziyaret edebilir?» diye sordu.

Görünüşte tam anlamıyle sakindi, yalnız sol gözünün üst tarafı hafifçe seyiriyordu.

— «Kim ziyaret eder olur mu? Timofey'in arkadaşları bile gidip görebilirler onu. Yoksa böyle bir düşünceyi hiç aklına getirmiyor musun? Yalnız bence kadın bütün hayatını yeni baştan gözden geçirmiş galiba. Geçirince de aklı başına gelmiş. Bu nedenle, onunla ilgilensen iyi olur, arkadaş Nagulnov!.»

Nagulnov daha yavaş bir sesle:

— «Neden ilgilenecekmişim onunla yani?» diye sordu.

Ayağa kalktı, hafifçe öne doğru eğilerek uzun ellerini masanın iki tarafına dayadı. Yüzü sapsarı olmuştu, derisinin altında sert adaleleri kımıldayıp duruyordu. Sözlerini seçerek, her zamankinden daha yavaş, dura dura konuşmağa başladı:

— «Sen buraya niçin geldin, lâf meraklısı arkadaş? İş yapmağa değil mi? O halde git, işinle ilgilen. Beni teselli etmeğe kalkışma, senin teselline ihtiyacım yok! Endişelerin de bize vız gelir: Gece mi sokağa çıkarız, gündüz mü, o bizim bileceğimiz iş. Ömrümüzü nasılsa tamamlarız. Sizin budalaca öğütlerinize ihtiyacımız yok. Yabancı dadı da istemiyoruz. Anladın mı? Haydi, çek arabanı buradan! Fazla konuşmağa başladın! Nerdeyse içinde konuşacak lâf kalmıyacak. Bir de Çekist diyorlar sizlere ha? Sana bakıyorum da, gerçekten G.P.U. örgütünün sorumlu kişilerinden biri misin, yoksa gerçekten sığır alıcısı mısın, lâf ebesi misin, bilemiyorum. Biz senin gibilere sadece geveze deriz...»

Fazla konuşkan olmayan Hiznyak içinde bir utanç duydu. Şefine biraz mat olduğunu düşünerek, memnunlukla bakıyordu. Nagulnov ise masanın öbür tarafından dolaştı, belindeki kemeri düzelterek kapıya doğru yürüdü. Her zamanki gibi giyimi tertemizdi, dimdik yürüyordu. Her halinde askerce bir gösteriş vardı.

Nagulnov çıktıktan sonra odanın havasında bir ger-

ginlik ve sessizlik oldu. Boyko Gluhov, küçük parmağıyle burnunun üzerini kaşıyarak:

— «Gerçekten de belki karısından söz etmemem daha doğru olurdu. Öyle anlaşılıyor ki, gidişinden sonra duyduğu acı devam ediyor...» dedi.

Razmyötnov da aynı kanıdaydı:

— «Evet, bu konuyu hiç açmasaydınız daha iyi olurdu. Bizim Makar kirpi gibidir, dokundun mu hemen dikenlerini çıkarır. Aynı zamanda o temiz yüreğine kirli kunduralarıyle girmeğe kalkışan olursa bundan pek hoşlanmaz!..»

Hiznyak elini kapının tokmağına atarak:

— «Ziyanı yok! Toparlar kendini,» diye ortalığı yatıştırmak istedi.

Razmyötnov, huzursuz havayı dağıtmak için:

— «Sen bana şunu söyle arkadaş Gluhov,» dedi. «Sığır alım satımı ne olacak? Gerçekten sığır alacak mısınız, yoksa ev ev dolaşıp yalnız fiyat mı öğreneceksiniz?»

Boyko Gluhov bu saf soruyu işitince neşelendi, gergin yanaklarında gene gamzeler belirdi:

— «Sen gerçekten de iyi çiftçiymişsin. Belli.» dedi. «Sığırı gerçekten satın alıyoruz, parasını da peşin ödüyoruz. Sen bizim alacağımız sığırlar için merak etme. Hayvanları Madenciler şehrine sürüyle göndeririz. Madenciler de gönderdiklerimizi iştahla yerler. Ama bize teşekkür bile etmeyecekler. Çünkü yeter derecede beslenebilmeleri için sığırları onlara hangi yüksek örgütün gönderdiğini bilmeyecekler... Görüyorsun ya bizim işleri kardeşim.»

Razmyötnov konukları geçirdikten sonra uzun süre masasının başında kaldı. Kollarını açıp dirseklerini önüne dayamış, yumruk yaptığı ellerini de çenesinin altına koymuştu. Aklına takılan bir düşünce ona hiç rahat vermiyordu: «O alçak subay bozuntusuyle işbirliği yapan kim acaba?» Aklından Gremyaçiy-Log'daki bütün kazakları teker teker geçirdi, hiç biri de içinde en küçük bir kuşku uyandırmıyordu.

Masanın başından kalktı, uyuşmuş bacaklarına biraz hareket gelsin diye kapıdan pencereye, pencereden kapıya doğru birkaç kere gitti geldi. Sonra sanki görünmeyen bir engele rastlamış gibi ansızın odanın ortasında durdu.

Endişeyle: «O şişko, Makar'ın ruhunu alt üst etti. Ne diye Luşka'dan söz açtı sanki? Ya Makar duygularına kapılır da, özlemini dindirmek için Madenciler şehrine giderse? O zaman ne olacak? Son zamanlarda her zamanki gibi ciddî ciddî dolaşıyor; içinde olup bitenleri belli etmiyor ama, öyle sanıyorum ki geceleri kimseye sezdirmeden tek başına kafayı çekip duruyor...»

Razmyötnov, birkaç gün endişeyle «Makar acaba ne yapacak?» diye bekledi. Cumartesi akşamı da Nagulnov, Davıdov'un yanında Bölge Komitesi'nden izin alarak Martınovskaya kasabasına, Don bölgesinde kurulmuş olan ilk yüksek fırının nasıl çalıştığını görmeye gideceğini söylediği vakit, Razmyötnov şaşkın şaşkın; «Tuzağa düştü Makar... Herhalde Luşka'nın yanına gidecek. Erkeklik gururu kalmadı mı hiç?» diye düşündü.

YİRMİBİRİNCİ BÖLÜM

Baharın ilk günlerinde, çitin kuzeye bakan tarafında bile son karların erimeğe, tertemiz bir suya dönüşmeğe yüz tuttuğu sıralarda, bir çift masmavi güvercin Razmyötnov'un avlusunu gözlerine kestirmişlerdi. Önce uzun uzun evin üstünde dönüp durmuş, her dönüşte biraz daha alçalmış, bodrumun kapısına kadar hemen hemen toprağa değercesine inmiş, sonra rahatça tekrar yükselerek evin damına konmuşlardı. Orada uzun süre mini mini başlarını iki tarafa çevire çevire, etrafa baka baka yeni yerlerine alışmağa çalışmışlardı. Sonra erkek güvercin, eflâtuna çalan küçücük ayaklarını kaldıra kaldıra, bacanın etrafına dağılmış olan pis kirecin üzerinden, tiksinerek ama zarif bir tavırla yürüdü. Önce başını omuzlarının içine çekti; sonra da geriye atıp etraftan çekiniyormuş gibi guguklamaya başladı... Göğsünün üzerindeki tüyler kabarıyor, gök kuşağı gibi renk renk, pırıl pırıl görünüyordu.

Dişi güvercin ise kayar gibi aşağı indi; uçarken bir iki kez kanat çırptı, yarım bir dönüş yaparak Razmyötnov'un yatak odasının penceresine doğru süzüldü ve pencerenin kenarına kondu. Durup durup, arka arkaya kanatlarını çırpışı eşini yanına çağırmaktan başka ne anlama gelebilirdi?

Razmyötnov öğleyin yemek yemek için eve geldiğinde, daha bahçe kapısından güvercinleri gördü. Dişi güvercin, mini mini şık ayaklarını hızlı hızlı kımıldatarak bir su birikintisinin kenarında koşuyor, orada bir şeyler gagalıyordu. Erkek güvercin ise peşinden koşuyor, arada bir duruyor, dönüyor, göğsünün üzerindeki tüyleri yere değdirircesine eğiliyor, kızgın kızgın «Guk!.. Guk!» diye ötüyor, sonra gene kuyruğunu yelpaze gibi açа açа, daha kıştan kalma bir soğukluk taşıyan nemli toprağa doğru sokula sokula eşinin arkasından gidiyordu. İnatla, sanki di-

şi güvercinin su birikintisine girmesini istemiyormuş gibi soldan gidiyor, onu öbür tarafa itmeğe çalışıyordu.

Razmyötnov, yavaş yavaş yürüyerek güvercinlerin hemen hemen iki adım berisinden geçti. Ama güvercinler ondan kaçmayı akıllarına bile getirmediler. Yalnız biraz yana çekildiler. Razmyötnov evinin kapısına ulaşınca, çocukça bir sevinçle: «Eeeee... Demek buranın asıl sahipleri sonunda uçup geldiler,» diye düşündü. Sonra dudaklarında tuhaf, acı bir gülümseyişle: «Bana son olarak uğur getirmeğe geldiler galiba. Herhalde burada yuva kuracaklar, öyle anlaşılıyor,» diye söylendi.

Gidip kilerden bir avuç buğday aldı, pencerenin önüne serpiverdi. Razmyötnov sabahtan beri hem sinirli, hem de öfkeliydi: Ekim hazırlıkları bir türlü doğru dürüst ilerlemiyor; yemleri temizleme işi de yoluna girmiyordu. Üstelik Davıdov'u kasabaya çağırmışlardı. Nagulnov ise atına atlamış, sürülen toprakları kendi gözüyle görmeğe gitmişti. Tek başına kalan Razmyötnov, öğleye kadar iki ekiple ve ambar memuruyle adamakıllı kavga etmişti!

Eve gelip de sofraya oturunca, kâsenin içinde soğumaya yüz tutan lâhana çorbasını unuttu, güvercinleri seyretmeğe koyuldu. İşte o zaman bahar rüzgârlarıyle kavrulmuş yüzü bir tuhaf aydınlandı. Ama kalbinde büyük bir ağırlık varmış gibi geliyordu ona. Dudaklarında hüzünlü bir gülümseyişle, gözleri buğulanarak mini mini dişi güvercinin harıl harıl buğday tanelerini gagalamasına, gösterişli erkek güvercinin ise bir tek tane olsun yemeden bıkıp usanmadan dişisinin etrafında dönüp durmasına bakıyordu.

Bundan yirmi yıl kadar önce kendisi de, tıpkı bu güvercin gibi gençti, gösterişliydi. O da sevdiğinin etrafında fırıl fırıl dönen bir delikanlıydı. Evlenmişlerdi. Askerlik gelip çatmıştı, savaş patlamıştı... Ömür ne çabuk, ne kadar büyük bir hızla, hiç acımadan geçip gitmişti! Razmyötnov, karısı ile oğlunu hatırladı. Acıyla: «Size hayattayken de doyamadım biricik sevgililerim! Şimdi mezarınıza bile pek gidemiyorum,» diye düşündü.

O güneş içindeki pırıl pırıl nisan günü, erkek güvercinin umurunda bile değildi. Andrey Razmyötnov da o sırada yemeğini hiç düşünmüyordu. Şimdi pencereden dışarı bakarken gözleri yalnız buğulu değildi; artık gözyaş-

ları ile doluydu. Ne güvercinleri, ne de pencerenin arkasında uzanıp giden bahar maviliğini görebiliyordu. Gözünün önünde ömründe yalnız bir kere duyduğu sevgiyle bağlandığı, kendi hayatından bile daha çok sevdiği, sevmeğe doyamadığı kadının hüzünlü yüzü canlanır gibi olmuştu. Ölüm onları on iki yıl önce herhalde işte böyle pırıl pırıl bir bahar gününde ayırmıştı.

Biraz sonra Razmyötnov, başını ta kâsenin üstüne kadar eğmiş, ekmeğini çiğniyordu. Annesinin, yanaklarından aşağı süzülerek tuzlu lâhana çorbasına biraz daha tuz katan gözyaşlarını görmesini istemiyordu. Kaşığı iki kez eline aldı, her ikisinde de kaşık garip bir şekilde birden kuvveti kesiliveren parmaklarının arasından kayarak sofranın üzerine düştü. Elleri tir tir titriyordu.

Bazen öyle olur ki, başka birinin mutluluğu değil, iki kuşun kısa süren mutluluğu bile ruhu yaralanmış insanın içinde kıskançlık yaratır; dudaklarında alaycı bir gülümseyiş değil, kırılmış umutlarla dolu acı anılar uyandırır. Razmyötnov kararlı bir tavırla sofradan kalktı, annesine arkasını dönerek içi pamuklu ceketini giydi, kalpağını parmaklarının arasında ezip büzerek:

— «Allah razı olsun anneciğim! Ama bugün nedense hiç iştahım yok!» dedi.

— «Lâhana çorbası hoşuna gitmediyse sana yoğurtlu lâpa vereyim. İster misin?»

— «Hayır, istemiyorum anne... Getirme...»

Annesi yavaşça:

— «Yoksa bir üzüntün mü var?» diye sordu.

— «Ne üzüntüm olacak? Hiç bir üzüntüm yok. Eskiden çektiklerim de artık geçip gitti.»

— «Çocukluktan beri öyle garip, içine kapalı birisin ki Andryuşka... Annene bile hiç bir zaman bir derdini açmazsın! Bir şikâyet etmezsin. Taş gibi yüreğin var galiba.»

— «Beni sen doğurdun anacığım. Dediğin gibiysem başkasının bunda suçu yok ki. Nasıl doğurduysan öyleyim işte. Ne yaparsın?»

İhtiyar kadın, gücenmiş bir tavırla dudaklarını büktü:

— «Eh.. yolun açık olsun!»

Razmyötnov bahçe kapısından çıkınca sağa, Köy Meclisi'ne gidecek yerde sola, bozkıra doğru saptı. Geniş adım-

larla, acele etmeden yol geçmeyen toprakların üzerinden bir başka Gremyaçiy-Log'a doğru, eskiden beri ölülerin yan yana barış içinde yaşadıkları yere yürüdü. Mezarlığın etrafındaki duvarlar yıkılmıştı, o çetin yıllarda sağ olanlar, ölülere pek saygı göstermiyorlardı. Zamanla kararmış haçlar eğrilmiş, bazıları yüz üstü, bazıları arka üstü yere devrilmişti. Hiç bir mezar bakımlı değildi. Doğudan gelen rüzgâr küçük killi tepeciklerin üzerindeki, geçen yıldan kalma fundalıkları hüzünle hafif hafif sallıyor, sanki ince kadın parmaklarıyle rengi solmuş, sararmış pelinlerin örgülerini yavaş yavaş çözüyordu. Mezarların üzerinde karları erimiş kara toprağın, çürümüş otların, küflenen yaprakların kokusu vardı!

Yılın hangi mevsiminde, ayında olursa olsun, bir insan hangi mezarlığa girse hüzün duyar. Ama baharın başındaki günlerde, ya da sonbaharın son günlerinde, mezarlıklarda bambaşka, insana hançer gibi saplanan acıklı bir hava vardır.

Razmyötnov buzağıların açmış olduğu patikadan mezarlığın kuzeyindeki çizgiye, beri tarafına yalnız intihar edenlerin gömüldükleri yere doğru yürüdü. Çok iyi tanıdığı, kenarları yıkılmış bir mezarın önünde durdu, kalpağını çıkardı ve saçları ağarmağa başlamış kafasını önüne eğdi. İnsanların unuttuğu bu toprak parçasına sinmiş olan o düşündürücü, derin sessizliği yalnız tarla kuşlarının sesleri bozuyordu.

Andrey, parlak bir güneşin ışıl ışıl aydınlattığı, her an yaşama sevinciyle dolu bu bahar gününde neden buraya gelmişti? Kuvvetli parmaklarını kenetleyip dişlerini sıkarak, kısılmış gözlerle ufukların sisli çizgisine, sanki o sislerin içinde kendi gençliğini, kısa süren mutluluğunu görmek istiyormuş gibi bakmak için mi? Belki de, gerçekten bunun içindi. Çünkü her şeye rağmen insanın yürekten bağlı olduğu bir geçmişe, mezarlıktan ya da uykusuz bir gecenin karanlık sessizliği içinden bakmak daima daha kolaydır!

⁂

O günden sonra Razmyötnov evine yerleşmiş olan güvercin çiftine dikkatle, sevgiyle bakmağa başladı. Onları kanadının altına almıştı. Günde iki defa pencerenin al-

tına birer avuç buğday atıyor, arsız tavukları kovarak güvercinler karınlarını iyice doyuruncaya kadar bekliyordu. Sabahları, erkenden ambarın eşiğinde uzun süre oturup sigara içiyor, yeni «kiracılarının» pencerenin tahtasının öbür tarafına incecik dalları, çitin üzerinden topladıkları rengi solmuş tüyleri taşımalarını sessizce seyrediyordu. Aradan bir süre geçince, yuva kabataslak ortaya çıktı, biraz sonra da tamamlandı. Razmyötnov içini çekti, rahatladı: «Yerleştiler! Artık başka yere uçup gitmezler!» diye düşündü.

İki hafta sonra dişi güvercin yere serpilmiş yemleri yemeğe gelmedi. Razmyötnov gülümsedi: «Demek kuluçkaya oturdu. Evimize bereket gelecek!» diye düşündü.

Güvercinlerin gelmesiyle yapacağı işler de artmıştı: Onlara zamanında yem vermek, çanaktaki suyu değiştirmek gerekiyordu. Çünkü eşiğin yanındaki su birikintisi kurumuştu. Bundan başka kendilerini savunabilecek durumda olmıyan zavallı güvercinleri korumak için nöbet beklemesi de gerekiyordu.

Razmyötnov, bir gün tarla dönüşü evine yaklaştığı sırada annesinin çok sevdiği ihtiyar kedinin vücudunu samanlara iyice yapıştırarak evin damında sürüne sürüne ilerlediğini, sonra gayet çevik, hafif bir hareketle yarı açık kalmış olan kepengin üst tarafına sıçradığını, oradan da kuyruğunu sallaya sallaya aşağıya atlamak üzere olduğunu gördü. Dişi güvercin, yuvasının içinde sırtı kediye dönük olarak hiç kımıldamadan oturuyordu. Belliydi ki, tehlikeyi farketmiyordu bile. Onu felâketten ayıran uzaklık, ancak kırk santim kadardı.

Razmyötnov parmaklarının ucuna basarak koşmaya başladı, koşarken de cebinden tabancasını çıkarmıştı. Nefesini tutmağa çalışıyor; kısılmış gözlerini de kediden ayırmıyordu. Kedinin hafifçe kendini geriye çektiği, ön ayaklarını sinirli bir davranışla ileriye doğru atacağı sırada birden tabanca patladı. Kepenk hafifçe sallandı. Dişi güvercin yukarı doğru fırladı, kedi ise tıpkı bir torba gibi baş aşağı tümseğin üzerine düştü. Vücudu kurşunla yanlamasına delinmişti.

Andrey'in annesi tabanca sesini duyar duymaz dışarı koştu. Razmyötnov sanki bir şey olmamış gibi, ciddî bir tavırla:

— «Bizim demir kürek nerede anneciğim?» diye sordu.

Ölü kediyi kuyruğundan tutmuş, tiksintiyle yüzünü buruşturuyordu. İhtiyar kadın kollarını açıp kapadı, dualar mırıldandı, sonra avazı çıktığı kadar bağırıp çağırmağa başladı.

— «Seni katil seni! Hiç bir canlıya acımıyorsun! Senin için de, Makar için de, ha kedi öldürmek, ha insan öldürmek, hepsi bir! Elleriniz alıştı artık. Sizi gidi kan dökücü herifler! Birini öldürmeden rahat edemiyorsunuz. Tütün içmeyince hayatı zehir olan adamlar gibi siz de kurşun atmadıkça rahat olamıyorsunuz!»

Oğlu sert bir tavırla karşılık verdi:

— «Eee, paniğe kapılma be! İşi büyütme! Neyine gerek senin?» dedi. «Bundan böyle bu eve kedi girmiyecek! Bana da, Makar'a da lâf etme. İkimiz de, bize kimlerin neler söylediğini titizlikle izliyoruz. Başkalarına yaşama hakkı tamıyan varlıkları, ister dört ayaklı, ister iki ayaklı olsunlar, hedefimizi şaşırmadan vuruyorsak bunu gene öbürlerine acıdığımız için yapıyoruz. Anlaşıldı mı anneciğim? Haydi bakalım, sen içeriye gir. Orada istediğin kadar bağırıp çağır. Ama avluda beni azarlamanı Köy Meclisi başkanı olarak kesinlikle yasak ediyorum!»

Annesi bir hafta oğluyla konuşmadı. Ama annesinin konuşmaması Razmyötnov'un çok işine geliyordu. Bu bir hafta içerisinde bütün komşu kedileri teker teker vurdu. Böylece güvercinlerinin sağ kalmalarını uzun süre için sağlama bağladı. Davıdov, Köy Meclisi'ne uğradığı bir gün:

— «Senin evinin oradan neden her gün tabanca sesleri geliyor? Gün geçmiyor ki, bir tabancanın patladığını duymıyayım. Soruyorum sana; halkı neden korkutuyorsun öyle? Tabancanı denemek istiyorsan bozkıra git, orada istediğin kadar patlat. Ama burada ateş etmen yakışık almıyor Andrey! Doğrusu bu!» dedi.

Razmyötnov, canı sıkılarak:

— «Etrafta ne kadar kedi varsa hepsini yavaş yavaş ortadan kaldırıyorum,» dedi. «Kedilerden ne rahatımız, ne huzurumuz kaldı vallahi.»

Davıdov güneşten solmuş kaşlarını hayretle yukarı doğru kaldırdı:

— «Hangi kedilerden?» diye sordu.

— «Bütün kedilerden. Kızıl tüylülerden, tekirlerden, alacalardan. Hangisi gözüme ilişirse vuruyorum işte...»

Davıdov'un üst dudağı titredi. Bu, içinden gelen gülme ihtiyacı ile elinden geldiği kadar savaştığına işaretti. Razmyötnov bunu bildiği için Davıdov'un gülmesini önlemek ister gibi çekingen bir tavırla kolunu ileri doğru uzattı:

— «Dur bakalım, acele etme, denizci! Gülme öyle!. Önce işin ne olduğunu öğren, ondan sonra gül!»

Davıdov gülmemek için yüzünü buruşturarak, ağlıyacakmış gibi titrek bir sesle:

— «Peki neymiş işin aslı?» diye sordu. «Haa... Yoksa sen de mi plâna uygun olarak deri toplama işine katıldın? İşittiğime göre uzun tüylü hayvanların postlarını toplama işi ağır gidiyormuş. Demek sen de işitince kedi derisi toplamağa karar verdin, öyle mi? Ah, Andrey... Neler gelmez aklına senin! Söyle Allah aşkına şunun aslını. Yoksa şurada gülmekten öleceğim ha!»

Davıdov bunları söylerken başını eğmiş, ellerinin üzerine koymuştu. Ama omuzlarındaki adalelerin kıvrılması, güldüğünü belli ediyordu. Razmyötnov bir yerini eşek arısı sokmuş gibi ansızın yerinden fırladı:

— «Şu aptala bakın,» dedi. «Budala! Şehirli çocuğu, ne olacak. Benim güvercinler yakında yavru çıkaracaklar! Sen bana deri toplama işine girdiğimden, yok bilmem ne plânından söz ediyorsun. Ayol o işlerle benim ilgim ne ki? Ben ne postu, ne yünü, ne de hayvanların nallarını isterim. Evime bir çift güvercin gelmiş, yuva yapmışlar, ben onları korumağa çalışıyorum. Bunda ne var yani? Şimdi sana açıkladım ya, istediğin kadar gülebilirsin!»

Davıdov'un gene kendisiyle alay edeceğini sanan Razmyötnov, sözlerinin onun üzerinde bambaşka bir etki yapacağını hiç aklına getirmemişti. Oysa Davıdov hemen nemli gözlerini sildi, sonra ilgiyle:

— «Ne güvercinleri?» dedi. «Nerden buldun onları?»

— «Ne güvercinleri? Ne kedileri? Nereden buldun onları? Bunlar da lâf mı Syoma, ne diye bana saçma sapan sorular soruyorsun Allah aşkına?»

Razmyötnov bunu öfkeli bir tavırla, alaylı alaylı sormuştu. Devam etti:

— «Basbayağı güvercinler işte! Hani iki ayaklı, iki kanatlı, bir başlı, kuyrukları ve vücutları tüyle kaplı hayvanlar var ya, işte onlardan... Ayaklarına kundura filan giymiyorlar; fakirlikten olacak, kışın bile yalnayak dolaşıyorlar, anladın mı şimdi hangi güvercinlerin sözünü ettiğimi?»

— «Ben sana onu sormuyorum, cins mi güvercinlerin? Yoksa cins değil mi, onu soruyorum. Ben de çocukken güvercin besledim de... Onun için sordum sana... Havada takla atanlardan mı, yelpaze kuyruklulardan mı, tek olarak yaşıyanlardan mı, yoksa martı kırması olanlardan mı? Hem sonra sen onları nereden buldun?»

Şimdi Razmyötnov gülümsüyor, parmaklarıyle bıyıklarını düzeltiyordu:

— «Madem başkasının avlusundan kaçıp bana gelmişler, bunların cinsi 'Avlucu' olacak. Aynı zamanda davetsiz geldiklerine göre 'Beleşçi' cinsi de diyebiliriz. Sonra kendileri yiyeceklerini bulamadıklarına göre, onları ben beslediğim için 'Bedavacı' cinsi de olabilir. Yani canının istediği adı verebilirsin!»

Davıdov artık ciddileşmişti:

— «Tüyleri ne renk?» diye sordu.

— «Basbayağı mavi!»

— «Nasıl bir mavi?»

— «Henüz el değmemiş, olgun erik gibi lâciverde çalan, içinde de kül rengi çizgiler bulunan bir mavi!»

Davıdov hayal kırıklığına uğramış gibi:

— «Ya! Demek adi mavi güvercin öyleyse,» dedi.

Ama hemen sonra ellerini oğuşturdu:

— «Gene de o mavi güvercinler arasında bile öyleleri oluyor ki, hiç sorma! Pek marifetli şeyler. Seninkilere bir bakmalı, çok ilgi çekici bir şey. Doğrusu bu.»

— «Buyur gel, konuğum olursun!»

Bu konuşmadan birkaç gün sonra sokakta bir grup mini mini çocuk, etrafını sarıp Razmyötnov'u durdurdular. En cesaretli olanı, gene de Razmyötnov ile kendisi arasında saygıdan doğan bir mesafe bırakarak, incecik, tiz bir sesle:

— «Andrey amca! Kedilerin derilerini siz mi topluyorsunuz?» diye sordu.

Razmyötnov:

— «Ne dedin?» diyerek çocukların üzerine yürüdü.

Çocuklar çil yavrusu gibi dağıldılar. Ama biraz sonra gene birbirlerini ite kaka toplandılar. Razmyötnov öfkesini güç belâ yenmeğe çalışarak:

— «Benim kedi derisi topladığımı size kim söyledi?» diye ısrarla sordu.

Ama çocuklar başlarını önlerine eğmiş, ara sıra birbirlerine yan yan bakıyorlardı. Hiç karşılık vermiyor, hepsi de sözleşmiş gibi çıplak ayaklarıyle yolun soğuk tozlarına çizgiler çiziyorlardı.

Sonunda gene soruyu sormuş olan çocuk, bütün cesaretini topladı; dayak yiyecekmiş gibi başını zayıf omuzlarının içine çekerek o incecik sesiyle:

— «Annem söyledi! Siz kedileri tabanca ile vuruyormuşsunuz,» dedi.

— «Vuruyorum ama derilerini yüzmüyorum ki! İkisi ayrı iş, oğlum.»

— «Annem dedi ki: 'Bizim başkan kedileri sanki derilerini toplayacakmış gibi habire vuruyor. Keşke bizim kediyi de vursa. Güvercinlerimizin yavrularını yiyor!' dedi.»

Razmyötnov hemen canlandı:

— «Ha... Bak o zaman başka, evlâdım. Demek sizin kedi güvercinleri yiyor, ha? Sen kimin oğlusun bakayım? Adın ne?»

— «Benim babam Yerofey Vasiliç Çebakov. Benim adım da Timoşka...»

— «İyi öyleyse, haydi bakalım Timofeyçik. Beni evine götür, sizin kedinin hesabını hemen görelim. Hem madem annen bunu kendisi istiyor...»

Ama Razmyötnov'un Çebakov'ların güvercinlerinin sağlığını korumak için giriştiği, aynı zamanda iyi niyetle üzerine aldığı bu iş, ne başarı ile sonuçlandı, ne de ona ayrıca bir ün kazandırdı. Hatta, doğrusunu söylemek gerekirse, büsbütün tersi oldu!

Razmyötnov her biri ayrı sesle bir şeyler konuşan bir sürü çoluk çocukla birlikte Yerofey Çebakov'un avlusuna doğru giderken orada kendisini hiç de hoş olmayan olayların beklediğini bilmiyordu. Yanında yürüyenlerin habire kendi ayaklarına dolanan çıplak, mini mini ayaklarına basmamak için çizmelerini şapırdata şapırdata, dikkatle

yürüyerek köşeyi daha yeni dönmüştü ki, Çebekov'un evinin kapısında ihtiyar bir kadın belirdi. Bu, Yerofey'in annesiydi.

Uzun boylu, sağlam yapılı, gösterişli birisi olan ihtiyar kadın, kapıda kaşlarını çatmış, çok besili, tüyleri kızıl renkte, kocaman bir kediyi göğsüne bastırmış duruyordu.

Razmyötnov kadının yaşına saygı göstererek, nezaketle:

— «Günaydın nine!» dedi, parmaklarıyle de hafifçe kurşunî kalpağına dokundu.

İhtiyar kadın çok kalın bir sesle:

— «Sağ ol... Buraya seni hangi rüzgârlar attı köy reisi? Söyle bakalım,» diye karşılık verdi.

— «Senin kedi için geldim. Çocukların anlattığına göre, güvercinlerini yiyormuş. Getir bakalım onu buraya! Hemencecik yargılıyalım. Sonra da o canavar için 'İdam kararı verilmiştir, temyiz edilemez!' diye ilân edelim.»

— «Ne hakla yapacaksın bunu? Sovyet idaresi kedileri öldürmek için yeni bir kanun mu çıkarttı yoksa?»

Razmyötnov gülümsedi:

— «Kanunu ne yapacaksın canım? Madem kedi haydudun biri, zavallı suçsuz kuşları yok ediyor, demek cezalandırılmalı. İşte o kadar... Biz bütün haydutlara aynı kanuna göre ceza veririz. 'İhtilâlci olmanın verdiği bilince dayanarak' deriz, olur biter. Hem ne diye burada boşu boşuna gevezelik ediyoruz? Getir bakalım şu kediyi nine. Onunla daha kısa bir konuşma yaparız.»

— «Peki onu idam edersen bizim ambardaki fareleri kim tutacak? Belki sen bu işe talip olursun, ha?»

— «Benim kendime göre işim var. O iş tam sana göre. Tasvirlerin karşısında iki büklüm dua edip duracağına, boşuna vakit geçireceğine, fareleri tutuverirsin...»

İhtiyar kadın gür bir sesle:

— «Sen daha bana yol yordam öğretecek kadar olmadın!» diye bağırdı. «Bizim kazaklar, senin gibi ipe sapa gelmez bir adamı nasıl olmuş da başkan diye seçmişler? Ayol sen biliyor musun ki, eski zamanda hiç bir köy reisi benimle baş edemezdi. Seni avlumdan öyle bir kovarım ki, kendini sokakta bulunca aklın başına gelir!»

Kadının gür sesi öylesine çınlıyordu ki, ambardan be-

nekli bir köpek yavrusu fırladı, kulakları tırmalıyan tiz sesiyle havlamağa başladı. Razmyötnov kapının yanında duruyor, sakin sakin sigara sarıyordu. Sigaranın uzunluğuna bakılırsa, bulunduğu yeri kolay kolay bırakmağa niyetli değildi. En aşağı onbeş santim uzunluğunda, işaret parmağı kalınlığında olan sigara Razmyötnov'un uzun bir konuşma yapmağa hazırlandığını belli ediyordu. Ama hiç de böyle olmadı...

Razmyötnov sakin sakin, karşısındakine ders vermek ister gibi konuşmağa başlamıştı:

— «Doğru söylüyorsun nine, kazaklar beni başkan seçmekle aptallık ettiler, boşuna dememişler ya 'Kazağın aklı kıçındadır' diye... Ama bu işi kabul ettiğime göre ben de pek akıllı sayılmam... Gene de sen üzülme, yakında bu işten beni affetmelerini söyliyeceğim.»

— «Geç bile kaldın!»

— «Ben de öyle diyorum ya... Her neyse. Haydi bakalım kedinle vedalaş da onu başkanının ellerine teslim et.»

— «Sen köydeki bütün kedileri tabanca ile öldürdün. Başka kedi kaldı mı? Yakında köyde o kadar çok fare türeyecek ki, geceleri önce senin tırnaklarını kemirecekler! Göreceksin...»

Razmyötnov kesin bir tavırla:

— «Kemirmezler, üzülme,» dedi. «Benim tırnaklarım o kadar serttir ki, senin at bile kemirmeğe kalksa, dişini kırar. Haydi, ver şu kediyi! Seninle burada pazarlık edecek değiliz! Üstüne istavroz çıkar da güzel güzel ver bakalım. Bir kucaktan bir kucağa...»

Ama ihtiyar kadının güneşten yanıp kahverengileşmiş sağ elinin boğum boğum parmakları ağır ağır kaydı; baş parmak, işaret parmağıyle orta parmağın arasından çıktı. Bir eliyle bu işareti yaparken öbür eliyle kediyi göğsüne öyle kuvvetle bastırdı ki, hayvan can havliyle bağırdı, sonra kudurmuş gibi tıslıya tıslıya tırmık atmağa başladı. Razmyötnov'un arkasında duvar gibi yan yana duran çocuklar, ince sesleriyle neşeli neşeli gülüştüler. Belliydi ki, daha çok Razmyötnov'u destekliyorlardı. Ama ihtiyar kadın heyecanlanmış olan kediyi sakinleştirip de bağırmağa başlayınca hepsi birden susuverdiler. Kadın:

— «Defol buradan dinsiz, putperest! Lânetli herif!

Güzellikle git, yoksa ben seni kötülükle de göndermesini bilirim!» diye bağırıyordu.

Razmyötnov sigarasını ağır ağır, dilini pütür pütür gazete kâğıdının üzerinde gezdirerek, dikkatle yapıştırıyor, bir taraftan da kaşlarının altından savaşa hazırmış gibi duran ihtiyar kadına anlamlı anlamlı bakıyor, üstelik alaycı alaycı gülümsüyordu. Annesi dışında bütün ihtiyar köylü kadınlarıyle ağız dalaşı yapmak nedense ona büyük bir zevk veriyordu. Bunu bir türlü gizliyemiyordu. Yaşına rağmen içinde hâlâ kazak delikanlılarının şakacılığı, biraz kaba bir şekilde belirttikleri kabadayılık kaybolmamıştı. Bu sefer de o kötü alışkanlığından vazgeçemedi, sigarasını yakıp iki nefes çekti, sonra:

— «Sesin de ne kadar güzelmiş İgnatiyevna nine,» dedi. «Ömrümün sonuna kadar seni dinlemek isterdim. Elimde olsaydı ne yer, ne içer sabahtan akşama kadar seni bağırtır dururdum! Çok üstün bir sesin var! Diyecek yok. Kalın, dolgun, yaygın bir ses. Tıpkı kasabadaki eski diyakozun, ya da bizim kolhozda 'Çiçek' adını verdiğimiz tay var ya, onun sesi gibi! Bugünden sonra karar verdim, sana artık 'İgnatiyevna nine' demiyeceğim, 'Çiçek nine' diyeceğim. Hem gel seninle bir anlaşma yapalım! Toplantıya adam çağırmak gerekirse, köy meydanında şöyle bir çığlık atarsın avaz avaz! Biz sana ona karşılık hemencecik kolhoz namına iki iş günü yazdırırız.»

Razmyötnov daha sözünü bitirmemişti ki, fena halde öfkelenen ihtiyar kadın kediyi ensesinden yakaladığı gibi erkeğe taş çıkartacak bir kuvvetle savuruverdi. Razmyötnov korku ile yana çekildi. Kedi dört ayağını germiş, yeşil gözlerini döndüre döndüre, can havliyle miyavlıyarak Razmyötnov'un yanında uçtu, yaylanarak toprağa indi, kocaman kuyruğunu tilki kuyruğu gibi kabarttı ve yıldırım gibi kendini bostana attı. Arkasından kulaklarını sallıya sallıya, tiz sesle havlıya havlıya yavru köpek, onun arkasından da çığlık çığlığa bağrışan çocuklar koştu.

Kedi, çitin üzerinden rüzgâr gibi geçmişti. Yavru köpek ise bu kendisi için korkunç sayılacak engeli aşamayınca, olanca gücüyle öbür tarafta bulunan geçit yerine doğru koştu. Burasını eskiden beri biliyordu. Çocuklar ise hep birden, hiç de sağlam olmıyan çitin üzerine atılınca onu çatır çatır yıkıverdiler...

Kedi salatalıkların, domateslerin, lâhanaların arasında kızıl bir şimşek gibi ordan oraya gidiyor; Razmyötnov coşkun bir neşe içinde dizlerini bükerek elleriyle bacaklarına vuruyor, avazı çıktığı kadar:

— «Tutun şunu! Kaçıyor! Yakalayın onu! Ne mal olduğunu bilirim ben!» diye bağırıyordu.

Bir ara arkasına bakınca hayretler içinde kaldı: İgnatiyevna nine, ikide bir kabarıp inen geniş göğsünü elleriyle bastırmağa çalışarak durmadan gülüyordu. İhtiyar kadın başındaki örtünün ucu ile gözlerini uzun uzun sildikten sonra, gülmeye devam ederek, boğuk bir sesle:

— «Bana bak Andryuşka Razmyötnov! Bu zararı senin Köy Meclisi ödesin! Kuruşuna kadar ödiyeceksiniz bunu! Dur, akşam olsun da bir hesaplıyayım bakayım, senin o yanında getirdiğin haydutlar neleri ezmişler? Hepsini bir bir ortaya çıkarayım. O zaman aç bakalım kesenin ağzını!» dedi.

Andrey kapıya yaklaştı, bir şey isteyeceğini belirten bir tavırla ihtiyar kadını tepeden tırnağa süzerek:

— «İstersen başkanlık maaşımdan, istersen bizim bostanda neler yetişiyorsa, onlardan mal olarak öderim borcumu, kuruşuna kadar öderim! Ama ne olursun, o senin kedinin kaptığı güvercinin yavrularını bana ver. Yakında benim güvercinler de yavru çıkaracaklar, iki tane de sen verirsen benim de bir yuvam olur...»

— «Al Allaha aşkına, istersen hepsini al. Zaten onlardan bir kazancım yok ki. Yalnız zararları var, tavuklarımın yemini hep onlar yiyorlar...»

Razmyötnov bostana doğru dönerek:

— «Hey, çocuklar, herkes evine!» diye bağırdı.

On dakika kadar sonra evine gidiyordu, ama sokaklardan değil, aşağıdan, dere boyundan, Gremyaçiy'de akşam hazırlıklarını yapan kadınların gözüne ilişmeğe çalışarak geçiyordu. Kuzeyden hemen hemen soğuk denecek kadar serin bir rüzgâr esiyordu. Razmyötnov kalpağının içine kursakları şişmiş bir çift güvercin yavrusu yerleştirmiş, üzerini de içi pamuklu ceketinin eteğiyle örtmüştü. Hem yürüyordu, hem de utangaç bir tavırla gülümseyip durmaktaydı. Kuzeyden esen o soğuk rüzgâr, alnına düşen artık ağarmağa başlamış saçlarını hafif hafif dalgalandırıyordu.

YİRMİİKİNCİ BÖLÜM

Gremyaçiy Parti toplantısından iki gün önce, Nagulnov'un evine altı kolhozcu kadın geldi. Sabahın erken bir saati olması yüzünden içeriye girmeğe çekiniyorlardı. Resmî bir tavırla yan yana kapının önündeki basamaklara ve oradaki sundurmanın üzerine oturdular. Kondrat Maydannikov'un karısı koyu çivide batırılmış tertemiz beyaz başörtüsünü düzelterek:

— «Ne dersiniz, önce ben mi gideyim bacılar?» diye sordu.

Alt basamakta oturan Agafon Dubtzov'un karısı, ötekilerin yerine karşılık verdi:

— «Madem bu işi sen çıkardın!» dedi. «Sen konuş.»

Makar odasında, bir çiçek saksısına dayadığı mini mini, kırık ayna parçasının karşısında rahatsızca, iki büklüm oturmuş, tıraş oluyordu. Eski kör ustura, esmer yanaklarının üzerindeki tüyleri alırken tıpkı kaçak yapan eski bir elektrik motoru gibi çatır çatır ses çıkarıyor, sert, siyah kılları hatır hatır kazıyordu. Makar ise acıyla yüzünü buruşturuyor, ohlayıp pufluyor, boğuk sesle arada bir homurdanıyor, bazen de mintanının koluyla gözlerinden fışkıran yaşları siliyordu. Birkaç defa cildini kesmişti; yanaklarındaki sabun köpüğü bu yüzden artık beyaz değildi, hafif pembe bir renk almıştı. O küçük aynada yansıyan yüzünden çeşitli duygular seziliyordu: Bazen kadere boyun eğiyor gibi görünüyor, yüzünde bazen bastırmağa çalıştığı bir acı, bazen müthiş bir öfke, bazen de ne pahasına olursa olsun ille de bu ustura ile yaşamına son vermeye karar vermiş bir insanın umutsuz, çaresiz ifadesi beliriyordu.

Maydannikov'un karısı yatak odasına girdi ve alçak sesle «Günaydın...» dedi. Makar kaşları çatık, acıdan bir yana eğilmiş, yer yer kanıyan yüzünü ona doğru çevirin-

ce kadıncağız korku içinde bağırdı, gerisin geriye kapıya doğru çekildi:

— «Aman yarabbim! Allah iyiliğini versin!.. Yüzün gözün niye öyle kan içinde? Gidip yıkansana, bari! Üstünden kesilmiş koyun gibi kan fışkırıyor ayol...»

Makar şefkatli bir tavırla gülümsiyerek kadının selâmına karşılık verdi, sonra:

— «Korkma be! Aptal! Ne korkuyorsun? Otur!» dedi. «Ustura kör de ondan, tıraş olurken bir iki yerim kesildi. Çoktandır atmalıydım onu ama, ne yapayım ki alıştım bu merete. Beraber iki savaş geçirdik. On beş yıldır bana çeki düzen veriyor! Nasıl ayrılırım ondan? Bir düşünsene! Otursana, ben işimi şimdi bitiririm.»

Maydannikov'un karısı ne söyliyeceğini bilemiyerek:

— «Demek ustura kör ha?» diye sordu. Sonra çekingen bir tavırla sedirin üzerine oturarak Makar'a bakmamağa çalıştı.

Makar:

— «Kör ki, ne kör! Hiç olmazsa ucu...» dedi; bu arada tükürüğünü ters yuttuğu için iki defa öksürdü, sonra alelacele sözünü tamamladı:

— «Merak etme, gözüm bağlı olsa da bununla ezbere tıraş olurum ben. Peki, sen ne diye öyle sabahın bu saatinde geldin? Bir şey mi oldu evinde? Kondrat'a inme falan inmedi ya?»

— «Yok... Hiç bir şey olmadı ona, Allaha şükür! Hem ben yalnız gelmedim ki! Altı kadın senden bir şey istemeğe geldik.»

— «Ne istiyorsunuz?»

— «Öbür gün bizim kocaları Partine yazacakmışsın, O güne dek okula çeki düzen verelim dedik.»

— «Kendi kendinize mi karar verdiniz, yoksa kocalarınız mı söyledi?»

— «Bizim kendi aklımız yok mu? Anlaşılan sen bizi pek küçük görüyorsun arkadaş Nagulnov?»

— «Mademki kendi kendinize karar vermişsiniz, iyi etmişsiniz. Güzel düşünmüşsünüz.»

— «Okulu sıvayıp hem içeriden, hem de dışarıdan badana etmek istiyoruz!»

— «Daha da iyi ya. Verdiğiniz kararı ben de candan destekliyorum. Yalnız şunu bilesiniz ki, bu iş için ayrıca

ücret veremeyiz. Bu herkesin yararına bir şey çünkü..»

— «Ne ücreti canım? Madem bu işe gönüllü olarak talip olduk. Yalnız, sen ekip şefine söyle, bizi başka işe koşmasın. Bu işe altı kişi talip olduk, adlarımızı bir kâğıda yazıver...»

— «Ekip şefine dediğinizi söylerim, adlarınızı yazmam da gerekli değil. Zaten yeter derecede kırtasiyecilik yapıyoruz, bir de siz çıkmayın başımıza...»

Maydannikov'un karısı kalktı, bir süre sustu, yandan Makar'a bakarak hafifçe gülümsedi:

— «Benimkisi de, acayiplikte senden aşağı kalmaz, belki senden de daha acayip adamdır. Herkes diyor ki, tarlada bile her gün tıraş oluyormuş. Eve gelince de durup durup gömleklerini giyiyor. Topu topu üç gömleği var. İşte kalkıp ya birini, ya ötekini giyiyor, bir türlü pazar günü, partiye kayıtlanacağı zaman hangi gömleği giyeceğini kestiremiyor. Güldüm, sonra ona dedim ki: 'Tıpkı düğününe hazırlanan bir kız gibisin.' Öyle bir kızdı ki bana. Kızdı ama, hiç belli etmedi. Yalnız onunla alay etmeğe kalkıştıkça gözlerini kısarak öyle bir bakıyor ki, ana avrat söveceğini anlıyarak -neme gerek- hemencecik yanından çekip gidiyorum. Ne diye adamı büsbütün kızdırayım?»

Makar güldü, gözlerinde bir şefkat belirmişti:

— «Bu iş kocan için, bir kızın gelin olmasından daha önemli bacım! Evlenmek neymiş? Nikâhı kıydın mı, yallah eve! İş oldu bitti demektir! Parti'ye girmek öyle mi ya? O öyle bir iş ki, nasıl anlatayım sana? Öyle bir iş ki... Ama nasıl olsa anlatsam da anlıyamazsın ki... Şimdi sana anlatmağa kalksam parti işleri konusunda söylediğim sözler arasında kendini şaşırırsın. Ne yapacağını, ne edeceğini bilemezsin. Ne diye boşuna çene yarıştırıp da havanda su döveyim? Yalnız şunu bil ki, parti işi büyük iştir. Son sözüm bu işte. Anlıyor musun?»

— «Anladım, yalnız Makaruşka, söyle de bize en az on araba balçık getirsinler, olmaz mı?»

— «Olur...»

— «Badana için de kireç lâzım...»

— «Olur.»

— «İki beygirle birkaç da çocuk gönderirsen iyi olur, balçığı karıştırmak için.»

Makar usturayı yüzünden uzaklaştırarak birden atılmağa hazırlanan kurt gibi bütün vücudunu kadına doğru döndürerek, alaylı alaylı:

— «Emrederseniz Rostov'dan da on kadar sıvacı çağırtalım. İster misin?» diye sordu.

— «Sıvayı kendimiz yaparız, ama beygirlere ihtiyaç var; yoksa pazara kadar işi bitiremeyiz!.»

Makar içini çekti:

— «Siz karı milleti yok musunuz, karşınızda iyi bir insan bulunca, hemen tepesine binersiniz. Peki, peki... Beygirleri de, ne istiyorsanız onları da göndeririz emrinize. Yalnız şimdi Allah aşkına buradan git! Senin yüzünden olmıyacak yere suratımı iki kere daha kestim. Eğer iki dakika daha konuşmağa devam edersek, suratımda sağlam yer kalmıyacak, anladın mı?.»

Makar'ın erkekçe bir anlam taşıyan sesine öyle hoşnutsuzluk, aynı zamanda yalvarış vardı ki, Maydannikov'un karısı hemen arkasını döndü, «Hoşça kal öyleyse!» diyerek dışarı çıktı. Ama biraz sonra kapıyı gene araladı:

— «Özür dilerim ama Makar...» dedi.

— «Ne istiyorsun gene?»

Makar'ın sesinde artık açıktan açığa bir can sıkıntısı seziliyordu.

— «Sana teşekkür etmeyi unuttum.»

Kapı gürültü ile kapandı. Makar irkildi. Aynı anda ustura elinden bir daha kayarak derisini kesti. Makar, kadının arkasından:

— «Asıl sana, daha doğrusu size teşekkür ederim, sersem! Budala! Siz bana neden teşekkür edecekmişsiniz? Zahmet etmeyin!» diye bağırdı; sonra uzun uzun, sessiz sessiz güldü.

İşte bu aslında hiç de önemli olmıyan küçücük olay, hep asık yüzlü duran Makar'ı o kadar neşelendirmişti ki, akşama kadar Kondratov'un karısının gelişini, hiç sırası olmadığı sırada teşekkür etmeğe kalkıştığını hatırladıkça kendi kendine gülümsedi durdu.

Günler pek rastlanmıyacak kadar güzel, güneşli, aynı zamanda rüzgârsızdı. Cumartesi akşamı okul binası dışarıdan tertemiz badanalanmış duvarlarıyle pırıl pırıl parlıyordu. İçerisi de kırılmış kerpiç parçacıklarıyle kazınmış, sonra da tertemiz silinmiş döşemelerle öylesine le-

kesiz, o kadar yeni görünüyordu ki! Her giren, elinde olmıyarak parmaklarının ucuna basa basa yürüyordu.

Parti toplantısı akşamın altısında açılacaktı. Amà daha saat dörtten başlıyarak okulda aşağı yukarı yüz elli kişi toplanmıştı. Hemen bütün sınıflarda pencerelerle kapılar ardına kadar açık olduğu halde keskin, sert bir tütün kokusu ile ispirto gibi genzi yakan bir ter kokusu vardı. Aynı zamanda hepsi bir araya toplanmış, süslü süslü giyinmiş kızlarla genç kadınlardan etrafa ucuz bir pomat ve adi bir sabun kokusu yayılıyordu.

Gremyaçiy-Log'da, Parti'ye yeni üyelerin kaydedilmesi, üstelik aynı köyden kimselerin alınması vesilesiyle ilk olarak böyle bir toplantı yapılıyordu. Bu yüzden saat altıya doğru çocuklarla yatalak hastalardan başka bütün Gremyaçiy-Log halkı okulda ya da okulun yanında toplanmıştı. Bozkırda, tarlalardaki çardaklarda bir tek kişi kalmamış; herkes köye akın etmişti. Köyün çobanı Agey dede bile sürüsünü küçük yamağına bırakmış, derli toplu giyinmiş, sakalını dikkatle taramış, ayaklarına da epey eskimiş, dizlikleri kabarmış çizmeler giyerek okula öyle gelmişti. Onu böyle ayaklarında çizme, sırtında derli toplu bir elbiseyle; yani dikkatle ve iyi giyinmiş olarak, elinde kamçısı, omuzunda da çuhadan yapılmış torbası olmadan görmek, o kadar alışılmamış bir şeydi ki, birçok yaşlı kazak ilk bakışta onu tanıyamıyor, yabancı bir konukla selâmlaşır gibi selâmlaşıyorlardı.

Saat tam altıda Makar Nagulnov, kırmızı satenle örtülü masanın arkasından kalkarak sıralara yanyana, dirsek dirseğe oturmuş ya da sıraların arasında ayakta duran kolhozcular kalabalığına baktı. En arka sıradan boğuk seslerle incecik, tiz bir kadın kahkahası duyuluyor, bir türlü susmuyordu. Makar elini kaldırdı:

— «Haydi bakalım susun azıcık! Size söylüyorum, sesleri en çok çıkanlar! Özellikle sizlere de bacılar. Elinizden geldiği kadar sessiz durmanızı rica ederim. Gremyaçiy-Log parti toplantısını açıyorum. Söz, arkadaş Nagulnov'a, yani bana verilmiştir. Gündemde bir tek konu var: Partiye yeni üyelerimizin alınışı! Bize birkaç dilekçe verilmişti. Bu arada bizim köylülerden Kondrat Maydannikov'un dilekçesi de vardı. Hepiniz onu çok iyi tanıyorsunuz. Ama Parti tüzüğüne göre, kurallara uygun olarak onun bu is-

teğini incelememiz gerekiyor! Onun için bütün arkadaşlardan, hemşerilerden rica ediyorum, partili olsunlar, olmasınlar, Kondrat hakkında düşündüklerini açıklasınlar! Partiye girmesinden yana olanlar söylesin. Belki karşı düşüncede olanlar da vardır. Onlar da söylesin. Karşı olmak, 'İtiraz etmek' demektir. Karşı olan varsa, 'Arkadaş Maydannikov'a itiraz ediyorum' der. Ama o zaman da Maydannikov'un partiye girmesinin neden doğru olmadığını açıklaması, üstelik neye dayandığını belirtmesi gerekir.

«Biz, yalnız belirli bir temele dayanan nedenler istiyoruz. Ancak onları inceliyebiliriz. Yoksa lâfı dolandırıp bir adama hiç bir gerekçeye dayanmayan çeşit çeşit lâflar söylemek anlamsız bir şey. Böyle gevezelik etmeğe kalkan olursa, önem vermiyeceğiz. Önce Kondrat Maydannikov'un kısa dilekçesini okuyacağım, sonra da Kondrat Maydannikov size 'otobiyografi'sini anlatacak. Otobiyografi demek, bir adamın gelmişi geçmişi, ilerisi, kısaca bütün yaşamı demektir. İşte o size bunları anlatacak, sonra siz de bizim Maydannikov üzerine neler düşündüklerinizi söylersiniz, anladınız mı? Anladınız! Peki öyleyse, dilekçeyi okuyorum.»

Nagulnov dilekçeyi okudu, küçük kâğıt parçasını masaya koyup düzeltti, sonra kocaman, ağır eliyle bastırdı. Bir okul defterinden koparılmış o küçücük yaprak yüzünden Kondrat kaç gecesini düşünceler içinde, uykusuz geçirmişti! Şimdi de hiç alışkın olmadığını ortaya koyan çekingen bir tavırla, gözlerini masanın etrafında oturmuş komünistlerle sıra arkadaşlarının üzerinde ürkek ürkek dolaştırırken o kadar heyecanlanıyordu ki, alnında iri ter damlaları belirmişti. Bütün yüzü sanki yağmur altında kalmıştı.

Kısa cümlelerle hayatını anlatmağa başladı. Gereken sözleri bulmak için sıkıntı çekiyor, uzun uzun susuyor, kaşlarını çatıyor, aynı zamanda dudaklarında üzgün, zavallı bir gülümseyiş beliriyordu. Lyubişkin dayanamadı, yüksek sesle:

— «Hayatını anlatmaktan ne utanıyorsun be? Ne diye öyle direğe bağlanmış at gibi kıvranıp duruyorsun? Hayatında çekinecek bir taraf yok! Daha korkusuz konuş Kondrat!» dedi.

Maydannikov, alçak sesle:

— «Ne varsa hepsini söyledim!» deyip oturdu; sonra üşüyormuş gibi omuzlarını kaldırdı.

O sırada tuhaf bir duygu içerisindeydi; sanki sımsıcak bir evden çıplak olarak buz gibi soğuk bir yere çıkmıştı. Kısa süren bir sessizlikten sonra Davıdov ayağa kalktı. Kısaca Maydannikov'u överek, başka kolhozcuları daima çalışkanlığı ile işe sürüklediğini söyledi; onu arkadaşlarına örnek gösterdi. En sonunda da kesin bir tavırla:

— «Bizim partiye girmeğe hak kazanmış bir arkadaştır. Doğrusu bu!» dedi.

Birkaç kişi daha Maydannikov'dan iyilikle, candan bir sevgiyle söz ettiler. Konuşmacıların sözlerini arada bir dinleyiciler de, bir şeyler söyliyerek kesiyorlardı:

— «Doğru söylüyor!»

— «Gerçekten iyi çiftçidir...»

— «Daima kolhozun yararına davranıyor!»

— «O öyle insan ki, hepimizin malı olan bir paranın tek kuruşunu yitirmez. Yitirse bile o yitirdiğinin yerine iki kuruş elde eder!»

— «Onun için hiç kimse kötü söyleyemez, söylese de kimse inanmaz...»

Heyecandan sapsarı olan Kondrat, kendisiyle ilgili birçok iyi söz işitti o akşam. Herkesin kendisi hakkındaki düşünceleri hemen hemen aynı, olumlu görünüyordu. Ama hiç beklenmedik bir anda, Şukar dede ansızın yerinden kalktı, daha doğrusu, kalkmadı da yaylı gibi fırladı:

— «Sevgili hemşerilerim! Sevgili kocakarılar! Ben Kondrat'ın partiye girmesine tam karşıyım!» diye söze başladı. «Ben öyle başkaları gibi değilim. Benim için arkadaşlık başka şey, düşünce başka. Herkes kendi tütününü kullanmalı, işte ben böyle bir adamım. Biraz önce burada Kondrat'ı öve öve öyle bir göklere çıkardılar ki, sanki insan değil de kutsal bir varlık oldu, tıpkı bir evliya gibi. Söyleyin bana hemşerilerim, o adamdan hiç evliya olur mu? Mademki o da hepimiz gibi günah işliyen bir insandır, olur mu ha?»

Nagulnov, öfkelenmeden, iyilikle:

— «Gene lâf karıştırıyorsun her zamanki gibi dede... Ayol biz onu cennete kaydedecek değiliz ki, partiye kaydediyoruz...» dedi.

Ama Şukar dede öye bir tek sözle uslanacak, ya da utanacak adam değildi. Nagulnov'a doğru döndü. Bir gözü öfke ile pırıl pırıl parlıyordu. Öteki gözü ise çoktandır yıkanmamış bir mendille bağlıydı:

— «Ah... sen yok musun Makaruşka! Adamın canını çıkarırsın! Mandrada seni yağ çıkaran yayık diye kullansalardı daha iyi olurdu. Ay çiçeğinden bol bol yağ çıkarırdın! Ne diye şimdi lâfı ağzıma tıkıyor, konuşmama izin vermiyorsun? Ben senden söz etmiyorum ki. Senin partiye girmene de karşı çıkmıyorum! Öyleyse sen de sus biraz... Biliyorsun ya, partinin emri var. Hepimiz elimizden geldiği kadar kendimizi de, başkalarını da eleştireceğiz. Kendi kendini eleştirme ne demek? Bunun Rusçası, bütün suçu açığa çıkarmaktır... O da ne demek? Şu demek, yani adamı çimdikliyeceksin! Neresini? Neresini istersen, hem de var gücünle, acıtırcasına çimdikliyeceksin! Çimdikle onu, it oğlu iti! Varsın tepeden tırnağa ter içinde kalsın. İşte 'Kendi kendini eleştirme' budur. Ben böyle anlıyorum...»

Nagulnov kesin bir tavırla sözünü kesti:

— «Dur dede!.. Sözleri aklına estiği gibi değiştirme. 'Kendi kendini eleştirme' demek, insanın kendi suçunu açığa çıkarması demektir. Anlamı budur. Kolhoz toplantısında sana söz verirlerse o zaman kendini istediğin kadar, istediğin şekilde çimdikliyebilirsin. Nereni istersen çimdikle o zaman. Ama şimdilik sus da uslu dur bakalım...»

Şukar dede heyecana gelerek, çatlak bir sesle:

— «Asıl sen sus!» diye bağırdı. «Benim ileri sürdüğüm eleştirmeyi gene ağzıma tıkmağa kalkışma! Çok akıllısın doğrusu Makaruşka. Durup dururken ne diye kendimi olur olmaz şekilde suçlamağa kalkıp olmadık lâflar edeyim sanki? Ne diye kendi kendime iftira edeyim ha? Sovyet idaresi kurulalı beri artık aptallara, budalalara yer kalmadı. Eski budalaların soyu tükendi, gelgelelim o eski budalaların yerine öyle çok yeni budala türedi ki... Sayısına bereket! Sovyet idaresi budala yetişsin diye tohum saçmıyor ama, onlar ayrıkotu gibi her yerden öylesine bir yetişiyorlar ki! Kimse onlarla başa çıkamaz. Örnek diye seni ele alalım Makaruşka...»

Nagulnov, sert bir tavırla:

— «Sen beni karıştırma. Burada söz konusu olan ben değilim.» dedi. «İşin özüne değin. Kondrat Maydannikov'dan söz et. Söyliyecek bir şeyin yoksa, kes sesini! Doğru dürüst insanlar gibi sessiz otur.»

Şukar dede hüzünle boynunu büktü:

— «Demek ben doğru dürüst bir adam değilim ha?» diye sordu.

O anda arka sıralardan birinde oturan biri, kalın sesle:

— «Kendini o kadar dürüst sayıyorsan, kendinden söz et bakalım dede. Söyle, bu ihtiyar yaşında kimden çocuk yaptın? Sonra bir gözün bakarken öteki gözün neden morarmış? Onu anlat! Başkalarına gelince çitin üzerine fırlamış horoz gibi ötüyorsun, kendine gelince susuyorsun. Kurnaz şeytan seni!»

Okulda uğultu halinde gülüşmeler duyuldu. Ama Davıdov ayağa kalkınca sesler hemen kesildi. Davıdov'un yüzünde bir can sıkıntısı, konuşmağa başladığı zaman da sesinde öfke sezildi:

— «Burası komedi tiyatrosu değil, parti toplantısı arkadaşlar! Doğrusu bu. Eğlenmek istiyen varsa dışarı çıksın! Siz işin özüne değinecek misiniz, yoksa böyle gevezelik etmeğe mi devam edeceksiniz dede?»

Davıdov ilk defa olarak Şukar'a böylesine dokunaklı şekilde, nezaketle söz söylemişti. İhtiyarı büsbütün çileden çıkaran da herhalde bu oldu. Bulunduğu sıranın arkasında birden savaşa hazırlanan gencecik bir horoz gibi sıçradı, öfkeden sakalı bile titriyordu:

— «Kimmiş burda gevezelik eden? Ben mi? Yoksa tâ arkada oturup da bana aptal aptal sorular soran mı? Sonra şunu anlamıyorum: İnsanın söz söylemesine izin verilmezse buna açık toplantı denilir mi? Yani sizin gözünüzde ben neyim, ha? Oy hakkı elinden alınmış bir adam mıyım? İşte işin özüne geliyorum: Kondrat'a itiraz ediyorum. Böylelerine partimizin hiç ihtiyacı yok. İşte bu kadar!»

Razmyötnov gülmekten katılarak:

— «O neden öyle dede?» diye sordu.

— «Çünkü bizim partiye girecek adam değil de ondan. Hem sen ne diye gülüyorsun ak gözlü kerata! Açıkta bir şey mi gördün? Gördün de işine yarar diye mi seviniyor-

sun? Eğer Kondrat'ın neden partiye girecek bir adam olmadığını anlayamıyorsan, ben sana kesin olarak anlatayım: o zaman öyle alaylı alaylı gülmez, hangi kuzuyu kapacağını kestiren bir kartal gibi bakmazsın...

«Başkalarına yol gösteriyorsunuz, gelgelelim kendiniz nesiniz yani? Sen Köy Meclisi başkanısın, önemli bir adamsın! Yaşlılar da gençler de senden örnek almalı. Oysa sen ne yapıyorsun? Toplantıda budala budala gülüyor, hindi gibi morarıyorsun. Mademki Kondrat'ın kaderi söz konusu oluyor, terazide tartılıyor, öyle gülmenin âlemi var mı? Söyle bakalım! Şimdi sen mi daha ciddîsin, ben mi? Yazık ki Makaruşka, konuşurken onun sözlüğünden öğrendiğim yabancı sözleri kullanmamı yasak etti. Yoksa seni o sözlerle öyle bir boyardım ki, ömrünün sonuna kadar ne söylediğimi, nasıl söylediğimi anlıyamazdın! Kondrat'ın partiye girmesine şu bakımdan karşıyım; o, küçük çapta mal düşkünü bir adam. Ondan hiç bir fayda göremezsiniz. Yağmur olsa başkasının tarlasına yağmaz! Belki günün birinde bilim diliyle 'posası çıkmış adam' olur ama, dünyada komünist olamaz...»

Kondrat o kadar gücenmişti ki, titrek bir sesle:

— «Neden komünist olamıyacakmışım ben baba? Söyle bakalım?» dedi.

Şukar dede, kasıtlı bir tavırla gözlerini kıstı:

— «Sanki kendin bilmiyor musun?»

— «Bilmiyorum ya... Bana da hemşerilerimize de partiye girmeğe neden lâyık olmadığımı anlatsan fena olmaz. Yalnız, gerçekleri olduğu gibi söyliyeceksin. Palavra sıkmıyacaksın...»

— «Benim hiç palavra sıktığımı işiten oldu mu? Allah için söyleyin. Durup dururken hiç bir şey uydurdum mu?»

Şukar dede bunu söylerken bütün okulu inletircesine acı acı içini çekti. sonra acıyla başını salladı. :

— «Bütün ömrüm boyunca doğruluktan hiç mi hiç ayrılmadım! Ne düşündüysem daima insanların yüzüne karşı söyledim. Onun için işte birçok kimse beni hiç sevmez, Kondraduşka. Beni artık işe yaramıyan biri sayarlar... Rahmetli baban, bazen 'Eğer Şukar da yalan söylüyorsa, artık kimse doğru söylemiyor demektir...' derdi. İşte rahmetli babacığım beni böyle el üstünde tutardı. Ya-

zık ki öldü. Burada olsaydı, hemen bu sözlerimi desteklerdi, yeri cennet olsun!»

Şukar istavroz çıkardı, bir an gözyaşı dökmek istedi; sonra nedense vazgeçti. Maydannikov ısrar etti:

— «Sen benim için konuş. Babamın bu işle ilgisi yok. Ne suçum varmış benim? Söyle bakalım...» dedi.

Odada hafif bir uğultu oldu, duyulan tek tek seslerden Şukar'ı desteklemedikleri belliydi ama, o buna hiç bozulmadı. Tecrübeli bir arı yetiştiricisi olarak, rahatı kaçırılmış bir oğulun karşısında nasıl davranacağını bildiği için burada hiç ciddiliğini bozmadı, gene sakin sakin konuşmağa hazırlandı. Etraftakileri susturmak için kollarını açıp hafif hafif sallıyarak:

— «Şimdicik anlatacağım! Ne varsa hepsini açıklıyacağım! Siz, hemşerilerim, sizler de ihtiyar kocakarılar, gürültünüzü kesin! Nasıl olsa, patırtı etseniz de, düşüncelerimin akışını bozamazsınız. Şimdicik arkadan biri, yılan gibi: 'Aylak kedi yapacak iş bulamayınca şeyini yalarmış!' diye olmıyacak lâflar fısıldadı. Ama bu yılan fısıltısının nereden geldiğini biliyorum. Bunu söyliyen, sevgili hemşerilerim, sevgili kocakarılarım, Agafon Dubtzov'dur. Sinsi sinsi, cehennem zebanisi gibi bana çamur atıp duruyor. O mahsus kafamı karıştırmak istiyor, kendisi için de bir şey söylemiyeyim diye. Ama benden öyle acıma falan beklemesin! Ben onun bildiği insanlardan değilim! Agafon da bodruma sokulup orada doya doya süt içmeğe hazırlanan bir yılan gibi partiye sokulmak istiyor! Oysa ben ona Kondrat'a verdiğimden çok daha şiddetli bir ders vereceğim. Onun öyle şeylerini biliyorum ki, öğrendiğiniz vakit şaşırıp kalacaksınız! Kimbilir, belki de aranızdan bazıları bayılır.»

Nagulnov kalemiyle boş bardağa vurarak, sert sert:

— «Sen daha şimdiden düşüncelerinin akışını kaybetmişsin, ihtiyar!» dedi. «Toplantıdakileri yalnız sen oyalıyorsun. İnsan azıcık utanır!»

Şukar dede, ağlar gibi bir sesle sızlanmağa başladı:

— «Bak, gene lâfı boğazıma tıkıyorsun Makaruşka. Yani sen hücre sekreteri isen, keyfin isterse ayağının altında beni çiğniyebileceğini mi sanıyorsun? Bunda yan bastın işte! Bir kere parti programında yaşlılar konuşamaz diye bir madde yok. Onu çok iyi biliyorum. Hem na-

sıl oluyor da bana böyle karşı geliyorsun? Sanki ben vicdansızın biriymişim gibi. Bu lâfı, eteğini sallaya sallaya kimbilir hangi cehenneme gitmiş olan Luşka'ya zamanında söyleseydin ya! Benim kocakarı ise ömründe bir defa olsun bana 'utanmaz' dememiştir. Beni fena halde darıltın Makaruşka! Ömrümün sonuna kadar unutmıyacağım bunu.»

Şukar her zamanki alışkanlığına uyarak azıcık gözyaşı döktükten sonra gözlerini gömleğinin koluyla sildi ve gene aynı atılganlıkla devam etti:

— «Bir kere ben öyle bir insanım ki... Kime ne istersem söylerim! Partinin gizli toplantısında da sana bile el atarım Makaruşka, hem de öyle bir atarım ki, elimden kurtulamazsın! Ben senin sandığın adamlardan değilim... Bir kere öylesine korkusuzum ki, bir ileri atıldım mı, artık kimse tutamaz beni. Bunu da senden daha iyi kimse bilemez. Biz seninle candan iki arkadaş değil miyiz? Bütün köy biliyor öyle olduğumuzu. Onun için, eski dost olduğumuzdan ötürü benden sakın. Bir kere seni eleştirmeğe, o 'Kendi kendini eleştirme' işine başlarsam kimsecikler elimden kurtaramaz. Partiye leke sürmeğe kalkışanlar bunu böylece bilsinler!»

Nagulnov sol kaşını kaldırarak Davıdov'a döndü:

— «Şunu dışarı çıkarayım mı?» diye fısıldadı. «Toplantıyı berbat edecek. Keşke onu bugün bir başka işe gönderseydin! Nasıl da düşünmedin? Bir kere kuyruğunun altına at sineği girmiş, artık onu dünyada susturamazsın...»

Ama Davıdov sol eliyle tuttuğu gazete ile yüzünü örtüyor, gülmekten gözlerinden fışkıran yaşları siliyordu. Bir tek söz söyleyemediği için yalnız «Hayır» anlamında başını salladı. Nagulnov can sıkıntısı içinde omuzlarını silkti, öfkeli bakışlarını gene Şukar dedeye çevirdi. O ise sanki hiç bir şey olmamış gibi, acele acele, tıkana tıkana konuşmağa devam ediyordu:

— «Mademki bu toplantı açıktır, sen de Kondratuşka, bize şunu açıkça söylemelisin: Kolhoza girmeğe karar verip de bir çift öküzünü teslim ettiğinde, arkalarından gözyaşı döküp bağırmadın mı?»

Demka Uşakov:

— «Sorunun asıl konu ile ilgisi yok!» diye bağırdı.

Ustin Rikalin de onu destekledi:

— «Ne biçimsiz soru be! Ne diye şimdi eskileri karıştırıp duruyorsun?»

Şukar dede onların sesini bastırmağa çalışarak gerginlikten alı al, moru mor:

— «Neden boş bir soruymuş? Neden yersizmiş, ha? Ben burada iş konuşuyorum, iş. Siz de yağcılar, kesin sesinizi!..» diye bağırdı.

Herkesin susmasını bekledi; sonra gene sinsi sinsi konuşmağa başladı:

— «Belki sen unuttun Kondratuşka, ama ben çok iyi hatırlıyorum. Sen o sabah öküzlerini herkese ait olan ahıra doğru sürerken gözlerin yumruk gibi şişmiş, kıpkırmızı olmuştu. Tıpkı geceyi iyi geçirmemiş bir beygirin ya da bir tavşanın gözleri gibiydi. İşte şimdi papaza günah çıkarır gibi söyle bakalım: Böyle bir şey oldu mu, olmadı mı?»

Maydannikov ayağa kalktı, utanarak gömleğinin eteğini düzeltti, buğulu gözleriyle Şukar dedeye şöyle bir baktı; sonra ağırbaşlı bir tavırla:

— «Böyle bir şey oldu gerçekten! Bunu gizlemiyorum. Ağlamasına, ağladım... Öküzlerimden ayrılmak bana acı geliyordu. O öküzler babamdan miras kalmamıştı; onları alnımın teriyle, çalışarak kazandım. Hiç de kolay olmadı o öküzlere sahip olmam. Ama bu iş geçmişte kaldı baba. O günlerde döktüğüm gözyaşlarının partiye ne zararı olabilir?»

Şukar dede öfkelendi:

— «Nasıl ne zararı olabilir? Sen o öküzlerle nereye gidiyordun? Sosyalizme doğru, evlâdım! Ya! Onlarla tuttuğun yol, sosyalizmin yoluydu! Peki sosyalizmden sonra ne olacak? Tam bir komünizm olacak! Ben sana şunu söyliyeyim bir kere: Ben Makaruşka Nagulnov'un evinde neler neler öğrendim... Hepiniz de biliyorsunuz ki biz onunla çok iyi dost olduk. Onun evinde çeşit çeşit bilimler öğreniyorum. Kafamın alabileceği kadar. Geceleri ya resimsiz, kalın ciddî kitapları okuyorum, ya da sözlüğe bakıp içinden önemli sözleri öğrenmeğe çalışıyorum. Ama şu ihtiyarlığım yok mu? Allah kahretsin onu. Habire numara yapıyor bana...

«Aklım deseniz, cebi delik potur gibi oldu. İçine ne

koysan kaybolup gidiyor. İşte o kadar. Ama eğer elime küçücük bir dergicik bile geçse, artık onu dünyada bırakmam. İçindekileri hep aklımda tutarım. İşte okumağa, kitapları karıştırmağa bir başladım mı, böyle oluyorum. Çeşit çeşit dergiler okudum; bu yüzden şimdi kiminle istesem tartışabilirim. Tâ horozlar üçüncü defa ötünceye kadar... Kim ne derse desin, şuracıkta size kesin olarak söylüyorum ki, bizde sosyalizm gerçekleştikten sonra komünizm olacak!..

«İşte bu noktada içime şüphe düşüyor Kondratuşka. Sosyalizme giderken habire göz yaşı döküp duruyordun. ya komünizme giderken ne yapacaksın? Allah bilir ya. dizlerine kadar çıkan bir gözyaşı denizi içinde boğulacaksın. İşte bugünden fala bakar gibi bunu görüyorum. Soruyorum size hemşerilerim, sevgili bacılarım; ikide bir böyle gözyaşı döken bir adam partiye yararlı olabilir mi?»

İhtiyar bir kahkaha atarak eliyle dişsiz ağzını örttü:

— «Ben oldum olasıya ciddî adamlardan nefret ederim; hele bunlar partili olursa, nefretim büsbütün artar. Bir kere öyle suratsız adamları partide ne yapacağız? Doğru dürüst adamlara bile hüzün verirler, sırf o suratsızlıklarıyle partinin kurallarını bozarlar. Öyle değil mi? Eğer partiye böyle suratsız adamlar almak gerekiyorsa sessiz Demid'i alalım. Ha... Bak, onu aldınız mı bizim arkadaşlar arasında tam bir ölüm sessizliği başlar...

«Ben ömrümde bizim Sessiz'den daha ciddî bir insan görmedim. Hayır arkadaşlar, bence partiye neşeli, hayat dolu, söz gelimi benim gibi insanları almalı. Oysa, oraya boyuna somurtkan, elâlemi durup durup tedirgin eden adamları alıyorlar. Ne yararı var sanki? Makaruşka'yı ele alalım: Makaruşka, 1918 yılında baston yutmuş gibi dimdik yürümeğe başlamıştı. Bugüne kadar da hep böyle somurtkan, dimdik, kendini beğenmiş gibi yürüyüp duruyor. Bataklıkta dolaşan turna gibi; ne şaka eder, ne neşeli bir söz konuşur. İnsan değil, pantolon giymiş can sıkıntısı mübarek!»

Nagulnov, sert bir tavırla:

— «Dede sen beni karıştırma, benimle uğraşma, yoksa gereken tedbirleri alırım!» dedi.

Ama ihtiyar gücenmiş gibi gülümsiyerek, aynı zaman-

da da artık bir kere kapıldığı konuşma selinden kendini kurtaramadan, harıl harıl devam ediyordu:

— «Ben senden söz etmiyorum, şu kadarcık olsun dokunmadım sana. Sonra Kondrat'a gelelim: Bir ruble, yirmi kopek için kalemi kaptığı gibi atına atlar, habire dolaşır... Boyuna da bir kâğıda hesaplar yapar durur. Sanki o olmasa başka kimse onun yerine yazamıyacak bunları. Ayol Moskova'da bilim adamları çoktan her şeyi yazmış, her şeyi hesaplamışlardır. Durup dururken kafa yormak ona mı düşer? Onun işi öküzlerin kuyruğunu kıvırmak; oysa haline bakmadan aptal aptal Moskova'daki o bilim adamları nereye burunlarını sokarlarsa, o da oraya sokmağa çalışıyor...

«Bana kalırsa hemşerilerim, sevgili ihtiyarcıklarım... Kondrat bunu cehaletinden yapıyor. Sizin anlıyacağınız, bizim Kondrat daha politikanın bilincine varmamış. Ama madem politika bakımından olgunlaşmamışsın, evinde otur arkadaş! Yavaş yavaş olgunlaşmaya bak, acele etme... Partiye de hemen sokulmağa çalışma! O Kondrat isterse öfkesinden patlasın, gene de kesin olarak itiraz ediyorum işte...»

Bu sırada Davıdov, yandaki sınıftan Varya Harlomova'nın incecik sesini işitti. Çoktandır genç kızı görmemiş, o derinlerden gelen tatlı sesini epeydir duymamıştı:

— «Bir şey söylememe izin verir misiniz?»

Nagulnov:

— «Buraya gel bakalım! Herkes görsün seni!» dedi.

Bağrı Yanık Varyuha kalabalığın arasından geçerek cesaretle masaya yaklaştı, yanmış elleriyle ensesindeki saçları düzeltti.

Davıdov, ona gizli bir hayretle bakıyor, gülümsüyor, gözlerine inanamıyordu. Varyuha birkaç ay içinde tanınmıyacak kadar değişmişti. Hayır, artık çocukluktan daha yeni kurtulmuş kız değildi. Sağlam yapılı, başını gururlu bir tavırla dimdik tutan bir genç kızdı. Saçları kalın bir örgüyle arkasına doğru sarkıtılmış, mavi bir kurdeleyle bağlanmıştı. Genç kız başkanlık divanının yanında durmuştu. Herkesin susmasını bekliyor, oturanların başları üzerinden belirsiz bir yere, sanki uçsuz bucaksız bozkıra bakıyormuş gibi, genç, güzel gözlerini kısarak karşısına

gelen noktayı süzüyordu. Davıdov: «Bahardan beri amma da güzelleşmiş,» diye düşündü.

Varyuha'nın gözleri heyecanla parlıyordu. Pudra ve pomat nedir bilmiyen pembe yüzü de terden pırıl pırıldı. Fakat oradakilerin kendisine baktıklarını hissedince cesareti biraz sarsıldı; küçük, tenteneli mendilini sinirli sinirli didiklemeğe başladı. Yüzü koyu kırmızı bir renk aldı. Şukar'a doğru dönerek konuşmağa başlayınca göğsünün derinliklerinden gelen dolgun sesi titredi:

— «Haksızsınız dede! Arkadaş Maydannikov Kondrat Hiristoforiç için hiç de iyi konuşmuyorsunuz. Onun partiye girecek adam olmadığını söylüyorsunuz ama, kimse size inanmaz! Ben baharın başından beri tarlada onunla birlikteyim. O herkesten daha iyi çalışıyor. Aynı zamanda kolhoz işlerini de canla başla benimsiyor. Oysa siz ona karşı çıkıyorsunuz! Siz yaşlı bir insansınız ama, hiç bir şeye aklı ermeyen bir çocuk gibi konuşuyorsunuz...»

Pavel Lyubişkin hiç zorlanmadan, gür bas sesiyle:

— «Hah şöyle! Hakkından gel şunun Varka! Yoksa dana boynuna takılmış çıngırak gibi çın çın ötüyor! Kimse için de bir tek iyi söz söylemiyor...»

İhtiyar Beshlebnov söze karıştı:

— «Varka doğru söylüyor! Kondrat kolhozda herkesten daha çok iş günü çıkarmıştır. Çalışkan bir kazaktır! Diyecek yok!»

Sofadan soğuk almış birinin kısık sesi duyuldu:

— «Kondrat gibilerini partiye almazsanız, o zaman Şukar dedeyi alın bari! Şukar girdi mi artık işler tıkırında gider...»

Ama Şukar dede, sadece çoktandır taranmamış, sakalının çevrelediği dudaklarında hakaret anlamı taşıyan, başkalarını küçümsiyen bir gülüşle sıranın arkasında sanki yere gömülüymüş gibi duruyor, söze karışanların seslerini duymasına rağmen arkasına bile bakmıyordu. Herkes susunca sakin sakin:

— «Varka'nın burada zaten işi yok,» dedi. «Çünkü, bir kere, daha ergin yaşa gelmedi, ona herhangi bir ambarın altında evcilik oynamak yakışır. Oysa gelmiş saksağan gibi ötüyor burada. Yaşını başını almış ihtiyarlara akıl öğretmeğe kalkışıyor. Ne günlere kaldık! Yumurtalar tavuklara akıl öğretiyor şimdi. Sanki ötekiler Varka'dan aşağı

mı kaldı? İş günlerinden filan söz ediyorlar; Kondrat'ın yaptığı iş günlerini arabaya koysan, sığmaz, diyorlar. Şimdi sorarım size, iş günlerinin bununla ne ilgisi var?

«Bu kadar iş günü çıkarmak da gene açgözlülükten ileri geliyor. Az buçuk malı olan adamlar hep öyle açgözlü olurlar. Makaruşka bile bana kaç defa bunu anlatmıştır. Bir başka budala da: 'Şukar dedeyi partiye alırsanız, kolhozun işleri tıkırında gider!' diyor. Bunda bence gülünecek hiç bir şey yok. Kim gülüyorsa, bir tahtası eksik demektir... Onlar böyle konularda 'Ha... ha... Hi... Hi...' diye gülebilirler. Bir kere ben okuma yazma biliyor muyum? Biliyorum! İstediğimi okuyorum! Hele imzamı öyle bir atıyorum ki! Sonra partinin kurallarını kabul ediyor muyum? Hem de nasıl! Canla başla! Programını destekliyor muyum? Destekliyorum! Partiye hiç karşı çıktım mı? Sosyalizmden komünizme geçişe gelince, böyle bir şey olursa adım adım değil, koşa koşa giderim. Tabiî bir ihtiyarın koşabileceği kadar. Çok hızlı koşamam çünkü. Bi' kere nefesim tıkanır...

«Zaten ben daha önceden partiye girmiş olsaydım şimdi yükselmiştim bile! Şu anda koltuğumun altında evrak çantasıyle dolaşıp duracaktım. Ama Allahın bildiğini kuldan ne saklıyayım; sevgili hemşerilerim, sevgili ihtiyar bacılarım. Ben bile bizim partiye girmeye henüz hak kazanmadım! Neden diye sorarsanız... Din yok mu, din? O işte beni hâlâ tâ içimden kemiriyor. Kör olası! Başımın üzerinde, yukarılarda bir şimşek şiddetle çakınca, hemen fısıldıyarak: 'Allahım koru beni! Benim gibi günahkârı kurtar!' diye fısıldamaya başlar, istavroz çıkarır, Hazreti İsa'ya da, Hazreti Meryem'e de dua ederim. Hazreti Meryem'in **'Ey Bakire, mutlu ol...'** ilâhisini okurum. Sonra aklıma ne kadar evliya gelirse, hepsine ayrı ayrı dualar ederim. Ayrıca o canımı sıkan gök gürültüsünü duyunca yere çömelirim.»

Şukar dede anlattıklarının etkisiyle az kalsın hemen orada istavroz çıkaracaktı. Elini alnına götürmüştü bile; ama tam zamanında aklı başına geldi, alnını kaşıyıp utangaç bir tavırla güldü:

— «Hem, nasıl söyliyeyim? Gözlerini korku bürüdü mü kendi kendine: 'Aziz İlya'nın aklına eseni ne bileceksin? Bir de bakarsın lâf olsun diye yıldırımı tak diye çıp-

lak kafanın ortasına indiriverir! Haydi bakalım, işin yoksa bir atmış beş yere uzan Şukar!' diye düşünürsün. Hayır arkadaşlar, öyle şey benim hiç işime gelmez, çünkü komünizm gelinceye kadar yaşamak istiyorum ben! O tatlı yaşamı tatmak isteğini ben de duyuyorum. Çünkü bazen öyle oluyor ki, fukaralık canıma tak ediyor da, o aç gözlü papaza bile bir yirmilik atıyorum... Sırf Tanrı'yı daha fazla kızdırmıyayım diye...

«İnsan, ileride işler daha iyi olacak diye düşünüyor. Ama orasını Allah bilir artık! İşler nasıl olacak, ters mi, yüz mü? Papaz, senin gibi budala herifin biri için oturup dua eder sanırsın. Oysa işin inceliğine bakarsan, papaz seni ne yapsın yani? Ölü bir herife, bir şey kâr eder mi? Etmez... İşte sen de onun gibi bir şeysin papazın gözünde. Yani 'Bordür' gibi bir şey işte...

«O kör olası papaz senin paranla dua etmeyi değil, gidip votka almayı düşünür. İşte soruyorum size: Benim içimde o kör olası din, bu kadar derinlere kök salmışken ben partiye nasıl girerim, ha? Hem o sevgili partiyi bombok ederim, hem kendimi, hem de partinin programını. Öyle değil mi? Hayır arkadaşlar! Beni böyle bir günaha sokmayın. Böyle bir şey hiç işime gelmez benim. Bunu kesin olarak ilân ediyorum.»

Razmyötnov:

— «Gene konudan ayrıldın!..» diye bağırdı. «Lâfı dolandırma, asıl konuya gel...»

Buna karşılık Şukar dede, bir tehlikeyi işaret eder gibi elini kaldırdı:

— «Şimdi bitiriyorum Andryuşenka! Yeter ki beni budalaca sorularınla şaşırtma. Yoksa hiç bir konuya yanaşamam. Oturduğun yerde, uslu uslu benim akıllıca lâflarımı dinle de aklında tut! Yaşamın boyunca işine yarar! Ben hiç bir zaman lâfı dolandırmam. Sen de, Makaruşka ile beraber habire üstüme varıyorsun. Zangoça çatan diyakoz gibi. Ana konudan ayrılıyorsam, bunu istiyerek yapmıyorum ki, düşüncelerimin akışından öyle oluyor.

«İşte, diyorum ya, komünizm gelinceye kadar, partisiz de olsam, beklerim. Hem de o çağ gelince gözü yaşlı Kondrat gibi değil, güle oynaya, sevine sevine bağrıma basacağım onu. Çünkü ben doğru dürüst bir proleterim. Oysa küçük bir mal sahibi. Bunu size açıkça söylüyorum!

Gerçek proleterlerin kaybedecek hiç bir şeyleri yokmuş, zincirden başka. Bunu bir yerde okuduydum. Bende zincir ne gezer? O bile yok. Yalnız eskiden bizim köpeği bağladığımız zincir var, daha zengin olduğum yıllardan kalma... Ama artık zincir bile sayılmaz. Yalnız, benim bir karım var, ah kardeşlerim, öyle bir kocakarı ki, evlere şenlik. Pranga zincirinden beter! Ama olsun, onu da yitirmeğe niyetim yok! Varsın, benim yanımda yaşasın. Allah hakkından gelir onun. Ama eğer bana komünizme giden yolda engel olmağa kalkışırsa yanından öyle bir kaçıveririm ki... Ah demeğe vakit bulamaz!. Bu konuda bana güvenebilirsiniz! Ben böyle atılgan adamım işte. Bir kere kendimi attım mı ortaya, artık kimse karşıma çıkmasın. Ya ayaklarımın altında ezerim, ya da bir tarafa fırlatırım. Hem de göz açıp kapayıncaya kadar...»

Nagulnov kararlı bir tavırla masaya vurarak:

— «Dede, sözünü bitiriyor musun, yoksa konuşmanı keseyim mi?» diye bağırdı.

— «Şimdi bitiriyorum, Makaruşka. Vurma öyle masaya, elcağızını acıtırsın. Diyorum ya işte... Son sözüm bu: Madem hepiniz Kondrat'ı tutuyorsunuz, ben de ona karşı durmıyacağım. Varsın girsin partinize... İyi çocuktur. Saygı değer adamdır! Çalışkandır. Bunu her zaman söylemişimdir. Hem işi inceden alırsak, Kondrat bizim partiye mutlaka girmeli. Bunu size kesin olarak bildiriyorum. Yani kısacası Kondratuşka tam partinize girmeğe hak kazanmış bir insandır. Benim sözüm bu kadar.»

Razmyötnov şaşkınlıkla:

— «Şu işe bak; söze adamı yermekle başladın, övmekle bitirdin. Bu ne biçim konuşma?» diye sordu.

Ama atılan kahkahalar yüzünden hemen hemen hiç kimse soruyu işitmedi. Şukar dede yapmış olduğu bu çıkıştan son derece memnun, yorgun argın kendini sıranın üzerine bıraktı, koluyla çıplak kafasının terini sildi, yanında oturan Antip Graç'a:

— «Nasıl? Hani o 'Kendi kendini eleştirme' işini becerdim, değil mi?» diye sordu.

Antip, sorusuna cevap verecek yerde:

— «Sen git de aktör ol, dede.» diye fısıldadı.

Şukar, şaşkın şaşkın, yan yan komşusuna baktı. Ama

berikinin siyah bıyığının altından gülümsediğini farketmedi:

— «Ne diye aktör olacakmışım yani?»

— «Orada parayı avuç avuç alırsın! Yalnız avuç avuç değil, kürekle! Yapılacak iş de çok basit: bir kırbaç vurmaktan daha kolay. Otur, insancıkları neşeli lâflarla eğlendir! Bütün iş bu! Hem de üstün başın kirlenmez! Temiz iştir, para da getirir...»

Şukar dedenin heyecanlandığı belliydi. Oturduğu yerde kımıldayıp duruyordu. Önce gülümsedi, sonra:

— «Ya... İşte böyle sevgili Antip'ciğim,» dedi. «Şukar hiç bir yerde aç kalmaz! Hiç bir lâfı karşılıksız bırakmaz. Hemen taşı gediğine koyar. Öyle sözünü bilmiyecek, şaşıracak adam değildir o. Ha, ne diyordun? Yani işler kötü giderse beni şu ihtiyar yaşımda aktör olarak alırlar mı dersin? Zaten küçükten, beri maceraya düşkünümdür. Öyle de atılgan, gözüpek bir çocuktum ki, tuttuğumu koparırdım! Benim için aktörlük nefes almak gibi bir şey.»

İhtiyar adam düşünceli bir tavırla dişsiz ağzında bir şeyler çiğner gibi dudaklarını kımıldattı. Bir süre susup düşüncelere daldı, sonra:

— «Aktörlere ne para verirler? Hiç işittin mi? Parça başı mı verirler, yoksa başka türlü mü? Yani senin anlıyacağın bir aktör kaç para alır, onu anlamak istiyorum. Kürekle kuruş da toplıyabilirsin! Ama kuruş kuruş toplıyacaksam ne yapayım ben o parayı? İstemem. Hoş, cimri adam için kuruş da paradır ya!»

Antip, bir sır söyler gibi:

— «Sahnede kendini nasıl tutarsan, ne ölçüde serbest davranırsan, ona göre para verirler,» dedi. «Yani herkesin karşısındaki davranışına bakarlar. Ne kadar serbest olur, ne kadar çok hareket edersen, o kadar fazla para verirler. Zaten aktörler ne yaparlar yani? Yiyip içerler, bir de şehir şehir gezerler. Öyle rahat yaşarlar ki, bir orda, bir burda, kuş gibi kent kent gezerler!»

Artık toplantıya karşı bütün ilgisini yitirmiş olan Şukar dışarı çıkmak istedi:

— «Gidip avluda bir sigara içelim, ha? Ne dersin Antipuşka?» diye teklif etti.

Güçlükle kalabalığın arasından yürüyüp sınıftan çık-

tılar. Dışarda, çitin yanı başına, güneşten ısınmış toprağın üzerine oturup birer sigara tellendirdiler:

— «Sen o aktör dediklerini hiç gördün mü Antipuşka?»

— «Çoook. Grodno'da askerliğimi yaparken doya doya seyrettim onları!»

— «Ne biçim insanlar?»

— «Basbayağı insanlar...»

— «Doyasıya yemek yemişe benziyorlar mı?»

— «İyi beslenmiş damızlıklar gibi hepsi de...»

Şukar içini çekti:

— «Demek kışın da, yazın da yiyecekleri bitmiyor?»

— «Öyle ya! Sıra ile alıyorlar!»

— «Peki, onlara katılmak için nereye gitmeli?»

— «Rostov'a. Daha yakında bulamazsın onları.»

— «Eh, Rostov pek uzak sayılmaz. Hem böyle rahat para kazanmak varken, sen bana bunu neden daha önce söylemedin? Söyleseydin belki çoktan aralarında bir iş bulurdum, kimbilir... Biliyorsun ki, ben hafif iş istiyorum. İster aktörlük olsun, ister başka bir iş. Böyle hafif işlerde çok yetenekliyimdir. O belâlı hastalığım yüzünden çiftçilik gibi ağır işte çalışamıyorum. Sen beni ekmeğimden ettin işte! Kafa yok ki sende!»

Şukar dede bu son sözü çok canı sıkılarak söylemişti. Antip kendisini savunmağa çalıştı:

— «Daha önce böyle bir konu açılmadı ki, söyliyeyim...»

— «Aklımı başıma getirmeliydin! Şimdiye kadar, bir de bakmışsın çoktandır aktörlerin arasında keyif çatıp duruyordum. Arada bir bizim kocakarıyı görmeğe gelirdim! Sana da uğrar, masanın üzerine tak diye yarım litrelik bir votka koyardım bana iyi öğüt verdin diye... Ben de doymuş olurdum, sen de kafayı çekerdin. Güzel bir hayat yaşardık işte! Ah, Antip, Antip! Seninle çok kazançlı bir iş kaçırdık!.. Şimdi gidip benim kocakarıya danışmalı, sonra kış gelince belki de ekmek parası kazanmak için yola koyulurum...

«Davıdov gitmeme izin verir, birazcık para kazanırsam eve de faydam olur! Bir inek alırım. On koyun, bir de domuz aldığım gibi, gel keyfim gel! İşler tıkırında gitmeğe başlar!»

Şukar dede hayallere kendisini öyle bir kaptırmıştı ki, artık duramıyordu. Sözlerini ilgiyle dinleyen Antip'ten de cesaret alarak devam etti:

— «Doğrusunu istersen, atlardan bıktım usandım! Sonra kışın arabacılık etmek bana göre değil, yıprandım artık! Soğukta üşüyorum. Senin anlıyacağın, sağlık durumum adamakıllı sarsıldı. Arabada bir saat kaldım mı, barsaklarım birbirine yapışıyor. Böyle barsaklar birbirine yapışınca bir de bakarsın soğuktan birbirine düğümlenmişler ya da rahmetli Hariton gibi kıçımdaki sinirler donup iltihaplanmış! Yok... Bütün bunlar bana göre değil! Benim bu dünyada daha yapacak çok işim var. Patlasam da, çatlasam da komünizm çağı gelinceye kadar yaşıyacağım!»

Antip çocuk gibi her şeye kanan ihtiyarla için için eğlenmekten bıktı. Şakaya son vermek amacıyle:

— «Sana bir şey söyliyeyim mi dede? Aktör olmak için yazılmadan önce, iyice bir düşünsen daha iyi olur.» dedi.

Şukar dede kendine güvendiğini belli eden bir tavırla:

— «Düşünecek bir şey yok!» diye karşılık verdi. «Madem bedavadan para veriyorlar, kışın soluğu orada alırım. İnsanları neşelendirmek, onlara çeşit çeşit şeyler anlatmak iş mi yani?»

— «Ama öyle zaman olur ki, parayı bile istemezsin!»

Şukar merakla sordu:

— «O nedenmiş öyle?»

— «Oyuncuları döverler de...»

— «Döverler mi? Kim döver?»

— «Biletlere para vermiş olan seyirciler!»

— «Peki neden dövüyorlar?»

— «Ne bileyim? Oyuncunun biri söylediği bir sözle halkın keyfini bozar, hoşuna gitmez, ya da bakarsın suratı seyircilerin sinirine dokunur; işte o zaman hemen kalkar döverler...»

— «Yani bu dövme işi nasıl olur? Gerçekten adamakıllı döverler mi? Yoksa lâf olsun diye şakacıktan şöyle bir korkuturlar mı?»

— «Şakacıktan olur mu be? Bazen oyundan sonra öyle bir döverler ki, sonradan zavallı oyuncuyu hastaneye, ya da mezarlığa götürmek gerekir. Gözümün önünde birisinin kulağını ısırdılar, arka ayağını da tersine çevir-

diler! Zavallı adamcağız o durumda evine gitmek zorunda kaldı!»

— «Dur azıcık! Ne demek arka ayağını ters çevirdiler? Senin o oyuncu dört ayaklı mıydı yani?»

— «Tiyatrolarda çeşit çeşit adam olur. Eğlence için her çeşit adam bulundururlar! Ama demin yanlış söyledim; arka ayağı derken sol ayağı demek istiyordum. Adamın sol ayağını ters çevirdiler. Zavallıcığın tersi döndü. Arka arkaya yürümeğe başladı. Sağa mı gidiyor, sola mı, belli değildi. Hem de öyle bir bağırıyordu ki fukara! Bütün şehir çınlıyordu! Tren düdüğü gibiydi; sesini duydukça tüylerim diken diken oluyordu...»

Şukar uzun uzun, içini okumak istercesine Antip'in -herhalde hoş olmayan anıların etkisi altında- kararmış, ciddî yüzüne baktı. Sonra sözlerine inandı, öfkeyle:

— «Peki polis nerdeydi? O kör olasıca polis yok muydu? Böyle bir olaya nasıl izin verdi?» diye sordu.

— «O dövme işine polisin kendisi de katılmıştı. Gözümle gördüm. Polisin biri sol eliyle düdüğünü tutuyor, habire öttürüyor, sağ eliyle de oyuncunun boynuna vuruyordu.»

— «Böyle şeyler ancak Çar zamanında olurdu, Antipuşka! Sovyet idaresi geldikten sonra polisin adam dövmesine izin vermezler.»

— «Polis herkese dokunmaz tabiî, ama oyuncuları döver! Hem de nasıl! Buna da izin verilir. Eskiden beri böyle bir kural vardır... Buna karşı gelemezsin ki!..»

Şukar dede, şüpheyle gözlerini kıstı:

— «Palavra sıkıyorsun be! Seni kerata Graç!.. İçimden nedense sana inanmak gelmiyor... Bir kere, şimdi de aktörleri eşek sudan gelinceye kadar dövdüklerini nasıl söylersin? Bunu nereden bilirsin? Otuz yıldır şehre gitmedin, burnunu köyden dışarı çıkaramazsın... Bütün bunları nereden bilebilirsin?»

Antip:

— «Novoçerkask'da özbe öz bir yeğenim var, bana oradaki şehir hayatını mektuplarında her zaman anlatır...» dedi.

Şukar dede, gene kararsızlık içinde derin derin içini çekti, somurttu:

— «Yeğenin yazıyorsa, o başka,» dedi. «Demek işin

içinde iş varmış Antipuşka... Demek aktör olmak tehlikeli iş kardeşim. Gerçekten durup dururken halk adamı öldüresiye döverse, ben ne yapayım böyle işi? Allah kahretsin böylesine 'keyifli' mesleği...»

— «Ben de sana her şeyi hesaba katasın diye vaktinde haber vereyim dedim. Hem sen önce kocakarıya danış. Ondan sonra gidip başvurursun...»

Şukar dede:

— «Kocakarıyı ilgilendirmez ki bu...» dedi. «Bir şey olursa böğrüne yumruk yiyecek olan, o değil ki. Ne diye ona danışacakmışım?»

Antip ayağa kalktı, yere attığı izmariti ezerek:

— «Öyleyse kendin karar ver,» dedi.

— «Acelem yok canım! Daha kışa çok vakit var. Hem doğrusunu söyliyeyim, tayları bırakmağa acıyorum. Sonra benim kocakarının da yapayalnız canı sıkılır. Hayır, Antipuşka! Varsın oyuncular benim yardımım olmadan da işlerini yapsınlar. Bu çeşit kolay kazanç yolları yerin dibine batsın! Hem sonra iyice düşünürsen, kolay para kazanmak değil ki bu! Eğer polis seni savunacağına, her gün yumruklarını sırtında denerse, her gün elâlem eline geçenle sana dayak atarsa... Böyle de iş mi olur yani? Yoook! Teşekkür ederim! Ben böyle iş istemem, senin olsun öyle keyifli işler!

«Zaten ben küçükten beri kimlerden eziyet görmedim ki! Kazlar da, boğalar da, köpekler de, hepsi hepsi bana musallat olurlar. Onların yüzünden başıma neler neler gelmedi! İş o dereceye vardı ki, evimin kapısına çocuk bıraktılar! Yani bu sence hoş bir şey mi? Yaa! Şu ihtiyar yaşımda oyuncu olayım da beni öldürsünler, vücudumun bir parçasını da tersine çevirsinler, öyle mi? Yok, teşekkür ederim. Öyle şey istemem ben; işte o kadar! Gel Antipuşka, biz seninle toplantıya gidelim. Orası tehlikeli değil, üstelik neşeli de... Oyunculara gelince, varsın başlarının çaresine baksınlar! Herhalde hepsi genç, hepsi kuvvetli kerataların! Baksana durup dururken dövüyorlar diyorsun, onlar da bu yüzden zayıflıyacaklarına habire şişmanlıyorlar!

«Ben ise zavallı bir ihtiyarcığım. Belki orada adama bol para veriyorlar, ama biri şöyle bana iki kötek attı mı öbür dünyayı boylarım. O zaman o tatlı ekmeği ne yapa-

yım yani? O zavallı oyuncuları döven herifler yok mu? Yuttuğum lokmayı bile boğazımdan çıkarırlar. Hayır, kesin karar verdim; oyuncu olmayacağım. Bir daha da beni böyle işlere sürükleme! Kara şeytan seni! Bir daha da öyle sinirlerimi ayağa kaldırayım deme! Son sözüm bu...

«Bak sen demin bir serseri bir oyuncunun kulağını nasıl ısırmış, sonra ayağını nasıl ters çevirmiş, daha başkaları da onu nasıl dövmüşler diye anlattın ya, daha seni dinlerken kulaklarım ağrımağa, ayaklarım sızlamağa başladı. Bütün kemiklerim sanki birileri beni dövmüş, oradan oraya sürüklemiş gibi ağrıyor. Kulağım da sanki biri ısırmış gibi sızlıyor. Ben öyle kanlı serüvenlerden hoşlanmam. Sinirime dokunur. Tıpkı başından yara almış biri gibi başım dönüyor... Onun için sen Allah aşkına toplantıya yalnız git! Ben de azıcık burada dinleneyim! Sakinleşeyim. Hele sinirlerim yatışsın biraz. Ondan sonra gidip Dubtzov'un partiye girmesine karşı gelmeğe çalışırım. Ama şimdi oraya gidemem Antipuşka... Âlemin karşısında söz söyliyemem. Sırtım ürperiyor, dizlerim titriyor. Ne biçim şey bu titreme? Allah kahretsin! Anlıyamıyorum... Ayakta bile doğru dürüst duramıyorum...»

Şukar bir sigara sarmağa başladı, gerçekten de parmakları titriyor, bükülmüş gazete kâğıdının içinden iri iri kıyılmış tütün parçacıkları yere dökülüyordu. Antip sözde ihtiyara acıyormuş gibi baktı:

— «Senin o kadar ince ruhlu olduğunu bilmiyordum, dede! Bilseydim oyuncuların karşılaştığı acı olayları sana anlatmazdım. Hayır, dedeciğim, sen hiç oyuncu olamazsın. İyisi mi, otur oturduğun yerde! Peçin üstünden ayrılma. Kolay kazanç peşinde de koşma. Hem senin kocakarıyı uzun süre için yalnız bırakman doğru olmaz. İhtiyarlığına acımalısın.»

— «Onun hatırı için oyuncu olmaktan vazgeçtiğimi kendisine söyleyince, kimbilir ne kadar çok sevinecek. Ne kadar çok teşekkür edecek bana...»

Şukar dede karısına bu güze haberi verdiğinde kadının duyacağı sevinci, bunun üzerine kendi içinde uyanacak olan hoşnutluğu şimdiden duyuyormuş gibi tatlı tatlı gülümsiyerek başını salladı. Ama başının üzerine bir bulut çökmüştü bile!

Sadık dostu Makar Nagulnov'un yarım saat kadar

önce delikanlılardan birini Şukar'ın karısına gönderdiğini, kadının derhal okula gelmesini, herhangi bir bahaneyle, ne yapıp edip ihtiyarı toplantıdan alarak evine götürmesini emrettiğini bilmiyordu.

Antip Graç artık saklamayı gerekli görmediği bir gülümseyişle, memnun memnun iç geçirdi:

— «Senin kocakarı iyi insandır! Tam lâfının üzerine geldi. An iti, kap çomağı!» dedi.

Şukar dede başını kaldırdı. Yüzündeki o tatlı gülümseyişi gizli bir el ıslak bir süngerle silivermiş gibi oldu. Karısı kendisine verilen ödevi tam olarak yapmak istiyen sert bir insan tavrıyle kaşlarını çatmış, kesin adımlarla üstüne yürüyordu. Şukar dede, şaşkınlıkla:

— «Geberesice!» diye fısıldadı. «Nereden de çıktı Allahın belâsı? Biraz önce hasta yatıyor, başını bile kaldıramıyordu. Şimdi de al bakalım, kendi kendine kalkmış geliyor. Hangi uğursuz rüzgâr attı onu buraya, bilmem ki?»

İhtiyar kadın karşılık kabul etmez, kararlı bir tavırla, sevgili eşine:

— «Haydi bakalım eve, koca herif!» dedi.

Şukar dede toprağın üzerinde, oturduğu yerden ona sanki büyülenmiş gibi, yılanın göz diktiği bir tavşan şaşkınlığıyle aşağıdan yukarı bakıyordu. Sonunda yavaşça:

— «Toplantı daha bitmedi ki, karıcığım... Benim de çıkıp biraz konuşmam gerekiyor. Bizim köy idaresindeki arkadaşlar rica ettiler, ille konuşmamı istiyorlar,» dedi, hemen sonra da hıçkırdı.

— «Onlar sensiz de idare ederler işi. Haydi yürü, evde yapılacak dünya kadar iş var.»

İhtiyar kadın kocasından hemen hemen bir baş daha uzun boylu, aynı zamanda ondan iki misli şişmandı. Üstünlüğünü belli eden bir tavırla kocasını elinden tuttuğu gibi rahatça ayağa kaldırıverdi. Şukar dede birden kendine gelerek öfkeyle ayağını yere vurdu:

— «Gitmiyeceğim işte! Gitmiyeceğim! Söz söylemek hakkını elimden alamazsın! Ne sanıyorsun? Eski idare mi var şimdi? Geçti o günler!»

İhtiyar kadın başka bir tek söz söylemeden arkasını döndü, geniş adımlarla eve doğru yürümeğe başladı! Ar-

kasından sürüklediği Şukar dede arada bir ayak diretiyor, sonra gene küçük adımlarla peşinden gidiyordu. Her haliyle, kendisini körü körüne kaderine teslim etmiş bir adam olarak görünüyordu.

Arkasından bakan Antip Graç sessiz sessiz gülüyordu. Ama kapının önündeki merdivenden çıkarken: «Allah korusun, ihtiyar ölürse bizim köyün ne tadı, ne tuzu kalacak!» diye düşündü.

YİRMİÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şukar dede okuldan çıkar çıkmaz toplantı bambaşka bir hava içinde devam etti. Kolhozcuların konuşmaları artık arada bir gülüşmelerle kesilmiyor, herkes ciddî ciddî Dubtzov'un partiye girmesi konusunu tartışıyordu. Hele hiç kimsenin beklemediği bir sırada, demirci İppolit Şalıy söz alınca, ilk olarak sanki biraz sonra fırtına patlak verecekmiş gibi derin bir sessizlik oldu.

Artık partiye girmek için dilekçelerini vermiş olanların durumları her yönden incelenmişti. Her üçü de, oy birliğiyle altı aylık bir deneme devresi için aday olarak alınmışlardı. İşte o zaman ihtiyar Şalıy söz istemişti. Demirci, pencerenin hemen yakınında bulunan sırasından kalktı; geniş sırtını pencerenin pervazına dayıyarak:

— «Yakov Lukiç'e bir soru sormak istiyorum, izin var mı?» diye sordu.

Makar Nagulnov neşeyle, ama gene de hafif bir merakla:

— «Bir değil, iki soru da sorabilirsin istersen...» dedi.

Yakov Lukiç, isteksiz bir tavıra Şalıy'e döndü. Yüzünde hoş olmayan bir şey beklediğini belli eden bir gerginlik vardı. Şalıy hafif patlak siyah gözlerini Yakov Lukiç'den ayırmadan, boğuk, kalın bir sesle:

— «İşte bak, insanlar partiye giriyor, onun sinesinde yaşamak istiyorlar!» diye söze başladı. «Yanı başında pineklemek hoşlarına gitmiyor, sevinçlerini de, üzüntülerini de partideki arkadaşlarla paylaşmak istiyorlar. Ya sen Lukiç, neden partiye girmek için dilekçe vermiyorsun? İşte bunu sana sormayı çoktandır istiyordum: Neden daima bir tarafta kalıyorsun? Yoksa partinin bizi daha iyi bir yaşayışa kavuşturmak için uğraşıp didinmesi, buz üstüne fırlamış balık gibi çırpınması seni hiç ilgilendirmiyor mu? Sen ne yapıyorsun ki? Önemi olan işlerden elinden

geldiği kadar uzak durmağa, serinlikte dinlenmeğe çalışıyor, başkaları ekmeğini bulup getirsinler, hatta çiğneyip ağzına koysunlar diye bekliyorsun. Öyle değil mi ya? Bu işi nasıl da başarıyorsun? Çok tuhaf! Hem de hepimiz için örnek olacak bir durum. Daha doğrusunu istersen bu bütün köy için üzerinde durulacak bir durum!..»

Ostrovnov, hemen:

— «Ben kendi ekmeğimi kendim kazanıyorum. Şimdiye kadar senden ekmek istediğim olmadı!» diye karşılık verdi.

Ama Şalıy kendinden emin bir tavırla kolunu yana doğru açarak, bir engeli ortadan kaldırıyormuş gibi:

— «İnsan günlük ekmeğini her şekilde elde edebilir: Omuzuna torba asıp Allah rızası için dilenmeğe kalksan bile açlıktan ölmezsin! Ama benim söylemek istediğim bu değil, Lukiç! Sen de yabanın altında kıvranan yılan gibi kaçmağa çalışma. Benim ne demek istediğimi anlıyorsun. Eskiden, daha kolhoz kurulmadan herkesin kendi malı varken, senin elinden hiç bir iş kurtulamazdı! Eşek gibi çalışırdın! En küçük bir işi bile kaçırmak istemezdin! Yeter ki, o iş sana bir parçacık para getirsin! Şimdi ise sözde çalışıyormuş gibi davranıyorsun... Seninkisi sırf göz boyamak! Ama ben bundan da söz etmiyorum; böyle kötü çalıştığın, doğru yoldan ayrılmış olduğun için halkın önünde hesap vermenin zamanı gelmedi. O zaman gelince hesabını soracağız! Şimdi sen bana şunu söyle: Neden partiye girmiyorsun bakayım, ha?»

Ostrovnov, alçak sesle:

— «Ben partiye girecek kadar okumuş değilim ki!» dedi.

Bunu o kadar alçak sesle söylemişti ki, yanında oturanlardan başka hiç kimse ne söylediğini duymamıştı.

Arkada oturanlardan biri, sertçe:

— «Daha yüksek sesle konuş!» diye bağırdı. «Orada ne homurdanıp duruyorsun? Anlaşılmıyor. Söylediğini tekrar et!»

Yakov Lukiç uzun süre sustu, sanki kendisine sorulan soruyu işitmemişti. Ortalığa sinmiş olan derin sessizlikte, karanlık, uykulu derenin kenarında ayrı ayrı seslerle, ama hep bir ağızdan bağrışan kurbağaların vraklamaları ve tâ uzaklarda, herhalde köyün arkasında bulunan eski yelde-

ğirmeninde bir baykuşun kederli kederli ötüşü, bir de pencerelerin öbür tarafında etrafa dal budak salmış yeşil akasyaların arasındaki ağustosböceklerinin sesleri duyuluyordu.

Daha uzun süre susmak yakışık almıyacaktı. Ostrovnov, yüksek sesle tekrar etti:

— «Ben partiye girecek kadar okumuş değilim!»

Şalıy:

— «İdare müdürü olmak için yeter derecede okumuşsun da, partiye girecek kadar mı okuman yazman yok?» diye sordu.

Yakov Lukiç hiç beklemediği böyle bir çıkıştan sonraki şaşkınlığından kurtulmuş, kendini toparlamıştı. Bu sefer açık açık, gür bir sesle:

— «Biri yönetim işidir, öteki politika! Sen aradaki farkı belki anlamıyorsun ama, ben anlıyorum!» dedi.

Ne var ki Şalıy bir türlü yakasını bırakmak istemiyordu. Alaylı alaylı devam etti:

— «Ama bizim partililer hem yönetim işleriyle, hem de politikayla uğraşıyorlar. Ne garip değil mi? Onlar nasıl beceriyorlar bu işi bilmem ki? Madem iki işi de yürütebiliyorlar, demek biri ötekine engel olmuyor. Sen lâfı dolandırıyorsun. Lukiç! Sorduğuma doğru dürüst karşılık vermiyorsun. Gerçekleri saklamak istiyorsun. Onun için bin dereden su getiriyorsun!»

Ostrovnov boğuk bir sesle:

— «Benim lâfı dolandırmağa. bin dereden su getirmeğe ihtiyacım yok!» dedi.

— «Dolandırıyorsun ama... Kimbilir ne gizli düşüncelerin var ki, partiye girmek için dilekçe vermiyorsun! Ben belki yanılıyorum; ama yanılıyorsam, yanlışımı çıkar!»

Toplantı başlıyalı dört saatten faza olmuştu: akşam serinliğine rağmen, okulun içi dayanılmayacak kadar sıcaktı. Sınıflarda da, koridorda da birkaç lâmba donuk ışık vererek yanıyordu. Ama onların bu ışığından sanki ortalık daha da ısınıyordu. Buna karşılık, insanlar ter içinde sırılsıklam olmuş, hiç kımıldamadan, derin bir sessizlik, aynı zamanda gergin bir ruh hali içinde oturuyorlar; hiç beklenmedik bir anda ihtiyar demirciyle Ostrovnov arasında başlıyan bu söz düellosunu dikkatle izli-

yor, bunların altında söylenmemiş kötü, ağır, karanlık bazı şeylerin gizli olduğunu anlıyorlardı.

Ostrovnov neredeyse kaybetmek üzere olduğu sakinliğini tekrar kazanarak savunmadan saldırganlığa geçti:

— «Ne gibi gizli düşüncelerim olabilir benim? Mademki sen her şeyin özünü görebiliyorsun, bari bunu da söyle!» diye meydan okudu.

— «Sen kendi durumunu kendin açıkla, Lukiç! Ben senin yerine ne diye konuşayım?»

— «Benim sana söyliyecek sözüm yok...»

— «Sen benimle konuşma. Halka karşı, arkadaşlara karşı konuş.»

— «Senden başka kimse bana bir şey sormadı ki...»

— «Ben soruyorum ya, yeter! Demek söylemek istemiyorsun ha? Eh... Zararı yok, bekliyelim, bugün olmazsa yarın, nasıl olsa konuşmağa başlarsın!»

— «Ne diye bana musallat oluyorsun İpolit? Hem de sen neden kendin partiye girmiyorsun? Benim günahlarımı çıkartmağa çabalayacağına kendin için konuş... Sen papaz mısın ki başkasının günahlarını çıkarıyorsun.»

Şalıy pozunu hiç değiştirmeden, sözcüklerinin üzerinde dura dura, ağır ağır:

— «Benim partiye girmiyeceğimi sana kim söyledi?» diye sordu.

— «Madem şimdi partide değilsin, girmeğe niyetin yok demektir...»

Bunun üzerine Şalıy iç geçirerek pencerenin kenarına bir omuz attı, yerinden doğrulup acele etmeden, iki tarafa sallana sallana başkanlık divanının masasına doğru yürüdü. Bütün köylüler iki tarafa açılıyorlardı. Şalıy hem yürüyor, hem konuşmağa devam ediyordu:

— «Eskiden girmemiştim, orası öyle, ama şimdi gireceğim. Madem sen partiye girmiyorsun Yakov Lukiç, öyleyse ben girmeliyim! Eğer bugün, dilekçe vermiş olsaydın, ben geri alırdım. Çünkü seninle aynı partide barınamayız biz. Ayrı ayrı partilerdeniz çünkü.»

Ostrovnov belirsiz bir şekilde gülümsedi. Şalıy masaya doğru yürüdü; sararmış bir defter yaprağının sekizde biri kadar küçük bir kâğıt parçasına güçbelâ karalanmış dilekçesini uzattı. Davıdov'un kendisine, pırıl pırıl parla-

yan gözlerle, davranışını çok beğendiğini belirten bir tavırla baktığını farketti.

— «Kefil olacak kimse bulamadım! Bu durumda ne yapmam gerektiğini bilmiyorum. Bana kefil olacak kimse var mı aranızda çocuklar? Yazın bakalım şuraya...»

Davıdov, zaten iri harflerle, acele acele bir kefaletname yazıyordu. Sonra kalemi elinden Nagulnov aldı.

Böylece İpolit Şalıy da oy birliğiyle partiye kabul edildi. Oylar verildikten sonra Gremyaçiy hücresindeki komünistler ayağa kalkıp yeni üyeleri alkışlamağa başladılar. Onların arkasından da toplantıda bulunanlar yerlerinden fırlıyarak ağır işlerde yıpranmış nasırlı ellerini beceriksizce ağır ağır çarpıp etrafı çınlatırcasına alkışladılar.

Şalıy'a bütün bunlar o kadar dokunmuştu ki, durduğu yerde boyuna gözlerini açıp kapıyordu. Nemlenen gözleriyle eskiden beri bildiği, tanıdığı köylülerinin yüzlerine, sanki onları ilk olarak görüyormuş gibi bakıyordu. Ama Razmyötnov ona dönüp:

— «Sen şimdi arkadaşlara şöyle dokunaklı birkaç lâf etsen çok iyi olur, İppolit amca,» deyince başını salladı:

— «Boş boş konuşmanın gereği yok. Zaten öyle dokunaklı lâflar da bilemem. Görmüyor musun nasıl alkışlıyorlar? Demek ki, her şeyi anlamışlar. Benim konuşmam fazla olur.»

O anda partiye yeni girmiş olanların halinde değil de, parti hücresinin sekreteri Nagulnov'un dış görünüşünde bir değişiklik oldu. Davıdov onu böyle hiç görmemişti: Makar, ağzı kulaklarına vararak gülümsüyordu. Masanın arkasında oturduğu yerden dimdik kalkmış, sinirlice bir tavırla ceketini düzeltiyor, hiç gerekmediği halde belindeki asker palaskasına dokunuyor, bir sağ ayağını, bir sol ayağını kaldırıyordu. Ama en önemlisi küçük, sık dişlerini ortaya çıkararak neşeyle gülümseyip durmasıydı.

Hep sımsıkı kapalı duran dudakları hafifçe büzülmüş. yayılan ağzında, öylesine çocukça öylesine dokunaklı bir gülümseyiş belirmişti ki... Bu, Makar'ın somurtkan, zayıf yüzünde hiç görülmemiş, alışılmamış bir şeydi. Ustin Rikalin dayanamadı, derin bir şaşkınlık içinde:

— «Bakın arkadaşlar, bizim Makar gülümsüyor ga-

liba. Ömrümde ilk kez böyle acayip bir şey görüyorum!» diye bağırdı.

Nagulnov, gülümseyişini saklamadan karşılık verdi:

— «Neyse, biriniz farkettiniz! Aferin sana! Neden gülümsemiyecekmişim sanki? Şu anda neşe içindeyim ve gülümsüyorum işte. Gülümsemek de parayla mı? Kim yasak edecekmiş bana gülümsemeyi? Sevgili hemşerilerim, köylülerim. Toplantıyı kapatıyorum. Gündemdeki konuların hepsi görüşülmüştür...»

Biraz daha kendini toplıyarak, zaten kemikli olan omuzlarını gerdi, masanın öbür tarafından çıktı, gür bir sesle:

— «Hücre sekreteri olarak bizim büyük Komünist Partisi'ne giren sevgili arkadaşlarımızın, bana yaklaşmalarını rica ederim. Her birini kazandıkları bu büyük şeref için kutlamak istiyorum.»

Sonra her zamanki Makar oluverdi. Dudaklarını kıstı, ama gene de emretmeden, rica ederek:

— «Bana gelin arkadaşlar!» dedi.

Önce Kondrat Maydannikov yaklaştı, arkada oturanlar, gömleğinin terden sırtına tâ kürek kemiklerinden beline kadar yapıştığını görüyorlardı. İhtiyar kadınlardan biri ağzında bir şey çiğner gibi: «Zavallıcık amma da terlemiş. Sanki bir hektar buğday biçmiş!» diye candan acındı. Bir başkası hafifçe güldü: «Kondrat'ı adamakıllı elekten geçirdiler ha!» dedi.

Nagulnov, Kondrat'ın, kendisine dümdüz uzattığı eli tuttu, olanca gücüyle sıktı. Sonra çok aşırı bir ciddilikle:

— «Arkadaşım, kardeşim. Candan kutlarım seni. Biz, buradaki bütün komünist arkadaşlar, senin örnek bir bolşevik olacağına inanıyoruz. Zaten başka türlü de olamazsın,» dedi. Sesi hafifçe titriyordu.

En son İppolit Şalıy, çekingen bir tavırla, herkesin kendisine dikkatle bakmasından utana sıkıla, bir ayı gibi beceriksiz adımlarla yaklaşıp çekiç tutmaktan ezilmiş kocaman elini uzattı. Nagulnov da ona doğru yürüdü, hafif kambur duran geniş omuzlu ihtiyar demirciyi kuvvetle kucakladı:

— «İşte İppolit amca, gördün mü, ne kadar güzel oldu? Seni candan kutlarım! Öteki arkadaşlar da kutluyorlar seni! Sağ ol. Sakın hastalanayım falan deme. İnşal-

lah daha yüz yıl bizim Sovyet idaremizle kolhozumuzun yararına çekiç sallarsın. Çok çok uzun ömürlü olmanı dilerim amca. Senin gibi insanların uzun ömürlü olmaları ancak başkalarını sevindirir! Bunu sana can ve gönülden söylüyorum...»

Partiye yeni girenler, beceriksizce, birbirlerini ite kaka öbür partililerle de el sıkıştılar. İçerde bulunanlar ise hararetli hararetli konuşarak kapının önünde toplanmışlardı bile. Gitmeğe hazırlanıyorlardı. Ama Davıdov:

— «Hemşerilerim, bir dakika! İzin verirseniz birkaç söz söylemek istiyorum!» diye bağırdı.

Kalabalıktan biri gülerek:

— «Söyle bakalım başkan. Ama kısa olsun, yoksa burada hepimiz boğulacağız! Hamam gibi burası, boğucu bir sıcak var,» dedi.

Kolhozcular eski yerlerine geçerek oturdular. Birkaç dakika okulun her tarafından uğultular yükseldi; sonra sesler dindi. Davıdov:

— «Kolhozcu arkadaşlarım. Özellikle kolhozcu kadın arkadaşlarımız! Bugün bizim kolhozun bütün üyeleri bir araya toplandığı için...» diye söze başlıyacak oldu.

Ne var ki Demka Uşakov sözünü keserek koridordan bağırdı:

— «Sen de tıpkı Şukar dede gibi söze başlıyorsun. O, 'Sevgili hemşerilerim, sevgili kocakarılar...' diye başlıyordu. Sen de öyle, aynı havayı çalıyorsun!»

İhtiyar Obnizov:

— «Zaten onlar her şeyi birbirlerinden öğreniyorlar. Bakarsın, Şukar durup dururken Davıdov'un sık sık söylediği sözlerden birini söyler, 'Doğrusu bu!' der. Yakında Davıdov da Şukar dede gibi, 'Sevgili hemşericiklerim, sevgili ihtiyar bacılarım' diye söze başlıyacak...»

Bunun üzerine okulda kahkahalar öylesine bir uğultu şeklinde patladı ki, lâmbaların alevleri bile titredi. Hatta bir tanesi söndü. Davıdov bile her zamanki gibi, bir dişi eksik olan ağzını geniş avucuyle kapıyarak gülüyordu. Yalnız Nagulnov öfkeyle bağırdı:

— «Ne oluyor? Toplantının ciddiyeti kalmadı be... Nerede deminki ciddiliğiniz? Yoksa terle birlikte onu da mı içinizden boşalttınız, ha?»

Onun bu bağırışı, yangına körükle gitmek gibi bir şey

oldu. Gülüşmeler dalga dalga sınıftan sınıfa, sonra da koridora yayıldı. Makar, canı sıkılarak kolunu salladı, somurtkan yüzünü pencereye çevirdi.

Fakat cildinin altında sert çenesinin oynadığına, sol kaşının da seyirdiğine bakılırsa ciddî görünmek için büyük çaba harcıyordu.

Bir süre sonra, herkes susup da arka sıralardan Şukar dedenin titrek sesi kuvvetlice işitilince, Makar gene yay gibi yerinden fırladı. Şukar:

— «Size sormak isterim sevgili hemşerilerim, sevgili ihtiyar bacılarım. Demin ben neden burada öyle konuştum, biliyor musunuz?» diyordu.

İhtiyar daha sözünü bitirmemişti ki, kahkahalar top patlaması gibi gürleyen bir sesle tekrar etrafı çınlattı. Üstelik iki lâmba daha söndü. Biri, yarı karanlıkta istemiyerek lâmbalardan birinin şişesini kırdı ve sonra bir küfür savurdu, bir kadın da ona darılır gibi:

— «Tutsana çeneni! Karanlıkta yüzünü görmüyorlar diye küfrediyorsun değil mi? Budala!» dedi.

Gülüşmeler yavaş yavaş dinince, yarı karanlıkta Şukar dedenin titrek, öfkeli sesi gene duyuldu:

— «Budalanın biri durup dururken karanlıkta küfreder, başka budalalar gülüşürler... Ne günlere kaldık Allahım!.. Adamda toplantılara katılmak için heves bile bırakmıyorlar! Size biraz önce niçin 'Sevgili ihtiyar bacılarım... Sevgili hemşerilerim' diye söze başladığımı anlatacağım. Söze böyle başlamamın sebebi, ihtiyar bacılarımızın çok önemli, aynı zamanda güvenilir kimseler olmalarıdır! Hangi ihtiyar kadını ele alırsan al, aynen devlet bankası gibidir. Dalaveresi yoktur, adama oyun yapmaz! Şu ihtiyar yaşımda onlardan bana hiç bir kötülük gelmiyeceğine inanıyorum! Gelgelelim, genç kadınları, hele kızları gözüm görmesin!

«Nedenini söyliyeyim mi? Çünkü benim kapıma durup dururken çocuk bırakan kimse, saygı değer ihtiyar bir kadın olamaz! Bu iş ihtiyar kadın işi değil! En zinde ihtiyar kadını al, kıçını sıksa çocuk doğuramaz. Muhakkak o işi sinsi genç karılardan biri yapmıştır. Durup dururken, lâf olsun diye beni piçinin babası olacak heriflerin arasına katmış, başıma bu belâları getirmiştir. İşte bu yüzden her çeşit eksik eteğe düşman olmuşumdur. Onlardan nef-

ret ederim. Başıma böyle bir iş geldikten sonra artık birine olsun şöyle yan gözle bile bakmak istemiyorum. Yanılıp da herhangi bir güzel karıya bakacak olsam, hemen kafayı çekmiş gibi fenalık geçiriyorum. Gördünüz mü ne hale getirdiler beni? O çocuk meselesinden sonra toplantıya gelip de, söze başlarken: 'Sevgili bacılarım, sevgili suçsuz, tertemiz genç kızlarımız' gibi tatlı sözleri söyleyebilir miydim yani? Öldürseler beni, böyle şey söylemem onlara!»

Nagulnov kendini tutamadı, kaşlarını yukarı kaldırarak, şaşkınlıkla:

— «Sen nereden çıktın dede? Demin kocakarı seni eve götürmedi mi? Nasıl oldu da damdan düşer gibi gene karşımıza çıktın?» dedi.

Şukar dede, gururlu bir tavırla:

— «Eve götürdü ne demek?» dedi. «Hem sana ne? O iş bizim aile işimiz! Partiyle ilgisi yok. Anlıyor musun?»

— «Hiç de anlamıyorum. Madem kocakarı seni götürdü, demek ki yapılacak bir iş vardı. Öyleyse şu anda burada değil, evde olmalısın...»

— «Evdeydim ama, kaçıp geldim işte Makaruşka. Kimseye de hesap verecek değilim! Ne sana, ne de benim kocakarıya. Hepinizin köküne kibrit suyu! Bırakın yakamı Allah aşkına...»

Davıdov, elinden geldiği kadar gülmemeğe çalışarak:

— «Evden kaçmayı nasıl başarabildin be dede?» diye sordu.

Son zamanlarda Şukar'ın yanındayken hiç ciddî duramıyordu, ona gülmeden bakamıyordu bile. Şimdi de daha Şukar cevabını vermeden eliyle ağzını örtmüş, gözlerini kısmış, karşılığını bekliyordu. (Nagulnov da bunu farketmiş olacak ki, baş başa kaldıkları bir sırada, can sıkıntısıyle: «Ne oluyorsun Semyon? Son zamanlarda gıdıklanan bir kız gibi oldun. Habire gülüyorsun. Bu halin hiç de erkeğe yakışmıyor,» demişti).

Davıdov'un sorusundan cesaret alan Şukar dede, sert hareketlerle, dirseklerini kullanarak kapının önünde birikmiş köylülerin arasından kendisine yol açıp başkanlık divanının bulunduğu masaya doğru ilerledi.

Nagulnov:

— «Buraya baksana dede!» diye bağırdı. «Herkesi ne

rahatsız ediyorsun? Bulunduğun yerden konuş, izin veriyoruz! Yalnız lâfı fazla uzatma!»

Şukar dede, yarı yolda durdu. Meydan okur gibi karşılık vererek:

— «Sen git de nereden konuşacağını anana öğret!» diye karşılık verdi. «Ben nereden konuşacağımı biliyorum. Sen, Makaruşka, daima kürsüye çıkıp durur, ya da başkanlık divanına otururşun, oradan herkesin kafasını şişire şişire olmıyacak lâflar edersin! Sen böyle yaptığına göre ben neden o karanlık sıraların oradan konuşmak zorunda kalayım? Bir kere oradan hiç kimsenin yüzünü göremiyorum. Yalnız enselerini, sırtlarını, bir de iskemleye neyle oturuyorlarsa işte oralarını görüyorum. Yani sence oradan konuşursam, kime lâf anlatacağım? Kiminle tartışacağım? O gördüğüm enseler, sırtlar ya da bilmemnelerle mi konuşacağım? Meraklıysan sen gel de arkadan konuş, oradan nutuk çek. Ben konuşurken insanların gözlerine bakmak istiyorum.

«Anladın mı şimdi? Öyleyse biraz sus da düşüncelerimin akışını bozma. Bir de kötü alışkanlık edindin; boyuna lâfımı kesiyorsun. Ağzımı açmıyagöreyim, hemen fıskıye gibi üstüme bir sürü lâf yağdırıyorsun. Hayır kardeşçiğim! Bu işler böyle yürümez...»

Şukar dede artık masaya yaklaşmıştı. Tek gözüyle Makar'ın gözlerinin içine bakarak:

— «Sen hayatında bir karının kocasını durup dururken iş başından ayırıp çok önemli bir ihtiyacını görmek için götürdüğünü hiç gördün mü Makaruşka? Elini vicdanına koy da söyle...» dedi.

— «Her zaman olmaz ama, gene de olur. Bir yangın, ya da başka bir felâket sırasında neden olmasın yani? Yalnız sen toplantıyı uzatma baba, bırak Davıdov sözünü bitirsin. Toplantıdan sonra bizim eve gideriz, orada istersen sabaha kadar konuşuruz!»

Hiç bir zaman kurallardan fedakârlık etmeyen Nagulnov, belliydi ki, Şukar dedenin toplantıyı boşu boşuna uzatmasına fırsat vermemek için onu yumuşatmağa çalışmıştı. Ama bu sözlerin hiç beklenmedik bir etkisi oldu. Şukar dede hıçkırdı, gözlerinden hiç de yapmacık olmayan, yürekten gelen yaşlar fışkırıverdi. Kolunu kaldırıp gözlerini silerken:

— «Artık benim için hepsi bir, istersen senin evde yatayım, istersen ahırda atların yanında!» dedi. «Ama bu durumda eve hiç dönemem! Çünkü dönersem kocakarı bana öyle bir meydan savaşı açar ki, bir anda kendi evceğizimin eşiğinde canımı Allaha teslim ederim! Hem de bir anda!»

Pişmiş elma gibi buruşuk yüzünü Davıdov'a doğru çevirmişti. Birden kuvvetlenen bir sesle devam etti:

— «Bak, sen demin bana nasıl olup da eve gittiğim halde oradan kaçtığımı sordun Syomuşka, öyle değil mi? Sen ne sanıyorsun, bu o kadar basit bir iş mi yani? Benim kocakarının ne menem bir varlık olduğunu hemencecik, hemde bir saniyede, işi hiç uzatmadan toplantıdaki arkadaşlara anlatmalıyım. Çünküm milletin beni anlamasını istiyorum! Derdimi paylaşmalarını istiyorum. Derdime ortak olmazlarsa, o zaman varsın şu kara toprağa uzansın Şukar dede. Uzansın da öbür dünyaya göçüversin...

«Ya!.. İşte ben böyesine bir insan olarak yaşıyorum... Sizin anlayacağınız, bundan bir saat önce, eşim olacak karı buraya çıkageldi! O sırada Antipuşka Graç ile avluda birer sigaracık tellendirmiştik; sanatçılardan, şu akıp giden yaşayışımızdan söz ediyorduk. Benim karı, o Allahın belâsı cadı geldi, beni elimden tuttuğu gibi peşinden sürüklemeğe başladı. Besili bir beygir, tersine çevrilmiş bir tırmığı nasıl çekerse, tıpkı öyle işte!.. Rahatça, bir kerecik olsun ahhh, ohhhh demeden, çaba harcamadan sürüklüyordu. Oysa ben olanca gücümle, iki ayağımla direniyordum...

«Doğrusunu söyliyeyim m size? Benim karıyı sabana da koşabilirsin, sırtına yük de vurabilirsin. Onun için beni sürüklemek de neymiş? Nefes almak gibi bir şey. Öyle sağlamdır ki, namussuz!.. Yük beygiri gibi kuvvetlidir! Öyle müthiş direnci vardır. Vallahi yalan söylemiyorum! Başkası onun kuvvetini bilmiyebilir, ama ben tâ en ince noktasına kadar bilirim. Çünkü o kuvveti sırtımda hissetmişimdir. İşte böyle, beni çekiyor, sürüklüyordu. Ne yaparsın? Zor, her şeyin hakkından gelir. Ben de hızlı hızlı arkasından koşuyor: 'Ne diye beni yeni doğmuş bir yavruyu memeden ayırır gibi toplantıdan ayırıyorsun, ha? Benim orada yapılacak işim var be!' diyordum. Oysa ba-

na: 'Yürü moruk! Bizim evde pencerelerden birinin kepengi tek çengel üstünde duruyor, onu sağlam olarak yerine tak, yoksa gece, Allah vermesin, rüzgâr çıkarsa, pencerenin camını tuz buz eder,' dedi.

«Nasıl, numarayı beğendiniz mi? Kendi kendime: 'Hapı yuttum!' diye düşündüm. Sonra karıya: 'Ayol, gece vakti kepenk takılır mı? Gündüz torbaya mı girdi? Yarın taksam ne olur? Yoksa sen aklını mı kaçırdın? Bunak cadı' dedim. Buna ne karşılık verse beğenirsiniz? 'Ben hastayım, tek başıma hasta hasta yatmak canımı sıkıyor. Azıcık yanımda otururşan bir şeycik olmazsın; merak etme!' demez mi. Al sana bir tane daha. O zaman ona: 'Kocakarılardan birini çağır, yanında oturuversin, ben toplantıdan dönünceye kadar. Toplantıda Agafon Dubtzov'a karşı kaymam gerekiyor' dedim. Gelgelelim, o bana: 'Olmaz, ben sıkıntımı seninle paylaşmak istiyorum. Hiç bir kocakarıya ihtiyacım yok...' dedi. Oldu mu sana üç! Üç tane saçma sapan lâf! O kadar işte.

«Şimdi insan böyesine bir hakarete seve seve boyun mu eğer, yoksa hemencecik başka bir yere mi göç eder de böylesine tedavi kabul etmez bir budaladan kurtulmaya mı bakar? Ben de işte böyle yaptım! Kendi isteğimle göç ettim! Eve girer girmez, fazla vakit geçirmeden hemen hoooop, kendimi taşlığa attım. Oradan kapıya çıktım, aceleyle kapının çengelini tahta sürgüye geçiriverdim, kendim de yallah okula. Bizim evin pencereleri küçük, daracıktır, kocakarı ise, biliyorsunuz ya, enine boyuna, iri yarıdır! Pencereden dünyada geçemez; tıpkı çitten geçemeyen bir dişi domuz gibi ortasında kalıverir. Bunu tecrübeyle biliyorum, kaç defa öyle pencerede kalakaldı.

«İşte şimdi uslu uslu evde pinekleyip duruyor. İhtilâlden önce olsaydı, 'Musluk başında tüneyen cadı gibi!' derdim. Böyle oturuyor işte! Dışarı da çıkamaz. Şimdi kim gönüllüyse gitsin hapisten kurtarsın onu!.. Ben dünyada gözüne görünmemeliyim. Hiç olmazsa bir iki gün için birinin evinde misafir kalmalıyım! Tâ ki bizim kocakarı, öfkesi geçip de biraz sakinleşinciye kadar. Ben budala değilim. Hayatımı tehlikeye atamam! Öyle kocakarıyla muharebe filân da yapmak işime gelmez! Öfkesinden beni bir çırpıda öbür dünyaya gönderiverir! O zaman ne olacak yani? Hiç. Savcı gelir, bir rapor yazar

'Şıpka cephesinde yeni bir şey yok' diye, olur biter. Hayır, çok çok teşekkür ederim! Arzu eden, buyursun, bunları kendisi göze alsın. Zaten akıllı bir adam, bunların hepsini söze hacet kalmadan anlar. Budala birine ise ister anlat, ister anlatma. Gene anlamaz, gene anlamaz! Ömrünün sonuna kadar da budala kalır!»

Razmyötnov, sakin bir tavırla:

— «Sözünü bitirdin mi dede?» diye sordu.

— «Sizin gibilerin karşısında insan ister istemez sözü bitirmek zorunda kalıyor. Agafon'a karşı koyacaktım, geç kalmışım... Siz zaten onu partinize almışsınız... Belki böylesi daha iyi oldu. Ben de sizin düşüncenizde olabilirim yani. Kocakarı için de içimden ne geliyorsa, hepsini anlattım. Gözlerinizden anlıyorum, hepiniz halimi anlıyor ve bana acıyorsunuz. Başka bir şey istediğim de yok zaten! Sizinle bol bol konuştum ya, oh, rahatladım! Hep atlarla konuşacak değildim ya? Hiç olmazsa sizde birazcık olsun anlayış var. Benim baktığım beygirlerden ne de olsa bir parçacık daha anlayışlısınız...»

Nagulnov:

— «Otur dede! Yoksa gene lâfının sonunu getiremiyeceksin, gene sözlerini şaşırmağa başladın...» diye emretti.

Orada bulunanların beklediklerinin aksine, Şukar dede, hiç karşılık vermeden, konuşmadan yerine döndü. Dudaklarında durumundan memnun bir gülümseyiş vardı; tek gözü de öylesine parlıyordu ki, orada bulunan herkes, hemen kendisini yenilmiş hissetmediğini, karşısındakileri yendiğini düşünerek yerine döndüğünü anlıyordu. Arkasından dostça gülümsüyorlardı; ne de olsa Gremyaçiy'liler ona karşı çok iyi duygular besliyorlardı...

Şukar dedenin neşesini yalnız Agafon Dubtzov kaçırdı. Pek önemli bir kişiymiş gibi gururlu gururlu yanından geçerken, Agafon çiçek bozuğu yüzünü gererek, özellikle canını sıkmak ister gibi:

— «Sonunda cezanı bulacaksın dede. Gel seninle vedalaşalım bari!» diye fısıldadı.

Şukar, birden olduğu yerde sanki donakaldı. Kısa süre bir şeyler çiğniyormuş gibi dudaklarını kımıldattı, sonra cesaretini topladı, titrek bir sesle sordu:

— «Yani ne demek istiyorsun? Neden seninle vedalaşacakmışız?»

— «Çünkü bu dünyada yaşaman için çok az süren kaldı. Ancak bir iki bakışlık, üç dört nefeslik ömrün var. Daha horozlar ötmeğe başlamadan kendini tabutta bulacaksın...»

— «Yani... Nasıl olur Agafoşa?»

— «Basbayağı olur işte! Seni öldürmeğe hazırlanıyorlar!»

Şukar güç belâ:

— «Kimm?» diye sordu.

— «Kim olacak? Kondrat Maydannikov'la karısı. Kondrat karısını eve, baltayı almağa gönderdi!»

Şukar'ın ayakları titremeğe başladı, dermanı kesildi, hemen kendisine acıyormuş gibi bir tavırla yan tarafa çekilen Dubtzov'un yanına oturdu. Şaşkın şaşkın:

— «Peki, beni neden öldürecekmiş?» diye sordu.

— «Sen bunu düşünemiyor musun?»

— «Yani ona itiraz ettim diye mi?»

— «Tabiî ya. Eleştiri yüzünden adam öldürürler hep... Bazen baltayla, bazen de bıçakla! Senin hangisi daha çok hoşuna gider? Balta ile mi öldürülmek istersin, yoksa tabanca ile mi?»

— «Hangisi hoşuna gider lâf mı yani? Böyle bir işten kim hoşlanır?»

Şukar bunu öfkeyle sormuştu; devam etti:

— «İyisi mi, sen bana söyle şimdi ne yapacağımı. O budala heriften kendimi nasıl koruyayım?»

— «Daha sağsın ya, hemen gidip işi Yönetim Kurulu'na bildir! Başka çaresi yok.»

Şukar dede biraz düşündükten sonra bu teklifin yerinde olduğunu kabul etti:

— «Öyle yapmalı ya! Hemen gidip Makaruşka'ya şikâyet edeyim. Peki o Allahın belâsı Kondraşka benim yüzümden hapse girmekten korkmuyor mu?»

— «Söylediğine göre korkmuyormuş. 'Şukar dede için bana bir yıl, bilemedin iki yıl hapis verirler, oysa ben bu süreyi rahatça geçirebilirim hapiste. Öyle ihtiyarlar için fazla hapis cezası vermiyorlar. Artık ıskarta olan gereksiz adamlar için azıcık ceza veriyorlar,' dedi.»

— «Havva alır! İt oğlu it! Tam on yıl verirler be! Bunu çok iyi biliyorum!»

Şukar dede, kendini tutamıyarak son sözünü öfkeyle,

avazı çıktığı kadar bağırarak söylemişti. Bunun üzerine Nagulnov, hemen sert bir tavırla:

— «Eğer bir daha boğazına bıçak saplanmış koç gibi bağırmağa kalkarsan, seni toplantıdan kapı dışarı ederiz!» dedi.

Dubtzov:

— «Uslu dur dede! Ben seni evine kadar götürürüm, merak etme, kimsenin sana bir şey yapmasına fırsat vermem,» diye söz verdi.

Ama Şukar karşılık bile vermedi. Dirseklerini dizlerine dayamış, başını tâ önüne eğmiş, öyle oturuyordu. Uzun uzun, inatla, ikide bir alnını kırıştıra kırıştıra bir şeyler düşünüyordu. Sonra ansızın fırladı, etraftakileri ite kaka başkanlık divanına doğru koştu. İhtiyarın arkasından bakan Dubtzov, onun Nagulnov'un kulağına eğilerek bir şeyler fısıldadığını, eliyle önce kendisini, sonra da Kondrat Maydannikov'u işaret ettiğini gördü.

Nagulnov'u güldürmek hemen hemen olanaksız bir şeydi, ama bu sefer o bile kendini tutamadı. Dudaklarının ucuyle gülümserken, Dubtzov'a bakarak ona darılır gibi başını salladı. Sonra Şukar'ı yanına oturttu:

— «Otur buraya Allah aşkına! Oraya buraya burnunu sokma. Yoksa başına bir iş getireceksin!» diye fısıldadı.

Biraz sonra sakinleşen, aynı zamanda üstün bir duruma geçtiğini belirtmek istiyormuş gibi gururlu tavırlarla oturan Şukar, Maydannikov'un kendisine baktığını görünce, kendi durumundan hoşnutluk duyarak sağ elini sol dirseğinin altına soktu ve baş parmağını işaret parmağıyle orta parmağının arasından çıkararak bilinen işareti yaptı. Kondrat derin bir şaşkınlık içinde kaşlarını kaldırdı, Şukar ise, Makar'ın yanı başındayken kendisini tam güvenlikte hissetiği için bu sefer aynı işareti bir de sağ eliyle tekrarladı. Yanında oturan Antip Graç, Maydannikov'a:

— «İhtiyara bak be! Neden sana öyle işaretler yapıyor?» diye sordu.

Kondrat, canı sıkılarak:

— «Ne bileyim ben?» dedi. «Kimbilir aklına ne esti gene. Farkındayım, artık iyice bunamağa başladı. Zaten o yaşta kim bunamaz. Sonra, ömrü boyunca az çekmedi

zavallı. Eskiden iyi geçinirdik, şimdi nedense, bana kızıyor. Ona bir sormalı, neden kızıyor bana böyle?»

Şukar dedenin biraz önce oturduğu yere bakınca, birden hafifçe güdü, Antip'i dirseğiyle dürterek:

— «Ayol, o biraz önce Agafon'un yanında oturuyordu. O namussuz Agafon yok mu, herhalde beni kötülemek için kulağına kimbilir ne pislikler fısıldamıştır. İhtiyar da çileden çıkmıştır. Ben de, neden bana kızdığını bir türlü anlıyamıyordum. Şimdi çaktım. Bizim Şukar artık çocuk gibi oldu, ne desen hepsine inanıyor!»

Masanın başında duran Davıdov, sabırla köylülerin tekrar yerlerine oturmalarını, gürültünün dinmesini bekliyordu. Beklemekten hiç hoşlanmıyan Demka Uşakov:

— «Söyle bakalım Davıdov, söyle! Uzatma!» diye bağırdı.

Davıdov, Razmyötnov'la fısıldaştıktan sonra acele acele konuşmağa başladı:

— «Merak etmeyin, sizi fazla tutmıyacağım. Doğrusu bu. Şu anda özellikle kolhozcu kadınlarımıza bazı şeyler söylemek istiyorum. Çünkü karşınıza çıkaracağım sorun, daha çok onları ilgilendiriyor. Bugünkü parti toplantısına aynı zamanda bütün kolhoz üyelerimiz de gelmiş. Biz komünistler aramızda tartıştıktan sonra, size bir teklif yapmağa karar verdik: Bizim fabrikalarda çoktandır çocuk yuvaları, ana okulları var. Küçük çocuklar bu yuvalarla ana okullarında dadıların ve eğitimcilerin yardımıyle bakılıyor, besleniyor, dinleniyorlar. Bu söylediğim doğrudur arkadaşlar. Çocuklar yuvadayken anneleri çalışıyor, yavruları için de hiç üzümüyorlar. Çocuk bakımından kurtuldukları için de daha serbest çalışabiliyorlar...

«Biz de, kolhozumuzda neden bir çocuk yuvası açmıyalım? Elimizde kulaklardan kalma iki ev var, boş duruyor. Kolhozumuzda süt, ekmek, et, buğday ve daha başka şeyler de var. Doğrusu bu. Mini mini hemşerilerimize bol bol yiyecek sağlayabiliriz. Bakımlarını da sağlamak elimizde. Öyleyse ne duruyoruz sanki? Neredeyse hasat başlıyacak! Kadınlar, tarlaya çıkma konusunda bizde pek istekli davranmıyorlar. Bu bakımdan durumumuz, açık söyliyeyim, hiç iyi değil. Bunu siz de biliyorsunuz. Ne dersiniz? Kolhozcu bacılar, bizim bu teklifimize razı mısınız? Gelin, oylama yapalım, çoğunluk oy verirse, hemen şu-

rada kararlaştırırız! Bir daha bu konu için boşuna toplantı yapmayız! Kim onaylıyor bu teklifimi? Ellerinizi yukarı kaldırın, rica ederim.»

Çok çocuklu bir kadın olan Turilin'in karısı:

— «Böyle iyi bir şeye kim karşı gelir ki?» diye bağırdı.

Yanında oturan kadınlara bakıp herkesten önce elini kaldırdı. Sıraların üzerinde oturanlarla kapıda toplanmış olan kadınlı erkekli kolhozcuların elleri orman gibi havaya kalktı. Kimse bu teklife karşı gelmiyordu. Davıdov ellerini oğuşturdu, memnun memnun gülümsedi:

— «Demek çocuk yuvası açmamız oy birliğiyle kararlaştırılmıştır. Buna çok sevindim, sevgili hemşeri arkadaşlarım. Hepinizin böyle aynı düşüncede olması, parmağımızı tam ihtiyacın üzerine bastırdığımızı gösteriyor. Doğrusu bu! Hemen yarın işe başlarız. Çocuk anneleri, yarın saat altıdan sonra kolhoz idaresine gelin; yemek işini bitirir bitirmez gelebilirsiniz. Çocuklarınızı yuvaya yazdırın. Aranızda tartışın, içinizden bir aşçı kadın seçin. Derli toplu olsun, güzel yemek yapmasını da bilsin. Ayrıca iki üç tane de temiz giyimli, çocuklara karşı şefkatli davranan arkadaş bulun. Onları dadı olarak alacağız...

«Çocuk yuvasına başöğretmen olarak bölgeden birini isteteceğiz. Okumuş yazmış bir kadın olsun. Hesap yapmasını da bilsin. Doğrusu bu! Biz aramızda tartıştıktan sonra şu karara vardık: Çocuk yuvasına dadı, ya da aşçı olarak girecek olan kadınlara tam birer iş gününün karşılığı kadar ücret vereceğiz. Başöğretmene ise, devlet ne veriyorsa onu ödeyeceğiz. Bunu yaparsak fakirleşmeyiz. Doğrusu bu. Bu öyle bir iş ki, masraftan kaçınmak doğru olmaz! Zaten yaptığımız masrafları tarlada fazladan yapılan işler ödiyecek. Bunu size sonra hesaplıyarak ispat ederim. Yuvaya iki yaşından yedi yaşına kadar olan çocuklar alınacak. Soracağınız bir şey var mı?»

Kolhoza son girenlerden biri olup da daha kısa süre öncesine kadar kendi başına çalışan Yefim Krivoşeyev :

— «Birer iş günü ücreti vermek azıcık fazla olmıyacak mı? Çocukla uğraşmak, tarlada orak sallamakla aynı şey mi?» diye kararsız bir tavırla sordu.

Ama bunu sorar sormaz öfkeli kadın sesleri öylesine bir uğultuyle etrafı doldurdu ki, kulakları sağırlaşan Yefim, önce her yandan bir oğulun arıları gibi sıkıştıran

kadınlardan kurtulmak istercesine yüzünü buruşturarak elini kolunu salladı. Sonra işin kötüye varacağını anladı; sıranın üzerine fırlıyarak, gür bir sesle, şaka eder gibi konuştu:

— «Kendinize gelin sevgili bacılarım! Allah aşkına kendinize gelin! Ben o sözleri lâf olsun diye söyledim! Aptallığımdan attım işte. Çok rica ederim, bırakın beni dışarı çıkayım. Yumruk sıkıp da üzerime varmayın! Arkadaş Davıdov, yeni kolhozcunun imdadına yetiş! Burada ölmek, er meydanında ölmek değil ki! Bizim karıların ne belâ olduğunu biliyorsun!»

Kadınlar avaz avaz, çeşit çeşit seslerle bağırıyorlardı.

— «Seni ahlâksız namussuz! Ayol sen hiç çocuk baktın mı ömründe?»

— «Aşçı diye çocuk yuvasına alalım onu, koca şişkoyu!»

— «Hayır hayır, dadı diye alalım!»

— «Çocuklarla sabahtan akşama kadar bir gün uğraştın mı, gözün hiç bir şeyi görmez. Bir değil, iki iş günü ücretini de istemezsin! Şuna bakın hele, söylenip duruyor. İt oğlu it...»

— «Ona iyi bir ders verelim kızlar. Gevezelik ettiği zaman ölçüsünü bilsin diye!»

Belki de her şey patırtıya, gürültüye meydan verilmeden sona erecekti. Ne var ki Yefim'in şakacı sesi gerginliğin birden patlamasının başlangıcı oldu ve iş, Yefim için hiç beklenmiyen bir yöne döndü: Kadınlar kahkahalarla onu sıranın üstünden al aşağı ettiler. Birinin esmer eli, Yefim'in kahverengi sakalını avucunun içinde sımsıkı tutuyordu! Sırtındaki yeni saten gömlek, bütün dikişlerinden çatır çatır yırtılmağa başladı.

Nagulnov, boşu boşuna avazı çıktığı kadar bağırarak kadınları uslu durmaya çağırıyordu. Oysa boğuşma devam etmekteydi. Bir dakika sonra, gülmekten, utancından kıpkırmızı olan Yefim'i el birliğiyle ite kaka koridora çıkardılar. Ama gömleğinin yırtılmış iki kolu da sınıfta kalmıştı, yerlerde sürükleniyordu. Sağlam bir tek düğmesi kalmayan gömleği ise yakadan eteğine kadar sökülmüş olarak, parça parça üzerinden sarkıyordu.

Gülüşerek etrafını sarmış olan kazakların arasında,

Yefim de ayakta durmağa çabalıyor, gülmekten nefesi tıkanıyormuşçasına:

— «Gördünüz mü bizim belâlı karıları?» diyordu. «Felâket yahu! İlk kez onlara karşı çıktım, bakın başıma neler geldi!»

Öte yandan da utangaç bir tavırla kuşağını kavuşturmağa çalışıyordu:

— «Böyle sırtımda tentene haline gelmiş gömlekle evde karının gözüne nasıl görünürüm? Bizi zarara soktun diye beni hemen kovar. Ne yapalım? Bari Şukar dede ile beraber, bir dulun evine geçici bir süre için misafir olalım. Başka çaresi yok...»

YİRMİDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Toplantı gece yarısından çok sonra dağıldı. Bütün yollarda, yan sokaklarda hararetli hararetli konuşarak ağır ağır insanlar yürüyor, her avluda kapılar gıcırdıyor, gecenin derin sessizliği içinde kapıdaki sürgüler çıkırdıyor, arasıra orda burda bir kahkaha duyuluyor, gece vakti bu kadar kalabalığa, patırtıya alışmamış, aynı zamanda uykularından uyanmış köpeklerin tiz havlamaları bütün Gremyaçiy-Log'u çınlatıyordu.

Okuldan son çıkanlardan biri Davıdov'du. İçeride bütün binaya yayılmış o boğuk, kirli havadan sonra, sokaktaki taptaze, aynı zamanda soğuk görünen havayı derin derin içine çekerken hafifçe esen rüzgârın arasında tanıdık bir koku seziyor gibiydi.

Önünden iki kişi yürüyordu, Davıdov seslerini duyunca elinde olmıyarak gülümsedi. Şukar dede ateşli ateşli konuşmaktaydı:

— «Ben de o insafsız herife aptallığımdan inandım! Kondrat'ın benim o eleştirmeme, kendi suçlarımızı açıklama kuralına uygun olarak söylediklerime gerçekten kızdığını, bu yüzden beni idama çarptıracağını sandım. Öyle bir korktum ki, kendi kendime: 'Kolay şey mi yani? Ya Kondrat eline gerçekten bir balta alırsa? Görünüşte sakin, uslu adama benziyor, ama ne yapacağını, ne edeceğini Allah bilir. Öfke arasında baltayı bir savurdu mu kafamı karpuz gibi ikiye yarıverir...' diye düşündüm.

«Nasıl oldu da o serseri Agafoşka'ya inandım? Kendim de anlamıyorum. Bir kere, o bana bir kötülük etmeden duramaz vallahi. Sonra, ömrü boyunca ona buna boşboğazlık eder durur! Sanki ağzındaki dil değil, her deliğe giren bir paçavra. Trofim'e benim öyle gözüpek bir adam olduğuma bakmadan, üstüme atılıp oramı buramı boynuzlamayı öğreten de gene o itoğlu ittir! Bunu çok iyi biliyorum. Kendi gözümle gördüm Trofim'i o canavarca

davranışlara alıştırırken. Ama o zaman ne bileyim hayvanı bana karşı kışkırttığını, ömrümü kısaltmak için hayvana çeşit çeşit şeyler öğrettiğini?»

Nagulnov, Şukar dedeyi sakinleştirmek için kalın, kısık bir sesle:

— «Sen de ona inanma, hiç bir sözüne, hiç bir davranışına güvenme! Daima her halinden şüphe et. Agafon şaka etmeğe bayılır, herkese şaka yapar. Huyu öyle onun,» diyordu.

Şukar dede ile Nagulnov, herhalde daha okuldayken başlamış olan konuşmaya devam ede ede Nagulnov'un bahçe kapısından birlikte girdiler. Davıdov da arkalarından gitmek istediyse de sonra vazgeçti. En yakın yan sokaklardan birine saptı, biraz yürüdü. Birden çite dayanmış Varya Harlamova'yı gördü. Genç kız ona doğru bir adım attı, artık ufalan ay, çok solgun bir ışık yansıtıyordu. Ama Davıdov gene de kızın dudaklarındaki hüzünlü, utangaç gülümseyişi farketti:

— «Ben de sizi bekliyordum. Eve giderken daima bu sokaktan geçtiğinizi biliyorum. Çoktandır sizi görmedim de arkadaş Davıdov.»

Davıdov, içinde bir memnunluk duyarak:

— «Ya... Gerçekten öyle oldu... Seninle uzun süredir görüşmedik Bağrı Yanık Varyuha!» dedi. «Bu arada sen adamakıllı büyümüş, güzelleşmişsin. Doğrusu bu! Nerelerde geziyordun?»

— «Ya otları biçiyor, ya ayrık otlarını söküyor, ya da evde iş yapıyorum. Ama siz bir gün olsun gelip beni görmediniz... Herhalde bir kez olsun beni hatırlamadınız bile!»

— «Herkese de çabucak güceniyorsun, yavrum! Bana darılmamalısın! Benim hiç vaktim yoktur. Bir sürü işim var, hep onlarla uğraşır dururum. Bazen haftalarca tıraş olamadığımız, günde bir kerecik yemek yiyemediğimiz oluyor. Anladın mı? İşler o kadar bastırdı işte. Neredeyse hasat başlamak üzere. Sen beni burada niçin bekliyordun? Bir şey mi söyliyecektin? Anlamıyorum seni! Bir tuhaf kızsın... Bir üzüntün mü var, yoksa bana mı öyle geliyor?»

Davıdov genç kızın dolgun, gergin kolunu dirseğinden biraz daha yukarıdan hafifçe sıkarak, anlayışlı bir tavırla gözlerinin içine baktı:

— «Söyle, gerçekten bir derdin mi var senin, ha? Anlat bakalım?»

— «Siz eve mi gidiyorsunuz?»

— «Bu saatte başka nereye giderim?»

— «Ben ne bileyim nereye gidersiniz? Size bütün kapılar açıktır! Eğer eve gidiyorsanız yolumuz aynı: Beni bizim evin kapısına kadar geçirir misiniz?»

Davıdov, şakacı bir tavırla genç kızın koluna girerek:

— «Tabiî geçiririm!» dedi. «Ne tuhaf çocuksun sen! Hiç denizciler, yaşları geçmiş olsa bile, genç kızları evlerine kadar götürmeyi reddederler mi? Haydi bakalım! Ayağını uydur bana. Bir, iki, bir, iki... Şimdi anlat bakalım, nedir derdin? Ne varsa içinde, hepsini dök! Bir başkan her şeyi bilmeli, doğrusu bu! Başından sonuna kadar her şeyi!»

Davıdov birden parmaklarının altında Varya'nın elinin titrediğini, adımlarını kararsız bir tavırla attığını, ikide bir tökezlediğini farketti. Hemen sonra da genç kızın hafifçe hıçkırdığını işitti. Bunun üzerine o şakacı tavrını bırakarak endişeyle, yavaşça:

— «Sen gerçekten gözü yaşlı olmuşsun Varyuha! Ne oldu sana böyle?» diye sordu.

Gene durakladı, genç kızın gözlerinin içine bakmağa çalıştı. Varya gözyaşlarıyle ıslanmış yüzünü Davıdov'un geniş göğsüne yasladı. Davıdov hiç kımıldamadan duruyor, güneşten sararmış kaşlarını ya çatıyor ya da şaşkınlıkla yukarı doğru kaldırıyordu. Davıdov genç kızın hıçkırıklar arasında, güçlükle:

— «Beni Vanka Obnizov'a istiyorlar...» dediğini işitti. «Annem gece gündüz dırlanıp duruyor... 'Ona varacaksın, onlar rahat bir hayat yaşıyorlar! Sen de rahat edersin!' diyor.»

Genç kızın yüreğinde belli ki bir günde değil, uzun süredir toplanmış olan acı, üzüntülü bir çığlık halinde ansızın dökülüverdi:

— «Allahım, ben ne yapacağım şimdi?»

Eli bir an için Davıdov'un omuzuna dokundu, sonra aşağı doğru kaydı, cansızmışcasına sarkıverdi. Davıdov böyle bir haberin kendisini şaşkınlık, hatta üzüntü içinde bırakabileceğini aklından bile geçirmemişti! Ne yapacağını bilemez bir halde, bu beklenmedik durum karşısında

söyliyecek şey bulamadan yüreğinde keskin bir acı duyarak Varya'nın ellerini sıktı; bir adım geri çekilerek genç kızın gözyaşları içindeki yüzüne kararsızlık içinde bakakaldı!

Kendi kendinden bile çoktandır sakladığı bir gerçeği ancak o anda kavramıştı: Bu genç kızı, kendisi gibi feleğin çemberinden geçmiş bir erkek için anlaşılmaz, yepyeni, tertemiz bir sevgiyle çoktandır seviyordu. Ama aynı zamanda her gerçek sevgiden ayrılmayan iki hüzün verici arkadaşı da tâ yakınına kadar sokuluvermişlerdi: Ayrılık korkusuyla boşuna harcanmış duyguların yarattığı pişmanlık.

Kendini toparlayınca biraz kısılmış bir sesle:

— «Peki, sen ne diyorsun? Annenin bu sözüne ne karşılık verdin, küçük karacam benim?» diye sordu.

— «Ona varmak istemiyorum! Anlasana, istemiyorum işte!»

Varya dolu dolu olmuş gözlerini Davıdov'a doğru kaldırdı; kabarmış dudakları dokunaklı dokunaklı, yalvarır gibi titriyordu. Davıdov, genç kızın bu duygularına karşılık içinde bir şeylerin çırpındığını hissetti. Ağzı kurudu, güçlükle boğazını yakan tükürüğünü yuttu:

— «Madem istemiyorsun, varma ona! Doğrusu bu! Kimse seni zorla ona veremez ki...»

— «Annemin altı çocuğu var, anlasana! Ötekilerin hepsi de benden küçük. Ben bütün bu kalabalığı ölesiye çalışsam da besliyemem! Bunu nasıl anlamıyorsun sevgili başkanım?»

— «Peki, evlenirsen o zaman ne olacak? Kocan yardım edecek mi yani?»

— «O bizimkilere yardım etmek için sırtındaki son gömleği de çıkarır. İşten hiç yılmaz... Beni ne kadar sevdiğini biliyor musun? Deli gibi seviyor beni! Ama ne yardımını isterim, ne sevgisini... Şu kadarcık bile sevmiyorum onu! Öyle bir tiksiniyorum ki ondan! O terli ellerini bana dokundurdu mu midem bulanıyor. Onunla evlenmektense... Ama kime ne anlatayım? Babam sağ olsaydı, hiç bir şey düşünmezdim, belki de şimdi ortaokulu bitirecektim...»

Davıdov, genç kızın ay ışığında solgun görünen, gözyaşlarıyle ıslanmış yüzüne daha dikkatli baktı. Dolgun

ağzının iki tarafında acı bir anlam taşıyan derin çizgiler belirmişti. Gözleri yere bakıyordu. Göz kapakları lâcivert bir renk almış görünüyordu. O da susuyor, mendilini parmaklarının arasında didik didik ediyordu. Davıdov bir süre sustuktan sonra düşünceli, aynı zamanda kararsız bir tavırla:

— «Peki biz ailene yardımda bulunsak olmaz mı?» dedi.

Daha sözünü bitirmemişti ki, Varyuha'nın birden kupkuru oluveren gözlerinde bu sefer gözyaşı değil, müthiş bir öfke parladı. Burun delikleri kabarmıştı. Erkekçe, kaba bir tavırla, alçak sesle ve kesik kesik:

— «Yardımını al da başına çal! Anladın mı!» diye söylendi.

Gene kısa bir sessizlik oldu, sonra bu beklenmedik karşılıktan biraz şaşırmış olan Davıdov:

— «Neden öyle söylüyorsun?» diye sordu.

— «Öyle işte!»

— «Ama neden?»

— «Senin yardımına ihtiyacım yok da ondan!»

— «Benim yardımımdan kim söz ediyor sana? Ben, kendim yardım edecek değilim ki. Kolhoz yardım edecek annene. Çok çocuklu dul bir kadın olduğu için. Anlıyor musun? Kolhozun toplantısında durumu anlatacağım, bunu karar altına alırız. Şimdi kavradın mı işi? Bağrı Yanık!»

— «Kolhozun yardımına da ihtiyacım yok benim...»

Canı sıkılan Davıdov omuzlarını silkti:

— «Vallahi acayip kızsın! Doğrusu bu. Bir bakıyorum, yardıma muhtaç olduğundan, karşına ilk çıkan delikanlıya varmaktan söz ediyorsun; bir bakıyorum, kimsenin yardımına ihtiyacın olmadığını söylüyorsun. Anlamıyorum seni ben. Bugün ikimizden birinin kafası ters işliyor. Doğrusu bu! Onu istemem, bunu istemem, diyorsun. Ne istiyorsun öyleyse?»

Davıdov'un sakin, her şeyi akıllıca anlatan, daha doğrusu öyle gördüğü sesi, genç kızın bütün umutlarını kırıvermişti. Elleriyle yüzünü kapadı, hüngür hüngür ağlamağa başladı. Sert bir dönüşle sırtını Davıdov'a çevirip avuçlarını yüzünden ayırmadan hafifçe öne doğru eğile-

rek ondan uzaklaştı. Önce hızlı hızlı yürüyordu. Sonra birden konuşmağa başladı.

Davıdov, ona tam köşeyi döneceği sırada yetişti; omuzlarından tuttu, öfkeyle sordu:

— «Bana bak Bağrı Yanık! Deli etme beni! Sana doğru dürüst soruyorum. Ne oluyor sana böyle, ha?»

İşte o zaman zavallı Varya, içinde birikmiş olan bütün duyguları, dayanılmaz genç kızlık umutsuzluğunu, bütün varlığını yakan acıyı birden açıklayıverdi:

— «Kör budala! Gözü görmeyen aptal! Hiç bir şeyi de farketmezsin. Seni seviyorum! Baharın başından beri seviyorum. Oysa sen, gözleri bağlı bir adam gibi dolaşıyorsun. Bütün arkadaşlarım benimle alay ediyorlar! Belki de bütün köy... Sen işi anlamıyorsun bile... Kör değil de nesin yani?

«Senin gibi duygusuz bir adam için ne kadar gözyaşı döktüm! Kaç gece uykusuz kaldım... Ama sen gene hiç bir şey farketmedin. Mademki seni seviyorum, senden ya da kolhozdan sadaka alır mıyım? Böyle bir şeyi söylemeğe nasıl da dilin vardı? Açlıktan ölürüm de sizden bir şeycikler almam! İşte sana hepsini söyledim! İstediğin oldu mu şimdi? Sonunda istediğini yaptırdın ya! Haydi git bakalım sevgili Luşka'larının yanına... Öyle taş gibi soğuk, hiç bir şeyi gözü görmeyen, gözlerini her şeye yummuş bir adamı ben ne yapayım? Sana hiç mi hiç ihtiyacım yok!»

Davıdov'un ellerinden kurtulmak için kuvvetle ileriye doğru atıldı ama, genç adam onu sımsıkı tutuyordu. Ellerinin kuvvetine güvenerek kolunu iyice kavramıştı. Birkaç dakika böyle, hiç konuşmadan durdular. Sonra Varya başörtüsünün ucuyla gözlerini sildi; tuhaf, heyecanı sönmüş, yorgun bir sesle:

— «Bırak beni! Gideceğim!» dedi.

Davıdov:

— «Yavaş konuş! Kimse işitmesin!» diye rica etti.

— «Zaten bağırmıyorum ki ben...»

— «Ne kadar ölçüsüz davranıyorsun...»

— «Şimdiye kadar ölçülü davrandım da ne oldu? Altı aydır her attığım adıma dikkat ettim! Artık kendimi tutamıyorum, kuvvetim kalmadı. Haydi, bırak beni! Ne-

redeyse gün doğacak... Gidip ineği sağmalıyım, işitiyor musun?»

Davıdov başını önüne eğmiş, susuyordu. Sağ eliyle hâlâ genç kızın yumuşak omuzlarını sarıyor, kendine doğru çektiği gencecik, dipdiri vücudundan gelen sıcaklığı, saçlarından yayılan hafif kokuyu duyuyordu. Ama o anda tuhaf bir şey olmuştu içinde: Ne heyecan, ne damarlarında ateş, ne de yakıcı bir istek duyuyordu... Yalnız hafif bir hüzün, tıpkı incecik bir sis gibi, yüreğini ve bütün varlığını sarıvermişti, nefes alması bile nedense güçleşmişti.

Üzerindeki uyuşukluğu yenerek sol eliyle genç kızın yuvarlak çenesini tuttu, yüzünü hafifçe kaldırdı, sonra gülümsedi:

— «Sana teşekkür ederim yavrum! Bir tanecik Bağrı Yanık Varyuha'cığım!» dedi.

Genç kız, hemen hemen duyulmıyacak kadar hafif bir sesle:

— «Neden teşekkür ediyorsun?» diye fısıldadı.

— «Bana duyurduğun bu mutluluk için! Bana darıldığın, kör dediğin için. Ama sanma ki büsbütün körüm... Biliyor musun benim de bir şeyler düşündüğüm oldu. Ama sık sık aklıma gelen şey şuydu: Benim mutluluğum, özel hayatımın mutluluğu çok çok gerilerde, geçmişte kaldı diyordum. Hoş, geçmişte de nasibime pek fazla mutluluk düşmemiştir ya! Ancak bir iki damlacık kadar...»

Varya, yavaşça:

— «Bana ondan da azı düşmüştür!» dedi.

Sonra daha yüksek bir sesle:

— «Haydi beni öp, sevgili başkanım. İlk ve son defa öp! Ondan sonra her birimiz kendi yolumuzda gidelim. Neredeyse gün doğuyor. Bizi birlikte görürlerse ayıp olur.» dedi.

Genç kız çocuk gibi parmaklarının ucuna basarak uzandı, başını geriye doğru atıp dudaklarını Davıdov'a uzattı. Ama Davıdov heyecana kapılmadan, bir çocuk gibi alnından öptü. Sonra kararlı bir tavırla:

— «Hiç bir şeye üzülme Varyuha, her şey düzelir!» dedi. «Seni evine kadar götürmiyeceğim, gereği yok. Doğrusu bu. Ama yarın görüşürüz. Bana öyle bir bilmece sordun ki... Merak etme, sabaha kalmadan, çözeceğim bu bil-

meceyi. Doğrusu bu! Annene söyle, akşam bir yere çıkmasın. Güneş batarken size geleceğim! Bazı şeyler konuşacağız. Sen de evde ol! Haydi, güle güle! Küçük karacam benim. Senden böyle ayrıldığım için darılma, şimdi hem senin kaderini, hem de kendiminkini düşünmem gerekiyor, değil mi ya? Doğru söylemiyor muyum?»

Genç kızın karşılığını beklemedi. Hiç konuşmadan arkasını döndü, sessizlik içinde, her zamanki gibi acele etmeden, ölçülü adımlarla evine doğru yürüdü. İşte böyle, birbirlerine fazla yaklaşmadan, aynı zamanda da aralarında uzun bir mesafe açılmadan, öylece ayrılacaklardı. Birden Varya alçak sesle Davıdov'a seslendi. Davıdov onu bekledi, durgun bir tavırla, yavaşça:

— «Ne istiyorsun?» diye sordu.

Hızla kendisine yaklaşan genç kıza bakarak endişeyle «Bu son ayrılık anında kimbilir gene kendisini üzecek nasıl bir konu bulmuştur? Bu acı duygular onu nerelere sürükliyebilir. Doğrusu bu!» diye düşündü.

Varya hızla yaklaştı, Davıdov'un göğsüne başını dayadı, sıcak nefesini duyurarak, heyecanla:

— «Sevgilim benim! Bize gelme, annemle konuşma!» diye fısıldadı. «Eğer istiyorsan seninle yaşamağa bile razıyım! Tıpkı Luşka gibi... İster misin? Bir yıl yaşarız, bıkınca beni bırakırsın! Sonra gene Vanka ile evlenirim. O beni her zaman alır. Senden sonra da alır! Önceki gün bana 'Sen nasıl olursan ol ben seni severim!' dedi. İster misin böyle yapmamızı?»

Davıdov, artık hiç bir şey düşünmeden, kaba bir hareketle Varya'yı itti. Hakaret eder gibi:

— «Sersem! Kafasız kız! Budala! Ne söylediğini biliyor musun?» dedi. «Kudurdun mu ne? Doğrusu bu. Aklını başına topla, eve git, bir uyku çek, kendine gelirsin. İşitiyor musun söylediğimi? Akşam da evinize geleceğim. Benden saklanayım deme! Seni nerede olsa bulurum, haberin olsun!»

Varya, bu sözler üzerine gücenmiş bir tavırla, hiç bir şey söylemeden yanından uzaklaşmış olsaydı, gene böylece ayrılmış olacaklardı. Ama genç kız şaşkın şaşkın:

— «Peki, ne yapayım Semyon? Nasıl davranayım?» diye sordu.

Davıdov içinde gene garip bir kasılma duydu. Ama

bu, genç kıza acımaktan ileri gelmiyordu. Varya'ya sarıldı, birkaç kere genç kızın önüne eğdiği başını okşadı. Sonra, yumuşak bir tavırla:

— «Beni affet, azıcık öfkeye kapılmıştım!» dedi. «Gerçi sen de pek iyi davranmadın ya! Amma da yerinde bir fedakârlık tasarlamışsın. Lâf mı seninki? Bak, bir daha söylüyorum, gidip yat, Varyuha'cığım. Azıcık uyu. Akşama görüşürüz, olur mu?»

Varya söz dinliyen bir çocuk gibi:

— «Olur!» dedi. Sonra Davıdov'dan ayrılırken korku ile: «Allahım, ortalık aydınlanmış bile, mahvoldum!» diye söylendi.

Gün, sinsi sinsi hiç belli etmeden doğuvermişti. Davıdov, uykudan yeni uyanmış gibi, artık net olarak görünen evlere, ambarlara, damların kenarlarına, sessizliğe gömülmüş bahçelerde koyu lâcivert, yuvarlak tepeler halinde görünen ağaçlara ve doğan günün ufukta belli belirsiz duran bulanık ateş rengi, incecik çizgisine bakıyordu...

⁂

Davıdov, Varya ile konuştuğu sırada lâf arasında «Mutluluğunun çok gerilerde kaldığını» söylerken boşuna konuşmamıştı. Gerçekten de, fırtınalarla dolu yaşayışında böyle bir mutluluk olmuş muydu? Doğrusunu söylemek gerekirse, hiç olmamıştı!

O sabah uzun süre açık pencerenin önünde oturmuş, birbiri arkasına sigara içmiş, geçmiş gönül oyunlarını hatırlamağa çalışmıştı. Ama geçmişi gözden geçirdikçe farkediyordu ki, gerçekten de ömründe şu anda iyilikle, hüzünle hatta pişmanlıkla bile anacağı hiç bir şey olmamıştı. Yalnız bazı kadınlarla, rastlantılar sonucu yaşadığı, kendisini hiç bir sorumluluk altında bırakmıyan kısa süreli bağlılıkları olmuştu. İşte o kadar...

O kadınlarla serbestçe bir araya geliyor, birlikte yaşamağa başlıyor, sonra da güçlük çekmeden, acı duymadan, hiç bir anlam taşımıyan sözler söylemeden ayrılıyor, bir hafta sonra da sanki tamamen yabancıymış gibi karşılaşıyor, âdet yerini bulsun diye nezaketle, soğuk soğuk birbirlerine gülümsüyorlar, ya da hiç önemi olmıyan bir iki lâftan sonra tekrar ayrılıyorlardı.

Tavşan aşkı gibi şeylerdi bunlar... Zavallı Davıdov o

hikâyeleri hatırlamaktan bile utanıyor, geçmiş yıllarda olup biten gönül işlerini zihninden geçirirken böyle değersiz bir tanesini anınca, elinde olmayarak tiksintiyle yüzünü buruşturuyor, temiz bir denizci üniformasını lekeleyerek yağlı yağlı etrafa bulaşan bir mazot lekesine benziyen bu bölümü çabucak unutmağa çalışıyordu. O tatsız anıları büsbütün unutmak için üzüntüyle, acele acele bir sigara daha sarıyor: «Hay Allah! İşlerin toplamını yapmağa kalkıştın mı, bakıyorsun ki, saçma saçma şeylerden, adilikten başka bir şey yok. Doğrusu bu... Demek ki bir denizci olarak yaşadığım serüvenler, sıfıra sıfır elde var sıfırmış. Amma da güzel günler yaşamışım! Sanki övünmeye değecek bir yaşantı geçirmişim kadınlarla! Böylesini sokaktaki köpekler bile geçirir!» diye düşünüyordu.

O sabah saat sekize doğru kararını verdi: «Eh... Ne yapalım, Varyuha ile evlenirim! Artık bekârlık hayatına veda etmelisin, denizci! Hem bana öyle geliyor ki, benim için en iyisi de bu. Kızı Tarım Teknik Okulu'na yerleştiririm, iki yıl sonra kolhozumuzun tarım mühendisi olur. Beraber, elele işleri yaparız. Sonrasını da sonra düşünürüz...» diye söylendi.

Kararını verdikten sonra, işleri sürüncemede bırakmağa alışık olmadığı için, hemen yıkanıp Harlamov'ların evine gitti.

Varya'nın annesi ile avluda karşılaştılar. Saygı ile eğilerek selâm verdi:

— «Günaydın anne! Nasılsın bakalım?»

— «Hoş geldin başkan! İyiyiz işte, yaşayıp gidiyoruz. Bir şey mi istemeğe geldin böyle sabah sabah?»

— «Varvara evde mi?»

— «Uyuyor. Toplantılarınız sabahlara kadar sürüyor! Bu yüzden uyanamıyor...»

— «İçeri girelim, onu da uyandır! Konuşacak şeylerimiz var!»

— «Buyur, konuğumuz ol!»

Birlikte mutfağa girdiler! Ev sahibesi, Davıdov'un yüzüne niçin geldiğini anlamak istercesine bakarak:

— «Sen otur, ben gidip Varka'yı uyandırayım...» dedi.

Biraz sonra yatak odasından Varya çıktı. Belliydi ki o da sabaha kadar hiç uyumamıştı. Gözleri ağlamaktan

şişmişti ama, gencecik yüzü taptazeydi; aynı zamanda sanki içeriden sıcacık bir ışık geliyormuş gibi aydınlıktı. Kaşlarının altından Davıdov'a niçin geldiğini anlamak istiyormuş, bir şeyler bekliyormuş gibi baktı:

— «Hoş geldiniz arkadaş Davıdov!» dedi. «Böyle sabah sabah konuğumuz olacağını hiç sanmıyorduk.»

Davıdov sedirin üzerine oturdu, yan gözle eski püskü bir karyolanın üzerinde alt alta, üst üste yatan çocuklara baktı. Sonra:

— «Ben buraya konukluğa gelmedim, iş için geldim!» dedi. «Sana bir şey söylemek istiyorum anne...»

Bunu söyledikten sonra bir an sustu, gereken sözleri bulamıyor gibiydi. İhtiyar kadına yorgun gözlerle bakıyordu. Kadın peçin yanında duruyor, eski püskü elbisesinin çukurlaşmış göğsünün üzerindeki kırmalarını endişeli endişeli düzeltmeğe çalışıyordu.

Davıdov:

— «Sana söylemek istediğim şu...» diye yeniden başladı söze. «Varvara beni seviyor, ben de onu seviyorum; bu nedenle, karar verdim, onu Bölge'ye, Tarım Okulu'na götüreceğim. Tarım mühendisi olsun diye. Orada öyle bir Teknik Okul vardır. İki yıl sonra tarım mühendisi olarak çıkar, sonra buraya, Gremyaçiy'e gelir. Sonbaharda da işler bitince düğünü yaparız. Biliyorum, ben gelmeden buraya Obnizov'lardan görücü gelmiş, ama sen kızı zorlama. O kendi kaderini kendi belirlemeli. Doğrusu bu!»

İhtiyar kadın sert bir ifadeyle kızına doğru döndü:

— «Varka!» dedi.

Kız ise sadece:

— «Anneciğim!» diye fısıldadı, sonra annesinin kucağına atıldı. Mutluluk içinde sevinç gözyaşları dökerek töreye uygun biçimde yerlere kadar eğildi, ihtiyar kadının ömrü boyunca ağır işlerde yıpranmış buruşuk ellerini öptü. Pencereye dönmüş olan Davıdov, onun hıçkırıklar arasında :

— «Anneciğim... Sevgili anneciğim, ben onunla dünyanın öbür ucuna bile gitmeğe razıyım! Ne söylerse, onu yaparım! İsterse okula giderim, isterse çalışırım, ne isterse onu yaparım. Yalnız beni Vanka Obnizov'a varmağa zorlama! Onunla evlenirsem mahvolurum!» diye fısıldadığını işitiyordu.

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra Davıdov, Varya'nın annesinin heyecandan titreyen sesini duydu:

— «Demek annene danışmadan, onun rızasını almadan kendi kendinize karar vermişsiniz ha? Eh, ne yapalım? Allah yardımcınız olsun! Ben Varya'nın kötülüğünü istemem. Ama sen de benim kızın namusuna leke süreyim deme, denizci. Benim bütün umudum onda. Görüyorsun işte, bu evin büyüğü odur. Evimizin erkeği yerinde. Bana gelince; acıdan, çocukların derdinden, fakirlikten ne halde olduğum, ne duruma geldiğim besbelli: Vaktinden önce ihtiyar bir kadına döndüm! Ama gene de savaş yıllarında denizcilerin ne mal olduğunu gördüm, biliyorum! Ailemizi mahvedeyim deme sakın.»

Davıdov sert bir tavırla arkasını pencereye döndü, ihtiyar kadının gözlerinin içine baktı:

— «Sen denizcilere iftira etme, anne!» dedi. «Savaş yıllarında sizin kazaklara nasıl dayak attığımızı, günün birinde tarih yazacaktır. Doğrusu bu! Onurumuza, sevgimize gelince, biz de herhangi bir sivil serseriden çok daha namuslu, daha sözünün eri olmasını biliriz. Varka için hiç korkma! Ben ona kötülük edecek değilim. Yapacağımız işlere gelince: Senden yalnız şunu istiyeceğim; eğer onunla birlikte olmamıza razıysan yarından tezi yok kızı Millerovo'ya götürüp Teknik Okul'a yazdıracağım. Kendim de sizin eve taşınıp düğüne kadar burada oturacağım; daha çok rahat ederim. Sonra bundan böyle sizin aileye yardım etmek, sizi geçindirmek bana düşer, öyle değil mi ya? Varvara yokken çocuklarla başa çıkamazsın. Sizin her işinizi kendi omuzlarıma yüklenirim... Benim omuzlarım geniştir, epey yük çeker. Bu bakımdan hiç üzülme. Doğrusu bu! Böylece her işimiz düzene girer. Nasıl? Anlaştık mı?»

Davıdov ona doğru yürüdü, kupkuru omuzlarını sardı. İleride kayınvaldesi olacak ihtiyar kadının gözyaşlarından ıslanmış dudaklarıyle kendisini öptüğünü hissedince canı sıkılarak:

— Siz kadınlar amma da bol göz yaşı döküyorsunuz!» dedi. Böyle ağlarsanız en katı kalpli adamın yüreği bile eriyiverir. Haydi, haydi! Ağlama anne! İyi kötü yaşarız işte. Doğru söylüyorum. Bak göreceksin, nasıl yaşıyacağız!»

Davıdov bunu söyledikten sonra, cebinden acele ile rasgele, buruşmuş bir deste kâğıt para çıkarıp utana sıkıla masanın üzerindeki yıpranmış örtünün altına soktu. Beceriksizce gülümsiyerek:

— «Bunları eskiden, fabrikada çalışırken biriktirdim,» diye mırıldandı. «Benim tek masrafım tütün! Çok az içki içerim. Onun için pek paraya ihtiyacım yok! Sizin şimdi paraya ihtiyacınız olacak. Varvara'ya bir şeyler hazırlaman gerekiyor. Sonra çocuklara da bir şeyler alırsın. İşte bu kadar... Haydi ben gidiyorum! Bugün Bölge'ye de gitmek zorundayım. Akşam dönerim, benim küçük bavulu da getiririm. Sen de hazırlan Varvara! Yarın sabah gün doğarken Bölge'ye gideriz. Haydi, Allaha ısmarladık anneciğim, Varya'cığım.»

Davıdov kendisine sokulan Varya ile annesini iki eli ile kucakladıktan sonra kararlı bir tavırla arkasını döndü, kapıya yürüdü.

Gene o denizcilere özgü, hafifçe sağa sola yaylanan, sert adımlı, kararlı bir yürüyüşle ilerliyordu. Ama Davıdov'u yakından tanıyanlar o anda baksalardı, bu yürüyüşte yepyeni bir şey farkedeceklerdi!

⁂

Davıdov ertesi günü Bölge komitesine uğradı; Nesterenko'dan Bölge Parti Komitesi'ne gitmek için izin istedi. Nesterenko:

— «Yalnız orada fazla kalma!» diye tembih etti.

— «Fazla kalmam, merak etme. Bir saat bile gecikmem. Yalnız sen Bölge sekreterine telefon et. Bizim Harlamova'yı Teknik Okul'a yerleştirmek için bana gereken kolaylığı göstersin diye...»

Nesterenko alaycı bir tavırla gözlerini kıstı:

— «Sen beni uyutuyorsun galiba denizci,» dedi. «Bak, eğer beni aldatır da bu kızla evlenmezsen, sonradan gelip şikâyet etme! İkinci bir zamparalık yapmana göz yummayız. Lukerya Nagulnova söz konusu iken iş daha basitti. Ne de olsa o evlenmiş, boşanmış dul bir kadındı. Şimdi ise durum bambaşka.»

Davıdov, Nesterenko'ya öfke ile baktı ve hemen sözünü kesti:

— «Ne konuşuyorsun sen? Benim hakkımda amma da

kötü düşünüyorsun sekreter! Doğrusu bu! Daha bu sabah kızın annesiyle görüştüm, törelere uygun olarak onu istedim. Başka ne istiyorsun? Neden bana inanmıyorsun?»

Nesterenko, alçak sesle:

— «Sana son bir soru soracağım, Semyon,» dedi. «Sen bu kızla yaşadın mı? Eğer yaşadınsa neden kızı okula göndermeden önce onunla resmen nikâhlanmıyorsun? Yoksa Leningrat'tan günün birinde çıkagelecek başka bir kadını mı bekliyorsun? Sakın orada daha önce evlenmiş olduğun bir kadın olmasın? Şunu iyice kafana koy ki, önce seni düşünüyorum bu işte! Sersem budala! Kardeşim gibi endişe ediyorum senin için! Yani, bir erkek olarak, dürüst davranmadığını farketmek benim için çok üzücü olur! Lâf olsun diye, sırf merakımı gidereyim diye öğrenmeğe çalışmıyorum bunları. Bana darılma. İşitiyor musun ne dediğimi? Sana son olarak bir de şunu sormak istiyorum: Harlamova'yı ellerin boş kalsın, serbest kalasın diye okula göndermeyi istemiyorsun ya? Bu işi ondan kurtulmak için yapıyorsan attığın adıma dikkat et, kardeşim!»

Davıdov, uzun süre hızla at sırtında yol almaktan uyuşan ayaklarını yorgun bir tavırla kıvırarak kendisini Nesterenko'nun oturduğu kavaf işi koltuğun karşısındaki eski iskemlenin üzerine attı. Donuk bir tavırla o koltuğun örülmüş hasırdan yapılma yıpranmış kol ağızlarına baktı. Dışarıdan, akasyaların gür dalları arasından yükselen, hiç susmayan serçe cıvıltılarını dinledi. Sonra gözlerini bir Nesterenko'nun sarı yüzünde, bir kolları dikkatle bastırılmış eski ceketinde gezdirdi.

— «Baharda, tarlarlar sürülürken seninle tanıştığımızda hayatımızın sonuna kadar dost olmayı boşuna teklif etmişsin anlaşılan!» dedi. «Boşuna diyorum, çünkü belli ki hiç kimseye güvenemiyorsun. Ama ister inan, ister inanma; vız gelir bana, sekreter arkadaş! Öyle anlaşılıyor ki, sen yalnız kendine -o da her zaman değil, arada bir- inanıyorsun. Başkalarına ise, arkadaş olmayı teklif ettiklerine karşı bile, aptalca bir şüphe besliyorsun. Sende bu karakter varken nasıl oluyor da Bölge Parti örgütünü yönetebiliyorsun? Önce kendine inan, ondan sonra da başkalarından şüphe et!»

Nesterenko üzüntüyle gülümsedi:

— «Gördün mü? Bana gücendin işte. Oysa bana darılmamanı söylemiştim.»

— «Tabiî gücenirim ya!»

— «Bana bu iş için güceniyorsan, beş para etmezsin demektir.»

Davıdov, daha da yorgun bir tavırla ayağa kalktı:

— «Ben gideyim, yoksa seninle burada kavga edeceğiz...»

Nesterenko:

— «Ama ben kavga etmek istemiyorum ki...» dedi.

— «Ben de istemiyorum!»

— «Öyleyse beş on dakika daha otur da, şu anlaşmazlığı giderelim. Anlaşamadığımız noktaları ortadan kaldıralım...»

Davıdov tekrar iskemleye çökerken:

— «Oturalım bakalım...» dedi. «Ben o kıza hiç bir kötülük yapmadım. Doğrusu bu. Onun okuması gerekiyor. Kalabalık bir ailesi var, kardeşlerinin en büyüğü o. Ailenin bütün yükünü omuzlarında taşıyor. Anlıyor musun?»

Nesterenko:

— «Anlıyorum!» dedi, ama gene de Davıdov'a sert, soğuk bir ifadeyle bakıyordu.

— «Onu okula yerleştirdikten, benim sonbahar işleri de bittikten sonra evlenmeyi düşünüyorum.»

Davıdov bunu söyledikten sonra neşesiz bir tavırla gülümsedi:

— «Senin anlıyacağın, köylüler gibi hasattan sonra tam bir köylü düğünü yapacağız!» dedi.

Nesterenko'nun biraz yumuşamış bir tavırla, aynı zamanda büyük bir dikkatle dinlemeğe başladığını farkedince, artık candan, istekli anlatmağa başladı. Biraz önceki kayıtsızlığından eser kalmamıştı. Sebebini bilmeden duyduğu o çekingenlik de yok oluvermişti:

— «Leningrad'ta iken hiç kimseyle evlenmiş değilim; daha önce de hiç evlenmedim. Böyle bir işi ilk olarak, Varyuha ile olunca göze alıyorum. Zamanı da geldi hani! Yakında neredeyse kırka merdiven dayıyacağız!»

Nesterenko gülümsedi:

— «Otuzdan sonra geçen her yılı on yıl mı sayıyorsun?» diye sordu.

— «Sen bağımsızlık savaşını unuttun mu? Bence, o savaşta geçirdiğim her yıl, en az on yıl eder!»

— «Biraz çok!»

— «Haline bakarsan hiç de fazla söylemediğimi anlarsın!..»

Nestereko masanın öbür tarafından kalktı, üşüyormuş gibi ellerini oğuştura oğuştura, odada bir aşağı bir yukarı dolaştı. Sonra kararsız bir tavırla:

— «Nasıl söyliyeyim... Kişiden kişiye değişir!» dedi. «Ama bizim konumuz başka. Semyon. Bu işte Lukerya Nagulnova konusundaki gibi ayağının tökezlemiyeceğini açıkladığın için çok sevinçliyim! Demek bu sefer ayağını sağlam tahtaya bastın! Onun için, bu hayırlı işte seni destekliyorum. Çok çok mutlu olmanı dilerim!»

Davıdov, kalbinde âdeta bir sıcaklık duyarak:

— «Sonbaharda düğünüme geleceksin, değil mi?» diye sordu.

Nesterenko:

— «Baş konuğun ben olacağım!» dedi. Ve dudaklarında bu sefer hiç de yapmacık olmıyan, gerçekten neşeli bir gülümseyiş; bulanık gözlerinde de tıpkı eskisi gibi alaycı, sevinçli ışıklar belirdi. «Önem bakımından söylemiyorum tabii. Düğün haberini alır almaz önce ben geleceğim, demek istiyorum.»

— «İyi ya! Haydi, hoşça kal! Yalnız Bölge Komitesi sekreterine telefon etmeyi unutma.»

— «Hemen ederim. Ama orada fazla oyalanma e mi?»

— «Bir çırpıda gider gelirim...»

Birbirlerinin ellerini içtenlikle sıktılar. Davıdov güneşten ısınmış, tozlu sokağa çıkınca: «Çok değişmiş. Hali eskisine hiç benzemiyor! Bunun bir sebebi olmalı!» diye düşündü. «Çok hasta herhalde. O sarılık, yanaklarının bu kadar çökmüş olması, suratının ölüye benzemesi, gözlerinin bulanık bulanık bakması... Hepsi bunu gösteriyor. Belki de benimle bu yüzden öyle sert konuştu, kimbilir?»

Davıdov atına yaklaşmıştı ki, Nesterenko pencereden sarkarak seslendi:

— «Semyon, bir dakika buraya gelsene!»

Davıdov, dalgın bir tavırla tekrar Bölge Komitesi'nin kapısı önündeki basamaklardan yukarı çıktı. Nesterenko

biraz daha kamburlaşarak, bütün vücudunu garip bir şekilde eğip Davıdov'a baktı:

— «Belki sana karşı biraz fazla kaba davrandım, özür dilerim kardeşim. Kusuruma bakma, büyük bir derdim var!.. Sıtmadan başka, bilmem hangi cehennemde bir de vereme yakalandım. Şimdi bütün vücudumu kasıp kavuruyor. Hem de en berbat şekilde. Her iki ciğerimde de yaralar varmış. Yarın sanatoryuma gidiyorum; Bölge Komitesi gönderiyor. Tam hasat zamanı bölgeden ayrılmak istemezdim ama, yapılacak başka bir şey yok! Oraya isteye isteye gitmiyorum... Her neyse, merak etme, düğününe kadar dönmeğe çalışırım. Sana epey dert yandım, değil mi? Sakın şikâyet ettiğimi falan sanma. Yalnız, bir arkadaşa derdimi dökeyim dedim. Üstüme hem de hiç beklenmedik bir zamanda geliverdi bu dert!»

Davıdov masanın etrafından dolaştı, hiç bir şey söylemeden Nesterenko'yu kucaklayıp, sıcak, nemli yanağını öptü. Sonra:

— «Git kardeşim, kendini tedavi ettir!» dedi. «Bu dertten yalnız gençler ölür, merak etme! Senin de, benim de hiç bir dert hakkımızdan gelemez...»

Nesterenko duyulmıyacak kadar hafif bir sesle:

— «Teşekkür ederim,» dedi.

Davıdov, geniş adımlarla sokağa çıktı, atına bindi. İlk olarak hayvanı durduğu yerde kırbaçladı, kasabanın caddesinden dörtnala geçti, dişlerinin arasından hayvana öfkeli öfkeli söyleniyordu:

— «Hep de uyumak istersin! Koca kulaklı kerata seni!»

⁂

Davıdov öğleden sonra köye vardı ve gelir gelmez doğru Harlamov'ların evine gitti. Bahçe kapısının önünde atından inip hiç acele etmeden avluya girdi. Herhalde evdekiler geldiğini görmüşlerdi. Davıdov alışmadığı halde at sırtında epey yol aldığından ayakları pişmişti. Bacaklarını açа açа, yüzünü buruşturarak yürüyordu. Kapıda onu sanki yarım gün içinde tamamen benimsemiş olan ihtiyar kadın, bambaşka şekilde, candan bir tavırla:

— «Ah evlâdım! Yoruldun, bittin değil mi? Ne kadar da çabuk döndün? Kasabaya kadar gidiş geliş az yol değil ki!» diyerek karşıladı.

Bunu sözümona genç adama acıyormuş gibi söylüyordu, ama Davıdov'un ayaklarına bir türlü hâkim olamıyormuş gibi eğri eğri yürüyüşüne bakarak, herhalde için için -kötülük düşünmeden- alaylı alaylı gülüyordu. Yakında damadı olacak adamın gösterişli bir tavırla, gençler gibi kırbaç sallıya sallıya ilerlediği halde adımlarını bile güç attığını hemen farketmişti. Başkası olsaydı, belki farketmezdi, ama o, yaşlı bir kazak kadını olarak «Rus Süvarilerinin» nasıl ata bindiklerini çok iyi biliyordu.

Davıdov, ihtiyar kadının bu yapmacık ilgi gösterilerine sinirlenerek, sert sert:

— «Rica ederim, beni şımartma anne!» dedi. «Varvara nerede?»

— «Terzi aramağa gitti. Eski elbiselerinden bir ikisini hazırlaması gerekir, değil mi ya? Ah; oğlum, kendine öyle bir gelin seçtin ki, deme gitsin! Sırtındaki eski eteklikten başka hiç bir şeyciği yok. Mumla arasan böylesini bulamazsın! Gözlerin neredeydi ayol?»

Davıdov sıcaktan kurumuş dudaklarının üzerinde dilini gezdirerek:

— «Ben bu sabah senden eteklik değil, kız istedim,» dedi. «Soğuk suyun var mı, sen ondan haber ver... Etekliklere gelince, onları her zaman yapabiliriz, acelesi yok! Ne zaman gelecek Varvara?»

— «Allah bilir! Buyur, gel içeri. Ne oldu? Oradaki müdürlerle konuştun mu? Varka'yı âlim yapacak mısın yani?»

— «Başka türlü olabilir mi? Yarın onunla Bölge'ye gideceğiz. Kızını uzak yolculuğa hazırlıyacaksın. Ne bakıyorsun? Hemen de gözlerin yaşlanır. Geç kaldın anacığım, hemen ağla!»

İhtiyar kadın gerçekten acı acı, hiç bir zaman avunamıyacakmış gibi ağlamağa başladı. Ama hemen sonra duygularına hâkim oldu; perdenin pek de temiz olmayan ucuyle gözlerini silerek üzgün bir tavırla baktı:

— «İçeriye gir Allah aşkına... Allah iyiliğini versin... Öyle önemli işlerden taşlıkta söz edilir mi?» dedi. Aynı zamanda hâlâ ağlıyormuş gibi bir iki kez daha hıçkırdı.

Davıdov eve girdi, sedire oturdu. Kırbacını da sedirin altına attı:

— «Ne konuşacağız anne? Her şey belli! Artık kararımızı verdik. Onun için fazla konuşulacak şey yok. Bak, ben sana ne diyeceğim. Bugünlerde çok yoruldum. Sen bana içmek için biraz su getirsene. Sonra bir saat kadar şuracıkta uyurum. Uyanınca seninle bol bol konuşuruz. Benim atı da bizim çocuklardan birisi kolhozun ahırına götürsün.»

İhtiyar kadının yüzünde daha yumuşak bir anlam belirdi:

— «Sen atını merak etme, çocuklar onu götürürler. Ama sen burada azıcık bekle, olmaz mı? Ben sana soğuk süt getireyim. Şimdicik bodrumdan getiririm...»

Yorgunluk, uykusuz geçen geceler Davıdov'u o kadar bitkin hale getirmişti ki, sütün gelmesini bekliyemedi. İhtiyar kadın üstü buğulanmış süt testisini kırmamak için dikkatle yürüyerek içeri girdiğinde Davıdov'u sedirin üzerine uzanmış ve hemen oracıkta uyuyakalmış buldu. Bir eli sakin sakin aşağı doğru sarkıyordu. Ağzı hafif açılmıştı. Onu uyandırmağa kalkışmadı. Yavaşça Davıdov'un arkaya doğru attığı başını kaldırdı, altına lâcivert yüz geçirilmiş büyücek bir yastık soktu.

Sıcaktan, yorgunluktan bitkin durumda olan Davıdov, iki saat kadar derin derin uyudu. Sonra bir çocuk fısıltısı, aynı zamanda ılık bir kız elinin şefkatli teması ile uyandı. Gözlerini açtı, sedirin kenarına oturmuş, kendisine gülümsiyerek bakan Varya ile onun etrafında toplanmış beş çocuğu gördü. Harlamov soyunu işte bu çocuklar devam ettireceklerdi.

Çocuklardan en küçüğü, aynı zamanda herhalde en cesaretli olanı, mini mini ellerinin arasına Davıdov'un kocaman elini alarak ona sokuldu, çekingen bir tavırla:

— «Semyon amca, sen bundan böyle bizde oturacakmışsın, doğru mu?» diye sordu.

Davıdov ayaklarını aşağı sarkıttı, uykulu uykulu çocuğa gülümsedi:

— «Doğru oğlum! Başka türlü olabilir mi? Varya okula gideceğine göre, size kim bakacak? Üstünüzü başınızı kim yapacak? Bundan böyle artık bütün bunları ben yapacağım! Doğrusu bu,» dedi. Sonra bir baba gibi elini çocuğun sıcacık başında, kıvırcık saçları üzerinde gezdirdi.

YİRMİBEŞİNCİ BÖLÜM

Ertesi günü güneş doğmadan çok önce Davıdov bir saman yığınının içinde uyuyan Şukar dedeyi uyandırdı. Arabaya atları koşmasına yardım etti, sonra ikisi birlikte Harlamov'ların avlusuna gittiler. Aralık kalmış kepenklerin arasından mutfakta lâmbanın yandığı belli oluyordu.

Varya'nın annesi kahvaltı hazırlıyordu. Çocuklar geniş tahta karyolanın üzerine enlemesine yatmışlardı. Varya ise yola çıkacağı için süslenip püslenmişti; kendi evinde artık sanki geçici bir süre için gelmiş bir konuk gibi oturuyordu.

Genç kız, Davıdov'u mutlu, aynı zamanda her şeyini kendisine borçlu olduğunu belirten candan bir gülümseyişle karşıladı:

— «Ben çoktan hazırım! Seni bekliyordum sevgili başkanım!» dedi.

Varya'nın annesi de, Davıdov'la merhabalaştı; sonra:

— «Daha ilk horozlar öterken hazırlanmağa başladı,» diye söze karıştı. «Eh... Ne de olsa gençlik! Ama gençlik de olsa, budalaca işler yapmamak gerek! Bunu söylemem bile fazla!.. Kahvaltı neredeyse hazır olacak, buyur otur, arkadaş Davıdov...»

Üçü birlikte bir gün önceden kalma lâhana çorbası ile patates kızartmasını yediler, üstüne de süt içtiler. Davıdov sofradan kalkarken ev sahibesine teşekkür etti. Sonra:

— «Gitme zamanı geldi, haydi Varvara! Annene Allaha ısmarladık de, ama uzun sürmesin. Ağlayıp sızlamanın gereği yok. Ömrünüzün sonuna kadar ayrılmıyorsunuz. Bölgeye her gidişimde seni de götürürüm anne! Benimle beraber gelir, kızını görürsün. Haydi, ben atların yanına gidiyorum!»

Eşikte bir an durdu, Varya'ya:

— «Yanına sıcak tutan bir hırka falan aldın mı?» diye sordu.

Varya biraz utanarak karşılık verdi:

— «İçi pamuklu bir hırkam var, ama epeyce eskimiş...»

— «Zararı yok! İşine yarar. Baloya gitmiyorsun ya. Doğrusu bu.»

Bir saat sonra köyden epey uzaklaşmışlardı. Davıdov Şukar'ın yanında, Varya ise arabanın öbür tarafında oturuyordu. Arada bir Davıdov'un elini alıyor, onu hafifçe sıkıyor, sonra gene kendi dünyasına, bazı düşüncelere dalıyordu. Genç kız, kısacık ömrü boyunca, bir kere olsun köyden uzun süre için ayrılmıştı. Kasabaya yalnız bir kez inmişti. Demiryolu nedir, onu da hiç bilmiyordu. Bu yüzden ilk olarak şehre giderken yüreciğinde büyük bir heyecan, derin bir şaşkınlık, aynı zamanda coşkun bir sevinç duyuyordu. Gene de ailesinden, arkadaşlarından ayrılmak ona acı gelmişti. Arada bir gözlerinde yaşlar beliriyordu.

Don nehrinin üzerinden salla öbür tarafa geçip de atlar nehrin öbür tarafındaki yokuştan yukarı, ağır ağır, adım adım çıkmağa başladıklarında Davıdov arabadan atladı, Varya'nın oturduğu yerin yanı başından yürüyordu. Alçak pelin otlarının üzerine bol bol yağan, ama artık güneş doğduktan sonra gökkuşağının renklerini yansıtmadan duran donuk çiğ tanelerini çizmeleriyle yere düşürüyordu. Arada bir Varya'ya bakıyor, ona cesaret vermek ister gibi gülümsüyor, yavaşça:

— «Haydi bakalım, sil şu gözlerini Varyuha. Gözyaşı musluklarını kapa,» diyordu. Ya da: «Ama sen artık kocaman kız oldun, büyüklere öyle ağlamak yakışır mı? Ağlama yavrucuğum!..» diye öğüt veriyordu.

Gözyaşları içindeki Varya, mavi başörtüsüyle ıslak yanaklarını uslu uslu siliyor, sessizce bir şeyler fısıldıyarak, Davıdov'a çekingen, aynı zamanda söz dinler bir kız olduğunu belirtmek istercesine gülümsüyordu. Don nehrinin öbür yanındaki kambur, kireçli tepelerin üzerinde kalın bir sis toplanmıştı! Bulutlardan, tepelerin arkasındaki dağlar görünmüyordu.

Sabahın bu erken saatinde bozkır susamlarının, don kıyılarında yetişen dallarını aşağı doğru sarkıtmış sazla-

rın, tepede belirip yolun tâ yakınına kadar uzanan katırtırnaklarının gün iyice kızıştığı zaman yaydıkları baygın kokular duyulmuyordu. Çok keskin bir kokusu olan pelinler bile kokularını yitirmiş gibiydiler. Bütün bu kokuları sanki az önce bir haziran yağmuru gibi tane tane, kısa süre yağmış olan yağmur yok etmiş, eritmiş, buğdayların, otların üzerine düşmüş olan çiğ damlacıklarını da iyice bastırmıştı. Bu yüzden, sabahın o sessiz saatlerinde steplerin üzerinde duyulan yalnız iki çeşit koku vardı: Çiğ damlalarının otlara karışan rutubetli kokusu ile tozlu yolun üzerindeki toprak kokusu...

Şukar dede sırtına branda bezinden yapılmış eski yağmurluğunu geçirmiş, beline daha da eski, kırmızı kumaştan yapılma bir kuşak bağlamış olarak oturuyor, üşüyormuş gibi omuzlarını kaldırıyor, hiç de alışkın olmadığı halde susuyor, yalnız kırbacını sallıyor ve zaten hızlı koşan atları dürtüklüyor, ikide bir de ıslığa benzer seslerle dudaklarını kımıldatıyordu. Güneş doğunca canlandı:

— «Köyde diyorlar ki, Sen Varka ile evlenmeyi düşünüyormuşsun, Syomuşka? Doğru mu bu?» diye sordu.

— «Doğru, dede!»

İhtiyar, derin derin düşündükten sonra, felsefe yürütür gibi:

— «Nasıl iştir bu? Ne etsen, ne yapsan adam ergeç evlenmek zorunda kalıyor,» diye söze başladı. «Yani erkeklerden söz ediyorum! Beni de rahmetli annemle babam daha on sekiz yaşıma bastığım zaman evlendirmişlerdi! O yaşta bile öyle kurnazdım ki, o evliliğin ne menem bir halt olduğunu biliyordum. Bu belâdan kurtulmak için neler yapmadım, ne dolaplar çevirmedim! Nasıl kıvrandım, ömründe kimse şu dünyada benim o zaman kıvrandığım kadar kıvranmamıştır. Çok iyi biliyordum ki, evlenmek, ballı badem yemek değildir...

«Yaa, Syomuşka, bir bilsen evlâdım, o iş başıma gelmesin diye neler etmedim. Deliymişim, hastaymışım, saralıymışım gibi oyunlar oynadım; deli numarası yaptım diye babam tam iki saat beni kırbaçla dövdü. Sert adamdı rahmetli! Dayağı ancak kırbaç sırtımda kırılınca bıraktı. Saralı numarası yaptığım zaman da sert deriden yapılmış dizginlerle öyle bir dayak attı ki... Hele hasta numarası yaptığım zaman eve felâket gelmiş gibi bas bas bağırma-

ğa başladı: 'Bu oğlanın içi dışı fesat! Çürümüş gitmiş...' diyordu. Sonra başka söz söylemeden avluya çıktı, bir de baktım ki elinde arabanın oku ile geri dönüyor. Üşenmemiş ihtiyar zebani, tâ ambara kadar gitmiş, kızağın altından oku döndüre döndüre çıkarmış, kızağı mahvetmiş. İşte benim babam böyle bir adamdı! Yeri cennet olsun! Oku getirdi, şöyle şefkatli şefkatli baktı: 'Kalk oğlum, seni şimdi tedavi edeceğim,' dedi. Kendi kendime: 'Eğer kızağın altından oku çıkartmağa üşenmediyse, elindeki bu ilâçla canımı çıkarmağa hiç üşenmez!' diye düşündüm. Elindeki o oku görsen... Berbat bir şeydi!..

«Benim babam kafadan azıcık çatlaktı. Daha küçükken onun bu halini farketmiştim, o böyle üstüme gelince, karyoladan öylesine bir fırladım ki... Sanki üstüme kaynar su boşaltmışlardı... Sonra da evlendim işte. O aptal adama lâf anlatabilir miydim? O günden sonra hayatım yan yan, enlemesine enlemesine, tersine akmağa başladı. Bugün benim kocakarı en aşağı seksen pud vardır. On dokuz yaşındayken...»

İhtiyar düşünceli düşünceli, bir şey çiğniyormuşçasına dudaklarını şapırdattı, gözlerini yukarı doğru kaldırdı; sonra kararlı bir tavırla sözünü bitirdi:

— «Aşağı yukarı on beş pud kadar vardı. Vallahi palavra değil. Doğru söylüyorum! On beş pudluk bir kızdı!»

Davıdov gülmekten boğulur gibi, yavaşça:

— «Azıcık fazla söylemedin mi?» diye sordu.

Şukar dede, aklı başında bir insan tavrıyla:

— «Senin için hepsi aynı değil mi?» dedi. «Ha bir pud fazla olmuş, ha bir pud eksik. Ne farkı var senin için? Kocakarıdan acı çeken, onunla savaşlar yapan sen değilsin ki! Benim, ben! Ne dersen de, evlilik hayatımız boyunca öyle kötü günlerim olmuştur ki, kendimi asmak, intihar etmek istemişimdir. Ama benim kocakarı çetin cevize çatmıştı. Bir kez kızmayagöreyim, artık gözüm hiç bir şeyi görmez. Öyle gözüpek adamdım! Bu kadar gözüpek olduğumdan, içimden kocakarıya: 'Önce sen kendini as, ondan sonra ben!' diye söyleniyordum.»

Şukar dede, neşeli neşeli başını sağa sola çevirdi, incecik bir kahkaha attı. Belliydi ki, gözünün önünden çeşit çeşit anılar geçiyordu. Kendisini hiç azalmayan bir ilgiyle dinlediklerini farkedince, sevine sevine devam etti:

— «Eh, sevgili hemşerilerim. Sen de Varka... Dinle de bak. Gençlikte bizim karıyla öyle ateşli bir aşk yaşadık ki! Kızgın bir aşktı bizimkisi... Sorarım size, neden kızgındı? Çünkü bütün hayatımız öfke içinde geçiyordu! Öfke de, kızgınlık da aynı şeymiş. Makaruşka'nın o kalın sözlüğü yok mu, orada öyle okudum.

«Bazen geceleri uyanırdım, bakardım benim karı bir gözyaşı döküyor, bir gülüyor. O zaman kendi kendime: 'Ağla şekerim, ağla! Kadınların gözyaşı, Allah'ın çiğ damlaları gibidir! Sanki ben senin yanında bal gibi tatlı bir hayat mı yaşıyorum? Ama ağlamıyorum ki...' diye söylenirdim.

«Evliliğimizin beşinci yılında şöyle bir olay geçti: Komşumuz Polikarp askerlikten döndü. Bizim atamanların hassa alayında askerlik yapmıştı. Orada budala herife bıyık burmayı öğretmişler. Eve gelince de benim karının karşısında bıyık burmağa başladı. Akşam olunca bir de baktım, çitin yanında duruyorlar. Benim karı bizim tarafta, herif kendi tarafında. Eve girdim, sanki olup bitenleri görmüyormuşum, körmüşüm gibi davrandım. Ertesi gün, akşam baktım, gene orada duruyorlar. Eeeeehhh... İşler fena, diye düşündüm. Üçüncü günü mahsus evden çıkıp gittim, karanlık bastığı zaman döndüm, bir de ne göreyim, gene orda duruyorlar. Amma da iş ha! Bir şey yapmam gerekiyordu, düşündüm taşındım, üç kiloluk bir ağırlık aldım, havluya sardım, yavaşça Polikarp'ın avlusuna sokuldum. İşitmesin diye yalınayak yürüyordum. O bıyığını buradursun elimdeki ağırlıkla taaakkk, ensesine bütün kuvvetimle vurdum. Herif çitin dibine tahta gibi uzanıverdi.

«Birkaç gün sonra Polikarp'a rastladım, başı sarılıydı. Suratını ekşiterek bana: 'Budala, beni öldürebilirdin!' dedi. Ben de ona: 'Hangimiz budala, orası daha belli değil. Çitin altında yerlerde yatan mı, yoksa ayakta kalan mı?' dedim. O günden sonra bıyık burma işi büyüye uğramış gibi bitti. Artık bir daha çitin önünde durmaz oldular. Yalnız karı bir süre sonra geceleri diş gıcırdatmağa başladı. O diş gıcırtıları yüzünden uyanınca: 'Ne oluyor sevgilim? Dişlerin mi ağrıyor?' diye soruyordum. O da bana hep: 'Beni rahat bırak, Aptal...' diyordu. Ben de yattığım yerde, kendi kendime: 'Hangimiz aptal, orası bel-

li değil! Geceleri diş gıcırdatan mı, yoksa beşikte uslu bir bebek gibi rahatça, hiç patırdı etmeden, mışıl mışıl uyuyan mı?' diye düşünürdüm...»

İhtiyarı dinleyen Davıdov'la Varya, onu kızdırmamak için çok sessiz oturuyorlardı. Varya bir şey söylemeden sessiz sessiz gülüyor, bütün vücudu sarsılıyordu. Davıdov ise başını öbür tarafa çevirmiş. Şukar'a arkasını dönmüş, elleriyle de yüzünü örtmüş, her nedense sık sık, uzun uzun öksürüp duruyordu. Şukar bunların hiç birini farketmeden, hararetli hararetli anlatmağa devam ediyordu:

— «Yaa... İşte ateşli aşk dediğin böyle olur. Zaten evlilik denen şeyden kolay kolay hayır gelmez; ben şu ihtiyar kafamla böyle düşünüyorum. Bir olayı örnek alalım: Eski zamanda bizim köyde genç bir öğretmen vardı. Bu öğretmen, bizim köyden bir tüccarın kızıyle nişanlıydı. Her gün öylesine süslü, öylesine güzel dolaşırdı ki... Yani giyimi şık mı şıktı... Tıpkı gencecik bir horoz gibiydi. Çoğu zaman da öyle herkes gibi yürümez, velospite binerdi.

«O zamanlar velospitler daha yeni çıkmıştı, onunkisi bizim köye ilk gelen velospitti. Herkes şaşıp kalıyordu o acayip makineye. Hele köpekler... Onları hiç sorma... Öğretmen sokağa bir çıkıp da pırıl pırıl tekerlekleri oynattı mı, ne kadar köpek varsa, hepsi zıvanadan çıkardı kerataların... Zavallı öğretmen onlardan kaçmak için makinenin üstünde iki büklüm olur, ayaklarını öyle bir hızlı döndürürdü ki! Nasıl döndürdüğünü fark bile edemezdin... Kaç tane küçük köpeği ezdi, Allah bilir! Hoş onlar da öğretmene epey çektirdiler ya!

«Bir sabah bozkırda otlayan kısrağımı almak için meydandan geçiyordum; bir de ne göreyim. köpeklerden bir düğün alayı çıktı karşıma. En önde bir dişi köpek, arkasından da bir sürü erkek köpek koşuyor. Otuz kadar, ya da biraz daha fazla... O zamanlar bizim köylüler, Allahlarından bulsunlar, öyle çok köpek beslerlerdi ki, sayamazdın bile! Her avluda iki üç köpek vardı. Hem de ne köpek! Her biri kana susamış kaplandan farksız... Boylarını sorarsan, her biri dana kadar. Köylüler hep onları sandıklarına, bodrumlarına bekçilik etsinler diye besliyorlardı. Neye yaradı sanki? Savaş geldi çattı, ellerinde ne varsa hepsini aldı götürdü işte...

«Gelelim o köpeklerin düğün alayına... Karşıdan tâ üzerime geliyorlardı, ben aptal mıyım? Hemen dizgini elimden fırlattım, en çevik kedilerden daha çabuk davrandım, bir anda telgraf direğine tırmanıverdim; ayaklarımı ona doladım, oracıkta öyle kaldım. Bir de baktım ki, olacak şey ya, bizim o öğretmen makinesine binmiş, pırıl pırıl tekerleklerini döndüre döndüre, dümenini çevire çevire geliyor. Tabiî köpekler hemen ona doğru bir çevirme hareketi yaptılar. Öğretmen makineyi bıraktı, yerde çırpınıp duruyor... Ona: 'Aptal, sen de direğe çıksana, Çıkmazsan bu köpekler seni bir anda paçavraya çevirirler!' diye bağırdım.

«Zavallıcık ne yapsın? Başladı tırmanmaya, ama azıcık geç kaldı. Tam direğe sarılmıştı ki, itler ayağından çizgili, yepyeni pantolonunu çekiverdiler. Altın düğmeli ceketini de kaptılar. Üstelik iç çamaşırını da aşağı alıverdiler. En azgınları neredeyse adamın çıplak tenine diş dokundurmaya başladı. Onunla doya doya eğlendikten sonra hepsi de yollarına devam ettiler. Öğretmeni bir görsen! Direğin üzerinde oturuyor, başındaki vizörlü kasketten başka hiç bir şeyciği kalmamış... O kasketin siperliği bile yırtıldı...

«Saklandığımız yerden indik. Önce o indi, sonra da ben. Çünkü ben, tâ telgraf tellerinin geçtiği o küçük fincanlara kadar tırmanmıştım. İşte, sırayla indik; öğretmen çırçıplak, benim üstümde ise adi bir gömlek, bir de çuhadan yapılmış potur var. Öğretmen: 'Amca, ne olursun şu poturunu birazcık bana ver. Yarım saat sonra getiririm!' dedi. Bunun üzerine ona: 'Evlâdım, sana onu nasıl vereyim? İçimde başka bir şey yok ki benim. Donumu giymedim, sen makinene binip gidebilirsin ama, ben güpegündüz, bu direğin etrafında donsuz olarak dönüp dururum. Yok evlâdım! Gömleği istiyorsan, vereyim bir süre için, ama özür dilerim, poturumu veremem!' dedim.

«Zavallıcık gömleğimi aldı, ayaklarını gömleğin kollarına geçirdi. Ne yapsın fakir? Ağır ağır yürümeğe başladı... Oysa yıldırım gibi koşması gerekirdi. Ama nasıl koşsun, adımını bile zor atıyordu! Tıpkı koşumları ayağına dolanmış at gibiydi. İşte o tüccarın kızı, yani nişanlısı, onu bu halde görmüş. Aşkları o gün bitiverdi işte! Öğretmen hemen başka bir okula atanmak zorunda kaldı. Bü-

tün bu olaylardan bir hafta sonra da, utançtan mı, köpekler saldırınca duyduğu korkudan mı, nişanlısı kendisini bıraktığından mı, sevgilerinin birden köküne kibrit suyu ekildiğinden mi, her nedense, oğlan tez vereme tutulup öldü. Ama ben başka şeylerden değil, onun korku ile utançtan öldüğüne inanıyorum. İşte aşk dediğin şey adamı bu hallere getiriyor. Artık evlenmelerden, düğünden söz etmiyorum. Onun için Syomuşka, sevgili oğlum... Varka ile evlenmeden önce her şeyi enine boyuna adamakıllı düşün. Karı milletinin mayası hep birdir. Makaruşka ile ben boşuna onlardan nefret etmiyoruz ya...»

Davıdov, ihtiyarın endişesini gidermek için:

— «Peki dede... Düşünürüm,» dedi.

Sonra da Şukar'ın sigara sarmasından yararlanarak çevik bir hareketle Varya'yı kendine doğru çekti, şakağındaki bir saç tutamının rüzgârın etkisiyle hafif hafif dalgalandığı yeri öpüverdi.

Çok konuşmaktan ya da anılarının etkisi altında kalmaktan yorulmuş olan Şukar dede, biraz sonra kestirmeğe başladı. Davıdov da dizginleri, onun gevşeyen ellerinden almak zorunda kaldı. Uykusunu bir türlü yenemeyen Şukar dede:

— «Hah şöyle! Teşekkür ederim evlâdım. Sen şu bizim atlara azıcık kırbaç salla, ben bir saatçık kadar şurada kestirivereyim!» diye mırıldandı. «Allah belâsını versin şu ihtiyarlığın. Azıcık güneş çıkınca hemen uyku bastırıyor. Kışın da soğuk ne kadar bastırırsa, o kadar uykun geliyor. Bir de bakarsın uykunda donmuşsun. Donmak işten bile değil karda kışta.»

İhtiyar, küçük zayıf vücuduyle arabanın içine, Varya ile Davıdov'un arasına kırbaç sapı gibi upuzun uzanıvermişti. Biraz sonra da ince bir sesle, düdük çalar gibi horlamağa başladı.

Şimdi güneşten ısınmış olan stepten çeşit çeşit kokular geliyordu. Biçilmiş otların baygın kokusuna, tozlu yolun sıcak toprak kokusu karışıyor, tâ uzaklarda iplik gibi uzayıp giden ufuklar sislerde kayboluyor, Varya bu hiç bilmediği, aynı zamanda yüreğine çok yakın hissettiği Don bozkırlarına büyük bir merakla bakıyordu.

Akşama kadar yüz kilometreden fazla yol aldıktan sonra bir saman yığınının dibinde konakladılar; evden getirdikleri iki üç parça yiyecekle karınlarını doyurdular. Arabanın yanında, hiç konuşmadan yıldızlı göklere bakarak bir süre oturdular. Sonra Davıdov:

— «Yarın gene erken kalkacağız. Haydi yatalım...» dedi. «Sen arabada yat, Varyuha... Benim paltomu al, üzerine ört... Biz, dedeyle beraber şu saman yığınının altında yatarız!»

Şukar dede, Davıdov'un kendisiyle beraber yatmasından çok memnun olmuştu. Neşeyle:

— «Çok doğru söylüyorsun Syomuşka...» dedi.

Doğrusunu söylemek gerekirse ihtiyar, bu yabancı, bu ıssız bozkırlarda yalnız başına yatmaktan korkuyordu. Davıdov sırt üstü yattı, ellerini başının altına sokup üzerlerindeki uçsuz bucaksız göklere baktı. Büyük Ayı'yı buldu, içini çekti. Sonra, nedense kendi kendine gülümsediğini farketti.

Bütün gün güneşin altında kasılıp kavrulmuş olan toprak, ancak gece yarısı serinledi. Biraz ilerideki vadide herhalde bir göl ya da pınar vardı. Yakınlardan bir saz ve yosun kokusu geliyordu. Hemen oralarda bir bıldırcın takır takır sesler çıkardı. Sonra birkaç kurbağa sanki kendilerine güvenemiyorlarmış gibi çeşit çeşit sesler çıkararak vrakladılar. Küçük bir baykuş yavrusu, sanki «Uyuuuu... Uyuuuuu..» diye bağırıyordu.

Davıdov, tam kestirmeğe başladığı sırada saman yığınının içinde bir fare hışırtısı duyuldu. Şukar dede aklı başından gitmiş gibi birden ayağa fırladı, Davıdov'u sarsarak:

— «İşitiyor musun Syoma...» diye söylendi. «Amma da yer bulmuşuz ha! Allah belâsını versin! Bu yığının içinde kimbilir, zehirli, zehirsiz ne kadar yılan vardır? İşitiyor musun? Nasıl hışırdıyorlar namussuzlar! Üstelik baykuşlar da ötüyor, mezarlık gibi bir yer burası... Gel, bu uğursuz yerden uzaklaşıp başka bir yere gidelim...»

Davıdov, uykulu uykulu:

— «Uyu! Saçma saçma şeyler uydurma!» diye karşılık verdi.

Şukar gene uzandı. Ama muşambasını her taraftan

altına kıvırmak için uzun süre olduğu yerde döndü durdu:

— «Dedim ya sana! Üstü kapalı arabayı alalım diye az mı ısrar ettim? Hayır, ille gösteriş olsun diye bu arabayla gitmek istedin...» diye homurdanıyordu. «Al bakalım işte! Sevin şimdi! O arabayı alsaydık, içine bizim köyden saman doldurur, rahat rahat giderdik. Üçümüz de o arabada yatardık. Şimdi ise sahipsiz köpek gibi gel de elâlemin saman yığınları altında sürün. Varka'nın işi iş! O yukarda, üstünü örtmüş yatıyor hanımefendi gibi. Burası öyle mi ya? Kafanın üzerinde hışırtı, yanlarda hışırtı, ayağının altında hışırtı! Nedir bu hışırdıyanlar? Ne bileyim ben!

«Hele uyu da bak. Bir yılan gelip de mahrem yerini sokunca o zaman tam güvey olursun! O namussuz bir kez soktu mu, nereni sokarsa soksun, nalları dikersin. İşte o zaman senin Varka, kovalar dolusu gözyaşı da dökse yararı olmaz! Beni hiç bir yılan ısırmaz; çünkü, bir kere işine gelmez. Benim etim kart, damarlı damarlı bir et. Üstelik keçi keçi kokuyorum, çünkü ambarda Trofim sık sık yanımda yatar. Yılanlar keçi kokusunu hiç sevmezlermiş. Bu yüzden kendim için üzülmüyorum, senin için üzülüyorum, gelen yılan seni sokacak diye. Haydi, ne olursun! Başka bir yere taşınalım...»

Davıdov, canı sıkılarak:

— «Sen bugün susacak mısın dede? Gece yarısı nereye gideriz Allah aşkına?» diye söylendi.

Şukar dede hüzünlü hüzünlü:

— «Ne Allahın belâsı yere getirmişsin beni!» deyip duruyordu. «Bilseydim, gelirken benim kocakarı ile helâllaşırdım, oysa sanki bekârmışım, sanki hiç kimsem yokmuş gibi yola koyuldum. Şimdi sen demek buradan başka bir yere gitmiyeceksin ha?»

— «Gitmiyeceğim! Uyusana be ihtiyar!..»

Şukar dede derin derin içini çekerek haç çıkardı:

— «Ben uyumak istemez miyim Syomuşka? Ama ne yapayım ki ben korkuyu içimden sökemiyorum. Yüreğim korkudan tak tak vuruyor. Göğsüm ötüyor... Üstelik bir de o uğursuz baykuş bağırıyor! Boğazı kuruyasıca!»

Davıdov, Şukar dedenin tekdüze konuşmasının etkisiyle derin bir uykuya daldı.

Gün doğmadan biraz önce uyandı. Yanı başında, ayaklarını altına alıp saman yığınına hafifçe yanlamasına dayanmış olan Varya oturuyor, alnının üzerinde birbirine karışmış olan saçları ayırıyordu. Genç kızın ince parmaklarının hareketleri o kadar hafif ve dikkatliydi ki, Davıdov uyandığı halde onların alnına dokunduğunu farkedemiyordu. Arabada ise, genç kızın yerine Şukar dede yatmış, üstüne Davıdov'un paltosunu çekmiş, derin derin uyuyordu.

Varya'nın yanakları tıpkı gün doğusu gibi pembe pembe olmuştu. Yavaşça:

— «Ben pınara kadar koşup gittim, yüzümü yıkadım. Dedeyi uyandır da yola koyulalım!» deyip dudaklarını Davıdov'un kıllı yanağına değdirdi. Sonra yay gibi ayağa fırladı. «Sen yüzünü yıkıyacak mısın Syoma? İstersen, sana pınara giden yolu göstereyim?»

Davıdov uykulu uykulu, kısık sesle:

— «Yıkanmağa vakit yok Varyuha, uyumuş kalmışım!» dedi. «Yolda bir yerde yıkanıveririm. O ihtiyar tarla faresi seni çoktan mı uyandırdı?»

— «O beni uyandırmadı ki. Ben kendi kendime gün doğarken uyandım. Bir de baktım ki yanında oturuyor, elleriyle dizlerini kavramış, sigara içiyor. 'Neden uyumuyorsun dede?' diye sordum. 'Ben bütün gece gözümü kırpmadım, evlâdım. Burası yılan dolu! Sen azıcık bozkırda dolaşsana, ben arabaya senin yerine çıkıp bir saatçık uyuyayım, ne olur?' dedi. Ben de kalktım, gidip yüzümü yıkamak için pınara doğru yürüdüm...»

O gün öğleye kadar Millerovo'ya varmışlardı bile. Davıdov yarım saat içinde Bölge Komitesi'ndeki işini gördü, sokağa memnun memnun, neşeli neşeli gülümsiyerek çıktı:

— «Bizim sekreter her şeyi halletmiş. Bölge Komitesi'nde işler böyle olmalı işte! Çabucak, dakikası dakikasına... Senin anlıyacağın, Bağrı Yanık Varyuha'cığım, burada, Bölge Komitesi'ndeki Komsomol örgütünden kızlar ablalık edecekler! Şimdi Tarım Teknik Okulu'na gidelim. Seni oraya yerleştireyim. Müdür yardımcısıyle konuştuk bile. Giriş sınavlarından önce öğretmenler seni yetiştireceklermiş. Sonbahara dek iyice yetiştirilmiş olacaksın! Doğrusu bu. Bölge Komitesi'ndeki kızlar sık sık gelip seni

görecekler, onlarla bu konuda telefonla konuşup anlaştım...»

Davıdov her zaman yaptığı gibi, hızlı hızlı ellerini oğuşturup duruyordu:

— «Bil bakalım Varyuha, bizim köyün Komsomol örgütüne sekreter olarak kimi gönderiyorlar? Bilecek misin bakayım? Hani, kışın bize propaganda koluyla gelen delikanlı vardı ya; İvan Naydenov. İşte onu... Çok aklı başında oğlandır. Onun gelmesine öyle seviniyorum ki. Bak, göreceksin, o gelince bizim Komsomol işleri de tıkırında gidecek! Davıdov dediydi, dersin...»

İki saat içinde Tarım Teknik Okulu'nda yapılması gereken her şey yapılmıştı. Artık vedalaşma zamanı geliyordu. Davıdov, duygularını açığa vurmadan:

— «Haydi, hoşça kal sevgili Bağrı Yanık Varyuha'cığım benim. Sakın üzülme. Derslerine iyi çalış, biz de orada sensiz işleri idare etmeğe bakarız!» dedi.

Sonra ilk olarak Varya'yı beceriksizce dudaklarından öptü, arkasını dönüp koridordan kapıya doğru yürüdü. Tam çıkacağı sırada arkasına baktı. Birden içinde öyle keskin bir acı duydu ki, ayağının altında döşeme sallanıyormuş gibi oldu. Sanki bir gemi güvertesindeydi. Varya, ayakta alnını duvara dayamış, elleriyle yüzünü örtmüş duruyordu. Açık mavi başörtüsü omuzlarına düşmüştü. Bütün varlığında öylesine bir çaresizlik, öylesine olgun bir insan acısı vardı ki, Davıdov dayanamadı, yüksek sesle içini çekti, sonra aceleyle avluya yürüdü.

Davıdov'la Şukar, yola çıktıklarının üçüncü günü Gremyaçiy'e dönmüşlerdi. Gecenin geç saatine rağmen kolhozun idare binasında Nagulnov ile Razmyötnov, Davıdov'u bekliyorlardı. Nagulnov onu kaşları çatık olarak selâmladı, sonra somurtkan bir tavırla sordu:

— «Ne oluyor sana Semyon? Son günlerde evinde durmuyorsun! Önce kasabaya, sonra da Bölge Komitesi'ne gittin. Millerovo'da ne işin vardı?»

— «Zamanı gelince hepsini açıklıyacağım. Köyde yeni bir şey var mı?»

Razmyötnov, karşılık verecek yerde:

— «Sen yollarda giderken buğdayların durumunu gördün mü? Nasıl? Ergin hale gelmişler mi?» diye sordu.

— «Bazı yerlerde çavdar biçilecek duruma gelmiş,

ama yer yer seçmek gerekir. Buğday da aynı durumda. Bence buğday biçilip üst üste yığılabilir. Yalnız, bizim komşular nedense işi ağırdan alıyorlar.»

Razmyötnov, kendi kendine konuşur gibi:

— «Öyleyse biz de acele etmeyiz!» dedi. «Buğdayı yeşilken, ancak iyi havada biçebiliriz, o zaman vadilerde kendi kendine sararır, ama yoğmur yağarsa olmaz. Her şey berbat olur.»

Nagulnov da onu destekledi:

— «Üç gün daha bekliyebiliriz. Ama sonunda artık canla başla hasada girişmek gerekir. Yoksa Bölge Komitesi seni çiğ çiğ yer, Semyon. Benimle Andrey'i de kendine meze yapar. Ha! Sana bir haberim var: Sovhozda bir arkadaşım var, askerlikten kalma. Dün onu görmeğe gitmiştim, çoktandır beni çağırıp duruyordu. Bir türlü fırsat bulup da yanına gidemiyordum. Dün kararımı verdim. Bir gün kadar onda misafir kalırım; hem arkadaşımı görür, hem de bu arada traktörlerin nasıl çalıştığına bakarım, dedim. Ben ömrümde hiç traktör görmedim, onun için nasıl çalıştığını merak ediyordum. Sovhozda toprakları sürmeğe başlamışlar bile. Bütün gün tarlada kaldım.

«O Fordson traktörleri yok mu? Öyle meret şeyler ki arkadaşlar, bir görseniz. Yıldırım gibi toprağı sürüveriyorlar. Ama tarlada, herhangi bir yerde dönüş yaparken daha hiç sürülmemiş toprağa rastlayınca, zavallının gücü yetmiyor. Engele çatmış beygir gibi şaha kalkıyor, duruyor, duruyor, tekerlekleriyle toprağa bir çarpıyor, sonra hemen oradan gene tarlaya doğru kaçıyor. Bakir topraklar onun gücüne göre değil. Ama bizim kolhozda o çeşitten iki beygircik olsa, hiç fena olmaz. İşte bu günlerde hep bunu düşünüyorum. Çiftçilikte traktöre sahip olmak, herkesin harcı değil. Bu iş beni öyle bir sardı ki, arkadaşımla karşılıklı bir şey bile içemedim. Tarladan doğru eve döndüm!»

Razmyötnov :

— «Ayol Sen hani Martinov fabrikalarına gidecektin?» diye sordu.

— «Eh... Ne farkı var? Ha Martinov fabrikası olmuş, ha sovhoz. Orada da traktörler var, burada da! Hem Mar-

tinov fabrikaları epey uzak. Oysa hasat neredeyse başlamak üzere...»

Razmyötnov kurnaz bir tavırla gözlerini kıstı:

— «Ben de senin günahını almıştım Makar. Martinov fabrikalarına giderken yoldan sapar da Lukerya'yı görmek için Madenciler şehrine gidersin diye düşünmüştüm.»

Nagulnov, kesinlikle:

— «Aklıma bile gelmedi!» dedi. «Benim yerimde sen olsaydın, mutlaka giderdin! Ben senin ne mal olduğunu bilmez miyim kel kafalı!»

Razmyötnov içini çekti :

— «Luşka benim eski karım olsaydı, yalnız uğramakla kalmaz, üstelik en az bir hafta yanında misafir olurdum,» dedi. Sonra şakacı bir tavırla sözünü bitirdi: «Ben senin gibi kılıbıklardan değilim.»

Nagulnov :

— «Ben senin ne mal olduğunu bilirim...» diye söylendi. «Seni gidi karı düşkünü seni! Hani sen bana kılıbık diyorsun ya, ben de senin gibi karı budalası değilim.»

Razmyötnov omuzlarını silkti :

— «Ben on üç yıldır karı yüzü görmedim! Yalnız yaşıyorum. Bana ne diye iftira ediyorsun?»

— «Bekâr yaşıyorsun ya, işte onun için karı budalasısın.»

Kısa bir sessizlikten sonra, Razmyötnov artık ciddî tavırla, yavaşça :

— «Belki de on üç yıldır hep aynı kadını seviyorum; sen ne biliyorsun?» dedi.

— «Sen mi on üç yıldır birini seviyorsun? Hemen inandım sana, değil mi? Sen beni aptal mı sanıyorsun?»

— «Benim gönlümde bir tek aslan yatar...»

— «Yoksa Poyarkova Marina'yı mı seviyorsun?»

— «Kimi seviyorsam seviyorum, sana ne? Başkalarının yüreğine girme! Belki de bir gün kafayı çektikten sonra sana kimi sevdiğimi, hâlâ da nasıl sevmeğe devam ettiğimi anlatırım. Ama... Sen duygusuz adamsın, Makar... İnsan sana hiç bir zaman içini açamaz!.. Sen hangi ayda doğdun?»

— «Aralıkta...»

— «Ben de öyle düşünüyordum. Anan seni herhalde

buz üstünde doğurmuştur, diyordum. Kimbilir belki de kadıncağız su getirmek için dereye gittiği bir sırada, seni hemen oracıkta, buzların üzerinde dünyaya getirmiştir. Bu yüzden olacak, senden her zaman etrafa sanki buz gibi soğuk bir hava esiyor. Sende bu soğukluk varken, insan sana yüreğindekileri açabilir mi?»

— «Sanki seni annen sıcak fırının üzerinde mi doğurdu.»

Razmyötnov, gülümsiyerek :

— «Öyle olacak!» dedi. «Çünkü içim ateş gibi yanıyor! Etrafıma bile soba gibi sıcaklık yayarım. Sen öyle misin ya?»

Nagulnov, canı sıkılarak :

— «Eeeee yeter artık, bıktım be! Karılardan söz edip duruyoruz. Yeter artık. İyisi mi, gelin, hangimizin hangi ekibin başında hasada çıkacağını konuşalım!» dedi.

Razmyötnov kabul etmedi :

— «Olmaz! Başladığımız konuşmayı bitirelim bir kere. Ondan sonra kimin hangi ekibin başında gideceğini tartışmaya vakit buluruz. Şöylece bir düşün; ama heyecana kapılmadan. Makar! Demin sen bana karı budalası dedin, zampara dedin. Peki, ben sizin ikinizi de, düğüne davet etmeğe kalkarsam, bana gene zampara der misin, ha?»

Nagulnov, sert bir tavırla :

— «Ne düğünü be?» diye sordu.

— «Kendi düğünüme. Anam artık ihtiyarladı, ev işleri zor geliyormuş. İlle de evlen diye zorluyor beni.»

Nagulnov öfkesini saklayamadan:

— «Sen de onun aklına uydun, öyle mi ihtiyar budala!» dedi.

Razmyötnov, azarlanmış bir çocuk gibi karşılık verdi:

— «Kabul etmeyip de ne yapacağım kardeşim?»

Nagulnov :

— «Edersen enayilik etmiş olursun!» dedi. Sonra düşünceli bir tavırla burnunun üstünü kaşıyarak: «Semyon, bana öyle görünüyor ki, seninle birlikte ev tutup beraber oturmak zorunda kalacağız, canımız sıkılmasın diye. Evin kapısına da 'Burada yalnız bekârlar oturur!' diye yazarız.»

Davıdov, karşılık vermeden önce bir an durdu, sonra:

— «Biz öyle bir şey yapamayız, Makar. Çabamız boşa

gider. Çünkü benim de nişanlım var. Millerovo'ya o iş için gittim,» dedi.

Nagulnov, «acaba şaka mı ediyorlar?» diye dikkatle bir Razmyötnov'a, bir Davıdov'a baktı. Sonra ağır ağır yerinden kalkarak, burun delikleri öfkeden kabarmış bir halde, aynı zamanda heyecandan biraz da sararmış olarak :

— «Hepiniz kudurdunuz mu ne?» diye sordu. «Size son olarak soruyorum! Ciddî mi konuşuyorsunuz, yoksa benimle alay mı ediyorsunuz?»

Sonra bu sorusunun karşılığını beklemeden, büyük bir öfkeyle yere tükürdü, veda etmeden odadan çıktı.

YİRMİALTINCI BÖLÜM

Polovtzev ile Lyatevskiy, katlanmak zorunda oldukları işsizlikten, can sıkıntısından bunalarak, her gün kişiliklerinden birçok şeyler kaybederek, duygu bakımından alçala alçala Yakov Lukiç'in daracık odasında gece gündüz aynı yaşantıyı sürükleyip duruyorlardı.

Son zamanlarda nedense haberciler azalmıştı. Uzak bölgede bulunan ve ayaklanmaları yönetecek kişilerden kendilerine cesaret vermek için yollanan gösterişsiz, kenarları iyice yapıştırılıp bağlanmış paketler içindeki o parlak şeyler vaat eden yazılar da onlar için artık bütün değerini kaybetmişti.

Polovtzev, görünüşte bu uzun süren hapisliğe daha kolay dayanıyor, dengesini daha kolay koruyabiliyormuş gibi görünüyordu. Ama Lytatevskiy arada bir kendini kaybediyor, her seferinde de bir başka türlü davranıyordu: Ya gece gündüz susuyor, karşısındaki duvara feri sönmüş gözüyle bakıp duruyor, ya da ansızın, kendisinden beklenmeyen bir şekilde, hiç durmadan gevezelik etmeğe başlıyordu. O zaman Polovtzev sıcağa rağmen yamçıyı başının üzerine kadar çekiyor, arada bir kılıcını kınından çekip Lytatevskiy'in o pek özenli taranmış kafasını uçurmak için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Bir gece, ortalık kararınca Lyatevskiy hiç belli etmeden ortalıktan kayboldu. O gecenin sabahında ancak gün doğmadan biraz önce bir kucak nemli dağ çiçeğiyle döndü.

Oda arkadaşının birdenbire yok oluşundan pek endişelenen Polovtzev, bütün gece gözünü kırpmamış, derin bir heyecana kapılarak dışarıdan gelen en küçük seslere bile kulak kabartmıştı. Üstüne başına gecenin serinliği sinmiş olan Lyatevskiy, yaptığı gezintiden sonra hâlâ heyecan içindeydi; hemen gidip taşlıktan bir kova su getirdi, çiçekleri yavaşça içine koyuverdi.

Yatak odasının boğuk havasına baygın bir sümbül, güzel bir tütün, aynı zamanda tatlı bir dağ menekşesi ve Polovtzev'in adını bile bilmediği daha birçok çiçeklerin kokusu yayılıvermişti. O zaman beklenmedik bir şey oldu; o demir yürekli yüzbaşı Polovtzev, varlığını bile neredeyse unuttuğu çiçeklerin kokusunu içine çekerek birden ağlamağa başladı. Gün doğmadan önceki o loş aydınlıkta, pis kokan döşeğinde, terli ellerini yere bastırarak yatıyordu. Hıçkırıklardan neredeyse boğulacak hale gelmişti, birden duvara doğru döndü, var gücüyle yastığının ucunu ısırdı.

Lyatevskiy odanın sıcacık tahtaları üzerinde yalınayak, yumuşak adımlarla dolaşıp duruyordu. İçinde birden ince duygular uyanmıştı. Islıkla hafif operet aryaları çalıyor, sanki Potovtzev'in halini görmüyormuş, sesini hiç işitmiyormuş gibi davranıyordu.

Polovtzev, o gün saat on bire doğru derin, ama kısa süren bir uykudan uyanınca Lyatevskiy'i o gece aklına esip de evden çıktığı için şiddetle azarlamak istedi. Ama bunu yapacak yerde :

— «Kovadaki suyu değiştirmeli. Solarlar yoksa...» dedi.

Lyatevskiy, neşeyle karşılık verdi :

— «Emriniz derhal yerine getirilecektir efendim!»

Gidip bir testi soğuk kuyu suyu getirdi, kovadaki sıcak suyu da yerlere döküverdi. Polovtzev:

— «Çiçekleri nereden aldınız?» diye sordu.

O gece gösterdiği iradesizlikten, döktüğü gözyaşlarından utanıyordu. Bu yüzden başını öbür tarafa çevirmişti. Lyatevskiy omuzlarını silkti :

— «Bence 'Aldınız' sözü çok yumuşak oluyor, bay Plovtzev. 'Nereden çaldınız?' deseydiniz daha doğru olurdu,» dedi. «Okulun önünde dolaşırken, burnuma birden bu kutsal güzel kokular geldi. Hemen çitin üzerinden atlayıp öğretmen Şpın'ın bahçesine girdim, çiçek tarhlarından ikisini hemen hemen büsbütün yoldum. Hiç olmazsa buradaki hüzünlü yaşayışımıza biraz renk katmak için. Söz veriyorum, istediğiniz zaman size gene taze çiçek getiririm!»

— «Zahmet etmeyin!»

Lyatevskıy, Polovtzev'in gözlerinin içine bakarak, bir şeyler ima eder gibi :

— «Görüyorum ki siz bazı insanca duyguları büsbütün yitirmemişsiniz...» dedi.

Polovtzev susuyordu; Lyatevskiy'in söylediklerini işitmemiş gibi davrandı.

Gündüzleri vakit geçirmek için kendilerine göre işler bulmuşlardı: Polovtzev saatlerce masanın başında oturuyor, kirli iskambilleri, kalın parmaklarıyle tiksine tiksine oradan oraya koyarak pasyans(*) açıyordu. Lyatevskiy ise yatağından hiç kalkmadan, belki yirminci kez yanında bulunan tek kitabı, Sienkieviç'in «Quo Vadis»ini okuyor, her kelimesinin zevkini ayrı ayrı tatmağa çabalıyordu.

Bazen Polovtzev iskambilleri bırakıyor, Kalmıklar gibi yere bağdaş kurup oturuyor, önüne bir branda bezi yayıyor, zaten tertemiz olan portatif mitralyözünü parçalara ayırıp tekrar temizliyor, ovuyor, sıcaktan ısınmış tüfek yağı ile her parçayı ayrı ayrı yağlıyor, sonra yeniden parçaları bir araya getiriyor, yerli yerine takıyor, geniş alınlı başını bir sağa bir sola eğerek hayran hayran tüfeği seyredip duruyordu. Sonunda içini çekerek makineli tüfeği aynı branda bezine sarıyor, dikkatle portatif yatağının altına sokuyor, şarjörü yağlıyor, yeniden dolduruyordu. En sonundan masanın başına geçip oturduğunda şiltesinin altından subay kılıcını çıkarıyor, keskinliğini başparmağının üzerinde deniyor, kuru biley taşını dikkatle, birkaç kez donuk donuk parlayan çeliğin üzerinden geçiriyor; «Ustura gibi...» diye hoşnutlukla mırıldanıyordu.

Bu gibi anlarda Lytatevskiy kitabı bir tarafa koyarak tek gözünü kısıyor, alaylı alaylı gülümsüyordu:

— «Şaşıyorum, gerçekten çok şaşıyorum sizin böyle budalaca duygulanmanıza... Kedi yavrusunu taşır gibi, o kasap demirini oradan oraya ne diye taşıyorsunuz? Unutmayın ki, dokuz yüz otuz yılındayız. Kılıçların, mızrakların, mancınıkların ve bu çeşit demirlerin çağı çoktan geçti! Geçen savaşta son sözü topçu kuvvetleri söyledi! Ata binmiş ya da yaya giden ercikler değil. Sevgili dostum, bu savaşta da, gelecek savaşlarda, çatışmalarda da son söz daima topçuların olacaktır. Bunu size eski bir topçu olarak, kesinlikle söyliyebilirim!»

(*) Bir çeşit iskambil falı.

Polovtzev, her zamanki gibi kaşlarının altından bakarak dişlerinin arasından :

— «Peki, siz topçu bataryalarına dayanarak mı ayaklanma hareketine başlamak niyetindesiniz? Yoksa eli kılıçlı erlerle mi?» diye sordu. «Bana daha başlangıçta bir tek sahra topu verin, kılıcımı Ostrovnov'un karısına seve seve bırakır, silâhıma onun bakmasını söylerim. Şimdilik madem elimizde top yok, size susmak düşer... Her şeyi kendi kafasına göre tartan ukalâ lâf ebesi! Bu sözlerinizden midem bulanıyor. Geçen savaşta topçuların oynadıkları rolü gidin de, leh kızlarına anlatın! Bana değil! Hem zaten hep benimle çok yukarıdan konuşmağa kalkışıyorsunuz, bence bu davranışınız çok yanlış! 'Ulu Polonya'nın sayın temsilcisi! Sesinizin tonu da lâflarınız da hep kötüye işaret... Zaten daha dokuz yüz yirmi yıllarında sizin ülkenizden boşuna, 'Daha Polıska (*) çürümedi ama, şimdiden küf kokmağa başladı' diye söz etmiyorlardı.»

Lyatevskiy, bir dram oyuncusu gibi :

— «Aman Allahım! Siz ne adi bir varlık olmuşsunuz!» dedi. «İskambilden kılıca, kılıçtan iskambile mekik dokuyup duruyorsunuz. Şu yarım saat içinde bir tek yazı olsun okumadınız! Ne kadar yabanileştiniz. Oysa bir zamanlar orta okul öğretmeniydiniz!»

— «Ben öğretmenlik yaptıysam, zorda kaldığım için yaptım, sayın bayım. Evet, sefalet içinde kaldığım için.»

— «Galiba sizin Çehov'un, Kazaklar üzerine bir öyküsü vardır: Bir köyde cahil, kafası işlemeyen toprak sahibi bir Kazak yaşarmış. Bu Kazak'ın artık kazık kadar olmuş iki serseri oğlunun bir tek eğlencesi varmış, biri habire havaya evdeki horozları atıyor, öteki de o horozları tüfekle vuruyormuş. Bütün günlerini böyle geçiriyorlarmış. Ne kitapları, ne başka kültür ihtiyaçları, ne de duygularını inceltecek herhangi bir ilgileri varmış. Bana öyle geliyor ki, o adamın o iki oğlundan biri sizsiniz. Yanılıyor muyum yoksa?»

Polovtzev karşılık vermeden kılıcının ölümü düşündüren donuk çeliğine hohluyor, sonra bunun parlak madendeki lâcivertimsi lekesinin ağır ağır dağılıp yok oluşu-

---

(*) **Lehistan anlamında bir söz.**

nu seyrediyor, en sonunda da kurşunî dik yakalı gömleğinin eteğiyle kılıcını siliyor, gene aynı dikkatle, aynı sevgiyle, en küçük bir gürültü çıkarmadan onu yıpranmış kınına sokuveriyordu.

⁂

Ama aralarında ansızın başlayıveren konuşmalarla süregelen kısa çatışmalar her zaman böyle barış içinde bitmiyordu. Pek az havalandırılan küçük odada bunalıp duruyorlardı. Başlayan sıcaklar, ikisinin de Ostrovnov'ların evindeki bu acınacak yaşayışlarını daha da çekilmez hale getiriyordu. Polovtzev gün geçtikçe daha çok bunalıyor, sık sık ter kokan nemli yatağından fırlıyor, ikide bir boğuk sesle: «Cezaevi burası! Bu cezaevinde geberip gideceğim!» diye homurdanıyordu. Geceleri uykusunda bile bu tatsız sözü sık sık tekrarlıyordu. Sonunda sabrı tükenen Lyatevskiy, bir gün:

— «Öyle sanıyorum ki, sizin zaten pek de zengin olmayan söz dağarcığınızda yalnız bir tek söz, 'cezaevi' kalmış,» dedi. «Eğer o Allahın belâsı yere bu kadar özlem çekiyorsanız, size öğüdüm olsun, bugünden tezi yok bölge G.P.U. bürosuna gidin, rica edin, sizi şöyle bir yirmi yıl için cezaevine çıksınlar. İnanın, bu ricanızı hemen yerine getirirler!»

Polovtzev yüzünü buruşturdu, hakaret eder gibi gülümseyerek :

— «Sizce bu ne yani? Nükte mi? Polonyalıların nüktesi böyle mi olur?» dedi.

Lyatevskiy omuzlarını kaldırdı :

— «Demek nüktemi beğenmediniz, öyle mi?»

Polovtzev, kayıtsız bir tavırla:

— «Siz hayvanın birisiniz. O kadar!» dedi.

Lyatevskiy gene omuzlarını kaldırdı, sonra gülümsedi:

— «Olabilir! Ama yanınızda o kadar uzun süreden beri yaşıyorum ki, artık insanlıktan çıkmış olmama hiç şaşmamalı!»

Bu çatışmadan sonra üç gün birbirlerine tek söz söylemediler. Dördüncü günü ise ister istemez konuşmak zorunda kaldılar.

Sabahleyin erkenden, Yakov Lukiç daha işe gitmeden avluya iki yabancı girmişti. Birinin üstünde muşam-

ba geçirilmiş bir palto, ötekinin üstünde de branda bezinden yapılmış eski püskü başlıklı bir yağmurluk vardı. Birincisi koltuğunun altında kalın, kabarık bir evrak çantası tutuyordu. Ötekinin omuzunda ise ucundan deriden yapılmış şık saçakları sarkan bir kırbaç asılıydı. Yakov Lukiç, çok önceden kararlaştırdıkları şekilde, pencereden gelenleri görür görmez hemen taşlığa çıktı, dura dura Polovtzev ile Lyatevskiy'in oturdukları odanın kapısına iki kere vurdu. Sonra hiç acele etmeden, ağır ağır, bıyıklarını bura bura kapıya çıktı:

— «Bize mi geliyorsunuz sayın baylar? Yoksa kolhozda yem işlerine bakan arkadaşlardan birini mi arıyorsunuz? Kimsiniz? Başka köyden mi geldiniz?»

Geniş omuzlu, kısa boylu, koltuğunun altında çanta bulunan adamın tombul yanakları kadın yanağı gibi gamzeliydi. Candan gülümseyerek elini hafifçe o eski kasketinin siperliğine dokundurdu:

— «Bu evin sahibi sizsiniz değil mi? Günaydın Yakov Lukiç! Bizi buraya komşularınız gönderdi! İkimiz de sığır satın alıyoruz. Madenciler şehrindekilerin günlük yiyeceklerini sağlıyoruz, sizin anlıyacağınız. İyi de para veriyoruz. Devletin verdiği paradan biraz daha yüksekçe fiyat verebiliyoruz. Bizim Besin Maddeleri Depolama Dairesi'nin yüksek fiyat vermesinin sebebi şudur : Madencilere doyasıya, aynı zamanda hep aynı şekilde, besinin değerini düşürmeden, ara vermeden yiyecek sağlamak zorundayız. Kolhozun idare müdürü siz olduğunuz için ihtiyaçlarımızı da siz sağlıyacaksınız. Ama biz sığır etini kolhozdan almıyoruz. Özel olarak sığır yetiştirenlerden topluyoruz. Sonra, kolhozlara girmemiş olanlardan da alıyoruz! Sizin elinizde yazın doğmuş bir buzağı olduğunu söylediler. Belki onu bize satarsınız diye düşündük. Fiyat konusunda zorluk göstermeyiz. Yeter ki hayvan, etine dolgun olsun...»

Yakov Lukiç sustu; düşünceli bir tavırla kaşını kaşıdı. Cömert sığır alıcılarından umduğundan da fazla para sızdırabileceğini, üstelik pazar pazar dolaşmak zorunda kalmaktan kurtulacağını düşündü; sonra elindeki malın değerini düşürmemesini bilen çiftçilerin çoğu gibi karşılık verdi:

— «Benim satılık buzağım yok,» dedi.

— «Satılık olmasın! Bir bakalım hele. Belki anlaşırız, ha? Bir daha söyliyeyim, yüksek fiyat vermeğe de hazırız...»

Yakov Lukiç bir süre sustu, kendine daha önemli bir insan görünüşü vermek için elleriyle bıyıklarını düzeltti. Sonra, sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi, sözleri uzata uzata karşılık verdi:

— «Yani buzağım var. Hem de besili, fıstık gibi, pırıl pırıl bir hayvan. Ama kendime lâzım. Bizim inek ihtiyarladı, yerine başkasını almak gerek. O buzağı ise hem çok iyi süt veren, hem de yavrulayan bir ineğin, cins bir ineğin yavrusudur. Sütünü bir görseniz, kaymak gibi. Çok çok iyi bir hayvan doğrusu. Onun için hayır, alıcı arkadaşlar, onu satamam!»

Koltuğunda çantası olan tıknaz adam, can sıkıntısıyle içini çekti:

— «Eh... Ne yapalım! Sahibi sizsiniz. Daha iyi bilirsiniz! Özür dileriz. Gidip başka yerde mal arıyalım bari...» dedi. Utangaç bir tavırla buruşuk kasketinin siperliğine dokundu, sonra bahçeden dışarı çıktı.

Arkasından da etine dolgun, geniş omuzlu sığır alıcısı kırbacını sallıya sallıya, dalgın dalgın çevresine, eve, öteki yapılara, pencerelere, çatı katının sımsıkı kapalı kapısına bakarak, ağır ağır arkadaşının peşinden gitti.

İşte o sırada mal canlısı Yakov Lukiç dayanamadı, misafirlerin bahçe kapısına kadar gitmesini bekledikten sonra o tıknaz adama seslendi:

— «Hey! Sığır alıcısı arkadaş. Azıcık bekle. Canlı hayvanın kilosuna kaç para verirsiniz?» diye seslendi.

— «Kaça anlaşırsak. Sana daha önce söyledim ya, fiyat bizim için önemli değil. Paraları istediğimiz gibi kullanabiliriz.»

Tıknaz adam bunu söyledikten sonra tombul eliyle kabarık çantasına vurarak, övünür gibi:

— «Bizim paralarımızı kimse saymaz. Hesabını da sormaz,» deyip Yakov Lukiç'in karşılığını bekledi.

Yakov Lukiç, kararlı bir tavırla basamaklardan aşağı indi:

— «Gelin size buzağıyı göstereyim. Sürüye götürmeden bir görün onu. Yalnız aklınıza şunu koyun: Hayvanı size ucuza vermem. Sırf anlayışlısınız, cimri insanlar de-

ğilsiniz diye, size saygı beslediğim için satıyorum hayvanı. Yoksa cimri alıcıları avluma bile sokmam!»

İki alıcı, büyük bir dikkatle, büyük titizlik göstererek, insanın sabrını tüketircesine hayvanı gözden geçiriyor, orasını burasını elliyorlardı. Sonra tıknaz olanı, uzun uzadıya pazarlığa girişti. Kamçılı olanı ise can sıkıntısından ıslık çalarak avlunun içinde oraya buraya dolaşmağa, kümese, boş ahıra, kısacası hiç de burnunu sokmaması gereken yerlere bakmağa başladı. İşte o zaman Yakov Lukiç'in içine doğdu: «Eyvah! Bunlar alıcı malıcı değil.» diye düşündü.

Bunun üzerine, hemen tam yetmiş beş ruble indirdi:

— «Peki, zararına da olsa size vereyim onu. Bunu yalnız madenci arkadaşların hatırı için yapıyorum. Yalnız, özür dilerim, benim hemen kolhoz idaresine gitmem gerekiyor. Burada sizinle vakit geçiremem. Buzağıyı hemen götürecek misiniz? Öyleyse parayı verin bakalım!.»

Tıknaz adam ağılın önünde, parmaklarını tükürükleyerek kâğıt paraları uzun uzun saydı; söylenen fiyattan on beş ruble de fazla verdi. Sonra somurtup duran Yakov Lukiç'in elini sıkarak göz kırptı:

— «Belki de bu pazarlıktan sonra bir şişecik içeriz ha? Ne dersin Yakov Lukiç? Sığır alıcılığı bahşiş vermeğe zorlayan bir iştir!» dedi. Sonra hiç acele etmeden güneşin ilk ışıklarını donuk donuk yansıtan beyaz başlıklı bir şişe çıkardı. Yakov Lukiç, sözde sevinmiş gibi bir tavır takındı:

— «Akşam içeriz, dostlarım, akşam! Akşama gelirseniz, sizi seve seve karşılar, birlikte içki de içerim. O senin şişe içinde gösterdiğinden her kendini bilen ev sahibinin evinde vardır. Daha o kadar yoksullaşmadık. Ama şimdilik özür dilerim, sabah sabah votka içmeğe sağlığım izin vermez. Sonra işim de var, bu yüzden yapamam. Kolhoz'a gidip işlere bakmam gerekiyor. Gün battıktan sonra gelin, o zaman benim buzağıyı beraberce ıslatırız!»

Tıknaz adam elini Yakov Lukiç'in koluna koyarak, rica eder gibi bir tavırla ve tombul yanaklarındaki gamzeleri çukurlaştıran candan, aydınlık bir gülümseyişle:

— «Bari bizi evine davet etseydin, buzağının anasının sütünden ikram etseydin ne olurdu?» diye söylendi.

Ama Yakov Lukiç, daha o anda sanki yalnız irade ke-

silmiş bir varlık oluvermişti. Gülümsiyerek, biraz da kayıtsız görünerek:

— «Biz kazaklarda görgülü insanlar, misafirliğe kendi keyifleri istediği zaman değil, ev sahipleri çağırdığı zaman giderler. Ama belki sizde başka türlüdür, öyle mi? Her neyse! Gelin, sizinle bizim törelere göre, köyün âdetine uyarak anlaşalım. Nasıl, anlaştık mı? Akşam görüşeceğiz değil mi? Mademki öyle, sabah sabah boşuna konuşup vakit kaybetmiyelim! Haydi güle güle!»

Yakov Lukiç, bunu söyledikten sonra sırtını onlara dönerek, sığır alıcısının hiç acele etmeden boyunduruk altına almağa çalıştığı buzağıya bir defa olsun bakmadan, tembel tembel, sallana sallana evin kapısına doğru yürüdü. İçini çekerek, ohlaya puflaya sol eliyle belini tutarak, en üst basamağa kadar çıktı. Ancak taşlığa girince artık oyun oynamayı gerekli görmeden elini göğsüne bastırdı, bir an öyle durdu. Gözlerini kapadı, solgun dudaklarıyle: «Allah bin türlü belânızı versin!» diye fısıldadı. Göğsünde duyduğu keskin ağrı azaldı. hafif baş dönmesi de tamamen geçti. Kısa bir süre daha durduktan sonra saygılı, ama ısrarlı bir tavırla Polovtzev'in oturduğu odanın kapısını çaldı.

Daha odanın eşiğinden içeri girip, «Sayın beyim, felâket!» diye mırıldanmıştı ki, gecenin karanlığında şimşek çakmış gibi geldi ona. Bir tabanca namlusunun kendisine doğru çevrildiğini; Polovtzev'in dolgun vücudu ile öne doğru eğilmiş olduğunu ve kendisine dik dik baktığını farketti. Ayrıca, karyolada kayıtsız bir tavırla oturan, ama kürek kemiklerini sımsıkı duvara dayamış olan Lyatevskiy de hafifçe yukarı doğru kaldırdığı dizlerinin üzerinde otomatik tüfeğini tutuyordu. Tüfeğin namlusu giriş kapısına, tam göğsüne doğru çevrilmişti. Yakov Lukiç bütün bunları sanki göz kamaştırıcı bir ışık yanıp sönmüş gibi bir anda görmüş, hatta Lyatevskiy'in gülümseyişini ve tek gözünün heyecanlı parıltısını bile farketmişti. O ara bir sesin, sanki çok uzaktan:

— «Sen buralara kimi getirdin bakalım? Söyle, sevgili ev sahibimiz!» diye sorduğunu işitti.

Büyük bir ruh sarsıntısı içinde bulunan Yakov Lukiç, bu sesi tanıyamadı bile! Sanki üçüncü bir kişi, görünmeyen bir adam, bu soruyu ıslağa benzeyen, arasıra

kesilen bir fısıltı ile sormuştu. Ama karşı koyamadığı bir kuvvet, ihtiyarı kısa süre için bambaşka bir varlık gibi davranmağa zorlamıştı: İki yanına sarkıttığı kolları dirsekten bükülmüş. Yakov Lukiç'in bütün vücudu da sanki birden çökmüş, gevşemişti. Konuşmağa başladığında sözleri arasında gerçi bir bağlantı kuramıyordu; dura dura, kesik kesik konuşuyordu; ama bu sefer eskisine hiç benzemiyen, bambaşka bir tavır takınmıştı. Kullandığı sözler de bambaşkaydı:

— «Ben buraya kimseyi getirmedim, onlar buraya davetsiz geldiler. Yalnız size şunu sormak istiyorum, sayın baylar: Siz daha ne zamana kadar bana böyle durup dururken bağıracak, beni azarlıyacak, bir küçük çocukmuşum gibi üstüme varacaksınız? Ben bundan alınıyorum ama... Sizi bedava besliyorum, yiyecek içecek veriyorum, hatırınızı hoş etmeğe çalışıyorum. Bizim evin kadınları da çamaşırınızı yıkıyor, size yemek pişiriyorlar... İsterseniz beni hemen şuracıkta öldürebilirsiniz, ama sizin yanınızda yaşamak artık benim için dayanılmaz bir ağırlık oldu. Buzağıyı bile zararına sattım, çünkü sizi bir şeylerle beslemem gerekir, değil mi? Sizin gibi beyefendilere sade suya pişmiş lâhana veremezsin! İlle de etli yemek istersiniz. Onunla kalsa gene iyi, boyuna votka isteyip duruyorsunuz. O davetsiz misafirler avluya girer girmez, size işaret vermiştim ya! Ancak neden sonra bunların gerçek sığır alıcısı olmadıkları kafama dank etti. bunun üzerine onlardan hemen kurtulmak için; anasını satayım, isterseniz buzağıyı bedavadan alın, yalnız bir an önce buradan defolun, diye düşündüm. Oysa sayın beyler. siz bana teşekkür edeceğiniz yerde... Aman... Ne söylersem söyliyeyim, sanki haklı olduğumu kabul eder misiniz?»

Yakov Lukiç, umudunu yitirmiş bir tavırla kolunu yukarıdan aşağıya, lânet olsun, der gibi salladı. Sonra göğsünü kapının kenarına dayadı, avuçlarıyle de yüzünü örttü.

Polovtzev, bir süredir âdet edindiği garip bir kayıtsızlıkla. aynı zamanda garip, donuk bir sesle:

— «Öyle görünüyor ki, ihtiyar haklı, pan (*) Lya-

(*) **Lehçe'de «Bey» anlamına gelir.**

tevskiy,» dedi. «Ne dersiniz? Burası yanık kokmağa başladı. İş işten geçmeden çıkıp gitsek daha iyi olur. Bu konudaki düşünceniz nedir?»

Lyatevskiy otomatik tüfeği buruşuk yatağının üzerine yavaş yavaş koyarak, kesin bir tavırla:

— «Bugünden tezi yok hemen gitmeli!» dedi.

— «Peki, ilişkilerimiz ne olacak?»

Lyatevskiy:

— «Onu sonra düşünürüz!» dedi. Sonra başıyle Yakov Lukiç'i işaret ederek sert bir tavırla ona çıkıştı: «Yeter Lukiç! Kadın gibi sızlanıp durmayın! İyisi mi, bize o sığır alıcılarıyle neler konuştuğunuzu anlatın. Paraları size tam olarak mı ödediler? Bu alıcılar buraya bir daha gelecekler miymiş?»

Yakov Lukiç çocuk gibi hıçkırıp burnunu kuşaksız gömleğinin eteğine sildi. Sonra da elini gözlerinin, bıyıklarının, sakalının üzerinde gezdirdi. Başını kaldırmadan sığır alıcılarıyle neler konuştuğunu, celebin kuşku uyandıran davranışlarını anlattı. Ayrıca sığır alıcılarının bu akşam - bahşiş olarak - içki içmek üzere evine geleceklerini söylemeyi de unutmadı.

Polovtzev ile Lyatevskiy bu son söz üzerine hiç konuşmadan birbirlerine baktılar. Lyatevskiy sinirli sinirli gülerek:

— «Çok güzel doğrusu...» diye söylendi. «Bundan daha akıllıca bir şey düşünemedin mi? Evine ne diye davet ettin onları? Kafasız herif! Akılsız! Budala, ne olacak?»

— «Ben onları davet etmedim! Onlar kendi kendilerini davet ettiler, üstelik hemen eve girmek istiyorlardı... Güç belâ akşama kadar beklemeleri için kandırabildim... Siz de sayın bayım, başkalarının size ne unvan verdiklerini bilmiyorum, ama, bana boşuna 'Budala' diyor, haksız yere beni aptal sayıyorsunuz. Ayol siz burada ömür tüketirken ben o herifleri hangi şeytana uyarak evime davet edebilirim? Tövbeler olsun! Sizi de, beni de öbür dünyaya göndersinler diye mi?»

Yakov Lukiç'in yaşlı gözleri öfkeyle parladı, sözünü de artık gizleyemediği bir kızgınlıkla bitirdi:

— «Siz, sayın subay beyefendiler, dokuz yüz on yedi senesine kadar hep kendinizi akıllı görüyordunuz. Erleri,

aynı zamanda Kazakları da, azıcık kafadan sakat insanlar olarak kabul ediyordunuz. Kızıllar size bazı şeyler öğrettiler. Öğrettiler ama, anlaşılan siz hiç bir şey öğrenmemişsiniz... Bu dersler hiç de yararınıza olmamış! Yaşadığınız önemli olaylardan da hiç mi hiç ders almamışsınız!»

Polovtzev, Lyatevskiy'e göz kırptı. Lyatevskiy perdesi sımsıkı örtülü pencereye baktı. Polovtzev ise Ostrovnov'un tâ yakınına geldi; elini omuzuna koyarak, sakinleştirmek ister gibi gülümsedi :

— «Bu saçma şeylerle kendini boşuna üzüyorsun, Lukiç...» dedi. «İnsan öfkeliyken neler söylemez... Ama her lâfı önemli sayılmaz... Senin haklı olduğun taraf şu: Buzağını almağa gelenler sığır alıcısıysa, ben de papazım! Bu heriflerin ikisi de Çeka'dan. Birini Lyatevskiy şahsen tanıdı, anlıyor musun? Herifler bizi arıyorlar. Amma henüz el yordamıyle aramakla yetiniyorlar... Körü körüne! İşte onun için sığır alıcısı kılığına girmişler. Şimdi sana başka bir şey söyliyeyim: Öğleye kadar buradan teker teker çıkmalıyız. Sen gidip o sığır alıcılarını iki üç saat için oyala, neyle nasıl oyalıyacaksın, orası senin bileceğin iş. İstersen onları bizimkilerden bir tanıdığına, bu sırada evinde bulunan birine götür, onlarla birer votka iç, sohbet et. Sen de, onları götüreceğim evin sahibi de sakın sarhoş olup da ağzınızdan bir şey kaçırayım demeyin. Böyle bir şey yaptığınızı öğrenirsem ikinizi de gebertirim. Bunu kafana iyice koy! Sen onlara içki ikram ederken biz yavaşçacık senin avlunun arkasındaki yardan aşağı iner, bozkıra çıkarız. Oraya çıktıktan sonra da artık ara ki bulasın bizi! Oğluna söyle, hemen benim kılıcı, makineliyi, şarjörü, sonra her ikimizin tüfeklerini tezek yığınları arasına iyice saklasın.»

Lyatevskiy :

— «Sizin tüfeği saklasın, benimki yanımda kalacak..» dedi.

Polovtzev hiç bir şey söylemeden yüzüne baktı, sonra devam etti:

— «Benim bütün malımı mülkümü branda bezinin içine sarsın, etrafına iyice bakındıktan sonra hepsini sizin ambara götürsün. Evde en küçük bir şey saklıyayım deme... Sonra senden bir isteğim daha var, daha doğrusu

emrediyorum: Adıma gelecek olan paketlerin hepsini alır almaz ambarın yanında duran değirmen taşının altına koyarsın; geceleri buraya gelir, onları alırız. Söylediklerimin hepsini anladın mı?»

Yakov Lukiç :

— «Evet efendim!» dedi

— «Haydi git bakalım. O Allahın belâsı sığır alıcılarından da gözünü sakın ayırma! Onları buradan, elinden geldiği kadar uzağa götür! İki saat sonra biz buradan gitmiş oluruz, akşam olunca onları evine davet edebilirsin! Bu odanın portatif karyolalarını tavan arasına kaldırt, odayı havalandır. Gözü aldatmak için buraya çer çöp at! Sonra, evi görmek isterlerse, onlara her tarafı gezdir. Onlar mutlaka çeşit çeşit bahaneler uydurarak senin tüfeğini de görmek istiyeceklerdir. Biz bir hafta kadar sağda solda kalırız, sonra gene senin eve geliriz. Burada yediklerimizi başımıza kakma... Yaptığın iyilikler de masrafların da misliyle ödenecektir. Davamızda başarıya ulaştığımız anda... Ama buraya tekrar gelmek zorundayız. Çünkü ayaklanma hareketini buradan, Gremyaçiy'den başlatacağım. Artık saati de çok yakın...»

Polovtzev bunu çok önemli bir haber veriyormuşçasına söyledikten sonra Yakov Lukiç'i kucakladı:

— «Haydi güle güle ihtiyar! Allah yardımcın olsun.» dedi.

Ostrovnov'un arkasından kapı kapanınca Polovtzev, masanın başına oturdu, Lyatevskiy'e :

— «Siz o Çeka'lı adamla nerede karşılaştınız? Sakın benzetmiş olmıyasınız?» diye sordu.

Lyatevskiy arkalıksız iskemleyi masaya yaklaştırarak Polovtzev'e doğru eğildi. Onunla tanıştığından beri ilk kez olarak hiç alay etmeden, meydan okur gibi bir tavır takınmadan:

— «Hiç yanılır mıyım?» dedi. «Bu adamı hayatımın sonuna kadar unutamıyacağım... Yanağındaki yara izini gördünüz mü? O iz benim kılıcımdan kalma. Beni yakaladıkları zaman kılıcımla yanağını çizivermiştim. Benim de şu sol gözüm var ya... İşte beni sorguya çekerken gözümü o patlattı... Yumruklarını gördünüz mü, ne kadar büyüktü...

«Bundan dört yıl önce Krasnodar'daydım. Beni bir ka-

dın ele vermişti. Allaha şükür, o kadın şimdi hayatta değil. Daha cezaevindeyken beni ele verenin o olduğu anlaşılmıştı. Cezaevinden kaçışımın ikinci günü öbür dünyaya gitti. Hem de genç, güzel bir kadındı, orospu! Kuban Kazaklarındandı. Daha doğrusu, Kuban dişi köpeklerinden biriydi. Sizin anlıyacağınız, başımdan böyle şeyler geçti işte. Cezaevinden nasıl kaçtım, biliyor musunuz?»

Lyatevskiy memnun memnun güldü, küçük kuru ellerini oğuşturdu:

— «Nasıl olsa beni kurşuna dizeceklerdi. Kaybedecek şeyim yoktu. Bu yüzden tehlikeyi göze aldım, hatta bu uğurda biraz alçakça bir davranışa da başvurdum. Sözde bu işlerde basit bir âletmişim gibi numara yapıp savcıların başını ağrıtırken beni son derece titizlikle göz hapsinde tutuyorlardı. O zaman beni kurtuluşa götürecek son adımı attım: Korenovskaya kasabasında oturan önemsiz bir kazak'ı ele verdim. O adam bizim örgütteydi ama, zincirin son halkasıydı. Yakalanınca ancak kendi kasabasından üç kişiyi ele verebilirdi. Başka kimseyi ele veremezdi, çünkü bizimkilerden hiç kimseyi tanımıyordu!

«Kendi kendime: 'O dört budalayı varsın kurşuna dizsinler. Hiç olmazsa ben kurtulurum. Bizim davamız için hayatım o dört hayvanın, o enayi heriflerin hayatından daha önemli...' diye düşündüm. Şunu da söyliyeyim ki, Kuban'daki örgütte önemli bir rol oynuyordum. Ne derece önemli olduğumu şundan anlıyabilirsiniz; dokuz yüz yirmi iki yılından beri beş kere sınırı geçtim, tam beş kere Paris'e gittim, orada Kutepov'la görüştüm. Gerçi bu dört üyemizi ele vermiştim ama, onları ele vermekle savcıyı yumuşatmıştım. Bunun üzerine benim cezaevindeki öteki mahkûmlarla beraber sabahları iç avluda dolaşmama izin verdi.

«Bir an bile gecikmemem gerekiyordu, anlıyor musunuz? Bir akşam o ölüme mahkûm Kuban ayaktakımının arasında dolaşırken, daha avluda birinci dönüşü tamamlamadan baktım ki saman yığınına bir merdiven dayalı. Herhalde onu kısa süre önce getirmişlerdi. O sırada hasat zamanıydı. G.P.U.'nun herifleri gündüz kendi atları için saman getiriyorlardı. Avluda bir daha döndüm, daima olduğu gibi ellerim hep arkamdaydı. Üçüncü kez dönerken sakin sakin merdivene yaklaştım,

sağıma soluma bakmadan, ağır ağır, tıpkı sirklerdeki cambazlar gibi yukarı çıkmağa başladım. Ellerim hâlâ arkadaydı.

«Hesaplarım doğru çıktı bay Polovtzev, psikolojik bakımdan dosdoğru bir hesap yapmışım! Benim bu çılgınca cesaretimden şaşkına dönen gardiyanlar, en aşağı sekiz basamak yukarı çıkmama fırsat verdiler, ancak o zaman aralarından biri deli gibi 'Dur!' diye bağırdı. Ben ise iki basamak daha çıktım; eğilerek, iki büklüm olmuş bir halde tâ yukarı çıktım, teke gibi dama atladım. Birbiri ardınca silâhlar patladı, çığlıklar, küfürler duyuldu. İki atlayışta damın kenarına vardım, oradan aşağı atladım, kendimi ara sokakta buldum.

«İşte hepsi bu kadar! Ertesi sabah Maykop'da, güvenilir birinin evindeydim. Beni sakat bir ucube haline getiren o koca herifin adı Hiznyak'tır. Biraz önce o karı suratlı herifi gördünüz. Başka ne istiyorsunuz? Onu elimden canlı canlı kaçırayım mı? Hayır! Patlattığı göz yerine iki gözü birden kapanmalı. Göze göz değil, bir göze iki göz!»

Polovtzev :

— «Siz çıldırmışsınız!» diye öfkeyle bağırdı. «Kişisel kin yüzünden bütün bir davayı yok edeceksiniz...»

— «Üzülmeyin, Hiznyak ile arkadaşını burada öldürecek değilim! Onları köyün uzağında, Gramyaçiy-Log'dan çok uzaklarda pusuya düşüreceğim. Sözde herifler soyulmuş gibi bir dekor da yaratacağım, her şey olup bitiverecek. Kimse bir şeycikler anlamıyacak. Paralarını da alacağım. Mademki alım satım yaparken yakalandılar, demek iyi alıcı değiller! Siz tüfeğinizi saklayın, ben kendiminkini yağmurluğumun altına sokuveririm. Beni vazgeçirmeğe kalkışmayın, işitiyor musunuz? Kararım karar! Kimse vazgeçiremez beni bundan! Ben şimdi çıkarım, siz de daha sonra. Cumartesi günü güneş battıktan sonra Tubyansk'ın altındaki ormanda, pınarın başında, geçen sefer buluştuğumuz yerde buluşuruz. Haydi, Allaha ısmarladık! Allah aşkına bana darılmayın bay Polovtzev... Doğrusunu söyliyeyim, burada gerçekten sinirlerimiz sonuna kadar gerilmişti. Ben de zaman zaman uygunsuz davrandım, bunu itiraf ederim...»

Polovtzev, mahçup olmuş bir tavırla:

— «Fazla uzatmayın canım! Bizim durumumuzda olanlar birbirlerine aşırı nezaket göstermeseler de olur...» diye mırıldandı. Sonra Lyatevskiy'i kucakladı, onu solgun alnından bir baba gibi öptü.

Bu beklenmedik dostluk gösterisi Lyatevskiy'i duygulandırmıştı. Ama heyecanını belli etmek istemediği için Polovtzev'e sırtını dönerek elini kapının tokmağına götürdü.

— «Yanıma Tubyansk'tan Maksim Haritonov'u alacağım. Onun tüfeği vardır, kendisi de zor anlarda güvenilecek insanlardandır. İzin veriyorsunuz değil mi?» diye sordu.

Polovtzev bir an sustu, sonra :

— «Haritonov bizim birlikte onbaşıydı,» dedi. «Yerinde karar vermişsiniz. Evet, alın yanınıza onu. Çok iyi bir nişancıdır. Daha doğrusu eskiden öyleydi. Şu anda neler duyduğunuzu anlıyorum, faaliyete geçebilirsiniz. Yalnız ne pahasına olursa olsun Gremyaçiy'in yakınlarında, ya da içinde olmasın. Bozkırda bir yerde olsun...»

— «Başüstüne... Hoşça kalın...»

— «İşiniz rast gitsin...»

Lyatevskiy taşlığa çıktı, omuzlarına Ostrovnov'un eski püskü ceketini aldı, kapının deliğinden ıssız ara sokağa baktı. Bir dakika sonra süvari tüfeğini sol tarafına dayıyarak, hiç acele etmeden avludan geçti. Gene hiç acele etmeden ambarın öbür köşesinde gözden kayboldu. Ama aşağı atlar atlamaz hemen değişti. Ceketi giydi, tüfeğini koluna aldı, emniyet mandalını açtı, yarın öbür tarafından yokuş yukarı tırmanmağa başladı: Vahşi bir hayvan gibi sine sine, etrafına bakına bakına, her hışırtıya kulak kabarta kabarta, aşağıda sabahın eflâtun sisleri arasına gömülmüş olan köye arada bir bakarak...

⁂

İki gün sonra, cuma sabahı, Tubyansk ile Voyskovo arasında, fundalığın alt ucundan altmış metre kadar ileriden geçen yolun üzerinde iki sığır alıcısıyle arabaya koşulu atlardan biri öldürüldü. Tubyansk'lı kazak arabası öteki atın kemerlerini kesip sırtına atlamış, doludizgin Voyskova'ya gitmişti. Olup bitenleri Köy Meclisi'ne haber veren oydu.

Olay yerine gelen bölge milis memuru, Köy Meclisi başkanı, korucu, sonra nöbetçi memurlar, şu gerçekleri ortaya çıkardılar: Haydutlar ormanda saklanmış, tüfekle en az on kez ateş etmişlerdi. İlk atışta iri yarı, geniş omuzlu celep öldürülmüştü. Arabadan yüz üstü düşmüştü. Kurşun tam kalbine saplanmıştı. Tıknaz sığır alıcısı avazı çıktığı kadar arabacıya «Sür!» diye bağırmış, elinden kırbacı kapmış, sağ taraftaki atı kırbaçlamak istemişti; ama buna vakit kalmamıştı. İkinci kurşunda arabanın üzerine devrilmişti. Kurşun sol kulağının biraz üstünden kafasına saplanıvermişti. Atlar ürküp ileri doğru fırlamışlardı; ölü sığır alıcısı, yirmi metre kadar ileride arabadan düşmüştü. Sonra haydutlar birkaç kez daha ateş etmişlerdi.

Soldaki at, dörtnala giderken kurşunu yiyince takla atarak oku kırmış, üzerine gelen arabayı da devirerek düşüvermişti. Arabacı sağ kalan atın gergin kayışlarını kesmiş, hemen dörtnala kaçmıştı. Haydutlar peşinden birkaç kez ateş etmişlerdi ama, herhalde niyetleri onu öldürmek değil, sadece gözdağı vermekti. Çünkü arabacının söylediğine göre kurşunlar tâ yukarılardan geçmişti.

Her iki ölünün cepleri de ters yüz edilmişti. Üzerlerinde hiç bir kâğıt yoktu. Boş cüzdan yolun kenarındaki otların arasına fırlatılmıştı. Haydutların ceplerini araştırırken sırt üstü çevirdikleri celebin yüzündeki ize bakılırsa, biri ayakkabısının topuğu ile sol gözünü patlatmıştı.

İki savaş görmüş, gün geçirmiş bir kazak olan Köy Meclisi başkanı, milis memuruna :

— «Baksana Luka Nazariç, ölüye karşı bile ne saygısızlık etmiş! Alçak! Namussuz! Adam ona ne yaptı ki? Hangi tavuğuna kış dedi? Yoksa karı mı paylaşamadılar, nedir? Basit haydutlar böylesine vahşi davranışlarda bulunmazlar...» dedi.

Sonra da ölen adamın boş kalan göz oyuğuna, yanağına dağılmış, donmuş kanlı et parçasına bakmamağa çalışarak mendiliyle yüzünü örttü, doğrularak içini çekti:

— «Millet ne ahlâksız oldu. Helhalde kötü niyetli birtakım adamlar bunları gözetlemişler. Üstelik paralarına da konmuşlar. Öyle bir iki binlik değil, kimbilir ne

para çalmışlardır. Allah kahretsin bu herifleri! Para yüzünden aslan gibi adamlara kıymışlar.»

Hiznyak ile Boyko Gluhov'un ölüm haberlerinin Gremyaçiy'e geldiği gün, Nagulnov, Kolhoz Başkanlığı odasında Davıdov'la baş başa kalınca:

— «Semyon, sen bu işlerin nereye yöneldiğini anlıyor musun?» diye sordu.

— «Sen ne kadar anlıyorsan ben de o kadar. Bu işte Polovtzev'in ya da yardakçılarının parmağı vardır. Doğrusu bu.»

— «Orası öyle. Yalnız bir tek şeyi anlayamıyorum; bu adamların kim olduklarını nasıl öğrenmişler? Mesele bunda işte. Bunu kim tahmin edebilirdi?»

— «Bu meseleyi ne sen çözebilirsin, ne de ben! Bu iki bilinmiyenli bir denklem gibidir. Oysa ne sen, ne de ben cebir konusunda kuvvetliyiz. Değil mi ya?»

Nagulnov uzun süre hiç konuşmadan bacaklarını kavuşturmuş, gözlerini dalgın dalgın tozlu çizmesinin ucuna dikmiş olarak oturdu. Neden sonra:

— «Bilinmeyenlerden birini çözdüm,» dedi.

— «Söyle bakalım neymiş?»

— «Kurt, kuzuyu ininin yakınında boğazlamaz..»

— «Yani ne demek istiyorsun?»

— «Şunu demek istiyorum: Onları öldürenler uzaktan gelmişler. Ne Tubyansk, ne de Voyskova köyünden... Orası besbelli...»

— «Sence Madenciler şehrinden mi? Yoksa Rostov'mı geldiler yani, öyle mi düşünüyorsun?...»

— «Yooo... Kesin söyliyemem, belki de bizim köyden gitmişlerdir.»

Davıdov bir an düşündü, sonra:

— «O da olabilir,» dedi. «Sen bir tahmin yürütebiliyor musun, Makar?»

— «Bence komünistler açıkgöz olmalı, uykudan azıcık fedakârlık etmeli. Geceleri de yavaşça, gizli gizli köyde dolaşıp etrafı gözden geçirmeli. Belki de talihimiz yaver gider de, köyde ya da köyün dışında Polovtzev'e, hatta herhangi bir şüpheli yabancıya rastlarız. Kurtlar ava gece çıkarlar.»

Davıdov gülümsedi :

— «Bizi kurda mı benzetiyorsun yani?» diye sordu.

Ama Nagulnov onun gülümseyişine gülümseyişle karşılık vermedi. Birbirinden uzakça olan kaşlarını çatarak:

— «Kurt olan onlar, biz ise kurt avcısıyız. Anlasana lâfımı,» dedi.

— «Kızma canım. Bir konuda seninle aynı görüşteyim. Haydi gel, bütün komünistleri bir araya toplıyalım...»

— «Şimdi değil, biraz daha geç olsun. Herkes yatınca...»

Davıdov :

— «Bunu da doğru söyledin...» dedi. «Ama bence köyde dolaşmak doğru olmaz... Kazaklar hemen şüphelenirler. Bana kalırsa pusuya yatmak gerekir...»

— «Nasıl pusuya yatacağız? Herhangi bir yerde mi? Bence boşuna bir iş olur. Timoşka'yı gözetlemek için pusuya yatmakta güçlük çekmedin, ama onun Luşka'dan başka gidecek kimsesi yoktu, hiç bir yere gidemezdi. Ya bunları nerede bekliyeceğiz? Köy geniş, avlular çok! Hangisinin yanında pusuya yatacağız?»

— «Her avlunun yanında beklemeye gerek yok.»

— «Hangisinin yanında pusuya yatacağımızı nasıl tespit edeceğiz?»

— «Sığır alıcıları kimlerden sığır almışlar, bir kere bunu öğreneceğiz. Ondan sonra o adamların avlularını gözetlemeğe başlıyacağız. Öldürülen arkadaşlarımız daha çok şüpheli köylülerin etrafında dönüp duruyorlar, onlardan sığır alıyorlardı. O haydutlar da mutlaka bu köylülerden birine sokulacaklardır... Anladın mı?..»

Nagulnov, kesin bir tavırla :

— «Çok akıllı adamsın doğrusu...» dedi. «Bazen aklına o kadar mantıklı düşünceler geliyor ki...»

YİRMİYEDİNCİ BÖLÜM

Polovtzev ile Lyatevskiy tekrar Ostrovnov'un odasına yerleşmişlerdi; dördüncü gündür orada oturuyorlardı. Bir sabah gün doğarken, Ostrovnov'un evini komşu pencereden gözetleyen Razmyötnov'un son defa esneyip de yerinden yavaşça kalkarak evine gitmesinden yarım saat sonra gelmişlerdi. Razmyötnov, kendi kendine söyleniyordu: «Bu Semyon'un aklına da ne saçmalıklar geliyor! Her gün başkalarının avlusunda nefes tüketiyoruz. Tıpkı at hırsızları ya da adi haydutlar gibi saklanıp duruyor, gece sabahlara kadar uyumuyoruz. Hepsi de boş şeyler. Hani, nerede o haydutlar? Kendi gölgemizi gözetliyoruz, hepsi o kadar. Acele etmeli, yoksa erkenden inek sağmaya kalkan karılardan biri beni görür, o zaman da dedikodu dalga dalga bütün köye yayılır. 'Razmyötnov'u gün doğarken kapı dışarı ettiler. Acaba hangi karı onu sabaha dek uyuttu, koynunda ısıttı da adamcağız ancak gün doğarken kendine gelebildi?' derler. Ondan sonra lâf eder dururlar. Bu da otoritemi artırmak şöyle dursun, sarsar. Bu işlere son vermeli. Varsın haydutları G.P.U. yakalasın. Çeka memurlarının ödevini ne diye üzerimize alalım? İşte ben bütün bir gece bahçede yattım durdum, etrafı öyle bir gözetledim ki, neredeyse gözlerim dışarıya uğrayacaktı! Bu işten sonra gündüz hiç doğru dürüst çalışabilir miyim? Şurada masanın üzerinde uyur kalırsam ne olacak? Gelenlerin yüzüne kıpkırmızı gözlerle bakarsam ne derler? Gene: 'Sürtük kerata! Bütün gece sürter, sonra da sundurmada yatmış it gibi esner durur!' derler. Bu da otoritemi büsbütün sıfıra indirir!»

Şüpheler içinde kalan, uykusuz geçen gecenin yorgunluğunu bütün ağırlığıyle duyan, aynı zamanda bu gözetlemenin hiç bir işe yaramadığına kendi kendini inandıran Razmyötnov, sakına sakına yürüyerek avluya girdi. Tam

evin eşiğinde. taşlıktan dışarı çıkan annesiyle burun buruna geldi. Kendini hemen taşlığa atmağa çabalıyarak, utangaç bir tavırla :

— «Benim anne!» dedi.

Ama, ihtiyar kadın yolunu kesti, sert bir tavırla:

— «Görüyorum, kör değilim,» dedi. «Her gece oraya buraya sürtmeyi, eğlenmeyi artık bırakmanın zamanı gelmedi mi Andryuşka? Artık genç değilsin, gönül eğlendirecek yaşı geçirdin. Artık annenden de, başka insanlardan da utanmanın sırası gelmedi mi? Kendine gel. Bu işleri bırak da evlen artık.. Yeter...»

Andrey öfkeyle :

— «Şimdicik mi evleneyim, yoksa güneş doğsun diye bekliyelim mi?» diye sordu.

Annesi, hiç de iyi niyet taşımayan bu şakayı önemsemeden, ciddî bir tavırla :

— «O dediğin güneş daha üç kere doğup batsa, dördüncüsünde de evlensen gene razıyım. Ben sana acele et demiyorum,» dedi. «Ama ihtiyarlığıma acı. Bu ihtiyarlıkla üzerinde bin türlü hastalık varken inek sağmak, yemek pişirmek, senin çamaşırını yıkamak, bostana bakmak, evde her işe koşmak bana göre iş değil. Bunu nasıl da anlamıyorsun oğlum? Sen evde bir çivi çakmazsın, bana yardımcı olamazsın. Su bile getirmezsin! Yemek yedin mi, doğru işine! Tıpkı bir kiracı, ya da evde bir yabancı gibisin... Yalnız güvercinlerinle ilgileniyorsun, tıpkı küçük bir çocuk gibi. Onlarla uğraşıp duruyorsun. Bu erkeğe yakışır mı yani? Bari çocuklar gibi güvercinlerle uğraştığın için insanlardan utan...

«Eğer Nyurka bana yardım etmeseydi, çoktandır yatağa düşerdim. Gözlerin kör mü oldu, nedir? Kızcağızın her Allahın günü bize koşup geldiğini, bir gün bir iş, bir başka gün başka iş yaptığını, ineği sağdığını, ya da bostanda bitkilerin altını karıştırıp suladığını, bunlar olmasa bir başka işte yardım ettiğini nasıl da görmüyorsun? Öyle şefkatli, öyle iyi bir kız ki, koca kasabada eşini bulamazsın! Gözlerinin içine bakıyor da sen gene görmüyorsun. Öylesine sürtüyorsun ki gezip tozmaktan gözlerin etrafı bile görmüyor! Ayol, nerelerde sürttün gene? Şu haline bak! Üstün başın diken içinde. Seni sürtük köpek

seni! Eğ bakayım başını. Ah! Benim başımın derdi oğlum! Yerlerde mi yuvarladılar seni? İşkence mi ettiler? Nedir...»

İhtiyar kadın elini oğlunun omuzuna koydu, hafifçe kendine doğru çekti, genç adamı eğilmeğe zorladı. Andrey başını eğince de artık ağarmağa yüz tutmuş dalgalı saçlarının arasından, tâ dibe kadar yapışmış, geçen yıldan kalma bir tutam dikeni güçlükle ayıkladı.

Adrey doğruldu, annesinin tiksinti ile buruşturduğu yüzüne dikkatle bakarak :

— «Benim için kötü düşünmeyin anneciğim...» dedi. «Beni otların arasında sürünmeğe zorlayan şey eğlence değil, başka bir şey. Şimdilik siz bu işi anlıyamazsınız, zamanı gelince öğrenirsiniz. Evlenmeğe gelince, bana verdiğiniz o üç günlük süre çok bile. Yarından tezi yok Nyurka'yı gelin olarak evimize getireceğim. Yalnız, bakın anne, onu kendinize gelin olarak siz seçtiniz! Yani onunla anlaşmağa bakın, aranızda kavga olmasın. Bana gelince, ben aynı çatı altında üç karı ile bile oturabilirim. Nasırıma basılmazsa ne kadar yumuşak başlı olduğumu biliyorsunuz! Şimdi izin verin de işe gitmeden önce bir saatçık uyuyayım!»

İhtiyar kadın haç çıkara çıkara kenara çekildi :

— «Allaha şükür, aklın başına geldi. Allah aklını başına getirdi de ihtiyarlığıma acımağa başladın. Haydi git yavrum, git evlâdım, uyu. Ben sana kahvaltı için blinçiki kızartayım. Senin için azıcık kaymak da topladım. Artık beni böyle sevindirdiğin için sana nasıl yaranacağımı bilemiyorum...»

Andrey odasına girdikten sonra kapıyı sıkıca kapadı. İhtiyar kadın ise, sanki oğlu hâlâ yanındaymış gibi, alçak sesle:

— «Senden başka dünyada kimsem yok ki!» dedi ve ağlamağa başladı.

Köyün çeşitli noktalarında Andrey Razmyötnov, geceyi Atamançukov'un avlusunun yanında geçirmiş olan Davıdov, hamamcının avlusunu gözetlemiş olan Nagulnov ve kazasız belâsız Yakov Lukiç'in evine sokulmuş olan Polovtzev ile Lyatevskiy aynı anda yatağa yatıyorlardı.

Düşünceleri, karakterleri birbirlerine bu kadar aykırı

olan bütün bu insanların o hafif sisli, sakin, sessiz yaz sabahında gördükleri rüyalar da herhalde birbirine hiç benzemiyordu. Ama hepsi de aynı saatte uykuya dalmışlardı...

En erken Andrey Razmyötnov uyandı. Sinek kaydı tıraş oldu, başını yıkadı, sırtına temiz bir gömlek, ayağına da Marina Poyarkova'nın ölen kocasından miras kalmış olan yeni poturu geçirdi, uzun uzun çizmelerine tükürdü, onları eski bir kaputun eteğinden kesilmiş bez parçasıyle dikkatle parlattı. Her şeyi düşünerek, fazla acele etmeden hazırlanıyordu.

Annesi bu hazırlıkların ne için olduğunu anlamıştı. Ama yersiz bir sözle oğlunun önemli iş yapmağa hazırlanan bir insana özgü ciddiliğini bozmamak, onu ürkütmemek için hiç bir şey sormuyordu. Yalnız arada bir ona bakıyor, sonra da peçin yanında her zamankinden daha çok uğraşıp didiniyordu. Hiç konuşmadan kahvaltı ettiler. Razmyötnov, resmî bir tavırla:

— «Beni akşamdan önce beklemeyin anneciğim,» dedi.

Annesi :

— «Allah yardımcın olsun,» diye karşılık verdi.

Genç adam, Tanrının kendisine yardım edeceğine hiç inanmıyormuş gibi :

— «Başka işi yok da yardım edecek! Bekle!» dedi.

Razmyötnov, talip olma işini Davıdov gibi değil de, tıpkı bir iş adamı gibi on dakika içinde görüverdi. Ama Nyurka'nın anne - babasının evine girince, töreler yerini bulsun diye bir iki dakika oturdu, hiç konuşmadan bir sigara tellendirdi. Sonra Nyurka'nın babasıyle ürünün nasıl olacağı üzerine konuşmaya başladı. Birkaç dakika havadan sudan söz ettiler. Sonra Razmyötnov, sanki bu iş çoktan kararlaştırılmış gibi :

— «Yarın Nyurka'yı sizden alacağım!» dedi.

Gelinin şakadan hoşlanan babası :

— «Nereye götüreceksin? Başkanlıkta nöbet beklemeye mi?» diye sordu.

— «Daha beter bir işe! Kendime karı diye alacağım.»

— «O konuda söz sahibi kendisidir, nasıl derse öyle olur.»

Razmyötnov, yanakları al al olmuş genç kıza doğru döndü. Her zaman alaylı alaylı gülümsediği halde, o anda dudaklarında hafif bir gülümseyiş bile yoktu.

— «Kabul ediyor musun?» diye sordu.

Genç kız sevgi dolu yuvarlak gözlerini cesaretle Andrey'e dikmişti. Kararlı bir tavırla :

— «Seninle her şeye razıyım!» dedi.

Razmyötnov memnunlukla :

— «İşte bu kadar!» dedi.

Kızın annesi ile babası eski törelere uyarak biraz naz etmek istediler, ama Andrey bir sigara daha tellendirerek sözlerini yarıda kesti :

— «Ben sizden hiç bir çeyiz istemiyorum, siz de benden hiç bir şey alamazsınız! Ne alabilirsiniz ki, şu tütün dumanından başka? Kızı hazırlayın. Biraz sonra kasabaya gider, nikâhımızı kıydırır, hemen döneriz. Yarın da düğünümüzü yaparız. İşte bu kadar...»

Gelinin annesi :

— «Niye acele ediyorsun? Tutuştun mu nedir?» diye sordu.

Razmyötnov. ona soğuk bir tavırla baktı:

— «Ben on iki yıl önce tutuşmuştum, yandım yandım da artık kül bağladım. Acele etmeme gelince, sebebi şu: Evde işler sıkıştırıyor. Annemi biliyorsunuz, neredeyse emekli olacak. Şimdi kararlaştıralım, votkayı kasabadan ben getiririm... Ama on litreden fazla değil... Votkaya göre meze hazırlar, ona göre de misafir davet edersiniz. Benim tarafımdan üç kişi gelecek, annem, Davıdov, bir de Şalıy....»

Ev sahibi :

— «Nagulnov gelmeyecek mi?» diye sordu

Andrey, Makar'ın ne olursa olsun düğüne hiç bir zaman gelmeyeceğine kesinlikle inandığı için:

— «O hastalandı...» diye yalan söyledi.

— «Bir koyun keselim mi Andrey Stepaniç?»

— «Onu siz bilirsiniz. Yalnız fazla eğlenemeyiz, bana izin vermezler. İşi fazla ileriye götürürsek, beni işten atabilirler, partiden de öyle bir azar işitirim ki, sonra votka kadehini tutan parmaklar sanki ateş üstündeymiş gibi bütün bir yıl üfler dururum.»

Razmyötnov bunu söyledikten sonra geline döndü,

çapkın bir tavırla göz kırptı, ama gülümseyişi hemen hemen belirsizdi.

— «Yarım saat sonra gelirim. Sen bu arada giyin kuşan Nyura. İyice süslen. Öyle herhangi bir kimseyle değil, Şûra başkanı ile evleniyorsun, bunu unutma,» dedi.

⁂

Neşesiz bir düğündü. Ne şarkı, ne oyun, ne de kazak düğünlerinde duyulan neşeli fıkralar, gelinle güveye yöneltilen çeşit çeşit, bazen de açık saçık dilekler yoktu. Bu havayı, Razmyötnov vermişti. Kendi öyle bir yerde hiç de normal görünmeyecek derecede ciddî, ağır başlı, üstelik de ayıktı. Konuşmalara hemen hemen hiç katılmıyordu. Misafirler arada bir, «Amma da acıymış...» diye bağırdıkları zaman, sanki zorlanıyormuş gibi başını al yanaklı eşine doğru çeviriyor; isteksiz bir tavırla, soğuk dudaklarıyle onu öpüyordu. Hep pek canlı olan gözleri ise ne gelinde, ne de misafirlerdeydi; uzaklara, sanki çok gerilerde kalmış hüzünlü bir geçmişe dalıyordu.

YİRMİSEKİZİNCİ BÖLÜM

Gremyaçiy - Log'un üzerinden hep aynı göz kamaştırıcılığı ve acelesiz akışı ile geçip gidiyordu zaman. Köyün üstünden gene aynı şekilde, bazen kar gibi bembeyaz görünen bulutlar kayıyordu. Bazen renkleri değişiyor, fırtınayı haber veren koyu lâcivertten, büsbütün renksiz denilecek kadar çeşit çeşit tonlara bürünüyordu. Bazen güneş batarken donuk donuk ya da parlak bir kırmızı renk alıyor, tutuşmuş gibi görünüyor, böylece ertesi günü rüzgâr çıkacağını haber veriyordu. O zaman Gremyaçiy-Log'da kadınlarla çocuklar, aile reislerinin ya da aile reisliği adaylarının, her zamanki gibi karşılık kabul etmeyen kesin bir tavırla, sakin sakin: «Böyle bir rüzgârda hiç samanlar demetlenip arabalara yüklenilir mi?» diye konuştuklarını işitiyorlardı. Bunun üzerine yanlarında oturan, aynı zamanda kendilerinden daha yaşlı olanların, ya da komşulardan birinin, azıcık düşündükten sonra: «Sakın ha!.. Bunu yapayım deme, rüzgâr samanı alır götürür,» diye cevap verdikleri duyuluyordu.

İşte o sırada tâ yükseklerde, doğudan gelen çılgın rüzgâr delice eserken aşağıda da insanlar katlanmak zorunda kaldıkları işsizlik içinde boş boş otururlarken köyün üç yüz avlusunda da hep aynı hikâye, çoktandır hayata gözlerini kapamış İvan İvanoviç Degtyarëv'le ilgili bir hikâye anlatılıyordu. Bu adamcağız çok çok eskiden bir gün işte böyle lodosun estiği bir sırada tarlalardan harman yerine buğday yüklemeğe kalkışmış, rüzgârın olgun buğdayı demet demet, yığın yığın götürdüğünü görünce doğanın gücüyle bir süre savaştıktan sonra umudunu yitirmiş, yaba ile kocaman bir buğday yığını kaldırmış, doğuya bakarak, öfkeyle rüzgâra seslenmiş: «Madem o kadar kuvvetlisin, al bakalım bunu da götür!..

Al götür işte! Allah kahretsin seni!» diye bağırmış. Sonra üst üste, rasgele konmuş buğday demetleriyle dolu arabayı yana devirerek yere boşaltmış, sonra da ana avrat söverek boş arabayla eve dönmüş.

Gremyaçiy-Log'da insanların ömrü, ağır akışını hiç hızlandırmadan devam edip gidiyor, ama her gün, her gece köyün üç yüz hanesinden birine büyük küçük sevinçler, üzüntüler, heyecanlar, bazen de acısı hemen dinmeyen felâketler getiriyordu...

Pazartesi günü gün doğarken köyün eski yaşlı çobanı Agey dede ölmüştü. İhtiyar adam sürüden ayrılmış bir yavrusu olan yaramaz bir ineği tekrar sürüye sokmak için koşmağa kalkışmıştı. Ama yaşlılara özgü titrek koşusu çok sürmemişti, birden olduğu yerde duraklamış, kırbaç tutan elini göğsüne bastırmış, bir an dizleri bükülen ayaklarını ileriye geriye doğru atarak sallanmış, sonra gene sarhoş gibi sallana sallana elinden kırbacını düşürerek, ağır ağır, kararsız adımlarla geri geri gitmişti.

İhtiyarın yanına Beshlebnov'un gelini koşup gelmiş, soğumağa başlayan buruşuk ellerini tutmuş, tıkana tıkana, sıcacık nefesini ihtiyarın cam gibi donuklaşan gözlerine doğru çevirerek :

— «Dedeciğim! Sevgili dedeciğim! Fena mı oluyorsun?» diye sormuştu.

Adamın halini görünce de, avazı çıktığı kadar:

— «Eyvah! Zavallı dedeciğim! Şimdi ben sana nasıl yardım edeceğim?» diye bağırmıştı.

Agey dede, peltekleşen diliyle :

— «Yavrucuğum! Korkma. Koluma gir, yoksa düşeceğim,» diye söylenmişti.

Gerçekten de düşmüştü, önce sağ dizinin üzerine kapaklanmış, sonra da yana devrilivermişti. Hemen de ölmüştü. Böylece hayata gürültüsüz patırdısız veda etmişti.

Öğleyin ise, hemen hemen aynı saatte, iki genç kolhozcu kadın doğum yapmışlardı. Birinin doğumu zor oluyordu. Davıdov, Voyskovo'dan Bölge sağlık memurunu getirtmek için ilk bulduğu arabayı hemen oraya göndermek zorunda kalmıştı. Agey dedenin evinden, onun aile reisini kaybetmiş yakınlarının yanından müdürlük binasına yeni dönmüştü ki, genç kolhozculardan Mihey Kuznetzov

çıkageldi. Genç adam sapsarı olmuş bir halde, heyecan içinde daha eşikten konuşmağa başlamıştı:

— «Sevgili arkadaş Davıdov! Allah rızası için imdadımıza yetiş. Karım iki gündür doğum sancısı çekiyor, ne var ki türlü doğuramıyor: Oysa benim ondan başka daha iki çocuğum var! Hem zaten ona da çok acıyorum. Yüreğim parçalanıyor. Ne olursun yardımını esirgeme, izin ver, at bulsunlar. Buraya sağlık memurunu getirmeli, bizim karılar nedense karıma yardım edemiyorlar.»

Davıdov :

— «Gidip bakalım!» dedi, sonra avluya çıktı.

Şukar dede, saman getirmek için bozkıra gitmişti. Bütün atlar işlere koşulmuştu. Davıdov:

— «Gel senin evin oraya gidelim, rastlayacağım ilk arabayı Voskovo'ya gönderelim. Sen karının yanına git, ben ise kapıda durur, yoldan geçen hangi arabayı görürsem onu gönderirim,» dedi.

Davıdov çok iyi biliyordu ki, bir kadının doğum yapmak üzere olduğu bir evin yakınında, bir erkeğin bulunması yakışık almaz bir şeydi. Ama gene de Kuznetzov'un evinin etrafındaki alçak çitin beri tarafında geniş adımlarla bir aşağı bir yukarı yürüyor, boş sokağın bir başından öbür başına bakıyor, içerden gelen boğuk kadın iniltileriyle uzayıp giden çığlıkları işitiyor, kendisine yabancı olan bu analık acısını duyuyormuş gibi üzüntüyle homurdanıyor, aynı zamanda alçak sesle denizcilere özgü en yakası açılmadık küfürleri savurup duruyordu.

Sokağın öbür başından, ekiplerden birine bağlı on altı yaşındaki Andrey Akimov adındaki sucunun arabasını ağır ağır sürerek geldiğini görünce, çocuk gibi koştu, yolunu kesti, hiç zorluk çekmeden arabanın içindeki su dolu fıçıyı aşağıya itti, nefes nefese:

— «Bana bak delikanlı! Burada bir kadın doğumda zorluk çekiyor. Atların sağlam, var gücünle Voyskovo'ya sür. Oradan sağlık memurunu aldığın gibi hemen buraya getir! Nasıl gelirse gelsin... Atları çatlatsan bile zararı yok, ben sorumluluğu kabul ediyorum. Doğrusu bu!» dedi.

Öğlenin derin sessizliği içinde ölecek derecede acı çektiği belli olan bir kadının boğuk, hafif çığlığı duyuldu. Hemen sonra da kesiliverdi. Davıdov dik dik delikanlının gözlerinin içine baktı :

— «İşitiyor musun? Haydi sür bakalım!»

Delikanlı, arabanın üzerinde ayağa kalkarak, tıpkı yaşlı bir adam gibi yukarıdan aşağıya Davıdov'u sürdü:

— «Anlıyorum, Semyon amca... Gidiyorum, atlar için de merak etmeyin...»

Atlar oldukları yerde yıldırım gibi ileriye doğru fırladılar, delikanlı ayakta olanca gücüyle ıslık çalıyor, kırbacını hızla savuruyordu. Davıdov arabanın tekerlekleri altından döne döne yukarı doğru yükselen tozlara bakarak umutsuzluk içinde elini aşağı doğru salladı, sonra kolhozun idare binasına gitti. Giderken tekrar, boğuk bir kadın çığlığı duydu. Büyük bir acı çekiyormuşçasına yüzünü buruşturdu, ancak iki mahalleyi geçtikten sonra, canı sıkılarak:

— «Bir de doğurmağa kalkarlar! Onu bile doğru dürüst beceremezler...» diye söylendi.

Daha idarede «Günlük işler» dediği çalışmalarla ilgilenmeğe vakit bulamamıştı ki, bu sefer yanına genç, utangaç bir delikanlı geldi; ihtiyar kolhozcu Abhamov'un oğluydu. Olduğu yerde yaylanıyordu. Sonunda utana utana konuşmağa başladı:

— «Arkadaş Davıdov! Bizim evde düğün var, ailecek sizi davet ediyoruz! Soframızda siz olmazsanız keyifli olmaz...» dedi.

İşte o zaman Davıdov dayanamadı, masanın başından ayağa fırladı :

— «Şu köyde hepiniz çıldırdınız mı nedir? Bir gün içinde biriniz ölmeğe, biriniz doğurmağa, biriniz evlenmeğe kalkıştınız. Sözleştiniz mi be?»

Sonra kendi sinirliliğine için için gülerek, artık sakinleşmiş bir tavırla:

— «Ne diye acele ediyorsun sanki?» diye sordu. «Sonbahar gelince pekâlâ evlenirdin, düğün zamanı sonbahardır...»

Delikanlı sanki ayağının altında yanan kömürler varmış gibi, âdeta kıvranarak:

— «Durum sonbahara kadar beklememize izin vermez!» dedi.

— «Hangi durum?»

— «İşte, anlarsınız ya Arkadaş Davıdov. Ondan!..»

Davıdov :

— «Ya, öyle mi?» dedi. Sonra öğüt vermek ister gibi devam etti: «O işin sonunu daha başlamadan düşünmeli.» Biraz düşündükten sonra gülümsiyerek: «Bu öğütleri verecek insan ben değilim... O da bunları benden duymamalıydı...» diye düşündü.

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra Davıdov kararını verdi:

— «Eh, ne yapalım? Akşama uğrarız. Hepimiz geliriz. Nagulnov ile Razmyötnov'a da haber verdin mi?»

— «Onları da davet ettim...»

— «İyi ya. Üçümüz de geliriz. Bir saatçık otururuz. Ama içki içmemize izin yok. Zaman o zaman değil, içmezsek bize darılmayın. Haydi güle güle, mutlu olmanı dilerim. Gerçi bu dilekleri size geldiğimizde de söyleyeceğiz ya... Seninki çok mu şişmanladı?»

— «Hayır, o kadar değil ama belli oluyor...»

Davıdov, gene sanki öğüt verir gibi bir tavırla :

— «Belli olsa bile zararı yok, daha da iyi olur...» dedi. Sonra bu konuşmada tabiî olmayan bir şey yakalamış gibi gene gülümsedi.

Bir saat sonra Davıdov hazırladığı raporu imzalarken yeni baba olmuş Mihey Kuznetzov mutlu bir tavırla içeri girdi, hemen yaklaşıp Davıdov'u kucakladı, memnun memnun, acele acele konuşarak:

— «Allah senden razı olsun, sevgili başkanımız. Andryuşka sağlık memurunu tam zamanında getirdi. Bizim karı neredeyse nalları dikiyordu! Oysa memurun yardımı ile hemencecik bana öyle bir oğlan doğurdu ki, tıpkı dana yavrusu gibi. Ellerinde tutamazsın. Sağlık memuru diyor ki, çocuk ters geliyormuş, ondan öyle olmuş... Ben ise onu düşünmüyorum, ters mi, yüz mü doğmuş, bana vız gelir. Şimdi ailemizde bir erkek daha var ya... Ona bakarım ben. Bize 'Kum'(*) olacaksın arkadaş Davıdov...»

Davıdov, eliyle alnını oğuşturarak:

— «Kum olmasına olurum,» dedi, hemen ekledi: «Çok sevindim karının kazasız belâsız kurtulmasına. Bir şeye ihtiyacın varsa yarın Ostrovnov'a gider, ondan istersin. Ben gereken emirleri veririm. Senin oğlanın ters gelme-

---

(*) **Kum : Çocuğun vaftiz babası.**

sine bakma, önemli değil, zaten oğlanlar, gerçek erkekler hep öyle gelirler...»

Davıdov bunu söylerken hiç gülümsemiyor, öğüt verir gibi konuştuğunu da farketmiyordu. Oysa daha biraz önce böyle konuştuğu için kendi kendisiyle alay etmişti...

Başkasının sevincini paylaştığına, bir kadının doğum yaparken başına felâket gelmeyip de kurtulduğunu işitince gözlerinin yaşardığına göre, demek ki feleğin çemberinden geçmiş denizci artık yufka yürekli biri olmuştu. Gözlerine yaş dolduğunu hissedince, hemen geniş avucu ile gözlerini örttü, sonra sözünü karşısındakini azarlar gibi bitirdi:

— «Haydi bakalım! Şimdi sen karının yanına git. Eğer bir ihtiyacınız olursa gelebilirsin. Haydi çek arabanı! Öyle söylediğime de kızma. Şu anda başımı kaşıyacak vaktim yok, anlıyor musun? O kadar çok işim var ki, burada bir de seninle uğraşamam.»

O gün akşama doğru, Gremyaçiy-Log için oldukça önemli, ama gene de hiç kimsenin farketmediği olağanüstü bir olay geçti. Saat yediye doğru Ostrovnov'un evinin önünde besili iki atın çektiği şık bir fayton durdu. İçinden keten ceketli, ayağında da keten bir pantolon bulunan orta boylu bir adam indi. İhtiyarlara özgü, ağırbaşlı bir tavırla tozlanmış pantolonunun paçalarını silkeledi, sonra genç bir adam gibi sert adımlarla, Ostorovnov'un evinin basamaklarından yukarı çıktı. Kendine güvendiğini belirten bir tavırla, bu yeni ziyaretten ötürü endişeye kapılmış olan Yakov Lukiç'in beklediği sofaya girdi. Tütünden hemen hemen kararmış dişlerini göstererek bir an için dostça gülümsedi. Küçük, kupkuru eliyle Yakov Lukiç'in dirseğini kuvvetle sıkarken:

— «Aleksandr Anisimoviç evdeler mi?» diye sordu. «Seni hemen tanıdım. Sen ev sahibi Yakov Lukiç'sin, değil mi?»

Yakov Lukiç, adamın dimdik duruşundan, yıllarca memur olarak hizmet etmiş bir kimsenin sezişiyle gelenin önemli bir kişi, bir üst olduğunu anladı. Yıpranmış çarıklarının topuklarını hemen saygı ile birbirine vurarak şaklattı, şaşkınlıkla:

— «Sayın başkanımız, efendimiz, demek gelen siz-

diniz. Allahım, bilseniz, ne kadar sabırsızlıkla bekliyorlar,» dedi.

— «Götür beni öyleyse oraya!»

Yakov Lukiç hiç de yaratılışına uymayan bir acelecilikle, bir an önce hizmette bulunmak isteğiyle yanıp tutuşuyormuş gibi, Polovtzev ile Lyatevskiy'in oturdukları odanın kapısını ardına kadar açtı:

— «Daha önce bildiremediğim için özür dilerim Aleksandr Anisimoviç,» dedi. «Çok saygıdeğer bir misafirimiz var.»

Gelen adam, ardına kadar açılmış olan kapıdan girdi, kollarını sahnede rol yapıyormuş gibi iki tarafa açarak, içerdekileri kucaklamak istediğini belirten bir hareketle:

— «Günaydın, sevgili mahpuslarım benim» dedi. «Burada yüksek sesle konuşabiliriz değil mi?»

Masanın önünde oturan Polovtzev de, her zamanki gibi kendini kayıtsız bir tavırla yatağa atmış olan Lyatevskiy de, sanki «Hazır ol» emrini işitmişçesine birden ayağa fırladılar.

Gelen adam Polovtzev'i kucakladı, Lytevskiy'i ise yalnız sol eliyle bağrına bastı:

— «Çok rica ederim, oturun, beyler! Kendimi tanıtayım: Ben Albay 'Aksaçlı'! Size emirleri gönderen bendim. Amma bugüne bugün kaderin bir cilvesiyle Bölge Tarım Müdürlüğü mühendisiyim. Gördüğünüz gibi sizleri teftiş etmek için gelmiş bulunuyorum. Pek fazla vaktim yok; size hemen durumu açıklamalıyım.»

Yeni gelen adam subaylara oturmalarını söyledikten sonra biraz önceki gibi tütünden kirlenmiş dişlerini göstere göstere gülümseyerek, sözde dostça bir tavırla :

— «Ne kadar da fakir yaşıyormuşsunuz. Bir misafiri ağırlayacak bir şeyiniz bile yok. Gerçi benim için önemli değil; asıl değinmek istediğim beni ağırlamanız değildir. Ben başka yerde de yemek yerim, sizden ricam, hiç olmazsa arabacımı doyurmanızdır. Sonra hiç olmazsa etrafı gözetlemek için tedbirler alın.»

Polovtzev hemen bu sözleri emir saydığını belirten bir tavırla kapıya koştu ama, albayın iri yarı arabacısı kapıdan içeri girmişti bile. Üstelik elini serbestçe Polovtzev'e uzatmıştı:

— «Gününüz aydın olsun yüzbaşım!» diyordu. «Bi-

zim törelere göre, biliyorsunuz eşik üstünde el sıkışılmaz.»

Sonra albaya döndü, saygı ile:

— «Burada kalmama izin verir misiniz efendim? Merak buyurmayın, gözetleme işini yoluna koydum,» dedi.

Gelen adam derine gömülmüş kül rengi gözlerini bir Polovtzev'e bir Lyatevskiy'e çevirerek hep gülümsüyordu :

— «Tanışmanızı rica ederim, sayın subaylarımız: Teğmen Kazantzev. Ev sahiplerimize gelince, siz herhalde onları zaten uzaktan tanıyorsunuz değil mi Bay Kazantzev? Haydi şimdi iş başına. Önce sizin şu bekâr masanızın etrafına bir oturalım...»

Polovtzev, çekingen bir tavırla:

— «İzin verirseniz size bir ikramda bulunalım.» dedi. «Şöyle sade bir yemek yesek, ne dersiniz? Allah ne verdiyse hep beraber paylaşırız...»

Albay soğuk bir tavırla:

— «Çok teşekkür ederim, gereği yok,» dedi. «Önce konumuz neyse onu görüşelim. Çünkü benim hiç vaktim yok... Haritayı verir misiniz teğmen...»

Teğmen Kazantzev, ceketinin iç cebinden dörde katlanmış, bir bölü on ölçeğinde Azov-Karadeniz bölgesi haritasını çıkarıp masanın üzerine yaydı. Dördü birden haritanın üzerine eğildiler.

Albay düğmelerini çözdü, serbestçe açtığı keten ceketinin yakasını düzelttikten sonra cebinden mor bir kalem çıkardı, onunla hafif hafif masaya vurarak :

— «Benim soyadım, sandığınız gibi 'Aksaçlı' değil. Nikolskiy'dir. Çar Ordusu Genelkurmayına bağlı bir albayım. Burada gördüğünüz harita fazla ayrıntılı değil, ama yapacağınız harekât için daha küçük ölçeklisine ihtiyacınız yok. Ödeviniz şu: Emrinizde iki yüz kadar süngü ya da kılıç kullanan, faal adam var. Bunlar buradaki komünistleri yok ettikten sonra uzayıp gidecek küçük çatışmalara girişmeden, ulaştırma kollarının yolunu keserek doğru 'Kızıl şafak' sovhozunun üzerine yürüyeceksiniz. Orada gerekeni yapar, kırk tüfekle yetecek kadar cephane ele geçirirsiniz. Şimdi işin en önemli tarafına geliyorum: Orada elinize bütün parçaları tam, aynı zamanda hiç kullanılmamış portatif toplar ve ayrıca bindirilmiş toplar geçecek. Bunları yine sovhozdan elde ede-

ceğiniz otuz kadar kamyona yükledikten sonra, son hızla doğru Millerovo'ya gidersiniz.

«Çok önemli bir şey daha var! Görüyorsunuz ya, size ne kadar önemli ödevler veriyorum! Bu söyleyeceğim sizin için kaçınılmaz bir zorunluk olacak, bu konuda size kesin emir veriyorum yüzbaşı!.. Millerovo'ya gidince orada dağınık bir halde bulunan alaya baskın yapacaksınız, tekrar bir araya gelmesine fırsat vermiyecek, ansızın üstüne yürüyecek, onu silâhsız hale getirecek, erlerin elinde ne kadar silâh varsa hepsini alacaksınız. Size katılacak olan Kızılordu erlerini silâh altına alacak, sonra onlarla beraber kamyonla Rostov'a gideceksiniz.

«Gerçi size bu ödevleri yalnız ana hatlarını veriyorum, ama birçok şeyler sizin yapacağınız hareketlere bağlı olacak. En kötü durumu düşünelim: Eğer Millerovo'ya yapacağınız bu yürüyüş sırasında düşmanın şiddetli bir karşı koyuşu ile karşılaşırsanız, o zaman Millerovo'nun etrafından dolaşıp Kamensk üzerine yürüyeceksiniz. İşte şu yönden...»

Albay bunu söylerken mor kalemle haritanın üzerinde düz bir çizgi çizmişti:

— «Kamensk'te sizi kendi birliğimle ben karşılıyacağım, yüzbaşı!»

Bir an sustu, sonra devam etti :

— «Kuzeyden sizi binbaşı Savvatayev'in destekliyeceğini sanıyorum, ama siz ona pek güvenmeyin. Bu işleri kendi kuvvetlerinizle başarmağa çalışın. Dediğim gibi, birçok şeyler yapacağınız bu harekâta bağlıdır. Bunu anlamalısınız. Söz konusu olan Millerovo'daki alayın silâhsızlandırılması, ellerindeki bütün ateşli silâhların sizin elinize geçmesi. Bence en önemli iş budur...

«Ne kadar az silâhlanmış olurlarsa olsunlar, ellerinde ne de olsa bir topçu bataryası var. Böyle bir bataryanın elimize geçmesi birçok bakımlardan işinize yarar, sonradan Kamensk'te, Rostov'u ele geçirmek için çarpışmalara başlarız. Bu arada öyle tahmin ediyorum ki, Kuban'daki, Terek'teki kuvvetlerimiz de yardımımıza yetişirler. Ondan sonra da müttefikler bize yardım ederler. Böylece güneyi tamamen elimize geçirmiş olacağız!

«Şunu da göz önünde bulundurmanızı rica edeceğim, sayın subaylar: Tarafımızdan planlanmış olan bu hare-

ket tehlikelidir! Birçok tehlikeleri vardır. Ama başka bir çaremiz de yok! Eğer tarihin içinde bulunduğumuz 1930 yılında bize sunduğu bu fırsattan yararlanmazsak, İmparatorluğa veda edeceğiz; çaresiz, bölge bölge küçük sabotaj hareketlerine başvurursunuz.

«İşte size benim söyliyeceklerim bu kadar. Şimdi buyurun, siz konuşun, yüzbaşı Polovtzev: Kısaca düşüncelerinizi açıklayın. Şunu da belirtmek isterim ki, daha Köy Meclisi'ne uğramam, buraları kontrol ettiğimi bildirmem, sonra da kendi bölgeme dönmem gerekiyor. Sizin anlıyacağınız ödevle gelmiş bir kişi, Tarım Bakanlığı'na bağlı bir tarım mühendisi olduğum için, vaktim dardır. Bu yüzden sözleriniz ne kadar kısa olursa, o kadar iyi olur.»

Polovtzev, albayın yüzüne bakmadan, boğuk bir sesle:

— «Sayın Albayım! Bana bir ödev veriyor, genel hatlarını çiziyorsunuz ama, bize elle tutulacak bir destekten söz açmadınız. Sovhozu ele geçirmesine geçiririm. Ancak, öyle sanıyordum ki, onu ele geçirdikten sonra kazakları ayaklandırma işine girişecektik. Oysa siz beni hiç bir eksiği olmayan, düzenli bir kızılordu alayı ile savaşa gönderiyorsunuz. Şu andaki imkânlarımızla kuvvetimize göre, bu, size yerine getirilmesi imkânsız bir ödev olarak görünmüyor mu? Yola çıktığımız anda diyelim ki karşıma birtek tabur çıktı. Bu durumda beni tam anlamıyle ölüme göndermiş olmayacak mısınız?»

Albay Nikolskiy parmaklarını bükerek masaya hafif hafif vurdu. Alaylı alaylı gülümsiyerek :

— «Bana öyle geliyor ki, size yüzbaşılık rütbesini boşuna vermişler! Eğer çetin bir durum karşısında kararsızlığa kapılıyor, tasarladığınız planın başarısızlığa uğrayacağını düşünüyorsanız, Rus ordusu subayı olarak beş para etmezsiniz. Sakın kendi aklınıza uyup da bir şeyler uydurmağa, kendi kendinize planlar yapmağa kalkışmayın. Demin söylediğiniz sözleri nasıl değerlendirmeli? Bizimle beraber hareket edecek misiniz, yoksa sizi saf dışı mı edelim?»

Polovtzev ayağa kalktı, geniş alınlı başını eğerek, yavaşça:

— «Sizinle beraberim albayım! Emredersiniz! Yal-

nız... Bu plan başarıya uğramazsa, harekâttan ben değil, siz sorumlu olacaksınız!» dedi.

Albay Nikolskiy neşesiz bir tavırla gülümsiyerek ayağa kalktı:

— «Orası sizi ilgilendirmez yüzbaşı!» dedi.

Albay ayağa kalkınca, teğmen Kazantzev de yerinden kalkmıştı. Nikolskiy, Polovtzev'e sarıldı:

— «Cesaret, tekrar tekrar söylüyorum; eski İmparatorluk ordusundaki subay kadrosunda eksik olan tek şey cesarettir. Kiminiz ortaokul öğretmeni, kiminiz tarım mühendisi olarak uyuştunuz kaldınız. Peki sorarım size törelerimiz ne oldu? Rus ordusunun dillere destan olan töreleri ne oldu ha? Onları unuttunuz mu? Neyse... Zararı yok. Siz yalnız verilen emre uyup, sizin yerinize her şeyi düşünenlerin sözlerini yerine getirin, yeter. Sonra... Her şey tıkırında gider. Boşuna dememişler ya, 'İştah yemek yerken açılır' diye... Sizi günün birinde Novorosiysk'te ya da diyelim Moskova'da bir orgeneral olarak görmek isterim. Sizin bu insanlardan kaçar halinize bakılırsa, birçok şeyleri başarabilirsiniz, sizden daha çok şeyler beklenebilir... Haydi, Kamensk'de buluşamak üzere! Son olarak da şunu söyliyeyim: Ayaklanma emri her yerde aynı anda verilecek! Hele bizim direniş gruplarının bulunduğu bölgelerde özel titizlikle yerine getirilecek. Bunu siz de herhalde çok iyi anlıyorsunuz. Haydi, Allahaısmarladık. Kamensk'de buluşmak üzere!..»

Polovtzev gelenlerle soğuk bir tavırla kucaklaşıp odanın kapısını açtıktan, misafirlerini uğurlarken sofada heyecanla bekleyen Yakov Lukiç'le göz göze geldikten sonra bir iskemleye oturacak yerde kendini döşeğin üzerine attı. Bir süre sonra sırtını pencereye dayamış olan Lyatevskiy'e:

— «Siz hiç böyle bir palavracıyı ömrünüzde gördünüz mü?» diye sordu.

Lyatevskiy hakaret eder gibi elini salladı:

— «Canım, siz Rus ordusundan başka ne bekliyorsunuz? Asıl sizin şu soruya bir karşılık bulmanızı isterdim, bay Polovtzev: Ben hangi şeytana uydum da sizinle işbirliği yaptım? Bunu söyler misiniz bana?»

⁂

O gün acı bir olay daha oldu: Teke Trofim kuyuya düşüp boğuldu. Hiç bir yerde rahat etmeyen, geceleri sabahlara kadar oradan oraya serseri serseri dolaşan teke, herhalde gece azgın bir köpek sürüsüne rastlamış, bunlar da hayvanı kolhoz binasının yanında bulunan kuyunun üzerinden atlamağa zorlamışlardı. Kuyunun kapağı artık iyice ihtiyarladığı için her şeyi ihmal eden Şukar dede yüzünden akşamdan açık kalmış, azgın köpeklerin peşinden koşması üzerine korkuya kapılan ihtiyar teke, kuyunun üzerinden atlıyayım derken herhalde ezilmiş ayak tırnakları kuyunun kenarına tutunamadığından dengesini kaybederek aşağıya düşüp boğulmuştu.

Akşam olunca, Şukar dede tarladan saman yüklü bir arabayla dönüp de atlarına su vermek için kovayı kuyuya daldırdığı zaman kovanın bir şeye çarptığını farketti. İpe bağlı kovayı su almak için oradan oraya sürükledi, ama onu bir türlü suyla dolduramıyordu. Bunun üzerine birden korkunç gerçeği kavrıyarak yakınını kaybetmiş bir insanın hüzün dolu gözlerini, damın herhangi bir köşesinde eski düşmanını bulmak ümidiyle dolaştırdı. Ama hiç bir şey göremedi. Trofim hiç bir yerde yoktu. Şukar dede acele acele samanlığa gitti; oradan da koşarcasına bahçe kapısının dışına çıktı. Hayır, hiç bir yerde Trofim'i bulamadı... O zaman gözyaşları içinde, üzüntüsünden şaşkın bir halde Davıdov'un bulunduğu müdürlük odasına girdi, sedirin üzerine çöktü:

— «İşte Syoma, evlâdım... Sonunda bir felâket daha gelip çattı başımıza. Bizim Trofim mutlaka kuyuda boğulmuştur. Gel seninle gidip bir çengel bulalım, onu oradan çıkaralım, olmaz mı?»

Davıdov gülümsedi:

— «Ne o? Üzülüyor musun yoksa?» diye sordu. «Her zaman onu keselim diye yalvarıp duran sen değil miydin?»

Şukar dede öfkeyle:

— «Sen benim yalvarmama ne bakıyorsun?» diye bağırdı. «Kesin dediğim vakit kesmediniz ya, sen ona bak! Ama şimdi ben onsuz nasıl yaşarım? O beni her gün korku içinde yaşatıyordu. Sabahtan akşama kadar elimde kırbaçla bekler durur, kendimi ondan korumağa çalışırdım. Peki şimdi nasıl yaşıyacağım? Can sıkıcı, bomboş bir yaşama... Hani neredeyse şeytana uyup kendimi de

kuyuya atacağım geliyor. Aramızda bir dostluk mu vardı sanki? Hayır! Hiç bile değil! Yalnız dövüşmek için bir araya gelirdik!

«Bazen o Allahın belâsı yaratığı yakalar, boynuzundan sımsıkı tutar, 'Buraya baksana Trofim! İt oğlu it, seni. Artık o kadar genç bir teke değilsin ki. Bu kadar kini nereden buluyorsun? Nasıl oluyor da bu yaşında bana bir saniyecik nefes aldırmıyacak kadar atılgan olabiliyorsun? Hep de gözetlersin beni! Ya arkadan, ya yandan, bir fırsatını bulup tos vurmak için! Oysa şunu anlaman gerekir ki ben hasta bir insanım, sende şu kadarcık insaf varsa bana acıman gerekir!' diye söylenirdim.

«O da bana donuk gözleriyle bakar dururdu. Gözlerinde insanca hiç bir şey göremezdin ki! Hele bana karşı acıma falan, hiç, hiç bir şey yoktu. Ben de kırbacımla şöyle bir sırtına vurur, arkasından: 'Defol şuradan, yere batasıca! Ahlâksız, namussuz! İnsan sana lâf anlatabilir mi yani?' diye bağırırdım. O zaman arka ayaklarını savura savura şöyle bir on adım kadar koşar, ilerde durup sanki karnı çok açmış gibi ot yemeğe başlardı kerata! Bi' taraftan ot yerken, bi' taraftan da o düğme gibi hareketsiz gözleriyle beni gözetlerdi. Her halde boş bulunduğum bir anı yakalamak için! Yani, senin anlıyacağın, onunla beraberken hayatımız çok hareketliydi. Tabiî onun gibi bir budalayla, daha doğrusu budalanın budalası, aptal bir varlıkla anlaşamadım. Öyleyken bak, şimdi boğuldu da arkasından acınıp duruyorum. Birden büsbütün renksiz oluverdi yaşayışım...»

Şukar dede bunları söyledikten sonra üzüntüyle hıçkırdı, kirli basma gömleğinin koluyla yaşlanan gözlerini sildi.

Davıdov'la Şukar komşu avlulardan birinden çengel bulup artık vücudu suda epey şişmiş olan Trofim'i kuyudan çıkardılar. Davidov, Şukar'ın yüzüne bakmadan:

— «Şimdi ne yapacağız?» diye sordu.

Şukar dede gene hıçkıra hıçkıra ağlıyarak, yaşlanan gözlerini sile sile :

— «Sen git, devlet işlerini yönet Syomuşka! Ben onu kendi başıma gömerim. Bu işler senin gibi genç adamlar için değil. İhtiyar adamlara göre bir iş bu! Ben o çapkını gerektiği şekilde defneder, mezarının başında

oturur biraz ağlarım! Onu kuyudan çıkarmama yardım ettiğin için çok çok teşekkür ederim. Allah senden razı olsun. Yoksa kendi başıma dünyada yapamazdım bunu. Bu koca boynuzlu herif, şimdi en aşağı üç pud gelir, bedavadan verilen yemlerle şişmanladı kerata! Belki de asıl bu yüzden boğulmuştur. Daha zayıf olsaydı kuyunun üzerinden sıçrar giderdi! Bir şeycik de olmazdı... O köpekler ödünü patlatmışlardır, o da deli gibi o kuyunun üzerinden atlamağa kalkışmıştır. Zaten deli değil de akıllı olsaydı ne çıkardı? Böyle bir ihtiyar budalanın aklından ne beklersin? Sen Syomuşka, ne olursun bana acı da bir parçacık para ver. Bir dörtlük votka alayım. Akşam samanlıkta onu anar, ruhunu şad etmek için şerefine içerim. Bizim kocakarının yanına gitmek istemiyorum. Ne diye gideyim? Hem gitsem ne olacak yani? Bütün sinir sistemim bozulacak, hepsi o kadar! Sonra bizim karıyla tekrar dövüşelim mi yani? Böyle şeyler artık benim yaşıma göre değil! Onun için iyisi mi kendi kendime bir parçacık içer, ruhuna dua ederim. Sonra atlara su verir, uykuya dalarım. Doğrusu bu...»

Davıdov elinden geldiği kadar gülümsediğini belli etmemeğe çalışarak bir onluk verdi, sonra kolunu Şukar'ın dar omuzlarına sararak:

— «Sen onun için pek üzülme dede! Gerekirse sana yeni bir teke alırız!» dedi.

Şukar dede acı acı başını salladı:

— «Onun gibi bir tekeyi parayla satın alamazsın! Dünyada böyle bir teke daha yoktur. Yeni bir teke de alsan, üzüntüm geçmez!»

Sonra elinde kürek, kamburlaşmış bir halde yürümeğe başladı. Bu derin üzüntü içinde öylesine dokunaklı, öylesine zavallı, aynı zamanda gülünç bir hali vardı ki...

O gün Gremyaçiy-Log'da küçük büyük olaylarla dolu geçen gün, işte böylece sona erdi...

YİRMİDOKUZUNCU BÖLÜM

Davıdov, yemeğini yedikten sonra odasına çekildi. Kısa süre önce postadan getirilmiş olan gazetelerini gözden geçirmek için masanın başına daha yeni oturmuştu ki, birinin pencereye hafif hafif vurduğunu işiterek gidip pencereyi araladı. Nagulnov ayağını dışarıdaki tümseğin üzerine koyarak, boğuk bir sesle:

—- «Hazırlan! Görülecek bir iş var! Şöyle çekil de içeri gireyim, olup bitenleri anlatırım,» dedi.

Esmer yüzü sapsarı, aynı zamanda çok ciddîydi. Hafif bir hareketle ayağını pencerenin kenarından aşırdı, içeri atlayarak arkalıksız bir iskemlenin üzerine oturdu. Yumruğunu dizine indirerek:

— «Sana söylemiştim ya Semyon, işte dediğim gibi çıktı! Sonunda birini yakaladık,» diye söze başladı. «Tam iki saattir Ostrovnov'un evinin önünde pusuda yatıyordum. Baktım, orta boylu biri geliyor. Dikkatle, etrafına kulak vere vere yürüyor. Demek ki o heriflerden biri, diye düşündüm. Bu gece pusuya yatacağım yere azıcık geç gelmiştim. Hava iyice kararmıştı. Daha önce tarlaya gitmiştim. Bu yüzden geç kaldım. Belki de o heriften önce başka biri daha gelmiştir, kimbilir? Sözün kısası şu: Hemen gidelim. Yolda Razmyötnov'u da yanımıza alalım. Fazla gecikmezsek, herifleri Lukiç'in orada elimizle koymuş gibi avlarız. Hepsini yakalayamasak bile, hiç olmazsa birini ele geçiririz!..»

Davıdov elini yastığının altına soktu, tabancasını çıkardı:

— «İyi amma herifleri nasıl yakalıyacağız? Seninle burada bir plân kuralım!..»

Nagulnov bir sigara tellendirerek hafifçe gülümsedi:

— «Eskiden böyle şeyleri çok yaptığım için, bu işler artık bana pek yabancı değil! Bana kalırsa, şöyle yapa-

lım: O gördüğüm kısa boylu herif var ya, kapıyı çalmadı. Demin yaptığım gibi, Lukiç'in penceresine vurdu. Biliyorsun, Yakov Lukiç'in evinde penceresi avluya bakan bir oda vardır. O haydut herifin sırtında gocuk mu, yoksa muşamba mı ne, öyle bir şey vardı. Karanlıkta pek iyi göremedim. Pencereye hafif hafif vurdu, içeriden biri, Lukiç mi, yoksa oğlu Semyon mu, her kimse, kapıyı araladı, adam içeriye girdi. Basamaklardan yukarı çıkarken arkasına dönüp baktı, kapıdan içeri girdiği sırada bir daha baktı. Ben çitin öbür tarafında yattığım için hepsini gördüm. Bir kere sakınacak hiç bir şeyi olmıyan bir insan, öyle kurt gibi sağa sola bakınarak yürümez! Benim teklifim şu: Biz ikimiz gidip pencereye hafif hafif vururuz, Andrey de avlunun öbür tarafında, pencerenin yanında bekler. Kapıyı kim açarsa, biz de ona göre davranırız. Zaten ben evin içini biliyorum. O dediğim odanın kapısı sağdan birinci kapıdır. Sofaya girer girmez sağ tarafta! Göreceksin, o odanın kapısı kilitli olacak! Belki de onu kırmak zorunda kalacağız.

«Biz ikimiz içeri gireriz. Bu sırada eğer biri pencereden atlayıp kaçmağa kalkarsa, onu da Andrey vurur. Bu gece misafirlerini kolayca canlı canlı ele geçirebiliriz. Göreceksin, pek kolaycana... Ben kapıyı kırarım; sen geride durursun, en küçük bir aksaklık olursa hiç beklemeden, odadan gelen en küçük bir patırdı üzerine, oraya ateş edersin!»

Makar bunları söyledikten sonra gözlerini hafifçe kısarak Davıdov'un gözlerinin içine baktı. Sert dudaklarında alaylı bir gülümseyiş belirdi:

— «Sen o oyuncağı elinde evirip çevireceğine şarjörünü, emniyet mandalını gözden geçir. Şuraya bir kurşun koy, her şey düzene girsin. Gene buradan, pencereden çıkarız. Kepengi de kaparız...»

Nagulnov ceketinin üzerindeki kayışı düzeltti, sigarasını yere attı. Önce çizmelerinin ucuna, sonra çamurlanmış koncuna bakarak gene gülümsedi:

— «Bilmem hangi alçak heriflerin yüzünden üstümü başımı berbat ettim, yerlerde sürünmekten! Köpek yavrusu gibi... Şu halime bak! Ne yaparsın? Sevgili misafirlerimizi beklemek için ne hallerde yatmak gerekti. Neyse, sonunda biri geldi ya!... Yalnız bana öyle geliyor ki

onlar orada ancak iki üç kişi kadar... Fazla değiller. Bir ordu toplanacak değil ya...»

Davıdov şarjörü çekip açtı, namluya kurşun sürdü, sonra tabancasını ceketinin cebine sokarak:

— «Bugün pek neşelisin Makar! Şuraya geleli beş dakika olmadı, üç defa gülümsedin...» dedi.

— «Nasıl gülümsemem! Sevinçli bir işe çıkıyoruz Syoma! Bu yüzden de gülümsüyorum işte!»

İkisi de pencereden çıktılar. Önce camı, sonra da kepengi kapadılar. Gece ılıktı; aşağıdan, dereden hafifçe serinlik geliyordu. Köy derin bir uykuya dalmıştı. Günlük işler bitmişti. İlerde bir yerde bir buzağı hafifçe bağırdı, köyün öbür tarafında köpekler havladı, ta yakında herhalde saatini şaşırmış, uykusundan serseme dönmüş bir horoz vakitsiz öttü. Makar ile Davıdov hiç konuşmadan Razmyötnov'un evine yaklaştılar. Makar işaret parmağını bükerek hemen hemen hiç duyulmıyacak kadar hafif bir şekilde pencerenin kenarına vurdu. Biraz bekledikten sonra yarı karanlıkta Andrey'in yüzünü görünce «Gel!» anlamında elini salladı, sonra tüfeğini gösterdi.

Davıdov, içerden Andrey'in ciddî, ağırbaşlı, boğuk sesini işitti:

— «Anladım! Geliyorum!»

Gerçekten de Razmyötnov biraz sonra evin kapısında göründü. Kapıyı kaparken canı sıkılarak içeriye seslendi:

— «Her şeyi de bilmek istersin Nyura! Köy Meclisi'ne çağırıyorlar işte, ne olacak yani? Eğlenceye gitmiyorum ya... Sen uyu... Öyle içini de çekme; çabuk dönerim...»

Üçü yan yana durmuşlardı, Razmyötnov memnun memnun:

— «Ne o? Yoksa birini mi yakaladınız?» diye sordu.

Nagulnov, boğuk bir fısıltı ile ona olup bitenleri anlattı.

Üçü beraberce, hiç konuşmadan Yakov Lukiç'in avlusuna girdiler. Razmyötnov sıcacık taş temele yapışırcasına sokularak yere sindi. Sırtı duvara dayalıydı. Tüfeğini dikkatle dizinin üzerine yerleştirdi. Sağ elinin bileğinde aşırı bir gerginlik olmasını istemiyordu.

Önce Nagulnov kapının önündeki basamaklardan

yukarı çıktı, kapıya yaklaştı, tokmağı hafifçe takırdattı.

Ostrovnov'un avlusunda da, evinde de derin bir sessizlik vardı. Ama uğursuz sessizlik uzun süre devam etmedi; Yakov Lukiç'in taşlıktan gelen, beklenmiyecek kadar gür sesi ansızın etrafı çınlattı:

— «Kimdir böyle gece vakti ordan oraya sürten?»

Nagulnov:

— «Lukiç! Seni gecenin bu geç saatinde uyandırdığım için özür dilerim, ama önemli bir iş var. Seninle beraber hemen sovhoza gitmeliyiz. Geri bırakılması imkânsız bir iş var!» dedi.

Bir dakikalık kararsızlıkla birlikte gene bir sessizlik oldu. Bunun üzerine Nagulnov, sabrı tükenerek :

— «Ne bekliyorsun? Kapıyı açsana!» diye emretti.

— «Sevgili arkadaş Nagulnov, bu saatte misafir beklemiyorduk. Böyle karanlıkta... İnsan neyin nerede olduğunu, sürgüyü falan hemen bulamıyor ki! Buyurun içeri girin...»

İçeriden çok sağlam olduğu belli demir bir sürgü çekildi. Kalın, sağlam kapı hafifçe aralandı. Nagulnov var gücüyle sol omuzunu kapıya verdi, yüklendi, kapı açılınca da Yakov Lukiç'i duvara doğru fırlattı; geniş bir adım atarak taşlığa girdi. Hemen omuzunun üzerinden Davıdov'a seslendi:

— «Bir şey yaparsa vur herifi!»

Nagulnov'un burnuna oturulan bir eve özgü sıcak koku ile taze pişmiş bir yemek kokusu geldi. Ama kokuları falan inceliyebilecek vakti yoktu. Sağ eliyle tüfeğini tutuyor, sol eliyle kapalı duran odanın kapısındaki çengeli arıyordu. Pek sağlam kapanmamış olan kapıya bir tekme attı:

— «Kim var orada? Çıkın meydana! Ateş edeceğim!» diye bağırdı.

Ama ateş etmeğe vakit bulamadı; sözü biter bitmez bir el bombasının şapırtıya benzeyen sesi duyuldu. Sonra da gecenin sessizliğinde daha korkunç bir uğultu çıkaran bir makineli tüfek takırdamağa başladı. Onun arkasından kırılan bir pencere camının şıngırtısı, avluda tek bir silâh sesi, sonra da birinin çığlık attığı işitildi. El bombasının parçalarıyle yüzü gözü paramparça olan Nagulnov, vurulur vurulmaz, hemen orada ölmüştü. Odaya doğ-

ru atılarak karanlığa doğru iki el ateş etmeğe vakit bulan Davıdov ise, makinelinin saçtığı kurşunların altında kalmıştı!

Kendini kaybederek ağır ağır sırt üstü düştü. Acıdan başını geriye atmıştı. Sol elinde kurşunun kapı pervazından kopardığı bir tahta parçasını sımsıkı tutuyordu...

⁂

Ama yaşama gücü Davıdov'un dört yerden delik deşik olmuş geniş göğsünü kolay kolay bırakmıyordu... Arkadaşları gecenin karanlığında ayakları tökezlene tökezlene, ellerinden geldiğince sarsmamağa çalışarak onu el üstünde evine getirdiklerinden beri bir kez olsun kendine gelememişti. Oysa ölümle bu çetin savaş başlıyalı on altı saat olmuştu.

Gün doğarken, koşmaktan ağızları köpük içinde kalmış atların getirdiği bir araba ile Bölge'den bir operatör gelmişti. Gençti ama, yaşına göre çok ciddî bir adamdı. Davıdov'un yattığı odada ancak on dakika kalmıştı. Bu süre içerisinde Gremyaçiy-Log hücresinde kayıtlı üyelerle Partiye kayıtlı olmadıkları halde Davıdov'u çok seven kolhozcular, mutfakta toplanmış, gergin bir sessizlik içinde bekliyorlardı. Ancak bir defa, odadan bir rüya gibi Davıdov'un boğuk, hafif iniltisini duymuşlardı. Ellerini havlu ile silerek mutfağa gelen doktorun kolları sıvalıydı. Sararmıştı ama, sakin görünüyordu. Davıdov'un arkadaşlarının hiç konuşmadan, bakışlarıyle sordukları soruya:

— «Ümit kalmadı» diye karşılık verdi. «Benim burada yapabileceğim bir şey yok. Şaşılacak ölçüde direniyor. Sakın onu yerinden kımıldatmayın... Yattığı yerde dursun, el sürmeyin. Köyde buz varsa... Hoş, buz da artık bir şeye yaramaz ya! Yalnız yaralının yanında daima birini bulundurun!»

Doktorun arkasından Razmyötnov ile Maydannikov çıktı. Razmyötnov'un dudakları titriyordu. Anlamını kaybetmiş donuk bakışı mutfakta oradan oraya dolaşıyordu. Sanki orada birbirlerine girmiş, sabırsızlıkla bekleyen köylüleri görmüyordu. Maydannikov başını önüne eğmiş olarak yürüyordu. Şakaklarındaki damarlar kabarmıştı.

Alnındaki ve burnunun hemen üst tarafındaki çizgiler, sanki birer yara iziymiş gibi kıpkırmızı olmuştu.

Maydannikov'dan başka herkes kapıya çıktı, sonra kalabalık dağıldı. Gelenlerin çoğu evlerine dönmüştü. Razmyötnov göğsü ile çite abanmış, başını aşağı doğru sarkıtmıştı. Sırtındaki adalelerin dalga dalga sarsılmasından başka hiç bir şey ağladığını belli etmiyordu. İhtiyar Şalıy ise çılgın bir öfke içindeymiş gibi yana doğru eğrilmiş, meşeden bir direği sarsıp duruyordu. Demka Uşakov ambarın duvarına tıpkı kabahat işlemiş bir öğrenci gibi sımsıkı yapışmıştı; tırnağı ile yağmurlardan solmuş badanayı kazıyıp duruyor, gözlerinden yağmur gibi dökülen yaşları silmeğe bile ihtiyaç duymuyordu. Her biri dostlarının artık yok oluşunu ayrı bir şekilde duyuyordu ama, başlarına gelen bu büyük felâket hepsinin erkekçe duygularını aynı şekilde yaralamıştı...

Davıdov gözlerini hayata o gece yumdu. Ölmeden biraz önce bir ara kendine geldi. Baş ucunda oturan Şukar dedeye şöyle bir baktıktan sonra, nefesi tıkana tıkana:

— «Ne ağlıyorsun ihtiyar?» diye söylendi.

O anda, ağzından kanla karışık bir köpük fışkırdı. Bunun üzerine bir iki kere yutkunabilmek için bütün vücudunu kasan bir iki hareket yaptı, kanı çekilmiş bembeyaz yanağını yastığına gömerek sözünü güç-belâ bitirdi:

— «Ağlamağa değmez!»

Bunu söyledikten sonra gülümsemeğe bile çalıştı. Sonra güçlükle, ağır ağır, uzun bir inleyişle gerildi ve birden sesi kesiliverdi...

Candan sevilen Davıdov'la Nagulnov'un ölüm şarkısını Don kıyılarındaki bülbüller, yeşermeğe yüz tutmuş buğday başaklarının hafif hışırtıları, bir de Gremyaçiy'in tepelerinden, bilinmeyen bir yerden çıkan adsız bir derenin şırıldayan suları söylediler... İşte o kadar!

⁂

Aradan iki ay geçmişti. Gremyaçiy-Log'un üzerinden gene bulutlar kayıp gidiyordu. Yalnız, şimdi o sıcak yaz ayları boyunca rengi solmuş olan göklerin tâ yukarılarında sonbaharın artık yakın olduğunu haber veren kalın, dolgun bulutlar gezinmekteydi. Gremyaçiy deresinin ke-

narındaki kavak ağaçlarının yaprakları da, kızıla çalan altın rengine bürünmüş Gremyaçiy deresinin suyu da daha durgun. daha soğuk olmuştu. Köyün meydanında, okula yakın bir yere gömülmüş olan Davidov ile Nagulnov'un mezarlarında ise, sonbaharın hiç de cömert olmayan güneşinin okşadığı açık yeşil yosunlar belirmişti. Gene de ağustos yağmurlarından sonra mezarların biraz ilerisinde çıkmış olan üç gündoğdu, her şeye rağmen boy atmış. sapları hemen hemen yarıya kadar yükselmişti. Şimdi hafif bir rüzgâr esince hafif hafif sallanıyorlardı.

İki ayda Gremyaçiy köprülerinin altından çok sular akmış, köyde çok şey değişmişti. Şukar dede arkadaşlarını toprağa verdikten sonra, gözle görünür ölçüde çökmüş, tanınmıyacak bir hale gelmiş, insanlardan kaçar olmuştu. Artık gevezeliği de bırakmıştı. Gözleri ise şimdi eskisine göre çok daha sık yaşlanıyordu. Cenaze töreninden sonra, tam dört gün yataktan kalkmamış, kalktığında ise ihtiyar karısı, ağzının hafifçe bir yana çekildiğini, bütün yüzünün de sanki hafifçe sola çevrilmiş oladuğunu farketmişti.

Bunu farkedince de korku ile ellerini açmış ve hızla iki yanına indirerek:

— «Ne oldu sana böyle?» diye bağırmıştı.

Şukar dede, dudaklarının sol ucundan süzülen tükrüğünü avucu ile silerek, hafif peltekleşmiş diliyle, ama gene de sakin sakin karşılık vermişti:

— «Bir şey olmadı, önemli değil. Gördün ya, ne gençler toprağa yattı! Benim dinlenme sıram ise çoktan geldi de geçti bile. Anlaşıldı mı?»

Ama ağır ağır sofraya doğru yürümeğe başladığı zaman sol ayağını da sürüklediği anlaşıldı. Sigarasını sarmak için, sol elini de bin güçlükle kaldırmıştı. Bunun üzerine Şukar dede, bir türlü söz dinletemediği eline hayretle bakarak:

— «Anlaşıldı... Demek o kahrolasıca felç bana da oyun etti. kocakarı!» dedi. «Başka türlü olamaz. Hay Allah! Zaten hiç eskisi gibi değilim artık!»

Ama bir hafta geçtikten sonra biraz kuvvetlenmiş, adımlarını daha cesaretle, kendisine daha çok güvenerek atmağa başlamıştı. Ne var ki arabacılık etmekten artık kesinlikle vazgeçmişti. Bu düşüncesini de kolhoz idare bi-

nasına giderek, yeni kolhoz başkanı Kondrat Maydannikov'a şöyle açıklamıştı:

— «Arabacılık ede ede ömrümü tükettim, Kondratuşka'cığım. Sen bilirsin. Bundan böyle artık taylarla beş edemiyeceğim!»

Maydannikov:

— «Biz zaten Razmyötnov'la birlikte seni düşündük, dede,» diye karşılık vermişti. «Sana bizim dükkânın gece bekçiliğini versek ne dersin, ha? Kış için sıcacık bir kulübe yaptırırız, içine dökme demirden bir soba koyar, bir de oturacak yer yaparız, sonra kış için içi kürklü bir gocuk, bir kaftan, bir çift de içi keçe kaplı çizme veririz. Rahat etmez misin, ha? Üstelik para da vereceğiz sana. İş desen hafif, zor bir şey değil! En önemlisi, bir görevin olacak. Nasıl, işine geliyor mu bunlar?»

— «Allah senden razı olsun! Bu iş tam bana göre. Benim gibi bir ihtiyarı unutmadığınız için çok çok teşekkür ederim. Zaten geceleri, evde de olsam uyuyamıyorum ki, gözümü bile kırpamıyorum. Bizim çocukları özleyip duruyorum, Kondratuşka. Eskiden de zaten fazla uyumazdım ya, şimdi büsbütün gözüme uyku girmez oldu. Neyse, ben gidip bizim taylarla vedalaşayım bari. Oradan da eve gideyim. Taylara kim bakacak peki? O işi kime vereceksiniz?»

— «İhtiyar Beshlebnov'a.»

— «Ha, bak o da ihtiyar ama, kuvvetli adamdır! Bana gelince, artık iyiden iyiye yıprandım. Makaruşka ile Davıdov'un ölümü bütün bütün içimdeki ateşi söndürüverdi... Onlar sağ olsaydı, belki daha bir iki yıl ömrümü sürüklerdim. Amma onlar olmayınca, dünyanın da benim için ne tadı kaldı, ne tuzu... Boşu boşuna ömür sürüklemek canımı sıkıyor artık.»

Şukar dede bu sözleri hüzünle söylerken, eski kasketiyle gözlerini silip duruyordu.

O günün gecesi bekçilik etmeğe başladı. Davıdov ile Nagulnov'un parmaklıkla çevrili mezarları biraz ilerde, köy dükkânının karşısındaydı. Şukar dede bekçilik etmeğe başladığının ertesi günü, eline bir keser bir de testere alarak mezarların parmaklığının tâ yanında küçük bir bank yaptı. Ondan sonra bütün gecelerini bankın üzerinde geçirmeğe başladı.

Razmyötnov'a :

— «Sevgili çocuklarıma biraz daha yakın olmak istiyorum,» diyordu. «Hem onlar yanlarında olduğum için daha rahat yatarlar, o kadar üzüntü duymazlar, hem ben böylece gecelerimi daha sıkıntısız geçiririm. Ömrümde hiç çocuğum olmadı benim, Andryuşenka! Gelgelelim, onları yitirince iki oğlumu birden yitirmiş gibi oldum... O Allahın belâsı yüreğim yok mu, gece gündüz sızlar durur, bir türlü rahat vermiyor bana!»

Hücrenin yeni sekreteri olan Razmyötnov, endişelerini Maydannikov'la paylaşıyordu:

— «Farkında mısın Kondrat? Son zamanlarda bizim Şukar dede o kadar çöktü ki. Çocukların ölümü üzerine kendini derde kaptırdı, bambaşka bir insan oldu. İnsanlıktan çıktı sanki. Bana öyle geliyor ki, yakında bizim ihtiyarcık da ölecek. Daha şimdiden başı sallanmağa başladı, elleri de kararıyor... Vallahi bizi üzüntülere boğacak! İhtiyar bunağa öyle bir alıştık ki, o da giderse köyde büyük bir boşluk olacak...»

Günler gittikçe kısalıyor, hava gittikçe daha temiz, daha pırıl pırıl oluyordu. Rüzgâr artık mezarlara doğru bozkırdan acı bir pelin kokusu değil, köyün dışındaki harman yerlerinden yeni öğütülmüş buğdayın kokusunu getiriyordu.

Buğday öğütülürken Şukar daha neşeli olurdu: Harman yerlerinden öğütme makinelerinin gürültüleri gecenin geç saatlerine kadar duyuluyordu. Dövenlerdeki çakmak tozlanmış, bastırılmış toprağın üzerine tok bir sesle indiği, uzaktan uzağa insanların hayvanlara bağırdıkları, atların çıkardığı sesler köyde bile duyuluyordu. Sonra bütün sesler diniyordu. Şimdi geceler daha uzun, daha karanlık olmuştu. Dövenler susunca, gecenin karanlığında duyulan sesler de bambaşkaydı: Kömür gibi kapkara göklerde turnaların inleyişi, hüzünlü seslenişleri, yaban kazlarının boğuk gak gakları, bir de yaban ördeklerinin kanat çırpışları...

Yapayalnız yaşıyan Şukar dede, kuşların yukarılardan sanki birini çağırıyormuş gibi gelen seslerine kulak kabartarak içini çekiyor:

— «Artık kuşlar da sıcak ülkelere göç etmeğe başladılar,» diye söyleniyordu.

Bir akşam, ortaklık iyice karardıktan sonra Şukar dedeye siyah şala bürünmüş bir kadın yaklaştı. Hiç bir şey söylemeden yanında durdu. İhtiyar, gelenin kim olduğunu görmeğe çalışarak:

— «Kimsin sen? Tanrı misafiri mi?» diye sordu.

— «Benim dedeciğim, ben, Varya!»

Şukar dede, elinden geldiği kadar çevik bir hareketle bankın üzerinden kalktı:

— «Yavrum, evlâdım, en sonunda geldin ha? Ben de senin bizi unuttuğunu sanıyordum. Ah, Bağrı Yanık Varyuha'cığım, bizi nasıl da yetim bıraktı da gitti! Gel çocuğum, kapayı açıyım sana, işte mezarı şuracıkta, şu kenardadır... Sen azıcık onun yanında kal. Ben gidip dükkâna bir göz atayım bakayım, kilitleri iyi kapamışlar mı, bir gözden geçireyim... Senin anlıyacağım ben burada birçok işlere bakıyor, her şeye bekçilik ediyorum. Bu ihtiyar yaşımda epeyce işim var... Yetiyor da artıyor bile yavrum!»

İhtiyar acele ile meydandan geçip uzaklaştı, Varya'nın yanına da ancak bir saat sonra döndü. Varya, Davıdov'un mezarının baş ucunda diz çökmüştü. Şukar dedenin geldiğini haber vermek için nezaketle hafif hafif öksürdüğünü duyunca ayağa kalktı, mezarın parmaklıklı kapısını iterek dışarı çıktı. Bir an olduğu yerde sallandı, düşeceğini sanarak, çekingen bir tavırla parmaklığa dayandı. Hiç konuşmuyordu. İhtiyar da bir şey söylemedi. Neden sonra Varya yavaşça:

— «Onunla baş başa kalmama izin verdiğin için sana çok teşekkür ederim, dede,» dedi.

— «Bir şey değil. Şimdi ne yapacaksın evlâdım?»

— «Artık köye döndüm. Bu sabah gelmiştim, ama buraya geç geldim. Başkaları beni görmesinler diye...»

— «Peki, okul işi ne olacak?»

— «Bıraktım okulu! Bizimkiler benim yardımım olmadan geçinemezler ki...»

— «Syoma sağ olsaydı, bu hiç hoşuna gitmezdi. Ben öyle düşünüyorum.»

Varya'nın sesi birden titredi:

— «Ama başka ne yapabilirdim, dedeciğim?»

— «Ben sana öğüt veremem, yavrucuğum! Bu işte kendin karar vermelisin. Ama onun ruhunu kırma! O

seni çok severdi değil mi ya? Doğrusu bu!»

Varya acele ile arkasını döndü, meydandan hıçkıra hıçkıra ağlıyarak koştu, uzaklaşıp gitti. İhtiyara veda etmeğe bile gücü kalmamıştı...

Hiç bir ışığa rastlanmayan kapkara göklerde ise gün doğuncaya kadar turna sürülerinin inliyen, insanı bir yerlere çağıran sesleri çınladı durdu. Şukar dede de gene gün doğuncaya kadar o küçük bankın üstünde iki büklüm olmuş bir halde, gözünü kırpmadan oturdu, içini çekti, ikide bir haç çıkarıp dua ederek ağladı durdu...

Don bölgesinde ihtilâle karşı hazırlanan ayaklanmaların, tertiplerin düğümü, bir yumak gibi her gün biraz daha çözülüyordu... Davıdov öldükten üç gün sonra Rostov'dan Gremyaçiy Log'a Bölge G.P.U. Müdürlüğünden memurlar geldiler. Bunlar, Razmyötnov'un öldürdüğü adamın, Ostovnov'un avlusunda bulunan cesedini gözden geçirdiler. Bu adamın, çoktandır aranan bir suçlu, aynı zamanda eskiden de gönüllüler ordusunda teğmen olarak hizmet görmüş Lyatevskiy adında biri olduğunu açıkladılar.

Üç hafta kadar sonra da, Taşkent yakınlarındaki bir sovhoza daha kısa süre önce alınmış olan Kalaşnikov adında bir muhasebecinin odasına, hiç bir özelliği olmayan, gösterişsiz, sivil giyimli bir adam girdi. Masanın üzerinden eğilerek, sakin bir tavırla, bağırmadan:

— «Ne kadar da rahat bir yer bulup yerleşmişsiniz, bay Polovtzev!» dedi. «Burası ne kadar da sessizmiş! Benimle bir dakika dışarı çıkar mısınız? Siz önden buyurun!»

Kapıda onları gene sivil giyinmiş, şakakları ağarmış bir adam daha bekliyordu. Bu ikincisi, kendisinden daha genç olan arkadaşı gibi duygularını açığa vurmayan nazik bir insan değildi: Polovtzev'i görür görmez, ileri doğru bir adam attı, duyduğu kinden yüzü sapsarı olmuştu; gözlerini sık sık açıp kapıyordu:

— «Seni yılan seni!..» dedi. «Amma da uzaklara gelip çöreklenmişsin. Burada bizden saklanabileceğini umuyordun, değil mi? Dur hele, seninle Rostov'da bir sohbet

edeyim. Gebermeden önce seni karşımda öyle bir kıvrandırayım...»

Polovtzev kapıda durup ucuz bir sigara sararak alaylı alaylı:

— «Aman, çok korktum! Ah, ne kadar korktum! Bakın korkudan bir sonbahar yaprağı gibi tiril tiril titriyorum,» dedi.

Oysa kaşlarının altından, nefret dolu gözlerle, soğuk soğuk gülümseyerek bakıyordu. Hemen oracıkta üstünü aradılar. O ise uslu uslu oraya buraya dönerek:

— «Dinleyin beni! Boşuna uğraşmayın. Üstümde silâh filan yok. Ne diye silâh taşıyayım burada? Mavzerimi evimde saklarım. Haydi gidelim,» dedi.

Evine giderlerken şakakları ağarmış olan G.P.U. memuruna ders verir gibi, sakin sakin konuşuyordu:

— «Ne saf insansın! Beni korkutacağını mı sanıyorsun? İşkence ederek mi korkutacaksın? Bir şeycik elde edemezsin! Çünkü ben her şeye hazırım, her şeye dayanabilirim. Zaten bana işkence etmeniz de gerekmiyecek; çünkü hiç bir şeyi saklamadan, sizi aldatmadan her şeyi, evet, bildiğim her şeyi olduğu gibi anlatacağım! Size subaylık şerefim üzerine söz veriyorum. Beni iki defa öldüremezsiniz ya! Ölüme ise ben kendimi çoktan hazırlamışım. Biz bu işte yenildik, öyle olunca da yaşamak denilen şey benim için bütün anlamını yitirdi... Bunu lâf olsun diye söylemiyorum, gösteriş olsun diye de anlatmıyorum. Rol de yapmıyorum... Bu, bizim gibiler için sadece acı bir gerçektir. Her şeyden önce bir onur işi bu: Madem yenildin, öde bakalım. Bu yenilgiyi hayatımla ödemeye hazırım. Vallahi hiç korkmuyorum!»

Polovtzev'in bunları anlattığı adam, kendisine özgü o sert tavırla:

— «Yüksekten atmayı bırak da sus bakalım. Ödeme işine gelince, onu merak etme, zamanı gelince sana ödetiriz!» dedi.

Evinde suç unsuru sayılacak mavzerden başka hiç bir şey bulunamadı. Mukavvadan yapılmış bavulunda bir tek kâğıt bile yoktu. Ama masanın üzerine Lenin'in yirmi beş cildi bulan kitaplarının hepsi yan yana, düzenli olarak dizilmişti. Polovtzev'e:

— «Bunlar sizin mi?» diye sordular.

— «Evet.»

— «Peki bu kitapları ne diye aldınız?»

Polovtzev meydan okur gibi alaylı bir tavırla hafifçe güldü:

— «Düşmanı yenmek için silâhını bilmek gerekir.»

Sözünü de tuttu: Rostov'da sorgusu sırasında albay Aksaçlı-Nikolskiy'i, teğmen Kazantsev'i, sonra -Gremyaçiy-Log'daki örgütlerine girenlerden olsun, etraftaki köylerden olsun- onlarla işbirliği yapanlardan kimleri hatırlıyabildiyse hepsini ele verdi. Nikolskiy de geriye kalanların adlarını açıkladı.

Tutuklamalar Azov-Karadeniz bölgesinin üzerinden geniş bir dalga halinde geçti. Ayaklanma hazırlıklarına katılmış olanlardan altı yüzden fazla kazak, bu arada Ostrovnov ile oğlu, özel bir yargılama sonunda çeşitli hapis cezalarına çarptırıldılar. Ayaklananlar arasından yalnız Polovtzev gibi doğrudan doğruya şiddet hareketlerine karışmış olanlar kurşuna dizildi.

Polovtzev, Nikolskiy, Kazantsev, Stalingrad bölgesinden Albay Savvateyey ile iki yardımcısı, onlardan başka Moskova'da takma adlarla yaşıyan dokuz beyaz subay ile birkaç general de kurşuna dizildiler. Moskova ile etraftaki bölgelerde tevkif edilenler arasında Denikin'de ordu çevrelerinde oldukça tanınmış bir kazak generali bile vardı! Ayaklanmayı doğrudan doğruya yöneten de, ülkenin dışında bulunan göçmen ordu gruplarıyle sürekli ilişki sağlıyan da oydu. Ayaklanmayı yöneten gruptan olup da tutuklamalardan kurtulabilen, sonra da çeşitli yollarla sınır dışına kaçmayı başarabilenler yalnız dört kişiydi.

Devrime karşı olan kuvvetlerin, ülkenin güneyinde Sovyet iktidarına karşı bir ayaklanma düzenlemek üzere giriştikleri, tarihin de peşinen başarısızlığa mahkûm ettiği bu umutsuz çırpınış, işte böylece sona ermiş oldu...

⁂

Varya Harlomova köye geldikten birkaç gün sonra Andrey Razmyötnov Madenciler şehrinden döndü. Maydannikov'un isteği üzerine Madenciler şehrine kolhoz için bir «lokomobil» almağa gitmişti.

Gece geç vakit kolhozun idare binasında üç kişi otu-

ruyorlardı: Maydannikov, Razmyötnov, bir de Gremyaçiy-Log'da kurulan komsomol hücresinin sekreteri İvan Naydenov... Razmyötnov yolculuğunu etraflıca anlattı, lokomobilin alınışı üzerine bilgi verdi, sonra:

— «Varka Harlamova köye dönmüş, okumayı bırakmış. Üstelik gelir gelmez Dubtzov'a gidip de kendisini ekibe alması için rica etmiş diyorlar, doğru mu bu?» diye sordu.

Maydannikov içini çekti:

— «Doğru ya! Annesiyle çocuklar nasıl geçineceklerdi? Ne yapsın kız? Teknik okulunu bırakmak zorunda kaldı. Oysa yetenekli kızdır.»

Razmyötnov herhalde Varya için yapılabilecek her şeyi ayrıntılarıyle düşünmüş olacak ki, teklifini kabul edeceklerine güvendiğini belli eden bir tavırla:

— «Varya, ölen arkadaşımız Semyon'un nişanlısıydı. Kızın okuması gerekir! Semyon öyle istiyordu. Mademki onun isteği buydu, biz de öyle yaparız,» dedi. «Yarından tezi yok kızı buraya çağırırız, onunla konuşuruz, sonra da onu okuluna geri göndeririz. Ailesine gelince, onun bakımını kolhoz üzerine alsın. Mademki artık sevgili Davıdov arkadaşımız aramızda bulunmuyor, onun ailesine biz kol kanat gerelim. Buna karşı olan var mı?»

Maydannikov hiç bir şey söylemeden başını salladı. Ateşli bir delikanlı olan Naydenov ise ·Razmyötnov'un elini sıkarak:

— «Aslansın be Andrey amca!» diye bağırdı.

Bu sırada Razmyötnov'un aklına bir şey geldi:

— «Ha... Çocuklar, size anlatmayı unuttum... Madenciler şehrinde sokakta kime rastladım dersiniz? Söyleyin bakalım bilecek misiniz? Luşka Nagulnova'ya! Baktım, şişman bir kadın geliyor, yanında da kabak kafalı şişman bir erkek. Bir de yüzüne baktım, şaşırıp kaldım: O mu, değil mi? Gözlerime inanamadım. Suratı kocaman olmuş, gözleri parlaklığını kaybetmiş, sarılmağa kalksan üç kol yetmez. Bir de yürüyüşüne baktım; diyecek yok, tâ kendisi. Yanına yaklaştım, selâm verdim, 'Luşanya, sen misin?' diye sordum. Bana ne karşılık verse beğenirsiniz? 'Vatandaş, sizi tanımıyorum!' dedi.

«Bunun üzerine güldüm: 'Köylülerini ne de çabuk unutmuşsun, sen Luşka Nagulnova'sın, seni bilmez mi-

yim yani?' dedim. O zaman, tıpkı bir şehirli kadın gibi züppe bir tavırla dudaklarını bükerek: 'Olabilir, bir vakitler Nagulnova idim, bir vakitler de Luşka derlerdi bana,' dedi. 'Ama bugüne bugün adım Lukerya Nikitiçna Sviridova'dır. Bu bey de kocamdır. Maden mühendisi Sviridov... Sizi tanıştırayım.' Mühendisle el sıkıştık, herif bana domuz gibi bakıyordu. Belki de böyle karısıyle pek serbestçe konuşuyorum diye kızmıştı, kimbilir? Arkalarını döndüler, çekip gittiler. İkisi de şişman şişmandı, ikisi de anlaşılan hayatlarından memnundular. Ben ise kendi kendime: 'Şu karılar amma da kuvvetli oluyorlar, Makar ömrünün sonuna kadar onlara karşı söylenip durdu ya, haklıymış. Kadın iki kişiyi mezara koydu, Timoşka'yla Makar'ı; daha onların mezarları kurumadan üçüncüsüne varmış bile!' diye düşündüm.

«Asıl merak ettiğim şey de başkasına varması değildi. Nasıl olmuş da bu kadar kısa bir süre içinde böylesine her tarafını yağ bürümüş? İşte sokakta arkalarından bakarken bunu düşünüyordum. Kalbimde bir hüzün duydum, tuhaf bir duygu işte... Eski genç, atılgan, güzel Luşka'yı aradım. Ne derseniz deyin, o eski Luşka'yı çok çok eskiden bir gün ben bile rüyamda görmüştüm. Oysa köyde evlerimiz bile yan yana değildi...»

Razmyötnov içini çekti:

— «İşte çocuklar, yaşayışımızı görüyor musunuz? Durup dururken ne şekiller alıyor? Bazen bakarsın öyle bir biçime girer ki, aklına hayaline gelmez! Her neyse... Gidelim mi?»

Hep beraber dışarı çıktılar. Çok uzaklarda, Don'un öbür tarafında yoğun fırtına bulutları toplanıyor, şimşekler yanlamasına gökleri kesiyor, uzaktan uzağa hafif bir gökgürültüsü duyuluyordu. Maydannikov:

— «Bu yıl fırtınaların bu kadar gecikmesine şaşıyorum,» dedi. «Durup güzelliğini seyredelim mi, ne dersiniz?»

Razmyötnov :

— «Siz seyredin, ben gideyim,» diyerek arkadaşlarına veda etti, çevik adımlarla koşarak basamaklardan aşağı indi. Köyün dışına çıkınca kısa süre durdu; sonra acele etmeden mezarlığa doğru yürüdü. Uzaktan dolaşarak, belli belirsiz görünen haçların, kabirlerin, yarı yıkıl-

mış taş duvarın öbür tarafından geçerek yürüyordu. Sonunda varmak istediği yere geldi. Kasketini çıkardı, sağ eliyle ağarmış kıvırcık saçlarını düzeltti, içeri göçmüş mezarın kenarına bakarak, alçak sesle:

— «Son barınağına gerektiği gibi bakamıyorum Yevdokiya,» dedi.

Eğildi, yerden kuru bir toprak parçası aldı, avucunda ezdi. Sonra daha boğuk bir sesle devam etti:

— «Oysa seni hâlâ seviyorum, benim unutulmaz biricik eşim. Hayat arkadaşım benim. Sen de görüyorsun, hiç vaktim yok... Pek az gelebiliyorum yanına... Eğer sana kötülük ettiysem, dünyaya gözlerini kapamış olan seni herhangi bir şekilde kırdıysam beni affet...»

Başını örtmeden, sanki bir karşılık bekliyormuş gibi kımıltısız, uzun süre orada öyle, kamburlaşmış olarak durdu. Yüzüne ılık bir rüzgâr çarpıyor, üzerine ılık yağmur damlaları dökülmeğe başlıyordu...

Don nehrinin öbür tarafında beyaz şimşekler çakıyordu. Razmyötnov'un neşesiz, soğuk gözleri ise artık aşağıya, o yürekten bağlı olduğu küçük mezarın çökmüş kenarına değil, öbür tarafa, görünmiyen ufuk çizgisinin berisinde birden göğün yarısını kızıl bir alevle aydınlatıp uyumak üzere olan doğayı yeniden uyandırarak, tıpkı yazın en sıcak günlerinde olduğu gibi coşkun, aynı zamanda ihtişamlı bir güzellik içinde patlak veren yılın son fırtınasına bakıyordu.

SON

Cem Yayınevi, 1965 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan ünlü Sovyet Yazarı Şolohov'un iki önemli romanından birinin, **«Uyandırılmış Toprak»**ın ikinci cildi **«Don Kıyısında Hasat»**ı da sunar. Bütün dünya dillerine çevrilen, ülkemizde üç ayrı yayınevince ayrı basımları yapılıp tükenen bu kitap, Cem Yayınevi'nce ikinci kez ve Rusça aslından tam metin çevrilmiş olarak yayımlanmaktadır.

KARACA OFSET BASIMEVİ TEL.: 27 53 45

25 lira

Kapak: Güner Ener